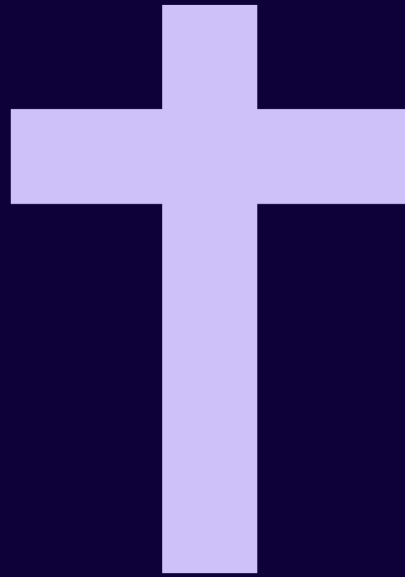

Yesus Aqa Anjam Bole

2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea,

2014 revision

Yesus Aqa Anjam Bole 2014
The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2014 revision
Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Anjam

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-04-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source files dated 31 Aug 2023
0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

Contents

FRT	1
Matyu	2
Mak	69
Luk	110
Jon	179
Aposel	227
Rom	293
1 Korin	323
2 Korin	352
Galesia	371
Efesus	381
Filipai	391
Kolosi	398
1 Tesalonaika	405
2 Tesalonaika	411
1 Timoti	415
2 Timoti	424
Taitus	430
Filemon	434
Hibru	436
Jems	459
1 Pita	467
2 Pita	475
1 Jon	480
2 Jon	487
3 Jon	488
Jut	490
Uli Anjam	493
Anjam Mutu Qudei	524

Yesus Aqa Anjam Bole

This is the New Testament in the Anjam Language
of Madang Province, Papua New Guinea

Revised Second Edition, 2014 – 3C

R 262P—2014—338

ISBN 9980 63 1002 6

© 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Namo Qaji Anjam

Anjam endi Yesus Kristus aqa anjam bole. Anjam endi iga bulyosim tamo ungasari Astrolabe Bay di unub qaji nanjo anjam na nenngrenyem. Astrolabe Bay di agi Madang Provins di unu.

Yesus Kristus aqa anjam bole agiende. Qotei na Yesus qarinyonaqa a mandamq aisiqa namburbasq di moiyej. Osiqa olo subq na tigelej. Yesus aqa anjam bole agide.

Anjam endi Qotei aqa segi anjam. Endi tamo nanjo anjam sai. Qotei aqa Mondor Bole a na aqa wau tamo nanji powo enjrnaqa nanji anjam bole endi nenngrenyeb. Nanji Grik anjam na nenngrenyeb. Ariya bunuqna tamo qudei nanji olo anjam endi bulyoqnsib anjam gargekoba na nenngrenyoqneb. Tamo qudei nanji bulyosib Inglis anjam na nenngrenyeb. Tamo qudei nanji bulyosib Qebari anjam na nenngrenyeb. O anjam gargekoba na nenngrenyoqneb.

Tulan nami Moses a ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa anjam bei nenngrenyeb. Di Qotei aqa anjam namij. Ariya bunuqna Yesus a bosiqqa Qotei na iga elenqajqa gam torei baktekritej. A Qotei aqa anjam bunuj osi bej. Anjam bunuj agiende.

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil

¹ Endi Yesus Kristus aqa moma nanngo ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa lenj na ñambabej. Devit a Abraham aqa lenj na ñambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nanngi ti nanngo abu.

³ Juda a Peres Sera wo nanngo abu. Nanngo ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu.

⁴ Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu.

⁵ Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu.

⁶ Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ñaun soqnej.

⁷ Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu.

⁸ Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu.

⁹ Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesekia aqa abu.

¹⁰ Hesekia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu.

¹¹ Josaia a Jehoiakin aqa was nanngi ti nanngo abu. Aqa bati qa jeu tamo nanngi na Israel nanngi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoqneb.

¹² Babilon qureq di nanngi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ñambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu.

¹³ Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu.

¹⁴ Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu.

¹⁵ Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu.

¹⁶ Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbulun.

Maria aqa miligiq na Yesus a ñambabej. Nanngi a qa mareqñub, a Kristus.

¹⁷ Deqa Abraham aqaq dena bosiq Devit a ñambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq bosiq Israel nanngi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nanngi Babilon qureq di soqneb dena bosiq bosiq Kristus a ñambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ñambabej

¹⁸ Yesus Kristus a endegsi ñambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga gameb. Ariya Josep a Maria ombla ñerenosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumannej.

¹⁹ Onaqa Maria aqa gumbulun Josep a endegsi quej, “Maria a gumanqo.” Josep aqa kumbra tulan boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.”

²⁰ Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa lanj angro bei a Josep aqaq ainaqa ñeiobilqei na unej. Unnaqa lanj angro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaim. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumanqo.

²¹ Deqa a angro mel oqas. Amqa bunuqna angro dena aqa segi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrsim nanngi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²² Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

²³ “Ninji quiy. Bunuqna dungege bei a tamo ombla nerenosaisosimqa a gumanosim angro mel oqas. Amqa nanji aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴ Onaqa Josep a qutuosiqa Tamo Koba aqa lan angro na anjam minjej qaji di dauryosiqa Maria ej.

²⁵ Bati deqa a Maria ombla nerenosaiqneq. Gilsil gilsiq Maria a angro mel ej. Onaqa Josep na angro di aqa ñam Yesus waiyej.

2

Bongar sisiyo qaji tamo nanji Yesus unqajqa beb

¹ Yesus a Betlehem qureq di ñambabej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a ñambabonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nanji sen oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nanji endegsib nenemnjroqneq,

² “Juda nanjo mandor koba ñambabej qaji a qabi unu? Iga sen oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.”

³ Onaqa Mandor Herot a nanjo anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneq qaji nanji dego are koba qaloqneq.

⁴ Deqa Herot a Israel nanjo atra tamo kokba ti nanjo dal anjam qalie tamo nanji ti kalil metnjrnaqa nanji bosib koroonaqqa a na nanji endegsi nenemnjrej, “Kristus a qabia ñambabqas?”

⁵ Onaqa nanji na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di ñambabqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nenjrenjeyj,

⁶ ‘O Betlehem tamo ungasari, nunjo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nanji na nunjo qure bunyqasai. Di kiyaaq? Nunjo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nanji taqatnjrqas.’ ”

⁷ Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nanji lumu na metnjrnaqa nanji aqa areq bonabqa nenemnjrej, “Bati gembu bongar di brantej?”

⁸ Onaqa nanji bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ninji Betlehem aisib angro deqa gegerere ñamoiy. Ñamosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹ Onaqa nanji Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeq. Aisib ñam atsibqa bongar nami sen oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq angro soqnej qaji tal di tinji sonaq uneb.

¹⁰ Unsib nanji tulan areboleboleinjrej.

¹¹ Onaqa nanji tal miligiq gilsib angro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa angro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nanjo qasan ingi ingi qudei ti gol ti goren ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elenosib angro atraiyeq. Ingi ingi di nanji nami silali kokba na awaiyelenjeb.

¹² Ariya nanji tal uratosib olo puluqa laqnaqqa Qotei a ñeiobilqei na minjrej, “Ninji olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nanji gam bei dauryosib nanjo segi qure utruq aiyeq.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsii Isip sumeb

¹³ Nanji ainabqa bati di Tamo Koba aqa lan angro bei a Josep aqaq gilsil ñeiobilqei na minjrej, “Herot a bosim angro Yesus qalsim moiyotqajqa ñamqas.

Deqa ni tigelosim angro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqribqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.”

¹⁴ Onaqa Josep a qolo tigelosiq angro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb.

¹⁵ Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo angro mel a Isip sawaq di soqnimqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

Qaja tamo nanqi na angro mel nanqi ñumelenjeb

¹⁶ Herot a bongar sisiyo qaji tamo nanqi qa tariñonaq ugeiyonaq qalieej, nanqi a gisanjeb. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjrnnaqa aisib Betlehem qureq di angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneq qaji nanqi kalil ñumelenjosib moiyojnreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneq qaji dia dego angro mel kiñilala wausau aiyel osaisoqneq qaji nanqi kalil moiyojnreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej.

¹⁷ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁸ “Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angro kalil nanqi ñumnab moreñeb deqa akameqnaqa tamo ungasari nanqi aqa are latetqa yeqnab a nanjo anjam quqwa uratoqnej. Di kiyafa? Aqa angro kalil nanqi moreñekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

¹⁹ Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa lan angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiqa ñejobilqei na minjej,

²⁰ “Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanqi Yesus qalsib moiyoqna maroqneq qaji nanqi moreñekriteb deqa ni olo gile.”

²¹ Onaqa Josep a tigelosiq Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gilej.

²² Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiqa Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep ñejobilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.”

²³ Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudei nanqi nami maroqneq qaji di aqa damu brantej. Nanqi endegsib maroqneq, “Nanqi a qa maroqnaq, ‘A Nasaret tamo.’ ”

3

Jon yansjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

¹ Bunuqna Jon yansjro qaji a Judia nanjo wadau sawaq di brantej. Brantosiqa dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiqa endegsi minjroqnej,

² “Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buliyiy.”

³ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenjoqnsim tamo ungasari nanqi endegsim minjroqnaq, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’ ”

⁴ Jon a wadau sawaq di sosiq a gara jugo kamel aqa junqum na gereiyo qaji di jugoqnsiq alalag na singilatosiq laqnej. A inqi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁵ Bati deqa tamo unqasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanqi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb.

⁶ Boqnsibqa nanqo une kalil babteq nab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁷ Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulan gargekoba nanqi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa unjr siqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ninqi kumbra uge yo qaji tamo. Ninqi amal uge bul. Ninqi yai na mernqwoqa mondon Qotei aqa minjin nunqoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?”

⁸ Ninqi are bulyosib nunqo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninqi are bulyonub.’ Osiy ninqi yansngwai.

⁹ Ninqi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole.’ Ninqi degsib are qalaib. Ninqi quiy. Qotei na marimqa meni kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

¹⁰ Qotei na tapor qalat ojsiqqa nam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nam kalil gei bole atosai eqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim namyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ninqi are bulyqajqa deqa e ya na ninqi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti namyuwo na ti ninqi yansngwas.

¹² A bem sum noqoryosim damu elenqsim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim namyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiqqa aqa areq gilej.

¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minnej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaaqa e ni yansmqqa marsim ijoq bonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Unqum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil keretosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiq a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiq a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej.

¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo anqro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹ Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqqa walawalaiyoqnej.

² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosiqqa inqi uratoqnsiqqa qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa meni kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Tamo nanqi inqi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuq na branteqnu qaji dena nanqi nambile sqab.’ ”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minjej,

⁶ “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanji minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanji bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.’ ”

⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanji na taqatejunub qaji nanjo singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiqa minjej,

⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nanjo singila ti ñoro ti ni emqai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lan angro nanji bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a di qusiqa olo tigelosiq Galili sawaq gilej.

¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di soqnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub.

¹⁴ Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

¹⁵ “Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiyejunu qaji di Galili sawa ambleq na aiyejunu. Aisiq yuwalq di diñejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nanji belesosib Galili di unub.

¹⁶ Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nanji pulon kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nanji pulon dena suwantnjqas.”

Yesus na tamo qolqe nanji metnjrnaq a dauryeb

¹⁷ Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buliy.”

¹⁸ Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiq nam atej di Saimon aqa ñam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nanji aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nanji kakan waiyeq nab unjrsiq minjrej,

¹⁹ “Ningi e daurbiy. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqngab.”

²⁰ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji nanjo kakan uratosib Yesus dauryeb.

²¹ Onaqa Yesus a olo walwelosiq aisiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanji aiyel qobun miligiq di nanjo abu ti kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiq metnjrej.

²² Metnjrnaqa nanjo abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nanği boletnjroqnej

²³ Yesus a dena walweloşiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nanğo Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanğo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nanği boletnjroqnej.

²⁴ Yeqnaqa tamo unğasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nanği Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatijnjro qaji nanği ti tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanği ti tamo nanarioqnsib manğaloqneb qaji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti kalil joqsib beqnab Yesus na boletnjroqnej.

²⁵ Bati deqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nanği ti Dekapolis sawa nanği ti Jerusalem qure nanği ti Judia sawa nanği ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanği ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

5

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

¹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaga aqa segi anğro nanği aqa areq beb.

² Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej,

³ “Tamo unğasari qudei nanği poinjrqo, nanği Qotei aqa namgalaq di sougete-junub. Tamo unğasari nanği di areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanğo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

⁴ “Tamo unğasari akam ti unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na nanğo are olo boletetnjrqas.

⁵ “Tamo unğasari lawo na sosib nanğo segi nam aguq ateqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nanği enjrqas.

⁶ “Tamo unğasari kumbra bole dauryqajqa arearetnjreqnu qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği tulañ kere na sqab. Iga inği ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷ “Tamo unğasari duleqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nanği qa duloqnqas.

⁸ “Tamo unğasari nanğo are miligiq di jiga bei saiqoji unub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Nanği Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹ “Tamo unğasari jeu turyeqnub qaji nanği dego areboleboleinjreme. Qotei a nanği qa marqas, ‘Nanği ijo segi anğro bole.’

¹⁰ “Tamo unğasari qudei nanği kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nanği na nanği gulbe enjreqnub. Tamo unğasari nanği di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nanğo Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

¹¹ “Ninği ijo nam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ninği misilingoqnsib ugeugeingqnsib nunğo jejamu laña gisanjoqnqab. Di unğum. Ninği areboleboleingeme.

¹² Od, nunğo are tulañ boleingim soqniy. Nunğo awai bole agi lañ goge di unu. Nami jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ninği bar ti puloñ ti bul soqniy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninği mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inği kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nanği bosib sinğa na sosqab.

14 “Ninggi mandamq endi pulon bul soqniy. Ninggi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai.

15 Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nanqi warum geregere unqab.

16 Dego kere ningi pulon bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqniyqa tamo unqasari nanqi na nunqo kumbra di unoqnsib nunqo Abu lan qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqniqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

17 Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ninggi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai.

18 E bole mernqwai. Lan ti mandam ti koboosaisoqniyqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqniy soqniy Qotei na aqa wau kalil keretqas.

19 Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo unqasari nanqi dego titnjroqniy nanqi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lan qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo unqasari nanqi dego dauryqa minjroqniyqa tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

20 E ningi endegsi mernqwai. Ninggi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqniy nunqo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi ti nanqo kumbra bole bunqoqniy. Bunqoqniy di Qotei lan qureq di unu qaji a nunqo Mandor Koba sosim ningi taqatqasai.

Yesus a ñirin kumbra qa anjam palontej

21 “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Ninggi tamo bei moyotaib. Ninggi tamo bei moyotqab di ningi une ti sqab.’ Dal anjam di nunqo moma nanqi nami minjreb.

22 Ariya e dal anjam di bunqoqniy ningi endegsi mernqwai. Tamo bei na aqa was ñirinqas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misilinqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minqas, ‘Ni tulan nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ñamyuwoq waiyqas di kere.

23-24 “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa ñirin ti soqniyqa ni deqa are qalsim atraiyo inqi inqi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

25 “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqniyqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel na anjam urur gereiyoyatniy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanqo banq di atqas. Yimqa nanqi na ni osib tonto talq di waimqab.

26 Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanqi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a unq jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

27 “Ninggi dal anjam endegsib queb, ‘Ninggi tamo bei aqa unq jejamu ojetaib.’

²⁸ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Tamo bei a uḡa bei laḡa kokoqyosiqḡ are prugyqo di aḡa are miligiq na a uḡa di aḡa jejamu ojetqo.

²⁹ “Ino ḡamdamu wo na ni titmosim uneq waimqḡ laqnimqḡ ḡamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyḡaḡa? Ino ḡamdamu qujai loumimqḡ ni une yḡasai di kere. Ariya ni ḡamdamu aiyel ti soqnimqḡ Qotei na ni ḡamyuwoq waimqḡas di keresai.

³⁰ Ino baḡ wo na ni titmosim uneq waimqḡ laqnimqḡ baḡ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyḡaḡa? Ino baḡ qujai loumimqḡ ni une yḡasai di kere. Ariya ni baḡ aiyel ti soqnimqḡ Qotei na ni ḡamyuwoq waimqḡas di keresai.

Yesus a uḡa uratqajqḡ kumbra qḡ anjam palontej

³¹ “Nami naḡḡi dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aḡa uḡa uratqḡ osimqḡ pepa bei neḡḡreḡyosim yosim di a uratqḡas.’

³² Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Tamo bei na aḡa ḡauḡ laḡa uratim a olo tamo bei oḡas di tamo dena aḡa ḡauḡ kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyḡaḡa? Uḡa di a nami tamo bei ombla une atosai deḡa.

Ninḡi anjam bei marqḡ osibqḡ inḡi bei na siḡḡilataib

³³ “Ninḡi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei siḡḡilatosim Tamo Koba minḡqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nunḡo moma naḡḡi nami minḡreb.

³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Ninḡi anjam bei siḡḡilataib. Ninḡi anjam bei marqḡ osibqḡ inḡi bei na siḡḡilataib. Laḡ qure a Qotei aḡa awo jaram koba. Deḡa ninḡi laḡ qure aḡa ḡam na anjam bei siḡḡilataib.

³⁵ Mandam a Qotei aḡa siḡḡa atqajqḡ sawa. Deḡa ninḡi mandam aḡa ḡam na anjam bei siḡḡilataib. Jerusalem a Mandor Koba aḡa segi qure koba. Deḡa ninḡi Jerusalem aḡa ḡam na anjam bei siḡḡilataib.

³⁶ Ni anjam bei marqḡ osimqḡ ino gate na anjam siḡḡilataim. Ni segi na marimqḡ ino gate baḡḡa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deḡa ni ino gate na anjam siḡḡilataim.

³⁷ Ninḡi od qḡa segi marsib said qḡa dego segi mariy. Ninḡi anjam bei totoryosib marqḡab di ninḡi Satan aḡa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqḡ ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ “Ninḡi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aḡa ḡamdamu ugetetqḡas di ninḡi kamba aḡa ḡamdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aḡa qalagei ugetetqḡas di ninḡi kamba aḡa qalagei ugetetiy.’

³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi mernḡwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqḡ ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula poḡmimqḡ belosim waliḡe bei osoryimqḡa poḡyem.

⁴⁰ Tamo bei a ni qḡa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqḡa mermimqḡa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye.

⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim siḡḡila na mermqḡas, ‘Ni ijo inḡi inḡi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqḡa ni aḡa anjam di bunyosim aḡa inḡi inḡi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete.

⁴² Tamo bei na ino inḡi bei yaimqajqḡa mermimqḡa ye. Tamo bei na ino inḡi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqḡa mermimqḡa inḡi di ye. A saidyaim.

Ninḡi na jeu tamo naḡḡi geregereinjroqniy

⁴³ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nangi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nangi qoreinjroqne.’

⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Ningi nungo jeu tamo nangi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa ningi olo nangi qa Qotei pailyoqniy.

⁴⁵ Ningi kumbra degyqab di ningi nungo Abu lan qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ningi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nangi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa sen qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nanngoq aiyeqnu.

⁴⁶ Tamo ungasari ningi qalaqalaingeqnu qaji nangi segi ningi kumba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra deqa Qotei a ningi awai bole enjwasai. Takis o qaji tamo nangi dego kumbra degyeqnub.

⁴⁷ Ningi nungo was nangi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra dena ningi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi dego nanngo segi was nangi gereinjreqnub.

⁴⁸ Nungo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ningi dego nungo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

6

Ningi lanja baban na kumbra bole yaim

¹ “Tamo qudei nangi endegsib are qaleqnu, ‘E lanja baban na kumbra bole yoqnit tamo nangi e nuboqnsib ijo ñam soqtetboqnaqab.’ Ariya ningi degyaib. Ningi degyqab di nungo Abu lan qureq di unu qaji a ningi awai bole enjwasai.

² “Ningi gisan tamo nanngo kumbra dauryaib. Gisan tamo nanngo kumbra agiende. Nangi na tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrqa oqnsib tamo qudei qarinjreqnab nangi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnu tamo ungasari nangi na gisan tamo nangi di unjroqnsib nanngo ñam soqtetnjreqnub. Gisan tamo nangi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo nangi di awai bole enjrqasai. Nanngo awai agi tamo ungasari nangi na nanngo ñam soqtetnjreqnub di kere.

³ Deqa ni degyaim. Ni tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrqa osimqa ban qonan a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai.

⁴ Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrimqa tamo ungasari kalil nangi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa gisan tamo nangi palyeqnub degsib palyaib. Gisan tamo nangi Qotei pailyqa oqnsib tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di tigeleqnu unjroqnsib nanngo ñam soqtetnjreqnub. Tamo nangi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeqnub. Deqa e bole merngwai. Qotei a nangi awai bole enjrqasai. Nanngo awai agi tamo ungasari nangi na nanngo ñam soqtetnjreqnub di kere.

⁶ Deqa ni degsi palyaim. Ni Qotei pailyqa osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimtosim ino Abu uliejunu qaji a palyimqa tamo kalil nangi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnaqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnaqas.

⁷“Tamo nanġi Qotei qaliesai qaji nanġi lanġa lanġa pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleqnub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnmqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisaġ. Deqa niġi Qotei pailyqa osibqa degsib pailyaib.

⁸Niġi nanġo kumbra di dauryaib. Niġi iġi bei qa truquosib nuġo Abu pailyosaisoqnibqa a nami qalieqo.

⁹“Deqa niġi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lanġ qureq di unum. Ino ñam tulaġ getento.

¹⁰Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

Lanġ qureq di nanġi ino areqalo dauryeqnub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.

¹¹O Abu, gago iġi uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹²Tamo nanġi iga qa une ateqnub qaji nanġo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnmqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.’

¹⁴“O ijo aġro, niġi degsib Qotei pailyoqniy. Niġi quiy. Niġi tamo bei qa anjam soqnmqa niġi na aqa une kobotiy. Yimqa nuġo Abu lanġ qureq di unu qaji a na kamba nuġo une kalil kobotetġwas.

¹⁵Niġi aqa une kobotetqasai di nuġo Abu a dego nuġo une kobotetġwasai.”

Yesus a qurienġa anjam palontej

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Niġi qurienġa marsibqa gisaġ tamo nanġi qurienġeqnub niġi degsib qurienġaib. Gisaġ tamo nanġi qurienġoqnsibqa ulatamu ugeinġreqnu. Tamo uġgasari kalil nanġi na unġrsib nanġo ñam soqtetnjrqajqa deqa nanġi kumbra degyeqnub. Deqa e bole mernġwai. Tamo nanġi di Qotei na awai bole enġrqasai. Nanġo awai aġi tamo uġgasari nanġi na nanġo ñam soqtetnjreqnub di kere.

¹⁷Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienġa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banġa pranġyoqnsim ino jejamu gereiyoqnsim laqne.

¹⁸Yimqa tamo uġgasari kalil nanġi ni numoqnsib ni qurienġ ti unum di nanġi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnm ino Abu a segi na unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim awai bole emoqnqas.”

Niġi mandam qa iġi iġi koroiyaib

¹⁹Osiqa Yesus a olo marej, “Niġi mandam qa iġi iġi koroiyaib. Di sisimbiġ na ugetqab. Baisuwi ojqas. Bajinġ tamo nanġi tal paratosib oqab.

²⁰Deqa niġi lanġ qure qa iġi iġi koroiyiy. Di sisimbiġ na ugetqasai. Baisuwi ojqasai. Bajinġ tamo nanġi tal paratosib oqasai dego.

²¹Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego siġilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulonġ bul

²²Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulonġ bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanġesqas.

²³Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulonġ ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nanġi wauetnjrqqa keresai

²⁴Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanġi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei

jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanği wauetnjqra keresai.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inği ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. Ningi inği uyo na segi nambile oqasai. Ningi gara jugoqnqab dena segi nunngo jejamu bole sqasai.

²⁶ Ningi qebari nanği unjriy. Nanği inği yagosaieqnub. Inği otorosib talq di atosaieqnub. Ariya nunngo Abu lan qureq di unu qaji a na qebari nanği inği anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nanği qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi na qebari nanği tulan bunjrejunub.

²⁷ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nunngo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ningi kiyaaqara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Ningi nam so unjriy. Nanngo wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nanği segi wauosaieqnub. Nanngo segi wala gereiyosaieqnub.

²⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu.

³⁰ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanği na ginjenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaaqara Qotei qa nunngo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqnqas.

³¹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga inği ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib.

³² Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanği inği inği deqa are koba qaleqnub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nunngo Abu lan qureq di unu qaji a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi inği inği deqaji oqnsib sqab.

³³ Deqa ningi kumbra qujai endi yoqniy. Ningi Qotei na taqatngosim nunngo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba inği uyo ti gara ti dego engoqnqas.

³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nunngoq di brantqas ningi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di nanngo segi segi. Deqa ningi are koba qalaib.”

7

Ningi na tamo qudei nanği peginjraib

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi na tamo qudei nanği peginjraib. Ningi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ningi peginjwasai.

² Ariya ningi na tamo nanği peginjrqab kere dego Qotei a kamba ningi peginjwas. Ningi na tamo nanngo jejamuq di une qametnjrqab kere dego Qotei a kamba nunngo jejamuq di une qametngwas.

³ Kiyaaqara ni ino was aqa namdamuq di nam ñenği kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampañ kobaquja unu di ni unosai?

⁴ Kiyaaqara ino segi namdamuq di nampañ kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam ñenği kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’

⁵ Ni gisan tamo. Ni mati nampañ kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam ñenği kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ningi ñoro bole bole oqnsib baun nanngi enjroqnaib. Enjrqab di nanngi ñoro di taqal waiyosib bosib nanngi uñingwab. Ningi kolilei bole bole oqnsib bel nanngi enjroqnaib. Enjrqab di nanngi kolilei di mandamq di waiyosib nanngo singa na soselenqab.”

Ningi Qotei pailyqab di a na nanngi aqaryainngwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa ñamqab di itqab. Ningi siranme kindokindonjabqa Qotei na siran waqtetngwas.

⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanngi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa ñameqnub qaji nanngi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanngi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa angoro a mamyim ingi qa minjimqa a ingi yqas. A menin yqasai.

¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai.

¹¹ Deqa nanngi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya nanngi nunngo angoro nanngi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanngi saidnjrosaeqnub. Nunngo kumbra dena nanngi endegsi poingem, nunngo Abu lan qureq di unu qaji a dego nanngi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na ingi bole bole nanngi engoqnqas. A na nanngi saidngwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nanngi na nanngi engwajqa arearetnggeqnu qaji di nanngi na olo nanngi enjroqniy. Ningi degyqab di nanngi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ningi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi siranme kiñala miligiq giliy. Ningi siranme kobaquja miligiq gilqab di nanngi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nanngi gam di dauryeqnub.

¹⁴ Ningi siranme kiñala miligiq gilqab di nanngi gam kiñala dauryosib ñambile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ningi gisan anjam maro tamo nanngi qa ñam atoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na bosib gisanosib merngwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nanngi di kaja bul lawo na boqnsib nanngi walawalaingoqnsib anjam merngeqnub. Ariya nanngo are miligiq di nanngi tamo uge. Nanngi baun juwan kaja nanngi ñumeqnub dego bul.

¹⁶ Ningi nanngo kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ningi are qaliy. Tamo nanngi sil luwit marinq dena wain gei osib uyeqnub e? Sai. Mañ luwit marinq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai.

¹⁷ Ningi qalie, ñam bole nanngi gei bole ateqnub. Ñam uge nanngi gei uge ateqnub.

¹⁸ Ñam bole nanngi gei uge atosaeqnub. Ñam uge nanngi gei bole atosaeqnub.

¹⁹ Ñam kalil gei bole atosaeqnub qaji di tamo nanngi na qomelenoqnsib ñamyuwoq di breinjreqnub.

²⁰ Dego kere nanngi gisan tamo nanngo kumbra geregere tenemtosib poingwas, nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹ “Ningi endegsib are qalaib. Tamo ungasari nanngi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo ungasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanngi segi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Qotei agi lan qureq di unu.

²² Mondonj diño bati bamqa tamo ungasari gargekoba nanği ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa manjwa gargekoba yoqnem.’ Nanği e degsib merbqab.

²³ Merbibqa e kamba minjrqi, ‘Ninği tal qabe? E ninği qaliesai. Deqa ninği jaraiyy. Ninği kumbra uge yo qaji tamo.’ ”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas.

²⁵ Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaaqa? A meniñ quraq di tal atej deqa.

²⁶ Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas.

²⁷ Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqqa ya meli dosiqa tal di qamsiq renjintosiq putonaq aisiq tulanj niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanği queb. Qusib nanği prugugeteb.

²⁹ Di kiyaaqa? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanjo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

8

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹ Yesus a manaq dena aieyqnaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanği a dauryosib aiyeb.

² Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.”

³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmqqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

⁴ Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanği minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inği inği Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanği ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’ ”

Yesus na qaja tamo gate aqa kanjal tamo boletej

⁵ Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqqa pailyosiq minnej,

⁶ “O Tamo Koba, ijo kanjal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiyosiq jejamu tulanj jaqatinyqoqa talq di ñeiejunu.”

⁷ Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.”

⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kanjal tamo a boleqas.

⁹ E dego tamo kokba qudei nanjo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanği ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, ‘Ni gile.’ Yimqa a gilqas. Bei minjqai, ‘Ni au.’ Yimqa a bqas. Ijo kanjal tamo bei minjqai, ‘Wau di ye.’ Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

¹⁰ Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulanj prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanği minjrej, “E

bole mernɔgwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulanɔ singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹ “Deqa e ninɔi endegsi mernɔgwai. Tamo unɔasari gargekoba nanɔi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanɔi koba na awoosib inɔi uyoqɔqab. Yimqa Qotei laɔ qureq di unu qaji a nanɔo Mandor Koba sosim nanɔi taqatɔnrqas.

¹² Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatɔnrqa osiq metɔnrej qaji nanɔi a qa nanɔo areqalo singilatosai deqa a nanɔo Mandor Koba sosim nanɔi taqatɔnrqasai. A na nanɔi osim qalaq di breinɔrimqa nanɔi sawa ambruq di sqab. Sawa dia nanɔi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanɔo jaqatɔn qa qalagei anjam atoqɔqas.”

¹³ Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minnej, “Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatunum deqa ni gilsim unime. Ino kanɔal tamo a boleosiq unu.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanɔal tamo aqa ma koboonaqa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴ Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiq Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanɔanɔyonaq bijalq di nɔiesonaq unej.

¹⁵ Unsiqa aqa baɔ ojsiq tigeltonaqa aqa jejamu kanɔanɔ di koboonaqa a tigelosiq inɔi goiyetej.

Yesus a tamo unɔasari gargekoba nanɔi boletɔnroqnej

¹⁶ Sen aiqa laqnaqa tamo unɔasari mondor uge uge na ojeleno qaji nanɔo was nanɔi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqɔnabqa Yesus a anjam segi minjreɔnaqa mondor uge nanɔi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanɔi dego osi beqɔnab Yesus na boletɔnroqnej.

¹⁷ A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiq taqal waiyeqnu.”

Tamo qudei nanɔi Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸ Bati deqa Yesus a nɔam atej di tamo unɔasari tulanɔ gargekoba nanɔi aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa anɔro nanɔi minjrej, “Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom.”

¹⁹ Degsi minjrsiq nanɔi joqsib koba na gilqa laqɔnabqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqɔnimqa e ni daurmoqɔqai.”

²⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Baun juwanɔ nanɔi tal ti. Agi sub miligiq di nɔerenɔqɔnub. Qebari nanɔi simi ti. Deqa nanɔi simiq di nɔerenɔqɔnub. Ariya e Tamo Anɔro nɔeqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

²¹ Onaqa Yesus aqa anɔro bei na minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariɔoqɔqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.”

²² Onaqa Yesus na minnej, “Unɔum. Tamo moiyo qaji nanɔi segi na tamo moiyo qaji nanɔi subq atelenoqɔqab. Ariya ni bosim e daurbe.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³ Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa anɔro nanɔi a dauryosib koba na qobun gogetosib gileb.

²⁴ Nanɔi gileqɔnabqa Yesus a qobun miligiq di nɔesiq qambumtej. Onaqa jagwa tulanɔ koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej.

²⁵ Deqa Yesus aqa anɔro nanɔi tulanɔ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga aqaryaige. Iga padalqa laqnum.”

²⁶ Onaqa Yesus a tigelosiqa minjrej, “Ningi e qa nungo areqalo singilatqa yonub tulan keresaiingwo. Ningi kiyaaq ulaonub?” Degsi minjrasiqa jagwa ti ya ti niriñtnjrnaqa nanği laeb.

²⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği are koba qalsib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo aiyel nanğo jejamuq na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gadara nanğo sawaq di tiryeb. Tiryonabqa tamo aiyel nanği tamo sub ato sawaq dena brantosib walwelosib Yesus aqa areq beb. Tamo nanği di mondor uge uge na ojeleno qaji. Nanği aiyel qaja ani. Deqa tamo kalil nanği gam dena walwelqa keresai.

²⁹ Nanği aiyel Yesus aqa areq bosib lelenkobaosib minjeb, “O Qotei aqa Niri, ni iga kiyergwajqa bonum? Iga padalqajqa bati bosaisonaqa ni laña ambleq di iga jaqatin egwa bonum e?”

³⁰ Bati deqa isaq yala dia bel tulan gargekoba nanği suwaroqneb.

³¹ Deqa mondor uge nanği singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanğo jejamuq gilelenqom.”

³² Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere. Ningi jaraiyosibqa bel nanğo jejamuq gilelenoiy.” Degsi minjrnaqa mondor uge nanği na tamo aiyel di uratnjrsib bel nanğo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³³ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aiyeb. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleno qaji nanği qa ti saoqnsib laqneb.

³⁴ Onaqa qure deqaji kalil nanği qusibqa Yesus unqajqa aqa areq beb. Bosib Yesus unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

9

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq aisib Yesus aqa segi qureq di branteb.

² Brantosib sonabqa tamo qudei na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsib Yesus aqa areq osi beb. Onaqa Yesus a nanğo areqalo unej di nanğo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo anğro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanğo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo.”

⁴ Nanği degsib are qaleqnabqa Yesus a nanğo areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ningi kiyaaq areqalo uge di onub?”

⁵ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

⁶ Ariya e segi Tamo Anğro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanğo une kobotetnrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsi minjrasiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

⁷ Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa talq gilej.

⁸ Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa manwa di unsibqa nanği tulan ulaosib Qotei aqa ñam soqtoqneb. Di kiyaaq? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osiqa minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanği ti Matyu aqa talq gilsib awoosib inği uyoqneb. Nanği segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulañ gargekoba nanği dego bosib awoosib Yesus aqa angro nanği ti inği uyoqneb.

¹¹ Onaqa Farisi qudei nanği bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na inği uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa angro nanği nenemnjreb, “Nuñgo Qalie Tamo a kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na awoosib inği uyeqnub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nanço anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanği yu qanğra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqnub.

¹³ Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ninği sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, ‘Ninği e laña atraibeqnub. E nuñgo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ariya ninği tamo nanği qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqñqab di e tulañ arearetbqas.’” Osiqa Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga ti Farisi nanği ti inği uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaaq ino angro nanği qurienosaieqnub?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uña bañ ojqa bati qa aqa was nanği ti soqñibqa nanği are gulbeinjrqa e? Sai. Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienoqnsib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari brañq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim brañ qelikobaqas.

¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanğrañosiq singilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nanği ombla bole sqab.”

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiq sinğa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebin a endego moiqo. Deqa ni bosim ino bañ aqa jejamuq di atimqa a olo ñambile sqas.”

¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nanği dego nanği aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nanği gileqnabqa uña bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi bañ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiq bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej.

²² Ojnaqa Yesus a bulosiqa unja di unsiqa minnej, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa len aiyoqnej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walweloq qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiq njam atej di tamo ungasari nanqi yumba anjamoqnsib akam murqumyeq nab unjrej.

²⁴ Unjrnsiq minjrej, “Ninji sasaloiy. Angro sebin di a moiyojai. A laja neisiq qambuntejunu.” Degsi minjrnaqa nanqi Yesus kikiyeb.

²⁵ Osib nanqi sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo nambile osiq tigelosiq awoej.

²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanqi Yesus aqa manwa deqa saosib laqneb.

Yesus a tamo qudei nanqi boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walweloq gileqnaqa tamo aiyel njam qandimnjro qaji nanqi gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nanqi giloqnsib lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa Njiri, ni iga qa are ugeimeme.”

²⁸ Degsib Yesus minjeq nabqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nanqi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninji boletngwa kere ninji degsib are qalonub e?” Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji e qa nunjo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninji boletngwai.” Osiqa aqa ban waiyosiq nanjo njamdamu ojej.

³⁰ Ojnaqa nanjo njamdamu poinjrnaqa nanqi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nunjo njamdamu boleqo deqa ninji tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.”

³¹ Onaqa nanqi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nanqi aiyel boletnjrej deqa nanqi gilsib mare mare laq nab sawa deqaji tamo ungasari kalil nanqi quekriteb.

³² Nanqi aiyel gileq nabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb.

³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menj otyonaqa medabu waqtosiq anjam maroqnej. Onaqa tamo ungasari kalil nanqi manwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiqnem.”

³⁴ Onaqa Farisi nanqi maroqneb, “Mondor uge nanjo gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanqi winjreqnu.”

Yesus a tamo ungasari nanqi qa dulej

³⁵ Yesus a dena walweloq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiq Juda nanjo qotei tal miligiq giloqnsiq qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nanqi minjroqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nanqi boletnjroqnej.

³⁶ Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nanqi qa duloqnej. Di kiyaaqa? Nanqi tulan sougetesoqneb deqa. Nanqi kaja bul mandor saiqoji.

³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nanqi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di inji gargekoba melionub. Ariya inji meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai.

³⁸ Deqa ningi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanqi qarinjrimqa nanqi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.”

10

Yesus aqa angro 12 nanjo ñam

¹ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nanqi singila enjrej. Nanqi na tamo ungasari nanjo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo ungasari nanjo ma utru segi segi kalil kobotetnjrqajqa ti deqa marsiq nanqi singila enjrej.

² Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nanjo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanqi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo.

³ Ariya Filip Bartolomyu wo. Bei Tomas nanqi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems nanqi Tadius wo.

⁴ Bei Saimon agi Rom nanqi winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanjo banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nanqi wau enjrej

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro 12 nanqi di qarinjnrqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nanjoq giloqnaib. Samaria nanjo qureq dego giloqnaib.

⁶ Ningi Israel nanjo segiq giloqniy. Israel nanqi sougetejunub. Nanqi kaja bul mandor saiqoji.

⁷ Deqa ningi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lan qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo.’

⁸ O ijo angro, ningi na Israel nanqi degsib minjroqnsibqa nanjo ma tamo nanqi boletnjroqniy. Tamo moreñoqnsibqa olo tigeltnjroqniy. Tamo nanjo jejamu yu na ugeleño qaji nanqi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nanqi dego tamo ungasari nanjo jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E lanja engonum. Deqa ningi dego tamo nanqi lanja gereinjroqniy. Nanqi awai bei yainjraib.

⁹ “Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib.

¹⁰ Ningi walwelosib nunjo qaquñ aib. Gara jugo aiye aiyel aib. Singa tatal aiye aiyel aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure qureq giloqnsibqa nanqi na ingi ingi deqaji ningi engoqnqab.

¹¹ “Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy.

¹² Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanqi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’

¹³ Degsib minjroqnsibqa nanqi ningi joqsib gereingibqa nunjo lawo anjam di nanjoq di uratib soqnem. Ariya nanqi ningi gereingosaiabqa nunjo lawo anjam di olo puluosim nunjoq bem.

¹⁴ Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nunjo singa tumburum butuyoqniy.

¹⁵ E bole merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanjo une qa peginjrqqa batiamqa Qotei na qure deqaji nanqi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nanqi Qotei na mondonj degsim padaltnjrqasai. A nanqi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqnqab

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinqitqa gilsib baun juwan nanjo ambleq di wauoqnqab. Deqa ningi

amal nanjo kumbra dauryiy. Agi amal nanji gaigai nam atoqnsib laqnu. Nijgi binon nanjo kumbra dego dauryiy. Agi binon nanji kumbra bole segi yeqnu. Nanji kumbra uge yosaieqnu.

¹⁷ Deqa nijgi tamo nanji qa geregere nam atoqniy. Nanji bosib nijgi ojelenosib anjam pegiyo talq di nijgi tigeltngoqnu. Osib nanjo Qotei tal miligiq di nijgi kumbaingoqnu.

¹⁸ Osib nijgi olo joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di nijgi tigeltngoqnu. Yimqa nijgi ijo anjam bole palontoqnsib nanji minjroqnu. Osib sawa bei bei qaji nanji dego ijo anjam minjroqnu.

¹⁹ Nanji na nijgi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnu na nijgi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, 'Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?' Nijgi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa nijgi kamba anjam minjrqab.

²⁰ Nijgi segi na anjam minjrqasai. Nunjo Abu aqa Mondor na nunjo medabu singilatetngim nijgi anjam marqab.

²¹ "Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nanjo segi was nanji ojoqnsib jeu tamo nanjo banq di atoqnu na nanji nnumoqnu morenoqnu. Tamo qudei na nanjo segi angro nanji dego degsib ojoqnu. Angro qudei na nanjo segi ai abu nanji ojoqnsib jeu tamo nanjo banq di atoqnu na nanji nnumoqnu morenoqnu.

²² Nijgi ijo nam ejunub deqa tamo ungasari kalil nanji nijgi qa tulan ugeqnsib jeutngoqnu. Ariya nijgi ijo nam singila na ojsib gilsib dijo bati itqab di Qotei na nijgi elenqas.

²³ Nijgi qure bei beiq di brantoenqas tamo ungasari nanji na nijgi ugeugeingoenqas na nijgi nanjo qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole merngwai. Nijgi Israel nanjo qure kalil keretosaisoenqas e Tamo Angro olo bqi.

²⁴ "Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanjal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai.

²⁵ Skul angro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanjal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nanji na e merbeqnu, 'Ni Satan.' Degsib nam merbeqnu. Nijgi ijo talq di unub deqa jeu tamo nanji na nijgi dego nam tulan ugedamu merngoqnu."

Nijgi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Nijgi jeu tamo nanji di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanji qusib poinjrqas.

²⁷ Deqa anjam e ambruq di merngeqnum qaji di nijgi olo suwanjoq di maroqniy. Anjam nijgi lumu na queqnu qaji di nijgi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy.

²⁸ Nijgi jeu tamo nanji ulainjraib. Nanji nunjo qunun moyotqa keresai. Nanji nunjo jejamu segi moyotqa kere. Deqa nijgi nanji ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nanjo qunun ti jejamu ti turtnjrsim namyuwoq di breinjrqas kere.

²⁹ "Nijgi qalie. Tamo nanji qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnu. Silali kiñala na awaiyeqnu. 10 toea dego. Ariya nunjo Abu a na qebari sinjir nanji geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonosim mandamq aiqa keresai.

³⁰ Dego kere Qotei a nunjo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu.

³¹ Deqa nijgi ulaaib. Nijgi qebari kalil nanji tulan bunjrejunub."

Ninigi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ninigi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nungo ñam boleq atsiy marqai.

³³ Ariya ninigi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuq di nungo ñam marqajqa asgibqas.”

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqnqom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninigi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanngi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanngi pupoinjritqa nanngi jeu jeu sqajqa deqa bem.

³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nanngi na nanngo segi abu nanngi jeutnjroqnqab. Angro sebin nanngi na nanngo segi ai nanngi jeutnjroqnqab. Ain yala nanngi na nanngo segi ain qeli nanngi jeutnjroqnqab.

³⁶ Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nanngi jeu jeu sqab.

³⁷ “Deqa ninigi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nanngi tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nanngi ti aqa angro sebin nanngi ti tulan qalaqalainjrsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁸ Tamo bei na aqa segi namburbas qoboyosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai.

³⁹ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ninigi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego oqas.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa.

⁴² Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nanngi anjam bei Yesus nenemyeb

¹ Yesus na aqa angro 12 nanngi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nanngi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nanngi qarinqjrnaq Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb,

³ “Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tariñqom kiyo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqñub qaji deqa ti kumbra ningi uneqñub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy.

⁵ Endegsib minjiy, ‘Tamo ñam qandimnjro qaji nanngi olo ñam poinjreqnaqa sawa uneqñub. Tamo jejamu lainjro qaji nanngi olo walweleqñub. Tamo nanngo jejamu yu na ugeeleno qaji nanngo yu kalil koboeqñu. Tamo dabkala getenjro qaji nanngo dabkala olo waqeqñu. Tamo moreño qaji nanngi olo tigeleqñub. Tamo sougetejunub qaji nanngi Qotei aqa anjam bole queqñub.

⁶ Tamo nanngi e qa nanngo areqalo singilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqñub qaji nanngi tulan areboleboleinjreqñu.’ ”

⁷ Onaqa Jon aqa angro nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqñabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqñeb qaji nanngi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banqa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

⁸ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqñub qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub.

⁹ Deqa ningi kiyaa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunjnrejunu.

¹⁰ Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu.

¹¹ Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunjnrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunyejunub.

¹²⁻¹³ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti maroqñeb dena bosiq bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqñub. Qotei agi lan qureq di unu.

¹⁴ Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam merngeqñum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqñimqa quiy.

¹⁵ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶ “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alanoqnsib angro qudei na qudei minjreqñub,

¹⁷ ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.’ ”

¹⁸ Osiqua Yesus a olo marej, “Jon a bosiqua ingi ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanngi a qa maroqñeb, ‘A mondor uge ti unu.’

¹⁹ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqñamqa tamo nanngi e nubooqnsib mareqñub, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqñub.’ ” Osiqua Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqa wau kalil unoqnsib dena nanngi bole qalieeqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi njirijtnjrej

²⁰ Qure qudei Yesus a dia manwa gargekoba yoqnej qaji nanngi are bulyosai deqa a nanngi qa njirinej.

²¹ Osiqa minjrej, “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ninngi tulan padalougetqab. Di kiyaga? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej qamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu.

²² Deqa e ninngi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo unngasari nanngo une qa peginjrqab batiamqa a na ninngi tulan padalngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.

²³ O Kaperneam tamo unngasari, ninngi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ninngi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaga? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Sodom qure nanngoq di brantej qamu nanngi bini unub qamu. Nanngi padalosai qamu.

²⁴ Deqa e ninngi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo unngasari nanngo une qa peginjrqab batiamqa a na ninngi tulan padalngougetqas. Qotei na Sodom qure nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.”

Yesus na ninngi aqaryainngimqa ninngi aqaratqab

²⁵ Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaga? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanngi qa ulitoqnsimqa tamo nanngi angoro du du bul unub qaji nanngi segi qa babteqnam nanngi poinjreqnu.

²⁶ Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

²⁷ Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na inngi inngi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Njiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanngi ijo Abu osornjrqab areibqas di osornjrqai. Yim nanngi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸ “Ninngi gulbe qoboiyoqnsib waukobaeqnum qaji ninngi kalil ijoq babqa e na aqaryainngitqa ninngi aqaratqab.

²⁹ E ijo segi ñam aguq atoqnsim tamo nanngi lawo kumbra enjreqnum. Deqa ninngi e qa geregere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim ninngi aqaratqab.

³⁰ Ninngi ijo anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ninngi engeqnum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

12

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa angoro nanngi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angoro nanngi mamnjrnaqa bem sum gei elenjoqnsib uye uye giloqneb.

² Nanngi degsib gileq nabqa Farisi qudei nanngi bosib nanngi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angoro nanngi gago dal anjam groteqnum. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanngi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanngi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ninngi buk miligiq di sisiyosai kiyo?

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo nanngi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanngo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa namgalaq di une saiqoji.

⁵ Dal anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanngi yori bati gaigai atra tal miligiq di waueqnum. Nanngo kumbra dena nanngi dal anjam groteqnum. Ariya nanngi Qotei aqa namgalaq di une saiqoji. Ninngi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo?

⁶ Ariya e ningi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu.

⁷ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb unu, 'Ningi e laña atraibeqnub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ningi tamo nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqngab di e tulan arearetbqas.' O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiyosib poingo qamu ningi tamo une saiqoji nanqi gulbe enjrosai qamu.

⁸ E Tamo Anqro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiq qure beiq di brantosiqa Juda nanjo Qotei tal miligiq gilej.

¹⁰ Qotei tal miligiq di tamo bei ban qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanqi Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, "Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie.

¹² Ariya tamo nanqi kaja sai. Nanqi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole."

¹³ Yesus a nanqi degsi minjrsiq tamo ban qandamyey qaji di minjej, "Ni ino ban waiy." Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej. Aqa ban bei ombla na kerekereeb.

¹⁴ Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib nanqi gam kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneb.

Yesus a segi qujai Qotei aqa wau tamo bole

¹⁵ Farisi nanqi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiq qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo unqasari gargekoba nanqi a dauryeqnab a nanjo ma tamo kalil nanqi boletnjroqnej.

¹⁶ Osiq a na nanqi saidnjroqnej, "Ningi ijo ñam ubtosib maraib."

¹⁷ Yesus a kumbra di yey deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej,

¹⁸ "Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nanqi endegsim minjroqngas, 'Ningi kumbra bole dauryiy.'

¹⁹ A ñirin anjam maroqngasai. A lelenkobaoqngasai. Gamq di tamo unqasari nanqi aqa kakro quoqngasai.

²⁰ Silai aqa banqa genqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulon kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas.

²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nanqi a qa nanjo areqalo singilatosisib a na nanqi aqaryainjqajqa deqa tarinoqnsib sqab."

Tamo qudei nanqi maroqneb, "Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu"

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq ñam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meñ otyonaqa aqa ñamdamu boleosisiq a sawa unsiq anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo unqasari kalil nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan pruguetosisib maroqneb, "Tamo di a Devit aqa Njiri kiyo?"

²⁴ Onaqa Farisi nanği nanġo anjam di qusibqa maroqneḅ, “Sai. Mondor uge nanġo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanği winjreqnu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nanġo areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nanği sawa qujaiq di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği koba na geregere sqa keresai. Nanği niñaqosib koboqab. Tamo nanği qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nanği segi poaiyelosib qotqab di nanği dego koba na geregere sqa keresai.

²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanği winjrqas di nanği poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanği olo taqatnjrqas? Di keresai.

²⁷ Niği mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanği winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanği winjrqai di yai aqa singila na nuġo anġro nanği mondor uge winjrqab? Deqa nanği segi na mernġwab, niği anjam groteqnub.

²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nanği winjrqai di niği endegsi poinġwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatġwajqa bati brantqo.’ Niği degsi poinġwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa inġi inġi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa inġi inġi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa inġi inġi bajinqa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ “Deqa e niği endegsi mernġwai. Tamo unġasari nanġo une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Nanġo misilinġ anjam mareqnub qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqas. Ariya nanği Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnjrqasai.

³² E Tamo Anġro. Tamo a e misilinqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondonġ dego Qotei na kobotqasai.”

Nam uge nanği gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nanği gei bole ateqnub. Nam uge nanği gei uge ateqnub. Deqa tamo nanği nam aqa gei unsibqa dena poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’

³⁴ Niği amal uge bul. Niği tamo uge. Deqa niği kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nanġo areqalo kalil nanġo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.

³⁵ Tamo bole nanġo are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanği kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanġo are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanği kumbra uge yeqnub.

³⁶ “Deqa e niği endegsi mernġwai. Mondonġ Qotei a tamo unġasari nanği peginjrqabatiamaqa nanġo anjam kalil nanği lanġa lanġa mareqnub qaji di Qotei na nanġo jejamuq di qametnjrqas.

³⁷ Ino anjam boleanqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamaqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’ ”

Tamo qudei nanği Yesus aqa maġwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanği na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa maġwa bei babtım iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unġasari bini bati endeqa unub qaji nanġo kumbra tulanġ ugedamu. Nanği Qotei areiyosaieqnub. Nanği gaigai ijo maġwa lanġa unqajqa metbeqnub. Deqa e na ijo maġwa bei nanği

osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa manwa segi osornjritqa nanngi unqab.

⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Angro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai.

⁴¹ Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanngi tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nanngi nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.

⁴² Mondonj Qotei na tamo ungasari nanngi peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunngo ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosim sawa kangranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas,

⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ A degsi marsimqa aisim tal di lanja unu degsim unqas. Tal di nami manj solsiq ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulan ugedamu nanngi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnebqa tamo di aqa so tulan ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulan ugedamuqas. Dego kere tamo ungasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi anjam degsi minjreqlaqa aqa was nanngi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanngi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb.

⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni que. Ino was nanngi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ijo ai ijo was nanngi tal qabe?”

⁴⁹ Degsi minjsiqa aqa ban na aqa segi angro nanngi osoryosiqa minnej, “Ni une. Ijo ai ijo was nanngi agide.

⁵⁰ Tamo a ijo Abu lanj qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

13

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹ Bati deqa Yesus a tal uratosiqa alile aisiq ya agu qalaq di awoej.

² Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi bosib aqa areq di koroonaqqa a sasalosiqqa qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo ungasari kalil nanngi alile di tigelesoqneb.

³ Tigelesonaqqa a na yawo anjam gargekoba nanngi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ninngi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej.

⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa qebari nanngi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanjo jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsiq kanjanonaqa nanji laosib morejeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba atelenjeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanji yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanji aqa yawo anjam di qusibqa nanji aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaqa tamo ungasari nanji yawo anjam minjreqnum?”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanaj nanji yawo anjam aqa utru osornjrqasai.

¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyimqa a lanja sqas.

¹³ Tamo ungasari nanji di nam atoqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqnu. Nanji dab atoqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnu. Osib poinjrosai. Deqa e na nanji yawo anjam segi minjreqnum.

¹⁴ Nanjo kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjwasai. Ningi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjwasai.

¹⁵ Tamo ungasari di nanjo are miligi getenjrejunu. Nanjo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanji nam brunjrejunub. Deqa nanjo namdamu na ijo kumbra unqasai. Nanjo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqasai. Nanji are buljosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nanji boletnjrqasai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo angro, ningi nunjo namdamu na ijo kumbra uneqnu. Nunjo dabkala na ijo anjam queqnu. Deqa ningi tulan areboleboleingem.

¹⁷ E bole mernjwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nanji ti tamo bole bole nanji ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnu qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanji unosaioqneb. Anjam ningi bini queqnu qaji di dego nanji quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanji quosaioqneb.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbatqa ningi quiy.

¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanji bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanji qusibqa ariya nanji geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nanjo are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas.

²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanjo areq atqab.

²¹ Ariya anjam di nanjo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo qudei na bosib nanji gulbe enjrsib ugeugeinjqab. Yimqa nanjo areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nanji olo ulontqab.

²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanji olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqajqa are prugnjqoñqas. Yimqa kumbra dena nanji gisanjrsim Qotei aqa anjam nanjo are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanji gei bole atosaiqñub dego kere.

²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanji Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nanjo are miligiq di singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nanjo are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei tamo ungasari nanji endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di bem sum yagelenej dego kere.

²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo ungasari nanji ñerenesonabqa jeu tamo bei a bosiq aqa bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulanej.

²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelenonabqa pilagin na dego dauryosiq oqej.

²⁷ Deqa kanjal tamo nanji na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaga bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelenqom.’

²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ningi pilagin otoraib. Ningi otorqab di bem sum ti turtosib otero uge.

³⁰ Deqa ningi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelenabqa e na ijo wau tamo qudei nanji endegsi minjrqai, “Ningi pilagin otorosib ruwoelenosib ñamyuwoq di koitiy. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenjy.” ’ ’

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere.

³² Sis yago nanji tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nanjo yago kokba yala. Sis yago nanji tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei bunjrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nanji bosib aqa daniq di simi atelenqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unja bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nanği yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaiqnej. Yawo anjam segi minjroqnej.

³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “E yawo anjam tamo ungasari nanği minjroqnej. Tulañ nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej. Sosiq agi bini uliejunu. Deqa e na ubtosiy maroqnej.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo ungasari nanği uratnjrsiqqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru gegerere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro.

³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo ungasari Qotei na taqatnjreqnu qaji nanği. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nanği.

³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geiteleno bati di diño bati. Wau tamo bem sum otoreleneb qaji di lañ angro nanği.

⁴⁰ Deqa ninği quiy. Wau tamo nanği bosib pilagin otorosib nıamyuwoq di koiteleneb dego kere lañ angro nanği diño bati qa kumbra degyqab.

⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo lañ angro nanği qarınjritqa aisib inği uge uge kalil tamo nanği uneq breinjreqnub qaji nanği ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nanği ti pilagin bul breinjrib nıamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nanço Mandor Koba sqasai. Osim nanği taqatnjrqasai dego.

⁴² Nanği nıamyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailoqnsib nanço jaqatin qa qalagei anjam atoqnas.

⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanço Abu Qotei na nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Deqa nanği sen bul tulañ suwanesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudeci na silali kobaquja osib nıam monğum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di nıam monğum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq nıam monğum di itosiq tulañ areboleboleiyej. Deqa a nıam monğum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa inği inği kalil qarınjosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di inği inği qarınjo tamo bei a kolilei qa nıamoqnej dego kere.

⁴⁶ A gilsiq kolilei tulañ boledamu bei itosiq olo puluosi bosiq aqa inği inği kalil qarınjosiq dena silali osiq kolilei di awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo nanği yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba utru segi segi eleneb dego kere.

⁴⁸ Kakan maqonaqa tamo nanqi na titosib bosib ululq di goge atsib awoosib qe bole bole gumbaq di jigelenjeb. Osib qe uge uge uratosib qalaq di breinjreb.

⁴⁹⁻⁵⁰ Kumbra deqaji diño bati qa brantqas. Lan angro nanqi bosib tamo bole bole nanqi elenqab. Osib tamo uge uge nanqi breinjribqa namyuwoq aiqab. Namyuwo koba dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

⁵¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi nenemnjrej, “Yawo anjam kalil merngonum qaji endi ninqi utru poinqwo e?” Onaqa nanqi na minjeb, “Od.”

⁵² Onaqa Yesus na olo minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqas. Anjam di dal anjam qalie tamo qudei nanqi poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanqi tal aqa abu bul sqab. Deqa nanqi nanqo talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti elenjoqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanqi aqa anjam quetosai

⁵³ Yesus a yawo anjam di kalil marsiq koboonaqa a sawa di uratej.

⁵⁴ Osiqa aqa segi qure utruq gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqnaqa tamo ungasari nanqi aqa anjam qusibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam singila deqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa deqaji babtelenjreqnu?”

⁵⁵ Aqa abu a lan tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na Saimon na Judas na nanqo was.

⁵⁶ Aqa jaja kalil nanqi agi iga koba na endi unum. Deqa a kiyersiq manwa deqaji babtelenjreqnu?”

⁵⁷ Nanqi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di nanqi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnaqas di nanqi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”

⁵⁸ Yesus na tamo ungasari nanqi degsi minjrej. Aqa segi qure utruq di a manwa gargekoba yosai. Di kiyaaqa? Nanqi a qa nanqo areqalo singilatosa deqa.

14

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹ Bati deqa tamo ungasari nanqi Yesus qa saosib laqnaqqa Mandor Herot a quej.

² Qusiqa aqa wau tamo nanqi minjrej, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa manwa babtelenjreqnu.”

³⁻⁴ Herot a nami aqa was Filip aqa nauj Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei qarinjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

⁵ Jon a tonto talq di sonaqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E Jon qalit moiqaqas.” Ariya tamo ungasari kalil nanqi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nanqi degsib maroqneb deqa Herot a nanqi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶ Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Aqa nambabonationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nanqi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib inji uyeqnaqqa Herot aqa nauj aqa angro sebinj a

warum miligiq bosiq nanqi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqa tulan areboleboleiyej.

⁷ Deqa a na angro sebin di minjej, “Ni ijo inqi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosisq minjej, “Ijo anjam di e bole dauryqai. E uratqasai bole sai.”

⁸ Onaqa angro sebin aqa ai na minjej, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin na Herot minjej, “Ni Jon yansjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹ Onaqa Herot a Jon qalim moiqaajqa are sosai deqa a are tulan gul-bekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanqo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqa angro sebin di minjej, “Di kere.”

¹⁰ Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyonaq gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentetej.

¹¹ Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

¹² Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nanqi inqi anainjrej

¹³ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angro nanqi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nanqi deqa qusibqa nanqo segi segi qureq na tigelosib sinqa na gurgurosib Yesus namqajqa gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiq a nanqi qa are ugeiyej. Deqa a nanqo areq aisiqa nanqo ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib di inqi awaiyosib uyqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanqi kiyaa qure qureq gilqab? Ninqi segi na inqi anainjriy.”

¹⁷ Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga inqi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹ Onaqa nanqi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ninqi kalil ñinq di awoelenoiy.” Onaqa nanqi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosisq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ginjenyosiq aqa angro nanqi enjrnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi jeisib enjreqnab uyoqneb.

²⁰ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inqi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

²¹ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanqi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nanqi sisiyosai.

Yesus a ya banqaaq na walwelej

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanqi minjritqa nanqo qure qureq jaraiyoqñib e bqai.”

²³ Onaqa Yesus aqa angro nanqi namoosib qobun na gileqnabqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrnaq jaraiyeqnabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej.

²⁴ Onaqa aqa angro nanngi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanngi pulutnjrej.

²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nanngo bosiq ya banqaq na walwelo siqa nanngi daurnjrsiq gilej.

²⁶ Onaqa nanngi nam ateb di Yesus a ya banqaq na walwelo siq nanngo areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nanngi tulan ulaugetosib lelenkobaeb.

²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunngo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya banqaq na walwelo siy ino areq bqai.”

²⁹ Onaqa Yesus na Pita minnej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobun uratosiqa ya banqaq na walwelo si gilsiq Yesus jojomyej.

³⁰ Yesus jojomyosiqa nam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minnej, “O Tamo Koba, e tuqeqnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa ban waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minnej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo singilatqa yonum keresaiimqo.”

³² Degsi minjsiqa nanngi aiyel qobun gogetonabqa jagwa laej.

³³ Onaqa tamo qobunq di soqneb qaji nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi aqa nam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa Njiri.”

Tamo ungasari nanngi Yesus aqa gara mutu ojeq nab nanngo ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nanngi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanngi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nanngi quoqnsib nanngo ma tamo nanngi joqoqnsib Yesus aqa areq osi belenoqneb.

³⁶ Belenoqnsib Yesus endegsib minjoqneb, “Nanngi ino gara mutu segi ojobqa nanngo ma kobooqngas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanngi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nanngo ma kobooqnej.

15

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanngo kumbra qa ti marej

¹ Onaqa bati deqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanngi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb,

² “Ino angro nanngi kiyaga gago moma nanngo kumbra gotranyeq nub? Agi nanngi ingi uyqa oqnsib mati ban yansosaisosib laqa uyeq nub.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi kiyaga Qotei aqa dal anjam gotranyoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeq nub?”

⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanngi misilinjrimqa a qalib moyem.’ Qotei a nami degsi marej.

⁵ Ariya ningi mareq nub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na minjqas, “Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”’

⁶ A degsi minjqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanngi aqaryainjrai.’ Ningi degsib marqab. Nunngo kumbra dena ningi Qotei aqa anjam gotranyoqnsibqa olo nunngo segi moma nanngo kumbra dauryeq nub.

⁷ “Ningi gisan tamo. Ningi anjam maro aiyelteq nub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi marej,

⁸ ‘Tamo nanği di nanço medabu na ijo ñam soqteqñub. Ariya nanço are miligi e qa sosai. Isaq di unu.

⁹ Nanği laña baban na e qa loueqñub. Osib mandam tamo nanço dal anjam palontoqñsib olo beltoqñsib mareqñub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ’

Inği kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrsiqa olo tamo unğasari kalil nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği ijo anjam endi geregere qusib poiñgem.

¹¹ Tamo bei a inği uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Inği uge uge tamo aqa medabuq na branteqñu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo unğasari nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “Farisi nanği ino anjam di qusib ni qa are ugeinjrço. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan qureq di unu qaji a inği yagobuleqñu. Inği kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjrças.

¹⁴ Deqa ninği Farisi nanği uratnjrib soqñeb. Nanği tamo ñam qandimo bul unub deqa nanği na tamo bei gam osoryqa keresai. Ninği qalie, tamo ñam qandimo bei na tamo ñam qandimo bei aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nanği tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, inği jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqñwom.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ninği dego ijo yawo anjam di aqa utru poiñgosai e?”

¹⁷ Tamo nanği inği uyeqñabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqñub. Ninği di poiñgosai kiyo?

¹⁸ Inği uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqñsiq medabuq na branteqñu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁹ Inği uge uge di agi ubtosiy mernğwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, unğa qa laoqa, was aqa ñauñ anjamyoqa, bajinjoqa, was aqa jejamu laña gisanjoqa, was yomuiyoqa.

²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban yansosaisosim laña inği uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji unğa a Yesus qa aqa areqalo sinğilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nanço sawaq gilej.

²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji unğa bei a sawa dena brantosiqa Yesus aqa areq bosiq sinğila na pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo anğro sebin a tulan ugeugeiyoqñsiq jaqatin koba yeqnu.”

²³ Onaqa Yesus a unğa di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, unğa di a sinğila na iga pailgoqñsiqa daurgeqñu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulanqas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nanği sougetejunub. Nanği kaja bul mandor saiçoji. Qotei na e qarinqbonaq nanço segiq bem.”

²⁵ Onaqa unğa di a Yesus aqa areq di sinğa pulutosiq pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Iga anğro du du nanço inği yainjrsim olo ban nanği anainjrçom di kumbra bolesai.”

²⁷ Onaqa uña dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nanği inği uyeqñabqa inği ñenği ululoneqnaqa baun nanği dego uyeqñub.”

²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa minjej, “O uña, ni e qa ino areqalo tulan singilatonum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaqa a boleej.

Yesus a tamo unğasari gargekoba nanği boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa walweloşiq Galili ya aguq di brantej. Brantosiq dena manaq oqsıq dia awesoqnej.

³⁰ Awesonaqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği na tamo sinğa qandamnıro qaji ti tamo ñam qandimnjıro qaji ti tamo jejamu lainıro qaji ti tamo meñ singilainıro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nanği ti joqsib boqnsib Yesus aqa areq di atoqñeb. Ateqñabqa a na nanği kalil boletnjroqnej.

³¹ Deqa tamo meñ singilainıro qaji nanği olo anjam bole maroqñeb. Tamo jejamu lainıro qaji nanğı jejamu olo singilaoqnej. Tamo sinğa qandamnıro qaji nanği olo tigelosib walweloqñeb. Tamo ñam qandimnjıro qaji nanği olo ñam poinıreqnaqa sawa unoqñeb. Deqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanğı Qotei aqa ñam soqtoqñeb.

Yesus a tamo 4,000 nanği inği anainırej

³² Onaqa Yesus na aqa angro nanği olo metnjırnaqa aqa areq bonabqa minırej, “Tamo unğasari nanği bati qalub e koba na soqñeb nanği inği saiqoıı. Deqa e nanği qa are ugeibqo. E nanği mam ti suweinıritqa gamq di nanği mam na lao uge.”

³³ Degsi minırnaqa nanği na kamba minıjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga inği qabe na osimqa tamo unğasari gargekoba endi anainıronam kereqas?”

³⁴ Onaqa Yesus na minırej, “Ninği bem gembub unu?” Onaqa minıjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñılala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo unğasari nanği minırej, “Ninği kalil mandamq di awoelenıoyı.”

³⁶ Degsi minırnaqa nanği kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailıej. Pailyosiqa bem ti qe ti ginğenıyosiqa aqa angro nanği enıreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği anainıreqñab uyoqñeb.

³⁷ Uynab kalil menetnjırej. Onaqa inği oto uratelenıej qaji di Yesus aqa angro nanği na koroiyosib gumba kokba 7 di jıgnab maqelenıej.

³⁸ Tamo kalil inği uyeb qaji nanği sisiyeb 4,000. Ariya unğasari ti angro du du ti nanği sisiyosai.

³⁹ Onaqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği suweinırnaqa nanğı qure qureq gileqñabqa a qobun gogetosiqa Magadan sawaq gilej.

16

Farisi nanği Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb

¹ Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nanği Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa gisanıyosib minıjeb, “Ni endego Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom.”

² Onaqa Yesus na kamba minırej, “Bilaqteqnaqa ninği mareqñub, ‘Sen lentqo. Lanıbi usrıñqo. Deqa sawa boleqas.’”

³ Nebeeqnaqa ninği mareqñub, ‘Lanbi tuluqo. Sen lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ninği lan unoqñsib geregere pegiyeqñub. Ariya Qotei aqa mañwa bini branteqñu qaji di ninği kiyaaqã utru poiñgosaieqñu?

⁴ Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nañgo kumbra tulañ ugedamu. Nañgi Qotei areiyosaieqñub. Nañgi gaigai Qotei aqa mañwa laña unqajqa metbeqñub. Deqa e na Qotei aqa mañwa bei nañgi osornjrqasai. Jona aqa mañwa segi osornjritqa nañgi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nañgi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqñu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa anğro nañgi joqsiqa koba na olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteb. Bati deqa aqa anğro nañgi bem oqajqa are walnjrej.

⁶ Onaqa Yesus a nañgi endegsi minjrej, “Ninği geregere ñam atsib soqñiy. Bem tiyeqñu qaji sum Farisi nañgo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Sadyusi nañgo bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas.”

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nañgi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqñeb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”

⁸ Onaqa Yesus a nañgo anjam di qalieosiqa minjrej, “Nunğo areqalo e qa siñilatqa yonub tulañ keresaiingwo. Ninği kiyaaqã bem osai deqa mareqñub?”

⁹ Ninği e qa poiñgosai unu kiyo? E nami bem 5 giñgeñyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleñej. Ninği deqa are walñgwo kiyo?

¹⁰ E bati bei bem 7 dego giñgeñyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ninği inği oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqeleñej. Ninği deqa are walñgwo kiyo?

¹¹ O ijo anğro, e ninği bem tiyeqñu qaji sum qa mernğonum di e ninği yawo anjam mernğonum. E ninği bem bole qa mernğosai. Ninği kiyaaqã deqa poiñgosai? Ninği quiy. Bem tiyeqñu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nañgo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Ninği deqa geregere ñam atsib soqñiy.”

¹² Yesus na aqa anğro nañgi degsi minjrnaqa nañgi qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nañgo gisañ anjam bem bul tulañ kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyoñaaqã aqa ñam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa anğro nañgi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nañgo sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa anğro nañgi endegsi nenemnjrej, “Tamo unğasari nañgi e Tamo Anğro e qa kiyersib mareqñub?”

¹⁴ Onaqa nañgi na minjeb, “Tamo qudei nañgi mareqñub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nañgi mareqñub, ni Elaija. Qudei nañgi mareqñub, ni Jeremaia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nañgi nami soqñeb deqaji bei kiyo?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nañgi olo nenemnjrej, “Ninği segi e qa kiyersib mareqñub?”

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa Ñiri.”

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, “O Saimon, Jona aqa ñiri, ni tulañ areboleboleimeme. Di kiyaaqã? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unğasari kalil nanği koroinjrqai. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nanği ugetnjrqa keresai.

¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.”

²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiqa olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “E Kristus. Niñgi ijo ñam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Bati deqa Yesus na aqa anğro nanği endegsi minjrej, “E Jerusalem aiyeqnum. Dia Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e jaqatiñ koba ebsib lubsib moiyoñqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiqa qalaq gilsiq niriñtosiq minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.”

²³ Onaqa Yesus a bulosiqa Pita koqyosiqa niriñtosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanço areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osıqa Yesus na aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi ñamburbas qoboyosim e daurbem.

²⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas.

²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai.

²⁷ E Tamo Anğro. Mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan anğro nanço rian na ti bçai. Bosiy tamo unğasari kalil nanço kumbra qa peginjrsiy awai keretosiy enjrqai.

²⁸ E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği moreñosaisoqñibqa e Tamo Anğro bçai. Bosiy nanği taqatnjrsiy nanço Mandor Koba soqñit nanği e nubqab.”

17

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa anğro qalub nanği unobeiteb

¹ Osıqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanği segi qalub joqsıqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb.

² Sosıbqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej. Aqa gara dego tulan puloñosiq qatekritej.

³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñabqa Yesus aqa anğro nanği na nanği aiyel unjrsıbqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñılala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanosiq aisiqa nanği kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi

ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaye qnum qaji. E a qa areboleboleibe qnu. Deqa ningi aqa anjam quetoqniy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusibqa tulan ulaugete b. Osib singa pulutosib mandamq di nam quosib nerenjeb.

⁷ Onaqa Yesus a nanngo areq gilsiq a nanngo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Ningi tigeliy. Ningi ulaaib.”

⁸ Degsi minjrnaqa nanngi tigelosib nam ateb di Yesus a segi nanngi koba na sonab uneb. Nanngi tamo bei unosai.

⁹ Nanngi Yesus ombla manaq dena olo aiyosibqa Yesus a singila na minjrej, “Manwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tiglotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.”

¹⁰ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanngi mareqnu b, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqnu b?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanngo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanngo areqalo gereiyetnrsim soqnimqa bunuqna Kristus a bqas.

¹² Ariya e ningi endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanngi a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanngi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatin ebqab.”

¹³ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa nam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanngi di joqsia koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tarijesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosia Yesus aqa areq di singa pulutosia minnej,

¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsia dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonjoqnsia namyuwoq o yaq aiyeqnu.

¹⁶ Deqa e a osim ino angro nanngoq osi bonumqa nanngi na boletqa yonub keresaiinjrqo.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusia endegsi marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nungo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nungo gulbe di qoboiyoqnaqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.”

¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di nrintosiq minnej, “Ni angro di uratosim ulan.” Degsi minjnaqa mondor uge na angro di uratosiq ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa angro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nungo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truqonub. E bole merngwai. Nungo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nungo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nungo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas.

²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ingi uratosib qurienosib Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, "E Tamo Angro. Jeu tamo nanqi na e ojsib tamo qudei nanqo banq di e atqab.

²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai." Onaqa Yesus aqa angro nanqi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nanqi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nanqi Pita aqa areq bosib nenemyeb, "Nunqo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?"

²⁵ Onaqa Pita na minjrej, "Od, a ateqnu."

Osiqa Pita a tal gogetosiqa takis o tamo nanqo anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, "O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nanqi yai nanqoq dena takis eqnub? Nanqo segi angro nanqoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nanqoq dena eqnub kiyo?"

²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, "Tamo lanaj nanqoq dena eqnub. Nanqo segi angro nanqoq dena osaieqnub." Onaqa Yesus na minjej, "Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere.

²⁷ Unqum. Iga takis o tamo nanqo are ugetetnrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnim unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nanqi enjre."

18*Ninqi angro kiñilala bul soqniye*

¹ Bati deqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, "O Tamo Koba, Qotei lan qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bunqosim ñam ti sqas?"

² Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanqo ambleq di tigeltosiqa osornjrej.

³ Osornjrjsiq minjrej, "E bole mernqwai. Ninqi are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lan qureq di unu qaji a na ninqi taqatngwasai. Osim a nunqo Mandor Koba sqasai dego.

⁴ Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nanqi bunjrjsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵ "Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim gegerereiyqas di a e dego osim gegerereibqas."

Ninqi une torei uratiy

⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqas di kere.

⁷ "Bunuqna tamo qudei nanqi tamo qudei uneq breinjroqngab. Bole, kumbra di brantoqngas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqngab qaji nanqi tulan padalougetqab.

⁸ Ino ban na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaya? Ni ban genjo kiyo singa genjo kiyo

sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti kiyo sinqa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di gaigai yuoqnsim sqas.

⁹Ino nandamu na ni titmosim uneq waimqa laqninga nandamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaga? Ni nandamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni nandamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

¹⁰“Deqa ningi angro kiñilala endeqaji nanqi qa ugeaib. E merngwai. Nanjo lan angro nanqi na ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqye-qnub.

¹¹E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanqi elenqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹²“Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nanqi manaq di soqribqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nanqi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas.

¹³E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulan areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nanqi qa tulan areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulan areboleboleiyqas.

¹⁴Deqo kere nunjo Abu lan qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ningi nunjo was aqa une olo gereiyeti

¹⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum.

¹⁶Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nanqi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab.

¹⁷Ariya a nanjo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nanqi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. Ariya a nanjo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanqi qoreinjreqlum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸“E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹“E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nanqi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjqas.

²⁰Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nanjo ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyoqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyoqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyoqasai. Degyqai kiyo?”

²²Onaqa Yesus na kamba minje, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyoqam di keresai. A na une gargekoba emoqnsim soqnim ni aqa une kalil di dego moiyoqone. A ni une 7 emoqnim une di moiyoqone. Olo une 7 emoqnim moiyoqone. Degsim giloqnem.

²³ “Ninggi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kaŋgal tamo qudei nami silali yaiyeb qaji di kamba olo yqajqa minjrej.

²⁴ Aqa kaŋgal tamo bei 10 milion kina yaiyej qaji di osib aqa ulatamuq di tigeltib.

²⁵ Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiiyej. Deqa mandor a na minjej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresaiimqo deqa e ni ino ŋauŋ wo ino anġro nanği ti osiy tamo bei aqa baŋq di uratŋgitqa tamo dena silali ebimqa ninği a laŋa wauetoqnqab. Ino inği inği kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanği enjritqa nanği na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yaibem qaji di kobotqam.’

²⁶ Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di sinġa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariŋoqnime. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’

²⁷ Onaqa mandor a kaŋgal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yaiyej qaji di laŋa kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸ “Gilsiq kaŋgal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minjej, ‘Ni nami 10 kina yaibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹ “Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di sinġa pulutosiqa pailyosiq minjej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariŋoqnime. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minjej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yaibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹ “A degyonaqa kaŋgal tamo qudei a koba na wauo qaji nanği unsibqa are ugeinjrnaqa aisib nanġo mandor a deqa saiyosib minjeb.

³² Minjnab qusiqa kaŋgal tamo di metonaq bonaqa minjej, ‘Ni kaŋgal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yaibem qaji di e na kobotonum.

³³ E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaca ni olo gilsim kaŋgal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’

³⁴ Degsi minjsiqa a qa tulaŋ minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nanġo baŋq di atsiqa minjrej, ‘Ninği a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ninği a olo uratib gilqas.’

³⁵ “O ijo anġro, dego kere ninği nunġo are miligiq na nunġo Kristen was nanġo une kobotetnjrqasai di ijo Abu laŋ qureq di unu qaji a dego nunġo une kobotetŋwasai.”

19

Yesus a unġa uratqajqa anjam marej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej.

² A di sonaqa tamo ungasari tulaŋ gargekoba nanği a dauryosib aqa areq di koroonabqa a na nanġo ma tamo kalil nanği boletnjroqnej.

³ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanği a ojqajqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa ŋauŋ aqa jejamuq di une kiŋala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nenġrenq di so qaji di ninği nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, “Tulaŋ nami Qotei

a mandam ti inġi inġi kalil ti gereiyosiq a bati deqa a tamo uña wo dego gereinjrej.

⁵ Gereinjrsiq a marej, “Tamo bei na aqa ai abu nanġi uratnjrsimqa aqa ñauñ wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.”

⁶ Qotei aqa anjam di agi neñgreñq di unu. Deqa tamo uña wo nanġi jejamu qujai sqab. Nanġi olo jejamu aiyel sqasai. Qotei na nanġi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjraiq.”

⁷ Onaqa Farisi nanġi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyafa dal anjam endegsi marej, “Tamo bei na aqa ñauñ uratqa osimqa pepa bei neñgreñyosim yosim di a uratqas?”

⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nuñgo are geteñgejunu deqa Moses a niñgi uña uratqa merngej. Ariya tulañ nami kumbra degsi sosai.

⁹ Niñgi quiy. Tamo bei na aqa ñauñ laña uratosim olo uña bei oqas di a na aqa ñauñ kumbra ugeq waiyqo. Di kiyafa? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi na minjeb, “Tamo uña ti unub qaji nanġi gulbe deqaji oqab deqa unġum. Nanġi uña aib. Nanġi laña soqneb.”

¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi anjam maronub di tamo kalil nanġi dauryqa keresai. Tamo nanġi Qotei na singila enjreqnu qaji nanġi segi anjam di dauryqa kere.

¹² Tamo qudei nañgo jejamu bolesai. Nanġi degsib ai miligiq na ñambabeb. Deqa nanġi uña oqa keresai. Tamo qudei nanġi tamo qudei na welum etnjreb deqa nanġi anġrotqa keresai. Deqa nanġi dego uña oqa keresai. Nanġi laña unub. Ariya tamo qudei nañgo segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa uña oqa urateqñub. Tamo nanġi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nanġi dauryebe.”

Anġro du du nanġi Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo unġasari qudei nanġi nañgo anġro du du joqsib Yesus na aqa bañ nañgo gateq di atetnjrsim nanġi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqñabqa Yesus aqa anġro nanġi na saidnjrsib minjreb, “Nuñgo anġro du du nanġi joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa anġro nanġi minjrej, “Anġro du du nanġi uratnjrib ijo areq beb. Nanġi saidnjraib. Tamo unġasari nanġi anġro du du bul sqab di Qotei lañ qureq di unu qaji a nañgo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas.”

¹⁵ Osiaqa Yesus na anġro du du nañgo gateq di aqa bañ atetnjrsiq a sawa di uratosiq gilej.

Ñoro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiq a nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyafa e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni ñambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenemyej, “E dal anjam kiye dauryqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanjaim.

¹⁹ Ni ino ai abu nañgo sorgomq di gegerere sosimqa nañgo anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanġi degsim gereinjroqne.’ ”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minnej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiwoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

²⁴ E ningi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa banngi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banngi koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi anjam di qusibqa tulan pruguetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nanngi Qotei na elenamqa nanngi nambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nanngi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondon Qotei a lan bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro ñam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awesosiyqa ningi tamo e daurbegnub qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoelenqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatnjroqnqab.

²⁹ Deqa tamo nanngi ijo ñam qa are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole bole tulan gargekoba nanngi enjrqas. Yimqa mondon nanngi nambile gaigai sqab.

³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini ñam ti unub qaji nanngi mondon ñam saiwoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiwoji unub qaji nanngi mondon ñam ti sqab.”

20

Yesus a ingi wauqa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiqa aisiq tamo qudei nanngi aqa ingi wauq di wauetqajqa itnjrej.

² Itnjrsiqa minjrej, ‘Ning ijo ingi wauq di wauoqnib wau qa bati koboamqa e na silali qurujo quja quja engwai.’ Degsi minjrsiq qarinjrnaja nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb.

³ Sen kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nanngi lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej,

⁴ ‘Ning dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’

⁵ Degsi minjrnaja nanngi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nanngi dego lanja tigelesonab unjrsiqa minjrej, ‘Ning dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.’ Degsi minjrnaja nanngi

gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sen kelintonaqqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nanqi gilsib wauoqneb.

⁶ “Sen bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nanqi lanja tigelesonab unjrsiqa nenemnjrej, ‘Ninigi kiyaaqa lanja tigelesonab sen bilaqtqo?’

⁷ Onaqa nanqi na minjeb, ‘Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.’ Onaqa wau lanja na minjrej, ‘Ninigi dego gilsib ijo inqi wauq di wauoiy.’

⁸ “Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qarinyosiq minjej, ‘Ni gilsim wau tamo nanqi di metnjrim ino areq di koroabqa nanqo awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nanqi bilaq bosib wauonub qaji nanqo awai namo enjrsimqa ariya tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqtonub qaji nanqo awai bunuqna enjre.’

⁹ Degsi minjnaq qusiqa tamo nanqi bilaq bosib waueb qaji nanqi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruqo quja quja enjrej.

¹⁰ Onaqa tamo nanqi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nanqi degsib unsibqa are qaleb, ‘Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaqtonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.’ Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nanqi metnjrnaq aqa areq bonabqa nanqi dego silali quruqo quja quja enjrej.

¹¹ Onaqa nanqi degsib unsibqa nanqi na wau lanja njirintosis minjeb,

¹² “Tamo nanqi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nanqi enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam sen oqsiq gago jejamu tulan kanqaneqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.’

¹³ “Onaqa wau lanja a nanqo anjam di qusiqa bei endegsi minjej, ‘O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruqo qujai emqa mermonum.

¹⁴ Deqa ni ino silali quruqo qujai osim aye. E ni silali quruqo qujai emonum dego kere tamo nanqi bunuqna bosib wauonub qaji nanqi silali quruqo quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum.

¹⁵ Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nanqi bunu bonub qaji nanqi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqai. Deqa ni kiyaaqa e qa are ugeimqo?’ ”

¹⁶ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa olo marej, “Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nanqi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nanqi mondon ñam ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

¹⁷ Osiqa Yesus na aqa anqro 12 nanqi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nanqi segitnjrsiqa endegsi minjrej,

¹⁸ “Ninigi quiy. E Tamo Anqro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’

¹⁹ Nanqi e degsib merbosib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinboqnsib bu toqon na kumbainboqnsib namburbasq di lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanqi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

²⁰ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel nanqo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanqo ai a singa pulutosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ingi kiye qa merbqam?” Onaqa a na Yesus minjej, “Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo angro aiyel endi nanqi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab.”

²² Onaqa Yesus na kamba nanqi aiyel endegsi minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi gegerere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?” Onaqa nanqi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

²³ Onaqa Yesus na olo nanqi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ningi dego oqab. Ariya tamo yai nanqi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanqi ijo Abu na giltnjrej qaji nanqi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

²⁴ Yesus aqa angro 10 nanqo njamdamuq di was aiyel nanqi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanqi aiyel qa nirinjeb.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq qaji nanqi nanqo segi nam soqtoqnsib tamo ungasari nanqi nirin na taqatnjreqnub.

²⁶ Ariya kumbra di nunqoq di saiq. Nunqo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nunqo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas.

²⁷ Nunqo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunqo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

²⁸ E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanqi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanqi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo ungasari gargekoba nanqi elenqai.”

Yesus na tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanqi boletnjrej

²⁹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb.

³⁰ Aiyeq nabqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanqi gam qalaq di awe-sosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanqi degsib qusibqa tulan lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanqi na nanqi aiyel nirinjnrsib minjreb, “Ningi lelenkobaaib. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanqi aiyel kiriosai. Nanqi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa Niri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiqqa nanqi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ningi aiyel kiyerngwajqa deqa ningi e qa lelenoq nab?”

³³ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo nam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanqi aiyel qa dulosiqa aqa ban waiyosiq nanqo njamdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanqi aiyel nam poinjrnaqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeq.

21

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarijnrsiqqa minjrej,

² “Ningi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontnjronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titnjrsib joqsiq boiy.

³ Niŋgi sil palonteqnibqa tamo bei na nenemŋgwas kiyo, ‘Niŋgi kiyaaq donki aiyel naŋgo sil palonteqnub?’ Degsi nenemŋgimqa niŋgi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qa mergwo.’ Yiŋqa a na donki aqa du wo naŋgi qarinjrim ijoq bqab.”

⁴ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

⁵ “Niŋgi na Saion qure naŋgi endegsib minjriy, ‘Niŋgi uniy. Nuŋgo Mandor Koba a nuŋgoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa aŋgro aiyel naŋgi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb.

⁷ Osib naŋgi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib naŋgo segi gara jugo piqtosib donki aiyel naŋgo quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki aiyel naŋgi walwelosib aiyeq nabqa tamo uŋgasari tulan gargekoba naŋgi belenosib naŋgo segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei naŋgi naŋuq dena ŋam baŋga giŋgenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo uŋgasari namooqneb qaji naŋgi ti bunuoqneb qaji naŋgi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu. Ni Tamo Koba aqa ŋam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Deqa iga Qotei laŋ goge di unu qaji aqa ŋam tulan soqtoqnqom.” Tamo uŋgasari naŋgi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jerusalem di brantonaqa tamo uŋgasari kalil naŋgi a unsibqa tulan pruguetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yayiyo?”

¹¹ Degsib mareq nabqa tamo uŋgasari qudei Yesus dauryosib aiyoqneb qaji naŋgi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo uŋgasari naŋgi atra talq dena winjrej

¹² Onaqa Yesus a walwelosi aisiqa atra tal koba miligiq gilej. Gilsiqqa ŋam atej di tamo uŋgasari gargekoba naŋgi iŋgi iŋgi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa naŋgi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei naŋgi silali piloqneb. Qudei naŋgi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a naŋgo jar ti jaram ti bilbelyosiqqa naŋgi dego winjrnaq jaraiyeb.

¹³ Naŋgi kalil jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya niŋgi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo naŋgo tal bulqo.”

¹⁴ Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo ŋam qandimnjro qaji ti tamo siŋga qandamnjro qaji ti naŋgi aqa areq beq nabqa a na naŋgi kalil boletnjroqnej.

¹⁵ Onaqa aŋgro du du atra tal miligiq di soqneb qaji naŋgi Yesus aqa maŋwa di unsibqa tulan lelenoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa Niri, iga ni qa tulan areboleboleigeqnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo naŋgi ti atra tamo kokba ti naŋgi aŋgro du du naŋgo anjam di qusibqa Yesus qa ugeeb.

¹⁶ Osib Yesus minjeb, “Aŋgro du du naŋgi lelenoqnsib anjam mareq nub di ni queqnum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e naŋgo anjam queqnum. Ariya anjam bei nengrenq di unu qaji di niŋgi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, aŋgro du du ti aŋgro mom ti naŋgi ino ŋam soqteq nub.’ ”

¹⁷ Yesus a nanɓi degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di njeiej.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiq Jerusalem aiyooqnsiq gamq di a mamyej.

¹⁹ Mamyonaaqa nam atsiqa qura banga ti gam qalaq di tigelesonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Banga segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa anɓro nanɓi aqa kumbra di unsibqa tulaɓ prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiqo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merɓɓwai. Niɓi Qotei qa nuɓgo areqalo siɓgilatosib nuɓgo areqalo aiyeltqasai di niɓi dego qura minjibqa a laosim moiqas. Qura segi sai. Niɓi mana kobaquja endi dego minjqab, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nuɓgo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.

²² Deqa niɓi Qotei qa nuɓgo areqalo siɓgilatosib iɓi bei qa pailyqab di niɓi iɓi di oqab.”

Juda nanɓi na Yesus nenemyeb, “Ni siɓgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Onaqa Israel nango gate nanɓi ti atra tamo kokba ti nanɓi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni siɓgila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarɓnej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei niɓi nenemɓɓwai. Nenemɓɓitqa niɓi e merbibqa e yai na qarɓbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merɓɓwai.

²⁵ Niɓi na merbiy. Yai na Jon qarɓyonaq bosiq tamo unɓasari nanɓi yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanɓi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarɓnej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa niɓi Jon aqa anjam quetosai?’

²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarɓnej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo unɓasari nanɓi mareqnuɓ, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanɓi ulainjronum.”

²⁷ Nanɓi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarɓnej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niɓi degsib merbonub deqa e dego yai na qarɓbonaq bosim wau endi yeqnum di niɓi merɓɓwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanɓi ti atra tamo kokba ti nanɓi endegsi minjrej, “Niɓi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa ɓiri aiyel soqneb. Bati bei a aqa ɓiri matu aqaq bosiq minjej, ‘O ijo anɓro, ni gilsim ijo iɓi wauq di wauame.’

²⁹ Onaqa aqa ɓiri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiq gilsiq wauetej.

³⁰ Onaqa abu a aqa ɓiri yala aqaq bosiq minjej, ‘O ijo anɓro, ni gilsim ijo iɓi wauq di wauame.’ Onaqa aqa ɓiri yala na minjej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya a wauosai. A laɓa talq di soqnej.

³¹ Deqa niɓi na merbiy. Anɓro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?” Onaqa nanɓi na kamba Yesus minjeb, “Niɓi matu a na aqa abu aqa anjam dauryej.”

Nanġi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “E bole mernġwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji uña ti nanġi na ninġi buñġosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanġi elenġosim nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas.

³² Di kiyaaqa? Jon yansjro qaji a nuñġoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ninġi osornġonaqa ninġi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji uña ti nanġi Jon aqa anjam geregere queteb. Quetonab ninġi di unsibqa ariya ninġi olo are bulyosai. Osib ninġi Jon aqa anjam quetosai deġo.”

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanġi degsi minjrsiqqa olo endegsi minjrej, “E ninġi yawo anjam bei mernġit ninġi quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenġosiqqa jeñ qosej. Qoso koboonaqa meniñ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqqa wauq di tal atsiqqa wau taqato tamo qudei nanġo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanġal tamo qudei nanġi qarinnjrnnaqa wau taqato tamo nanġoq aisib minjreb, ‘Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ninġi wain gei egibqa iga na osi gilqom.’

³⁵ Degsi minjnabqa nanġi na nanġi ojelenġosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meniñ na qalnab moiyej.

³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqqa olo aqa kanġal tamo gargekoba nanġi qarinnjroqnej. Qarinnjrewnaqa aiyeq nab nanġi deġo ñumoqneb.

³⁷ “Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘E ijo segi anġro qujai qarinyit aiqas di nanġi a qalqasai. Nanġi aqa anjam quetqab.’ Degsi are qalsiqqa aqa segi ñiri qarinyonaq aiyej.

³⁸ Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanġi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi ñiri. A na aqa abu aqa inġi inġi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqqa wau endi iga na oqom.’

³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa ñiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej.

⁴⁰ Deqa ninġi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqqa wau taqato tamo uge nanġi di kiyernjrqas? Ninġi na merbiy.”

⁴¹ Onaqa nanġi na minjeb, “Wau lanja a bosimqqa tamo uge nanġi di tulan ugeugeinjsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjsim tamo qudei nanġo banq di uratetnjrimqqa nanġi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnmqqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnaqab.”

⁴² Nanġi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, “Qotei aqa anjam bei unu. Ninġi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘Tal gereiyo qaji tamo nanġi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal sinġilatqajqa deqa tigeltej.

Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan bolequja.” ’

⁴³ Deqa e ninġi endegsi mernġwai. Qotei a nuñġo Mandor Koba sosim ninġi taqatnġwajqa uratosim ninġi taqal breinġwas. Osim olo tamo unġasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanġi elenġosim nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas. Nanġi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanġi taqatnjrqas.

⁴⁴ Tamo unġasari ululonġosib tal ai quraq aiqab qaji nanġi di tal ai dena nanġo tanu ġinġenyqas. Ariya tal ai di ulonġosim tamo unġasari qudei nanġoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nanği ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanęo jejamuq di une qametnjrej.

⁴⁶ Nanği degsib qalieosib deqa nanği Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unęasari nanği ulainjrsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaaqa? Tamo unęasari kalil nanği maroqneb, "Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

22

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹ Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nanği yawo anjam bei endegsi minjrej,

² "Qotei lanę qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unęasari nanği taqatnjrsim nanęo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njiri unę ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere.

³ A maruro atsiqa aqa kanęal tamo qudei qariņnjrnaqa nanği gilsib tamo unęasari nami aqa maruro unęa minjrej qaji nanği metnjreb, 'Ninęi boiy.' Onaqa nanği bqa asginjrej.

⁴ Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kanęal tamo qudei olo qariņnjrsiqa minjrej, 'Ninęi gilsib tamo unęasari e ijo maruro unęa minjrem qaji nanği olo endegsib minjriy, "Ninęi quiy. Mandor a inęi inęi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole nęumsiqa goiqo. Deqa ninęi asginęaiq. Ninęi bosib aqa maruro uniy." O kanęal tamo, ninęi gilsib nanği degsib minjriy.'

⁵ "Onaqa nanği gilsib tamo unęasari nanği di minjreb, 'Ninęi boiy.' Minjrnabqa nanği kalil bqa asginjrej. Bei a ulanęosiqa aqa inęi wauq gilej. Bei a ulanęosiqa aqa silali wauq gilej.

⁶ Qudei na kanęal tamo nanği di ojelenosib ugeugeinjrsib nęumnab moreņeb.

⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjinę oqetonaqa aqa qaja tamo nanği qariņnjrnaqa gilsib tamo nanği kanęal tamo nęumeb qaji nanği kamba nęumekriteb. Osib nanęo tal inęi inęi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ "Onaqa mandor a olo aqa kanęal tamo qudei qariņnjrsiqa minjrej, 'Ijo anęro aqa unę ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo unęasari e nami ijo maruro unęa minjrem qaji nanği bqa asginjrej. Nanği tamo unęasari bolesai deqa nanği ijo maruro unęa keresai.

⁹ Deqa ninęi gilsib gamq di tamo unęasari lanęa lanęaj nanği turosib metnjrib ijo maruro unęa beb.'

¹⁰ Onaqa nanği gilsib gamq di tamo unęasari gargekoba bole ti uge ti nanği turosib metnjrnabqa nanği kalil maruro unęajqa bosib koroonabqa tal tamo na maęej.

¹¹ "Onaqa mandor a na tamo unęasari nanği di unjrqa marsiqa tal miligiq gilej. Gilsiq nęam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej,

¹² 'O was, ni kiyaaqa maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unęa baim.' Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa lanęa kiriesoqnej.

¹³ Onaqa mandor a na aqa kanęal tamo nanği minjrej, 'Ninęi na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nanği akamkobaoqnsib pailoqnsib nanęo jaqatinę qa qalagei anjam atoqnęas.' "

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Ninęi quiy. Qotei a tamo tulanę gargekoba nanği metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltnjreqnu."

"Iga Sisar takis yqom e?"

15 Onaqa Farisi nanği gilsib nanği anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqajqa deqa qairoqneb.

16 Qairosib anjam kereonaq nango anğro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarınjnab Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum.

17 Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

18 Onaqa Yesus a nango areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, “Niñgi gisan tamo. Kiyaqa niñgi e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqnum?”

19 Niñgi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanği meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej,

20 “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?”

21 Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

22 Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugeteb. Osib nanği Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

23 Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb,

24 “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ anğro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej.

25 Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nango was matu a uña osiqa moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di ej.

26 Osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A anğro saiqoji. Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği anğro saiqoji.

27 Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej.

28 Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelobqamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqamqa uña di a yai aqa ñauñ tinñtin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

29 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu niñgi poiñgosai. Qotei aqa siñgila dego niñgi poiñgosai. Deqa niñgi anjam grotionub. Grotosib agi nenembonub.

30 Mondon tamo unğasari nanği subq na tigelosibqamqa nanği unatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lañ anğro bul laña sqab.

31 “Niñgi quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiñ niñgi merngej. Di niñgi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej,

32 ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nango Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nango Qotei.”

33 Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulañ bolequja?

³⁴ Yesus a Sadyusi nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba olo anjam bei minjqa keresainjrej. Onaqa Farisi nanği deqa qusib olo Yesus aqa areq beb.

³⁵ Nanngo ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqa Yesus gisanjyosiq nenemyej,

³⁶ “O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunjrejunu?”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’

³⁸ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunjrejunu.

³⁹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqnume.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.

⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanği olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej,

⁴² “Ninği Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa njiri?” Onaqa nanği na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa njiri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa medabu sinjilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqninqa e ino jeu tamo kalil nanği elenjosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanği taqatnjroqnum.” ’

⁴⁵ Ninği uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanği olo bunuqna anjam bei Yesus nemyqajqa ulaeb.

23

Juda tamo kokba nanği kumbra uge uge yoqneb

¹ Onaqa Yesus na olo aqa angro nanği ti tamo ungasari kalil nanği ti endegsi minjrej,

² “Dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ninği merngeqnum.

³ Deqa anjam kalil nanği na merngeqnum qaji di ninği qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanği yeqnum qaji di ninği dauryaib. Nanği anjam maroqnsib ariya nanği segi anjam di dauryosaieqnum.

⁴ Nanği gulbe kokba tamo ungasari nanği enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya nanği olo tamo ungasari nanngo gulbe di qoboiyetnjrosaieqnum.

⁵ Kumbra kalil nanği yeqnum qaji di tamo ungasari nanği unoqnsib nanngo ñam soqtetnjraqajqa deqa yeqnum. Nanngo kumbra bei agiende. Nanği Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nanngo lanjaq di gara ñengi na qoseqnum. Osib nanngo gara jugo mutuq di gara burbur nengren ti wala bole bole tonteqnum.

⁶ Nanği goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosibqa tamo ñam ti nanngo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu.

⁷ Nanġi koro sawaq di tamo unġasari nanġi na nanġo ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Tamo unġasari nanġi na 'O Qalie Tamo Koba' degsib minjroqñqajqa deqa ti nanġi areboleboleinjreqnu.

⁸ "O ijo anġro, tamo qudei na ninġi 'O Qalie Tamo Koba' degsib mernġaib. Tamo qujai a segi nunġo Qalie Tamo. Ninġi kalil was.

⁹ Mandamq endi ninġi na tamo bei endegsib minjaib, 'O Abu.' Tamo qujai a segi nunġo Abu. Agi a lan qureq di unu.

¹⁰ Tamo qudei na ninġi endegsib mernġaib, 'O Gate Koba.' Tamo qujai a segi nunġo Gate Koba. Agi e Kristus.

¹¹ Nunġo ambleq di anġro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunġo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.

¹² Tamo kalil nanġo segi ñam soqteqñub qaji nanġi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nanġo segi ñam aguq ateqñub qaji nanġi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas."

Yesus a Juda tamo kokba nanġo kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisan tamo. Deqa ninġi tulan padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo unġasari nanġi lan qureq oqwjajqa gam itqa mareqñabqa ninġi na olo gam getentetnjreqñub. Ninġi segi lan qureq oqwjajqa gam itqa keresai. Deqa tamo unġasari nanġi dego lan qureq oqwjajqa gam itqa yeqñab ninġi na gam getentetnjreqñub.

¹⁴ O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisan tamo. Deqa ninġi tulan padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqñub. Agi ninġi unja qobul nanġi gisanjroqnsibqa nanġo tal ti inġi inġi ti lanja yainjreqñub. Osib tamo unġasari nanġi na ninġi nunġsib nunġo ñam soqtetngwajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nanġi peginjrq batiamqa a na ninġi awai tulan uge enġwas.

¹⁵ "O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ninġi gisan tamo. Deqa ninġi tulan padalougetqab. Ninġi anjam maro aiyelteqñub. Agi ninġi na tamo qujai segi ninġi daurnġwa maroqnsib sinġa na kiyo qobun na kiyo sawa sawa kalil keretoqnsib laqñub. Ariya tamo qujai di a ninġi daurnġwas di a na ninġi bunġosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ninġi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

¹⁶ "Ninġi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ninġi tamo nanġi gam osornjrq keresai. Agi ninġi mareqñub, 'Tamo bei a anjam sinġilatqa osimqa atra tal aqa ñam na sinġilatqas di aqa anjam sinġilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam sinġilatqas di aqa anjam bole sinġilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Ninġi degsib mareqñub.

¹⁷ Ninġi tamo ñam qandimo bul unub. Ninġi tulan nanari. Ninġi na merbiy. Inġi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego inġi bole.

¹⁸ Ninġi endegsib mareqñub, 'Tamo bei a anjam sinġilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na sinġilatqas di aqa anjam sinġilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo inġi inġi atra bijal gogeq di unub qaji nanġo ñam na anjam sinġilatqas di aqa anjam bole sinġilaqas. Deqa a anjam di urataiq.' Ninġi degsib mareqñub.

¹⁹ Ninġi tamo ñam qandimo bul unub. Ninġi na merbiy. Inġi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo inġi inġi atra bijal

gogeq di unub qaji nan̄gi tulan̄ bole kiyo? Od, atra bijal a tulan̄ bole. Ariya atraiyo in̄gi in̄gi atra bijal gogeq di unub qaji nan̄gi dego bole kalil.

²⁰ Deqa nin̄gi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam sin̄gilatqas di a atra bijal ti in̄gi in̄gi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nan̄gi ti nan̄go ñam na anjam sin̄gilatqas.

²¹ Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam sin̄gilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nan̄go ñam na anjam sin̄gilatqas.

²² Tamo bei a lan̄ qure aqa ñam na anjam sin̄gilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nan̄go ñam na dego anjam sin̄gilatqas.

²³ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, nin̄gi gisan̄ tamo. Deqa nin̄gi tulan̄ padalougetqab. Nin̄gi anjam maro aiyelteqñub. Agi nin̄gi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Nin̄gi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqñub. Ariya nin̄gi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqñub. Agi nin̄gi kumbra bole bole dauryqa asgingeqnu. Nin̄gi tamo nan̄gi qa dulosaieqñub. Nin̄gi Qotei qa nun̄go areqalo sin̄gilatosaeqñub. Nin̄gi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Nin̄gi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Nin̄gi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

²⁴ Nin̄gi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa nin̄gi tamo nan̄gi gam os-ornjrqa keresai. Agi nin̄gi qui uyqa oqnsib añiñig kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqñub. Ariya kamel a quiq di sonaqa nin̄gi unosaieqñub. Qoji uyeqñub.

²⁵ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, nin̄gi gisan̄ tamo. Deqa nin̄gi tulan̄ padalougetqab. Nin̄gi anjam maro aiyelteqñub. Agi nin̄gi ya gamban̄ ti tabir ti qore segi yanseqñub. Nin̄gi miligi yansosaieqñub. Dego kere nin̄gi baban̄ na tamo bole. Ariya nun̄go are miligi bajin̄ kumbra ti jexamu qa kumbra uge ti dena maqejunu.

²⁶ O Farisi nin̄gi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa nin̄gi endegyiyy. Nin̄gi mati ya gamban̄ ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷ “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, nin̄gi gisan̄ tamo. Deqa nin̄gi tulan̄ padalougetqab. Nin̄gi anjam maro aiyelteqñub. Agi nin̄gi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu.

²⁸ Nin̄gi sub di bul. Deqa tamo un̄gasari nan̄gi na nin̄gi nun̄goqnsib mareqñub, nin̄gi tamo bole. Ariya nun̄go are miligi gisan̄ kumbra ti dal anjam gotran̄yqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, nin̄gi gisan̄ tamo. Deqa nin̄gi tulan̄ padalougetqab. Nin̄gi anjam maro aiyelteqñub. Bole, nin̄gi Qotei aqa medabu o tamo nan̄go sub gereiyoqnsib tamo un̄gasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nan̄go sub walateqñub.

³⁰ Ariya nin̄gi olo endegsib mareqñub, ‘Iga nami soqñem qamu iga gago moma nan̄gi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nan̄gi ñumosai qamu.’ Di gisan̄ koba. Nin̄gi nun̄go moma nan̄gi ti areqalo qujai.

³¹ Nin̄gi mareqñub, ‘Gago moma.’ Nun̄go anjam dena nin̄gi segi qa ubtosib endegsib marobuleqñub, ‘Tamo nan̄gi na Qotei aqa medabu o tamo nan̄gi ñumoqñeb qaji nan̄go an̄gro agi iga.’

³² Nin̄gi degsib marobuleqñub. Deqa un̄gum. Nun̄go moma nan̄go kumbra uge di nin̄gi na olo keretosib yoqniy.

³³ Nin̄gi amal uge bul. Deqa mondon̄ Qotei a nun̄go une qa mern̄gsim nin̄gi ñamyuwoq di brein̄gwas. Yimqa nin̄gi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴ “Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ti Qotei aqa powo tamo nanngi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nanngi ti qarinjroqnit nunngo boqnaqab. Boqnaqab ningi na nanngi qudei ñumoqnsib moiyojnroqnaqab. Osib nanngi qudei ñamburbasq di gaintjnraqab. Osib nanngi qudei ojelenosib nunngo Qotei tal miligiq di kumbainjnroqnaqab. Osib nanngi qudei teteinjribqa nanngi jaraiyosib qure bei beiq giloqnaqab.

³⁵ Ningi nanngi degnjroqnaqab bati deqa Qotei a nunngo moma nanngo une kalil osim nunngo jejamuq di atelenqas. Nunngo moma nanngo une agiende. Nanngi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqneq qaji nanngi ñumoqneq. Nanngo une di agi nanngi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosib bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnaq moiyej. Une kalil di Qotei na osim nunngo jejamuq di atelenqas.

³⁶ E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nanngi qa dulej

³⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanngi ñumoqnsim moiyojnreqlum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinjreqlum qaji nanngi meniñ na ñumeqlum moreneqlum. Bati gargekoba e ino angro nanngi tuwe du du bul koroinjraqajqa yeqlum ningi saideqlum.

³⁸ Deqa ningi quiy. Qotei a nunngo atra tal koba uratetngimqa a lanja sqas.

³⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondon e olo lanj qureq na boqnaqab ningi e nubsib marqab, “Tamo a bgoqnaqab di Tamo Koba aqa ñam na bgoqnaqab. Deqa Qotei na a tulan geregereyeqlum.”

24

Bunuqna jeu tamo nanngi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqab aqa angro nanngi na aqa areq bosib atra tal osoryeb.

² Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanngi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjsibqa taqal breinjraqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segi qab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Yesus na aqa angro nanngi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsiq goge di awesonaqab aqa angro nanngi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanngi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi kobaqab laqnaqab ni olo lanj qureq na boqnaqab kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ningi gisanqo uge.

⁵ Bunuqna gisanqab tamo gargekoba nanngi ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nanngi endegsib minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanngi gisanjnroqnaqab.

⁶ Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi an na qotokobaoqnaqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

7 Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor qudei nanği tigelqnsibqa mandor qudei nanği qoto itnjroqnqab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inği saio bati dego brantelenqas.

8 Kumbra kalil di unğa anğrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

9 “Bati deqa nanği na ninği ojelenqnsib jaqatin ti gulbe ti engoqnqab. Osib ninği qudei lunğsib moiyoťngwab. Ninği ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nanği ninği qa tulañ ugeoqnsib jeuťngqonqab.

10 Bati deqa tamo unğasari gargekoba e qa nanço areqalo singilato qaji nanği ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nanço segi was nanği ojelenqnsib tamo uge nanço bañq di atoqnqab.

11 Gisañ tamo tulañ gargekoba nanği boqnsib ijo segi tamo unğasari nanği endegsib minjroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nanği gisañnjroqnqab.

12 Kumbra uge deqaji tulañ kobaoqnimqa tamo gargekoba nanği qalaqalaiyo kumbra uratoqnqab.

13 Ariya ninği ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ninği elenqas.

14 Ijo wau tamo nanği sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnqab. Amqa diño bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas.”

Inği tulañ ugedamu brantqas

15 Osiqa Yesus a olo aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Diño batiamqa inği tulañ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ninği unqab. Inği ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo unğasari ijo anjam endi sisiyeqnuq qaji nanği gegerere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole.

16 Osiqa Yesus na aqa anğro nanği olo endegsi minjrej, “Ninği inği ugedamu di unsibqa bati deqa tamo unğasari Judia sawaq di unub qaji nanği jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

17 Tamo unğasari tal meq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib inği inği oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanği jaraiyoqujatebe.

18 Tamo unğasari wauq di unub qaji nanği jaraiqa oqnsib nanço gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanği torei dena jaraiyoqujatebe.

19 Bati deqa unğa gumañ ti unğa anğro mom ti jaraiyo bañgioqnsib gulbe koba oqab.

20 Deqa ninği endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’

21 Ninği degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo unğasari nanği gulbe tulañ kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaiqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosiq agi bini unum. Bunuqna laña ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

22 Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo unğasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo unğasari nami giltnjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

23 “Bati deqa tamo qudei na mernğwab, ‘Ninği uniy. Kristus bqo agiende’ o ‘Kristus bqo agide.’ Degsib mernğibqa ninği nanço anjam quetnjraib.

24 Tamo qudei nanği bosib gisañosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib mañwa kokba babtoqnqab. Nanço mañwa dena nanği na tamo unğasari kalil areqalo

niñaqyetnjroqñqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltñjrej qaji nanği dego areqalo niñaqyetnjrqajqa wauoqñqab.

²⁵ “Ninği quiy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merñgonum.

²⁶ Deqa tamo qudei na ninği endegsib merñgwab, ‘Ninği uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merñgibqa ninği nanço anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ninği merñgwab, ‘Kristus bqo agi talq di unu.’ Degsib merñgibqa ninği nanço anjam quetñjraib.

²⁷ Ninği qalie, kola minjaleqnaqa lañ kalil suwaneqnu. Dego kere e Tamo Anğro lañ qureq na boqñitqa tamo ungasari kalil nanği e nubqab.

²⁸ “Tamo nanço jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

Tamo Anğro a singila ti rian ti bqas

²⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanço bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanği lañ goge na ululoñosib mandamq aiyelenqab. Lañ goge dia inği inği kalil renğinyelenqab.

³⁰ Bati deqa e Tamo Anğro bqai. Ijo toqor a lañ goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lañbiq na boqñit tamo ungasari kalil nanği e nubqab.

³¹ Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lañ anğro nanği qarinñjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltñjrej qaji nanği lañ utru utruq na koroinjraqab.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poinjem

³² Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninği merñgitqa dena poinjwas. Qura banqa qalsim olo ñalguyoqñimqa ninği unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’

³³ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merñgonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’

³⁴ E bole merñgwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqñibqa kumbra kalil endi brantelenqas.

³⁵ Lañ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lañ anğro nanği qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³⁷ Noa aqa bati qa tamo ungasari nanği kumbra yoqneb dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati qa tamo ungasari nanği kumbra degyoqñqab.

³⁸ Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nanği inği ti ya ti uyoqñsib unja ban ojelenoqñsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej.

³⁹ Mandam ya maqosim nanği padaltñjrqas nanği deqa qaliesai. Nanği lanja nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nançoq di brantej. Dego kere e Tamo Anğro bqajqa bati qa tamo ungasari nanği nanari degsib sqab.

⁴⁰ Tamo aiyel wau qujaiq di inği yagoqñibqa Qotei na bei lañ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴¹ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyuqñibqa Qotei na bei lañ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

⁴² Deqa ninği geregere ñam atiy. E nunço Tamo Koba. E bati gembu bqai di ninği qaliesai.

⁴³ Ninği are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu.

⁴⁴ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi pruqtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanjal tamo bole?

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanjal tamo kalil nangi geregere taqatnjroqnsimqa nango ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqnsim soqne.’

⁴⁶ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

⁴⁷ Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnqas.

⁴⁸ Ariya kanjal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’

⁴⁹ Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo qudei a ombla wauo qaji nangi lanja lanja kumbainjroqnqas. Osim wain uyo tamo qudei nangi joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanarioqnqab.

⁵⁰ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan prugugetqas.

⁵¹ Deqa aqa tamo koba a na qalougetosim gisanj tamo nango so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nangi tulan akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatinj qa qalagei anjam atoqnqas.”

25

Dunqenge 10 nango yawo anjam

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di dunqenge 10 nango kumbra sigitejunu. E deqa ningi saingwai. Tamo bei a unja banj ojej. A unja banj ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunqenge 10 nangi a ombla gilqa marsib nango segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb.

² Dunqenge 5 nangi nanari. Dunqenge 5 nangi powo ti.

³ Dunqenge nanari nango lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nangi lam ya bei o ti aiyosai.

⁴ Dunqenge powo ti nangi nango lam osibqa lam ya jalinaq di qamsib o ti aiyeb.

⁵ Ariya tamo a unja banj ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunqenge 10 nangi gamq di a qa tariñosib sonabqa urnamnjrnaqa nereneb.

⁶ “Nerenesonabqa qolo jige tamo qudei nangi maosib mareb, ‘Tamo unja banj ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ningi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’

⁷ Onaqa dunqenge 10 nangi tigelosib nango lam gereiyeb.

⁸ Gereiyosibqa dunqenge nanari nangi na dunqenge powo ti nangi minjreb, ‘Ningi lam ya kiñala egiy. Gago lam ya saiqa deqa mosoqa laqnu.’

⁹ Onaqa dunqenge powo ti nangi na kamba minjreb, ‘Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ningi qa ti keresai. Deqa ningi olo sumsib nunjo segi lam ya awaiyiy.’

¹⁰ Onaqa dunqenge nanari 5 nangi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a unja banj ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dunqenge powo ti nangi nami nango lam gereiyosib soqneb deqa nangi na tamo di dauryosib unja banj ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siranj kabuteb.

¹¹ “Sokiñalayonaq dunqenge nanari nangi tal meq di brantosib maosib tamo di minjreb, ‘O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranjme waqtetgime.’

¹² Onaqa a na kamba minjrej, 'E bole mernḡwai. E niḡgi qaliesai.' "

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere niḡgi geregere ḡam atsib soqniy. Di kiyaya? Ijo bḡajqa bati niḡgi qaliesai deqa."

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo unḡasari naḡgi taqat-njrsim naḡgo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kaḡgal tamo naḡgi koroinjrsiqa naḡgi na aqa silali taqatqa minjrsiq naḡgo baḡq di uratetnjrej.

¹⁵ A na aqa kaḡgal tamo naḡgo segi segi siḡgila pegiyetnjrsiqa naḡgi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjrej. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej.

¹⁶ Sonaqa kaḡgal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej.

¹⁷ Kaḡgal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej.

¹⁸ Ariya kaḡgal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq di sub bogsiqa sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹ "Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqqa aqa kaḡgal tamo naḡgi wauqa silali enjrej qaji di metnjrej. Metnjrnaqa naḡgi aqa areḡ bonabqa a na minjrej, 'E nami silali enḡem qaji dena niḡgi waueb olo silali di osorbiy.'

²⁰ Onaqa kaḡgal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.'

²¹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kaḡgal tamo bolequja. Ni wau kiḡala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino baḡq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²² "Onaqa kaḡgal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.'

²³ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni dego kaḡgal tamo bolequja. Ni wau kiḡala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino baḡq di uratitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²⁴ "Onaqa kaḡgal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo ḡirin ani. Tamo qudei naḡgi inḡi yageq nab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei naḡgi saga yago breiyeq nab boleeqnaq ni segi na koroiyoqnsim uyeqnum.

²⁵ Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

²⁶ "Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kaḡgal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei naḡgi inḡi yageq nab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei naḡgi saga yago breiyeq nab boleeqnaq e segi na koroiyoqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

²⁷ Deqa ni kiyaya ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.'

²⁸ Degsi minjsiqa aqa kaḡgal tamo qudei naḡgi minjrej, 'Niḡgi 1,000 kina di yayosibqa kaḡgal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy.

²⁹ Niḡgi degyiy. Di kiyaya? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiḡala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laḡa sqas.

³⁰ Deqa ningi na kanjal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruc di soqnem. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanqi jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.’ ”

Mondon Tamo Angro a bosim tamo ungasari kalil nanqi peginjqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondon e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nanqi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai.

³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nanqi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nanqi peginjqai. E na nanqi qudei ijo ban woq di atelenosiy olo nanqi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nanqi na kaja ti meme ti nanqi peginjqreknub dego kere.

³⁴ Osiy tamo ungasari ijo ban woq di unub qaji nanqi endegsi minjqai, ‘Ijo Abu a ningi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa gam gereiyetngrej. Deqa ningi ijoq babqa ijo Abu na ningi taqatngwas.

³⁵ Di kiyaga? E mambonaqa ningi na e inqi anaibeb. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ningi na e osib nungo talq di gereibeb.

³⁶ E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbeb. E maibonaqa ningi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibeb.’

³⁷ “E na tamo ungasari ijo ban woq di unub qaji nanqi degsi minjqritqa nanqi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inqi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem?’

³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem?’

³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?’

⁴⁰ “Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjqai, ‘E bole merngwai. Ningi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanqi geregereinjroqneb di agi ningi e dego gereiboqneb.’

⁴¹ “Ariya e na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi endegsi minjqai, ‘Ningi tamo ungasari tulan ugedamu. Deqa ningi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib namyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nanqi ti dia sqab. Qotei a nami namyuwo di nanqi gereiyetnjrej.

⁴² Deqa ningi namyuwo deq aiyiy. Di kiyaga? E mambonaqa ningi na e inqi anaibosai. E ya qarbonaqa ningi na e ya anaibosai.

⁴³ E yaun tamo sonamqa ningi na e osib nungo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ningi na gara tigetbosai. E maibonaqa ningi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ningi na bosib e gereibosai.’

⁴⁴ “E na tamo ungasari ijo ban qonanq di unub qaji nanqi degsi minjqritqa nanqi e kamba nenembqab, ‘O Tamo Koba, bati gembu ni mammejq? Bati gembu ni ya qarmejq? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimejq? Bati gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?’

⁴⁵ “Nanqi e degsib nenembibqa e na kamba minjqai, ‘E bole merngwai. Ningi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nanqi gereinjrosaiioqneb di agi ningi e dego gereibosaiioqneb.’

⁴⁶ E na nanqi degsi minjqrsiyqa nanqi awai uge enjqrsiy breinjrit namyuwoq aiqab. Dia nanqi bati gaigai jaqatin oqnsib sqab. Ariya tamo ungasari kumbra bole yeqnub qaji nanqi nambile gaigai sqab.”

26

Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqajqa gam nıamoqneb

¹ Yesus a anjam kalil di marsiq koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

² “Ninği qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nanği na e Tamo Anğro ojsib jeu tamo nanğo banq di atqab. Atibqa nanği na e nıamburbasq di lubib moiqai.” Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nanğo gate nanği ti gilsib atra tamo gate aqa nıam Kaiafas aqa talq di koroeb.

⁴ Koroosib endegsib nenemoqneb, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoıom?”

⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo unğasari nanği iga nugsib nıirinısib qoto tigelto uge.”

Unıa bei a gorenı quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsıqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa nıam Saimon aqa talq di soqnej.

⁷ Sosisqa inği uyeqnaqa unıa bei a gorenı quleq ti tulanı boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalınaq jıgsıqa osi bosıqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁸ Onaqa Yesus aqa anğro nanği unıa di aqa kumbra unsibqa nıirinısib segi segi maroqneb, “Unıa di a kıyaqa gorenı di lanıa nıanguıyqo?”

⁹ A gorenı di osiq tamo qudei enjrıqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo inği inği saıqoji nanği jeısi enjrıqo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nanğo areqalo di qalieosıqa minjrej, “Ninği kıyaqa unıa di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo.

¹¹ Tamo inği inği saıqoji nanği bati gaıgai ninği ti sqab. Ariya e bati gaıgai ninği ti sqasai.

¹² E moiqai. Moıyıtqa e subq atqab. Unıa di a e qa are qalsıqa ijo jejamuq di gorenı bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereıyetbqo.

¹³ E bole mernıgwai. Bunuqna ijo wau tamo nanği sawa sawa kalılq di ijo anjam bole mare mare laqnısbqa unıa endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnısb a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanğo banq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosıqa atra tamo kokba nanğoq gilej. Judas a Yesus aqa anğro 12 nanği deqaji bei.

¹⁵ A nanğoq gilsıqa minjrej, “Ninği na awai kıye ebıbqa e Yesus osıy nunğo banq di atqai?” Onaqa nanği na menın silali 30 yeb.

¹⁶ Yonab a gilsıqa a Yesus osim nanğo banq di atqajqa gam nıamoqnej.

Yesus aqa anğro nanği ti yori bati aqa inği uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tıyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaqa Yesus aqa anğro nanği aqa areq bosıb minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa inği inği gereıyetmonamqa ni inği uyqam?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninği aisıb qure ambleq di tamo bei itqab. Itosıb minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo anğro nanği koba na ino talq di awoosim yori bati aqa inği uyqom.” ’ ’

¹⁹ Onaqa Yesus aqa anğro nanği qure milıgıq aisıb anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsıb brantonab dauryosıb inği inği kalil gereıyeleneb.

20-21 Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib inqi uyoqnsibqa Yesus na nanqi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ninqi ijo angro 12. Nungo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanqo banq di atqas.”

22 Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?”

23 Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanqo banq di atqas.”

24 Ninqi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengrenyeb. Deqa unqum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanqo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere.”

25 Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nanqo banq di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej

26 Osiqa Yesus aqa angro nanqi koba na inqi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailiosiqqa bem bei osiq gingenyosiqqa aqa angro nanqi enjrsiqqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyyi.”

27 Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailiosiqqa aqa angro nanqi enjrsiqqa minjrej, “Ninqi kalil wain endi uyyi.”

28 Endi ijo len. Tamo ungasari gargekoba nanqo une kobotetnrqajqa deqa ijo len aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas.

29 E ninqi merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa ijo Abu a nunqo Mandor Koba soqnmqa e ninqi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

30 Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrnsiqqa nanqi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninqi kalil e uratbosib jaraiqab”

31 Yesus aqa angro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa ninqi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunqo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E na kaja nanqo mandor qalitqa kaja nanqi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb.”

32 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ninqi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ninqi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.”

33 Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.”

34 Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

35 Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unqum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

36 Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ninqi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailiosiy bqai.”

³⁷ Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Sebedi aqa njiri aiyel nanği Pita koba na joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqa pailyoqnsiqa a are tulañ gulbekobaiyej.

³⁸ Osiqa aqa angro qalub nanği minjrej, “E are tulañ gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninği e ombla endi sosimqa nam atoqniy.”

³⁹ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqa mandamq di nam quosiqa Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uñgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqa aqa angro nanço areq aisiq nam atej di nanği are gulbe na nerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Ninği e ombla na nam sokiñalayqa keresai e?”

⁴¹ Ninği nerenaiyb. Ninği nam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunçoq bqas di gulbe dena ninği uneq wainğwasai. Bole, nunço are miligiq di ninği e daurbqajqa are unu. Ariya ninği segi gulbe di oqajqa siñgila saiçoji.”

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, uñgum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.”

⁴³ Degsi pailyosiq bosiq aqa angro qalub nanği urnamjnraqa nerenesonab unjrej.

⁴⁴ Unjrsiqa olo nanği uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa angro nanço areq aisiq minjrej, “Ninği aqaratosib geregere nerenjunub e? Uñgum. Bati koboqo. Ninği uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanço banq di atqajqa bati bqo.

⁴⁶ Ninği tigelab gilqom. Tamo e osim nanço banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanği deqaji bei agi Judas a na tamo garggekoba nanği sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nanço gate nanği ti atra tamo kokba ti nanği na nanği qarijnjnab Yesus ojqa beb.

⁴⁸ Judas a nami nanği ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.”

⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej.

⁵⁰ Kundoqyonaqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanği di brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kangal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej.

⁵² Onaqa Yesus na aqa angro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanği sebru na moreñqab.

⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na lan angro 72,000 nanği qarijnjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo?

⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nengrenyeb, ‘Kristus a moiqas.’ ”

⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanği di minjrej, “E len ojo tamo unum deqa kiyo ninği sebru ti torom ti elenosis e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninği yala ban waiyosib e ojasai.

⁵⁶ Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nanngo anjam nenngrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanngi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanngi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojob qaji nanngi na a osib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil koroesoqneb. Koroesonabqa tamo nanngi na Yesus osi gilsib nanngo ulatamuq di tigelteb.

⁵⁸ Nanngi Yesus osi gileq nabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanngi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanngo ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti kalil koroesosibqa nanngi gisan anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneb. Di kiyaaqa? Anjam dena nanngi Yesus qalib moiqaajqa deqa.

⁶⁰ Anjam ñamonab ñamonab ugeinjrej. Deqa nanngi tamo gargekoba met-njreqnab boqnsib gisan anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanngo ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanjosib mareb,

⁶¹ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigtqtai.’ ”

⁶² Onaqa atra tamo gate a nanngo anjam di qusiqa a tigelosiqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanngi endi une gargekoba ino jejamuq di qameq nub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemm qai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Njiri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lan qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiy olo lanbiq na boqnit ningi e nubqab.”

⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulan minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misilin anjam ningi quonub.

⁶⁶ Deqa ningi kiyersib marqab?” Onaqa nanngi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moi yem.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanngi kalil degsib marnabqa nanngo ambleq dena tamo qudei nanngi tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib ban na qaloqneb. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ula ponjoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisanjoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kangal unja bei na aqa areq bosiq minnej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nanngo ñamdamuq di tulan saidosiq unja di minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.”

⁷¹ Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kangal unja bei na Pita unsiqa tamo nanngi Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minjrej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.”

⁷² Onaqa Pita a olo tulan saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.”

⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jom di tigelesoqneb qaji nanqi Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa angro bei.”

⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej.

⁷⁵ Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisanjoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa oqedosiq tulan akamugetej.

27

Juda tamo kokba nanqi Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹⁻² Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Israel nanqi gate nanqi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqajqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanqi Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nanqi gate Pailat aqa banq di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti Yesus qalib moiqajqa anjam keretonabqa Judas a qusiqa olo areqalo bei osiqa nanqi areq bosiq minjrej, “E une kobaquja yonum. Tamo e nungo banq di atonum qaji a une saiqoji. Ninqi a lanja qalsib moiyoqab. Deqa meniq silali 30 ninqi na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Di gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.”

⁵ Onaqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nanqi mareb, “Silali endi tamo qalib moiqajqa aqa awai. Deqa iga silali endi atra tal aqa silali ti turtqasai.”

⁷ Nanqi degsib marsibqa silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyeb. Yaun tamo nanqi morenoqribqa mandam mutu dia subq atelenqajqa deqa awaiyeb.

⁸ Mandam mutu di “Len Aiyu Qaji Mandam” ñam degsib waiyeb. Ñam di bini mareqñub.

⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Israel nanqi Kristus aqa jejamu awaiyqa marsib meniq silali 30 atqab. Atsib silali di olo osib web gereiyo qaji tamo bei aqa mandam mutu bei awaiyqab. Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.” Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanqi Mandor Koba e?”

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulatamuq di tigelonaqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nanqi Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

¹² Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnrnaqa Yesus gisanjoqnsib aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei kamba yala marosai.

¹³ Deqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Nanqi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni queqnum e?”

¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Niŋgi Yesus a ɳamburbasq di qamiy”

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo ungasari nanŋi tamo qujai aqa ɳam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqñqas.

¹⁶ Bati deqa tamo bei aqa ɳam Barabas a tonto talq di soqnej. A leŋ ojo tamo.

¹⁷ Deqa tamo ungasari kalil nanŋi Pailat aqa areq di koroonaqqa a na nenemnjrej, “E tamo yai tonto talq dena uratosiy enŋwai? E Barabas uratosiy enŋwai kiyo Yesus agi niŋgi Kristus qa mareqñub qaji a uratosiy enŋwai kiyo? Niŋgi na merbiy.”

¹⁸ Pailat a nanŋi degsi nenemnjrej. Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanŋi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa bañq di ateb.

¹⁹ Bati di Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di awesonaqa aqa ɳauŋ na anjam bei pepa mutu kiñalaq di nenŋrenyosiq Pailat aqaq qarinyej. A endegsi nenŋrenyey, “Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ɳeibilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tulaŋ gulbekobaibqo.”

²⁰ Onaqa Juda gate nanŋi ti atra tamo kokba ti nanŋi na tamo ungasari nanŋo areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanŋi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanŋo areqalo tigeltetnjreb.

²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nanŋi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy enŋwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Niŋgi na merbiy.” Onaqa nanŋi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.”

²² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E niŋgi Barabas enŋwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi niŋgi a qa mareqñub. ‘A Kristus.’” Onaqa nanŋi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim ɳamburbasq di qame.”

²³ Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a ɳamburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nanŋi olo tulaŋ murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqñeb, “Ni a ɳamburbasq di qame.”

²⁴ Onaqa Pailat a nanŋo anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nanŋi ijo anjam quetbqasai. E nanŋi saidnjrqai di nanŋi ɳirinosisib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nanŋo ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa bañ yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqaq di nunŋo une. Di ijo une sai.”

²⁵ Onaqa tamo ungasari nanŋi na minjeb, “Di kere. Unŋum. Yesus a moiqaq di gago une. Di gago anŋro nanŋo une dego.”

²⁶ Nanŋi Pailat degsib minjnabqa a nanŋo anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanŋi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nanŋo bañq di atsiqa minjrej, “Niŋgi Yesus bu toqoŋ na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanŋi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Niŋgi Yesus ɳamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanŋi Yesus misilinyoqñeb

²⁷ Pailat na qaja tamo nanŋi degsi minjrnaqa nanŋi Yesus osib Rom nanŋo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanŋi metnjrnab bosib tal dia koroeb.

²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanŋi gaigai jigeqñub deqaji bei osib Yesus jigeteb.

²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanŋo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqoŋ kaneno osib Yesus aqa bañ woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di sinŋa pulutosib a gisaŋ na binjyoqnsib minjoqñeb, “O Juda nanŋo Mandor Koba, kaiye.”

³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon eseqnej qaji di taturiyosib dena aqa gateq di qaloqneb.

³¹ Nanği degsib Yesus misiliñyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di ñamburbas atetosib a bañ ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanği Yesus osib ñamburbasq di qameb

³² Nanği Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ñamburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

³³ Nanği Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

³⁴ Di brantosib qaja tamo nanği na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

³⁵ Onaqa qaja tamo nanği na Yesus osib ñamburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yai aqa meniñ na bunñjqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanosib gara eleneb.

³⁶ Onaqa Yesus a ñamburbas goge di gainesonaqa qaja tamo nanği ñamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneb.

³⁷ Osib ñamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenğrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda nanğo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanğo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenğrenyeb.

³⁸ Bati deqa bajin tamo aiyel dego ñamburbasq di gaintñrsib ñumeb. Bei Yesus aqa bañ woq di qameb. Bei Yesus aqa bañ qonanq di qameb.

³⁹ Yesus a ñamburbas goge di sonaqa tamo unğasari nanği aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misiliñyoqnsib gate gainyoqnsib minjoqneb,

⁴⁰ “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa Niriamqa ni ñamburbas uratosim mandamq aiye.”

⁴¹⁻⁴² Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Juda gate nanği ti dego Yesus degsib misiliñyoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo unğasari gargekoba nanği aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel nanğo Mandor Koba boleamqa a ñamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’

⁴³ A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo singilatejunum. E segi Qotei aqa Niri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.”

⁴⁴ Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintñjreb qaji nanği dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

⁴⁵ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulañ ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaq bilaqtej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulañ lelenosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyafa e qoreibonum?”

⁴⁷ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.”

⁴⁸ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñenği bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej.

⁴⁹ Onaqa tamo qudei nan̄gi mareb, “Iga mati tariṅosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ṅamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

⁵⁰ Onaqa Yesus a olo tulaṅ leleṅosiqa mondor titosiq aqa ṅambile uratosiq moiyej.

⁵¹ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na bran̄osiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimin̄ kobaquja dego dosiq mandam reṅṅinyonaqa menin̄ kokba paraparaelen̄eb.

⁵²⁻⁵³ Bati deqa Qotei aqa segi tamo un̄gasari gargekoba nami moreṅeb qaji nan̄go sub waqelen̄onabqa nan̄gi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba nan̄gi na un̄jreb.

⁵⁴ Ariya qaja tamo nan̄gi ṅamburbas utruq di Yesus taqatesoqneb qaji nan̄go gate ombla na mimin̄ dosiq mandam reṅṅinyonaq menin̄ kokba paraparaelen̄onab unsibqa nan̄gi tulaṅ ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Un̄gasari gargekoba nan̄gi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo nan̄go ai. Ariya uṅa bei Sebedi aqa ṅiri aiyel nan̄go ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa un̄gasari nan̄gi dena a dauryosib laqnsib kaṅgalyoqneb. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqa a na nan̄gi joqsiqa koba na Jerusalem beleṅeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ṅoro tamo bei aqa ṅam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nan̄gi minjrej, “Nin̄gi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.”

⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami menin̄ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa menin̄ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej.

⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nan̄gi sub me taqatesoqneb

⁶² Juda nan̄go yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa in̄gi in̄gi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nan̄gi ti Pailat aqa talq gilsib minjreb,

⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisaṅ tamo. Deqa a moiyoaisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem.

⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qarinn̄rimqa nan̄gi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqnibqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa an̄gro nan̄gi gilsib aqa jejamu bajin̄osib gisaṅosib tamo un̄gasari nan̄gi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nan̄go gisaṅ anjam di tulaṅ kobaosim Yesus aqa gisaṅ anjam nami marej qaji di tulaṅ bunyqas.”

⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Nin̄gi nun̄go segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nan̄gi sub me geregere getentosib taqatesqab.”

⁶⁶ Pailat a nan̄gi degsi minjrnaqa nan̄gi na qaja tamo qudei nan̄gi joqsib gilsib minjreb, “Nin̄gi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib menin̄ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere sin̄gilatosib sub meq di saga waiyeb. Nan̄gi degyeb. Di kiyaaqa? Yesus aqa an̄gro nan̄gi

bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nanği poinjrqas, Yesus aqa anğro nanği aqa jejamu bajinonub.

28

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo amburu Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb.

² Nanği gileqnaq Tamo Koba aqa lanğro bei a lanğ goge na aisiqa menin kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa menin quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimiñ kobaquja dej.

³ Lanğro di aqa ulatamu kola bul tulan minjalej. Aqa gara lanğbi bul tulan qat.

⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nanği na lanğro di unsibqa nanği tulan ulaugetosib gindagindanosib mandamq di ululonjosib tamo moreño bul tindanesoqneb.

⁵ Onaqa lanğro na unğa aiyel di minjrej, “Ninği ulaaib. E qalie, ninği Yesus namburbasq di qameb qaji a qa nameqsub. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ninği endegsi merngej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa ninği aiyel bosib sub miligi uniy. A neioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninği unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa anğro nanği endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninği qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ninği dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ O unğa aiyel, e ninği anjam di merngwa bonum.”

⁸ Onaqa unğa aiyel di nanği tulan ulaugeteb. Osib nanği olo arebolebolein-jrej. Deqa nanği subq dena olo puluosib lanğro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa anğro nanği minjrqaqqa gurgur ti aiyeb.

⁹ Aiyeqnaqqa gamq di Yesus a segi nanği aiyel turosiqa minjrej, “Nobqolo bole.” Degsi minjrnaqa nanği aiyel aqa areq bosibqa aqa sinğa ojsib a binjyeb.

¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninği ulaaib. Ninği aisib ijo was nanği endegsib minjriy, ‘Ninği Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.’ ”

Qaja tamo nanço gisan anjam

¹¹ Unğa aiyel aiyeqnaqqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneb qaji nanği tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanği sainjreb.

¹² Sainjrnab qusibqa Juda gate kalil nanği metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanği di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb,

¹³ “Ninği na tamo unğasari nanği anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim nerenesonamqa Yesus aqa anğro nanği qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosib jaraiyeb.’

¹⁴ Yimqa Pailat a nunço anjam di qusim ninği qa nirinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a ninği gulbe bei enğwasai.”

¹⁵ Onaqa qaja tamo nanği silali di osib atra tamo kokba nanço anjam dauryosib Yesus aqa anğro nanği na aqa jejamu subq dena bajineb anjam di mare mare laqneb. Laqnaq Juda tamo unğasari tulan gargekoba nanği anjam di quelenjosib nanği kamba saoqneb agi bini saoqnsib unub.

Yesus na aqa anğro nanği wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anğro 11 nanği Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanği deq oqwajqa minjrej qaji deq oqeb.

¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a binjyosib aqa ñam soqteb. Ariya nanği qudei areqalo aiyelteb.

¹⁸ Onaqa Yesus a nanɔo areq gilsiq̃a minjrej, “Ijo Abu na singila kalil ijo banq̃ di atej deqa e mandam ti lañ ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa niŋgi walwelosib sawa sawa kalil keretoq̃nsibqa tamo unɔasari nanɔi ijo anjam minjre minjre laq̃niy. Yim nanɔi e daurbqajqa deqa. Niŋgi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa N̄iri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanɔi yansjroq̃niy.

²⁰ O ijo anɔro, anjam kalil e nami mernɔoq̃nem q̃aji di niŋgi walwelosib tamo unɔasari nanɔi minjroq̃niy. Yim nanɔi anjam di dauryqajqa deqa. Niŋgi quiy. E bati gaigai niŋgi koba na wauoq̃nsiy sqai. Degsim soq̃nim soq̃nim diŋo bati brantq̃as.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹ Qotei aqa Njiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

² Nami Qotei na aqa Njiri Yesus endegsi minjej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.

³ A wadau sawaq di tulan lelenoqnsim tamo ungasari nanqi endegsi minjroqngas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitety.’ ” Qotei a nami aqa Njiri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nenngrenyonaq soqnej.

⁴⁻⁵ Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanqi ti kalil Jon aqa areq gileq nabqa a na nanqi endegsi minjroqnej, “Ningi are bulyibqa Qotei na nungo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ningi yansjngwai.” Degsi minjreqnaqa nanqi na nango une kalil babteq nabqa Jordan yaq di yansjroqnej.

⁶ Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa junqum na gereiyo qaji di jugoqnsiqa alalag na singilatosiq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej.

⁷ A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanqi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai.

⁸ E ya na ningi yansjgeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ningi yansjngwas.” Jon na tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹ Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej.

¹⁰ Yansonaga a yaq na tigelosiqa tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej.

¹¹ Awoonaqa lan goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minjnaq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimenqum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³ Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaga bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanqi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaga Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej.

¹⁵ A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqajqa bati jojomoq. Deqa ningi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nungo areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanqi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶ Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqujaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqn-siqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanqi qe o qaji tamo soqneb deqa nanqi kakan waiyeq nab unjrej.

¹⁷ Unjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel e daurbiy. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau enqitqa ningi olo tamo oqngab.”

¹⁸ Yesus a nanqi degsi minjrnaqa nanqi nanqo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walweloq gilokiñalayosiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nanqi aiyel qobun miligiq di kakan branjo qandimeq nabqa unjrsiqa metnjrej.

²⁰ Metnjrnaqa nanqo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nanqi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti walweloq gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanqo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej.

²² Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanqo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanqo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo unqasari nanqi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiqa tulan lelenosiqa minjej,

²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di njrintosiqa minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.”

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulanej.

²⁷ Onaqa tamo unqasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa nanqi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nanqi minjreqlaqa nanqi aqa anjam dauryosib jaraiyeq nub.”

²⁸ Tamo unqasari nanqi degsib maroqneb. Osib nanqi walweloq Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saonqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanqo tal gogeteb. Jems Jon wo nanqi koba na tal gogeteb.

³⁰ Tal gogetosibqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanqanyonaqa neiesonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nanqi na Yesus minjeb, “Ni na unja di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.”

³¹ Degsi minjrsiqa unja maiyej qaji aqa areq gilsiq ban ojsiq tigeltej. Tigeltonaqa aqa jejamu kanqan di koboonaqa a tigelosiq nanqi inji goiyetnjrej.

Yesus a tamo unqasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

³² Sen aiyeqnaqa qure deqaji tamo unqasari ma utru segi segi so qaji nanqi ti mondor uge uge na ojeleno qaji nanqi ti nanqo was nanqi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb.

³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb.

³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nanqi boletnjroqnej. Osiqa mondor uge nanqi dego winjroqnej. Mondor uge nanqi di Yesus qa qalieeb deqa nanqi aqa nam ubtqa mareqnab a na nanqi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanqi alelnjrsiqa wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej.

³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nanqi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, "Tamo ungasari kalil nanqi ni qa nameqnub."

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningi tigelabqa iga qure qureq giloqn-simqa dia Qotei aqa anjam palontoqnsim tamo ungasari nanqi minjroqnqom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem."

³⁹ Degsi minjrsiqa walweloqnsiqa qure qure kalil Galili sawaq di brantonsiqa Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nanqi winjreqnaqa nanqi na tamo ungasari nanqoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa pailyosiq minjej, "O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnmqa e boletbe."

⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa ban waiyosiq ojej. Ojsiqa minjej, "E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme."

⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

⁴³ Onaqa Yesus a singila na minjej, "Ni tigelosim gile.

⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanqi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nanqi ni numsib marqab, 'Bole, ino jejamu boleqo.'"

⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nanqi a jujunyaib deqa a qure beiq di brantosaijoqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belenoqneb.

2

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹ Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nanqi endegsib queb, "Yesus a gago qureq olo bqo. A talq di unu."

² Deqa tamo ungasari gargekoba nanqi bosib siranmeq di jujunonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Onaqa tamo qolqe nanqi na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboyosib Yesus aqa talq osi beb.

⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nanqi siranme junonab unjreb. Deqa nanqi Yesus aqa areq gilqa keresaijnraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

⁵ Onaqa Yesus a nanqo areqalo unej di nanqo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, "O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum."

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanço areqalo na mareb,

⁷ “Yesus a kiyaaqa anjam degsi março? A Qotei misilinyço. Yai na tamo nanço une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

⁸ Nanği degsib are qaleqnabqa Yesus a nanço areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ninği kiyaaqa areqalo di onub?”

⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoço qaji di minjitqa ninği qusib e qa poiŋwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo?

¹⁰ Ariya e segi Tamo Anğro. E mandamq endi siŋgila ti unum deqa e na tamo nanço une kobotetnrqa kere. Ninği degsi poiŋwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanği degsi minjrsiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej,

¹¹ “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa sapera osiqa tamo unğasari kalil nanço nğamdamuq di walwelosiq gilej. Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa maŋwa di unsibqa nanği tulaŋ prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Maŋwa iga endego unonum di kumbra tulaŋ bei. Tamo bei na maŋwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo unğasari gargekoba nanği bosib aqa areq di koroonaqqa a na Qotei aqa anjam palonteqnaq nanği quoqneb.

¹⁴ Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ñam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa nğiri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqa Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa anğro nanği ti Livai aqa talq gilsib awoosib inği uyoqneb. Nanği segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargekoba nanği dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa anğro nanği ti inği uyoqneb.

¹⁶ Onaqa Farisi qudei nanği bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnab unjrsibqa Yesus aqa anğro nanği minjreb, “Yesus a kiyaaqa une tamo ti takis o qaji tamo ti nanği koba na inği uyeqnub?”

¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nanço anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiçoji nanği yu qanğra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nanği segi yu qanğra tamo aqaq gileqnub. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiçoji.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanği metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurienqqa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa anğro nanği ti Farisi nanği ti inği uratoqnsib qurienqneb. Deqa nanği Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa anğro nanği inği uratoqnsib qurienqneb. Farisi nanço anğro nanği dego inği uratoqnsib qurienqneb. Ariya ino anğro nanği kiyaaqa qurienqosaieqnub?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a unğa ban ojqa bati qa aqa was nanği ti soqnibqa nanği qurienqab e? Sai.

²⁰ Bunuqna nanço was a nanği uratnjrimqa bati deqa nanği qurienqnsib sqab.

²¹ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari brançoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim branqelikobaqas.

22 Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangranosiq singilaej deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

23 Yori bati bei Yesus aqa angro nanqi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanqi bem sum gei elenqnsib uye uye giloqneb.

24 Nanqi degsib gileqnaqqa Farisi qudei nanqi bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro nanqi kiyaaq kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

25 Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti nanqi mamjnnaqa kumbra yeb qaji di ninqi buk miligiq di sisiyosai kiyo?”

26 Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanqi dego anainjraq uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nanqo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa nangalaq di une saiqoji. Ninqi anjam di sisiyosai kiyo?”

27 Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo nanqi atosai. A tamo nanqi qa are qalsiq yori bati atej.

28 E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

3

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

1 Olo yori bati bei Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiqqa tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej.

2 Onaqa Farisi nanqi Yesus koqyoqneb. Nanqi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’ ” Deqa nanqi Yesus koqyoqneb.

3 Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim au.”

4 Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nanqi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ninqi na merbiy.” Onaqa Farisi nanqi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nanqi mequmesoqneb.

5 Nanqo are getenjnresoqnej deqa Yesus a nanqi koqnjrej. Osiqa nanqi qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

6 Onaqa Farisi nanqi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nanqi ti koba na koroosib nanqi kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqneb.

Tamo unqasari gargekoba nanqi Yesus dauryoqneb

7-8 Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti tigelosib tamo unqasari kalil nanqi uratnjrsib alile aisib di soqneb. Bati deqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi endegsib queb, “Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di korooqneb. Galili sawa nanqi ti Judia sawa nanqi ti Jerusalem qure nanqi ti Idumia sawa nanqi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nanqi ti Tair qure ti Saidon qure ti nanqi kalil belenosib Yesus aqaq di korooqneb.

⁹ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nanngi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nanngi qobun bei atnab soqnej. Nanngi degyeb. Di kiyaaqa?

¹⁰ Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nanngi aqa areq boqnsibqa nango ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneb.

¹¹ Tamo mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi dego Yesus aqa areq boqneb. Boqnsibqa mondor uge nanngi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneb, “Ni Qotei aqa Njiri.”

¹² Degsib minjeq nabqa a nanngi singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ninngi ijo ñam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nanngi giltjrej

¹³ Onaqa Yesus a dena walwelosiq manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltjritqa nanngi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoq nab.” A degsi are qalsiq manaq oqsiq dia tamo qudei nanngi metnjrnaqa aqa areq beb.

¹⁴ Bonabqa a na tamo 12 nanngi giltjrej. Nanngi a ombla sqajqa deqa ti a na nanngi qarinjrimqa nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nanngi giltjrej.

¹⁵ Nanngi na mondor uge uge tamo ungasari nango jejamuq dena winjraqajqa deqa ti nanngi giltjrej.

¹⁶ Tamo 12 giltjrej qaji nango ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej.

¹⁷ Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nango ñam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Ñam di aqa damu, “Tamo kola bul.”

¹⁸ Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Saimon agi Rom nanngi winjraqajqa maroqnej qaji.

¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej qaji.

Tamo qudei nanngi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanngi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nanngi ti ingi uyqa bati saiinjrej.

²¹ Yesus aqa was nanngi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nanngi maroqneb, “Yesus a nanariqo kiyoo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nanngi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nango gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nanngi winjreqnu.”

²³ Onaqa Yesus a nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nanngi kiyersim winjraqas? Di keresai.

²⁴ Tamo nanngi qure qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na geregere sqa keresai.

²⁵ Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba na geregere sqa keresai.

²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi jeutnjrsim winjraqas di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

²⁸ “E bole mernḡwai. Tamo unḡasari nanḡo une kalil Qotei na kobotetnḡrqas. Tamo unḡasari nanḡi misilinḡ anjam mareqḡub une di deḡo Qotei na kobotetnḡrqas.

²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinḡyqas une di Qotei na kobotqasai. Une di tamo aqa jejamuḡ di gaigai sqas.”

³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nanḡi anjam degsi minḡrej. Di kiyaaqa? Nanḡi maroqḡeb, “Yesus a mondor uḡe ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanḡi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nanḡi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nanḡi oqeq di tigelosib tamo qudei minḡreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ninḡi a minḡjib endeḡ bem.”

³² Onaqa tamo unḡasari Yesus aqa areḡ di awesoqḡeb qaji nanḡi na Yesus minḡeb, “Ino was nanḡi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

³³ Onaqa Yesus na kamba minḡrej, “Ijo ai ijo was nanḡi tal qabe?”

³⁴ Degsi minḡrsiqa tamo unḡasari aqa areḡ di awesoqḡeb qaji nanḡi koqnḡrsiqa minḡrej, “Ninḡi segi ijo ai ijo was nanḡi.

³⁵ Ninḡi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqḡnas di a ijo was bole. A ijo aja bole. A ijo ai bole.”

4

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo unḡasari tulaḡ gargekoba nanḡi bosib aqaḡ di koroonaḡba a sasalosiqa qobuḡ bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo unḡasari kalil nanḡi alile di sonaḡba a na yawo anjam gargekoba minḡroqḡej.

A na yawo anjam bei endegsi minḡrej,

³ “Ninḡi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa inḡi wauḡ di saga yago breiyelenḡej.

⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaḡ aiyelenḡeb. Ainabqa qebari nanḡi bosib uyekriteb.

⁵ Saga yago qudei mandam lanjaḡ di aiyelenḡeb. Mandam di guma meninḡ ti. Gogeḡ di mandam kiḡala. Deqa saga yago aiyelenḡosib urur oqoqujateb.

⁶ Nanḡo jirim tulaḡ guma aiyosai deqa seḡ oqsiḡ kaḡkaḡonaqa nanḡi laosib moreḡeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleḡ di aiyelenḡeb. Dena oqeb qaji sil luwit na deḡo dauryosiq oqsiḡ kabutnḡrnaḡ geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuḡ di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulaḡ gargekoba atelenḡeb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

⁹ Yesus na tamo unḡasari nanḡi yawo anjam degsi minḡrsiḡ koboonaqa olo endegsi minḡrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo unḡasari nanḡi yawo anjam minḡroqḡej?

¹⁰ Onaqa Yesus na tamo unḡasari nanḡi uratnḡrsiqa a kiḡala qalaḡ gilsiq a segi sonaqa aqa anḡro 12 nanḡi ti tamo qudei a dauryosib laqḡeb qaji nanḡi ti aqa areḡ bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonaḡba a na kamba endegsi minḡrej, “Qotei na aqa segi tamo unḡasari nanḡi taqatnḡrsim nanḡo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo anḡro ninḡi segi utru qalieqab. Ariya tamo unḡasari qala qalaḡ di unub qaji nanḡi yawo anjam segi minḡroqḡnai.

¹² Deqa nan̄gi n̄am atoqn̄qab di ijo anjam aqa damu unsib poinjr̄qasai. Nan̄gi dab atoqn̄qab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjr̄qasai dego. Deqa nan̄gi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nan̄go une kobotetnr̄qasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³ Osiqa Yesus a olo aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru nin̄gi poin̄gosai e? Dego di nin̄gi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poin̄gwas?

¹⁴ Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej.

¹⁵ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nan̄gi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nan̄go are miligiq di soqnimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjr̄qas. Qotei na nan̄go are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjr̄qas.

¹⁶ Saga yago qudei mandam lan̄jaq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusib tulañ areboleboleinjr̄imqa anjam di oqujatosib nan̄go areq atqab.

¹⁷ Ariya anjam di nan̄go are miligiq tulañ guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotran̄yo qaji tamo qudei na bosib nan̄gi gulbe enjrsib ugeugeinjr̄qab. Yimqa nan̄go areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nan̄gi olo ulontqab.

¹⁸⁻¹⁹ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nan̄gi olo mandam qa in̄gi in̄gi qa are koba qaloqnsib ñoro koba oqn̄qajqa are prugn-jroqn̄qas. Yimqa kumbra dena nan̄gi gisañjrsim Qotei aqa anjam nan̄go are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nan̄gi gei bole atosai eqnub dego kere.

²⁰ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nan̄gi Qotei aqa anjam qusib nan̄go are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nan̄go are miligiq di saga bul tulañ kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim pulon̄amqa guwe na kabutqasai

²¹ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim pulon̄amqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwan̄esqas.

²² Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas.

²³ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴ Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam nin̄gi queqnub qaji di geregere quoqniy. Nin̄gi geregere quoqn̄qab kere dego Qotei a kamba powo en̄goqn̄qas. Osim olo powo tulañ koba en̄goqn̄qas.

²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yaiyim a lan̄ja sqas.”

Saga yago nan̄gi segi oqelen̄eqnub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taqatnr̄sim nan̄go Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere.

²⁷ Tamo di a qolo ñeioqnsiqa nobqolo a olo tigelooqnsiqa walweleqnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nan̄gi segi kokitoqnsibqa oqelen̄eqnub. Saga yago nan̄gi kiyersib oqelen̄eqnub di tamo a qaliesai.

²⁸ Mandam a segi waueqnaqa saga yago nan̄gi kokitoqnsibqa bangateqnuḅ. Dena sotoqnsibqa geitoqnsibqa melieqnuḅ.

²⁹ Meli sau b̄qo deqa tamo di a bosim serie na giṅgen̄yosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi taqatn̄jrsim nan̄go Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru niṅgi geregere poiṅgwajqa deqa yawo anjam bei endegsi mern̄gwai.

³¹⁻³² Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nan̄gi tulaṅ kiñilala kas yago bul. In̄gi in̄gi qudei nan̄go yago kokba yala. Sis yago nan̄gi tulaṅ kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulaṅ kobaqujaqas. Osim ṅam qudei bun̄jrsim dani kokba atelen̄qas. Amqa qebari nan̄gi bosib aqa waburq di awoelen̄qab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo un̄gasari nan̄gi yawo anjam gargekoba deqaji min̄jroqnej. Nan̄gi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi min̄jroqnej.

³⁴ A anjam bei min̄jrosaiognej. Yawo anjam segi min̄jroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi an̄gro nan̄gi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq min̄jroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam min̄jrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa an̄gro nan̄gi endegsi min̄jrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.”

³⁶ Degsi min̄jrsiqa nan̄gi koba na tamo un̄gasari kalil nan̄gi uratn̄jrsibqa qobuṅ na gileqnaḅqa tamo qudei nan̄gi dego nan̄go qobuṅ osib Yesus dau-ryosib giloqneb.

³⁷ Yesus aqa an̄gro nan̄gi ti qobuṅ na gileqnaḅqa jagwa tulaṅ koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuṅ qaloqnsiqa morman̄ miligiq aiyeqnaqa ya maqej.

³⁸ Yesus a nami qobuṅ bunuq di gate kulun̄ atsiqa ṅeisiq qambumtej. Deqa aqa an̄gro nan̄gi tulaṅ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib min̄jeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?”

³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti siṅgila na min̄jrej, “Niṅgi laoiy.” Min̄jrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej.

⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa an̄gro nan̄gi endegsi min̄jrej, “Niṅgi kiyaaq ulaosib e qa yala poiṅgosai?”

⁴¹ Onaqa aqa an̄gro nan̄gi olo tulaṅ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti min̄jrnoqa aqa anjam qusib laonub?”

5

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba win̄jretej

¹ Onaqa Yesus aqa an̄gro nan̄gi ti qobuṅ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.

² Tiryosib Yesus a qobuṅ uratosiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantosiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a mondor uge uge na ojelen̄o qaji.

³ A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ṅeioqnej. A tamo siṅgila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego.

⁴ Bati gargekoba tamo qudei nan̄gi aqa siṅga ti ban̄ ti sil kokba na tonteqnaḅqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole sai.

⁵ A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaṅ lelen̄oqnsiqa aqa segi jejamu menin̄ na pupoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

6-8 Deqa a isaq na ñam atsiqa Yesus unsiqa urur ti aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutej. Onaqa Yesus na mondor uge di minnej, “O mondor uge, ni tamo di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena tulañ lelenosiq singila na pailosiq Yesus minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Nñiri, ni e kiyerbqajqa bonum? E Qotei aqa ñam na ni mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

9 Onaqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Degsi nenemyonaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba. Iga mondor tulañ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.”

10 Osiqa singila na pailosiq Yesus minnej, “Ni iga sawaq beiq waigaim.”

11 Bati deqa bel tulañ gargekoba nañgi mana goge dia suwaroqneb.

12 Deqa mondor uge nañgi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nañgo jejamuq gilelenqom.”

13 Mondor uge nañgi degsib Yesus minjnabqa a na nañgi odnjrnaqa tamo di uratosibqa bel nañgo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nañgi gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreñeb. Bel moreñeb qaji nañgi sisiyeb 2,000.

14 Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nañgi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nañgi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. Onaqa tamo ungasari nañgi kumbra di unqajqa beb.

15 Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti soqnej qaji aqa areqalo boleosiqa gara tigsig awesonaq uneb. Unsib tulañ ulaugeteb. Di kiyaaqa? Mondor uge tulañ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

16 Onaqa tamo nañgo ñamdamu na Yesus a mondor uge di winjrnaq uneb qaji nañgi bel qa ti mondor uge qa ti tamo ungasari nañgi sainjrnab queb.

17 Qusibqa Yesus minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiq gile.”

18 Onaqa Yesus a qobun gogetosiq gilqa laqnaqa tamo aqaq na Yesus na mondor uge uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmqai.”

19 Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, “Ni olo ino segi qureq gile. Gilsim Tamo Koba a ni qa dulosiqa kumbra tulañ boledamu emqo deqa ino was nañgi sainjre.”

20 Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na a kumbra tulañ boledamu yej deqa Dekapolis sawa (ñam di aqa damu, Qure 10) dia tamo ungasari kalil nañgi sainjroqnsiq laqnej. Sainjreñaqa nañgi aqa anjam quoqnsib tulañ prugoqneb.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

21 Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiq ya agu taqal beiq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq alile di sonaqa tamo ungasari tulañ gargekoba bosib aqaq di koroqneb.

22-23 Koroosib sonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a wal-welosiq Yesus unsiqa aqa areq bosiq singa pulutosiq singila na pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo angro sebiñ a moiqa laqnu. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo boleosis ñambile sqas.”

24 Onaqa Yesus na Jairus odyosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nañgi dego nañgi aiyel daurnjrsib jujunosis giloqneb.

25 Gileqnaqnaqa nañgo ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nañgi daurnjrsiq giloqnej. Uña di a nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²⁶ Yu qangra tamo gargekoba nanġi nami a boletqa yeqnab a jaqatin kobaiyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiqa silali koba urateqnaqa nanġi aqa jejamu gereiyeqnaqqa a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaqujaoqnej.

²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ñam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi bañ na ojitqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa bañ waiyosiq aqa gara mutu ojej.

²⁹ Ojnaqa aqa leñ aiyocnej qaji di koboej. Koboonaqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqa.”

³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiq tamo unġasari tulañ gargekoba soqneb qaji nanġi unjrsiqa nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojjo?”

³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa anġro nanġi na minjeb, “Ni kiyaaqqa degsi nenemonum? Ni une. Tamo unġasari tulañ gargekoba nanġi ni daurmosib jujunmejunub.”

³² Onaqa Yesus a uña gara mutu ojej qaji di unqajqa ñam atoqnej.

³³ Onaqa uña di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqa deqa Yesus a e nubqajqa ñam ateqnu.” A degsi qalieosiqa tulañ ulaugetosiq are tonthonyoonaqa jinġa na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minnej, “E na ino gara mutu ojonum.”

³⁴ Onaqa Yesus na minnej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a uña degsi minjeqnaqa tamo qudei nanġi Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib nanġi na Jairus minjeb, “Unġum. Ino anġro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.”

³⁶ Onaqa Yesus a nanġo anjam di qusiqa Jairus minnej, “Ni ulaaaim. Ni e qa ino areqalo singilatime.”

³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiqa tamo unġasari kalil nanġi a dauryqa saidnjrsiqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla nanġi segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a ñam atej di tamo unġasari gargekoba nanġi qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnaq unjrej. Unjrsiqa tal gogetosiqa minjrej, “Niġi kiyaaqqa qatron koba yoqnsib akameqnub? Anġro di a moiyoasai. A laña ñeisiq qambumtejunu.”

⁴⁰ Degsi minjrnaqa nanġi Yesus kikiyeb. Nanġi qalieeb, “Anġro a nami moiyo boletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a nanġi kalil minjrej, “Niġi sasaloij.” Degsi minjrnaqa nanġi sasalonabqa Yesus a anġro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi anġro qalub nanġi dego joqsiqa anġro aqa warum miligiq gilej.

⁴¹ Gilsiq anġro aqa bañ titosiqa minnej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O anġro, ni tigel.”

⁴² Degsi minjnaqa anġro di a olo ñambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Anġro aqa wausau 12. Onaqa nanġi kalil Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ prugeb.

⁴³ Onaqa Yesus a nanġi singila na endegsi minjrej, “Niġi ijo mañwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiqua marej, “Niġi anġro endi inġi anaiyij.”

6

Yesus aqa qure utru nanġi aqa anjam quetosai

¹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa anġro nanġi joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.

² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda nanjo Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Minjreqlaqa tamo ungasari nanji aqa anjam qusibqa tulan pruguetosib maroqneb, "Yesus a powo qabe na osiq anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq manwa endeqaji babtelenqnu?"

³ Iga qalie, a laqa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na nanjo was. Aqa jaja kalil nanji agi iga koba na endi unum." Tamo ungasari nanji degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb.

⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqa asginjqas. Deqa a nam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a nam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnas di nanji aqa anjam quietqnsib aqa nam soqtoqnsab."

⁵ Yesus a nanji degsi minjrsiq aqa segi qure utruq di manwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi nanjo gateq di aqa ban atnaqa nanjo ma koboej.

⁶ Aqa segi qure utru nanji a qa nanjo areqalo singilatosa deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa angro 12 nanji wau enjrej

Onaqa Yesus a walwelosiq qure bei beiq giloqnsiq Qotei aqa anjam palontoqnej.

⁷ Osiqa bati bei a na aqa angro 12 nanji metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanji tamo ungasari nanjo jemuq na mondor uge uge winjroqnajqa deqa singila enjrej. Osiqa minjrej, "Ninji aiye aiyel giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy.

⁸ Ninji inji inji osib gilaib. Inji uyo bei aib. Nunjo qaqun aib. Silali osib gilaib. Toqon segi osib walweliy.

⁹ Singa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiyel aib."

¹⁰ Osiqa minjrej, "Ninji qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy.

¹¹ Tamo bei na ninji gereingwa uratimqa kiyo nunjo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ninji qure di uratqa oqnsib nunjo singa tatal tumbum butuy-oqniy. Yimqa nanji nunjo kumbra di unsib poinjqas, 'Bole, iga kumbra ugetonum.'

¹² Yesus na aqa angro 12 nanji degsi minjrsiq qarinjrnaqa nanji qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari nanji endegsib minjroqneb, "Ninji are buliy."

¹³ Osib mondor uge uge nanji winjroqnsibqa tamo ungasari nanjo gateq di gorej bilenteqnsabqa nanjo ma saioqnej.

Herot a are qalej, "Yesus a Jon yansnjro qaji"

¹⁴ Yesus aqa angro nanji aqa nam mare mare laqnsabqa Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba nanji dego qusib maroqneb, "Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiq manwa endeqaji babtelenqnu."

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanji maroqneb, "Tamo di a Elaija olo bqo." Onaqa qudei nanji maroqneb, "Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanji nami soqneb deqaji bei."

¹⁶ Ariya Herot a segi Yesus aqa nam qusiq marej, "Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo."

17-18 Herot a nami aqa was Filip aqa naun Herodias yaiyosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa unja em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nanqi qarinjnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb.

19 Bati deqa Herot aqa naun a Jon qa tulan niriugetej deqa a na Herot waiyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moyem.” Yeqnaqa Herot na saidy-qnej.

20 Di kiyaaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon gegerere taqatoqnej. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tintin.” Herot a degsi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoqnej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

21 Ariya bati bei Herot aqa naun a Jon qalim moiqajqa gam endegsi itej. Herot aqa nambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanjo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanqi ti metnjnaq bosib aqa talq di koroeb.

22 Koroosib inji uyeq nabqa Herot aqa naun aqa angro sebin a warum miligiq bosiq nanqi lou tuetnjreqnaqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebin di minnej, “Ni ijo inji kiye oqajqa merbqam e ni emqai.”

23 Osiqa aqa anjam di olo singilatosiqa minnej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

24 Onaqa angro sebin a gilsiq aqa ai nenemyej, “E inji kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minnej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.”

25 Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiq Herot minnej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

26 Onaqa Herot a Jon qalim moiqajqa are sosai deqa a are tulan gul-bekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nanjo ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebin di saidyqa uratej.

27-28 Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiq minnej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiq tonto talq di Jon aqa kakro gentosiq aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yej. Yonaqa a na osi gilsiq aqa ai yej.

29 Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanqi inji anainjrej

30 Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanqi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanqi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanqi palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyqneb.

31 Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi gile be eqnab Yesus aqa angro nanqi ti inji uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanqi endegsi minjrej, “Ninji tigeliy. Iga tamo ungasari nanqi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.”

32 Degsi minjrsiqa aqa angro nanqi joqsiqa koba na qobun gogetosib wadau sawaq gileb.

33 Nanqi qobun na gileq nabqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjnaqa nanjo qure qureq na tigelosib sinja na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb.

34 Onaqa Yesus a qobun na gilsiq tiryosiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Nanqi kaja bul

mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanqi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej.

³⁵ Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Sen aiqo. Qoloqas.

³⁶ Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib dia inqi uysib nerenqab.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na inqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Iga kiyersim inqi anainjrcom? Iga 200 kina qabe na osimqa inqi awaiyosim nanqi anainjrcom?”

³⁸ Onaqa Yesus na nenemnjrej, “Ningi inqi gembub unu? Ningi gilsib uniy.” Onaqa nanqi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ningi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenoiy.”

⁴⁰ Onaqa nanqi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanqi qur segi segi 100 awoeleneb. Qudei nanqi qur segi segi 50 awoeleneb.

⁴¹ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem gingenyosiq aqa angro nanqi enjrsiq minjrej, “Bem endi jeisib tamo ungasari nanqi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego gingenyosiq aqa angro nanqi enjrsiq minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo ungasari nanqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi bem ti qe ti osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneb.

⁴² Uynab kalil menetnjrej.

⁴³ Onaqa inqi oto urateleneb qaji di Yesus aqa angro nanqi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej.

⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeq qaji nanqi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya banqaj na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nanqi minjritqa nango qure qureq jaraiyoqniq e bqai.”

⁴⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanqi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrnaq jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej.

⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa angro nanqi qobun na gileq nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqa ya korkortosiqa nanqi pulutnjrej. Nobqolo ambru Yesus a ya banqaj na walwelosiqa aqa angro nanqi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanqi jojomnjrsiq bunjrqa laqnaqa nam ateb di Yesus a ya banqaj na walwelosiqa nanqoq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib tulan ulaugetosib lelenkobaeb. Onaqa Yesus na minjrej, “Nunqo are singilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiq qobun gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa angro nanqi tulan prugugeteq. Di kiyaaqa? Nanqi Yesus aqa manwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanqi inqi anainjrej manwa di dego aqa angro nanqi unsib poinjrosai. Nango are getenjresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanqi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa angro nanqi koba na qobun na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb.

⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanqi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo ungasari nanqi minjroqneb. Minjreqnab quoqnsib nango ma tamo nanqi

saperaq di atelenoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleneqnaq a na nanği boletnjroqnej.

⁵⁶ A qure kiñilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unğasari nanği a unoqnsibqa tamo ma ti nanği joqoqnsib nanço qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, nanği ino gara mutu segi ojibqa nanço ma saioqnqas.” Onaqa Yesus a nanği odnjreqnaqa ma tamo kalil nanği aqa gara mutu ojoqneb. Ojeqnaq nanço ma kalil kobooqnej.

7

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nanço kumbra qa ti marej

¹ Onaqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanği Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb.

² Koroosib ñam ateb di Yesus aqa anğro qudei nanği bañ yansosaisosib laña inği uyeqnaq unjreb.

³ Farisi nanço kumbra agiende. Bati gaigai nanği inği uyqa oqnsib mati bañ yanseqnub. Nanği bañ yansqasai di nanği inği uyqasai. Juda kalil nanği kumbra degyeqnaq. Di nanço moma nanço kumbra dauryeqnub.

⁴ Nanği inği qarinyo sawaq dena boqnsibqa inği uyqa oqnsib mati nanço jejamu geregere yanseqnub. Nanği nanço jejamu yansqasai di nanği inği uyqasai. Nanği kumbra deqaji gargekoba yeqnub. Nanço ya gambañ, ya nobu, web dego mati geregere yanselenoqnsib inği uyeqnaq. Kumbra di nanço moma nançoq dena elenqnsib dauryeqnub.

⁵ Deqa bati di Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus nenemyeb, “Ino anğro nanği kiyaaq gago moma nanço kumbra gotranjeqnaq? Agi nanği inği uyqa oqnsib mati bañ yansosaisosib laña uyeqnaq.”

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niñgi gisañ tamo. Niñgi anjam maro aiyelteqnaq. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere niñgi qa anjam endegsi nenğrenjej, ‘Tamo nanği di nanço medabu na ijo ñam soqteqnaq. Ariya nanço are miligi e qa sosai. Isaq di unu.’

⁷ Nanği laña babañ na e qa loueqnaq. Osib mandam tamo nanço dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnaq, “Anjam endi Qotei aqa anjam.”

⁸ Aisaia a anjam degsi nenğrenjej. Aqa anjam di bole. Agi niñgi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo mandam tamo nanço dal anjam dauryqajqa tulañ singilaeqnaq.”

⁹ Yesus na Farisi nanği anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “Niñgi Qotei aqa dal anjam gotranjoqnsibqa olo nunço segi moma nanço kumbra dauryeqnaq.

¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nanço sorgomq di geregere sosimqa nanço anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nanği misilinjrinqa a qalib moiym.’ Moses a degsi marej.

¹¹ Ariya niñgi mareqnaq, “Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo inği qa truquamqa a na minjqas, “Ijo inği inği ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.”

¹² A degsi minjqas di niñgi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nanği aqaryainjraiq.’ Niñgi degsib marqab.

¹³ Nunço kumbra dena niñgi Qotei aqa anjam gotranjoqnsibqa olo nunço segi moma nanço kumbra dauryeqnaq. Niñgi kumbra deqaji gargekoba yeqnaq.”

Inği kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁴ Yesus a Farisi nanği anjam degsi minjrsiqa olo tamo unğasari kalil nanği metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Niñgi kalil ijo anjam endi geregere qusib poingem.

¹⁵ Tamo bei a inġi uyimqa aqa miligiq aigas dena tamo jiga yqasai. Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a nanġi uratnjrsiq tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa anġro nanġi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa minjrej, “Ninġi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ninġi quiy. Tamo nanġi inġi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeq nub. Inġi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aigo koboqo. Deqa inġi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a inġi uyo kalil jiga saiqoġi qa marej.

²⁰ Osiqa aqa anġro nanġi olo minjrej, “Inġi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.

²¹ Di kiyafa? Inġi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqnu. Inġi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, unġa qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa,

²² was aqa nġaun anjamyoqa, was aqa nġoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisaġoqa, laġa laġa laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi nġam soqtoqa, nanari kumbra yoqa.

²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqnu.”

Fonisia qure qaji unġa a Yesus qa aqa areqalo sinġilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure nanġo sawaq gilej. Tamo nanġi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosiq a uliesqa keresai. Tamo qudei nanġi a unsib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.”

²⁵ Degsib marnabqa unġa bei a qusiq aqa anġro sebiġ a mondor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqjatosiq aqa areq di sinġa pulutej.

²⁶ Unġa di a Grik qaji. A Juda unġa sai. A Siria sawaq di nambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di sinġa pulutosiq a wainyoqnsiq minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo anġro uratosim ulanqas.”

²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga anġro du du nanġi mati inġi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga anġro du du nanġo inġi yainjrsim olo baun nanġi anainjrqom di kumbra bolesai.”

²⁸ Onaqa unġa dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Anġro du du nanġi inġi uyeq nabqa inġi nġenġi ululoġeqnaqa baun nanġi dego uyeq nub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O unġa, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino anġro uratosiq ulanqo.”

³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq nġam atej di mondor uge a nami aqa anġro uratonaca a bijalq di nġeiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteġo meġ sinġilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nanġo sawa uratosiq Saidon qure ambleq na walwelosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej.

³² Di brantosiq sonaqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteġo meġ sinġilaej qaji a osi bosibqa Yesus pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino baġ aqa gateġ di atimqa a boleqas.”

³³ Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo unġasari nanġi uratnjrsiq a segi sosiq aqa baġ gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul osiq tamo di aqa meġ tonyetej.

³⁴ Osiqa lan tarosiqa are tulan gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.”

³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa meñ dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maroqnej.

³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi endegsi minjrej, “Ninqi kumbra unonub endi tamo qudei nanqi ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaqa nanqi aqa anjam di quetosai. Nanqi giloqnsibqa Yesus aqa manwa deqa mare mare laqneb.

³⁷ Mare mare laq nabqa tamo gargekoba nanqi quoqnsib tulan prugoqnsib maroqneb, “Manwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala getenjnro qaji nanqi boletnjreqnaqa nanqo dabkala olo waqeqnaqa nanqi anjam queq nub. Tamo meñ singilainjro qaji nanqi dego gereinjreqnaqa nanqi anjam bole mareq nub.”

8

Yesus a tamo 4,000 nanqi inqi anainjrej

¹ Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi olo aqa areq di korooqneb. Nanqi inqi saiqoji. Deqa Yesus na aqa anqro nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej,

² “Tamo ungasari nanqi bati qalub e koba na soqneb nanqi inqi saiqoji. Deqa e nanqi qa are ugeibqo.

³ Nanqi qudei isaq na beb. Deqa e nanqi mam ti suweinjitqa gamq di nanqi mam na lao uge.”

⁴ Degsi minjrnaqa nanqi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na inqi osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu.”

⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nanqi minjrej, “Ninqi kalil mandamq di awoelenjoiy.” Degsi minjrnaqa nanqi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingenyosiqa aqa anqro nanqi enjreqnaqa nanqi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nanqi anainjreqnab uyoqneb.

⁷ Qe kiñilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa anqro nanqi minjrej, “Qe endi dego tamo ungasari nanqi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanqi na qe di osib tamo ungasari nanqi jeisib anainjreqnab uyoqneb.

⁸ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa inqi oto uratelenjeb qaji di Yesus aqa anqro nanqi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenjeb.

⁹ Tamo kalil inqi uyeb qaji nanqi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi suweinjrnaqa nanqo qure qureq giloqneb.

¹⁰ Nanqi gileq nabqa Yesus na aqa anqro nanqi olo joqsiqa koba na qobun gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nanqi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

¹¹ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqajqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjyosib minjeb, “Ni Qotei aqa manwa bei babtimga unqom.”

¹² Degsib Yesus minjnabqa a nanqi qa are tulan gulbeiyonaqa jagwa titosiqa minjrej, “Ninqi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaga e Qotei aqa manwa bei lanja babtimga ninqi unqajqa metbeq nub? Ninqi quiy. E Qotei aqa manwa bei ninqi osornjwasai.”

¹³ Yesus a Farisi nanġi degsi minjrsiqa nanġi uratnjrsiqa olo qobun gogetosiqqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴ Bati deqa Yesus aqa anġro nanġi bem oqajqa are walnjrej. Bem qujai bole qujai qobun miligiq di soqnej.

¹⁵ Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Niġi gegerere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanġo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulaġ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulaġ kobaqujaqas.”

¹⁶ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?”

¹⁷ Onaqa Yesus a nanġo anjam di qalieosiqqa nenemnjrej, “Niġi kiyaaqa bem osai deqa mareqnub? Kiyaaqa niġi e qa poiġgosai unu? Nuġo are getenġejunu kiyo?”

¹⁸ Niġi ijo siġila unoqnsib unosaubuleqnub. Niġi ijo anjam quoqnsib quosaibuleqnub.

¹⁹ E nami bem 5 ġiġenġosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niġi iġi oto koroiyosib gumba kokba gembub jiġnab maqelenġej?” Onaqa nanġi na Yesus minjeb, “Gumba 12.”

²⁰ Onaqa olo minjrej, “Bati bei e bem 7 dego ġiġenġosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa niġi iġi oto koroiyosib gumba kokba gembub jiġnab maqelenġej?” Onaqa minjeb, “Gumba 7.”

²¹ Onaqa minjrej, “Niġi kiyaaqa e qa poiġgosai unu?”

Yesus a tamo nam qandimyej qaji boletej

²² Yesus na aqa anġro nanġi degsi minjrsiqa koba na qobun na gilsib Betsaida qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei nam qandimyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, “Ni ino baġ aqa gateq di atimqa a olo boleosim nam poiġqas.”

²³ Onaqa Yesus a tamo di aqa baġ ojsiqa qure polomq osi gilsiqqa aqa namdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa baġ atsiqa nenemyej, “Ni sawa unqa kere e?”

²⁴ Onaqa a nam atsiqa marej, “E tamo nanġi unjronum nanġi namtaġ bul anġileqnub.”

²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa namdamuq di aqa baġ atnaqa a nam atej namdamu bole suwaġej. A sawa kalil gegerere unej.

²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiġonaqa aqa nam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa anġro nanġi olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nanġo sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa anġro nanġi endegsi nenemnjrej, “Tamo unġasari nanġi e qa kiyersib mareqnub?”

²⁸ Onaqa nanġi na minjeb, “Tamo qudei nanġi mareqnub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanġi mareqnub, ni Elaija. Qudei nanġi mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanġi nami soqneb deqaji bei.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Niġi segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Kristus.”

³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa anġro nanġi siġila na getentnjrsiqa minjrej, “Niġi anjam di olo tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatiñ koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoṭbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiq a niriñtej.

³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanği koqnjrnsiq a Pita niriñtosiq minjej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanžo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanği ti aqa segi angro nanği ti metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim aqa segi namburbas qoboiosim e daurbem.

³⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondoñ aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai.

³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai.

³⁸ E Tamo Angro. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği Qotei torei qoreiyosib une atoqnsib laqñub. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaayqas di mondoñ e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanžo rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9

¹ Osiqa Yesus a olo aqa angro nanği endegsi minjrej, “E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanği moreñosaisoqñibqa Qotei a siñgila ti bqas. Bosim nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba soqñim nanği unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanği unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiq a Pita na Jems na Jon na nanği segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqñeb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb.

³ Aqa gara dego tulan puloñosiq qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai.

⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqñeb. Mareqñabqa Yesus aqa angro nanği na nanği aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanği bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁶ Yesus aqa angro nanği tulan ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

⁷ Onaqa lanbi aisiqa nanği kabutnjrnaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiye-qnum qaji. Niñgi aqa anjam quetoqñiy.”

⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanği bulosib nam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai.

⁹ Onaqa nanği Yesus ombla manaq dena olo aiyoqñsibqa Yesus na minjrej, “Mañwa niñgi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib.

Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnaqab.”

¹⁰ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneq, “Yesus a kiyaaq subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nanngo areqaloq di atnab soqnej.

¹¹ Osib nanngi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanngi mareqnuq, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaaq degsib mareqnuq?”

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Nanngo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanngo areqalo gereiyetnjrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nenngrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nanngi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatinj koba oqai.

¹³ E ningi olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nanngi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nenngrenyeb unu.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nanngi di joqsiqa koba na aisib mana utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nanngi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnaq unjreb. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego Yesus aqa angro nanngi kainnjresonab unjreb.

¹⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Yesus unsibqa tulanj pruguetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.”

¹⁶ Degsib minjnabqa Yesus na aqa angro nanngi nenemnjrej, “Ninngi nanngi ti anjam kiye na qoteqnuq?”

¹⁷ Onaqa tamo ungasari nanngo ambleq dena tamo bei brantosiqa Yesus minnej, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenyejunu.

¹⁸ Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nanngi minjronum, ‘Ninngi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanngi na wiyqa yonub keresaiinjrqa.”

¹⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ninngi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nunngo areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nunngo gulbe di qoboioqnaqai? Angro mel di ijo areq osi boiy.”

²⁰ Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjimyon-aqa a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

²¹ Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minnej, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu.

²² Mondor uge na a qalsim moiyoqnaq oqnsiqa bati gaigai a njamyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.”

²³ Onaqa Yesus na minnej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.”

²⁴ Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minnej, “E ni qa ijo areqalo singilatunum. Ariya ijo areqalo olo gulbeibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.”

²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nanngi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqnaq Yesus a nanngi unjrsiqa mondor uge di njrintosiq minnej, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentunum. Ni aqa medabu dego getentunum. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.”

²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiq a ngro di singila na qunjimyosiq a uratosiq ulanej. Ulanonaqa a ngro di a moiyo bulosiq a neiesonaqa tamo qudei nanqi unsib mareb, “A moiqo.”

²⁷ Onaqa Yesus na a ngro di aqa ban titonaqa a boleosi q tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa a ngro nanqi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonumqa keresaiigwo?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninji mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ninji na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa a ngro nanqi olo joqsqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nanqi a qa qalieaib deqa nanqi uliosib giloqneb.

³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa a ngro nanqi anjam endegsi minjrej, “E Tamo A ngro. Jeu tamo nanqi na e ojsibqa tamo qudei nanjo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Onaqa Yesus aqa a ngro nanqi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nanqi a olo nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa a ngro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa a ngro nanqi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosibqa Yesus na aqa a ngro nanqi endegsi nenemnjrej, “Ninji gamq di anjam kiye na qotoqnab?”

³⁴ Onaqa nanqi mequmosib soqneb. Di kiyaaq? Nanqi gamq di Yesus aqa a ngro yai a nanqi kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

³⁵ Onaqa Yesus a awoosiq aqa a ngro 12 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nanjo kanjal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.”

³⁶ Yesus a nanqi degsi minjrsiq a ngro kiñala bei osiq a nanjo ambleq di tigeltosiq a olo soqonyosiq a nanqi minjrej,

³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa a ngro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinjbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nanqi iga jeutgosaieqnub di nanqi iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanqi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaq? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Ninji a saidyaib. A ijo ñam na manwa bei babtqas di a urur olo e misilinqba keresai.

⁴⁰ Tamo nanqi iga jeutgosaieqnub di nanqi iga koba na wau qujai.

⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayyqa keresai.”

Ninji une torei uratiy

⁴² Osqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na a ngro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere.

⁴³⁻⁴⁴ Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni ban genjo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile

gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas.

⁴⁵⁻⁴⁶ Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni singa genjo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁷ Ino nandamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa nandamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaqa? Ni nandamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni nandamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas.

⁴⁸ Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Namyuwoq di tamo nanjo ambli bati gaigai sqab. Nanji morenqa keresai.”

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nanji jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo injiq di bar atoqnsib namyuwo na koiteqnu dego kere.

⁵⁰ “Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di inji kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ningi bar bul sosibqa nunjo was nanji koba na geregere lawo na laqniy.”

10

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

¹ Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo ungasari gargekoba nanji bosib aqaq di koroonaqqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

² Onaqa Farisi nanji olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nanji a ojajqa deqa lanja gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa unja uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”

⁴ Onaqa nanji na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa njanj uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas.’ ”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Nunjo are getenjejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenjosiq ningi engej.

⁶ Ariya ningi quiy. ‘Tulan nami Qotei a mandam ti inji inji kalil ti gereiyosiqa a tamo unja wo dego gereinjrej.

⁷⁻⁸ Deqa tamo bei na aqa ai abu nanji uratnjrsimqa aqa njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nanji jejamu qujai sqab. Nanji olo jejamu aiyel sqasai.

⁹ Qotei na nanji aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjrai.

¹⁰ Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nanji aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb.

¹¹ Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa njanj uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo.

¹² Unja a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyqo.”

Angro du du nanji Yesus aqa areq beb

¹³ Onaqa tamo ungasari qudei nanji nanjo angro du du joqsib Yesus na aqa ban nanjo gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa angro nanji na saidnjrsib minjreb, “Nunjo angro du du nanji joqsib endeq baib.”

¹⁴ Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nanngi nriɲɲnɲrsiqa minjrej, “Angro du du nanngi uratnɲrib ijo areq beb. Nanngi saidnɲraib. Tamo unɲgasari nanngi angro du du deqaji bul sqab di Qotei a nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnɲrqas.

¹⁵ E bole mernɲgwai. Tamo nanngi angro du du bul sqasai di Qotei na nanngi osim taqatnɲrqasai. Deqa a nanngo Mandor Koba sqasai dego.”

¹⁶ Osiqa Yesus na angro du du nanngi di soqonɲrsiqa aqa ban nanngo gateq di atetnɲrsiqa nanngi qa Qotei pailyej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiq aqa siŋgaq di siŋga pulutosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nɲabile gaigai sqai?”

¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni tamo bei aqa unɲa jejamu ojetaim. Ni bajinɲaim. Ni tamo bei aqa jejamu laɲa gisanɲaim. Ni was bei aqa inɲi inɲi laɲa gisaɲ na yaiyaim. Ni ino ai abu nanngo sorgomq di geregere sosimqa nanngo anjam dauryoqne.’ ”

²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Qalie Tamo, e angro kiɲala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa qalaiyosiq minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inɲi inɲi kalil qarinyosim silali osim tamo inɲi inɲi saiqoji nanngi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni laɲ qureq di awai bole itqam.”

²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaɲ gulbekobaiyej. A inɲi inɲi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaɲej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi koqɲrsiqa endegsi minjrej, “Tamo unɲgasari inɲi inɲi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnɲrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa laɲ qureq oqwajqa banɲi koba.”

²⁴ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa tulaɲ prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo angro, ninɲi quiy. Tamo unɲgasari nanngi Qotei na taqatnɲrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa laɲ qureq oqwajqa tulaɲ banɲi koba.

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banɲi koba. Dego kere tamo unɲgasari inɲi inɲi koba ti unub qaji nanngi Qotei na taqatnɲrsim nanngo Mandor Koba sqa marsibqa laɲ qureq oqwajqa tulaɲ banɲi koba.”

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa olo tulaɲ prugegetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanngi Qotei na elenɲamqa nanngi nɲabile gaigai sqa kere?”

²⁷ Onaqa Yesus a nanngi koqɲrsiqa minjrej, “Tamo nanngi segi nɲabile sqa keresai. Ariya Qotei na nanngi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inɲi inɲi kalil uratosim ni daurmeqnum.”

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernɲgwai. Tamo nanngi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nanngo segi tal, nanngo was nanngi, nanngo jaja nanngi, nanngo ai abu nanngi, nanngo angro nanngi ti nanngo wau kalil dego uratnɲrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, angro, wau gargekoba nanngi enjrqas. Yimqa jeu tamo nanngi dego bosib nanngi gulbe enjroqnaqab. Ariya mondon nanngi nɲabile gaigai sqab.

³¹ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanği mondonğ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanği mondonğ ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus a namoeqnaqa aqa anğro nanği bunuqna dauryoqnsibqa are tonğonğroqnej. Tamo unğasari qudei gam na dauryoqneb qaji nanği dego ulaosib aiyoqneb. Onaqa Yesus na aqa anğro 12 nanği segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nanği sainğroqnej.

³³⁻³⁴ A na nanği endegsi minğrej, “Ninği quiy. E Tamo Anğro. Iga Jerusalem aiyeqnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nanği ti atra tamo kokba ti nanğo banğ di e atqab. Yimqa nanği na ijo jejamu laña gisanğyosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqam.’ Nanği e degsib gisanğbosib e olo ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanğo banğ di e atqab. Yimqa nanği na e misilinjboqnsib miselboqnsib bu toqonğ na e kumbainğboqnqab. Osib e namburbasq di lubsib moiyoğbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nanği aiyeğ tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa nğiri aiyeğ Jems Jon wo nanği Yesus aqa areq bosib minğej, “O Qalie Tamo, aqo aiyeğ anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?”

³⁶ Onaqa Yesus na nanği aiyeğ nenemnğrej, “E ninği kiyernğwajqa deqa ninği ijoq bonub?”

³⁷ Onaqa nanği aiyeğ na Yesus minğej, “Mondonğ ni rianğ koba ti lanğ goğe na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyeğ ino banğ woq ino banğ qonanğ di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minğrej, “Anjam ninği merbonub di aqa utru ninği geregere poinğosai. E jaqatinğ koba oqai. Jaqatinğ di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nanği ya tuqtnğro bul. Jaqatinğ ti gulbe ti e oqai di ninği aiyeğ dego oqa kere e?”

³⁹ Onaqa nanği na minğej, “Od, aqo aiyeğ oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nanği aiyeğ minğrej, “Bole, jaqatinğ e oqai di ninği dego oqab. Gulbe e oqai di ninği dego oqab.

⁴⁰ Ariya tamo yai nanği ijo banğ woq ijo banğ qonanğ di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanği Qotei na giltnğrej qaji nanği segi ijo banğ woq ijo banğ qonanğ di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa anğro 10 nanğo nğamdamuq di Jems Jon wo nanği na anjam di Yesus minğej deqa qusib nanği aiyeğ qa nğirineb.

⁴² Onaqa Yesus na aqa anğro 10 nanği metnğrnaqa aqa areq bonabqa minğrej, “Ninği qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub qaji nanği nanğo segi ñam soqtoqnsib tamo unğasari nanği nğirinğ na taqatnğreqnub.

⁴³ Ariya kumbra di nunğoq di saiğ. Nunğo ambleq di anğro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nunğo wau tamo soqnem. Osim a ñam ti sqas.

⁴⁴ Nunğo ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunğo kanğal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas.

⁴⁵ E Tamo Anğro. Ninği ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqnij. Ijo kumbra agiende. E na tamo unğasari nanği wauetnğreqnum. E deqa bem. Tamo unğasari nanği e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo unğasari garkekoba nanği elenğqai.”

Yesus na tamo nğam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nanği joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeq nabqa tamo bei nam qandimyej qaji aqa ñam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqa tamo unğasari nanği silali qa nijnroqnej. Bartimeus a Timeus aqa niri.

⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqa anjam endegsi quej, “Yesus Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

⁴⁸ Onaqa tamo unğasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanği na Bartimeus nirinşosib minjeb, “Ni lelenkobaaim. Kiri.” Degsib minjeq nabqa a nanço anjam quetnjrosai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Niri, ni e qa dulame.”

⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq tamo unğasari nanği minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nanği na tamo nam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are şingilat. Ni tigel. Yesus a ni metmeqnu.”

⁵⁰ Degsib minjnab qusiqa aqa gara jugo taçal atsiqa urur tigelosiq Yesus aqa areq bej.

⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa lelenoqnam.”

⁵² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo şingilatunum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aiye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyo naqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej.

11

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

¹ Onaqa Yesus aqa angro nanği koba na walwelosib aisib Jerusalem jomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarijnrsiq minjrej,

² “Ninği aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiqnej qaji. Ninği donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy.

³ Ninği sil palonteqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ninği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas.”

⁴⁻⁵ Yesus a nanği aiyel degsi minjrsiq qarijnrnaqa aisib gam jomq di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nanği na nanği aiyel nenemnjreb, “Ninği kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?”

⁶ Onaqa nanği aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nanği di minjrnab odjnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb.

⁷ Bosib nanço aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej.

⁸ Awoonaqa donki a walwelosiq aiyeqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği belenosib nanço segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nanği nañuq dena nam banqa giñgenşosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb.

⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nanqi ti bunuoqneb qaji nanqi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu.

¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei lan goge di unu qaji aqa ñam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nanqi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walweleri aisiq Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro 12 nanqi joqsia koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiye. Nanqi ayoqnsibqa gamq di Yesus a mamyej.

¹³ Onaqa a isaq na ñam atsiqa qura banqa ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banqa segi sonab unej.

¹⁴ Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nanqi queb.

Yesus na tamo ungasari nanqi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanqi ti walweleri aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsia ñam atej di tamo ungasari gargakoba nanqi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsia nanqi winjnaq jaraiye. Tamo qudei nanqi silali piloqne. Qudei nanqi binon qarinyoqnsib dena silali oqne. Deqa Yesus a nanjo jar ti jaram ti bilbelyosia nanqi dego winjnaq jaraiye.

¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nanqi dego saidnjrsia winjnaq jaraiye.

¹⁷ Nanqi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nanjo pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ninqi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanjo tal bulqo.”

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanqi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ulaosib a qalib moiqajqa gam ñamoqne. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nanqi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa.

¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa angro nanqi ti olo tigelosib gam dauryosib ayoqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej.

²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsia Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya njrintem qaji agi laosiq moiqa.”

²² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ninqi Qotei qa nunjo areqalo sinqilatiy.

²³ E bole mernqwai. Tamo bei a areqalo aiyeltqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas.

²⁴ Deqa ningi quiy. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, 'Ingi di Qotei na egwas.' Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas.

²⁵ Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ningi na aqa une kobotosib Qotei pailyiy. Yimqa nungo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nungo une kalil kobotetngwas.

²⁶ Ariya ningi tamo di aqa une kobotetqasai di nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai."

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, "Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?"

²⁷ Osiqa Yesus a aqa angro nanngi koba na walwelosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb,

²⁸ "Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinqmej deqa ni bosim wau endi yeqnum?"

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, "E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nenemngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai.

³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?"

³¹ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, "Iga Yesus minjqom, 'Qotei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di a iga mergwas, 'Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?'"

³² Ariya iga minjqom, "Tamo bei na Jon qarinyej,' degsi minjqom di dego keresai." Nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nanngi maroqneb, "Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

³³ Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, "Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai." Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ningiq degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai."

12

Wain wau qa yawo anjam

¹ Yesus na Juda tamo kokba nanngi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, "Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa jen qosej. Qoso koboonaqa meni qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib paraparaiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanggo banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej.

² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanggoq aisiqa minjrej, 'Wau lanja na e qarinqbqo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.'

³ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

⁴ Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyeb.

⁵ Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaqa ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kangal tamo gargekoba nanngi qarinqjreqnaqa aiyeqnaq qudei numougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb.

⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'Ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.'

⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanği a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa inği inği kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’

⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyeb.

⁹ “Deqa ninği kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanği di kiyernjrqsas? E ninği mernğwai. A bosim nanği ñumsim moiyojnjrqsas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanço banq di uratetnjrimqa nanği na kamba taqatesqab.

¹⁰ “Qotei aqa anjam bei unu. Ninği anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nanği na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal sinğilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan bolequja.” ’ ’ ”

¹² Onaqa Juda tamo kokba nanği yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanço jejamuq di une qametnjrej. Nanği degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanği tamo unğasari nanği ulainjrsib deqa nanği Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nanği jaraiyosib Farisi nanği ti Herot aqa wau tamo qudei ti nançoq aisib minjreb, “Ninği Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nanği qarijnjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo unğasari nanği minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanği anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanği anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanği minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanço gisan anjam di poiyoanaqa minjrej, “Kiyaqa ninği e anjam bei grotitqa qusib e ojqajqa deqa gisanbeqnum? Menin silali bei osi boiy. Osbab e unqai.”

¹⁶ Degsi minjrnaqa nanği menin silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Menin silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanği na minjeb, “Di Sisar aqa.”

¹⁷ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnum, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.” Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb,

¹⁹ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñaun angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo unğa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej.

²⁰ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanço was matu a unğa osiqa moiyej. A angro saiqoji.

²¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña di ej. Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji.

²² Was 7 kalil nanği uña qujai di osib moreñeb. Nanği angro saiqoji. Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej.

²³ Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelo batiamqa tamo kalil nanği subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñaun tıntın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği uña qujai di eb.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ninği poingosai e? Qotei aqa singila dego ninği poingosai e? Od, ninği poingosai. Utru deqa ninği anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub.

²⁵ Mondon tamo unğasari nanği subq na tigelosibqa nanği unatqasai. Nanği tamotqasai. Nanği lan angro bul lan sqab.

²⁶ “Ninği quiy. Tamo nanği moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babsosiq nengrenyej. Di ninği sisiyosai kiyo? Nam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosiqa Moses metosiq endegsi minjej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’

²⁷ Qotei na Moses degsi minjej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanço Qotei. Anjam di ninği tulan grotonub!”

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiq Yesus a Sadyusi nanği ti anjam na qoteqna unjrej. Yesus a geregere Sadyusi nanği kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil bunñjrejunu?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. ‘O Israel ninği quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba.

³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil bunñjrejunu.

³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqñime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji.

³³ Iga a tulan qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nanği degsim geregereinjroqñom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulan boledamu. Iga inği inği Qotei atraiyqom di lan kiñala. Iga inği bei ñamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego lan kiñala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulan bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulan poiyoñaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulan boledamu maronum. Deqa sokiñala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo unğasari nanği olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ñiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo unğasari nanği anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kiyaaqa mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa ñiri’?”

³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu siŋilatetonaqa a endegsi marej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minnej, “Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo nanŋi elenosiyo ino sorgomq di atitqa ni na nanŋi taqatnjroqnqam.” ’

³⁷ Niŋgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ŋiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanŋi kumbra uge uge yoqneb

Tamo unŋasari gargekoba nanŋi sosibqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej.

³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Niŋgi dal anjam qalie tamo nanŋo kumbra uge geregere tenemtoqniyo. Nanŋi koro sawaq di tamo unŋasari nanŋi na nanŋo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqnu.

³⁹ Nanŋi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanŋo awo jaramq di awoqnqajqa deqa areboleboleinjreanu.

⁴⁰ Nanŋi uŋa qobul nanŋi gisaŋnjroqnsibqa nanŋo tal ti inŋi inŋi ti laŋa yainjreanu. Osib tamo unŋasari nanŋi na unjrsib nanŋo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqnu. Deqa mondon Qotei na nanŋi awai tulan ugedamu enjqas.”

Uŋa qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomoq di awoej. Awoosiqqa ŋam atej di tamo unŋasari nanŋi boqnsib silali ateqnab unjroqnej. Ñoro tamo gargekoba nanŋi boqnsib silali tulan kokba ateqneb.

⁴² Onaqa uŋa qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiqqa meniŋ silali kiñilala aiyel segi atej.

⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anŋro nanŋi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole mernŋwai. Uŋa qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanŋi bunjrsiqa silali kobaquja atqo.

⁴⁴ Ñoro tamo nanŋi silali koba ejunub. Nanŋi oto kiñala segi ateqnu. Ariya uŋa qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniŋ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

13

Bunuqna jeu tamo nanŋi na atra tal niñaqyqab

¹ Osiqa Yesus na aqa anŋro nanŋi joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa anŋro bei na minnej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulan bolequja. Atra tal walato qaji meniŋ di tulan boledamu!”

² Onaqa Yesus na kamba minnej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nanŋi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniŋ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nanŋi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb,

⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nanŋi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi geregere nam atoqniy. Tamo qudei na ningi gisanjo uge.

⁶ Bunuqna gisanjo tamo gargekoba nanji ijo ñam na bosib tamo ungasari nanji minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulan gargekoba nanji gisa gisanjroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nanji an na qotokobaoqnaqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.

⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nanji tigeloqnsibqa mandor qudei nanji qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimin kokba ti mam ti inji saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di unja angtrotqa osiqa mati jaqatin kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa ningi geregere nam atoqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nanji na bosib ningi ojelenosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqnaqab. Osib nanjo Qotei tal miligiq di ningi kumbaingoqnsib olo ningi joqoqnsib Rom nanjo gate ti nanjo mandor ti nanjo ulatamuq di ningi tigeltngoqnaqab. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nanji minjroqnaqab.

¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego ningi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqnaqab tamo ungasari nanji quoqnaqab. Amqa diño bati brantqas.

¹¹ Nanji na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngoqnaqab ningi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjroqnaqab?’ Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqnimqa ningi kamba anjam minjroqnaqab. Ningi segi na anjam minjroqnaqab. Mondor Bole na nunjo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nanjo segi was nanji ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqnaqab nanji na nanji ñumoqnaqab moreñoqnaqab. Tamo qudei na nanjo segi angro nanji dego degsib ojoqnaqab. Angro qudei na nanjo segi ai abu nanji jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nanjo banq di atoqnaqnaqab nanji na nanji ñumoqnaqab moreñoqnaqab.

¹³ Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nanji ningi qa are tulan ugeinjroqnaqas. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas.”

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Diño batiamqa inji tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim ningi unqab.” E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnaqab qaji nanji geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nanji olo endegsi minjrej, “Ningi inji ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nanji jaraiyosib manaq oqoqujatebe.

¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib inji inji oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanji jaraiyoqujatebe.

¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nanji jaraiqa oqnsib nanjo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanji torei dena jaraiyoqujatebe.

¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nanji jaraiyo banjoqnsib gulbe koba oqab.

¹⁸ Deqa ningi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’

¹⁹ Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaaqa? Bati deqa tamo ungasari nanji gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqneq. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosib bosiq agi bini unum. Bunuqna lanja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas.

²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanği padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanği padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ninği uniy. Kristus a bqo agiende’ o ‘Kristus a bqo agide.’ Degsib merngibqa ninği nanžo anjam quetnjraib.

²² Tamo qudei nanği bosib gisaosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nanği maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba babtoqnqab. Nanžo manwa dena nanği na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanžo areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.

²³ Deqa ninği geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

Tamo Angro a singila ti rianğ ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanžo bati koboamqa sen amburuqas. Bai dego suwanqasai.

²⁵ Bongar nanği lanğ goge na ululoosib mandamq aiyelenqab. Lanğ goge dia inği inği kalil renğinyelenqab.

²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rianğ koba ti lanğbiq na mandamq aiyoenit tamo ungasari nanği tarosib e nubqab.

²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lanğ anğro nanği qarinjritqa nanği sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnjrej qaji nanği lanğ utru utruq na koroinjrqab.”

Ninği qura qa yawo anjam dena poinğem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ninği mernğitqa dena geregere poinğem. Qura banğa qalsim olo ñalguyoqnimqa ninği unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’

²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ninği unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranğmeq di tigelejunu.’

³⁰ E bole mernğwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi brantqas.

³¹ Lanğ ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lanğ anğro nanği qaliesai. E Qotei aqa Niri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³ “Ninği ijo bqajqa bati qaliesai deqa ninği geregere nam atsib soqniy.

³⁴ Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanğal tamo nanžo banğ di aqa tal ti inği inği ti uratetnjrsiqa nanği wau segi segi enjrej. Aqa kanğal tamo bei minjej, ‘Ni siranğmeq di tigelesosim geregere nam atoqne.’

³⁵ Degsi minjej. Dego kere ninği geregere nam atsib soqniy. Di kiyaaq? Tal lanğa a olo bqajqa bati ninği qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas.

³⁶ A boqujatosim ninği ñereņesoqnb nunğaim deqa ninği geregere nam atsib soqniy.

³⁷ E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanği dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ninği geregere nam atsib soqniy.’ ” Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrej.

14

Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqajqa gam nıamoqneb

¹ Onaqa Juda nanęo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa nıam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laq nabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti endegsib nenemoqneb, "Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyo tqom?"

² Osib mareb, "Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo unęasari nanği iga nugsib nıriņosib qoto tigelto uge."

Uņa bei a gorenę quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsıqa tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeleņej qaji aqa nıam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa inęi uyeqnaqa uņa bei a gorenę quleq ti tulaņ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jaliņa q jıgsıqa osi bosıqa aqa medabu paratosıqa Yesus aqa gateq di bilentej.

⁴ Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneb qaji nanği uņa di aqa kumbra unsıbqa nıriņosıb segi segi maroqneb, "Uņa di a kıyaqa gorenę di laņa nıanęuiyo?"

⁵ A gorenę di osiq tamo qudei enjrqo qamu meniņ silali 300 yonub qamu gilsiq tamo inęi inęi saiyoji nanği jeisi enjrqo qamu di kere." Osib nanği uņa di nıriņteb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Niņgi kıyaqa uņa di gulbe yeq nub? A kumbra bole ebqo.

⁷ Tamo inęi inęi saiyoji nanği bati gaigai niņgi ti sqab. Deqa niņgi na nanği aqaryainjrqa are soqnımqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai niņgi ti sqasai.

⁸ E moiqai. Moiyo tqe e subq atqab. Uņa di a e qa are qalsıqa ijo jejamu q di gorenę bilentosıq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yoqa kere agi yo.

⁹ E bole mernęwai. Bunuqna ijo wau tamo nanği sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsıbqa uņa endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsıb a qa saonqab."

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nanęo banq di atqas

¹⁰ Onaqa Judas Iskariot a tigelosıqa atra tamo kokba nanęo q gilej. Judas a Yesus aqa anęro 12 nanği deqaji bei. A nanęo q gilsıqa minjrej, "E Yesus osiyo nunęo banq di atqai."

¹¹ Degsi minjrnaqa nanği qusıb tulaņ areboleboleinjrnaqa minjeb, "Ni Yesus osim gago banq di atımqa iga ni silali emqom." Degsıb minjnabqa a gilsıqa a Yesus osim nanęo banq di atqajqa gam nıamoqnej.

Yesus aqa anęro nanği ti yori bati aqa inęi uyeb

¹² Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanği endegsi minjrej, "Niņgi kaja du du nanği nıumelenosıb siranęmeq di leņ liyibqa e na unsiyo niņgi uratnęwai. E niņgi padaltnęwasai." Qotei a nami Israel nanği degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanği mareb, "Iga kaja du du nanği nıumelenosim Qotei atraiyo qom." Onaqa bati deqa Yesus aqa anęro nanği na endegsıb nenemyeb, "Ni iga merge. Iga aisım tal qabia yori bati aqa inęi inęi gereiyetmonamqa ni inęi uyqam?"

¹³ Onaqa Yesus na aqa anęro aiyel qarınjrısqı minjrej, "Niņgi aiyel aisıb qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboıyo sim giloqnim gamq di itosıb dauryıy.

14 Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "E ijo angro nanqi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?"'

15 Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeysi unu di ningi osornɔwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelenɛb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenɔiy."

16 Onaqa nanqi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyelenɛb.

17-18 Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nanqi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nanqi endegsi minjrej, "E bole mernɔwai. Ningi ijo angro 12. Nunɔgo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nanɔgo banq di atqas. Angro di agi iga koba na ingi uyeqnum."

19 Degsi minjrnaq qusibqa are tulanɔ gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, "O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?"

20 Onaqa minjrej, "Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqteqnum qaji a na e osim tamo qudei nanɔgo banq di atqas. A dego ijo angro 12 ningi deqaji bei.

21 Ningi quiy. E Tamo Angro moiqai. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nenɔrenɔyeb. Deqa unɔgum. E anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanɔgo banq di atqas qaji a tulanɔ padalougetqas. A nami nambabosai qamu di kere."

Yesus na aqa angro nanqi bem ti wain ti anainjrej

22 Osiqa Yesus aqa angro nanqi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailyosiqa bem bei osiq ginɔenɔyosiqa nanqi enjrnsiqa endegsi minjrej, "Endi ijo jejamu. Osib uyi."

23 Osiqa wain osiqa gambanq di bilentosiqqa Qotei pailyosiqa aqa angro nanqi enjrnaqa nanqi kalil osib uyeɛb.

24 Onaqa Yesus na minjrej, "Wain gambanɔ endi ijo lenɔ. Tamo unɔgasari gargekoba nanɔgo une kobotetnrqajqa deqa ijo lenɔ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di sinɔgilatqas.

25 E bole mernɔwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonɔ diɔo batiamqa Qotei a nunɔgo Mandor Koba soqnmqa e olo wain bunuj uyqai."

26 Yesus na aqa angro nanqi degsi minjrnsiqa nanqi koba na louosib koboon-aqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nanqi minjrej, "Ningi kalil e uratbosib jaraiqab"

27 Yesus aqa angro nanqi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, "Ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nunɔgo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenɔrenɔyeb unu, 'E na kaja nanɔgo mandor qalitqa kaja nanqi segi segi jaraiqab.' Qotei aqa anjam nami degsib nenɔrenɔyeb.

28 Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab."

29 Onaqa Pita na minjej, "Angro kalil nanqi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai."

30 Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, "E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoiyeltosaisoqnmqa ni gisañoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai.' "

31 Onaqa Pita a tulanɔ saidosiq minjej, "Sai. E ni ombla moiqa marimqa, unɔgum, e ino ñam ulitqasai bole sai." Onaqa Yesus aqa angro kalil nanqi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa angro nanngi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ninngi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.”

³³ Degsi minjrsiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nanngi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqqa a are tulan gulbekobaiyej.

³⁴ Osiqqa aqa angro qalub nanngi di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ninngi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.”

³⁵⁻³⁶ Degsi minjrsiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqniy ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e bunbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unngum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nango areq aisiq ñam atej di nanngi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minnej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e?”

³⁸ Ninngi ñereñaib. Ninngi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nunngoq bqas di gulbe dena ninngi uneq wainngwasai. Bole, nunngo are miligiq di ninngi e daurbqajqa are unu. Ariya ninngi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

³⁹⁻⁴⁰ Osiqqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyosiq bosiqqa aqa angro qalub nanngi urnamnjrnaqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nanngi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiqqa aqa angro nanngi itnjrsiq minjrej, “Ninngi aqaratosib geregere ñereñejunub e? Unngum. Bati koboqo. Ninngi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nanngo banq di atqajqa bati bqo.

⁴² Ninngi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nanngo banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanngo banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei agi Judas a na tamo garggekoba nanngi sebru ti torom ti elenonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na nanngi qarinjrnab Yesus ojqa beb.

⁴⁴ Judas a nami nanngi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej.

⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nanngi brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqqa dabkala segi gentetej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nanngi di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ninngi sebru ti torom ti elenosis e ojqa bonub e?”

⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ninngi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ninngi yala ban waiyosib e ojosai. Ninngi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam nenngrenq di so qaji di aqa damu brantej.”

⁵⁰ Yesus a nanngi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanngi a uratosib jaraiyeb.

Angro wala bei a yosi ulanej

⁵¹ Bati deqa angro wala bei a ñeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanngi na angro di ojeb.

⁵² Oj nabqqa a ñeio gara segi nanqo banq di uratosiqqa yosi ulañej.

Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nanqi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kalil koroesoqneq. Koroesonabqqa tamo nanqi na Yesus osi gilsib nanqo ulatamuq di tigelteb.

⁵⁴ Nanqi Yesus osi gileq nabqqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqqa nanqi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanqi tal meq di ñam tunqyosib awesonabqqa bosiq nanqi koba na ñam yoroqneq.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanqi ti kalil koroesosibqqa nanqi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ñamoqneq. Di kiyaaqa? Anjam dena nanqi Yesus qalib moiqajqa deqa. Anjam ñamonab ñamonab ugeinñrej.

⁵⁶ Deqa nanqi tamo gargekoba metnjreqnab boqnsib gisañ anjam Yesus aqa jejamuq di qamelenjoqneq. Nanqi anjam laña laña maroqneq. Nanqo anjam di qujaiosai.

⁵⁷ Onaqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisañyosib mareb,

⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koñgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.’ ”

⁵⁹ Ariya nanqo anjam di dego qujaiosai. Nanqi anjam laña laña maroqneq.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanqo anjam di qusiqqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanqi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa Ñiri e? Ni e merbe.”

⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Anqro. Bunuqna e lañ qureq oqsiiy Qotei siñgila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesosiiy olo lañbiq na boqñit niñgi e nubqab.”

⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqqa a tulañ minjin oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranqyosiqqa marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqa tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

⁶⁴ Aqa misiliñ anjam niñgi quonub. Deqa niñgi kiyersib marqab?” Onaqa nanqi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiyem.”

⁶⁵ Nanqi kalil degsib marnabqqa nanqo ambleq dena tamo qudei nanqi tigelosib Yesus miselyoqneq. Osib aqa ñamdamu gara na qosetosib ban na qaloqnsib minjoqneq, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanqi Yesus aqa areq boqnsib a ula poñyoqneq.

Pita a gisañqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiiq ñam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kañgal uña bei a bosiqqa Pita unsiqqa koqyosiq minnej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa anqro bei. Ni nami a dauryosim laqñem.”

⁶⁸ Onaqa Pita a tulañ saidosiq minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiqqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej.

⁶⁹ Sonaqa kangal unja dena olo Pita unsiqa tamo nanngi jojom di tigelesoqneq qaji nanngi minjrej, “Tamo di a dego Yesus aqa angro bei.”

⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulan saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneq qaji nanngi Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei.”

⁷¹ Onaqa Pita a olo tulan singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem.”

⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaga Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minnej qaji, “Tuwe anjamoaiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’ ” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa tulan akamugetej.

15

Juda tamo kokba nanngi Yesus osib Pailat aqa banq di ateb

¹ Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneq. Anjam kereonaq nanngi Yesus aqa banq tontetosib osi gilsib Rom nango gate Pailat aqa banq di ateb.

² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanngo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

³ Onaqa atra tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnirnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneq.

⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minnej, “Nanngi une gargekoba ino jejamuq di qameleneqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?”

⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulan prugugetej.

Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo ungasari nanngi tamo qujai aqa ñam maroqñibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqñas.

⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei joqsiqa Rom nanngi ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb.

⁸ Waiyonab sonaqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa areq gilsibqa a nango yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb.

⁹ Minjnabqa a na nenemnjrej, “E Juda nanngo Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninngi na merbiy.”

¹⁰ Pailat a nanngi degsi nenemnjrej? Di kiyaga? A qalieej, atra tamo kokba nanngi Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa banq di ateb.

¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanngi na tamo ungasari kalil nango areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nanngi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nango areqalo tigeltetnjreb.

¹² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ninngi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninngi a qa mareqnub, ‘A Juda nango Mandor Koba.’ ”

¹³ Onaqa nanngi kalil murqumyosib minjeb, “Ni a namburbasq di qame.”

¹⁴ Onaqa minjrej, “Kiyaga Yesus qalit moiqaq? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaga nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneq, “Ni a namburbasq di qame.”

¹⁵ Onaqa Pailat a nango are latetnjrqa osiqa nango anjam di dauryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja

tamo nanngo banq di atsiqa minjrej, “Ninggi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanngi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ninggi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanngi Yesus misilinjoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanngi degsi minjrnaqa nanngi Yesus ban ojsib Rom nanngo tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanngi metnjrnaq bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanngi gaigai jigeqnuq deqaji bei osib Yesus jigeteb. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nanngo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb.

¹⁸ Osib gisan na Yesus binjoqnsib minjoqneb, “O Juda nanngo Mandor Koba, kaiye!”

¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqon na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneb.

²⁰ Nanngi degsib Yesus misilinjosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nanngi Yesus osib namburbasq di qameb

²¹ Nanngi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nanngo abu.

²² Nanngi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Golgota di branteb. Ñam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”

²³ Di brantosib qaja tamo nanngi na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanngi na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Osib meniñ silali alaneb. Tamo yayi aqa meniñ na bunjrqaq di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alanjosib gara eleneb.

²⁵ Sej bati 9 onaqa nobqolo nanngi Yesus namburbasq di qameb.

²⁶ Qamsib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nenngrenyeb, “Tamo endi a Juda nanngo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nanngo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nenngrenyeb.

²⁷ Bati deqa bajin tamo aiyel dego namburbasq di gaintnrsib ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb.

²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nenngrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenngrenyeb, “Tamo ungasari nanngi marqab, ‘Kristus a dego une tamo.’ ”

²⁹ Yesus a namburbas goge di sonaqa tamo ungasari nanngi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinjoqnsib gate gainjoqnsib minjoqneb, “Ni nami marem, ‘E atra tal koba kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi marem.

³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiye.”

³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti dego Yesus degsib misilinjoqneb. Osib segi segi maroqneb, “A na tamo ungasari gargekoba nanngi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai.

³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nanngo Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a namburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom,

'Bole.' ” Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanqi dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneb.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige sen bati 12 onaqa sawa kalil tulan ambruosi sonaq gilsiq sen bati 3 onaqa bilaqtej.

³⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiqa marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibu anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaaqa e qoreibonum?”

³⁵ Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusib mareb, “Ninji quiy. A Elaija meteqnu.”

³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ñengi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiq Yesus anaiyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tarinosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus namburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?”

³⁷ Onaqa Yesus a olo tulan lelenosiqa mondor titosiq aqa nambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiqa aisiq poaiyelej.

³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nanqo gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiqa marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Niri.”

⁴⁰ Unqasari qudei nanqi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneb. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nanqo ai. Unja bei Salome.

⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa unqasari nanqi dena a dauryosib laqnsib kanqalyoqneb. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiq a na nanqi qalub unqasari qudei ti joqsiqa koba na Jerusalem beleneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nanqo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inqi inqi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nanqo gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulan boledamu. Deqa tamo unqasari kalil nanqi a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

⁴⁴ Onaqa Pailat a tulan prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiqo e?” Osiqa qaja tamo nanqo gate a metonaq bonaq nenemyej, “Yesus a bole moiqo e?”

⁴⁵ Onaqa minnej, “Od, a moiqo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.”

⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq subq bei nami menin miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa menin kobaquja belbeltosiq dena subq me getentej.

⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneb.

16

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Onaqa yori bati koboonaqa Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na nanği qalub ñam so aqa ya quleq tulañ boledamu awaiyeb. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb.

²⁻³ Osib nobqolo ambru nanği tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneb, “Yai na meniñ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetgwas?”

⁴ Degsib maroqnsib gilsib ñam ateb di meniñ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniñ di tulañ kobaquja.

⁵ Onaqa nanği sub miligiq aisib angro wala bei bañ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Angro wala di aqa gara tulañ qat.

⁶ Onaqa angro wala na minjrej, “Ñinği ulaaib. E qalie, ninği Nasaret tamo Yesus ñamburbasq di qameb qaji a qa ñameqñub. A endi sosai. A subq na tigelqo. Ninği bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu.

⁷ Ninği unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa angro qudei nanği Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ninği qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami ninği endegsi merngej, “E ninği qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa ninği dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ ”

⁸ Onaqa nanği qalub tulañ ulaugetosib are tonñonñrnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyoqnsibqa gamq di tamo ungasari nanği turoqnsib anjam bei minjrosai oqneb. Nanği laña aiyoqneb. Di kiyaaqa? Nanği tulañ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosiqqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanği aqaq dena winjretej qaji.

¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsiqa olo puluosi gilsiq Yesus aqa angro qudei nami Yesus dauryosib laqneb qaji nanği are ugeinjrnaqa akameqñabqa itnjrsiqa minjrej, “E Yesus unonum. A ñambile unu.” Onaqa nanği Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanği aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa angro aiyeñ nanği gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa angro aiyeñ nanği nañu gam bei dauryosib gileqñabqa Yesus aqa jejamu bulyosiqqa nanñoq di brantonaq uneb.

¹³ Unsibqa nanği olo puluosib aisib Yesus aqa angro qudei nanği minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanği dego qunab ugeinjrej. Nanği anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa angro nanği wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa angro 11 nanği tal miligiq di awoosib inği uyeqñabqa Yesus a nanñoq di brantej. A nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanği sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanño are geteññresoqnej. Deqa Yesus a segi nanñoq di brantosiqa nanği ñirinñnjrej.

¹⁵ Osiqa minjrej, “Ñinği tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo ungasari kalil nanği ijo anjam bole minjre minjre laqniy.

¹⁶ Tamo ungasari nanği e qa nanño areqalo sinğilatosisib yanso oqab di Qotei na nanği elenqas. Ariya tamo ungasari nanği e qa nanño areqalo sinğilatqasai di Qotei na nanği elenqasai. A na nanño une qa peginjsim awai uge enjrqas.

¹⁷ Tamo ungasari e qa nanño areqalo sinğilatqab qaji nanği manwa gargekoba endeqaji babtoqñqab. Nanği ijo ñam na mondor uge uge winjroqñqab. Qotei na nanño meñ bulyetñjroqñimqa nanği qure utru bei bei nanño anjam bunuj maroqñqab.

¹⁸ Nan̄gi baŋ waiyosib amal uge ojoqŋqab. Nan̄gi ya isa koba qaja ti di uyoqŋib dena moreŋqasai. Nan̄gi ma tamo nan̄go gateq di baŋ atoqŋib nan̄gi olo boleqŋqab.”

Yesus a laŋ qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa aŋgro nan̄gi degsi minjrnaqa Qotei a Yesus laŋ qureq osi oqsiqa aqa baŋ woq di awotej.

²⁰ Onaqa aqa aŋgro nan̄gi jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqŋsib Qotei aqa anjam palontoqneb. Palonteqŋabqa Tamo Koba a nan̄gi koba na wauoqŋsiqa maŋwa gargekoba babtoqŋsiqa dena nan̄go anjam siŋgilatoqnej.

LUK

Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

¹⁻² O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nanngi unoqnsib deqa iga saigoqneb. Nanngo anjam di tamo gargekoba nanngi quoqnsib nengrenyoqneb.

³ Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qarinyonum.

⁴ Deqa ni sisiyosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njan Elisabet a gumannej

⁵ Herot a Judia sawa nanngo mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njan a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet.

⁶ Sekaraia aqa njan wo nanngo kumbra tulan boledamu. Nanngi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nanngi Tamo Koba aqa njanjalaq di une saiqoji.

⁷ Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸ Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nanngi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹ Nanngo ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligiq gilsim nam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nanngi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nanngi meniñ alaño bubuneb. Meniñ alaño nabqa Sekaraia aqa meniñ na bunyej. Deqa nanngi Sekaraia giltonabqa a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyej.

¹⁰ Qotei atraiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailiosib soqneb.

¹¹⁻¹² Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiq atra bijal nam qaq koitoqnej qaji ban woq di tigelonaq unsiq tulan ulagetej.

¹³ Onaqa lan angro na minnej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njan Elisabet a gumanosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam.

¹⁴ Angro di a nambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nanngi dego a unsibqa tulan areboleboleinjqas.

¹⁵ Angro di a Tamo Koba aqa njanjalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligiq di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnqas.

¹⁶ Bunuqna a na Israel gargekoba nanngi are bulyetnjroqnim nanngi nanngo Tamo Koba Qotei areiyoqnqab.

¹⁷ Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nanngo angro nanngi ti jeu jeu soqnebqa a na nanngi are bulyetnjroqnim nanngi are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeq nub qaji nanngi dego a na are bulyetnjroqnim nanngi kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo ungasari nanngo areqalo gereiyetnjrim soqnebqa Tamo Koba a bqa.”

¹⁸ Onaqa Sekaraia na kamba lan angro di minnej, “E tulan qelionum. Ijo njan a dego qeligo. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

19 Onaqa lan angro na Sekaraia minjej, "Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinqoqa bosim anjam bole endi ni mermonum.

20 Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu getenmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino medabu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam." Lan angro na degsiqa Sekaraia minjej.

21 Tamo ungasari nanji Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tariñoqneb. Osib maroqneb, "Sekaraia a kiyaga atra tal miligiq di sokobaiyo?"

22 Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nanji anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nanji mareb, "Qotei aqa manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai." Sekaraia aqa medabu getenyej deqa a ban na segi nanji anjam minjroqnej.

23 Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaqa a olo puluosiqa aqa qureq oqej.

24 Bati bei aqa ñaun Elisabet a gumanej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaiyoqnej. Osiqa marej,

25 "Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqa tamo ungasari nanjo ñamgalaq di ijo gulbe kobotetbqo."

Lan angro Gabriel a Maria aqaq di brantej

26 Onaqa bai 5 di koboonaqa Qotei na aqa lan angro Gabriel olo qarinyonaqa Galili sawa nanjo qure bei ñam Nasaret deq aiyej.

27 Aisiq dia dungege bei aqa ñam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa ñam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma.

28 Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, "O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni omba unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo."

29 Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, "Lan angro di aqa anjam e poibosai."

30 Onaqa lan angro na minjej, "Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyo."

31 Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa ñam Yesus waiyqam.

32 A ñam tulan kobaquja oqas. Nanji a qa maroqnqab, 'A Qotei Goge Koba aqa Niri.' Qotei na a gilmqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas.

33 Deqa a Jekop aqa moma kalil nanjo Mandor Koba sosimqa nanji bati gaigai taqatnjroqnas. Aqa wau di koboqa keresai."

34 Onaqa Maria na lan angro di minjej, "Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum."

35 Onaqa lan angro na minjej, "Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nanji a qa maroqnqab, 'A Qotei aqa Niri.' A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

36 "Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nanji nami a qa maroqneb, 'A angro oqa keresai.' Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo.

37 Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai."

38 Onaqa Maria na lan angro di minjej, "E Tamo Koba Qotei aqa kangal unja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem." Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiq a urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yambañ. A Judia sawaq di unu.

⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.”

⁴¹⁻⁴² Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anñilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulañ maosiq a Maria minnej, “Qotei a kumbra tulañ boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami ungasari qudei nanñi enjrosai oqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulañ boledamu yqo.

⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E unja kiyero deqa ni ijo talq bonum?

⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq di unu qaji a areboleboleiyqoqa anñilqo.

⁴⁵ Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, ‘Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.’ Ni degsi marem deqa ni tulañ areboleboleimim sqam.” Elisabet na degsiqa Maria minnej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶ Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqa marej, “Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binjiyeqnum.

⁴⁷ E Qotei qa tulañ areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴⁸ E aqa kanjal unja. E ñam sai qoji. Di unqum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsiaqa areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nanñi e qa endegsib maroqnqab, ‘Qotei na Maria kumbra tulañ boledamu yej.’

⁴⁹ Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryai beqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰ Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nanñi qa tulañ duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nanñi qa duloqnsim sqas.

⁵¹ Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nanño segi ñam soqtqa are qaleqnu b qaji nanñi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnu b.

⁵² A na mandor kokba nanñi kobotnjroqnsiq a tamo ungasari nanño segi ñam aguq ateqnu b qaji nanñi olo ñam soqtetnjreqnu.

⁵³ Tamo ungasari mam unub qaji nanñi Qotei na inñi anainjreqnaq nanñi kere na unub.

Ariya tamo ungasari inñi koba ti unub qaji nanñi a na uratnjreqnaqa nanñi inñi saiinjreqnu.

⁵⁴⁻⁵⁵ A na aqa wau tamo Israel nanñi aqaryainjreqnu.

A nami marej, ‘E Israel nanñi qa gaigai duloqnqai.’

A aqa anjam deqa are qaloqnsiq a agi bini Israel nanñi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nanñi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nanñi ti minjrej.”

Maria a medabu waqtosiqa anjam degsi marej.

⁵⁶ Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaqa a olo puluosiq aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a nambabej

⁵⁷ Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa angro mel nambabej.

⁵⁸ Nambabonaqa aqa qure qujai nanñi ti aqa lenñi nanñi ti kalil endegsi poinjrej, “Tamo Koba a Elisabet qa tulañ dulosiq aqa miligi gereiyqoqa

anġro mel oġo.” Nanġi degsi poinjrej deġa nanġi Elisabet koba na arebole-boleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰ Bati 8 koboonaġa nanġi anġro di mulun waiyġa marsib koroeb. Ko-roosib aġa ñam Sekaraia waiyġa laġnabġa aġa ai na saidnjrsiġa minjrej, “Iġa aġa ñam Jon waiyġom.”

⁶¹ Onaġa nanġi na minjeb, “Ñam di ino leġ nanġoġ di sosai.”

⁶² Degsi minjsib baġ na Sekaraia nenemyeb, “Ni ino anġro ñam yai waiyġam?”

⁶³ Onaġa a baġ na minjrej, “Pepa bei osbabġa e aġa ñam nenġrenyit ninġi unġab.” Pepa osi bonabġa endegsi nenġrenyej, “Aġa ñam Jon waiyġom.” Degsi nenġrenyonaġa nanġi kalil tulaġ prugeb.

⁶⁴ Onaġa bati quġai deġa Sekaraia aġa meġ otyonaġa medabu waġtosiq a anġam maroġnsiq a Qotei aġa ñam soġtoġnej.

⁶⁵ Bati deġa tamo unġasari kalil ġure dia soġneb ġaji nanġi kumbra deġa ġusib ulaeb. Ulaosib kumbra deġa mare mare laġnabġa nanġo anġam di tulaġ kobaonaġa ġure kalil Judia sawaġ di so ġaji nanġi ġuekriteb.

⁶⁶ Tamo unġasari anġam di ġueb ġaji nanġi kalil maroġneb, “Anġro di a tamo kiyero sqas?” Nanġi degsi maroġneb. Di kiyaaġa? Qotei aġa sinġila anġro di aġaġ di sonaġ uneb deġa.

Sekaraia a Qotei aġa medabu osiq a anġam marej

⁶⁷ Onaġa Mondor Bole a Jon aġa abu Sekaraia aġaġ aisiġ sinġila yonaġa medabu waġtosiq a anġam endegsi marej,

⁶⁸ “Iġa Tamo Koba Qotei aġa ñam tulaġ soġtoġnġom. A Israel ġaġo Qotei. Iġa aġa segi tamo unġasari unum deġa a na bosim iġa awaigim iġa padalġasai.

⁶⁹ Aġa wau tamo Devit aġa leġ na tamo sinġila koba bei ġambabġas. Qotei na tamo di ġiltej deġa a na iġa elenġas.

⁷⁰ Qotei aġa kumbra deġa nami aġa segi medabu o ġaji tamo nanġi anġam palontoġneb.

⁷¹ Nanġi anġam endegsib palontoġneb, ‘Qotei a ġaġo ġeu tamo nanġo baġġ dena iġa elenġas. Osim tamo kalil iġa ġa uġeeġnub ġaji nanġo baġġ na deġo iġa elenġas.’ Nanġi anġam degsib palontoġneb.

⁷² Qotei a ġaġo moma utru nanġi ġa dulosiġa aġaryainjrej. Aġa segi anġam nami sinġilatej ġaji deġa are ġalsiq a nanġi aġaryainjrej.

⁷³ Aġa anġam di a sinġilateġsiġ ġaġo moma utru Abraham minjej.

⁷⁴ Deġa a na ġaġo ġeu tamo nanġo baġġ dena iġa elenġamġa iġa aġa wau oġoġnġom. Iġa ulaġasai.

⁷⁵ Iġa bati ġaigai Qotei aġa ġamġalaġ di aġa segi kumbra bole tinġin dauryoġnġom.

⁷⁶ O iġo anġro Jon, bunuġna ni Qotei ġoġe Koba aġa medabu o ġaji tamo sqam. Tamo unġasari nanġi degsib ni ġa maroġnġab. Tamo Koba a bġa laġnimġa ni namoosim aġa ġam ġereiyetosim soġnim a bġas.

⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aġa segi tamo unġasari nanġi anġam minġroġnimġa nanġi ġuoġnsib endegsi poinġroġnġas, ‘Bole, Qotei a iġa ġa dulej deġa a na ġaġo une kobotetġosim iġa elenġas.’ ġaġo Qotei a laġ ġoġe na suwan ġarinyim ġaġoġ bġas.

⁷⁹ Tamo unġasari ambruġ di sosib moreġna ulaeġnub ġaji nanġi Qotei na suwanġroġnġas. Osim a na iġa ġam osorgoġnimġa iġa lawo kumbra dauryoġnġom.” Sekaraia a anġam degsi marej.

⁸⁰ Onaġa Jon a kobaġuaeġnaġa Qotei aġa Mondor na sinġila yoġnej. A wadau sawaġ di sosiġa a na Israel tamo unġasari nanġi Qotei aġa anġam minġrġajġa bati ġa tariġoġnej.

2

Maria a aqaratonaga Yesus a nambabej

¹ Bati deqa Rom nanngo mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngo ñam sisiyqom.”

² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nanngi na ñam sisiyeb. Nanngi nami ñam sisiyosaiqneb.

³ Deqa tamo ungasari kalil nanngi na nanngo ñam atelenqajqa marsibqa nanngo segi segi qure utruq gileleneb.

⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiqqa Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaaqa? A Devit aqa len na nambabej deqa.

⁵ Maria a Josep aqa ñaun soqnej deqa nanngi aiyel ombla na nanngo ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a gumañ ti.

⁶⁻⁷ Nanngi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a angro ej. Nereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa angro matu mel nambabonaqa gara na dalaosiq makau nanngo inngi uyo tabirq di ñeiotej.

Lañ angro nanngi na kaja taqato tamo nanngi Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo qudei nanngo kaja ñin uyeqñabqa taqatnjresoqneb.

⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lañ angro bei aisiqa nanngo areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nanngi suwantnjrnaqa nanngi unsib tulañ ulaugeteb.

¹⁰ Onaqa lañ angro dena nanngi minjrej, “Ñinngi ulaaib. E ñinngi anjam bole merngwajqa bonum. Merngitqa ñinngi qusib tulañ areboleboleinngwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi dego tulañ areboleboleinjrqa.

¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nambabqo. A na qujai tamo ungasari nanngi elenamqa nanngi padalqasai.

¹² Angro mom di gara na dalaosib makau nanngo inngi uyo tabirq di ñeiotonub unu. Ñinngi aisib unsib poinngwas.”

¹³ Degsi minjreqnaqa lañ angro tulañ gargekoba nanngi lañ goge na bosib lañ angro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,

¹⁴ “Lañ goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nanngi lawo na soqnebe. Qotei a nanngi qa are tulañ boleiyeqnu.”

Kaja taqato tamo nanngi Yesus unqajqa marsib Betlehem qureq aiyeb

¹⁵ Lañ angro nanngi olo puluosib lañ qureq oqeqñabqa kaja taqato tamo nanngi qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.”

¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nanngo angro mom a makau nanngo inngi uyo tabirq di ñeiotosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa angro deqa anjam lañ angro na minjrej qaji di kalil ubtosib saqneb.

¹⁸ Saeqñab tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nanngi prugugetosib are koba qaloqneb.

¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej.

²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nanngi olo puluosib gileb. Anjam kalil lañ angro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nanngi uneb qaji deqa ti nanngi tulañ areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nanngi angro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a nambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a muluŋ waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lanŋ angro na Maria gumaŋosaisonaq minjeŋ qaji.

Simeon Ana wo nanŋi atra talq di Yesus uneb

²² Juda nanŋo dal anjam bei agiende. Uŋa anŋrotimqa bati 40 koboamqa nanŋi uŋa aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbuluŋ wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansetosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb.

²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nenŋrenyej, “Anŋro matu mel nambabamqa ninŋi Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.”

²⁴ Nanŋi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dauryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonŋ aiyel kiyo qebari bunuŋ aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulaŋ boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a siŋilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo unŋasari nanŋo are boletetnrqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tariŋoqnsiq soqnej.

²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjeŋ, “Ni mati moiŋasai. Ni moiŋosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiŋam.”

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigeltetonaqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nanŋi dal anjam dauryosib nanŋo anŋro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq gileb.

²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiqa a osiq soqonŋyej. Soqonŋyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moiŋai.

³⁰ Ni na ino segi tamo unŋasari nanŋi elenjam nanŋi padalaib deqa ino Kristus qarinyem agi e unonum.

³¹ Tamo unŋasari kalil nanŋo nãmdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rianŋ na sawa bei bei qaji nanŋi suwantnjroqnas.

Osim ino segi tamo unŋasari Israel nanŋi dego suwantnjrimqa nanŋo ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi marnaqa Yesus aqa ai abu nanŋi qusib tulaŋ prugeb.

³⁴ Onaqa Simeon a nanŋi aiyel qa Qotei pailyosiq Yesus aqa ai Maria minjeŋ, “Ni que. Qotei na anŋro endi giltej deqa Israel gargekoba nanŋi ulonŋosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib nãmbile bole oqab. Anŋro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nanŋi na a jeutoqnaqab.

³⁵ Deqa gargekoba nanŋo areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatinŋ oqnaqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uŋa bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa anŋro. A Aser aqa moma. A tulaŋ qeliej. A nami tamo osiq gumbuluŋ wo wausau 7 soqneb.

³⁷ Aqa gumbuluŋ moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosiq a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiq inŋi ti ya ti uratoqnsiq Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej.

³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq a ngro kiñala di unsiqa Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqneb qaji nanqi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nanqi olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nanqi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nanqi olo puluosib Galili sawaq gilsib nanqo segi qure utru Nasaret di soqneb.

⁴⁰ Di sosibqa nanqo a ngro kiñala Yesus a boleqnsiqa singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nanqi wausau gaigai Juda nanqo yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyoqneb.

⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nanqi daurnjrnsiqa yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyej.

⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nanqi puluosib nanqo segi segi qureq olo gileq nabqa a ngro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nanqi deqa qaliesai.

⁴⁴ Nanqi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nanqi daurnjrnsiqa nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nanqi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nanqi na nanqo segi kadoi nanqi ti nanqo segi len nanqi ti Yesus qa nene nenemjroqneb.

⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nanqi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb.

⁴⁶ Bati qalub nanqi Yesus qa ñamoqneb. Namosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nanqo ambleq di awesosiqa nanqo anjam quoqnsiqa anjam qudei nanqi nenemjroqnej.

⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nanqi kamba anjam bole bole minjreonaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nanqi prugoqneb.

⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nanqi a unsib prugugetosib aqa ai na minjej, “O ijo a ngro, ni kiyaaqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa ñamoqnam.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi kiyaaqo e qa ñamoq nab? E ijo Abu aqa talq endi sqai. Ninqi di qaliesai kiyo?”

⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nanqi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiq aqa ai abu nanqi daurnjrnsiqa Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a nanqo aiyel anjam gegerere dauryoqnsiqa nanqo sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiqa tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej.

⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosiqa a tamo kobaqujaoqnsiqa aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyqnej. Tamo ungasari nanqi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

3

Jon yansjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa ñiri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nanqo mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nanqo gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti

taqatoqnej. Lisantias a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nanği aiyel atra tamo gate soqneb.

³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo unğasari nanği endegsi minjroqnej, “Ninği are bulyibqa e na ninği yansngwai. Amqa Qotei a nunğo une kalil kobotetngwas.”

⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nengrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nengrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo unğasari nanği endegsim minjroqnas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti. Gam tingitetiy.

⁵ Botau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil ginğenjrnsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy.

⁶ Yimqa tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Qotei na padalo sawaq dena elenam unqab.’ ”

⁷ Tamo unğasari tulan gargekoba nanği Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq beq nabqa singila na endegsi minjroqnej, “Ninği kumbra uge yo qaji tamo. Ninği amal uge bul. Ninği yai na mernğwoqa mondon Qotei aqa minjin nunğoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?

⁸ Ninği are bulyiy. Osib nunğo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ninği are bulyonub.’ Osiy ninği yansngwai. Ninği endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa nğamgalaq di tamo bole.’ Ninği degsib are qalaib. Ninği quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab.

⁹ Qotei na tapor qalat ojsiqa nğam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa nğam kalil gei bole atosai eqnub qaji di Qotei na tapor dena qomelenosim nğamyuwoq di breinjrqas.”

¹⁰ Jon a tamo unğasari nanği anjam degsi minjrnaqa nanği na kamba nenemyeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?”

¹¹ Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni inği uyo soqnimqa qudei osim tamo inği saiqoji di anaiye.”

¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nanği Jon na yansnrqa marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?”

¹³ Onaqa Jon na minjrej, “Nunğo gate kokba nanği takis silali gembub ninği oqajqa mernğonub kere dego oqniy. Silali bei lanja goge ataib.”

¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nanği Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” Onaqa Jon na minjrej, “Ninği tamo nanği ugeugein-jraib. Osib nango silali bajinoqnaib. Ninği tamo qudei gisan na nango jejamuq di une qametnjraib. Ninği endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’ ”

¹⁵ Bati di tamo unğasari nanği Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa nanği Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?”

¹⁶ Onaqa Jon a nango areqalo di qalieosiqa minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na lanja yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti nğamyuwo na ti ninği yansngwas.

¹⁷ A bem sum ñoqoryosim damu elenjosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim nğamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekrittqab.”

¹⁸ Jon na tamo ungasari nanngo are qametnjqra osiq deqa anjam gargekoba nanngi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanngi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqa tonto talq di waiyej

¹⁹ Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa niringtej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa nauj Herodias yayosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na niringtej.

²⁰ Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqa tonto talq di waiyej.

²¹ Ariya tamo ungasari kalil nanngi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqa bati deqa a tarosiq lan goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lan wagej.

²² Lan waqonaqa Mondor Bole a binon bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lan goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo segi angro qujai. E ni tulan qalaqalaimenqum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma nanngo ñam kalil

²³ Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanngi Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa njiri.” Yesus aqa moma nanngo ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa njiri.

²⁴ Heli a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri. Livai a Melki aqa njiri. Melki a Janai aqa njiri. Janai a Josep aqa njiri.

²⁵ Josep a Matatias aqa njiri. Matatias a Amos aqa njiri. Amos a Nahum aqa njiri. Nahum a Esli aqa njiri. Esli a Nagai aqa njiri.

²⁶ Nagai a Mat aqa njiri. Mat a Matatias aqa njiri. Matatias a Semen aqa njiri. Semen a Josek aqa njiri. Josek a Joda aqa njiri.

²⁷ Joda a Joanan aqa njiri. Joanan a Resa aqa njiri. Resa a Serubabel aqa njiri. Serubabel a Sealtiel aqa njiri. Sealtiel a Neri aqa njiri.

²⁸ Neri a Melki aqa njiri. Melki a Adi aqa njiri. Adi a Kosam aqa njiri. Kosam a Elmadam aqa njiri. Elmadam a Er aqa njiri.

²⁹ Er a Josua aqa njiri. Josua a Elieser aqa njiri. Elieser a Jorim aqa njiri. Jorim a Matat aqa njiri. Matat a Livai aqa njiri.

³⁰ Livai a Simeon aqa njiri. Simeon a Juda aqa njiri. Juda a Josep aqa njiri. Josep a Jonam aqa njiri. Jonam a Eliakim aqa njiri.

³¹ Eliakim a Melea aqa njiri. Melea a Mena aqa njiri. Mena a Matata aqa njiri. Matata a Natan aqa njiri. Natan a Devit aqa njiri.

³² Devit a Jesi aqa njiri. Jesi a Obet aqa njiri. Obet a Boas aqa njiri. Boas a Salmon aqa njiri. Salmon a Nason aqa njiri.

³³ Nason a Aminadap aqa njiri. Aminadap a Atmin aqa njiri. Atmin a Arni aqa njiri. Arni a Hesron aqa njiri. Hesron a Peres aqa njiri. Peres a Juda aqa njiri.

³⁴ Juda a Jekop aqa njiri. Jekop a Aisak aqa njiri. Aisak a Abraham aqa njiri. Abraham a Tera aqa njiri. Tera a Nahor aqa njiri.

³⁵ Nahor a Seruk aqa njiri. Seruk a Reu aqa njiri. Reu a Pelek aqa njiri. Pelek a Eber aqa njiri. Eber a Sela aqa njiri.

³⁶ Sela a Kainan aqa njiri. Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri.

³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri.

³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

4

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej.

³ Onaqa Satan na minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa menin kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.”

⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minnej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Tamo nanqi ingi uyo na segi nambile sqasai.’ ”

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanqi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej.

⁶ Osoryosiqa minnej, “Sawa sawa kalil di nango singila ti ñoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai.

⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.”

⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nenqrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.’ ”

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minnej, “Ni Qotei aqa Niriamqa endena prugosim mandamq aiye.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan anqro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’

¹¹ Anjam bei dego nenqrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan anqro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa menin na qalqasai.’ ”

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minnej, “Qotei aqa anjam bei dego nenqrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lanja tenemtqa osim a gisanjaim.’ ”

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulañej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariñosiqa soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiq Galili sawaq aiyej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo unqasari nanqi a qa saqnsib laqneb.

¹⁵ A bati gaigai Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo unqasari nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanqi quoqnsib aqa ñam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanqi Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiq Nasaret qureq aiyej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosisqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej.

¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nenqrenyeb qaji mutu bei itosiq endegsi sisiyej,

¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiq merbej, ‘Ni na tamo unqasari sougetejunub qaji nanqi ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a

na e qarınbosiq merbej, 'Ni na tamo unğasari n̄am qandimo unub qaji naŋgi boletn̄jroqne. Osim tamo unğasari naŋgo segi une na ojejunu qaji naŋgi gerein̄jroqne. Osim tamo unğasari jeu tamo naŋgi na ugeugein̄jre qnub qaji naŋgi aqaryain̄jroqne.

¹⁹ Osim anjam endegsi palontoqne, "Tamo Koba a na tamo unğasari naŋgi boletn̄jr qajqa bati brantqo." ' ' "

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq koboonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo unğasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji naŋgi Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na naŋgi minjrej, "Qotei aqa anjam e endego sisiyonum niŋgi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo."

²² Degsi minjrnaqa naŋgi kalil aqa anjam di qusib mareb, "Yesus aqa anjam di bolequja." Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, "Yesus a Josep aqa n̄iri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?"

²³ Onaqa Yesus na minjrej, "Niŋgi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, 'O yu qan̄gra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.' Osib niŋgi endegsib merbqab, 'Kaperneam qureq di ni maŋwa babteqnam iga deqa queqnum. Maŋwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babtım iga unqom.' "

²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, "E bole mern̄gwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaqas di naŋgi aqa anjam quetqa asgin̄jqas. Deqa a n̄am saiqoji sqas.

²⁵ E bole mern̄gwai. Elaija aqa bati qa laŋ geteŋesonaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiyoqnej. Deqa sawa sawa kalilq di naŋgi mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uŋa qobul gargekoba soqneb.

²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija naŋgoq qarın̄yosai. A na Elaija qarın̄yonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uŋa qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej.

²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba naŋgo jejamu yu na ugeelen̄ej qaji naŋgi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a naŋgi boletn̄jrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelen̄ej qaji aqa n̄am Naman a segi boletej."

²⁸⁻²⁹ Yesus na tamo unğasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji naŋgi anjam degsi minjrnaqa naŋgi kalil qusibqa minj̄in̄ ani oqetn̄jrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Naŋgo qure mana goge di soqnej deqa naŋgi Yesus mana goge dena waiyqa mareb.

³⁰ Onaqa a naŋgo ambleq na loumosiq ulanej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosiqa yori batieqnaqa tamo unğasari naŋgi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

³² Yesus aqa anjam maroqnej di siŋgila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo unğasari kalil naŋgi aqa anjam di quoqnsib tulaŋ prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulaŋ leleŋosiqa Yesus minjej,

³⁴ "O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi Niri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji."

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a siŋgila na n̄irin̄tosiq minjej, "Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulaŋ." Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo unğasari naŋgo ambleq di a waiyonaq mandamq di n̄iesonaqa uratosiq ulanej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej.

³⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa maᅇwa di unsibqa nanği tulaᅇ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di siᅇgila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nanği anjam minjreqnaqa nanği aqa anjam dauryoqnsib jaraiyeqñub.”

³⁷ Tamo ungasari nanği degsib maroqñsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa maᅇwa deqa saoqñsib laqñeb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kaᅇkaᅇyonaq unej. Deqa Yesus aqa aᅇgro nanği na minjeb, “Ni a boletime.”

³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq uᅇa maiyej qaji aqa areq di tigelosiqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kaᅇkaᅇ di koboej. Onaqa uᅇa a tigelosiqa nanği iᅇgi goiyetñrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nanği boletñjroqnej

⁴⁰ Seᅇ aiqa laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji naᅇgo was nanği na joqoqñsib Yesus aqa areq boqñeb. Beqñabqa Yesus na aqa baᅇ naᅇgo gateq di ateqnaqa naᅇgo ma koboeqnaqa nanği jaraiyoqñeb.

⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nanği olo tamo ungasari nanği uratñjroqñsib jaraiyoqñeb. Jaraiyoqñsib tulaᅇ leleᅇoqñsib Yesus minjoqñeb, “Ni Qotei aqa Niri.” Yeqñabqa Yesus a siᅇgila na saidñjroqnej, “Niᅇgi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidñjroqnej. Di kiyaaqa? Nanği qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqñsiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nanği alelnjrsiqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nanği a qa ᅇamosib gilsib itosib minjeb, “Ni iᅇa uratgaim.”

⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqñsiyqa Qotei aqa anjam bole endegsi minjroqñqai, ‘Niᅇgi are bulyibqa Qotei a nuᅇgo Mandor Koba sosim niᅇgi taqatᅇgwas.’ Degsi minjroqñqai. Qotei a deqa e qaribonaq mandamq aiyem.”

⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nanği degsi minjrsiqa nanği uratñjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqñsiqa Juda naᅇgo Qotei tal miligiq giloqñsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

5

Yesus na Pita minjnaqa a kakaᅇ waiyosiq qe ani ej

¹ Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiq alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulaᅇ gargekoba nanği Qotei aqa anjam quqñwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb.

² Koroesonabqa Yesus a ᅇam atsiqa qobuᅇ aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nanği qobuᅇ dena mandamq aisib naᅇgo kakaᅇ yansoqñeb.

³ Qobuᅇ bei Saimon aqa qobuᅇ. Yesus a Saimon aqa qobuᅇ gogetosiq di awoosiqa Saimon minjej, “Qobuᅇ tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobuᅇ tututonaq sasalonaqa Yesus a qobuᅇ miligiq di awoosiqa tamo ungasari kalil nanği alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Niᅇgi qobuᅇ oyoosib ya robuq oqsib nuᅇgo kakaᅇ waiyqab qe oqab.”

⁵ Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di unqum. Ni maronum deqa e kakanj olo waiyqai.”

⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nanji ya robuq oqsib kakanj olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nanjo kakanj qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresaiinjrej. Deqa nanji na nanjo was qudei qobun beiq di soqneb qaji nanji metnjrnab bosib koba na kakanj titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb.

⁸ Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa manwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa ni e uratbosim gile.”

⁹ Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nanji ti qe tulan koba elenjosib prugugeteb deqa.

¹⁰ Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nanji Saimon ombla wau qujai. Nanji dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaim. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.”

¹¹ Onaqa nanji nanjo qobun alile dia atsib nanjo ai abu nanji uratnjrsib nanjo ñoro ti inji inji kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nanji Yesus dauryosib bati bei nanji koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiqa aqa areq bosiq singa pulutosiq mandamq di ñam quosiq Yesus pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.”

¹³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiq minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleej.

¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nanji ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa inji inji Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo unqasari nanji ni numsis marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo unqasari tulan gargekoba nanji Yesus aqa anjam quqwjaja ti a na nanjo ma boletetnjrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb.

¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo unqasari nanji alelnjroqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo unqasari nanji olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Minjreqnaqa bati di Farisi nanji ti dal anjam qalie tamo nanji ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nanji Galili sawa ti Judia sawa ti nanjo qure qureq dena beleneb. Nanji Jerusalem dena dego beleneb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo unqasari nanjo ma boletetnjrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nanji tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di nejotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboyosib beb.

¹⁹ Bosib ñam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuneb. Deqa nanji Yesus aqa areq gilqa keresaiinjnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej.

²⁰ Onaqa Yesus a nanngo areqalo unej di nanngo areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.”

²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti tal dia awesoqneb qaji nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngo areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nanngo une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.”

²² Nanngi degsib are qaleq nabqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiq minjrej, “Ninngi kiyaaq degsib are qaleq nub?”

²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyo qaji di minjit ninngi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo?

²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nanngo une kobotetnjrqa kere. Ninngi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nanngi degsi minjrsiq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.”

²⁵ Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di tigelosiq aqa sapera neiesoqnej qaji di qoboiyosiq Qotei aqa nam soqtosiq walwelosiq aqa talq gilej.

²⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Qotei aqa manwa di unsibqa nanngi tulan prugugetosib Qotei aqa nam soqtosib a binjyeb. Osib nanngi ulaosib mareb, “Manwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na manwa deqaji yeq nab iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiq minjej, “Ni e daurbe.”

²⁸ Onaqa a na aqa ingi ingi kalil uratosiq tigelosiq Yesus dauryej.

²⁹ Osiq bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanngi ti Yesus aqa segi angro nanngi ti tamo lanja lanaj nanngi ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb.

³⁰ Onaqa Farisi nanngi ti dal anjam qalie tamo nanngi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanngi njrintnjrsib minjreb, “Ninngi kiyaaq takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeq nub?”

³¹ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiq minjrej, “Tamo ma saiqoji nanngi yu qangra tamo aqaq gilosaieq nub. Tamo ma ti nanngi segi yu qangra tamo aqaq gileq nub.”

³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanngi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanngi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanngi bati gaigai ingi uratoqnsib qurienoqnsib Qotei pailyoqnsib unub. Farisi nanngo angro nanngi dego kumbra degyeq nub. Ariya ino angro nanngi kiyaaq qurienosaieq nub? Agi nanngi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub.”

³⁴ Onaqa Yesus a nanngo anjam di qusiq a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanngi ti soqnbqa nanngi qurienqab e? Sai.

³⁵ Bunuqna nanngo was a nanngi uratnjrimqa bati deqa nanngi qurienoqnsib sqab.”

³⁶ Osiq Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai.

Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaaqa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai.

³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kanqrajosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas.

³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab.

³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaaqa? A marqas, 'Namij di bole.' "

6

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

¹ Yori bati bei Yesus aqa anqro nanqi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa anqro nanqi bem sum gei elenjoqnsib ban na ñoqoryoqnsib uye uye giloqneb.

² Nanqi degsib gileqnabqa Farisi qudei nanqi bosib nanqi unjrsib minjreb, "Ninqi kiyaaqa kumbra degyeqneb? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba."

³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, "Nami Devit aqa wau tamo nanqi ti mamjnanaqa kumbra yeb qaji di ninqi buk miligiq di sisiosai kiyo?"

⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo nanqi dego anainjnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanqi segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ninqi anjam di sisiosai kiyo?"

⁵ Osiqa minjrej, "E Tamo Anqro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

⁶ Olo yori bati bei Yesus a Juda nanqi Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei ban wo qandamyey qaji a soqnej.

⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo nanqi ti Farisi nanqi ti Yesus koqyoqneb. Nanqi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.' " Deqa nanqi Yesus koqyoqneb.

⁸⁻⁹ Onaqa Yesus a nanqi areqalo di qalieosiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, "Ni tigelosim gago ambleq au." Degsi minjnaqa a tigelosiq nanqi ambleq bonaqa Yesus na Farisi nanqi minjrej, "E ninqi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?"

¹⁰ Yesus na nanqi kalil degsi minjrsiq koqnjrsiqqa tamo ban qandamyey qaji di minnej, "Ni ino ban waiy." Degsi minjnaqa aqa ban waiyonaq boleej.

¹¹ Onaqa Farisi nanqi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnarnaqa nanqi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqneb.

Yesus na aqa anqro 12 nanqi giltjnrej

¹² Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³ Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqneb qaji nanqi metnarnaqa aqa areq bonabqa nanqi ambleq dena anqro 12 giltjnrej. Nanqi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjnrej.

¹⁴ Nanqi ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nanqi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nanqi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu.

¹⁵ Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa niri Jems. Bei Saimon agi Rom nanngi winjrqajqa maroqnej qaji.

¹⁶ Ariya bei Jems aqa niri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanngo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nanngi boletnjroqnej

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa Yesus na aqa angro nanngi di joqsiqa koba na manaq dena olo aiyebe. Aisib sawa gun dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqneb qaji nanngi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanngo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari lanja lanaj gargekoba dego Judia sawa nanngo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanngo sawa alile jojom dena ti beleneb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nanngi boletnjroqnej.

¹⁹ Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanngo ma kobooqnej. Deqa nanngi kalil aqa jejamuq di nanngo ban atqa maroqnsib ban waiyoqnsib ojqoneb.

Tamo yai nanngi tulan areboleboleinjras?

²⁰ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanngi koqnrsiqa endegsi minjrej, “Ninggi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²¹ “Ninggi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

“Ninggi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²²⁻²³ “Ninggi e Tamo Angro daurbegnub deqa bunuqna tamo qudei na ningi jeutngoqnsib misilingoqnsib nunngo nam ugeugeiyoqnqab. Nami nanngo moma nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi degsib ugeugeinjroqneb. Nanngi ningi ugeugeingibqa, di ungun, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nunngo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ningi bini nro koba ti unub qaji ningi nam atoqniy. Nunngo are boletetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ninggi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego nam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ninggi bini kikiqneb qaji ningi dego nam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nanngi na nunngo nam soqtetngwab di uge. Deqa ningi nam atoqniy. Nami nanngo moma nanngi na dego gisan anjam maro tamo nanngo nam soqtetnjroqneb.

Ninggi nunngo jeu tamo nanngi qa boleoqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ninggi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nanngi jeutnjraib. Ningi nanngi qa boleoqnsib qalaqalainjroqniy.

²⁸ Tamo qudei na ningi misilingoqnsibqa ningi kamba olo nanngi misilinjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeinggoqnsibqa ningi kamba olo nanngi ugeugeinjraib. Ningi nanngi qa Qotei pailyoqniy.

²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara jugo bei dego ye.

³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim.

³¹ Kumbra bole bole tamo nan̄gi na nin̄gi en̄gwajqa arearet̄ngeqnu qaji di nin̄gi na olo nan̄gi en̄jroqniy.

³² “Tamo un̄gasari nin̄gi qa boleeqnu b qaji nan̄gi qa segi nin̄gi kamba boleoq̄nqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeqnu b.

³³ Tamo un̄gasari nin̄gi gegererein̄geqnu b qaji nan̄gi segi nin̄gi na kamba gegererein̄jroq̄nqab di kumbra bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeqnu b.

³⁴ Nin̄gi na tamo qudei nan̄gi in̄gi bei en̄jrqa osibqa nan̄gi kamba olo nin̄gi en̄gwajqa min̄rsib in̄gi en̄jrqa b di kumbra tulan̄ bolesai. Dal anjam gotran̄yo qaji tamo nan̄gi dego kumbra degyeqnu b.

³⁵ Deqa nin̄gi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na nin̄gi jeut̄ngoq̄nibqa nin̄gi kamba olo nan̄gi jeut̄njraib. Nin̄gi nan̄gi qa boleoq̄nsib nan̄gi qalaqalain̄jroqniy. Osib in̄gi bole bole en̄jroq̄nsib nan̄gi na kamba olo nin̄gi en̄gwajqa min̄jroq̄naib. Nin̄gi kumbra degyq̄ab di nin̄gi Qotei Goge Koba aqa an̄gro bole sosib awai tulan̄ boledamu oqab. Nin̄gi qalie, tamo un̄gasari kumbra uge uge yoq̄nsib Qotei bin̄iyqa urateqnu b qaji nan̄gi di Qotei na kamba kumbra uge uge en̄jrosaieqnu. A na nan̄gi olo kumbra bole bole en̄jreqnu. Deqa nin̄gi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nan̄gi turtn̄jroq̄nsib kumbra bole bole en̄jroqniy. Nin̄gi kumbra degyq̄ab di nin̄gi Qotei aqa an̄gro bole sqab.

³⁶ Nun̄go Abu a tamo nan̄gi qa duleqnu deqa nin̄gi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nan̄gi qa duloqniy.

Nin̄gi na tamo qudei nan̄gi peginjraib

³⁷ “Nin̄gi na tamo qudei nan̄gi peginjraib. Nin̄gi peginjraqasai di Qotei a kamba dego nin̄gi pegin̄gwasai. Nin̄gi na tamo qudei nan̄go jejamuq di une qamet̄njraib. Yimqa Qotei a kamba dego nun̄go jejamuq di une qamet̄ngwasai. Nin̄gi na tamo nan̄go une kalil taqal atet̄njroqniy. Yimqa Qotei a dego nun̄go une kalil taqal atet̄ngoq̄nqas.

³⁸ Nin̄gi na tamo nan̄gi luein̄jroq̄nsib in̄gi in̄gi en̄jroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego nin̄gi luein̄goq̄nsim in̄gi in̄gi en̄goq̄nqas. Osim in̄gi in̄gi tulan̄ koba en̄goq̄nsim nun̄go mogomq di bilentoq̄nimqa ojqa keresaiin̄goq̄nimqa bilen̄oq̄nsib dobulq aiyooq̄nqab. Nin̄gi tamo nan̄gi kumbra en̄jroq̄nqab kere dego Qotei a kamba nin̄gi kumbra en̄goq̄nqas.” Yesus na aqa an̄gro nan̄gi anjam degsi min̄jrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi min̄jrej, “Tamo bei n̄am qandimo unu qaji a na tamo bei dego n̄am qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban̄ ojsim ombla walwelqab di ombla man̄galsib subq aiqab.

⁴⁰ Skul an̄gro na aqa qalie tamo a bun̄yqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa n̄amdamuq di n̄am n̄en̄gi kiñala unu di unsimqa ino segi n̄amdamuq di n̄ampañ kobaquja unu di ni unosai?

⁴² Kiyaqa ino segi n̄amdamuq di n̄ampañ kobaquja soq̄nimqa ni na tentosim ino was min̄jqam, ‘Was, e ino n̄amdamuq di n̄am n̄en̄gi kiñala unonum di osiy taqal waiyet̄mqai?’ Kiyaqa ni degsi min̄jqam? Kiyaqa n̄ampañ kobaquja ino segi n̄amdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisañ tamo. Ni mati n̄ampañ kobaquja ino segi n̄amdamuq di unu qaji di taqal waiyosim n̄amdamu suwan̄mimqa ariya degam n̄am n̄en̄gi kiñala ino was aqa n̄amdamuq di unu qaji di gegerere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nanngi gei uge ateqnub

⁴³ Osiaq Yesus a olo marej, “Nam bole nanngi gei bole ateqnub. Nanngi gei uge atosaieqnub. Nam uge nanngi gei uge ateqnub. Nanngi gei bole atosaieqnub.

⁴⁴ Deqa tamo nanngi nam aqa gei unsibqa dena nanngi poinjqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi manj luwit marinjq dena qura gei osib uyosaieqnub. Sil luwit marinjq dena wain gei osib uyosaieqnub.

⁴⁵ Dego kere tamo bole nanngo are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanngi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nanngo are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanngi kumbra uge yeqnub. Tamo nanngo areqalo kalil nanngo are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiaq Yesus a olo marej, “Kiyacaq ningi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub?

⁴⁷⁻⁴⁸ Ningi quiy. Tamo ungasari nanngi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nanngi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiaq tal ai sub bogelenosiq guma koba aiyelenosiq meniñ iteleñej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyacaq? A meniñ quraq di tal atej deqa.

⁴⁹ Ariya tamo ungasari nanngi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nanngi tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiqqa ya meli dosiqqa tal di qamsiq renjintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej.”

7

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kanqal tamo boletej

¹ Yesus a anjam kalil degsi marnaqa tamo ungasari nanngi qunabqa a nanngi uratnjrsiq Kaperneam qureq aiyej.

² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kanqal tamo a tulan qalaqalaisyonej qaji di makobaiyosiq moiqa laqnej.

³ Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minjnab quej. Qusiqqa Juda gate qudei nanngi Yesus minjib bosim aqa kanqal tamo boletqajqa deqa qarinnjrnaq gileb.

⁴ Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja.

⁵ A Juda kalil nanngi qa tulan boleqnsiqqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶ Nanngi degsib Yesus minjnab qusiqqa tigelosiq nanngi daurnjrsiq koba na aiyej. Aisib tal jojomyqa laqnabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nanngi olo qarinnjrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Unqum, ni laña waukobaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim.

⁷ E dego ino areq bqa keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kanqal tamo a boleqas.

⁸ E dego tamo kokba qudei nanngo sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanngi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kanqal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.’ ”

⁹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqqa tulan prugugetej. Osiaq bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanngi minjrej, “E ningi endegsi mernqwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.”

¹⁰ Onaqa qaja tamo gate aqa was nanği a na qarınjrej qaji nanği olo puluosib aqa talq gilsib kanğal tamo di a boleosiq sonaq uneb.

Yesus a unğa qobul bei aqa niri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹ Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo unğasari gargekoba nanği Yesus aqa anğro ti koba na aiyej.

¹² Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboyosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa anğro qujai bole qujai agi a segi. Anğro di qoboyosib gileqnaqqa tamo unğasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nanği unğa di koba na walwelosib giloqneb.

¹³ Onaqa Tamo Koba a unğa di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, “Ni akamaim.”

¹⁴ Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum anğro jigej qaji di ojnaqa tamo nanği a qoboyosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na anğro moiyej qaji di minjej, “O anğro, e ni mermqai, ni tigel.”

¹⁵ Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej.

¹⁶ Onaqa tamo unğasari kalil qure dia soqneb qaji nanği Qotei aqa mañwa di unsibqa nanği tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği aqaryainjrqaqqa deqa tamo di qarınjyqo bqo.”

¹⁷ Yesus a mañwa di yonaqa tamo unğasari nanği unsib deqa mare mare laqnaq Judia sawaq di, sawa bei beiq di nanği quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa anğro aiyel nanği anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸ Jon aqa anğro nanği mañwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyej.

¹⁹ Saiyonab Jon na aqa anğro aiyel nanği metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ninği Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarınjim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarınqom kiyo?’ ”

²⁰ Jon na nanği aiyel degsi minjrsiq qarınjrnnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qarınğwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqo, ‘Kristus agi Qotei na nami qarınjim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarınqom kiyo?’ ”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo unğasari tulan gargekoba ma utru segi segi nanği ti tamo nanğo jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nanği ti boletnjroqnej. Tamo ñam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa ñam poinjroqnej.

²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qarınjrej qaji nanği di minjrej, “Ninği aisib kumbra ninği uneqnub qaji deqa ti anjam ninği queqnub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo ñam qandimnjro qaji nanği olo ñam poinjreqnaqa sawa uneqnub. Tamo jejamu lainjro qaji nanği olo walweleqnub. Tamo nanğo jejamu yu na ugeeleno qaji nanğo yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjro qaji nanğo dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nanği olo tigeleqnub. Tamo sougetejunub qaji nanği Qotei aqa anjam bole queqnub.’ ”

²³ Tamo nanği e qa nanğo areqalo sinğilatoqnsib olo ijo ñam ulontosaieqnub qaji nanği tulan areboleboleinjqnu.’ ”

²⁴ Onaqa Jon aqa anğro aiyel nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği olo puluosib Jon minjqajqa aiyej. Aiyeqnaqqa Yesus na tamo unğasari gargekoba a ombla soqneb qaji nanği Jon qa endegsi minjrej, “Ninği tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ninği tamo silai aqa banğa bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai.

²⁵ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqnsib ñoro koba ti unub qaji nanği mandor kokba nanço talq di unub.

²⁶ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merņgwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği tulan bunņrejunu.

²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinjyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nenğrenq di unu.

²⁸ Deqa e bole merņgwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan bunņrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanği Qotei na taqatnjroqnsiqa nanço Mandor Koba unu deqa nanği olo Jon tulan bunņejunub."

²⁹ Onaqa tamo unğasari nanği ti takis o qaji tamo nanği ti anjam di qusib mareb, "Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintiņ." Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Nanği nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa.

³⁰ Ariya Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Jon na yansnjrq urateb deqa nanği gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, "Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanço kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai?"

³² E nanço kumbra qa endegsi marqai. Nanği anğro du du bul qure ambleq di alañoqnsib anğro qudei na qudei minjreqnub, 'Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.' "

³³ Osiqa Yesus a olo marej, "Jon yansnjro qaji a bosiq a ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ningi a qa mareqnub, 'A mondor uge ti unu.'

³⁴ Ariya e Tamo Anğro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa ningi e nuboqnsib mareqnub, 'Ningı uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanği koba na walweleqnub.' "

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo unğasari nanği bole qalieeqnub, aqa powo tulan kobaquja."

Uņa bei a goren quleq ti osiq Yesus aqa sinğa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minnej, "Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom." Onaqa Yesus a Saimon odyosiqa aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb.

³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala uņa bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, "Yesus a Saimon aqa talq di sosisqa ingi uyeqnu." A anjam degsi qusiqa goren jalina quleq ti osiq Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa sinğa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa sinğaq ainaqa sinğa tombol na awoosiq aqa ñam ya sinğaq aiyej qaji di aqa segi gate banğa na piyoqnsiqa Yesus aqa sinğa kundoqyoqnsiqa goren quleq ti dena Yesus aqa sinğa liyoqnej.

³⁹ Uņa a kumbra di yonaqa Saimon a unsiqa are qalej, "Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uņa endi bosiq aqa jejamu ojço qaji di sambala uņa a degsi poiyqo qamu."

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiqa minnej, "Saimon, e ni anjam bei mermqai." Onaqa Saimon na minnej, "O Qalie Tamo, ni mare."

⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minnej, "Tamo aiyel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej. Yaiyonabqa minjrej, 'Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.'

⁴² Ariya bunuqna nanġi aiyel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nanġi aiyel minjrej, 'Ungum, niġi na silali di olo ebaib. Uratiy.' Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulaġ are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?"

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, "E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulaġ are boledamuiyqas." Onaqa Yesus na Saimon minjej, "Ni kere maronum."

⁴⁴ Osiq bulosiqa sambala uġa di areiyosiq Saimon minjej, "Ni uġa endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo sinġa yansetbosai. Ariya uġa endi a bosiq aqa ŋam ya na ijo sinġa yansetbosiq aqa gate baġa na ijo sinġa piyqo.

⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uġa endi a bosiq ijo sinġa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu.

⁴⁶ Ni na ijo gate goreġ na liyosai. Ariya uġa endi a goreġ boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo sinġa liyqo.

⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uġa endi aqa une tulaġ gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulaġ boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas."

⁴⁸ Osiqa uġa di minjej, "Ino une kalil e na kobotetmonum."

⁴⁹ Onaqa tamo nanġi Yesus koba na awoosib iġi uyoqneb qaji nanġi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, "Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nanġo une kobotetnjreġnu?"

⁵⁰ Onaqa Yesus na uġa di minjej, "Ni ino areqalo e qa sinġilatonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime."

8

Ungasari qudei nanġi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

¹ Bati bei Yesus a walweloqneb qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantonsiq Qotei a tamo unġasari nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltjrej qaji nanġi a ti walweloqneb.

² Ungasari qudei nami nanġo jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nanġi ti uġa qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nanġi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uġa bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nanġi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej.

³ Uġa bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ŋaun. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uġa bei aqa ñam Susana. Ungasari gargekoba nanġi dego Yesus dauryoqneb. Nanġi nanġo segi silali na Yesus aqa anġro nanġi ti iġi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴ Bati deqa tamo unġasari tulaġ gargekoba nanġi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonaqba a tigelosiqa yawo anjam endegsi minjrej.

⁵ "Tamo bei a saga yago osiq aqa iġi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyeleneb. Ainabqa tamo qudei nanġi walweloqneb saga yago di sosenonabqa qebari nanġi bosib uyekriteb.

⁶ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeleneb. Mandam di guma meniġ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanġraġonaq saga yago laosib moreġeb.

⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeleneb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsiiq kabutnjrnaq geitosai.

⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo ungasari nanği yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan lelenjosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqa tamo ungasari nanği yawo anjam minjroqnej?

⁹ Onaqa Yesus aqa angro nanği aqa yawo anjam di qusibqa nanği anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb.

¹⁰ Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanžo Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ninği segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari lanaj nanği yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nanği nam atoqnqab di nanği ijo anjam aqa damu unqasai. Nanği dab atoqnqab di nanği ijo anjam aqa utru poinjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbtinqa ninği quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam.

¹² Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib nanžo are miligiq di atib soqnimqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsas. Yim nanği Qotei aqa anjam nanžo areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nanği elenqasai.

¹³ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nanžo areq atqab. Ariya anjam di nanžo are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanžoq bamqa nanžo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanği olo ulontqab.

¹⁴ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nanžo segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ingi ingi qa areboleboleinjrqajqa ti kumbra dena anjam bole nanžo are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nanği gei bole atosaiqnub dego kere.

¹⁵ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanği Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nanžo are miligi bolequja deqa nanği singila na tigelesosib gulbe qoboiyoqnqab. Saga yago bole nanği gei bole atelenqnub dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo ungasari nanği tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nanği unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa ninği ijo anjam geregere qusib poinjem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a lanja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nanği Yesus aqa was bole? Tamo yai nanği Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nanği aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujunqeb deqa nanği aqa areq gilqa keresaiinjrej.

²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nanği ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unğasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nanği ijo ai bole. Nanği ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnaq nanği koba na qobun na gileqnabqa Yesus a unğamyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq qobun qaloqnsiq morman miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej.

²⁴ Deqa Yesus aqa anğro nanği tulañ ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanğo anjam di qusiq qutuosiqa tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Niği laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulañ maninej.

²⁵ Onaqa Yesus na aqa anğro nanği minjrej, “Niği kiyaaqa e qa nunğo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaq nanği tulañ ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb.

²⁷ Tiriyosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeiosaiqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej.

²⁸ Deqa a Yesus unsiqa tulañ lelenosiqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq minnej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa Niri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulañ.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneb. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiq tamo di oqnsiq wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nenemyej, “Ino ñam yai?” Onaqa minnej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minnej. Di kiyaaqa? Mondor uge tulañ gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa.

³¹ Onaqa mondor uge nanği singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulañ gargekoba nanği mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanği na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanğo jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanği odnrnaqa nanği na tamo di uratosibqa segi segi bel nanğo jejamuq gileleneb. Gilnabqa bel kalil nanği gurgurosib botau dena prugelenosib yaq aisib ya uysib moreneb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanği kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb.

³⁵ Onaqa tamo unğasari nanği kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib ñam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiq gara tigsig Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb.

³⁶ Onaqa tamo nanği Yesus aqa mañwa di uneb qaji nanği na tamo unğasari nanği sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleej deqa sainjreb.

³⁷ Yesus a mañwa di babtej deqa tamo unğasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanği tulañ ulauetosib minjeb, “Ni iğa uratgosim ulañ.” Onaqa Yesus a qobuñ gogetosiqqa nanği uratnjrsiq aiyej.

³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minjej, “E ni daurmqai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minjej,

³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulañ boledamu emqo deqa nanği sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulañ boledamu yej deqa tamo unğasari kalil nanği sainjroqnsiq laqnej.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo anğro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobuñ gogetosiqqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobuñ tiryonaq mandamq aisiq ñam atej di tamo unğasari tulañ gargekoba nanği nami bosib a qa tariñesonab unjrej. Deqa nanği a unsibqa tulañ areboleboleinjrej.

⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ñam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa pailyosiq minjej, “Ni ijo talq au.”

⁴² Degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa anğro sebiñ qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Anğro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği dego nanği aiyele daurnjrsib jujunjosib giloqneb.

⁴³ Gileqnaqqa nanğo ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanği daurnjrsiq giloqnej. Uña di nami bai na unej leñ aiyoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanği nami a boletqa yeqnaq nanği keresaiinjroqnej.

⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa bañ waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa leñ aiyoqnej qaji di koboej.

⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo unğasari kalil nanği saidonabqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo unğasari tulañ gargekoba nanği ni daurmosib jujunmejunub.”

⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.”

⁴⁷ Onaqa uña di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma kobooqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqqa are tonthonyonaqa jingna na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq tamo unğasari kalil nanğo ñamdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekratej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur koboej deqa ti ubtej.

⁴⁸ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi kobooqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹ Yesus na uña degsi minjeqnaqa tamo bei a Jairus aqa talq dena bosiqqa Jairus minjej, “Unğum. Ino anğro nami moiqa. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiye.”

⁵⁰ Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino anğro a boleosim ñambile sqas.”

⁵¹ Osiqqa Jairus ombla gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamo unğasari kalil nanği tal gogetqa saidnjrsiqqa anğro moiyej qaji aqa ai abu aqa anğro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanği segi joqsiiqa tal gogeteb.

⁵² Tamo unğasari kalil nanği na anğro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Niği akamaib. Anğro di a moiyoşai. A laña ñeisiq qambumtejunu.”

⁵³ Degsi minjrnaqa nanŕi Yesus kikiyeb. Nanŕi qalieeb, “Anŕro a nami moiyoiletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb.

⁵⁴ Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiq a nŕro aqa ban ojsiq soqtosiq minje, “O Anŕro, ni tigel.”

⁵⁵ Degsi minjnaqa a olo nambile osiq urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanŕi minjrej, “Niŕi iŕi osib a anaiyiy.”

⁵⁶ Aqa ai abu nanŕi Yesus aqa maŕwa di unsib deqa nanŕi tulan prugueteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Niŕi ijo maŕwa endi unonub deqa niŕi ijo ñam ubtosib tamo qudei minjraib.”

9

Yesus na aqa anŕro 12 nanŕi wau enjrej

¹ Bati bei Yesus na aqa anŕro 12 nanŕi koroinjrnsiq siŕgila enjrej. Nanŕi tamo unŕasari nanŕo jejamuq dena mondor uge uge winjrqaqqa ti tamo nanŕo ma kobotetnrqaqqa ti deqa siŕgila enjrej.

² Osiqa nanŕi qarinnjrnsiq minjrej, “Niŕi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamo unŕasari nanŕi taqatnrnsim nanŕo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanŕo ma kobotetnjroqniy.”

³ Osiqa olo minjrej, “Niŕi iŕi iŕi osib gilaib. Toqon ojaib. Nunŕo qaquŕ aib. Iŕi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aiye aiye aib.

⁴ Niŕi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelqnsib qure beiq giloqniy.

⁵ Tamo nanŕi niŕi gereingosaiabqa niŕi qure di uratqa oqnsib nunŕo siŕga tumbum butuyoqniy. Yimqa nanŕi nunŕo kumbra di unsib poinjrqsas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’ ”

⁶ Onaqa Yesus aqa anŕro 12 nanŕi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamo unŕasari nanŕi minjre minjre laqnsib nanŕo ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamo yai?”

⁷ Mandor Herot a maŕwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiq areqalo kobaiyej. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanŕi maroqneb, “Tamo di a Jon yansjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

⁸ Onaqa qudei nanŕi maroqneb, “Tamo di a Elaija kiyo olo bqo?” Olo qudei nanŕi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo nanŕi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.”

⁹ Ariya Herot a segi marej, “Tamo di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamo yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiq Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamo 5,000 nanŕi iŕi anainjrej

¹⁰ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanŕi olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanŕi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus a qusiq nanŕi joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb.

¹¹ Gileqnaqqa tamo unŕasari nanŕi endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileqnaqqa unjrnsiq Qotei na aqa segi tamo unŕasari nanŕi taqatnrnsim nanŕo Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo unŕasari ma ti so qaji nanŕi dego Yesus dauryosib gileqnaqqa a na nanŕi kalil boletnjroqnej.

¹² Onaqa sen aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa anŕro 12 nanŕi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo unŕasari nanŕi minjrimqa qure qureq gilsib dia iŕi uysib nerenqab. Endi wadau sawa. Iŕi saiqoji.”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanği na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulan koba awaiyosim tamo unğasari kalil endi nanği anainjrcom di dego kereqasai.”

¹⁴ Nanği degsib mareb. Di kiyaaqa? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa anğro nanği endegsi minjrej, “Ningi na tamo unğasari nanği minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.”

¹⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na tamo unğasari nanği minjrnab dedegsib awoelenqeb.

¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lan goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gingenyosiqa aqa anğro nanği enjreqnaqa nanği na osi giloqnsibqa tamo unğasari nanği jeisib enjreqnab uyoqneb.

¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa anğro nanği na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenqej.

Pita a Yesus qa poiyonaqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa anğro nanği ti sasalosib nanği segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a na aqa anğro nanği endegsi nenemnjrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqnub?”

¹⁹ Onaqa aqa anğro nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnub, ni Jon yansjro qaji. Qudei nanği mareqnub, ni Elaija. Qudei nanği mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei agi subq na tigelqo.”

²⁰ Onaqa Yesus a nanği olo nenemnjrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minjej, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Pita a anjam degsi marnaqa Yesus na aqa anğro nanği singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ningi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

²² Osiqa minjrej, “E Tamo Anğro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa anğro kalil nanği endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritosim bati gaigai aqa segi namburbas qoboiyosim e daurboqnem.

²⁴ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai.

²⁶ E Tamo Anğro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaibqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lan anğro nanğro rian na ti bqai.

²⁷ E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunosib qaji nanği morenosaisoqnbqa Qotei na nanği taqatnjrsim nanğro Mandor Koba soqnimqa nanği unqab.”

Yesus aqa anğro qalub nanği mana goge di Yesus aqa jejamu bulyonaq unobeiteb

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqa Pita na Jon na Jems na nanği qalub joqsiqa koba na manaq oqeb.

²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nanği unobeiteb. Aqa gara dego tulan pulonosiqa qatekritej.

³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo.

³¹ Nanği aiyel rian koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisim mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb.

³² Yesus aqa anğro qalub nanği tulan urnamjnnaqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjnaqa Yesus aqa rian koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nanği ti unjreb.

³³ Onaqa Moses Elaija wo nanği olo Yesus urateqnaqqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanbi aisiqa nanği kabutjnnaqa nanği ulaugeteb.

³⁵ Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanği queb, “Endi ijo Anğro qujai e segi na giltem qaji. Niği aqa anjam quetoqniy.”

³⁶ Onaqa Yesus aqa anğro nanği anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nanği koba na sonab uneb. Nanği tamo bei unosai. Bati deqa nanği kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nanği minjrosaiogneb. Nanği mequmosib soqneb.

Yesus a anğro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

³⁷ Nebeonaqa nanği manaq dena olo aisib tamo unğasari tulan gargekoba mana utruq di tarinesonab itnjreb.

³⁸ Onaqa tamo unğasari nanğo ambleq dena tamo bei a brantosiqqa tulan maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo anğro mel unime. A ijo anğro qujai bole qujai.

³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqqa mandamq waiyeqnaqa a tulan lelenoqnsiqqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimy-oqnsiqqa aqa jejamu tulan ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiqnu.

⁴⁰ Deqa e na ino anğro nanği minjronum, ‘Niği mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nanği na wiyqa yonub keresaijnraqo.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqqa marej, “Niği tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nunğo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nunğo areqalo ti kumbra ti tulan uge. Bati gembub e niği koba na sosiyqa nunğo gulbe di qoboiyoqnqai?” Degsi marsiqqa anğro di aqa abu minjej, “Ino anğro mel di osau.”

⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyognej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di niriñtosiq wiyonaq anğro aqa jejamu uratonaq boleej. Boleonaqa Yesus na anğro di ban ojsiq osi gilsiqqa aqa abu yej.

⁴³ Onaqa tamo unğasari kalil mana utruq di soqneb qaji nanği Qotei aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

Tamo unğasari nanği manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

⁴⁴ “Niği ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Anğro. Jeu tamo nanği na e ojsib tamo qudei nanğo banq di atqab.”

⁴⁵ Onaqa Yesus aqa anğro nanği aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği poinjrosai. Deqa nanği Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa anğro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa angro nanngi segi segi niringosib angro yai a nanngi kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa angro kiñala bei osiqa aqa areq di tigeltosiqa nanngi osornjrej. Osornjrsiqa minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim gegerereiyqas di a e dego osim gegerereibqas. Tamo a e osim gegerereibqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego osim gegerereiyqas. Nunngo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ninngi kalil bunngosim ñam ti sqas.”

Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nanngi winjreanaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaaqa? A iga koba na wauosaieqnu deqa.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ninngi a saidyaib. Tamo nanngi ninngi jeutngosaieqnu di nanngi ninngi koba na wau qujai.”

Samaria tamo nanngi na Yesus qoreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lan qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiqa Jerusalem areiyosiq walwelej.

⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiqa aqa angro qudei nanngi qarinqjrnaqa nanngi namo aisib Samaria nanngo qure beiq di brantosib Yesus a di nejajqa minjrnabqa nanngi na saideb. Di kiyaaqa? A Jerusalem aiyoqnej deqa.

⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angro aiyel Jems Jon wo nanngi kumbra di unsibqa minjin oqetnrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga njamyuwo metonam lan goge na aisim tamo nanngi di koitnrqas.”

⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiqa nanngi aiyel niringnjrej.

⁵⁶ Osiqa aqa angro kalil nanngi joqsiqa koba na qure beiq aiyeb.

Tamo qudei nanngi Yesus dauryajqa mareb

⁵⁷ Nanngi gam dauryosib aieq nabqa tamo bei na Yesus minnej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnai.”

⁵⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Bauñ juwan nanngi tal ti. Agi sub miligiq di nerenqnu. Qebari nanngi simi ti. Deqa nanngi simiq di nerenqnu. Ariya e Tamo Angro nejajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.”

⁵⁹ Osiqa tamo bei minnej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minnej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tariñoqnai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.”

⁶⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ungum. Tamo moiyo qaji nanngi segi na tamo moiyo qaji nanngi subq atelenoq nab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nanngi ban ojelenosiy bosiy ni daurmqa.”

⁶² Onaqa Yesus na minnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnrnsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq nam atoqnas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

10

Tamo 72 nanngi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

¹ Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nanngi metnrnaqa aqa areq bonabqa nanngo ambleq dena tamo 72 nanngi giltnjrej. Nanngi aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltnjrej. Giltnrnsiqa nanngi aiye aiyel

namoosib qure kalil a segi bunuqna walwelosim aiqas qaji nanngi deq aiqajqa minjrnsiqa qarinqjrnaq aiyeb.

² A nanngi qarinqjrqa osiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. Deqa nanngi wau lanja minjibqa a na wau tamo nanngi qarinqjrimqa nanngi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelenqab.

³ “Deqa nanngi aiyiy. Nanngi kaja du du bul unub deqa e na nanngi qarinqitqa aisib baun juwan nanngo ambleq di wauoqnqab.

⁴ Nanngi silali osib aiyab. Nunngo qaqun aib. Singa tatal jigaib. Nanngi aiyooqnsibqa gamq di tamo qudei turoqnsibqa nanngi anjam bei minjraib.

⁵ Nanngi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nanngi endegsib minjroqniy, ‘Nanngi lawo na soqniy.’

⁶ Degsib minjroqniyqa lawo tamo bei sqas di a nunngo lawo anjam di oqas. Ariya lawo tamo bei sqasai di nunngo lawo anjam di olo puluosim nunngoq bqa.

⁷ Nanngi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Olo tal bei bei gogetoqnaib. Nanngi na nanngi joqsib ingi ti ya ti anaingoqniyqa uyoqniy. Nanngi Qotei aqa wau tamo unub deqa nunngo awai agi oqniy.

⁸ “Nanngi qure beiq di brantoqniyqa nanngi nanngi joqoqnsib ingi anaingoqniyqa uyoqniy.

⁹ Nanngi qure dia sosibqa tamo ungasari ma ti unub qaji nanngi boletnjroqnsib endegsib minjroqniy, ‘Qotei a nunngo Mandor Koba sosim nanngi taqatngwajqa bati jojomoq.’

¹⁰ Ariya nanngi qure beiq di brantoqniyqa nanngi nanngi gereingosaiabqa nanngi nanngi uratnjrqa oqnsib nanngo qure ambleq di tigeloqnsibqa endegsib minjroqniy,

¹¹ ‘Nanngi Qotei qoreiyonub deqa nunngo qure qa tumberum gago singa qandratqo qaji agi butuyetngonum. Ariya nanngi endegsib qalieoiy, Qotei a nunngo Mandor Koba sosim nanngi taqatngwajqa bati jojomoq.’ O ijo angro, nanngi degsib minjroqniy.

¹² E nanngi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na qure deqaji nanngi tulan padaltnjrougetqas. A na Sodom qure nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.

Tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi mondonj tulan padalougetqab

¹³ “O Korasin qure ti Betsaida qure ti, nanngi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej qamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib nam sumq di awoeb qamu.

¹⁴ Deqa e nanngi endegsi merngwai. Mondonj Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na nanngi tulan padaltngougetqas. A na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas.

¹⁵ O Kaperneam tamo ungasari, nanngi lanj qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na nanngi breingimqa moiyo qureq aiqab.”

¹⁶ Osqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “Tamo bei a nunngo anjam qusim dauryqas di a ijo anjam dego qusim dauryqas. Ariya tamo a nanngi qoreingwas di a na e dego qoreibqas. Tamo a e qoreibqas di a na ijo Abu e qarinqbej qaji di dego qoreiyqas.”

Tamo 72 Yesus na qarinqjrej qaji nanngi olo aqa areq beb

¹⁷ Yesus na tamo 72 nanngi di qarinqjrnaq aisib aqa anjam mare mare laqneb. Onaqa bunuqna nanngo wau di koboonaqa nanngi olo puluosib Yesus aqa areq

bosib areboleboleinjrnaqa minjeb, “O Tamo Koba, iga ino ñam na mondor uge uge nanği winjreqnamqa nanği gago anjam dauryoqnsib jaraiyoqneb.”

¹⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Kola minjal urur mandamq aiyeqnu dego kere Satan a urur lan goge na ulonosiq aiyeqnaq e unonum.

¹⁹ Niği quiy. E na Qotei aqa singila niği enjonum. Deqa niği singila di osib amal uge ti degiñ ti nanço singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego niği na kobotoqnqab. Deqa iği bei na yala niği ugeugeingwa keresai.

²⁰ Mondor uge nanği nunço anjam dauryoqnsib jaraiyeqnub di bolequja. Ariya niği deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nunço ñam lan qureq di nenğrenyej unu. Niği deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹ Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaca? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanği qa ulitoqnsimqa tamo nanği anğro du du bul unub qaji nanği segi qa babteqnam nanği poinjreqnu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.”

²² Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na iği iği kalil ijo banq di ateleñej unu. E segi Qotei aqa Niri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanği ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nanği dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³ Yesus a degsi marsiqa aqa anğro nanği joqsiqa nanği segi sasalosib a na minjrej, “Niği nunço nğamdamu na ijo kumbra uneqnub deqa niği tulan areboleboleingem.

²⁴ Niği quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti gargekoba kumbra niği bini uneqnub qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nanği unosaiyoqneb. Anjam niği bini queqnub qaji di dego nanği quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanği quosaioqneb.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila lan tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nğabile gaigai sqai?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nenğrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.”

²⁷ Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunun ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jeyamu gereiyeqnum dego kere ino was nanği degsim geregereinjroqnime.’ ”

²⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam dena ni nğabile oqam.”

²⁹ Onaqa tamo di a diqosiqa aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiq gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nanği na a ojsib aqa iği iği kalil yayekriteb. Osib aqa gara palontetosib qalougetonab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹ A gam qalaq di nğiesonaqa atra tamo bei a gam dena

walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na bunyosiqa gilej.

³² Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqatoqnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di ñeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiqa gam qala beiq na bunyosiqa walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴ “Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiqa aqa areq bosiq goren ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanselenosiqa qoselenetej. Osiqa a soqtosiqa aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiq tamo ñerenjo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej.

³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureq gilqa osiqa ñerenjo qaji tal taqato tamo aqa banq di silali banqa qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyogne. E bosiy ino segi silali banqa gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’ ”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiqa olo minjej, “Tamo qalub nanqi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab ñeiesoqnej qaji aqa was bole?”

³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo agi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yoqne.”

Yesus a Marta Maria wo nanjo talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nanqi koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia uña bei soqnej aqa ñam Marta. A nanqi joqsiq koba na aqa tal gogeteb.

³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ñam Maria. A Tamo Koba aqa sinqa jojomq di awoosiqa aqa anjam quoqnej.

⁴⁰ Ariya Marta a nanjo ingi goiyetnjrqa marsiqa wau koba yoqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi ingi goiyeqnsim ingi ingi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.”

⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni ingi ingi kalil qa are koba qaleqnum. Ni ingi ingi deqa are kobaimaiq.

⁴² Ingi qujai qa are qalqam di kere. Maria a ingi qujai di oqo. Ingi di tulan boledamu. Ingi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

11

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

¹ Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa angro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa angro nanqi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.”

² Onaqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “Ningi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyoqniy, ‘O Abu, ino ñam tulan getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago ingi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo nanqi iga qa une ateqnub qaji nanjo une kalil iga na kobotetnjreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.’ ”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjrej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e ingi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’

⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e neio nam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo angro nanqi ti neiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’

⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulan wainmqas. Wainmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulan wainmqo deqa ni tigelosim ingi keretosim yqam.

⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa namqab di itqab. Ningi siranme kindokindonabqa Qotei na siran waqtetngwas.

¹⁰ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nanqi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nameqnub qaji nanqi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nanqi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

¹¹ “Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai.

¹² A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai.

¹³ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nanqi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nanqi saidnjrosaeqnub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

Tamo qudei nanqi maroqneb, “Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu”

¹⁴ Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqnej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqnej. Deqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugeteb.

¹⁵ Onaqa tamo qudei nanqi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqneb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanqi winjreqnu.”

¹⁶ Onaqa tamo qudei nanqi Yesus aqa singila lan tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.”

¹⁷ Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanqi sawa qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi koba na geregere sqa keresai. Nanqi niñaqosib koboqab. Tamo nanqi tal qujaiq di unub qaji nanqi segi poaiyelosib qotqab di nanqi dego koba na geregere sqa keresai.

¹⁸ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanqi winjrqas di nanqi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanqi olo taqatnjrqas? Di keresai. Ningi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjreqnu.’

¹⁹ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nanqi mondor uge winjrqab? Deqa nanqi segi na merngwab, ningi anjam groteqnub.

²⁰ Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanqi winjrqai di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²¹ “Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab.

²² Ariya tamo bei tulanj singila koba a bosim tamo di ombla qotsim singilaqas di a na qaja ti anj ti tal aqa abu a dena singilaoqnej qaji di yayiyelenosim aqa inji inji kalil elenqas. Osim inji inji di tamo qudei nanjo banq di olo atelenqas.

²³ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanj osim sawa kangranjoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa namam ugeiyim marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’

²⁵⁻²⁶ A degsi marsimqa aisim tal di nami manj solsis inji inji kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulanj ugedamu nanji joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulanj ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulanj ugedamuqas.”

Tamo yai nanji tulanj areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nanjo ambleq dena unja bei a brantosiqqa tulanj lelenosiqqa Yesus minjej, “Ino ai agi ni nami nambabtmosiqqa munjum anaimoqnej qaji a Qotei aqa namgalaq di unja tulanj bolequja. Deqa a tulanj areboleboleiyim sqas.”

²⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai a segi areboleboleiyqasai. Tamo nanji Qotei aqa anjam quoqnsib dauryeqnub qaji nanji dego tulanj areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanji Yesus aqa manwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulanj gargekoba nanji Yesus aqa areq di koroeq nabqqa a na nanji endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra tulanj ugedamu. Nanji gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nanji osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nanji unqab.

³⁰ Agi Jona a segi manwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanji manwa di uneb. Dego kere e Tamo Angro manwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji manwa di unqab.

³¹ Mondor Qotei na tamo ungasari nanji peginjrqqa batiamqa unja mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge babetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaqa? Unja di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqqa sawa isaq na walwewosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulanj bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu.

³² Mondor Qotei na tamo ungasari nanji peginjrqqa batiamqa Ninive tamo nanji dego tigelqab. Tigelosibqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo kumbra uge babetnjrqab. Nanji degyqab. Di kiyaaqa? Ninive tamo nanji nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulanj bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu.”

Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo ungasari nanji tal miligiq gilsib warum geregere unqab.

³⁴ Ino namdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino namdamu boleqas di ino jejamu kalil suwanesqas. Ariya ino namdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas.

³⁵ Deqa ningi geregere unoqniy. Nunjo jejamu suwanjejunu qaji di olo ambruo uge.

³⁶ Ino jejamu kalil suwanekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwanqoq di soqneme. Lam pulonosiq ni suwantmeqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanqi ti kumbra uge uge yeqnu

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanqi ombla aqa talq gilsib awoeb.

³⁸ Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati ban yansosaisosiq lana uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej.

³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nungo kumbra uge agi ubtosiy merngwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nungo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu.

⁴⁰ Ningi nanari tamo! Qotei a nungo jejamu gereiyosiqqa nungo are miligi dego gereiyej. Di ningi qaliesai kiyoy?

⁴¹ Deqa ingi ingi kalil nungo are miligiq di unu qaji di ningi elenqosib tamo ingi saiqoji nanqi enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nungo ingi ingi kalil milalesqas.

⁴² “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraiyeqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Ningi Qotei qalaqalayosaieqnub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib.

⁴³ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi Qotei tal miligiq di tamo ñam ti nanqo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleingeqnu. Ningi koro sawaq di dego tamo unqasari nanqi na nunqo ñam soqtetngosib ban ojetngwajqa deqa areboleboleingeqnu.

⁴⁴ “O Farisi tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di marin na kabutqo. Deqa tamo unqasari nanqi quraq na walweloqnqab di nanqi qalieqasai.”

⁴⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nanqi anjam degsi minjronum deqa ni gago ñam dego ugetoiyonum.”

⁴⁶ Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningi dego tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Ningi tamo unqasari nanqi gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nanqo gulbe di qoboiyetnjrosaiyeqnub.

⁴⁷ “Ningi tulan padalougetqab. Di kiyayaqa? Nunqo moma nanqi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ñumeqnab moreñoqneq. Ariya ningi na olo nanqo sub gereiyeqnub.

⁴⁸ Nunqo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnub, ‘Gago moma nanqo kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnub. Agi nunqo moma nanqi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ñumoqneq. Ariya ningi na olo nanqo sub gereiyeqnub.

⁴⁹ “Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nanqi ti ijo anjam maro tamo nanqi ti qarinjritqa tamo unqasari bini bati endeqa unub qaji nanqoq giloqnibqa nanqi na nanqi jeutnjroqnsib tulan ugeugeinjroqnqab. Osib qudei ñumoqnib moreñoqnqab.’

⁵⁰⁻⁵¹ O dal anjam qalie tamo, Qotei a nungo moma nanjo une kalil osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanjo jejamuq di atelenqas. Nunjo moma nanjo une di agi nanji nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nanji une di yqajqa utru ateb. Dena bosib bosib Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanji enjrqas.

⁵² “O dal anjam qalie tamo, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanji Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnabqa ningi na olo gam getentetnjreqnub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nanji dego gam di itqa yeqnab ningi na olo gam getentetnjreqnub.”

⁵³ Osiqa Yesus a tigelosiq tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nanji ti Farisi nanji ti a qa minjin oqetnjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneb.

⁵⁴ A anjam bei grotimqa nanji a ojqajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneb.

12

Yesus a Farisi nanjo kumbra uge qa anjam marej

¹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanji Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanjo singa sosetnjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanji joqsqa nanji sasalosib a na minjrej, “Ningi geregere nam atoqniy. Farisi nanji gisanj tamo. Nanji anjam maro aiyelteqneb. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanjo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas.

² Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanji qusib poinjrqas.

³ Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqneb qaji di suwanamqa tamo nanji quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqneb qaji di tamo nanji bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ningi Qotei segi ulaiyy

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanji ulainjraib. Nanji nunjo jejamu segi qalsib moiyoqqa kere. Nanji ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanji ulainjraib.

⁵ Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nunjo jejamu moiyoqsim bunuqna nunjo qunun dego namyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyy.

⁶ “Ningi qalie. Tamo nanji qebari sinjir silali kobaquja na awaiyoaieqneb. Silali kiñala na awaiyeqneb. Ariya Qotei na qebari sinjir nanji geregere taqatnjreqnu. A na nanji uratnjrosaieqnu.

⁷ Dego kere Qotei a nunjo gate banqa segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanji tulan bunnjrejunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanjo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angro nanjo ulatamuq di nunjo ñam boleq atsiy marqai.

⁹ Ariya ningi mandam tamo nanjo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angro nanjo ulatamuq di nunjo ñam marqajqa asgibqas.

10 “E Tamo Anġro. Tamo bei na e misilinbqas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinbqas une di Qotei na kobotqasai.

11 “Bunuqna Juda tamo kokba nanġi ninġi ojsib nanġo Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ninġi na kamba anjam kiye minjrqaqqa deqa are koba qalaib. Rom nanġo gate ti nanġo mandor ti nanġo ulatamuq di dego ninġi tigeltngibqa ninġi na kamba anjam minjrqaqqa ulaaib.

12 Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ninġi anjam marqab.”

Noro tamo qa yawo anjam

13 Onaqa tamo unġasari koroesoqneb qaji nanġo ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minnej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.”

14 Onaqa Yesus na minnej, “Tamo yai na e gilbqo deqa e nunġo gulbe di gereiyqai?”

15 Degsi minjsiqqa tamo unġasari kalil nanġi endegsi minjrej, “Ninġi ñoro koba oqajqa mamaulngaiq. Ninġi ñoro koba ti sqab dena ninġi ñambile bole oqa keresai. Ninġi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

16 Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di inġi tulañ koba melioqnej.

17 Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo inġi tulañ koba melielenqo. Deqa e inġi di atqajqa tal keresaiibqo.’

18 Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konjelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo inġi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai.

19 Jugelenosiy marqai, “Ijo inġi inġi tulañ koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy inġi ti ya ti uyoqnsiy areboleboleiboqnqas. Wausau gargekoba gilqas ijo inġi inġi di koboqasai.”

20 Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minnej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqam. Yimqa inġi inġi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minnej.

21 Dego kere tamo nanġi ñoro koba koroijejunub qaji nanġo ñoro qoji padalqab. Nanġi lan qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanġi Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib morenqab.”

Ninġi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

22 Osiqa Yesus na aqa anġro nanġi endegsi minjrej, “Ninġi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga inġi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ninġi degsib maraib.

23 Ninġi inġi uyo na segi ñambile oqasai. Ninġi gara jugoqnqab dena segi nunġo jejamu bole sqasai.

24 Ninġi qebari nanġi unjriy. Nanġi inġi yagosaieqnub. Inġi otorosib talq di atosaeqnub. Ariya Qotei na qebari nanġi inġi anainjreqnu. Ninġi qalie, qebari nanġi qunun saiqoji. Ninġi tamo qunun ti. Ninġi qebari nanġi tulañ bunjrejunub.

25 Ninġi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ninġi are koba qalqab dena ninġi nunġo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

26 Ninġi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ninġi kiyaaqqa inġi qudei qa are koba qaleqnub?

27 “Ninġi ñam so unjriy. Nanġo wala kiyersib branteqnub di ninġi qaliesai. Nanġi segi wauosaieqnub. Nanġo segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e ninġi

endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya nam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu.

²⁸ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanngi na ginjenyosib namyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaga Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqnqas.

²⁹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, 'Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom?' Ningi degsib maraib.

³⁰ Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ingi ingi deqa are koba qaleqnu. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nungo Abu a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqnsib sqab.

³¹ Deqa ningi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqnqas."

Ningi lanj qure qa ingi ingi oqajqa deqa are qaloqniy

³² Osiqa Yesus a olo marej, "O ijo kaja du du ningi ulaaib. Nungo Abu a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa areareteqnu.

³³ Deqa ningi kumbra endegyiy. Ningi nungo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo ingi ingi saiqoji nanngi di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lanj qure qa ingi ingi elenosib di jugelenoiy. Ingi ingi di koboqa keresai. Bajin tamo nanngi bosib oqasai. Sisimbin na ugetqasai. Ingi ingi di gaigai sqas.

³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas."

Kanjal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñeqnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi nungo gara tigelenosib nungo ingi ingi kalil gereiyosib wanal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy.

³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim siranme kindokindonamqa aqa kanjal tamo nanngi a qa tariñejunub qaji nanngi siranme waqtoqujatqab. Dego kere ningi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy.

³⁷ Tal lanja aqa kanjal tamo nanngi a qa tariñosib nam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa nanngi tulan areboleboleinjrqas. Deqa a na nanngi metnjrim awoelenabqa ingi anainjroqnqas.

³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kanjal tamo nanngi a qa tariñosib nam atoqnibqa degsi unjrimqa nanngi tulan areboleboleinjrqas.

³⁹ "Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu.

⁴⁰ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prugtngaim deqa ningi geregere nam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy."

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, "O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nanngi dego quqwajqa kiyo?"

⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, "Kanjal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanjal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, 'Ni na ijo kanjal tamo kalil nanngi geregere taqatnjroqnsimqa nanggo ingi uyqajqa batioqnimqa ingi anainjroqne.'

⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanjal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnimqa a bosim unimqa kanjal tamo di a tulan areboleboleiyqas.

⁴⁴ Deqa e bole merngwai. Kanjal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnqas.

⁴⁵ Ariya kanjal tamo di a endegsi are qalqas, 'Ijo tamo koba a urur bqasai.' Degsi are qalsimqa a na kanjal tamo ti kanjal unja ti nanji lanja lanja kumbainjroqngas. Osim inji ti wain ti uyoqnsim nanarioqngas.

⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnimqa aqa tamo koba brantoqujatosim unimqa a tulan pruguetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatosaieqnu qaji nanjo so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ "Tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainjyogargekobatqas.

⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kanjal tamo bei minjqas, 'Ni wau di ye.' Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinga na kumbainyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulan koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulan koba dego taqateme."

Yesus na tamo ungasari nanji pupoinjrimqa nanji jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, "E namyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, 'O Abu, namyuwo di urur pulonjeme.'

⁵⁰ Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulan gulbekobaibeqnu.

⁵¹ O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nanji geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nanji pupoinjritqa nanji jeu jeu sqajqa deqa bem.

⁵² Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nanji ijo ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nanji na tamo aiyel jeutnjroqngab. Tamo aiyel nanji na tamo qalub jeutnjroqngab.

⁵³ Abu nanji na nanjo segi angro mel nanji jeutnjroqngab. Angro mel nanji na nanjo segi abu nanji jeutnjroqngab. Ai nanji na nanjo segi angro sebin nanji jeutnjroqngab. Angro sebin nanji na nanjo segi ai nanji jeutnjroqngab. Ain qeli nanji na nanjo segi ain yala nanji jeutnjroqngab. Ain yala nanji na nanjo segi ain qeli nanji jeutnjroqngab."

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nanji utru poinjrosaieqnu

⁵⁴ Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nanji endegsi minjrej, "Sen aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, 'Awa bqas.' Degsib marqab awa bqas.

⁵⁵ Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, 'Sawa kankanqas.' Degsib marqab sawa kankanqas.

⁵⁶ Ningi gisanj ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnu. Ariya kiyaga kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjgosaieqnu?"

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyuqujatiy

⁵⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyaga geregere pegiyosaieqnu?"

⁵⁸ Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi ombra walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyuqujatiy. Yosib anjam moyotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanjo banq di atqas. Yimqa nanji na ni osib tonto talq di waimqab.

⁵⁹ Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa di ni uratmib oqedqam.”

13

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

¹ Onaqa bati deqa tamo qudei nanqi Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nanqi wagme osib Qotei atraiyeq nabqa Pailat na aqa qaja tamo nanqi qarinqjrnaq gilsib nanqi ñumnab nanqo lenj aisiq wagme nanqo lenj ti tuturej.”

² Onaqa Yesus na minjrej, “Ninqi kiyersib are qalonub? Galili tamo nanqi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanqoq di brantej. Galili tamo qudei nanqi une gargekoba yosaieq nub. Ninqi deqsib are qalonub kiyo?”

³ Di sai. E ninqi mernqwai. Ninqi are bulyqasai di ninqi kalil dego padalqab.

⁴ Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di puosiq tamo 18 nanqi ñumnaq morenejeb. Deqa ninqi kiyersib are qalonub? Tamo 18 morenejeb qaji nanqi une gargekoba yoqneb deqa nanqi deqsib morenejeb. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nanqi une gargekoba yosaieq nub. Ninqi deqsib are qalonub kiyo?”

⁵ Di sai. E ninqi mernqwai. Ninqi are bulyqasai di ninqi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶ Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai.

⁷ Deqa a na aqa wau taqato tamo minjej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa unqum. Qomsim waiy. A kiyaq mandam aqa namur laña saitqas?’

⁸ Onaqa wau taqato tamo na minjej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai.

⁹ Degyitqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiaqna ni marim e qomsiy waiyqai.’ ” Yesus a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesus na unqa bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesus a Juda nanqo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiq ñam atej unqa bei sonaq unej. Unqa di a maiyej. Mondor uge na ma yonaqa wausau 18 a gronosiq laqnej. A tintinj tigelqa keresai.

¹² Deqa Yesus na unqa di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O unqa, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.”

¹³ Degsi minjsiq unqa aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma kobonaqa a tintinj tigelosiqa Qotei aqa ñam soqtoqnej.

¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesus aqa manwa di unsiqa minjin oqetej. Di kiyaq? Yesus a yori bati qa unqa di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo unqasari nanqi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nunqo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nunqo ma boletqajqa baib.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ninqi gisan tamo. Ninqi yori bati gaigai nunqo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqnsib joqoqnsib ya anainjreqnub.

¹⁶ Ariya unqa endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaq yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.”

¹⁷ Yesus a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nanġi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji di tulaġ bolequja deqa tamo unġasari kalil nanġi tulaġ areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninġi mernġitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninġi gegerere poinġwas?

¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiiq tulaġ kobaqujaonaqa qebari nanġi bosib aqa daniq di simi atelenġeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ninġi mernġitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ninġi gegerere poinġwas?

²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Unġa bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiiqa bem sum lanġaj ti turtosiiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ninġi siranġme kiñala miligiiq gilqajqa sinġilaoiy

²² Yesus a dena tigelosiiqa Jerusalem aiqajqa gam dauryosiiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej.

²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga gegerere merge.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

²⁴ “Ninġi siranġme kiñala miligiiq gilqajqa sinġilaoiy. E ninġi mernġwai. Tamo gargekoba nanġi siranġme kiñala miligiiq gilqajqa sinġilaoqnib ugeinjroqnqas.

²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranġme kabutinġa ninġi oqeq di tigelosibqa siranġme kindokindonġosib minjoqnqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranġme waqtetgime.’ Amqa a na kamba mernġwas, ‘Ninġi tal qabe? E ninġi qaliesai.’

²⁶ Degsi mernġimġa ninġi na minjġqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla inġi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’

²⁷ Degsib minjibqa a na kamba mernġwas, ‘Ninġi tal qabe? E ninġi qaliesai. Deqa ninġi kalil jaraiiy. Ninġi kumbra uge yo qaji tamo.’

²⁸ A na ninġi degsim mernġsim ninġi qalaq di breinġwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jekop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanġi ti Qotei na taqatnġrsim nanġo Mandor Koba sqas. Soqnimġa ninġi nanġi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunġo jaqatinġ qa qalagei anjam atoqnqas.

²⁹ Tamo unġasari gargekoba nanġi sawa guta na guma na tauġ na beben na ti bosib Qotei aqa sinġaq di koroelenġabqa Qotei a nanġo Mandor Koba sosim nanġi taqatnġrqas. Yimqa nanġi Qotei ombla awoosib inġi uyoqnqab.

³⁰ Deqa ninġi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nanġi mondonġ ñam saiġoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiġoji unub qaji nanġi mondonġ ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem nanġi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nanġi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoqmġa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulaġ.”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninġi gilsib gisaġ tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nanġi winjroqnsiyqa tamo ma ti nanġi boletnġroqnqai. Nebe dego e wau di yoqnqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.’ ” Ninġi gilsib Herot degsib minjiy.

³³ Bini e walwelosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaqqa? Jerusalem dia qujai jeu tamo nanği na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumeqñab moreñeqñub. Nanği qure beiq di nanği ñumosaieqñub.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nanği ñumoqñsim moiyoñjreqñum. Osim tamo unğasari Qotei na inoq qarinyñreqñu qaji nanği meniñ na ñumeqñam moreñeqñub. Bati gargakoba e ino anğro nanği tuwe du du bul koroinjraqjqa yeqñam ni saideqñum.

³⁵ Deqa ninği quiy. Qotei a nunğo atra tal koba uratetñgimqa a laña sqas. Deqa e ninği endegsi mernğwai. Ninği olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoñ e olo lañ qureq na boqñitqa ninği e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqñu.’ ”

14

Tamo bei jejamu sunyelenej qaji di Yesus na boletej

¹ Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiqqa a ombla inği uyoqñeb. Inği uyeqñabqa tamo qudei tal dia soqñeb qaji nanği Yesus koqyoqñeb.

² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunyelenej qaji a awesoqñej.

³ Deqa Yesus na tamo di unsiqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti endegsi nenemñrej, “Ninği mariy. Yori bati qa tamo boletqajqqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴ Onaqa nanği na kamba anjam bei Yesus minjosai. Nanği mequmesoqñeb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiqqa aqa ma boletej. Osiqa qarinyonaq gilej.

⁵ Onaqa Yesus na Farisi nanği olo nenemñrej, “Nunğo anğro kiyo nunğo makau kiyo yori bati qa uloñosim subq aiyimqa ninği na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ninği na merbiy.”

⁶ Onaqa nanği na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinñrej.

Ninği na nunğo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nanği inği uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoosib inği uyeqñab unñrej. Deqa a na nanği yawo anjam endegsi minñrej,

⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanğo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lanaj nanğo awo jaramq di awoqam.

¹⁰ Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanaj nanğo awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nanğo awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil inği uyeqñub qaji nanğo ñamgalaq di ni ñam ti sqam.

¹¹ Tamo kalil nanğo segi ñam soqtetqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetñjqas. Ariya tamo nanğo segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetñjqas.”

Ninği na tamo sougetejunub qaji nanği gereinjriy

¹² Osiqa Yesus na goiyo lanja minnej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nanği ti ino segi kadoi nanği ti tamo unğasari ñoro koba ejunub qaji nanği ti metñjraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nanği na kamba maruro atsib e metbib gilit inği anaibqab.’

¹³ Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiqoji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti tamo sinğa uge nanği ti tamo ñam qandimo nanği ti metnjrim bab inği anainjre.

¹⁴ Amqa ni tulañ areboleboleimqas. Di kiyaaqa? Nanği ni kamba inği anaimqa keresai. Deqa mondoñ tamo bole bole nanği olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulañ boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib inği uyoqneb qaji a qusiqa minjej, “Mondoñ Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nanği inği anainjrim awoosib koba na inği uyoqnqab. Deqa nanği tulañ areboleboleinjrim sqab.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nanği aqa maruro unqa metnjrej.

¹⁷ Aqa maruro bati brantonaa a na aqa kanğal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nanği di minjrej, ‘Ninği boiy. Inği inği kalil gereiyosib atonub unu.’

¹⁸ Degsi minjrnaqa nanği kalil bqa urateb. Osib minjoqneb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

¹⁹ Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nanği wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’

²⁰ Bei na minjej, ‘E bini uña bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

²¹ “Onaqa kanğal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nanği na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaq di tamo inği inği saiqoji nanği ti tamo jejamu lainjro qaji nanği ti tamo ñam qandimnjro qaji nanği ti tamo sinğa ugeinjro qaji nanği ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’

²² Onaqa kanğal tamo a olo gilsiqqa tamo nanği di kalil joqsi bosiqqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nanği kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

²³ “Onaqa goiyo lanja na olo aqa kanğal tamo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti nañuq dena ti tamo nanği joqsim boiy. Nanği kalil babqa ijo tal magwas.

²⁴ E ni mermqai. Tamo nanği e nami metnjronum bqa uratonub qaji nanği ijo maruro unqasai.’ ”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵ Yesus a dena tigelosiqqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo unğasari tulañ gargekoba nanği a dauryosib aiyoqneb. Deqa a bulosiqqa nanği endegsi minjrej,

²⁶ “Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñauñ, aqa anğro nanği, aqa was nanği, aqa jaja nanği, aqa segi jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo anğro sqa keresai.

²⁷ Tamo bei na aqa segi ñamburbas qoboiyosim e daurbqasai di a ijo anğro sqa keresai.”

²⁸ Osiqa nanği endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas.

²⁹⁻³⁰ A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nanği unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

³¹ “Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nanği na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nanği ñumsib winjrqa kere kiyo?’

³² A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nanği qarinjrim gilsib mandor di minjqab, ‘Ungum, iga qotqa uratonum.’

³³ “Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo anğro sqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qararatqas? Di keresai.

³⁵ Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

15

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹ Bati bei takis o qaji tamo nanği ti une tamo nanği ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb.

² Koroonabqa Farisi nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nanği joqoqnsiqa koba na ingi uye-qnub.”

³ Degsib marnabqa Yesus a nanço anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej,

⁴ “Tamo bei aqa kaja 100 nanği ñin uyoqnibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nanği uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas.

⁵ Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas.

⁶ Qoboiyosim aisim aqa qureq di brantosim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ninği uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lan goge dia nanği a qa tulan areboleboleinjrqa. Tamo 99 nanği mareqnub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nanği qa lan goge dia nanği areboleboleinjrqa. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nanği a qa tulan areboleboleinjrqa.”

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Uña bei aqa meniñ silali 10 soqnimqa meniñ silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim ñamosim itqas.

⁹ Itosim gilsim aqa was nanği ti aqa qure qujai nanği ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ninği e ombla areboleboleigim sqom!’ ”

¹⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lan anğro nanği a qa tulan areboleboleinjrqa.”

Tamo bei aqa ñiri aiyel qa yawo anjam

¹¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa ñiri aiyel soqneb.

¹² Bati bei ñiri yala na aqa abu minjej, ‘O Abu, ni ino ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiqa taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej.

¹³ Onaqa bati bei niri yala na aqa ñoro kalil qarinyosiq silali osiq tigelosiq sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiq aqa silali kalil uyekritej.

¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa niri yala a inği tulañ saiiyej.

¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minjej, ‘Ni ijo bel taqatnjroqnsim inği anainjroqne.’

¹⁶ Onaqa a bel nanği taqatnjroqnsiq inği anainjroqnej. Osiq are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanği inği oto uratoqñibqa di oqnsiy uyoqñitqa dena e kereoqñqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaaqa? Tamo bei na inği anaiyosaijoqnej deqa.

¹⁷ “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra grotonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanği inği koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqnum.

¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, “O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum.

¹⁹ Deqa e ino anğro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqñqai.”

²⁰ Degsi are qalsiq tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulañ dulosiq urur ti gilsiq a soqonyosiq qalaqalaiyoqnsiq kundoqyoqnej.

²¹ Onaqa minjej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino anğro sqa keresai.’

²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kañgal tamo qudei nanği minjrej, ‘Ninği urur ti gilsib gara jugo tulañ boledamu olekoba di osi bosib jigetiy. Bañriñ dego osi bosib aqa bañ duq di jigetiy. Siñga tatal dego osib aqa siñgaq di jigelenjetiy.

²³ Makau meli bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom.

²⁴ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Ijo anğro yala a moiyoqñub olo ñambile sosiq bqa deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjrnaqa nanği aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjrnaq soqñeb.

²⁵⁻²⁶ “Ariya niri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomyosiq nanği areboleboleinjrnaq lou tueqñab qusiq kañgal anğro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanği kiyaaqa lou tueqñub?’

²⁷ Degsi nenemyonaqa kañgal anğro dena minjej, ‘Ino was yala a olo bqa. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanği uyoqñsib areboleboleinjrnaq lou tueqñub. Aqa anğro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqñub.’

²⁸ Degsi minjnaq qusiq niriñosiq qudalej. Osiq tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiq minjej, ‘O ijo anğro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim inği uysim areboleboleigim sqom.’

²⁹ Onaqa niri koba a na kamba aqa abu minjej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqñem. E ino anjam bei go-tranjosaijoqñem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaieqñem. E ijo kadoi nanği ti koba na areboleboleigosaieqñem.

³⁰ Ariya ino anğro yala a na ino ñoro osiq gam qaji uña nanği ombla sambalaoqñsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqaqa ni a qa tulañ areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

³¹ “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minjej, ‘O ijo anğro, ni gaigai e ombla unum. Ijo inği inği kalil di ino dego.

³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ino was a moyiyobulosiq olo n̄ambile sosiq b̄qo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ ”

16

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

¹ Osiqa Yesus a olo aqa an̄gro nan̄gi endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laña uyeqnu.’

² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiyosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’

³ “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nan̄gi minjrit silali laña ebqab di e jemaibqas.

⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nan̄gi a kamba olo yqajqa minjeb qaji nan̄gi di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nan̄gi e qa tulan̄ areboleboleinjr̄qas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nan̄gi dena e osib nan̄go talq di e geregereiboqnqab.’

⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nan̄gi metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’

⁶ Onaqa minjej, ‘E goren̄ kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo goren̄ kulum 50 segi nen̄gren̄ye.’

⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ Onaqa minjej, ‘E bem sum aqa qun̄ 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjej, ‘Ni olo bem sum aqa qun̄ 80 segi nen̄gren̄ye.’

⁸ “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisan̄ di poiyoonaqa aqa ñam soqtosiq minjej, ‘Ni keretonum.’ Degsi minjej. Di kiyaaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisan̄ di yej. Deqa nin̄gi quiy. Mandam endeqa tamo un̄gasari nan̄gi mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwan̄qa tamo un̄gasari nan̄gi mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e nin̄gi endegsi mer̄ngwai. Nin̄gi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo un̄gasari nan̄gi kumbra bole en̄jroq̄nib nan̄gi nin̄gi qa tulan̄ arebolebolein̄jroq̄nqas. Yim bunuq̄na nin̄gi moisīb mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na nin̄gi joqsim tal gaigai sqas qaji dia nin̄gi geregerein̄gwas.

¹⁰ “Nin̄gi ñoro kiñala geregere taqatqab di nin̄gi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya nin̄gi ñoro kiñala geregere taqatqasai di nin̄gi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai.

¹¹ Nin̄gi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di nin̄gi lan̄ qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lan̄ qure qaji ñoro nun̄go ban̄q di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹² Nin̄gi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di nin̄gi nun̄go segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nun̄go ban̄q di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nan̄gi wauetnjrqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere nin̄gi silali ti Qotei ti turtnjrsib nan̄gi wauetnjrqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanġi Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanġi bati gaigai silali oqnqajqa are koba soqnej. Utru deqa nanġi Yesus yomuiyeb.

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi are qaleqnub, ‘Iga kumbra bole bole lanja baban na yoqnim tamo unġasari nanġi na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Niġi degsib are qaleqnub. Di gisaġ. Nuġgo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanġi deqa arearetnjreġnu qaji di Qotei aqa njamgalaq di kumbra tulaġ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam ti maroqneġ dena bosiq Jon aqa bati branteġ. Jon aqa bati branteġ dena bosiq bini ijo anjam maro tamo nanġi Qotei aqa anjam bole palonteqnub. Palonteqnab tamo unġasari kalil nanġi Qotei na taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqajqa tulaġ siġilaeqnub.

¹⁷ “Lanġ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anjam mutu kiġala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa njanġ uratqa anjam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo mareġ, “Tamo bei na aqa njanġ uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanġ kumbra ugeq waiyqo. Unja bei dego aqa gumbuluġ na a uratimqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuġ dena unja di kumbra ugeq waiyqo.”

Ñoro tamo Lasarus wo nanġo sa anjam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo mareġ, “Ñoro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulaġ areboleboleiyeqnaqa inġi bole bole uyoqnsiq soqnej.

²⁰ Aqa tal meq di tamo bei inġi tulaġ saiġoġi aqa ñam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq njeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej.

²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa ñoro tamo a inġi uyeqnaqa ñenġi ulu-loneqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena len aieqnaqa baun nanġi boqnsib nanġo meġ na yu bilgetoqneġ.

²² “Bati bei Lasarus a moiyeġ. Moinaqa Qotei aqa lanġ anġro nanġi bosib aqa qunuġ osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna ñoro tamo a dego moinaqa subq ateb.

²³⁻²⁴ Subq atnabqa aqa qunuġ aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatin kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaġ di sonaq uneġ. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulaġ maosiqa Abraham minjeġ, ‘O Abu Abraham, e njanġuwoq endi sosimqa tulaġ kanġanjoqnsim jaqatin koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minjim aqa banġ gei yaq di tuqtosim bosim ijo meġ di atimqa kiġala ulilibqas.’

²⁵ “Onaqa Abraham na minjeġ, ‘O anġro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inġi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a inġi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulaġ areboleboleiyeqnu. Ariya ni njanġuwoq di sosimqa jaqatin koba eqnum.

²⁶ Ni njanġ atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nuġgoq bqa keresai. Niġi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

²⁷⁻²⁸ “Onaqa ñoro tamo dena kamba Abraham minjeġ, ‘O Abraham, ni na Lasarus minjimqa olo puluosim ijo abu aqa talq gilsim ijo was 5 nanġi saidnjrimqa nanġi sawa uge endeġ bqasai.’

²⁹ Onaqa Abraham na minjeġ, ‘Ino was nanġi Moses aqa dal anjam qalieonub. Nanġi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anjam dego qalieonub. Nanġi anjam di dauryqab di kere.’

³⁰ Onaqa ñoro tamo dena olo minjej, 'O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anjam minjrqs di nanqi qusib are bulyosib dauryqab.'

³¹ "Onaqa Abraham na minjej, 'Tamo nanqi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na tigelosim nanqi anjam minjrqs di dego nanqi qusib are bulyqasai.' "

17

Tamo a Yesus aqa anqro kiñala bei uneq waiyqas di a tulan padalougetqas

¹ Osiqa Yesus na aqa anqro nanqi olo endegsi minjrej, "Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nanqi kumbra di yoqnaqab qaji nanqi tulan padalougetqab.

² Iga tamo deqaji nanqi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nanqo kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanqi bunuqna anqro kiñala bei uneq waiyqasai.

³ "Deqa ninqi geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, 'Une di urat.' Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moiyoime.

⁴ Ariya a bati qujai qa une 7 ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnaqas, 'O was, e kumbra grotonum.' Degsi mermo 7 yimqa ni aqa une kalil di torei moiyoime."

Iga Yesus qa gago areqalo sinqilatqajqa anjam

⁵ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanqi na minjeb, "O Tamo Koba, gago areqalo ni qa sinqilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime."

⁶ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, "Nunqo areqalo e qa sinqilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ninqi subar endi minjibqa a nunqo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas."

Yesus a kanqal tamo aqa kumbra qa anjam marej

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, "Tamo bei na aqa kanqal tamo qarinyonaqa gilsiq aqa inqi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanqi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa tamo koba a na kiyersi minjqas? 'Ni namo inqi uye' degsi minjqas e? Sai.

⁸ A minjqas, 'Ni ijo inqi goiyetbosim gara tigsim inqi suweiyosim ebimqa inqi ti ya ti uyqai. Uyt menetbimqa bunu ni kamba inqi ti ya ti uyqam.' A na aqa kanqal tamo degsi minjqas. Di kiyaaqa? A kanqal tamo lanaj deqa.

⁹ Kanqal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim 'Ni keretonum' degsi minjqasai. Di kiyaaqa? A kanqal tamo lanaj deqa.

¹⁰ Dego kere ninqi Qotei aqa kanqal tamo sosibqa wau kalil a na ninqi engoqnaqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, 'Iga kanqal tamo lanaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.' "

Yesus a tamo 10 nanqo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi boletnjrej

¹¹ Yesus a dena tigelosiq Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej.

¹²⁻¹³ Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanqo jejamu yu na ugeelenej qaji nanqi bosib Yesus itosibqa nanqi kiñala isaq di tigelosib tulan maosib minjeb, "O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige."

¹⁴ Onaqa Yesus a nanqi unjrseqa minjrej, "Ninqi olo puluosib aisib nunqo jejamu atra tamo nanqi osornjriy." Degsi minjrnaqa nanqi aiyoqnsibqa gamq di nanqo yu kalil mosoonaaqa nanqo jejamu boleonaq uneb.

¹⁵ Onaqa nanngo ambleq dena qujai a segi olo puluosiqqa Yesus aqa areq gilej. A lelej ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej.

¹⁶ Gilsiq Yesus aqa sinqaq di sinqa pulutosiqqa binjiosiq minnej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji.

¹⁷ Onaqa Yesus a tamo di unsiqa marej, “E na tamo 10 nanngo jejamu boletetnironumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanngi qabi unub?”

¹⁸ Nanngi olo ijoq bosai. Nanngi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtqo.”

¹⁹ Yesus a degsi marsiqqa tamo di minnej, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondonj Tamo Angro a lanj qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanngi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo ungasari nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantqonimqa manwa bei namoqna bam ningi unqasai.

²¹ Tamo bei na endegsi mernjwasai, ‘Ningni uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Ningni quiy. Bini Qotei a nunngo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Bati bei brantimqa ningni ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.

²³ Tamo qudei na ningni gisanqoqnsib merngoqnaqab, ‘Ningni uniy. Tamo Angro bqo agide,’ o ‘Tamo Angro bqo agiende.’ Degsib merngoqnaqab na ningni nanngi daurnjraib.

²⁴ Kola minjaleqnaqa lanj kalil suwanjenu dego kere mondonj e Tamo Angro brantitqa tamo ungasari kalil nanngi e nubqab.

²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nanngi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanngi kumbra degyoqnaqab.

²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanngi ingni ti ya ti uyoqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanngi kalil morenjekriteb.

²⁸⁻²⁹ Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanngi ingni ti ya ti uyoqnsib ingni ingni awaiyoqnsib silali oqnsib ingni yagoqnsib tal atoqneb. Nanngi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa njamyuwo ti meninj pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqa Sodom tamo ungasari kalil nanngi padalnjrej.

³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanngi kumbra degyoqnsib soqnaqab e Tamo Angro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingni ingni oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraiyoqnaqatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingni ingni oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqnaqatebe.

³² Kumbra nami Lot aqa njauj aqaq di brantej qaji ningni deqa are qaliy.

³³ Tamo bei a aqa segi njambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi njambile uratqas di a olo njambile bole oqas.

³⁴ “E ningni endegsi mernjwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di njerejsoqnaqab Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁵ Unja aiyel tal qujaiq di saplan gereiyoqnaqab Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.

³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqñibqa Qotei na bei lañ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa angro nanği anjam degsi minjrej.

³⁷ Onaqa nanği na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanği yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanço jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanği koroqab.”

18

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

¹⁻² Yesus aqa angro nanği bati gaigai Qotei pailyoqñib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaiioqnej. A tamo unçasari nanği qa dego are qalosaioqnej.

³ Qure dia unça qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, ‘Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryabosim gago aiyel anjam pegiyetgimqa tamo dena e olo gulbe ebqasai.’

⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaiieqnum. E tamo unçasari nanği qa are qalosaieqnum.

⁵ Ariya unça qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaibe.” A merbo gaigai yeqnu deqa unçum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulan asgibo uge.’ ”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninçi quiy.

⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo unçasari a na giltñjrej qaji nanği qolo ti qanam ti pailyoqñqab di a nanço pailyo qusimqa tariñsokobaiyqasai. A nanği urur aqaryainjrças.

⁸ E ninçi mernçwai. Qotei na nanği urur aqaryainjroqumatqas. Ariya mondon e Tamo Angro bosiyqa tamo unçasari mandamq endi unub qaji nanği e qa nanço areqalo sinçilatosib soqñib degsi unçai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanği aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nanği mareqñub, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanği unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nanği yawo anjam bei endegsi minjrej,

¹⁰ “Tamo aiyel nanği Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo.

¹¹ Nanği atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo qudei nanği unub dego sai. E gisañ na tamo unçasari nanği silali yainjrosaieqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai.

¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim ingi ti ya ti urateqnum. E ijo segi ingi ingi kalil potelenoqnsim oto bei ni atraimeqnum.’

¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lañ goge koqyosim pailyqajqa jemaiyonaqa turuosiqqa are soqonçyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrçiqa olo minjrej, “E ninçi mernçwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyayaqa? Tamo kalil nanço segi ñam soqteqñub qaji nanği Qotei na olo ñam aguq atetnrças. Ariya tamo nanço segi ñam aguq ateqñub qaji nanği Qotei na olo ñam soqtetnrças.”

Yesus a marej, “Angro du du nanği ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo unğasari qudei nanği nanği anğro du du ti anğro mom ti joqsib Yesus na aqa ban nanço gateq di atetnjrqa marsib aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa anğro nanği na saidnjrsib minjreb, “Nunço anğro du du nanği joqsib endeq baib.”

¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na anğro du du nanği di metnjrej. Osiqa aqa anğro nanği minjrej, “Anğro du du nanği uratnjrib ijo areq beb. Nanği saidnjraib. Tamo unğasari nanği anğro du du bul sqab di Qotei a nanço Mandor Koba sosim nanği taqatnjrqas.

¹⁷ E bole mernğwai. Niği anğro du du nanği bul sqasai di Qotei a niği osim taqatnğwasai. Deqa a nunço Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa nambile gaigai sqai?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaca e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole.

²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa uña jeamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jeamu laña gisanym. Ni ino ai abu nanço sorgomq di geregere sosimqa nanço anjam dauryoqne.’ ”

²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E anğro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.”

²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inği inği kalil qarinyosim silali osim tamo inği inği saiqoji nanği jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lan qureq di awai bole itqam.”

²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaca? A inği inği koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqa marej, “Tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banği koba.

²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa banği koba. Dego kere tamo unğasari inği inği koba ti unub qaji nanği Qotei na taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqa marsibqa lan qureq oqwajqa tulan banği koba.”

²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nanği na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nanği Qotei na elenamqa nanği nambile gaigai sqa kere?”

²⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo nanği segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanği elenqa kere. Di kiyaca? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nanği degsi minjnaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inği inği kalil uratosim ni daurmeqnum.”

²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernğwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa naun, aqa was nanği, aqa ai abu nanği, aqa anğro nanği ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na inği inği gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a nambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa anğro 12 nanği anjam degsi minjrsiq koboonaqa nanği joqsisa segitnjrsiq endegsi minjrej, “Niği quiy. E Tamo Anğro. Iga Jerusalem

aiyeqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği nami e qa nenğrenğyeb qaji di aqa damu brantqas.

³² Agi tamo qudei na e ojğab. E ojsib tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanğo banğ di e atğab. Yimqa nanği na e misiliñboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqğab.

³³ Osib e kumbainğbosib lubsib moiyoğbğab. Bati qalub koboamqa e olo subğ na tigelqai.”

³⁴ Yesus na aqa anğro nanği anjam degsi minjrnağ qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nanği geregere poinğrosai.

Yesus na tamo bei ñam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiğ Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei ñam qandimyej qaji a gam qalağ di awesosiqa tamo unğasari nanği silali qa ñilnğroqnej.

³⁶ Tamo unğasari tulağ gargekoba nanği Yesus dauryosib qatronoqnsib aiyeqğab tamo dena qusiqa nenemñreğ, “Ninği kiyaga qatronoqğub?”

³⁷ Onaqa nanği na minğeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.”

³⁸ Degsi minğnağqa a tulağ leleñoşiqa mareğ, “O Yesus, Devit aqa Nğiri, ni e qa dulame.”

³⁹ Onaqa tamo unğasari namoeb qaji nanği na tamo di nğiriğtosib minğeb, “Ni leleñkobaaim. Kiri.” Degsi minğnağqa a nanğo anjam quetnğrosai. A olo tulağ leleñoqnsiğ Yesus minğoqnej, “O Devit aqa Nğiri, ni e qa dulame.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqa tamo unğasari nanği minğreğ, “Tamo di osib ijo areğ osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areğ osi beb. Osi bonabqa nenemyej,

⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa leleñoqğam?” Onaqa minğej, “O Tamo Koba, e olo ñam poibim sawa unqajqa deqa e ni qa leleñoqğam.”

⁴² Onaqa Yesus na minğej, “Ni e qa ino areqalo siñğilatunum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ñamdamu olo poimeme.”

⁴³ Degsi minğnaqa aqa ñamdamu poiyoñaqa sawa unsiqa Qotei aqa ñam soqtosiqa tigelosiğ Yesus dauryosiğ aiyeğ. Onaqa tamo unğasari kalil nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa ñam soqtoqğeb.

19

Yesus a Sakius aqa talğ gilej

¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureğ di brantosiğ qure ambleğ na walweleqnaqa tamo bei aqa ñam Sakius a Yesus tamo kiyero degosiğ unqajqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nanğo gate. A ñoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiğ unqajqa yonağ ugeiyeğ. Di kiyaga? Tamo gargekoba nanği na sawa getenteb deqa.

⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiğ tamo unğasari kalil nanği buñnğrsiqa namoosiğ gam qalağ di ñam bei oqsiğ ñam ateğ. Ñam atsiqa are qaleğ, “Yesus a gam endena bamqa e geregere unqai.”

⁵ Onaqa Yesus a gam dena walwelosi aisiğ ñam utruğ di tigelosiğ tarosiğ Sakius unsiqa minğej, “O Sakius, ni mandamq aiyoqujat. Bini e ino talğ di sqai.” ⁶ Degsi minğnaqa a qusiqa mandamq aiyoqujatosiqa tulağ areboleboleiyonaqa Yesus osiqa ombla na aqa talğ gileb.

⁷ Gileqğabqa tamo unğasari kalil nanği di unsib nğiriğosib mareb, “Ninği uniy. Yesus a une tamo aqa talğ gileqnu.”

⁸ Onaqa talğ di Sakius a tigelosiqa Yesus minğej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo inği inği kalil ambleğ na potosiğ tamo inği inği saiğoji nanği jeisi enğrğai.

E nami tamo bei gisanjosim silali dala qujai yaiyem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.”

⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo ungasari nanngi minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa angro tintinqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanngi ti elenqo.

¹⁰ E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nanngi njamqnsim elenqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?”

¹² Nanngi degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qalej, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanngi na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nanngo mandor sosiy nanngi taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiqa sawa isaq gilej.

¹³ A gilqa osiqa aqa kanjal tamo 10 nanngi metnjrnaqa aqa areq bonabqa nanngi segi segi 20 kina enjrsiqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qujai nanngi a qa tulan ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa tamo qudei nanngi qarinjrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nanngi minjreb, ‘Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.’

¹⁵ Ariya sawa deqaji nanngi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kanjal tamo nanngi wau qa silali enjrej qaji nanngi metnjrej. Metnjrnaqa nanngi aqa areq bonabqa a na minjrej, ‘E nami silali engem qaji dena ninngi wauoqneb olo silali di osorbiy.’

¹⁶ “Onaqa kanjal tamo deqaji bei a bosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.’

¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘Ni kanjal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

¹⁸ “Onaqa kanjal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.’

¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minnej, ‘E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.’

²⁰ “Onaqa kanjal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minnej, ‘O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñenngi na dalaosim atnam soqnej.

²¹ E kumbra degyem. Di kiyaaqa? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njrinj ani. Tamo qudei nanngi waueqnab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nanngi inji yageqnab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.’

²² “Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minnej, ‘Ni kanjal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njrinj ani. Tamo qudei nanngi waueqnab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nanngi inji yageqnab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem.

²³ Deqa ni kiyaaqa ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu.’

²⁴ Degsi minjsiqa tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği minjrej, ‘Niği aqa 20 kina di yayosibqa kanğal tamo nami wauosiqa 200 kina ej qaji di olo yiy.’

²⁵ Onaqa nanği na minjeb, ‘O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaaqa 20 kina olo yqa maronum?’

²⁶ “Onaqa tamo koba a na minjrej, ‘E niği mernğwai. Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a laña sqas.’

²⁷ Osiqa minjrej, ‘Tamo nanği e qa jeu ateb qaji nanği di joqsib boiy. Nanği e qa mareb, “Tamo di a gago mandor ataib.” Deqa tamo nanği di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nanği ñumib moreñqab.’ ”

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiqa a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jojomyosiqa aqa anğro aiyele qariñjrnsiqa minjrej, “Niği aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaiyoqnej qaji. Niği donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy.

³¹ Niği sil palonteqnibqa tamo bei na nenemğwas kiyo, ‘Niği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?’ Degsi nenemğimqa niği na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.’ ”

³² Yesus a nanği aiyele degsi minjrnsiq qariñjrnaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb.

³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa abu nanği na nanği aiyele nenemñjreb, “Niği kiyaaqa donki aqa sil palonteqnub?”

³⁴ Degsi nenemñrnabqa nanği aiyele na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nanği aiyele donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nanço segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb.

³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo unğasari nanği nanço gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb.

³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa anğro gargekoba nanği tulañ areboleboleinjreqnaqa lelenoqneb. Yesus a nami mañwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqneb deqa nanği Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb,

³⁸ “Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa ñam tulañ soqtoqnqom! Lañ qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

³⁹ Onaqa tamo unğasari nanço ambleq dena Farisi qudei nanği tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino anğro nanço medabu getentetnjrime.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo anğro nanço medabu getentqab di meniñ nanği tamo bulyosib tulañ murqumyoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem nanği qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej.

⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo unğasari, bini bati endeqa niği Qotei aqa kumbra qalieeb qamu niği geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di niği qa uliejunu deqa niği qalieqa keresai.

43-44 Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa keresaiingwas. Amqa nanngi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjrsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab. Jeu tamo nanngi bosib ningi degngwab. Di kiyaaqa? Qotei na ningi aqaryaiingwajqa bati brantqo di ningi poingosai deqa.”

Tamo ungasari nanngi atra tal miligiq di inngi inngi qarinyoqneb

45 Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiqqa nam atej di tamo ungasari gargekoba nanngi inngi inngi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nanngi winjrnaq jaraiyeb.

46 Nanngi jaraiyeq nabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nanngo tal bulqo.”

47 Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti Yesus qalib moi qajqa gam namoqneb.

48 Ariya tamo ungasari kalil nanngi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearet-njroqnej. Deqa Juda gate nanngi Yesus qalib moi qajqa gam namonab ugeinjrej.

20

Juda nanngi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

1-2 Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Juda gate nanngi ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinyej deqa ni wau endi yeqnum?”

3 Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngitqa ningi e merbiy.

4 Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nanngi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ningi na merbiy.”

5 Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’

6 Ariya iga minjqom, “Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nanngi njirinosisib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaaqa? Nanngi mareq nub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ ”

7 Nanngi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.”

8 Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningiq degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi mernngwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

9 Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nanngi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej.

10 Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanjal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nanngoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbqo bonum. Deqa

ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nanngi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej.

¹¹ Gilnaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqa a lanja puluosiq gilej.

¹² Onaqa wau lanja na olo kanjal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej.

¹³ Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nanngi aqa anjam quetqab.’

¹⁴ Degsi are qalsiqa aqa segi niri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi niri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moyotosimqa wau endi iga na oqom.’

¹⁵ Degsib marsibqa wau lanja aqa niri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalnab moiyej.

“Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas?

¹⁶ E ningi merngwai. A bosim nanngi ñumsim moyotnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrinqa nanngi na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo ungasari nanngi yawo anjam degsi minjrnaqa nanngi qusib minjeb, “Wau taqato tamo nanngi kumbra uge di yaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus na nanngi koqnjrnsiqa minjrej, “Qotei aqa anjam bei nenngrenq di unu. Aqa damu ningi poinqwo e? Anjam agiende,

“Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’

¹⁸ Ningi quiy. Tamo ungasari ululonosis tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu ginngenyqas. Ariya tal ai di ulonosim tamo ungasari qudei nanngoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqas.”

¹⁹ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanngo jejamuq di une qametnjurej. Nanngi degsib qalieosib deqa minjin oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nanngi tamo ungasari nanngi ulainjrsib deqa nanngi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus koqyesoqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarinnjrnam nanngi Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanngi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nanngo gate aqa banq di atqom.” Nanngi degsib are qalsibqa tamo qudei qarinnjrnab nanngi Yesus aqa areq gileb.

²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum.

²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

²³ Onaqa Yesus a nanngo areqalo uge di poiyoonaqa minjrej,

²⁴ “Ning menin silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanngi menin silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Menin silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanngi na minjeb, “Di Sisar aqa.”

²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa inği inği a qa olo yiy. Qotei aqa inği inği a qa olo yiy.”

²⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo unğasari nanço namdamuq di nanği Yesus gisanıyb a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanği Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanği mareqnub, “Tamo moreño qaji nanği olo subq na tigelqasai.”

²⁸ Deqa nanği bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa nıaun anğro saıqoji soqnımqa aqa was bei na olo unğa qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa anğro nıambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej.

²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanği soqneb. Nanço was matu a unğa osıqa moiyej. A anğro saıqoji.

³⁰ Onaqa aqa was yala na olo unğa qujai di osıqa a dego moiyej. A anğro saıqoji.

³¹ Onaqa aqa was yala na olo unğa qobul di osıqa a dego moiyej. A anğro saıqoji. Was 7 kalil nanği unğa qujai di osib moreneb. Nanği anğro saıqoji.

³² Nanği kalil moreñonabqa ariya bunuqna unğa di a dego moiyej.

³³ Deqa ni ıga merge. Mondon subq na tıgelo batıamqa tamo kalil nanği subq na tıgelabqa unğa di a yai aqa nıaun tıntın sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanği unğa qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanği unğateqnub. Unğa nanği tamoteqnub.

³⁵ Ariya mondon tamo unğasari Qotei na subq na tıgelqa gıltnjrej qaji nanği subq na tıgelosıbqa nanği tamotqasai. Nanği unğatqasai.

³⁶ Nanği lan anğro bul lan sqab. Qotei na nanği subq na tıgeltnjrimqa nanği aqa segi anğro bole sqab. Deqa nanği olo morenqa keresai.

³⁷ Nıngi quiy. Tamo nanği moısib olo subq na tıgelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosıq endegsi nengrenyej, ‘Nıam marın mıligiq di puloneqnaqa Qotei a nıam pulonq di sosıqa Moses metosıq minjej, “E Abraham aqa Qotei. E Aısak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.” ’

³⁸ Qotei na Moses degsi minjej deqa ıga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanço Qotei sai. A tamo nıambıle so qaji nanço Qotei. Deqa tamo kalil nanği Qotei aqa nıamgalaq di nıambıle unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanği Yesus aqa anjam di qusıbqa nanği olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanği na minjeb, “O Qalie Tamo, ıno anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa nıri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanği endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanği kıyaqa mareqnub, ‘Kristus a Devit aqa nıri’?”

⁴²⁻⁴³ Devit a nami marej, ‘Kristus a ıjo Tamo Koba.’ Agı louqa buk mıligiq di Devit a anjam endegsi nengrenyej,

‘Tamo Koba a na ıjo Tamo Koba minjej,

“Ni ıjo ban woq endi awo.

Awesoqnımqa e ıno jeu tamo kalil nanği elenosıy ıno sorgomq di atıtqa ni na nanği taqatnjroqnqam.” ’

⁴⁴ Nıngi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ıjo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa nıri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanği kumbra uge uge yeqnub

⁴⁵ Tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa anjam di queq nabqa a na aqa anğro nanği endegsi minjrej,

⁴⁶ “Niği dal anjam qalie tamo nanğo kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nanği koro sawaq di tamo ungasari nanği na nanğo ñam soqtetnjrsib ban ojetnjrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqnsib laqñub. Nanği Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanğo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreqnu.

⁴⁷ Nanği uña qobul nanği gisañjroqnsibqa nanğo tal ti inği inği ti laña yainjreqñub. Osib tamo ungasari nanği na unjrsib nanğo ñam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanği awai tulan ugedamu enjrqas.”

21

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

¹ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanği boqnsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqnej.

² Onaqa uña qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiq a meniñ silali kiñilala aiyel segi atej. Atnaqa Yesus na unsiqa aqa anğro nanği minjrej,

³ “E bole mernğwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanği bunjrsiqa silali kobaquja atqo.

⁴ Ñoro tamo nanği silali koba ti unub. Nanği oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanği na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa anğro qudei nanği atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniñ di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa inği inği ti meniñ ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej,

⁶ “Atra tal niği unonub endi bunuqna jeu tamo nanği na bosib tulan niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa anğro nanği na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanği bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Niği geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na niği gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanği ijo ñam na boqnsib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqñqab, ‘Kristus bqajqa bati agi jojomqo.’ Degsib gisañosib maroqñqab niği nanği daurnjraib.

⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanği an na qotokobaoqñqab. Niği deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

¹⁰ Yesus a nanği degsi minjrsiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqñqab. Mandor kokba qudei nanği dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nanği qoto itnjroqñqab.

¹¹ Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti inği saio bati brantelenqas. Lan goqe di mañwa bei bei brantqñqab tamo ungasari nanği unoqnsib ulagetoqñqab.

12 “Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnmq̄a Juda nan̄gi na bosib nin̄gi jeutn̄goqnsib ugeugein̄goqnsib ojelen̄oqnsib. Ojelen̄oqnsib anjam pegiyo talq̄ di nin̄gi tigeln̄goqnsib tonto talq̄ di brein̄goqnsib. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqnsib nin̄gi joqoqnsib Rom nan̄go mandor ti nan̄go gate ti nan̄go ulatamuq̄ di nin̄gi tigeln̄goqnsib.

13 Yimqa gam dena nin̄gi ijo anjam bole palontoqnsib nan̄gi minjroqnsib.

14 Deqa nin̄gi na kamba anjam kiye minjrqajqa deqa nami are koba qalaib.

15 E segi na nun̄go medabu sin̄gilatetn̄gosiy powo en̄gitqa nin̄gi kamba anjam minjroqnsib. Minjroqnsibqa nan̄gi nun̄go anjam di gotran̄yqa yoqnsib ugein̄jroqnsib.

16 “Bati deqa nun̄go ai abu nan̄gi ti nun̄go was nan̄gi ti nun̄go len̄ nan̄gi ti nun̄go kadoi nan̄gi ti tigeloqnsib nin̄gi ojelen̄oqnsib jeu tamo nan̄go ban̄q di atelen̄oqnsib. Osib nin̄gi qudei lun̄goqnsib moren̄oqnsib.

17 Nin̄gi ijo ñam ejunub deqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi nin̄gi qa tulan̄ ugeoqnsib jeutn̄goqnsib.

18 Ariya Qotei na nin̄gi gegerere taqatn̄goqnsib deqa ijo an̄gro bei padalqasai. Nin̄gi kalil bole sqab. Nun̄go gate ban̄ga bei dego ugeqasai.

19 Deqa nin̄gi gulbe di qoboioqnsib sin̄gila na tigelesoqniy. Sosib dena nin̄gi ñambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nan̄gi Jerusalem qure niñaqyqab

20 “Bunuqna qaja tamo nan̄gi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnsib nin̄gi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole, Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’

21 Bati deqa tamo un̄gasari Judia sawaq̄ di unub qaji nan̄gi jaraiyosib manaq̄ oqoqujatebe. Tamo un̄gasari Jerusalem di unub qaji nan̄gi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo un̄gasari wauq̄ di, gamq̄ di unub qaji nan̄gi olo puluosib qureq̄ baib. Nan̄gi torei dena jaraiyoqujatebe.

22 Bati deqa Qotei na tamo un̄gasari nan̄go une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nen̄gren̄yeb qaji di aqa damu brantqas.

23 O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjin̄ Juda nan̄goq̄ aiyimqa gulbe tulan̄ kobaquja nan̄go mandamq̄ di brantqas. Deqa un̄a guman̄ ti un̄a an̄gro mom ti nan̄gi jaraiyo ban̄gioqnsib gulbe gargekoba oqnsib.

24 Jeu tamo nan̄gi bosib Juda nan̄gi serie na ñumoqnsib moren̄oqnsib. Osib qudei ojelen̄osib joqnsib sawa bei beiq̄ di uratnjroqnsib. Tamo Juda sai nan̄gi bosib Jerusalem tulan̄ niñaqyosib sin̄gila na taqatesqab. Taqatesoqnsib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nan̄gi olo taqal brein̄jqas.

Tamo An̄gro a sin̄gila ti rian̄ ti lan̄biq na mandamq̄ aiqas

25 “Bati deqa sen̄ ambruqas. Bai dego suwan̄qasai. Bongar nan̄gi ululon̄osib mandamq̄ aiyelen̄qab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnsib. Yimqa sawa bei bei qaji nan̄gi quoqnsib areqalo niñaqyetnjroqnmq̄ nan̄gi tulan̄ ulaugetoqnsib.

26 Lan̄ goge di in̄gi in̄gi kalil ren̄gin̄yelen̄amqa tamo un̄gasari nan̄gi unsib maroqnsib, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nan̄gi degsib maroqnsib ulaugetoqnsib ñam eririqnsib.

27 Bati deqa e Tamo An̄gro sin̄gila ti rian̄ koba ti lan̄biq na mandamq̄ aiyocnit tamo un̄gasari nan̄gi tarosib e nubqab.

28 Kumbra kalil di brantqa utru atoqnmq̄ nin̄gi ulaaib. Nin̄gi tigelosib tarosib ñam atoqniy. Di kiyaq̄a? Qotei na nin̄gi awain̄jim nin̄gi bole sqajqa bati jomq̄o deqa.”

Nin̄gi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁹ Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ningi qura ti nham kalil ti unjriy.

³⁰ Nam banga qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomoqo.’

³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo ungasari nanği taqatnjrsim nanço Mandor Koba sqajqa bati jojomoqo.’

³² “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği kalil moreñosaisoqñibqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantelenqas.

³³ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ningi gegerere nham atsib soqniye

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi gegerere nham atsib soqniy. Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nunço segi jejamu qa inği inği qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ningi prugtngo uge.

³⁵ Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nançoq di brantoqumatqas.

³⁶ Deqa ningi gaigai nham atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila ençoqñimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ningi na britosib e Tamo Ançro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo ungasari nanği Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiqa mana ñam Oliv di ñeioqnej.

³⁸ Tamo ungasari kalil nanği Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambu tigelooqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

22

Judas a Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas

¹ Onaqa Juda nanço yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyoqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti Yesus qalsib moiyoqajqa gam nhamoqneb. Di kiyaaqa? Nanği tamo ungasari nanği ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa ançro 12 nanği deqaji bei.

⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanği ti nançoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nunço banq di atqai.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.”

⁶ Degsi minjnabqa a nanço anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nanço banq di atqajqa gam nhamoqnej. A are qalej, “Yesus a tamo ungasari nanği uratnjrsim a segi soqñimqa e na osiy Juda tamo kokba nanço banq di atqai.”

Pita Jon wo nanği yori bati aqa inği inği gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyoqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanği endegsi minjrej, “Ningi kaja du du nanği ñumelenosib siranmeq di leñ liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nanği

degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nanği mareb, "İga kaja du du nanği ñumelenosim Qotei atraiyqom."

⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nanği minjrej, "Bini yori bati koba. Deqa ninği aiyel aisib gago inği inği gereiyetgibqa iga koba na inği uyqom."

⁹ Onaqa nanği aiyel na minjeb, "Ni iga merge. İga aisim tal qabia inği inği gereiyqom?"

¹⁰⁻¹¹ Onaqa Yesus na nanği aiyel qarınjrsiqa minjrej, "Ninği aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboıyosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Ninği a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, 'Qalie Tamo a marqo, "E ijo anğro nanği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa warum a qabi unu?"'

¹² Ninği degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ninği osorıgwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleneb unu. Ninği aiyel aisib warum dia gago inği inği gereiyelenoiy."

¹³ Onaqa nanği aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsı brantonab unsibqa inği inği kalil gereiyeleneb.

Yesus na aqa anğro nanği bem ti wain ti anainjrej

¹⁴ Onaqa inği uyqa bati brantonaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti koba na awoosib inği uyoqneb.

¹⁵ Nanği inği uyoqnsibqa Yesus na nanği endegsı minjrej, "E jaqatin osaiunum. Deqa e ninği koba na awoosim yori bati aqa inği uyqajqa tulan areboleboleibqo.

¹⁶ E ninği mernğwai. E inği endi olo uyqasai. Degsı gilsiy mondon Qotei na ninği taqatıgıosim a nunğo Mandor Koba soqnımqa inği endi aqa utru e na geregere babtosiıy olo uyqai."

¹⁷ Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiqa Qotei pailyosiqa aqa anğro nanği endegsı minjrej, "Ninği wain gamban endi osib uyiıy.

¹⁸ E ninği mernğwai. E wain endi olo uyqasai. Degsı gilsiy mondon Qotei na ninği taqatıgıosim a nunğo Mandor Koba soqnımqa e olo uyqai."

¹⁹ Osiqa Yesus a olo Qotei pailyosiqa bem osiq giıngenıyosiqa nanği enjrsiqa minjrej, "Endi ijo jejamu. E ninği aqaryainğwa osim deqa enğonum. Deqa ninği osib uyiıy. Bunuqna ninği gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniıy."

²⁰ Onaqa nanği bem uynabqa Yesus na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, "Wain gamban endi ijo leı. Nunğo une kobotqajqa deqa ijo leı aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiıy qaji di siıgılatqas.

²¹ Ariya ninği quiıy. İjo anğro bei na e osim tamo qudei nanğo banq di atqas. Anğro di agi iga koba na endego awoosim inği uyeqnum.

²² E Tamo Anğro. Deqa Qotei na nami merbeı, 'Ni moiıqam.' A degsı merbeı deqa e aqa anjam di dauryosiıy moiıqai. Ariya anğro e osim tamo qudei nanğo banq di atqas qaji a tulan padalougetqas."

²³ Yesus na aqa anğro nanği degsı minjrnaq qusibqa segi segi maroqneb, "Anğro yai a kumbra di yqas?"

Yesus aqa anğro nanği ñiriıosib anjam na qotoqneb

²⁴ Onaqa Yesus aqa anğro nanği segi segi ñiriıosib yai a anğro kalil bunjrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb.

²⁵ Onaqa Yesus na minjrej, "Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqñub qaji nanği ñiriı na sawa taqateqñub. Yeıqñab tamo unğasari nanği na nanğo ñam soqtoqnsib mareqñub, 'Nanği sawa taqato tamo bole.'

²⁶ Ariya kumbra di nunğoq di saiıq. Nunğo ambleq di anğro bei a tamo kobaquja sqa marsımqa a mati tamo lanaj bul soqñem. Osim a tamo

kobaquja sqas. Nungo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.

²⁷ Ningsi are qaliy. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq ingi uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq ingi suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq ingi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nungo ambleq endi sosim ningi wauetngeqnum.

²⁸ “O ijo angro, e gulbe qoboieqnam ningi e uratbosaieqnum. Ningsi e beterbeqnum.

²⁹ Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ningi mandor atelenqai.

³⁰ Osiy mondon e nungo Mandor Koba sosiy ningi koba na ingi ti ya ti uyoqngom. Yimqa ningi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa angro 12 nanngo moma kalil nanngi taqatnjroqngab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq waingwa marqo. Ningsi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nungo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa ningi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanngi bem sum ñoqoryoqnsib damu elenqnum dego kere.

³² O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailyeqnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bulyosim ijoq bqam. Bosim ino was nanngi singilatnjroqngam.”

³³ Onaqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morengom. E ulaqasai.”

³⁴ Onaqa Yesus na minnej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqngimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

Yesus aqa angro nanngi silali ti qaquj ti sebru ti oqab

³⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrej, “E ningi nami qaringsosim merngem, ‘Ningsi gilsib ijo anjam mare mare laqniy. Ningsi silali ti gilaib. Nungo qaquj aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nanngi na minjeb, “Sai. Iga ingi bei qa truquosai.”

³⁶ Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqngim oiy. Nungo qaquj bei soqngim di dego oiy. Ningsi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qarinyosib silali osib dena sebru awaiyiy.

³⁷ E ningi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nanngi marqab, “Kristus a une tamo.”’ ”

³⁸ Onaqa Yesus aqa angro nanngi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsiaq dia Qotei pailyej

³⁹ Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanngi dego a dauryosib oqeb.

⁴⁰ Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanngi minjrej, “Ningsi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ”

⁴¹ Yesus a degsi minjrsiq nanngi uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiqa singa pulutosiq Qotei pailyej.

⁴² A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Unqum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴³⁻⁴⁴ Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a neskobaiyosiqa aqa nes len ti mandamq aiyoqnej. Bati deqa lan angro bei aisiqa Yesus taqyosiqa singilatej.

⁴⁵⁻⁴⁶ Yesus a pailyo koboonaqa a olo tigelosiqa aqa angro nanjo areq aisiq nam atej di nanji are gulbe na nerenesonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, "Ningi kiyaaq nerenjunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqniy. Yim gulbe bei nunjoq bqas di gulbe dena ningi uneq wainjwasai."

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanjo banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nanji deqaji bei agi Judas a na tamo gargakoba nanji joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej.

⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, "O Judas, e Tamo Angro. Tamo nanji endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?"

⁴⁹ Onaqa tamo nanji di Yesus ojqa laqnabqa aqa angro nanji unsibqa Yesus minjeb, "O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nanji di ñumnam morenqab."

⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanjal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi gentetej.

⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nanji minjrej, "Kumbra degyaib. Uratiy." Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanji ti Juda gate nanji ti minjrej, "E len ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti elenjosib e ojqa bonub e?"

⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na soqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojasai. Ariya bati uge nunjoq di brantqo deqa ningi e ojonub. Endego ambru aqa singila agi brantqo."

Pita a marej, "E Yesus qaliesai"

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nanji Yesus ojsib walwelosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nanji Yesus osi gileqnaqqa Pita a kiñala isa isaq na nanji daurnjrsiq gilej. Gilsiq atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nanji tal meq di nam tunjuyosib awesonabqa bosiq nanji koba na nam yoroqnej.

⁵⁶ Pita a namyuwo areq di awesonaqa kanjal unja bei na unsiqa koqyosiq qaja tamo nanji minjrej, "Tamo endi Yesus ombla soqneb."

⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, "Unja, e tamo di qaliesai."

⁵⁸ Sokiñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqa minjej, "Ni dego Yesus aqa angro bei." Onaqa Pita na minjej, "E aqa angro sai."

⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq singila na marej, "Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb."

⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, "Ni anjam maronum di e poibosai bole sai." Degsi minjnaqa tuwe anjamej.

⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaaq Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej. Koqyon-aqa anjam nami Yesus na minjej qaji, "Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, 'E Yesus qaliesai,' " anjam deqa olo are qalsiq poiyonaqa tal qalaq gilsiq tulan akamugetej.

Nanji na Yesus misilinyoqnsib ban na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojob qaji nanji a misilinyoqnsibqa ban na qaloqneb.

⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa namdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misilin anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nanjo ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nanji ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb,

⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merngwai di ninji ijo anjam quetbqasai.

⁶⁸ E anjam bei nenemngwai di ninji olo anjam merbqasai.

⁶⁹ Deqa e ninji endegsi merngwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei sinjila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nanji degsi minjrnaqa nanji na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Niri e?” Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ninji maronub di kere.”

⁷¹ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib tulan minjin oqetnrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas?”

23

Juda tamo kokba nanji Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

¹ Juda tamo kokba nanji degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nanjo gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb.

² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo ungasari nanji kumbra ugeq breinjreqnu. Osiaqa nanji mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsiaqa minjreqnu, ‘E segi nunjo Mandor Koba. E segi Kristus.’ ” Juda tamo kokba nanji degsib Yesus aqa jejamuq di une qameteb.

³ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa Yesus nenemyej, “Ni Juda nanjo Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni maronum di kere.”

⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo ungasari kalil nanji ti minjrej, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.”

⁵ Degsi minjrnaqa nanji na kamba minjeb, “Yesus a tamo ungasari nanji kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsiaqa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa nenemnjrej, “Yesus a Galili qaji tamo e?”

⁷ Degsi nenemnrnaqa nanji na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa minjrej, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilinga a kamba Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrnsiaqa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quoqnej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq unsiaqa tulan areboleboleijej.

⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargekoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej.

¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanji ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargekoba qamelenjoqneb.

¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nanngi ti Yesus tulan ugeugeiyosib misiliñoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nanngi gaigai jigeqñub deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej.

¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nanngi jeu turyeb. Nami nanngi ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ninngi Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti tamo ungasari kalil nanngi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonaqqa endegsi minjrej, “Ninngi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo ungasari nanngi kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ninngi quonub. Une kalil ninngi aqa jejamuq di qameqñub qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai.

¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqqa ijoq bqo. Deqa ninngi quiy. Ninngi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laña moyotqa keresai.

¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nanngi minjrit nanngi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nanngi Pailat aqa anjam di qusibqa nanngi tulan murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moyotime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.”

¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nanngi joqsiqa Rom nanngi ti qotsib tamo qudei ñumeb deqa qaja tamo nanngi Barabas osib tonto talq di waiyeb.

²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo ungasari nanngi olo minjrej, “Ninngi marib e Yesus uratit gilqas.”

²¹ Onaqa nanngi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!”

²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqa? A une kiye yej deqa a namburbasq di qamqai? Ninngi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laña moyotqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nanngi minjrit nanngi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

²³⁻²⁴ Onaqa tamo ungasari nanngi olo tulan murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa wainyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus namburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqñab nanngo anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nanngo anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Unqum. E na ijo qaja tamo nanngi minjrit Yesus osi gilsib namburbasq di qamib moiqa.”

²⁵ Degsi minjrasiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanngi enjrej. Osiqa tamo ungasari nanngo areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nanngo banq di atnaqa nanngi na aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a osib gileb.

Nanngi Yesus osib namburbasq di qameb

²⁶ Nanngi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nanngo ambleq di unja qudei nanngi are tulan gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb.

²⁸ Gileqñabqa Yesus a qusiqa bulosiqa nanngi minjrej, “O Jerusalem ungasari, ninngi e qa akamaib. Ninngi nunngo anqro nanngi qa ti ninngi segi qa ti akamoiy.

²⁹ Ninngi quiy. Bati bei brantimqa tamo nanngi endegsib marqab, ‘Unja nanngo miligi ugeej qaji nanngi ti unja anqrotosaieqñub qaji nanngi ti areboleboleinjrqas.

Un̄a an̄gro mun̄gum anainjrosaieq̄nub q̄aji nan̄gi dego areboleboleinj̄rqas.' Tamo nan̄gi degsib marq̄ab.

³⁰ Osib mana nan̄gi minj̄rqab, 'Nin̄gi bosib iga kabutgosib ulitgiy.'

³¹ O un̄gasari, e n̄am gesgi bul. Tamo nan̄gi na e kumbra uge ebeq̄nub. Tamo nan̄gi di n̄am moiyo bul. Deqa kumbra tulan̄ ugedamu nan̄goq di brantqas."

³² Bajin̄ tamo aiyel dego n̄amburbasq di n̄umib moren̄qajqa marsib Yesus koba na joqsib giloq̄neb.

³³ Nan̄gi giloq̄nsib sawa agu kiñala bei aqa n̄am Tamo Gate Tanu di brant̄osib dia Yesus n̄amburbasq di q̄ameb. Qamsib bajin̄ tamo aiyel nan̄gi dego n̄amburbasq di n̄umeb. Bei Yesus aqa ban̄ woq di q̄ameb. Bei Yesus aqa ban̄ qonan̄q di q̄ameb.

³⁴ Yesus a n̄amburbas goge di sosis̄a a endegsi pailyej, "O Abu, ni na tamo nan̄gi e gaintbonub q̄aji nan̄go une di kobotime. Nan̄gi une yonub di nan̄gi q̄aliesai." Bati deqa q̄aja tamo nan̄gi Yesus aqa gara elen̄qa marsib giltelen̄eb. Osib menin̄ silali alan̄eb. Tamo yai aqa menin̄ na bun̄nj̄rqas di a na gara oqas. Degsib marsib menin̄ silali alan̄osib gara elen̄eb.

³⁵ Onaqa tamo un̄gasari kalil nan̄gi tigelesosib Yesus koq̄yeq̄nabqa Juda gate nan̄gi na Yesus misilin̄yoq̄nsib endegsib maroq̄neb, "A na tamo un̄gasari nan̄gi aq̄aryainj̄roq̄nej. Ariya a na aqa segi jejamu aq̄aryaiyqa keresai. A maroq̄nej, 'E Qotei aqa Kristus. A na e giltbej.' Anjam di bolean̄qa a na aqa segi jejamu aq̄aryaiyosim n̄amburbas uratosim mandam̄q aiyem."

³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nan̄gi dego Yesus degsib misilin̄yoq̄neb. Osib aqa areq̄ gilsib wain isa koba anaiyosib min̄jeb, "Ni Juda nan̄go Mandor Koba bolean̄qa ni ino segi jejamu aq̄aryaiyosim n̄amburbas urat."

³⁸ Osib n̄amburbas mutu gogeq̄ di anjam endegsib nengren̄yeb, "Tamo endi a Juda nan̄go Mandor Koba."

³⁹ Onaqa bajin̄ tamo bei n̄amburbasq di q̄ameb q̄aji a na Yesus misilin̄yosiq̄a min̄jej, "Ni Kristus am̄qa ni ino segi jejamu aq̄aryaiyosim aqo aiyel dego aq̄aryaige."

⁴⁰ Onaqa bajin̄ tamo bei na aqa anjam di q̄usiq̄a n̄irin̄tosiq̄ min̄jej, "Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaq̄a Qotei ulaiyosai?"

⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere moren̄qom. Ariya Yesus aqa jejamuq̄ di une bei saiq̄oji."

⁴² Osiq̄a Yesus min̄jej, "O Yesus, mondon̄ ni olo bosim Mandor Koba sosim̄qa ni e qa are q̄alsim e ame."

⁴³ Onaqa Yesus na min̄jej, "Bini qujai ni e ombla lan̄ q̄ureq̄ di sqom. E bole mermonum."

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige sen̄ bati 12 onaqa sawa kalil tulan̄ ambruosi sonaq̄ gilsiq̄ sen̄ bati 3 onaq̄ bilaq̄tej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq̄ di gain̄esoq̄nej q̄aji a goge na bran̄osiq̄ aisiq̄ poaiyelej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulan̄ lelen̄osiq̄a marej, "O Abu, e na ijo qunun̄ osim ino ban̄q di atonum." Degsi marsiq̄a mondor titosiq̄ moiyej.

⁴⁷ Onaqa q̄aja tamo nan̄go gate a Yesus degsi mondor titosiq̄ moiyej di unsiq̄a Qotei aqa n̄am soqtosiq̄a marej, "Bole, Yesus aqa jejamuq̄ di une bei saiq̄oji."

⁴⁸ Onaqa tamo un̄gasari kalil Yesus un̄qa belen̄eb q̄aji nan̄gi dego Yesus degsi moiyej di unsibqa a qa are tulan̄ gulbeinj̄rnaqa are soqon̄yeb. Osib jaraiyosib nan̄go segi segi talq̄ gilelen̄eb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nanngi ti unngasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleneb qaji nanngi ti isaq di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainjosiq moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nanngo gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulan boledamu.

⁵¹ A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tarinjoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nanngi Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb bati deqa Josep a nanngi koba na anjam qososai. A nanngo anjam di uratoqnej.

⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?”

⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilsiq sub bei nami meniñ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosai qneb.

⁵⁴ Juda nanngo yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa inñi inñi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di unngasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleneb qaji nanngi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaq uneb.

⁵⁶ Unsib olo puluosib nanngo talq aisib ñam so aqa ya quleq tulan boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati brantonaqa nanngi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

24

Yesus a olo subq na tigelej

¹ Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru unngasari nanngi olo tigelosib ñam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb.

² Nanngi gilsib ñam ateb di meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb.

³ Unsib sub miligiq aiye di nanngi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai.

⁴⁻⁵ Deqa nanngi are tulan kobainjreb. Onaqa tamo aiyel nanngi brantosib unngasari nanngo areq di tigelesonab unjrsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di ñam queb. Tamo aiyel di nanngo gara tulan minjalo. Onaqa nanngi na unngasari nanngi minjreb, “Ninñi kiyaaqa tamo moiyo sawaq endi tamo nambibile unu qaji a qa ñameqnub?”

⁶ Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelqo. Nami a Galili sawaq di sosisqa bati deqa a na ninñi endegsi merngej, ‘E olo subq na tigelqai.’ Ninñi aqa anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ Agi a ninñi endegsi merngej, ‘E Tamo Anñro ojsibqa une tamo nanngo banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ ”

⁸⁻⁹ Onaqa unngasari nanngi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa anñro 11 nanngi tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰ Unñi bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Unngasari qudei dego tamo aiyel nanngo anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi sainjreb.

¹¹ Sainjrnab qunab ugeinjrnaq mareb, “Unngasari nanngo anjam di lanña sa anjam.”

¹² Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angro aiyel nanqi Emeus gamq di Yesus tureb

¹³ Bati qujai deqa Yesus aqa angro aiyel nanqi Jerusalem uratosib qure bei aqa nam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego.

¹⁴ Nanqi aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanqi na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb.

¹⁵ Gileq nabqa Yesus a segi nanqoq di brantosiq nanqi koba na walwelosib giloqneb.

¹⁶ Nanqi Yesus uneb ariya nanqi a qa poinjrosai.

¹⁷ Deqa a na nanqi aiyel endegsi nenemnjrej, “Ningi anjam kiye maroqnsib gileq nub?” Degsi nenemnjrnaqa nanqi tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanqi aiyel ulatamu tulan ugeinjrej.

¹⁸ Onaqa bei aqa nam Kliopas a na kamba Yesus minjej, “Tamo gargekoba nanqi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyu kumbra brantej qaji deqa qaliesai?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nanqo namdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej.

²⁰ Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na a ojsib Rom nanqo banq di ateb. Atnabqa nanqi na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib namburbasq di qal nab moiyej.

²¹ Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo.

²²⁻²³ Yqoqa nobqolo ambru gago ungasari qudei nanqi Yesus aqa subq gilonub nanqi aqa jejamu unosai. Dena puluosib bosib iga mergonub, ‘Iga subq di lan angro qudei unjronumqa nanqi na mergonub, “Yesus a subq na tigelqo. Deqa a nambile unu.” ’ Ungasari nanqi na iga degsi mergonubqa iga tulan prugugetonum.

²⁴ Tamo qudei nanqi iga koba na sonam nanqi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil ungasari nanqi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya nanqi Yesus aqa jejamu unosai.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunqo areqalo tulan truqingwo. Qotei aqa medabu o tamo nanqo anjam nami maroqneb qaji di ningi poinjosai.

²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim lan qureq oqimqa Qotei na nam kobaquja yqas.”

²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di nanqi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil nanqi Moses ombla nanqo anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam geregere platosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya nanqi qalub koba na walwelosib qure nanqi gilqa mareb qaji di jojomyosib Yesus a nanqi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa nanqi aiyel na saidyosib minjeb, “Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa a nanqi aiyel daurnjrsiq nanqo tal gogetosib koba na soqneb.

³⁰ Sosib awoosib ingi uyoqnsib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiq bem gingenyosiq nanqi aiyel anainjrej.

³¹ Anainjrnaqa bati deqa nanği Yesus qa poinjrnaqa mareb, “Bole, tamo endi Yesus.” Degsib marnabqa Yesus a nanço ambleq na loumosiq ulanej.

³² Ulanonaq nanği mareb, “Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere plaltosiq mergeq-naqa iga quoqnsim tulan arearetgoqnaj.”

³³ Nanği aiyel degsib marsib bati qujai deqa nanği tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa anğro 11 nanği tamo qudei ti koroesonab itnjreb.

³⁴ Onaqa nanği na nanği aiyel endegsib minjreb, “Tamo Koba a bole subq na tigelqo. Agi a subq na tigelosiq Saimon aqaq di brantqoqa a bole unqo.”

³⁵ Degsib minjrnabqa nanği aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem giŋgenjyosiq anainjrnaqa nanği a qa poinjrej deqa ti nanği sainjreb.

Yesus aqa anğro nanği a uneb

³⁶ Degsib sainjreqnabqa Yesus a segi nanço ambleq di brantosiq minjrej, “Niŋgi are lawo soqniy.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanği kalil ulaosib tulan prugugetosib are qaleb, “Iga buga bei unonum kiyo?”

³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi kiyaa e buga qa marsib ulaosib prugonub?”

³⁹ Endi e di. Niŋgi ijo baŋ bile unsib ijo siŋga unsib baŋ waiyosib ijo jejamu ojsib poiŋwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji.”

⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na nanği degsi minjrsiqa aqa baŋ ti siŋga ti nanği osornjrnaqa nanği unsib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanği olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi iŋgi bei unu e?”

⁴²⁻⁴³ Onaqa nanği qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nanço ŋamdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiqa minjrej, “E nami niŋgi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, ‘Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanği e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.’ E nami niŋgi degsi merngoqnem.”

⁴⁵ Osiqa Yesus a nanço areqalo waqtetnjrnaqa nanği Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrej.

⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Kristus a jaqatin koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigelqas anjam di nengrenq di unu.

⁴⁷⁻⁴⁸ Deqa ijo anjam maro tamo nanği sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontognqab. Palontognib tamo unğasari nanği quoqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo ñam na nanço une kobotetnjroqnqas. O ijo anğro, niŋgi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nunço ŋamdamuq di yoqnem qaji deqa tamo unğasari nanği sainjroqniy. Niŋgi Jerusalem endia wau di utru atsib laqniy.

⁴⁹ Niŋgi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nunçoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nunçoq bqas. Deqa niŋgi qure endia tariñoqniy. Tariñosib soqniqbqa laŋ goge na Qotei aqa siŋgila nunçoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq laŋ qureq oqej

⁵⁰ Osiqa Yesus na aqa anğro nanği joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa baŋ soqtosiq nanği qa pailyej.

⁵¹ Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanği uratnjrsiqa laŋ qureq oqej.

⁵² A laŋ qureq oqeqnaqa nanği siŋga pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanği olo puluosib Jerusalem aiyeb.

⁵³ Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej

¹ Tulaŋ nami ingi ingi kalil brantosaisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei.

² Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb.

³ Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na ingi ingi kalil gereiyej. Ingi bei gam bei na brantosai. Ingi ingi kalil branteleneb qaji di Anjam a segi na gereiyej.

⁴ Anjam a segi nambile qa utru. Nambile di puloŋ bul. Nambile dena tamo ungasari naŋgi suwantnjreqnu.

⁵ Puloŋ di ambruq di suwanjeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶ Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej.

⁷ A bosiq a puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyafa? Tamo ungasari kalil naŋgi aqa anjam qusib puloŋ qa naŋgo areqalo singilatqajqa deqa.

⁸ Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej.

⁹ Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo ungasari kalil naŋgi suwantnjreqnu.

¹⁰ Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo ungasari mandamq di soqneb qaji naŋgi a qa poinjrosai.

¹¹ A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai naŋgi a areiyosai.

¹² Ariya tamo ungasari a areiyosib aqa ñam qa naŋgo areqalo singilateb qaji naŋgi a na giltjnarnaqa naŋgi Qotei aqa angro tintiŋ branteb.

¹³ Ai abu na nambabtnjro qaji naŋgoq dena naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Naŋgo segi areqalo na naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego naŋgi Qotei aqa angro brantosai. Qotei a segi na marnaqa naŋgi aqa angro tintiŋ branteb.

¹⁴ Anjam di a tamo bulyosiq a gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Niri. A iga qa are tulaŋ boleiyeqnu. A segi anjam bole qa utru.

¹⁵ A qa nami Jon a anjam palontoqnsiq a endegsi lelenjoqnej, “E nami maroqnem, “Tamo di a ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.”

¹⁶ Qotei aqa Niri a iga kalil qa are tulaŋ boleiyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ geregereigeqnu.

¹⁷ Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleiyosiq a anjam bole egej.

¹⁸ Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unosai. Qotei aqa Niri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Niri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosisq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹ Bati bei Juda tamo kokba naŋgi na atra tamo ti Livai naŋgi ti qarijnjnabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?”

²⁰ Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiq a minjrej, “E Kristus sai.”

²¹ Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa naŋgi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.”

²² Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di geregere mergimqa iga olo aisim tamo nanği iga qarınqonub qaji di minjrqom.”

²³ Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nenğrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tulañ lelenoqnsim tamo unğasari nanği minjroqnaqas, “Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.” ’ Aisaia a nami anjam degsi nenğrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

²⁴ Tamo nanği di Farisi nanği na qarınjnab Jon aqaq gileb.

²⁵ Deqa nanği olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo di sai. Deqa ni kiyaca tamo unğasari nanği yansnjreqnum?”

²⁶ Onaqa Jon na kamba minjrej, “E ya na nanği yansnjreqnum. Ariya nunjo ambleq di tamo bei unu. Niği a qa qaliesai.

²⁷ A ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam saiqoji. Deqa e na a kanğalyqajqa e tamo bolesai.”

²⁸ Jon a Betani qureq di nanği anjam degsi minjroqnej. Betani qure di Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na tamo unğasari nanği yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹ Nebeonaqa Yesus a walweloşiq Jon aqa areq beqnaqa unşiq marej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A na qujai tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanjo une kobotetnrqas.

³⁰ E tamo deqa nami endegsi merıgoqnem, ‘A ijo qoreq na bqas. E nambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulañ bunbejunu.’

³¹ E nami a qa qaliesai. Ariya Israel nanği a qa qalieqajqa deqa e bosim ya na tamo unğasari nanği yansnjreqnum.”

³² Jon a nanği degsi minjrşiq olo minjrej, “Qotei aqa Mondor a lañ qure uratoşiq binon buloşiq mandamq aşıqa Yesus aqa gateq di awoonaq e unem.

³³ E nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi e ya na tamo unğasari nanği yansnjrqajqa qarınbej qaji a na merbej, ‘Ijo Mondor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di awoamqa ni unqam. A na qujai Mondor aqa şingila na tamo unğasari nanği yansnjroqnaqas.’

³⁴ Qotei na e degsi merbonaqa e tamo di unşim marem, ‘Bole, a Qotei aqa Niri.’ ”

Tamo qalub nanği Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶ Olo nebeonaqa Jon aqa anğro aiyel nanği ti koba na tigelesonabqa Yesus a walweloşiq gileqnaqa Jon na unşiq nanği aiyel minjrej, “Niği uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.”

³⁷ Degsi minjrnaqa nanği aiyel Jon dauryqa uratoşib olo Yesus dauryoşib gileb.

³⁸ Onaqa Yesus a buloşiq nanği aiyel a dauryoşib beqnabqa unjrşiq nenemnırej, “Niği aiyel kiyaca e daurbegnub?” Onaqa minjeb, “Rabai, ni tal qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru anjam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.”

³⁹ Onaqa Yesus na nanği aiyel minjrej, “Niği boşib ijo tal uniy.” Onaqa nanği Yesus dauryoşib gilsib tal a soqnej qaji di uneb. Unşib seş bati 4 onaq bilaqtej deqa nanği a ombla soqneb.

⁴⁰ Tamo aiyel Jon aqa anjam quşib Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A Saimon Pita aqa was.

⁴¹ A Yesus uratoşiq walweloşiq aqa was Saimon itoşiq minjeş, “Iga Mesaia unonum.” Ñam “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”

⁴² Degsi minjsiqa Saimon osiq Yesus aqa areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon unsiqa minjej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa njiri. Bunuqna ino ñam Sifas mermoqngab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniñ.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanği metnjrej

⁴³ Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip itosiq minjej, “Ni e daurbe.”

⁴⁴ Filip a Betsaida qure qaji. Di Andru Pita wo nanngo qure utru.

⁴⁵ Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa ñam Nataniel itosiq minjej, “Ni au. Iga tamo a qa nami Moses marsiq dal anjamq di nenğrenyej qaji a unonum. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği dego a qa maroqnsib nenğrenyoqneb. Tamo di Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa njiri.”

⁴⁶ Onaqa Nataniel na kamba Filip minjej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena brantqa kere kiyo?” Onaqa Filip na minjej, “Ni bosim tamo di unime.”

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walweloq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, “Niği uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisañ anjam marosaieqnu.”

⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, “Ni kiyersi e qa qalieonum?” Onaqa Yesus na kamba minjej, “Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum.”

⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Njiri. Ni Israel nanngo Mandor Koba.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa singilatonom e? Di ijo singila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo singila kokba babtoqnit ni unoqngam.”

⁵¹ Osiqa nanği kalil minjrej, “Niği quiy. E bole mernğwai. E segi Tamo Anğro. Deqa bunuqna lañ waqamqa Qotei aqa lañ anğro nanği ijo jejamuq na lañ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyuqñib niği unjrqab.”

2

Tamo bei uña bañ ojqa bati brantej

¹ Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña bañ ojqa bati brantej. Deqa tamo unğasari nanği koroosib inği goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.

² Yesus aqa anğro nanği ti dego metnjrnab koro deq gileb.

³ Koroosib inği uyeqñabqa wain saiinjrnaqa Yesus aqa ai na minjej, “Nanği wain saiinjrqo.”

⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu.”

⁵ Onaqa aqa ai na kañgal tamo nanği endegsi minjrej, “Yesus a anjam kiye mernğimqa di dauryiy.”

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba meniñ na gereiyo qaji atelenonab soqneb. Juda nanği Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena ya tigoqnsib nanngo bañ ti jejamu ti yansoqneb. Deqa ya nobu di atelenonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita.

⁷ Ariya Yesus na kañgal tamo nanği minjrej, “Ya nobu di maqteleniy.” Onaqa nanği ya nobuq di ya qamelenonab maqej.

⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy.” Onaqa kañgal tamo nanği Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb.

⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, “Endi wain bolequja.” Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanjal tamo ya tige b qaji nanqi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo unja ban oje b qaji di metonaq aqa areq bonaq minje b,

¹⁰ “Bati gaigai tamo nanqi inqi goiyoqnsib wain qa qatin bole namo tamo nanqi anainjreqnab uyeq nub. Uyeq nab olo bunu wain qa qatin bolesai di anainjreqnub. Ariya ni degyosai. Ni wain qa qatin bole tentosim namo wain qa qatin bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qa qatin bole anainjronum.”

¹¹ Yesus a Kana qureq di manwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami manwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na manwa babtqa utru atej. Manwa dena a na aqa segi nam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa angro nanqi manwa di unsibqa a qa nanjo areqalo singilateb.

¹² Ariya unja ban ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanqi ti aqa angro nanqi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanqi atra tal miligiq di inqi inqi qarinyoqne b

¹³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanqi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej.

¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiqqa nam atej di tamo nanqi na makau ti kaja ti binon ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyeq nab unjrej. Silali piloqne b qaji tamo nanqi nanjo awo jaramq di awesosib silali pileqnabqa nanqi dego Yesus na unjrej.

¹⁵ Unjr siqa raunga osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanqi kalil nanjo kaja ti nanjo makau ti winjr naqa atra tal uratosib jaraiye b. Silali piloqne b qaji tamo nanqi dego winjr siq nanjo awo jaram bilbelyosiq silali bimble nyetnjrej.

¹⁶ Osiqa tamo nanqi binon qarinyoqnsibqa dena silali oqne b qaji nanqi endegsi minjrej, “Ninqi binon di elenosib jaraiyyi. Ninqi na ijo Abu aqa tal endi inqi qarinyo tal bulyaib.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nenqrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nenqrenye b, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa singilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanqi di winjr naqa Juda tamo kokba nanqi unsibqa deqa nenemye b, “Ni manwa kiye babt im dena iga poigwas, ni Qotei aqa nam na kumbra endi yeqnum?”

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninqi na atra tal kobaquja endi konqrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.”

²⁰ Onaqa nanqi na minje b, “Atra tal endi gereiyeq nab wausau 46 koboej. Ni kiy aqa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqqa yawo anjam marej.

²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa angro nanqi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nenqrenye b qaji deqa poinjr naqa Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

Yesus a tamo kalil nanjo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanqi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa manwa babteqnaqa tamo unqasari tulan gargekoba nanqi unoqnsib aqa nam qa nanjo areqalo singilatoqne b.

²⁴ Ariya Yesus a nanqi areinjrosai. A tamo kalil nanqi qa qalie bole.

²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanği qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nanğo areqalo qalie bole.

3

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaireb

¹ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nanğo gate bei.

² A qolo Yesus aqa areq bosiq minnej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni singila emosai qamu manwa ni yeqnum qaji di ni babtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.”

⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim anğro mom bulosim ñambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minnej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti anğro mom bunuj bulosim ñambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai.

⁶ Niği nunğo ai abu nanğo jejamuq dena ñambabeqñub deqa niği mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ñambabtqas di a mondor ti sqas.

⁷ E ni mermonum, ‘Niği anğro mom bunuj bulosib ñambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim.

⁸ Jagwa a segi puyoqnsiq sawa sawaq gileqnaqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na anğro mom bunuj bulosib ñambabeqñub qaji nanği kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nenemyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?”

¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni Israel nanğo qalie tamo koba. Ni kiyaga ijo anjam endeqa poimosai?”

¹¹ E bole mermqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya niği gago anjam endi ojosaieqñub.

¹² Endego e mandam qa anjam merngonumqa niği qusib nunğo areqaloq di singilatqab. Deqa e lan qure qa anjam dego mernğit niği kiyersib nunğo areqaloq di singilatqab?

¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Anğro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem.

¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosiq a amal sigitosiq soqtosiq gaintej. Dego kere e Tamo Anğro soqtbosib gaintbqab.

¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nanğo areqalo singilatqab qaji nanği ñambile gaigai sqab.

¹⁶ “Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği tulan qalaqalainrsiq deqa aqa segi Niri qujai di nanği enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo unğasari nanği ijo Anğro qa nanğo areqalo singilatqab di nanği padalqasai. Nanği ñambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi Niri qujai nanği enjrej.

¹⁷ Qotei a tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanğo une qa peginjrq marsiq aqa Niri qarinyosai. A nanği elenam nanği padalaib deqa osiq aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej.

¹⁸ Tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilateqñub qaji nanği Qotei na peginjrqasai. Ariya tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilatosaieqñub

qaji nanği Qotei na peginjrqas. Di kiyaaqa? Nanği aqa segi Niri qujai aqa ñam qa nanęo areqalo sięgilatosai deqa.

¹⁹ Qotei na tamo unęasari nanği di peginjrqas di aqa utru agiende. Puloņ a mandamq ainaqa nanği ambru qa arearetņroqnej. Nanği puloņ qa arearetņrosaiioqnej. Di kiyaaqa? Nanği kumbra uge yoqneb deqa.

²⁰ Tamo unęasari kalil kumbra uge yeqņub qaji nanği puloņ jeuteqņub. Nanęo kumbra uge di puloņ na boleq ataim deqa nanği puloņ aqaq bo-saieqņub.

²¹ Ariya tamo unęasari anjam bole dauryeqņub qaji nanği puloņ aqaq beqņub. Boqnsib wau bole bole yeqņabqa tamo nanği unoqnsib mareqņub, 'Bole, nanği Qotei aqa sięgila na wau di yeqņub.' "

Jon yansņjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa anęro nanği ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo unęasari nanği yansņjroqnej.

²³ Jon yansņjro qaji a Ainon qureq di sosiqa a dego tamo unęasari nanği yansņjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo unęasari nanği Jon aqa areq beqņabqa a na yansņjroqnej.

²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa anęro qudei nanği Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb.

²⁶ Osib nanği Jon aqa areq gilsib minjeb, "O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqņem qaji bini tamo unęasari kalil nanği aqa areq gileqņabqa a na yansņjreęnu. Nanği inoq bosaieqņub."

²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, "Qotei laņ qureq di unu qaji a na iga inęi bei egwasai di iga inęi bei oqa keresai.

²⁸ Niņgi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e mernęoqņem, 'E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaq e Kristus bqajqa gam gereiyetem.'

²⁹ Tamo uņa baņ ojqa qaji a segi na uņa di oqas. Aqa was a laņa qalaq di tigelesosimqa tamo uņa baņ ojqa qaji aqa anjam quoqņas. Qusimqa tulaņ areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulaņ areboleboleibqo.

³⁰ Kristus aqa ñam tulaņ kobaqas. Ijo ñam aguq aiqas." Jon na aqa anęro nanği degsi minjrej.

³¹ Tamo laņ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inęi inęi kalil tulaņ buņņrejunu. Mandam qaji tamo unęasari nanği mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqņub. Ariya tamo laņ qureq di sosiqa dena mandamq aiyej qaji a na inęi inęi kalil tulaņ buņņrejunu.

³² Kumbra a uneęnu qaji a deqa saeęnu. Anjam a queęnu qaji di a na babtosię mareęnu. Ariya mandam qaji tamo unęasari nanği aqa anjam di ojosaieqņub.

³³ Tamo unęasari Yesus aqa anjam di ojeęņub qaji nanği a qa nanęo areqalo sięgilatoqnsib mareqņub, "Bole, Qotei a anjam bole qa utru." Nanği degsib mareqņub.

³⁴ Tamo Qotei na qarinyej qaji a Qotei aqa anjam babtosię mareęnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosię taqal bei segi Yesus yosai.

³⁵ Abu na aqa segi Niri qalaqalaiyeęnu deqa a na inęi inęi kalil aqa baņq di ateleņej.

³⁶ Tamo unęasari Qotei aqa Niri qa nanęo areqalo sięgilateqņub qaji nanği ņambile gaigai sqab. Ariya tamo unęasari Qotei aqa Niri aqa anjam dauryqa urateqņub qaji nanği ņambile itqasai. Qotei aqa minjin nanęoq di sqas.

4

Yesus a Samaria uña bei wo anjam maroqneb

¹⁻³ Farisi nanği endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqä tamo unğasari tulañ gargəkoba yansnjreqnaqa nanği a dauryeqnub. Jon a tamo gargəkoba yansnjrosaieqnu.” Farisi nanği degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo unğasari nanği yansnjrosaioqnej. Aqa anğro nanği na yansnjroqneb. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanği degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqä olo Galili sawaq gilej.

⁴ A gam dauryosiqä Samaria sawa amble potosiqä walweloşiq gilej.

⁵ Gilsiq Samaria nanğo qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa ñiri Josep yej.

⁶ Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walweloşiq qanam jige señ bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqä ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸ Onaqa aqa anğro nanği inği awaiyqa marsib qure miligiq aiyeb. Aiyeqnabqa Samaria uña bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minnej, “Ya gamban tigsim e anaibe.”

⁹ Onaqa Samaria uña dena Yesus kamba minnej, “Ni Juda tamo. E Samaria uña. Deqa ni kiyäqa e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Uña na degsiqa Yesus minnej. Di kiyäqa? Juda nanği Samaria nanği ti koba na anjam marosaieqnub.

¹⁰ Onaqa Yesus na uña di minnej, “Ni inği bole Qotei na laña emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ñambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.”

¹¹ Onaqa uña dena minnej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulañ guma koba. Deqa ni qabe na ñambile gaigai sqajqa ya di oqam?”

¹² Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanği enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa anğro nanği ti aqa makau ti aqa kaja ti nanği dego sub endena ya uyoqneb. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?”

¹³ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Tamo nanği sub endena ya uyoqnqab di nanği olo bunu ya qarnjroqnqas.

¹⁴ Ariya e na tamo nanği ya anainjrqai di nanği bunu ya qarnjrqasai. Ya e na anainjrqai di nanği uyibqa nanğo are miligiq di ya ani bul polyoqnimqa nanği ñambile gaigai sqab.”

¹⁵ Onaqa uña dena Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na ya di anaibimqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqnqasai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Ni mati aisim ino gumbuluñ metosim ninği ombla endeq boiy.”

¹⁷ Onaqa uña na minnej, “E gumbuluñ saiqoji.” Onaqa Yesus na minnej, “Ni gumbuluñ saiqoji di kere maronum.

¹⁸ Ni nami gumbuluñ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbuluñ sai. Deqa ino anjam di bole.”

¹⁹ Onaqa uña dena minnej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.

²⁰ Gago moma nanği nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nanği mareqnub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’ ”

21 Onaqa Yesus na olo minjej, “O uña, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ningi Abu qa louoqnqasai. Jerusalem dia dego ningi Abu qa louoqnqasai.

22 Ningi Samaria qaji. Deqa ningi Abu qa loueqnub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poiqe qnu. Di kiyaaqa? Abu na tamo ungasari nangi elenqajqa utru agi Juda iga segi.

23 Ariya bati bei brantimqa tamo nangi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqnqab. Osib nango lou dena nangi Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu a nangi qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo.

24 Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nangi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqnqab di nangi Qotei qa bole louoqnqab.”

25 Onaqa uña dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiqa Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.”

26 Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum.”

27 Yesus a uña degsi minjnaqa aqa angro nangi olo qureq na bosibqa a uña de wo anjam mareqnab unsibqa tulan prugueteb. Ariya nangi Yesus nenemyosai, “Ni kiyaaqa uña de wo anjam mareqnub?” Degyosai.

28 Onaqa uña dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari nangi minjrej,

29 “Ningi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?”

30 Degsi minjrnaqa nangi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

31 Beq nabqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim ingi uye.”

32 Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo ingi uyo bei unu di ningi qaliesai.”

33 Onaqa aqa angro nangi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na ingi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?”

34 Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinqbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo ingi uyo bole agide.

35 “Ningi mareqnub, ‘Bai qolqe koboeqnaqa ingi melieqnu.’ Ningi degsib mareqnub. Ariya e na ningi yawo anjam bei endegsi merngwai. Ningi ingi wauq di nam atsib ingi meliosiq unu di unqab.

36 Tamo ingi meli gentoqnsib koroiyeqnub qaji nangi awai eqnub. Nango awai agi nangi nambile gaigai sqab. Deqa tamo nangi ingi yageqnub qaji ti tamo nangi ingi meli genteqnub qaji ti koba na areboleboleinjr qas.

37 Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na ingi yagwas. Olo tamo bei na ingi meli gentqas.’

38 E ningi qarinqonumqa gilsib wau ningi na wauosai qaji dena ingi elenqeqnub. Tamo qudei nangi nami waukobaeb. Ariya ningi laña gilsib ingi elenqeqnub.”

39 Uña dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nangi Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nango areqalo singilateb. Di kiyaaqa? Uña na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”

40 Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nango qureq di soqnej.

41 Sosisqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nangi aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nango areqalo singilatoqneb.

⁴² Deqa nanġi na uña di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di sinġilatem. Sinġilatosim sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosim gago areqalo a qa torei sinġilatonum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi eleyenqas.’”

Yesus na Rom nanġo tamo gate aqa nġiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej.

⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnaq di nanġi aqa anjam quetqa asġinjqas. Deqa a qure dia ñam saiqoġi sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di brantonaqa tamo unġasari sawa dia soqneq qaji nanġi a qa tulañ areboleboleinjrej. Di kiyaaqa? Nami Juda nanġo yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia mañwa babteqnaq nanġi unoqneq deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nanġo mandor aqa tamo gate bei aqa nġiri makobaiyonaq nġiesoqnej.

⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pailyosiq minnej, “O Tamo Koba, ijo anġro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.”

⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minnej, “Niñġi ijo mañwa bei nuñġo nġamdamu na unqasai di niñġi e qa nuñġo areqalo sinġilatqasai.”

⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo anġro a moiyo uge.”

⁵⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Ni gile. Endego ino anġro a boleqo nġambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kañgal tamo qudei nanġi aqa talq dena bosib gamq di turosib minjeb, “Ino anġro a boleosiq nġambile unu.”

⁵² Onaqa a na nenemnjrej, “Señ bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam seña bosiq inġi uyo bati tinjyonaqa aqa jejamu kañkañ koboonaqa a boleej.”

⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, seña bati deqa tinjin Yesus na minnej, “Endego ino anġro a boleqo nġambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo sinġilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneq qaji nanġi dego Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb.

⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosisqa bati deqa a mañwa di yej. A nami Galili sawaq di mañwa bei yosaijoqnej. Aqa mañwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

5

Yesus a ma tamo bei boletej

¹ Bati bei Yesus a Juda nanġo yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nanġo siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibru anjam na mareqnuq. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneq.

³ Tal dia tamo ma ti, tamo nġam qandimo, tamo sinġa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulañ gargekoba soqneq. Nanġi ya anñilqajqa tariñoqneq.

⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lañ anġro ya kuru miligiq aiyooqnsiqa ya enteenaqa anñiloqnej. Ya anñiloqnimqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanġi ya anñilqajqa tariñoqneq.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej.

⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anñiloqnimqa tamo yai na e aqaryaibosim urur yaq osi aiqas? Tamo dego bei sosai. E aiqa yeqnam ma tamo qudei nanği e buñboqnsib namo yaq aiyeqñub.”

⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiyosim walwel.”

⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloujatosiq aqa sapera qoboiyosiqa walwelosiq gilej.

Bati di Juda nanği yori bati.

¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nanği na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel.’”

¹² Degsi minjrnaqa nanği na nenemyeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiyosim walwel?’”

¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nanği degsi minjrej. Di kiyayaqa? Tamo gargekoba sonab Yesus a nanği ambleq na ulañej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.”

¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyayaqa? A mañwa di yori bati qa yoqnej deqa.

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqñum.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusibqa nanği a qalib moiqajqa torei siñgilaoqneb. Di kiyayaqa? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Niri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E Qotei aqa Niri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa keresai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqñum qaji di e dego yeqñum.

²⁰ E ijo Abu aqa Niri. Deqa a na e qalaqalaiboqnsiq kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulañ siñgila kokba dego osorboqñqas. Yim niñgi unsib tulañ prugwab.

²¹ Ijo Abu na tamo moreño qaji nanği olo ñambile enjroqnsiq subq na tigeltñjreqnu. Deqa e Qotei aqa Niri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nanği ñambile enjreqñum.

²² Ijo Abu na tamo nanği une qa nanği peginjrosaieqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Niri deqa e na tamo nanği une qa nanği peginjreqñum.

²³ E wau di yeqñum. Di kiyayaqa? Tamo kalil nanği ijo ñam soqtetboqñqajqa deqa. Agi nanği ijo Abu aqa ñam soqtetqñub dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaieqnu di a ijo Abu e qarınbej qaji aqa ñam dego soqtosaieqnu.

²⁴ “E bole mernğwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarınbej qaji a qa aqa areqalo siñgilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

25 “E bole mernḡwai. E Qotei aqa Niri. Bati bei brantimqa tamo unḡasari moreḡo qaji naḡi ijo kakro qusib ḡambile oqab. Bati di agi brantqo.

26 Ijo Abu a segi ḡambile qa utru. E aqa Niri. A na e singila ebej deqa e dego ḡambile qa utru.

27 E Tamo Anḡro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo unḡasari naḡo une qa peginjreqnum.

28 Niḡi ijo anjam di qusib tulaḡ prugaib. Bati bei brantimqa tamo unḡasari kalil subq di unub qaji naḡi ijo kakro quqwab.

29 Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo unḡasari kumbra bole bole yeqḡub qaji naḡi tigelosib ḡambile sqab. Tamo unḡasari kumbra uge uge yeqḡub qaji naḡi tigelabqa e na naḡi peginjrsiy padaltnjrqi.”

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteḡnub

30 Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeḡnaq quoqnsim tamo unḡasari naḡi peginjreqnum. E kumbra tiḡtiḡ na naḡi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarimbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

31 “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo naḡi bole qa maraib.

32 Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareḡnu. E qalieonum, anjam a mareḡnu qaji di bole.

33 “Niḡi na tamo qudei qarimjnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroḡnej.

34 Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na niḡi elenqajqa deqa e niḡi Jon qa mernḡonum.

35 Jon a ḡam puloḡ bul sosiqa tamo unḡasari naḡi suwantnjreqnaqa niḡi aqa suwanḡoq di sokiñalayoqnsib areboleboleimḡoḡnej.

36 “Ijo anjam e ubtosim mareḡnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulaḡ bunyejunu. Di kiyaga? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeḡnam tamo unḡasari naḡi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarimbonaḡ bem.

37 Ijo Abu e qarimbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareḡnu. Ariya niḡi aqa kakro nami quosaioqneḡ. Aqa ulatamu dego niḡi nami unosaiioqneḡ.

38 Qotei aqa anjam dego nuḡo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarimbonaḡ mandamq aiyej qaji aqa anjam niḡi nuḡo areqaloq di singilatosaieḡnub.

39 “Bole, niḡi Qotei aqa anjam nenḡrenḡ di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeḡnub. Niḡi are qaleḡnub, anjam dena niḡi ḡambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareḡnu.

40 Niḡi kiyaga ḡambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateḡnub?

41 “E mandam tamo naḡoq dena ñam koba osaieḡnum.

42 Ariya e niḡi qa qalieonum. Nuḡo are miligiq di niḡi Qotei qalaqalaiyo-saieḡnub.

43 E ijo Abu aqa ñam na bonamqa niḡi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di niḡi aqa anjam oqujatqab.

44 Niḡi nuḡo segi was naḡoq dena ñam koba oqajqa are qaleḡnub. Ariya niḡi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalosaieḡnub. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Niḡi kumbra deḡyeḡnub deqa niḡi kiyersib e qa nuḡo areqalo singilatqab? Di keresai.

45 “E ijo Abu aqa ḡamdamuḡ di nuḡo une qa mernḡwai edegaib. Nuḡo une qa mernḡwajqa tamo qujai agi Moses. Niḡi are qaleḡnub, Moses a na niḡi aqaryaimḡwas. Di sai.

⁴⁶ Niŋgi Moses aqa anjam nuŋgo areqaloq di siŋgilateqnuḅ qamu ijo anjam dego nuŋgo areqaloq di siŋgilateqnuḅ qamu. Di kiyaaqa? Moses a nami e qa anjam nenŋrenyej.

⁴⁷ Niŋgi Moses aqa anjam nami nenŋrenyej qaji di nuŋgo areqaloq di siŋgilatosaieqnuḅ deqa niŋgi kiyersib ijo anjam dego nuŋgo areqaloq di siŋgilatqab? Di keresai.”

6

Yesus a tamo 5,000 nanŋi iŋgi anainjrej

¹ Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulaŋ kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu.

² Yesus a tamo mainjro qaji nanŋoq di maŋwa babteqnaqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba nanŋi unoqneḅ. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nanŋi a dauryosib giloqneḅ.

³ Bati di Yesus na aqa aŋgro nanŋi joqsiqa koba na manaq oqsibqa mana goge dia awesoqneḅ.

⁴ Qotei a nami Israel nanŋi Isip sawaq di padalqa laqnaḅqa nanŋi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej.

⁵ Deqa Yesus a ñam atsiqa tamo uŋgasari tulaŋ gargekoba a dauryosib aqa areq beqnaḅqa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na iŋgi awaiyosim tamo uŋgasari kalil di anainjronam kereqas?”

⁶ Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwjajqa deqa Yesus na laŋa nene-myej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷ Onaqa Filip na kamba Yesus minnej, “Tamo uŋgasari nanŋi di tulaŋ gargekoba. Iga 200 kina osim dena iŋgi awaiyosim iŋgi kiñala kiñala anainjroqom di tulaŋ kereqasai.”

⁸ Onaqa Yesus aqa aŋgro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minnej,

⁹ “Aŋgro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Iŋgi di dego tamo uŋgasari gargekoba endi anainjroqom di tulaŋ kereqasai.”

¹⁰ Onaqa Yesus na aqa aŋgro nanŋi minjrej, “Niŋgi na tamo uŋgasari kalil nanŋi minjribqa mandamq di awoelenḅ.” Sawa dia ñiŋ koba soqnej deqa Yesus aqa aŋgro nanŋi na tamo uŋgasari minjrnabqa kalil ñiŋq di awoelenḅ. Tamo awoelenḅ qaji sisiyeb 5,000.

¹¹ Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo uŋgasari awoelenḅ qaji nanŋi jeisi anainjreḅnaq uyoqneḅ. Uynab kalil menetnjrej.

¹² Menetnjrnaqa Yesus na aqa aŋgro nanŋi minjrej, “Niŋgi iŋgi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.”

¹³ Degsi minjrnaqa nanŋi bem 5 aqa oto kalil tamo uŋgasari nanŋi uratelenḅ qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenḅ.

¹⁴ Onaqa tamo uŋgasari kalil nanŋi Yesus aqa maŋwa di unsib maroqneḅ, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanŋo anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nanŋi bosib e ojsib e nanŋo Mandor Koba atqajqa are qaleqnuḅ.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiiq di soqnej.

Yesus a ya baŋgaq na walwelej

¹⁶ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa aŋgro nanŋi alile aiyeb.

¹⁷ Alile aisib qobuŋ bei gogetosib qobuŋ suweiyosib gileḅ. Nanŋi mareḅ, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nanŋi degsib marsib gileḅ. Qoloonqa Yesus a nanŋoq bosaisoqnej.

¹⁸ Nanği ya agu ambleq di gileq nabqqa jagwa koba tigelosiqqa ya korkor-tosiqqa nanği pulutnjrej.

¹⁹ Nanği 5 o 6 kilomita oyoosib gileq nabqqa Yesus a ya banğaq na wal-welosiqqa nanği daurnjrnsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaaqqa nam ateb di a ya banğaq na walwelosiq beqnaqa unsib ulakobaeb.

²⁰ Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.”

²¹ Degsi minjrnaqa nanği areboleboleinjrnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosıq sawa nanği gilqajqa mareb qaji di tiryej.

Tamo unğasari nanği Yesus qa nğamoqneb

²² Nebeonaqa tamo unğasari qudei nanği ya agu taqal beiq di soqneb. Nanği qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa anğro nanği qobun di gogetosib gileb. Yesus a nanği koba na qobun di gogetosai.

²³ Ariya tamo unğasari nanği alile di sonabqqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nanği inği anainjrej qaji sawa jojomq di tiryej.

²⁴ Yesus aqa anğro nanği ti di sosai. Tamo unğasari nanği degsi unsibqqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa nğamoqneb.

Yesus a segi nambile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanği ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni sej bati gembu endeq bem?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. E mañwa babteqnam ninği unoqneb ninği deqa are qalsib e qa nğamosai. E ninği bem anainğonam uynab menetñej ninği deqa are qalsib e qa nğameqnub.

²⁷ Jjamu qa inği a koboqas. Ninği inği deqa wauaib. Nambile gaigai sqajqa inği deqa ninği wauoqniy. Inği di e na ninği anainğit uyqab. E Tamo Anğro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanği na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernğwai. Ninği tamo Qotei na qarınjey qaji a qa nuñgo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqqa olo nenemyeb, “Ni mañwa kiye babtım iga unsım ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nanği wadau sawaq di sosibqqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a lañ qure qa bem tamo unğasari nanği anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yım iga unsım ni qa poigım gago areqalo ni qa singilatqom?”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernğwai. Bem Moses na tamo unğasari nanği anainjrej qaji di lañ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninği anainğoqnqas qaji di lañ qure qa bem bole.

³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di lañ qureq dena mandamq aisiq tamo unğasari mandamq endi unub qaji nanği nambile enjreqnu.”

³⁴ Onaqa nanği na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigo-qne.”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nambile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamyqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninği nuñgo nğamdamu na e nubeqnub. Ariya ninği e qa nuñgo areqalo singilatosaieqnub. E nami degsi mernğgem.

³⁷ Ninği quiy. Tamo unğasari kalil Qotei na e ebej qaji nanği ijoq boqnqab. Tamo unğasari ijoq bqab qaji nanği di e na olo winjrqa keresai.

³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarınbej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e lan qure uratosim mandamq aiyem.

³⁹ Abu e qarınbej qaji aqa areqalo agiende. Tamo ungasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanđi kalil diño bati qa olo subq na tigeltınjrđai.

⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo ungasari kalil e nubognsib e qa nanđo areqalo singilateqnub qaji nanđi nambile gaigai sqab. Diño bati qa e na nanđi olo subq na tigeltınjrđai. E Qotei aqa Niri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanđi Yesus aqa anjam di qusibqa nanđi a qa ugeosib yomuoqneq. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji.”

⁴² Nanđi a qa yomuoqnsib maroqneq, “Tamo di Yesus. A Josep aqa niri. Aqa ai abu nanđi qa iga qalie bole. A kiyaaqa marqo, ‘E lan qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninđi e qa lanđa lanđa niriñoqnaib.

⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqa keresai. Ijo Abu e qarınbej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetim ijoq bqas. Yim diño bati qa e na olo subq na tigeltqai.

⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanđi nami anjam endegsib nenđrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanđi anjam plaltosim minjroqnaqas.’ Anjam degsib nenđrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji nanđi ijoq boqnaqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei aqaq dena mandamq aiyem.

⁴⁷ E bole mernđwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas.

⁴⁸ E segi nambile qa bem uyo bole.

⁴⁹ Nami nunđo moma nanđi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneq. Bunuqna nanđi kalil morenđkriteb.

⁵⁰ Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nanđi bem di uyqab di nanđi morenđqasai.

⁵¹ E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanđi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nanđi nambile sqab.”

⁵² Onaqa Juda nanđi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneq, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernđwai. E Tamo Anđro. Deqa ninđi ijo jejamu ti ijo len ti uyqasai di ninđi nambile sqasai.

⁵⁴ Tamo nanđi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanđi nambile gaigai sqab. Deqa diño bati qa e na nanđi olo subq na tigeltınjrđai.

⁵⁵ Ijo jejamu di inđi uyo bole. Ijo len di ya uyo bole.

⁵⁶ Tamo nanđi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanđi e beterbesqab. E dego nanđi beternjresqai.

⁵⁷ Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarınbej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nanđi ijo jejamu ti ijo len ti uyqab di nanđi ijo singila na nambile sqab.

⁵⁸ E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nunđo moma nanđi nami bem uyoqneq dego sai. Nanđi bem uyoqnsib olo morenđoqneq. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nanđi bem bole di uyqab di nanđi morenđqasai. Nanđi nambile gaigai sqab.”

⁵⁹ Yesus a Kaperneam qureq Juda nanngo Qotei tal miligiq di sosisqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nanngi minjroqnej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusibqa nanngi gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nanngi anjam di poinjrqa kere?”

⁶¹ Degsib maroqnsib Yesus qa yomueq nabqa di qalieosiq minjrej, “Ijo anjam dena nunngo areqalo ugetetngwoqa nanngi ijo nam ulontonub e?”

⁶² E Tamo Angro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa nanngi e nubsibqa kiyersib are qalqab?

⁶³ Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nanngi nambile enjreqnu. Nunngo jexamu na nanngi aqaryaingwa keresai. Ijo anjam kalil e nanngi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena nanngi nambile oqab.

⁶⁴ Ariya nanngi qudei e qa nunngo areqalo singilatosaeqneb.” Yesus a nanngi degsi minjrej. Di kiyaaqa? Tamo yai nanngi a qa nanngo areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa angro bei na a osim jex tamo nanngo banq di atqas di dego a nami qalieej.

⁶⁵ Osiqa minjrej, “Utru deqa e nanngi merngonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’ ”

⁶⁶ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji nanngi a dauryqa uratosib jaraiyeb.

⁶⁷ Onaqa Yesus na aqa angro 12 nanngi nenemnjrej, “Nanngi dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸ Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum.

⁶⁹ Iga ni qa gago areqalo singilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

⁷⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo angro 12 nanngi giltngem. Ariya nunngo ambleq di angro bei a mondor uge ti unu.”

⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa njiri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa angro 12 nanngi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jex tamo nanngo banq di atej qaji.

7

Yesus a Jerusalem aiyej

¹ Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nanngi a qalib moiqaajqa maroqneb deqa.

² Ariya Juda nanngo yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nanngo moma nanngi nami jagwa oqajqa tal gereiyosnsib osi laqneb.

³ Deqa Yesus aqa was nanngi na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino manwa babtoqnmqa ino angro nanngi unoqnbqab.

⁴ Ni ino manwa boleq atqajqa are soqnm ni uli na yaim. Ni tamo ungasari kalil nanngo namdamuq di yoqne.”

⁵ Yesus aqa was nanngi a qa nanngo areqalo singilatosai deqa nanngi degsib misilin anjam minjeb.

⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nunngo bati.

⁷ Mandam tamo nanği nınđi jeutnđwa keresai. Ariya nanği e jeutbeqnub. Di kiyaq̄a? E nanđo kumbra uge uge babtetnjreqnum deqa.

⁸ Nınđi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiq̄asai.”

⁹ Yesus na aqa was nanđi degsi minjrsiq̄a a Galili sawaq̄ di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nanđi yori bati di unq̄ajqa ainabq̄a a dego aiyej. A boleq̄ di aiyosai. Tamo nanđi a unaib deqa a loumosiq̄ aiyej.

¹¹ Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nanđi Yesus qa n̄amoq̄neb. N̄amoq̄nsib maroq̄neb, “Yesus a q̄abi unu?”

¹² Onaqa tamo unđasari gargekoba nanđi segi segi n̄irin̄oq̄nsib anjam laña laña Yesus qa maroq̄neb. Qudei nanđi maroq̄neb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nanđi maroq̄neb, “Sai. A na tamo unđasari nanđi gisa gisan̄jreqnu.”

¹³ Nanđi degsib maroq̄neb. Ariya nanđi Juda tamo kokba nanđi ulainjrsib deqa nanđi Yesus qa boleq̄ di anjam marosaioq̄neb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq̄ ambleq̄yonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq̄ gilsiq̄ dia tamo unđasari nanđi Qotei aqa anjam palontosiqa minjroq̄nej.

¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanđi Yesus aqa anjam di q̄usibq̄a nanđi tulan̄ prugugetosib segi segi maroq̄neb, “Yesus aqa powo kobaquja di q̄abe na osiq̄a anjam mareq̄nu? A nami skul beiq̄ gilosai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareq̄num endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e q̄arin̄bej q̄aji aqa anjam.

¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areq̄alo dauryq̄ajqa are soqnimqa anjam e mareq̄num q̄aji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim q̄alieq̄as, ijo anjam endi Qotei aq̄aq̄ na bej. E ijo segi areq̄alo na marosaieq̄num. A degsim q̄alieq̄as.

¹⁸ Tamo bei aqa segi areq̄alo na anjam marq̄as di a aqa segi n̄am soqtqa osim deqa anjam marq̄as. Ariya e Qotei aqa n̄am soqtqa are q̄aleq̄num. Agi a na e q̄arin̄bej. Deqa e tamo bole. E gisan̄ tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na nınđi dal anjam enđej. Ariya nınđi dal anjam di dauryosaieq̄nub. Kiyaq̄a nınđi e lubsib moiyyotbqa mareq̄nub?”

²⁰ Onaqa tamo unđasari nanđi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq̄ di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareq̄nu?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E mañwa qujai babtem deqa nınđi kalil prugugeteq̄nub.

²² Ariya nınđi are q̄aliy. Moses a nınđi mulun̄ enđej deqa nunđo anđro mel nanđo mulun̄ waiyya bati bosiq̄ yori bati tin̄tineq̄nu di nınđi yori bati qa nanđi mulun̄ breinjreq̄nub. Bole, Moses a mulun̄ qa utru sai. Nunđo moma nanđi mulun̄ qa utru.

²³ Nınđi Moses aqa dal anjam dauryqa maroq̄nsib yori bati qa nunđo anđro mel nanđi mulun̄ breinjreq̄nub. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu boletonamqa nınđi unsibq̄a kiyaq̄a e qa n̄irin̄eq̄nub?

²⁴ Nınđi laña n̄amdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosib bole qa maroq̄niy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo unđasari qudei Jerusalem di soq̄neb q̄aji nanđi segi segi endegsib maroq̄neb, “Yesus a kiyo Juda gate nanđi na q̄alib moiq̄ajqa laq̄nub?”

²⁶ Nınđi uniy. A boleq̄ di anjam palonteq̄naqa nanđi a anjam bei minjosaieq̄nub. Nanđi q̄alie kiyo, a Kristus?

²⁷ Kristus a q̄abe na bq̄as di tamo bei a q̄alieq̄asai. Ariya tamo endi aqa q̄ure utru di iga q̄alie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq̄ di sosiqa a lelen̄osiqa Qotei aqa anjam palontosiqa tamo unđasari nanđi endegsi minjrej, “Nınđi e qa q̄alie e? E q̄abe

na bem di dego ningi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningi a qa qaliesai.

²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanqi Yesus aqa anjam di qusibqa nanqi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneb. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

³¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatoqneb. Osib maroqneb, “Tamo endi a manwa gargekoba babteqnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nanqi Yesus ojqa mareb

³² Tamo ungasari nanqi Yesus qa anjam degsib mareq nab Farisi nanqi qusibqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinqnjrnab Yesus ojqa gileb.

³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ningi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarinqbej qaji aqaq olo oqwai.

³⁴ Oqitqa ningi e qa ñamqab e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.”

³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanqi segi segi maroqneb, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nanqo sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanqi anjam plaltosim minjroqngas kiyo?”

³⁶ A marqo, ‘Ningi e qa ñamqab di ningi e nubqasai. Qure e sqai di ningi oqwa keresai.’ Utru kiyaaqa a degsi marqo?”

Yesus a ñambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laqnaqa yori kobaquja brantonaa Yesus a tigelosiq lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.

³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di aqa are miligiq na ñambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqngas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenqrenyeb unu.”

³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq yawo anjam marej. A lan qureq oqosaisosiq deqa a ñam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanqi a qa nanqo areqalo singilateb qaji nanqi Mondor Bole di osaisoqneb.

Tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo ungasari qudei nanqi Yesus aqa anjam di qusib maroqneb, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim bqajqa marej qaji agi a endi.”

⁴¹ Onaqa qudei maroqneb, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneb, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai.

⁴² Kristus a Devit aqa len na ñambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nenqrenyeb unu.”

⁴³ Tamo ungasari nanqi degsib Yesus qa anjam tititosib ñirinjosib poaiyeleb.

⁴⁴ Osib nanqi qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nanqi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanqoq ainabqa minjreb, “Ningi kiyaaqa Yesus ojsib osi bosai?”

⁴⁶ Onaqa qaja tamo nanqi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji maro-saisoqnej. Deqa iga a ojosai.”

⁴⁷ Onaqa Farisi nanqi na minjreb, “Yesus a ningi dego gisanqwo e?”

⁴⁸ Ningi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Sai bole sai.

⁴⁹ Ariya tamo ungasari laña lañaj nanği dal anjam qaliesai deqa nanği Yesus qa nanžo areqalo siñgilateqñub. Tamo ungasari nanği di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minnej qaji a Farisi nanžo ambleq di tigelosiq minjrej,

⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laña ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.”

⁵² Onaqa Farisi nanği na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nenğrenğ di unu qaji di geregere peleiye. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Uña bei une atej qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo ungasari kalil nanği jaraiyosibqa nanžo segi segi talq gileleñeb.

8

¹ Ariya Yesus a Oliv manaq oqej.

² Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa tamo ungasari kalil nanği aqa areq beqñabqa a awoosiq Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

³ Ariya uña bei a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nanği ti Farisi nanği ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo ungasari nanžo ñamdamuq di tigelteb.

⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqñab tamo qudei na unjronub.

⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nenğrenğey, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moiym.’ Deqa ni kiyersi marqam?”

⁶ Nanği Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaqa? Nanği a laña are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojğajqa deqa. Onaqa Yesus a kamba nanği anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiq bañ gei na mandamq di nenğrenğyoqnej.

⁷ Onaqa nanği na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjrej, “Nunžo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqñimqa niñgi na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.”

⁸ Osiq a olo turuosiq mandamq di nenğrenğyoqnej.

⁹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nanği namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nanği kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiq uña di minnej, “Uña, tamo nanği qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.”

¹¹ Onaqa uña dena Yesus minnej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minnej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a puloñ bulosiq tamo nanği suwantnjreqnu

¹² Osiq a Yesus na tamo ungasari nanği olo endegsi minjrej, “E mandamq endi puloñ bul unum. Tamo a e daurbqas di a ambruq di walwelqasai. A suwanjoq di walweloqñsim ñambile gaigai sqas.”

¹³ Onaqa Farisi nanği Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqñum. Deqa iga bole qa marqasai.”

¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di niñgi bole qa marqa kere. Di kiyaaqa? E qabe na bem di e segi qalie

bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ningi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ningi qaliesai.

¹⁵ Ningi mandam qa kumbra na tamo nanngi peginjreqnub. E tamo nanngi peginjrosaieqnum.

¹⁶ Ariya e tamo nanngi peginjrqai di e kumbra tintin na peginjrqai. Di kiyaaqa? E segi na tamo nanngi peginjrosaieqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji a ombla na tamo nanngi peginjreqnum.

¹⁷ Nunngo dal anjam bei endegsib nenngrenyeb unu, "Tamo aiyel nanngi anjam qujai marqab di nanngo anjam bole brantqas."

¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum."

¹⁹ Onaqa Farisi nanngi na Yesus nenemyeb, "Ino Abu a qabi unu?"

Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Ninggi e qa qaliesai deqa ninggi ijo Abu qa dego qaliesai. Ninggi e qa qalie qamu ninggi ijo Abu qa dego qalie qamu."

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosiqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nanngi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, "Qure e oqwai di ninggi oqwa keresai"

²¹ Onaqa Yesus na tamo unngasari nanngi olo endegsi minjrej, "E ninggi uratngitqa ninggi e qa namqab e nubqasai. Ninggi nunngo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ninggi oqwa keresai."

²² Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, "Yesus a kiyaaqa marqo, 'Qure e oqwai di ninggi oqwa keresai'? A na aqa segi jejamu qalim moiqaas kiyo?"

²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Ninggi mandam endena branteb. E lanng goge na bem. Ninggi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.

²⁴ Deqa ninggi e qa nunngo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ninggi degyqasai di ninggi nunngo une ti sosib morenqab. Agi e nami ninggi degsi merngonum."

²⁵ Onaqa nanngi na Yesus nenemyeb, "Ni tamo yai?" Onaqa Yesus na minjrej, "E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merngoqnsim agi bini merngeqnum.

²⁶ E anjam garggekoba mernngsiy nunngo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqbej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo unngasari mandamq endi unub qaji nanngi minjreqnum." Yesus a nanngi degsi minjrej.

²⁷ Juda nanngi qaliesai, Yesus a Abu qa nanngi minjrej.

²⁸ Deqa a na olo minjrej, "Ninggi e Tamo Angro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ninggi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaieqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum.

²⁹ Ijo Abu e qarinqbej qaji a e ombla sosiqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dauryeqnum. Deqa a na e uratbosaieqnu."

³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo unngasari nanngi qusibqa nanngi garggekoba a qa nanngo areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanngi a na endegsi minjrej, "Ninggi ijo anjam singila na dauryoqniy. Ninggi degyqab di ninggi ijo angro tintin sqab.

³² Sosibqa ningi anjam bole geregere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ningi aqaryainjimqa ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai.”

³³ Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kangal tamo sosai. Deqa ni kiyaaq mergonum, ‘Ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Tamo kalil une yeqnu qaji nanngi une aqa kangal tamo bul unub.

³⁵ Kangal tamo nanngi laja wau tamo unub deqa nanngi abu saiqoji. Ariya angoro nanngi abu ti unub deqa nanngi gaigai nanngo abu ombla sqab.

³⁶ E Qotei aqa Njiri deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryaingitqa nunngo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ “E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nunngo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnu.

³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nunngo abu na osorbeqnu qaji di dauryeqnu.”

³⁹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi Abraham aqa angoro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnu qamu.

⁴⁰ Ariya ningi dauryosaieqnu. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnu qaji di e ningi olo merngeqnam ningi e lubsib moiyoqbqa mareqnu. Abraham a kumbra deqaji yosaioqnej.

⁴¹ Ningi nunngo abu aqa kumbra dauryeqnu.” Onaqa nanngi na minjeb, “Gago ai nanngi laja laja laosib iga njambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.”

⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nunngo Abu qamu ningi e qalaqalabonub qamu. Di kiyaaq? E Qotei aqaq na bem deqa. E ijo segi areqalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

⁴³ “Kiyaaq ningi ijo anjam endi poingosai? E merngwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa.

⁴⁴ Ningi nunngo abu Satan aqa angoro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulan singilaeqnu. Satan a nami lej ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisan tamo. A anjam marqas di a gisan anjam segi marqas. A gisan anjam qa utru. A gisan anjam kalil qa abu.

⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nunngo areqaloq di singilatosaieqnu.

⁴⁶ Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnu e? E anjam bole maritqa ningi kiyaaq ijo anjam nunngo areqaloq di singilatqasai?

⁴⁷ Tamo ungasari Qotei aqaq na beb qaji nanngi aqa anjam queqnu. Ningi Qotei aqaq na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnu.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.”

⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa ñam soqteqnam ningi na olo ijo ñam ugetetbeqnu.

⁵⁰ E ijo segi ñam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo ñam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nunngo une qa ningi peginqe.

⁵¹ E bole merngwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵² Onaqa Juda nanngi na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego

moreñekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’

⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego moreñeb. Deqa ni segi qa kiyersi marqam?”

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ninği a qa mareqñub, ‘A gago Qotei.’

⁵⁵ Ninği a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ninği bul gisañ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ “Nunğo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulañ areboleboleiyej.”

⁵⁷ Onaqa Juda nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?”

⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merñgwai. Abraham a ñambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa meniñ elenşosib Yesus meniñ na qalsib moiyoqta yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulañej.

9

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

¹ Yesus a walweloşiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej.

² Onaqa Yesus aqa anğro nanği na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nanğo une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nanğo une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo unğasari nanği Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtqab. ⁴Sawa suwañesoqñimqa ijo Abu e qarınbej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nanği wauqa keresai.

⁵ E mandamq endi sosimqa e mandam endeqa puloñ bul unum.”

⁶ Yesus na aqa anğro nanği degsi minjrşiq mandamq di miseloşiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq oşiq tamo di aqa ñamdamuq di atej.

⁷ Atsiqa qarınşosiq minjej, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarınşo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyoñnaqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej.

⁸ Bonaqa aqa qure qujai nanği ti tamo nanği a nami ñam qandimo sosiq silali qa ñilñroqnej qaji nanği ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?”

⁹ Onaqa tamo qudei nanği mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nanği mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo unğasari nanği na nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?”

¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum.”

¹² Onaqa tamo unğasari nanği na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

13 Onaqa tamo ungasari nanği na tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nanğoq osi gileb.

14 Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nanğo yori bati.

15 Deqa Farisi nanği na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni namdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo namdamuq di atqoqa e yalonum nam poibqoqa sawa unonum.”

16 Onaqa Farisi qudei nanği mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei na a qarinyosai.” Ariya Farisi qudei nanği mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim manjwa deqaji babtqas?” Farisi nanği anjam deqa njirinosisib poaiyeleb.

17 Onaqa nanği na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino namdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

18 Tamo di a nami nam qandimo sosiqa olo nam poiyej deqa Juda tamo kokba nanği areqalo kobaiyeb. Osib aqa ai abu nanği metnjrnab beb.

19 Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nunğo anğro e? A bole nam qandimo nambabej e? Boleamqa ninği na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu?”

20 Onaqa aqa ai abu nanği na kamba minjreb, “Di bole, a gago anğro. A nam qandimo nambabej di iga qalie.

21 Ariya a kiyersi bini nam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa namdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.”

22 Aqa ai abu nanği Juda tamo kokba nanği ulainjrsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nanği nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marinqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.”

23 Deqa nanği aiyel Juda tamo kokba nanği ulainjrsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

24 Onaqa tamo nami nam qandimyesoqnej qaji di Farisi nanği na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa ñam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.”

25 Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami nam qandimo soqnem bini e olo nam poibqoqa sawa uneqnum di e qalieonum.”

26 Onaqa nanği na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino namdamu boletqoqa ni sawa uneqnum?”

27 Onaqa a na kamba minjrej, “E nami mernğonum ninği ijo anjam quetbosai. Kiyaaq ololo mernğit quqwab? Ninği dego Yesus aqa anğro sqajqa are unu e?”

28 Onaqa Farisi nanği na tamo di misilinyosib minjeb, “Ni Yesus aqa anğro. Iga Moses aqa anğro.

29 Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.”

30 Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nunğo anjam di quonum ugeibqo. Ninği mareqnub, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo namdamu boletqoqa e sawa uneqnum.

31 Iga qalie, tamo nanği une ateqnub qaji nanği Qotei pailyqab di a nanğo pailyo quqwasai. Ariya tamo nanği Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nanği pailyqab di a nanğo pailyo quqwas.

³² Tamo ai miligiq na nam qandimo nambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaioqnem.

³³ Qotei na Yesus qarinyosai qamu a manwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nanqi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim nambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nanqi tamo nam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nanqi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiqa a qa namosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Angro qa ino areqalo singilatonum e?”

³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Angro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Angro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mareqnum.”

³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatonum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binjiyej.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nanqi peginjrqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nanqi olo namdamu bole atoqnqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nanqi olo nam qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jojomq di tigelesoqneb qaji nanqi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?”

⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi nam qandimgejunu qamu ningi une saiqoji unub qamu. Ariya ningi mareqnum, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ningi une ti unub.”

10

Yesus a kaja nanqo mandor bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nanqo jen miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jen prugosim miligiq gilqas di a bajin tamo.

² Tamo a siranmeq na jen miligiq gilqas di a kaja nanqo mandor bole.

³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnim miligiq giloqnsim aqa segi kaja nanqo nam metnjroqnqas. Metnjroqnim nanqi aqa kakro qusib boqrib joqsim oqedoqnqas.

⁴ A na aqa segi kaja kalil nanqi joqsim oqedoqnsim a nanqi qa namoosim giloqnimqa nanqi aqa kakro qa poinjrim deqa nanqi a dauryoqnqab.

⁵ Tamo lanaj bei na nanqi metnjrqas di nanqi aqa kakro qalieqasai deqa nanqi a dauryqasai. Nanqi a uratosib jaraiqab.”

⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nanqi qusib utru poinjrosai.

⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiqa endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nanqi di ijo segi tamo ungasari nanqi sigitnjrejunub. Jen miligiq gilqajqa siranme agi e segi.

⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami beb qaji nanqi bajin tamo bul. Deqa kaja nanqi nanqo medabu dauryosaioqneb.

⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nanqi ijoq na jen miligiq giloqnqab di Qotei na nanqi elenqas. Amqa nanqi miligiq gile oqede oqnsib ingi bole uyoqnqab.

¹⁰ “Ningi qalie, bajin tamo nanqi kaja bajinjosib ugeugeinjsib numqajqa deqa beqnum. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nanqi nambile enjritqa nanqi nambile tulan boledamu oqajqa e deqa bem.

¹¹ E kaja nanngo mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nanngi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqas.

¹² Ariya tamo lanaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjqasai. A kaja nanngo mandor bolesai. Kaja nanngi aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nanngi uratnjrsim ulanqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei ñumim kalil segisegiosib jaraiqab.

¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nanngi geregere taqatnjqasai. A kaja nanngi qa are qalosai. Baun juwan bamqa a kaja nanngi uratnjrsim ulanqas.

¹⁴ “E kaja nanngo mandor bole. E ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Ijo segi kaja nanngi e qa dego qalie bole.

¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nanngi qa qalie bole. Nanngi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nanngi aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqai.

¹⁶ Ijo kaja qudei dego jen oqeq di unub. Nanngi jen miligiq di sosai. Deqa e nanngi dego joqsiy bosiy ijo kaja jen miligiq di unub qaji nanngi ti turtnjrsiy jen qujaiq di breinjrit nanngi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnqab.

¹⁷ Ijo Abu na e tulan qalaqalaibeqnu. Di kiyaaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai.

¹⁸ Tamo bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, ‘Ni degye.’ Deqa e degyqai.”

¹⁹ Onaqa Juda nanngi Yesus aqa anjam deqa niriñosib poaiyeleb.

²⁰ Osib nanngi gargekoba endegsib maroqneb, “Yesus a mondor uge ti unu deqa a tulan nanariqo. Kiyaaqa ninngi aqa anjam queteqnu?”

²¹ Onaqa nanngi qudei maroqneb, “Tamo a mondor uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nam qandimo boletqa kere e? Sai.”

Juda tamo kokba nanngi Yesus qa minjin oqetnjrej

²² Nami Juda nanngo moma nanngi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia brantej. Bati di ulili aiqa bati.

²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiqqa tal me ñam Solomon dia walweloqnej.

²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nanngi aqa areq di koroosib minjeb, “Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E nami ninngi merngem, ‘E Kristus.’ Merngonam ninngi qunab ugeinnej. Wau kalil e ijo Abu aqa ñam na yeqnum qaji di ninngi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poingwas, bole, e Qotei aqa Niri.

²⁶ Ninngi ijo kaja sai deqa ninngi e qa nunngo areqalo singilatosaieqnu.

²⁷ Ijo kaja nanngi ijo medabu queqnu. E nanngi qa qalie bole. Nanngi e daurbeqnu.

²⁸ E nanngi nambile enjreqnum deqa nanngi nambile gaigai sqab. Nanngi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nanngi ijo banq dena yaibqa keresai.

²⁹ Ijo Abu na nanngi e ebej. A segi qujai inngi inngi kalil tulan bunnjrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nanngi ijo Abu aqa banq dena yayyqa keresai bole sai.

³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai.”

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi a qalib moiqajqa marsib menin elenjb.

³² Osib Yesus qalqa laq nab endegsi minjrej, “E na Abu aqa wau bole gargəkoba nıngi osorıngonem. Wau bole kiye qa nıngi e lubsib moiyoıtbqa meniı e leıonub?”

³³ Onaqa Juda tamo kokba nıngi na kamba endegsib minjeb, “Wau bole bei qa ıga ni meniı na lumqasai. Ni Qotei misilinyonum deqa lumqom. Aıı ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom.”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nıngi minjrej, “Nuıngo dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb, ‘E nıngi merngonum, “Nıngi qotei.” ’

³⁵ Aıı Qotei na tamo qudei nıngi minjrej, ‘Nıngi qotei.’ A na nıngi degsi minjrej. Nıngi qalie, ıga Qotei aqa nengren bei gentqa keresai.

³⁶ Abu a segi na e gıltbosiqa qarınbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, ‘E Qotei aqa Niri.’ E degsi maronum deqa nıngi kiyaca merbonub, ‘Ni Qotei misilinyonum?’

³⁷ “E ıjo Abu aqa wau yosaiotqa nıngi ıjo anjam quetbaib.

³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa nıngi ıjo anjam quib ugeıngim olo ıjo wau unsib dena geregere poıngem, bole, Abu na e beterbsonaqa e kamba Abu beteryejunum.”

³⁹ Onaqa nıngi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nıngi qa loumosiq ulaneı.

⁴⁰ Ulanosıqa olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gılsıqa Jon na nami tamo ungasari nıngi yansnjroqnej qaji sawaq di soqnej.

⁴¹ Sonaqa tamo ungasari gargəkoba nıngi aqaq gıloqnsib segi segi maroqneb, “Jon a maıwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole.”

⁴² Nıngi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargəkoba nıngi a qa nıngo areqalo sıngılateb.

11

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

¹ Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nıngo qure utru.

² Maria aıı bunuqna Tamo Koba Yesus aqa sıngaq di goreı bilentosiq aqa gate banqa na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej.

³ Deqa Maria Marta wo nıngi na tamo qudei qarınjnınb Yesus aqaq gılsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulan qalaqalaiyeqnum qaji a maiyqo.”

⁴ Onaqa Yesus a nıngo anjam di qusıqa minjrej, “Ma di moiqajqa ma sai. A maiyqo di aqa utru aııende. Qotei aqa sıngıla boleq dimqa tamo ungasari nıngi unsib Qotei aqa ñam soıtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa Niri dego ñam koba oqai.”

⁵ Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nıngi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej.

⁶ Lasarus a maiyej anjam di qusıqa quosaibulosıqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej.

⁷ Sosıqa aqa anıro nıngi minjrej, “ıga olo Judia sawaq aııom.”

⁸ Onaqa nıngi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nıngi meniı na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aııam e?”

⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Seı oqsıq qanam jıgeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nıngi walwelqa kere. Manıalqasai.

¹⁰ Ariya seı aıııq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nıngi walwelqa keresai. Manıalqab.”

¹¹ Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyqai.”

¹² Onaqa Yesus aqa angro nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas.”

¹³ Nanngi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej.

¹⁴ Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej.

¹⁵ Ningi ijo singila unsib e qa nunngo areqalo singilatqajqa deqa e aqaq aiyosaisanam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa areboleboleibeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶ Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa angro qudei nanngi minjrej, “Unngum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanngi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.”

¹⁸ Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub.

¹⁹ Deqa Juda tamo unngasari gargekoba nanngi Betani qureq bosib Marta Maria wo nanngo jaja moiyej deqa are latetnjrqajqa koroosib soqneb.

²⁰ Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiqa gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej.

²¹ Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minnej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiynosai qamu.

²² E qalieonum, ni ingi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³ Onaqa Yesus na Marta minnej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.”

²⁴ Onaqa Marta na kamba minnej, “E qalie, diño bati qa tamo unngasari kalil nanngi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.”

²⁵ Onaqa Yesus na minnej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqas di unngum. A ñambile sqas.

²⁶ Tamo kalil ñambile sosib e qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

²⁷ Onaqa Marta na Yesus minnej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa Niri. Ni qujai Qotei na qarinqmonaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo puluosi aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minnej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.”

²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej.

³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej.

³¹ Sonaqa Juda tamo unngasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanngi Maria a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanngi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiqa aqa areq di sinqa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiynosai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanği Maria ombla akamoqneb di unsiqa nanği qa are gulbeyonaqa nenemnjrej,

³⁴ “Ninği Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanği na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.”

³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej.

³⁶ A akamonaqa Juda nanği di unsibqa mareb, “Ninği uniy. Yesus a Lasarus tulañ qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.”

³⁷ Onaqa nanği qudei Yesus qa yomuosib mareb, “Yesus a nami tamo ñam qandimo boletej. A kiyaga Lasarus boletosai? Yim a moiqasai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nanço yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walweloşiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq atsib meniñ kobaquja na sub me getenteb.

³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ninği meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.”

⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo şingilatqam di ni Qotei aqa şingila unqam.”

⁴¹ Degsi minjnaqa nanği meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lañ goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulañ areboleboleibqo.

⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanği e qa nanço areqalo şingilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanği qalieqab, ni na e qarınbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a tulañ maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa şinga ti bañ ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pambloniyib walweloşim gilem.”

Juda tamo kokba nanği koroosib Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanği Yesus aqa mañwa di unsibqa nanği gargekoba Yesus qa nanço areqalo şingilateb.

⁴⁶ Ariya nanği qudei tigelosib Farisi nançoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb.

⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nanço areq bosib koba na koroosib mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a mañwa gargekoba yeleñeqnu.

⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqñqas di tamo ungasari kalil nanği a qa nanço areqalo şingilatqab. Yim Rom nanği bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹ Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nanço atra tamo gate soqnej. Deqa a nanço ambleq di tigelosiqa minjrej, “Ninği tulañ nanarionub. Anjam laña laña mareqñub.

⁵⁰ Ninği are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nanği qa moiqas di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹ Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nanği qa moiqas anjam di ubtosiq marej.

⁵² Bole, Yesus a Juda nanği segi qa moiqasai. Qotei aqa anğro kalil sawa bei beiq di unub qaji nanği qa ti moiqas. Moısım nanği kalil koroinjrimqa nanği aqa segi tamo unğasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³ Bati qujai deqa Juda tamo kokba nanği Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb.

⁵⁴ Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nanço ambleq di walwelosaiqnej. A segitosıqa qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsıqa aqa anğro nanği koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵ Qotei a nami Israel nanği Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanği elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulañ gargəkoba nanço qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nanço kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnımqa nanği Jerusalem bosib nanço segi jejamu yansosib yori bati qa tarıñqab. Utru deqa nanği Jerusalem beb.

⁵⁶ Ariya nanği Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Niñgi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bğas kiyo sai kiyo?”

⁵⁷ Nanği degsib maroqneb. Di kiyaqqa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nanği na tamo unğasari nanği nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi soqnımqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

12

Maria a goren quleq tulañ boledamu Yesus aqa sinğaq di bilentej

¹ Ariya Juda nanço yori bati koba jojomej. Bati 6 anqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosıqa Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru.

² Gilnaqa qure deqaji tamo unğasari nanği a unsibqa areboleboleinjrnaqa inği goiyeteb. Marta a inği suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib inği uyoqneb.

³ Onaqa Maria a goren quleq tulañ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalıñaq jıgsıqa osi bosıqa Yesus aqa sinğaq di bilentosıqa aqa segi gate banqa na piyetej. Onaqa goren aqa quleq na tal keretej.

⁴ Onaqa Yesus aqa anğro bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiqa njirınosiq marej,

⁵ “A kiyaqqa goren di qarınjosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo inği inği saiqoji nanği aqaryainjrosai?”

⁶ Judas a tamo inği inği saiqoji nanği qa are qalsiq anjam di marosai. A bajın tamo. A Yesus aqa anğro nanço silali jugwajqa quñ taqatoqnej. Deqa nanği quñ miligiq di silali ateqnab a na olo bajınqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷ Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusıqa minjej, “Unı di urat. A goren di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo.

⁸ Tamo inği inği saiqoji nanği bati gaigai niñgi ti sqab. Ariya e bati gaigai niñgi ti sqasai.”

Atra tamo kokba nanği Lasarus qalsib moiyoıta maroqneb

⁹ Juda tulañ gargəkoba nanği qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsıq di soqnej. Deqa nanği a unqa beleneb. Nanği Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus subq na tigeltej deqa nanği a dego unqa beb.

¹⁰ Atra tamo kokba nanği Lasarus dego qalsib moiyoıta qairoqneb.

¹¹ Di kiyaqqa? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargəkoba nanği atra tamo kokba nanği uratnjrsib olo Yesus qa nanço areqalo sinğilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo ungasari tulan gargekoba nanği yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleşeb. Beleşosib nebeonaqa nanği endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bğas.”

¹³ Nanği degsib qusib deqa nanği tuwom banğa eleleşosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulan leleşoqsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleigegnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni Israel nanžo Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib neşğreşyeb unu,

¹⁵ “O Saion tamo ungasari, nişğı ulaaib. Nişğı uniy. Nunžo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiq beqnu.”

¹⁶ Bati deqa Yesus aqa anğro nanği anjam di aqa utru poinjšrosai. Bunuqna Yesus a moisiq ñam koba onaqa nanği anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa neşğreşyeb deqa tamo ungasari nanği leleşoqsib a binjšyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo ungasari Yesus a Lasarus metosiq subq na tigeltonaq uneb qaji nanği maşwa deqa saosqsib laqneb.

¹⁸ Laqnab tamo ungasari tulan gargekoba nanği quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiq Jerusalem beqnaqa nanği a gamq di turqajqa aiyeleşeb.

¹⁹ Ainabqa Farisi nanği na unjšrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus sinğila na saidyeqnamqa keresaiigegnu. Nişğı uniy. Tamo ungasari kalil nanği a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nanği Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo ungasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleşeb qaji nanžo ambleq di Grik tamo qudei soqneb.

²¹ Grik tamo nanği di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaqa? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nanği Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?”

²² Onaqa Filip a aisiqa nanžo anjam di Andru minjšiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb.

²³ Minjnab qusiqa nanği kamba minjšrej, “E Tamo Anğro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo.

²⁴ E bole mernğwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiqasai di a laşa sqas. Moiqas di a olo qoqi oqsım gei gargekoba ateleşqas.

²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi şambile tulan qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi şambile qoreiyqas di a şambile gaigai sqas.

²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osımqa a e daurbem. Yımqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

Jeu tamo nanği na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulan gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marımqa bati uge endi ijoq baiq?’ Unğum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem.

²⁸ O ijo Abu, ni na ino ñam tulan kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa laş goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatunum. Ololo kobaqujatqai.”

²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyoy?” Onaqa tamo qudei nanngi mareb, “Sai. Lan angro bei na Yesus anjam minjqo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di ningi aqaryaingwajqa brantqo.

³¹ Ningi quiy. Qotei na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi peginjraqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo.

³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanngi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo ungasari kalil nanngi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.”

³³ Yesus a aqa segi moiqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo ungasari nanngi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyayaq maronum, ‘E Tamo Angro soqtbosib goge gaintbqab?’ Tamo Angro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulon a nungo ambleq di sokiñalayosim ningi olo uratngwas. Deqa ningi pulon ti sosib pulonq na laqniy. Yimqa ningi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyoy di a qalieqasai.

³⁶ Ningi pulon ti sosib pulon qa nungo areqalo singilatiy. Ningi degyqab di ningi pulon aqa angro sqab.”

Juda tamo gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatosai

Yesus na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiqa nanngi uratnjrnaq nanngi a olo unosai.

³⁷ A Qotei aqa manwa gargekoba nanngo namdamuq di yeqnaqa nanngi unoqneb. Unoqnsib ariya nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatosai oqneb.

³⁸ Nanngi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyoq? Tamo dego bei sosai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endegsi nenngrenyej,

⁴⁰ “Qotei a nanngo namdamu getentetnjrej. A nanngo are miligi dego getentetnjrej. Deqa nanngi nanngo namdamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanngi nanngo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjraqa keresai. Deqa nanngi are bulyosib ijoq bqa keresai. Deqa e na nanngi boletnjrqasai.”

⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanngi are bulyosib Yesus qa nanngo areqalo singilateb. Ariya nanngi Farisi nanngi ulainjrsib deqa nanngi boleq di Yesus aqa ñam marosaioqneb. Nanngi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nanngi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.”

⁴³ Nanngi degsib are qaleb. Di kiyayaq? Nanngi Qotei na nanngo ñam soqtqajqa arearetnjrosai oqnej. Tamo nanngi na nanngo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo ungasari nanngi peginjraqas

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas.

⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas.

⁴⁶ E pulonj bulosim mandamq aiyem. Deqa tamo ungasari kalil e qa nanjo areqalo sinjilateqnum qaji nanji ambruq di sqasai.

⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo ungasari nanji peginjrqqa bosai. E nanji elenqajqa bem.

⁴⁸ Tamo ungasari nanji e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanji peginjrqajqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo ungasari nanji peginjrqas. Diyo batiamqa anjam dena nanji peginjrqas.

⁴⁹ E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarınbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.

⁵⁰ E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaq quoqnsim agi mareqnum.”

13

Yesus na aqa angro nanjo sinja yansetnjrej

¹ Juda nanjo yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanji tulanj qalaqalainjroqnsiq gilsiq gilsiq aqa moiqa bati itej.

² Deqa a nanji koba na awoosib inji uyoqneb. Di bilaq. Inji uyeq nabqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri.

³ Yesus a qalieej, aqa Abu na inji inji kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej.

⁴ Deqa a aqa angro nanji koba na inji uyoqnsibqa a tigelosiqa aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiqa tigej.

⁵ Tigsisa kangal tamo bulosiqa tabirq di ya qamsiq aqa angro nanjo sinja yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶ Osiqa Pita aqa sinja yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinja yansetbqam e?”

⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.”

⁸ Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo sinja yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.”

⁹ Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo sinja segi yansaim. Ijo banj ti gate ti dego yansetbe.”

¹⁰ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa sinja segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai.”

¹¹ Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nanjo banq di atqas. Deqa a na minjrej, “Ningi kalil milalo sosai.”

¹² Yesus a nanjo sinja yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsisa awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ningi engonum qaji di ningi utru poingwo e?”

¹³ Ningi e merbeqnum, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ningi kere e merbeqnum. Agi e segi qujai.

¹⁴ E nunjo Tamo Koba. E nunjo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nunjo sinja yansetngonum deqa ningi dego segi segi qa kumbra degyoqniy.

¹⁵ Kumbra e endego ningi osorngonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy.

¹⁶ E bole mernḡwai. Kanḡal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai.

¹⁷ Kumbra e yeqnum endi aqa utru ninḡi poinḡim dauryiy. Yimqa ninḡi tulaḡ areboleboleinḡwas.

¹⁸ “Ijo anjam endi e ninḡi kalil qa marosai. E na ninḡi giltonḡem deqa e ninḡi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nenḡrenḡ di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’

¹⁹ Kumbra di brantosaisonaqa e nami mernḡonum. Deqa kumbra di brantimqa ninḡi e qa nunḡo areqalo sinḡilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’

²⁰ E bole mernḡwai. Tamo bei na tamo unḡasari e qarinyronum qaji nanḡi osim geregereinḡrḡas di a e dego osim gereibqas. A e osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinybej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nanḡo banḡ di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulaḡ gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole mernḡwai. Ijo anḡro bei na e osim jeu tamo nanḡo banḡ di atqas.”

²² Onaqa Yesus aqa anḡro nanḡi segi segi kokoqoqneb. Yesus a anḡro yai qa degsi marej di nanḡi qaliesai deqa nanḡi degyoqneb.

²³ Yesus aqa anḡro bei agi Yesus na tulaḡ qalaqalaiyoqnej qaji a Yesus aqa areq di awesoqnej.

²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na anḡro di minnej, “Ni na Yesus nenemyimqa a anḡro yai qa degsi marḡo di mermqas.”

²⁵ Onaqa anḡro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni anḡro yai qa degsi maronum?”

²⁶ Onaqa Yesus na minnej, “Anḡro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nanḡo banḡ di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa ḡiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minnej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat.”

²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa anḡro kalil awesoqneb qaji nanḡi qusibqa Yesus na Judas kiyaaqa anjam di minnej nanḡi deqa poinḡrosai.

²⁹ Judas a nanḡo silali jugwajqa quḡ taqatoqnej deqa nanḡi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa inḡi inḡi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minnej. Nanḡi qudei are qaleb, Judas a gilsim inḡi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nanḡi anainḡrḡas.

³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiqa warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa anḡro nanḡi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Anḡro ñam koba oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas.

³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas.

³³ O ijo anḡro ninḡi quiy. E ninḡi koba na sokiñalayosiy uratḡnitqa ninḡi e qa ḡamoqnqab. Qure e oqwai di ninḡi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nanḡi degsi minjroqnem agi bini ninḡi dego olo mernḡonum.

³⁴ Endego e dal anjam bunuj enḡwai. Dal anjam bunuj agiende. Ninḡi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ninḡi qalaqalaingeqnum dego kere ninḡi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

³⁵ Ninḡi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniyqa tamo kalil nanḡi nunḡo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ninḡi ijo anḡro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’ ”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.”

³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaga e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo nambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino nambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnmqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’ ”

14

Iga Qotei aqaq oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi are gulbeingaiq. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnu ariya ningi e qa dego nungo areqalo singilatoqniy.

² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nungo segi segi warum gereiyetngwai. Ijo anjam di bolesai qamu e ningi merngosai qamu.

³ E nungo segi segi warum gereiyetngsiy olo bosiy ningi joqsiy qure e sqai di ningi dego e ombla sqab.

⁴ Qure e sqai deq oqwajqa gam di ningi qalie.”

⁵ Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?”

⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai.

⁷ Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸ Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.”

⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qalieosai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaga e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge’?”

¹⁰ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiq aqa wau ojeqnu.

¹¹ E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nungo namdamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nungo areqalo singilatiy.

¹² “E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnqas. Di kiyaga? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa.

¹³ E Qotei aqa Niri unum deqa ningi ijo nam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai. Yim dena ijo Abu a nam koba oqas.

¹⁴ Ningi ijo nam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqnqab.

¹⁶ Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryaingo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas.

¹⁷ Aqaryaingo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi Mondor di oqa keresai. Nangi a unosaieqnu. Nangi a

qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸ “E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nungoq olo bqai.

¹⁹ Sokiñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanngi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E nambile unum deqa ningi dego nambile sqab.

²⁰ Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbessonab e ningi beterngejunum.

²¹ Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyqas. E na dego tamo di qalaqalaiyoqnsiy aqaaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai.”

²² Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaaqa ni tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanngoq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?”

²³ Onaqa Yesus na minnej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaiyimqa aqo ijo Abu wo aqaaq bosim a ombla gaigai sqom.

²⁴ Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqej qaji aqa anjam.

²⁵ “Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum.

²⁶ Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqnqab.

²⁷ “E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib.

²⁸ E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu.

²⁹ E ijo Abu aqaaq oqosaisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰ “Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba totoryosiy merngwasai.

³¹ Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

15

Yesus a wain namanj bole

¹ Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain namanj bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja.

² Ijo dani qudei nanngi gei bole atqasai di ijo Abu na nanngi ginjenjrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nanngi gei bole atelenqab di ijo Abu na gereinjrimqa nanngi olo gei koba atelenqab.

³ Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereinnej koboej.

⁴ Ningi e beterbeseqniy. Yimqa e dego ningi beterngesqai. Nam dani a segi sqas di a geitqa keresai. Qoboq di beteresqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbeseqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵ “E segi wain naman bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai.

⁶ Tamo bei a e beterbesqasai di a nam dani uge bul ginjenyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib namyuwoq di breiyib yugwas.

⁷ “Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi inji bei qa Qotei pailyqab di a na inji di engwas.

⁸ Ningi gei koba atelenosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa nam tulan kobaqas.

⁹ Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy.

¹⁰ Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere.

¹¹ E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleingoqnem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum.

¹² Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

¹³ Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nangi aqaryainjrqa osimqa aqa segi nambile uratosim moiqas. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjrejunu.

¹⁴ Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab.

¹⁵ Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kangal tamo’ merngosaieqnum. Kangal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶ “Ningi na e giltbosai. E na ningi giltngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqnibqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo nam na inji bei qa ijo Abu pailyqab di a na inji di engwas.

¹⁷ E na ningi dal anjam endeksi merngwai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

*Mandam qaji tamo ungasari nangi na
Yesus aqa angro nangi jeutnjreqnub*

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnum. Deqa ningi endeksi poingem, nangi namoqna e dego jeutboqneb.

¹⁹ Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi qalaqalaingeqnum qamu. Agi nangi na nango segi was nangi qalaqalainjreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi giltngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnum.

²⁰ E nami merngonum, kangal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nangi na e ugeugeiboqneb dego kere nangi na ningi ugeugeingoqnqab. Nangi ijo anjam dauryoqneb qamu nangi nungo anjam dego dauryeqnub qamu.

²¹ Ariya nangi ijo Abu e qarinjbej qaji a qa qaliesai. Deqa nangi ningi ugeugeingoqnqab. Di kiyaca? Ningi ijo nam ejunub deqa.

²² “E bosim nangi anjam minjrosai qamu nangi une saiqoji unub qamu. Ariya e nangi anjam minjrem deqa nangi nango une ulitqa gam saiqoji.

²³ Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas.

²⁴ E mañwa qudei tamo bei na nami yosaiocnej qaji di nanjo ambleq di babtosai qamu nanji une saiqoji unub qamu. Ariya e nanjo ambleq di mañwa qudei babteqnamqa nanji unoqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqñub.

²⁵ Nanjo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, ‘Tamo nanji e laña jeutbeqñub.’

²⁶ “Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas.

²⁷ Ninji dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ninji e ombla sosib ijo wau unoqñeb dena bosib bosib agi bini ninji e ombla unum.

16

¹ “Ninji ijo ñam uratosib ulonjaib deqa e na anjam endi merngeqñum.

² Bunuqna jeu tamo nanji na ninji taqal breingosib ninji olo Qotei tal miligiq gilqa saidñgwab. Osib bati bei bamqa nanji na ninji moiyoñgoqñqab. Osib endegsib are qaloqñqab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqñum deqa iga na nanji moiyoñjreñum.’

³ O ijo angro, jeu tamo nanji aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nanji ninji degñgwab.

⁴ Nanji ninji degñgibqa ninji ijo anjam e bini merngeqñum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ninji koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ninji merngosaioqñem.

⁵ Sokiñala e ninji uratñgsiy ijo Abu e qarinqej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ninji merngeqñum. Ariya ninji kamba e nenembosaieqñub, ‘Ni qabitqam?’ degbosai.

⁶ E ninji anjam endi merngeqñum deqa ninji are gulbeinqeñnu.

⁷ E bole merngwai. E ninji uratñgsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ninji uratñgsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nungoq bqas.

⁸ Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetñjroqñim nanji poinjroqñqas. Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqñim nanji qalieoqñqab. Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego nanji qalieqajqa deqa Mondor na nanji osornjroqñqas.

⁹ A na mandam qaji tamo ungasari nanjo une babetñjroqñqas. Di kiyaaqa? Nanji e qa nanjo areqalo sinjilatosaieqñub deqa.

¹⁰ Kumbra bole qa utru dego a na nanji osornjroqñqas. Di kiyaaqa? E ijo Abu aqaq oqitqa ninji e olo nubqasai.

¹¹ Qotei a tamo ungasari nanji peginjrqas kumbra di dego Mondor na nanji osornjroqñqas. Di kiyaaqa? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim ñamyuwoq waiyqas.

¹² “E anjam gargekoba ninji merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaqa? Nunjo areqalo na ojqa keresai deqa.

¹³ Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nunjo areqalo gereiyetñgimqa ninji anjam bole kalil poinjekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqñsim di segi ninji merngoqñqas. Osim kumbra mondoñ bran-telenqas qaji di dego ubtoqñsim merngoqñqas.

¹⁴ A ijo anjam osim ninji merngoqñqas. Kumbra dena a na ijo ñam koba ti ijo sinjila koba ti boleq atqas.

¹⁵ Ijo Abu aqa inġi inġi kalil di ijo inġi inġi dego. Deqa e niġi mernġonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim niġi mernġoqnqas.”

*Yesus aqa anġro nanġi are gulbeinjrimqa
olo bunuqna nanġi areboleboleinjrqas*

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.”

¹⁷ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaq deġsi marqo?”

¹⁸ Nanġi deġsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaq marqo, ‘Sokiñala?’ Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹ Nanġi Yesus aqa anjam deqa nenemyqa laq nab di qalieosiqa endegsi minjrej, “E niġi mernġonum, ‘Sokiñala niġi e nubqasai. Olo sokiñala niġi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru niġi poingosai deqa niġi segi segi qaireq nub.”

²⁰ O ijo anġro, e bole mernġwai. Niġi akam ti sosib are tulaġ gulbeinġwas. Amqa mandam qaji tamo unġasari nanġi areboleboleinjrqas. Ariya nunġo are gulbe di olo koboamqa niġi tulaġ areboleboleinġwas.

²¹ Unġa a anġro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulaġ jaqatinġeqnaqa a are gulbekobaiġeqnu. Ariya a anġro osim aqa jaqatinġ koboamqa a aqa jaqatinġ deqa olo are qalqasai. A anġro osim deqa tulaġ areboleboleiġqas.

²² Dego kere bini niġi are gulbeinġwo. Ariya bunuqna e niġi olo niġitqa niġi are gulbe di uratosib tulaġ areboleboleinġwas. Nunġo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai.

²³ Bati deqa niġi olo e anjam bei nenembqasai. E bole mernġwai. Niġi ijo ñam na inġi bei qa Abu pailġqab di a na inġi di enġwas.

²⁴ Niġi nami ijo ñam na Qotei pailġosai oqneb. Ariya bini niġi inġi bei oqajqa are soqnimqa niġi ijo ñam na Qotei pailġoqniġ. Osib deqa niġi inġi di osib tulaġ areboleboleinġwas.”

Yesus a mandam endeqa sinġila kalil gotranġyosiq tigelejunu

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “E niġi yawo anjam mernġoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei niġi mernġwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa mernġoqnqai.

²⁶ Bati deqa e segi niġi qa Abu pailġqasai. Niġi ijo ñam na Abu pailġoqnqab.

²⁷ Ijo Abu a segi na niġi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaq? Niġi e qalaqalaibosib e Qotei aqaq na bem deġsi poingeqnu deqa.

²⁸ Nami e ijo Abu aqaq na bosim mandamq aiyem. Sokiñala e olo mandam uratosiy aqaq olo oqwai.”

²⁹ Onaqa Yesus aqa anġro nanġi aqa anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni boleq di anjam ubtosim mernġonum. Ni yawo anjam mernġosai.

³⁰ Deqa bini iga poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum. Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni namoqna gago nenem qalieonum. Utru deqa iga ni qa gago areqalo sinġilatosim maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niġi e qa nunġo areqalo sinġilatonub e? Di keretonub.

³² Niġi quiy. Bati bei bqas agi bqo. Sokiñala jiu tamo nanġi na niġi teteinġibqa niġi kalil segisegiosib nunġo qureq jaraiqab. Jaraiybqa e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu a e ombla sqom.

³³ E anjam endi niġi mernġeqnum. Di kiyaaq? Niġi na e beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole, niġi mandamq endi gulbe koba oqnbqab. Di unġum.

E segi na mandam endeqa singila kalil gotranyosim tigelejunum. Deqa nangi are singilatosib soqniy.”

17

Yesus a aqa angro nangi qa pailyej

¹ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa lan goge tarosiq Qotei endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino ñam kobaqujatqai.

² Ni e singila ebem. Singila dena e na tamo ungasari kalil nangi taqatnjroqñqai. Osiy tamo kalil ni na ebem qaji nangi ñambile enjritqa nangi ñambile gaigai sqab.

³ Ñambile gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo e na ñambile enjreqnum qaji nangi ni qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei bole. Nangi e Yesus Kristus qa dego bole qalieeqnub. Agi ni na e qarınbonam mandamq aiyem. Ñambile gaigai sqajqa kumbra agide.

⁴⁻⁵ “O Abu, e mandamq endi ino ñam koba ti ino singila koba ti babtoqñem. Osim wau kalil ni na ebem qaji di yekritem. Nami mandam a brantosaison-aqa e ni ombla ñam koba ti soqñem. Ñam di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba ti sqom.

⁶ “Tamo kalil ni na ebem qaji nangi di e na ino ñam osornjroqñem. Deqa nangi ino anjam dauryoqñeb. Nangi ino segi tamo soqñeb deqa ni na nangi mandamq endena elenjosim e ebem.

⁷ Bini nangi qalieonub, ingi ingi kalil ni na e ebem qaji di inoq dena branteb.

⁸ Nangi degsib qalieonub. Di kiyayaqa? Anjam kalil ni na e merbem qaji di e kamba nangi minjrnam nangi queb. Qusib ni na e qarınbonam bem anjam di nanngo areqaloq di singilateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena bem.

⁹ “E nangi qa ni pailmonum. E mandam qaji tamo ungasari nangi qa ni pailmosai. Tamo ni na ebem qaji nangi qa segi e ni pailmonum. Di kiyayaqa? Nangi ino tamo unub deqa.

¹⁰ Ijo tamo kalil nangi di ino dego. Ino tamo kalil nangi di ijo dego. Nanngoq dena e ñam kobaquja eqnum.

¹¹ “E inoq olo bqai. Deqa e mandamq endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem qaji nangi mandamq endi sqab. O Abu, ino kumbra kalil tulan boledamu. Ni segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo nangi taqatnjroqñime. Amqa aqo aiyel are qujaitosim unum dego kere nangi kamba are qujaitosib sqab.

¹² E nangi koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni na ebem qaji ñam dena nangi taqatnjroqñem. Deqa ijo angro bei padalosai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa ino anjam nenqrenq di unu qaji di aqa damu brantqas.

¹³ E olo inoq bqai. Ijo segi arebolebole tulan kobaosim tamo ni na ebem qaji nanngoq di gaigai sqajqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴ “E na nangi ino anjam minjroqñem. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nangi na nangi jeutnjreqnub. Nangi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁵ Ni na nangi joqsim nangi mandam uratosib lan qureq oqwajqa deqa e ni pailmosai. Nangi mandamq endi soqñib ni na nangi taqatnjroqñim tamo uge Satan na nangi ugeuginjraim deqa e ni pailmonum.

¹⁶ Nangi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai.

¹⁷ Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nanği minjroqne. Yimqa anjam di nanço are miligiq di wauoqnimqa nanği ino segi tamo tinğin sqab.

¹⁸ Nami ni na e qarınbonam mandamq aisim tamo unğasari nanço ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nanği qarınjritqa mandam qaji tamo unğasari nanço ambleq di sqab.

¹⁹ E nanği qa are qalsiy ijo segi jemu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nanği ino segi tamo tinğin sosib ino anjam bole dauryoqnaqab.

²⁰ “E ijo anğro 11 nanği qa segi ni pailmosai. Bunuqna nanği ijo anjam mare mare laqnaqqa tamo unğasari gargekoba nanği nanço anjam quqnsib e qa nanço areqalo singilatoqnaqab. E nanği qa dego ni pailmonum.

²¹ O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo unğasari kalil nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo unğasari nanği qalieqab, ni na e qarınbonam bem.

²² Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo unğasari nanği enjrem. Di kiyaqqa? Nanği dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa.

²³ E ijo segi tamo unğasari nançoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nanği kalil dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqom. Soqnaqqa mandam qaji tamo unğasari nanği na nanği unjrsibqa qalieqab, ni na e qarınbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo unğasari nanği qalaqalainjreqnum.

²⁴ “O Abu, tamo unğasari ni na ebem qaji qure e sqai di nanği dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nanği e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaqqa? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa.

²⁵ O Abu, ino kumbra kalil tulañ bole tinğin. Mandam qaji tamo unğasari nanği ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo unğasari nanği dego ni qa qalie bole. Deqa nanği qalieonub, ni na e qarınbonam bem.

²⁶ E ino ñam nanği osornjroqnem. Nanği olo osornjrqai. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nanği ino qalaqalaiyo kumbraq di sqab. Amqa e segi nanği koba na sqom.”

18

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanço banq di atej

¹ Yesus a degsi Qotei pailyosiq koboonaqa a na aqa anğro nanği joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb.

² Bati gaigai Yesus aqa anğro nanği koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa anğro Judas agi Yesus osim jeu tamo nanço banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej.

³ Deqa a na qaja tamo gargekoba nanği wañal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nanği na nanği qarınjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nanço qaja tamo qudei dego nanği koba na gileb.

⁴ Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nanği aqaq bonabqa a nanço areq aisiqa nenemnjrej, “Ninği yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanği na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqqa qaja tamo nanço banq di atej qaji a nanği koba na tigelesoqneb.

⁶ Onaqa nanği Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululonşosib ńereneb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnįrej, “Nįngi yai qa bonub?” Onaqa nanği na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.”

⁸ Onaqa Yesus na minįrej, “E nami mernęonum, e agiende. Nįngi e qa bonub di e segi oįiy. Ijo anęro nanği uratnįrib gileb.”

⁹ Yesus a nanği deęsi minįrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanği ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanği Yesus ojeqnab Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kaęgal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kaęgal tamo di aqa ńam Malkus.

¹¹ Onaqa Yesus na Pita minįej, “Ino sebru olo ate. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatin di oqam.’ ”

Qaja tamo nanği Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeb

¹² Onaqa qaja tamo nanği ti nanęo gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa bań tonteteb.

¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeb. Kaiafas a wausau deqa Juda nanęo atra tamo gate soqnej.

¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanği minįrej, “Tamo qujai a tamo unęasari kalil nanği qa moięas di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anęro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanği Yesus osi aieeqnabqa Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anęro bei deęo a dauryosiq aiyej. Anęro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jeń miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq di brantej.

¹⁶ Ariya Pita a siranęme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anęro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranęme taęato unęa minįnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jeń miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb.

¹⁷ Onaqa siranęme taęato unęa a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anęro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minįej, “Eo. E aqa anęro sai.”

¹⁸ Kaęgal tamo nanği ti tal taęato tamo nanği ti yornįrnaqa ńam tunęuyosib ńamyuwo areq di tigelesosib ńam yoroqneb. Onaqa Pita a deęo bosiq nanği koba na tigelesosib ńam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anęro nanği qa ti aqa anjam a na tamo unęasari nanği minįroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej.

²⁰ Onaqa Yesus na kamba minįej, “E boleq di tamo unęasari nanği anjam minįroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nanęo koro sawaq di anjam palontoqnsim minįroqnem. E uliosim anjam minįrosaiognem.

²¹ Deqa ni kiyafa e nenemkobaibeęnum? Tamo unęasari ijo anjam quoneb qaji nanği segi nenemnįrimqa nanği na mermqab. E anjam minįroqnem qaji di nanği qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate deęsi minįnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a bań lubtosiqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqa minįej, “Ni kiyafa atra tamo gate aqa medabu oęonum?”

²³ Onaqa Yesus na kamba minįej, “E anjam maronum endi gisańamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyafa e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nan̄gi minjrn̄aqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban̄ tonto qorbi sonaq osi gileb.

Pita a olo marej, “E Yesus aqa an̄gro sai”

²⁵ Saimon Pita a n̄amyuwo areq di tigelesosiq n̄am yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa an̄gro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa an̄gro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kan̄gal tamo bei na Pita minjej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was.

²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjej, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

Juda tamo kokba nan̄gi na Yesus osib Pailat aqa talq gileb

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nan̄gi na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nan̄go mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nan̄gi tal miligiq gilosai. Nan̄gi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga in̄gi uyqa keresaiigwas.” Nan̄gi degsib are qalsib deqa nan̄gi Pailat aqa tal miligiq gilosai.

²⁹ Nan̄gi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nan̄goq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa nin̄gi a osib ijoq bonub?”

³⁰ Onaqa nan̄gi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “Nin̄gi a olo osi aisib nun̄go segi dal anjam na aqa une qa pegiyiy.” Onaqa nan̄gi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoqta keresai.”

³² Nan̄gi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiqas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiq aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nan̄gi minjrn̄aqa nan̄gi na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nan̄go Mandor Koba e?”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.”

³⁵ Onaqa Pailat na olo minjej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leñ agi Juda nan̄gi ti atra tamo kokba ti nan̄gi na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nan̄gi na e ojeqnab ijo wau tamo nan̄gi n̄irin̄osib qoto itnjreb qamu.”

³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubtqajqa deqa mandamq aisim n̄ambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nan̄gi ijo anjam queqnub.”

³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

Juda nan̄gi na Pailat minjeb, “Ni Yesus n̄amburbaq di qame!”

Pailat a degsi marsiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nan̄goq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai.

³⁹ Deqa e nun̄go kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai nun̄go yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa

ningi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy enjwai? E Juda nanjo mandor endi uratosiy enjwai e?”

⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanji olo tulan saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiq. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nanji Pailat degsib minjeb. Barabas a leñ ojo tamo.

19

¹ Onaqa Pailat a Yesus osiqa aqa qaja tamo nanjo banq di atsiqa minjrej, “Ningi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nanji na Yesus osib bu toqon na kumbainyeb.

² Kumbainyosib koboonaqa nanji na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nanjo gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanji gaigai jigeqnuq deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nanji na kumbra degyeb.

³ Osib nanji Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisan na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nanjo Mandor Koba, kaiye.” Nanji degsib Yesus misilinyoqnsib ban lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ningi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ningi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nunjoq osi bonum.”

⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ningi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nanjo qaja tamo nanji ti Yesus unsi-bqa nanji murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ningi segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”

⁷ Onaqa Juda tamo kokba nanji na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Niri.’ Aqa une deqa a moiym. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa a tulan ulaugetej.

⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiqa nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.

¹⁰ Deqa Pailat na olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gainosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ungum. E Yesus uratit gilqas.” A nanji degsi minjreqnaqa nanji na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nanji na Pailat degsib minjeqnuq qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nanjo une qa peginjraqa oqnsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa ñam Menin Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqnuq.

¹⁴ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. Sen bati 12 onaq qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiqa Juda tamo kokba nanji minjrej, “Ningi nunjo mandor koba uniy.”

15 Onaqa nanği tulan lelenoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nungo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nanği na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”

16 Onaqa Pailat a nanžo areqalo dauryosiqa Yesus osiq nanžo banq di atsiqa minjrej, “Ninği na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainje

17 Pailat a Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa qaja tamo nanği Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbasq atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Ñam di Hibru anjam na “Golgota” mareqñub.

18 Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleneb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigeltob. Bei aqa ban woq di tigeltob.

19 Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbasq mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nanžo Mandor Koba.”

20 Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanği gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqneb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nanžo anjam na ti Grik nanžo anjam na ti turtosiq nengrenyej.

21 Onaqa Juda nanžo atra tamo kokba nanği na Pailat minjeb, “‘Yesus a Juda nanžo Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, ‘E Juda nanžo Mandor Koba,’’ anjam degsi nengrenye.”

22 Onaqa Pailat na minjrej, “Unğum. E anjam nengrenyonum degesoqñem.”

23 Ariya qaja tamo nanği na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib gilteleneb. Giltelenosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banğa qujai na gereiyeb. Gara banğa bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu.

24 Deqa qaja tamo nanği segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bum-branğyasai. Iga meniñ silali alanonam tamo yai aqa meniñ na bunjrğas a na gara di oqas.” Degsib marsib meniñ silali alaneb. Nanği kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanği ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenosib meniñ silali alanqab.”

25 Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbasq utruq di tigelesoqneb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa naun Maria wo nanği aiyel dego bosib koba na tigelesoqneb.

26 Onaqa Yesus a tirosiqa aqa ai wo aqa anğro agi a tulan qalaqalaiyoqñej qaji de wo namburbasq utruq di tigelesonab unjrsiqa aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino anğro.”

27 Osiqa anğro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa anğro dena Yesus aqa ai osiq aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqñej.

Yesus a moiyej

28 Yesus a qaliecej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqa marej, “E ya qarbo.” A degsi marej. Di kiyaca? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa.

29 Onaqa qaja tamo nanği Yesus aqa anjam di qusibqa gara ñenği bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib namanğ bei aqa dani osib mutuq di gara ñenği qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain

di ya nobu bei namburbas utruq di nami atnab soqnej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb.

³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiq marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqa aqa gate gulainosiqa mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar banqaq di qamej

³¹ Juda nanjo yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa inji inji kalil gereiyosib atnab soqnej. Nebe yori bati. Deqa Juda nanji mareb, “Iga yori bati qa tamo nanji namburbasq di uratnjrim sqasai.” Osib nanji Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nanji minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainjunub qaji nanjo sinja gentetnjribqa urur morenabqa osib subq atqab.”

³² Onaqa Pailat a nanjo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinjrnaq gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainsoqneb qaji nanjo sinja gentetnjreb.

³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanji aqa sinja gentosai.

³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar banqaq di qamnaq len ti ya ti aiyej.

³⁵ Nanji kumbra di yonabqa e ijo segi namdamu na unem. E kumbra deqa saqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ninji qusib nunjo areqaloq di singilatiy.

³⁶ Qaja tamo nanji kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nenqrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nenqrenyeb, “Nanji aqa tanu bei gentqasai.”

³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanji qaja na aqa jar banqaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa nam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanji ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaioqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej.

³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiq nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram.

⁴⁰ Onaqa nanji aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di liyeb. Juda nanji na tamo subq atqa oqnsib degyeqnu.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nanu agu bei soqnej. Nanu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb.

⁴² Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda nanjo yori bati aqa inji inji kalil gereiyqa bati brantej deqa nanji aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

¹ Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej menin kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej.

² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanqi aiyel itnjrsiqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaqa Pita angro de wo nanqi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb.

⁴ Nanqi aiyel gurgurosib giloqnsib angro dena Pita bunyosiqqa namoosi gilsiq subq di brantej.

⁵ Osiq sub meq di tigelosiqqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai.

⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej.

⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qude ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej.

⁸ Onaqa angro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.”

⁹ Bati deqa nanqi aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq na tigelqas.”

¹⁰ Ariya nanqi olo puluosib nanqo qureq aiyej.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelesosiqqa akamoqnej. Akamoqnsiqa sub miligi tirej.

¹² Tirosiqa lan angro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nanqi gara qat jigsib Yesus nejoteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb.

¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unqa, ni kiyaga akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nanqi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.”

¹⁴ Maria a nanqi degsi minjrsiq bulosiqqa aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unqa, ni kiyaga akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nanu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoonaqa areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nanqoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, “E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nunqo Abu dego. Ijo Qotei agi nunqo Qotei dego.” Ni gilsim nanqi degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa angro nanqi itnjrsiqa minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nanqi sainjrej.

Yesus aqa angro nanqi na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum miligiq di soqneb. Nanqi Juda tamo kokba nanqi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq

di brantosiqa nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.”

²⁰ Osiqa aqa ban ti jar banqa ti nanngi osornjrej. Onaqa nanngi kalil Tamo Koba a unsibqa tulan areboleboleinjrej.

²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqej dego kere e ningi qarinqeqnum.”

²² Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrjsiqa aqa mondor puynjrjsiqa minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy.

²³ Ningi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqab di Qotei a dego nanngo une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nanngo une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nanngoq di brantej di Tomas a nanngi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus.

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanngi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnabqa a nanngo anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo namdamu na Yesus aqa ban bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar banqa qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nanngi olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nanngi koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nanngo ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.”

²⁷ Osiqa Tomas minnej, “O Tomas, ni ino ban gei na ijo ban bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino ban waiyosim ijo jar banqa qameb qaji pirigi dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qujaitosim e qa ino areqalo singilat.”

²⁸ Onaqa Tomas na Yesus minnej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹ Onaqa Yesus na olo Tomas minnej, “Ni ino namdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatonum e? Ariya tamo ungasari nanngo namdamu na e nubosaieqnum qaji nanngi e qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi tulan areboleboleinjrqas.”

Jon a anjam endi nengrenyey di aqa utru

³⁰ Yesus a Qotei aqa manwa tulan gargekoba aqa angro nanngo namdamuq di yoqnej. E aqa manwa quja quja segi buk miligiq endi nengrenyonum.

³¹ E anjam endi nengrenyonum. Di kiyaaqa? Ningi sisiyosib Yesus qa nunngo areqalo singilatosib a bole Kristus Qotei aqa Njiri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa ñam na nambile gaigai sqajqa deqa.

21

Yesus aqa angro 7 nanngi na Yesus uneb

¹ Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosiqa aqa angro nanngoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai.

² Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nanngi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa ñam bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa njiri aiyel nanngi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nanngi koba na soqneb.

³ Onaqa Saimon Pita na nanngi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakan waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nanngi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi minjsib

nanği koba na aisib qobun gogetosib ya robuq oqsib kakan waiyoqneb. Di qolo. Waiyeq nab nebeej. Nanği qe bei osai bole sai.

⁴ Nobqolo ambru nanği qobun miligiq di sosib nam ateb Yesus a alile di tigelesonaq uneb. Nanği qaliesai, di Yesus.

⁵ Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, niği qe onub e?” Onaqa nanği na minjeb, “Eo. Iga qe osai.”

⁶ Onaqa minjrej, “Niği qobun aqa qala bei ban woq di kakan waiyiy. Waiyosib niği qe oqab.” Onaqa nanği Yesus aqa anjam di dauryosib ban woq di kakan waiyeb qe tulan ani eb. Qe di tulan gargekoba deqa nanği na soqtosib qobun goge di atqa keresaiinjrej.

⁷ Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita minjej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsiqua qobun dena prugosiq yaq aisiq qawainosiq Yesus aqa areq gilej.

⁸ Yesus aqa angro qobun miligiq di soqneb qaji nanği alile jojom 100 mita. Deqa kakan qe na maqesonaq nanği qobun na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹ Alile di tiryosib nam ateb di Yesus a nami nam tunguyosiq qe koitonaq namyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb.

¹⁰ Deqa Yesus na minjrej, “Niği qe onub di qudei osi boiy.”

¹¹ Onaqa Pita a olo qobun gogetosiq kakan qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan yala branosai.

¹² Onaqa Yesus na minjrej, “Niği bosib inği uyi.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nanği qalie, di nanço Tamo Koba.

¹³ Onaqa Yesus a namyuwo jojomyosiq bem ti qe ti di osiq nanği anainjronaq uyeb.

¹⁴ Yesus a subq na tigelosiq aqa angro nançoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du nanği gereinjcrime”

¹⁵ Nanği inği uynab koboonaqa Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni ijo angro kalil nanği bunjrsimqa ni segi e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du nanği gereinjcrime.”

¹⁶ Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja nanği taqatnjcrime.”

¹⁷ Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di nenemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nanği gereinjcrime.”

¹⁸ “O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban aiyel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.”

¹⁹ Pita aqa moiqajqa gam di Yesus na ubtosiq degsi minjej. Pita a gam dena moyim Qotei aqa nam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰ Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosiqa angro Yesus na tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nanqi aiyel daurnjreqlaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nanqi koba na inqi uyoqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nanqo banq di atqas?”

²¹ Deqa Pita a angro di unsiqa Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?”

²² Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsiqnimqa e olo bqi deqi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.”

²³ Yesus na Pita deqi minjej. Deqa angro di a moiqasai anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nanqi quoqneb. Angro di a moiqasai Yesus na Pita deqi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsiqnimqa e olo bqi deqi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴ Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nengrenyonum. E ijo segi namdamu na Yesus aqa kumbra kalil endi unsiqa deqa nengrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵ Yesus a mandamq endi sosiqa a kumbra tulan gargakoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanjoq aiqas

¹ O Tiofilus, e nami anjam bei nenngrenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nanji minjroqnej qaji deqa ti utruq na nenngrenyem.

² Nenngrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej di patem. Yesus a lan qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnej qaji nanji koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ningi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.”

³ Yesus a jaqatinj osiq moisiq olo nambile sosiq aqa angro nanjoq di brantoqnsiq manwa gargekoba yeqnaqa nanji unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanjoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqas anjam di minjroqnej.

⁴ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanji di olo koroinjrnsiq minjrej, “Ningi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ningi nami enjwa marej qaji deqa tarijoqnsib soqniy. E nami ningi deqa mernjoqnem.

⁵ Jon a ya na tamo ungasari nanji yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwai.”

⁶ Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanji koroinjrnaqa nanji na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nanjo singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?”

⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bati di qalieqa maraib. Di nunjo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu.

⁸ Ariya Mondor Bole a nunjoq bamqa ningi singila osib e qa anjam mare mare laqniy. Ningi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil keretosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lan qureq oqej

⁹ Yesus na aqa angro nanji anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq lan goge oqeqnaqa nanji a koqyesoqneb. Onaqa lanbi na a kabutonaqa nanji a olo unosai.

¹⁰⁻¹¹ Nanji lan goge tarosib nam ateqnabqa tamo aiyel gara qat jigeb qaji nanji bosib nanjo areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ningi kiyaaq lan goge tarosib nam ateqnub? Yesus a ningi uratngsiqa lan goge oqeqnaq ningi unonub mondonj a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nanji na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³ Mana nanji soqneb qaji aqa nam Oliv mana. Mana di Jerusalem jomq di unu. Nanji dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nanjo warum bei gogeqsi nanji gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nanjo nam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa niri Jems, Jems bei aqa niri Judas, Saimon agi nami Rom nanji winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanji di warum deq gileb.

¹⁴ Nanji ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nanji ti aqa ai Maria dego nanji koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵ Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji koroosib sonabqa Pita a nanjo ambleq di tigelosiq minjrej,

16-17 “O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nengrenyonaq soqnej. A Judas qa nengrenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nanqi gam osornjrnaqa Yesus ojob.” Pita a nanqi anjam degsi minjrej.

18 Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nanqi na a silali yonabqa Yesus osiqa nanjo banq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiqa a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bilenrej.

19 Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanqi deqa qusi-bqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nanjo segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Len Aiqajqa Mandam.”

20 Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqs.’

21 “Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltqom.

22 Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosib bosiq Qotei a Yesus yaigosiq lan qureq oqej. Bati deqa tamo nanqi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnom.”

23 Pita a nanqi anjam degsi minjrnaqa nanqi na tamo aiyel giltjnreb. Josep Matias wo giltjnreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas.

24 Nanqi aiyel giltjnrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nanjo areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqs.

25 Judas a wau di uratosiq moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.”

26 Nanqi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqs deqa marsibqa meniñ silali alaneb. Alanonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nanqi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nanqi koba na sosib wauoqneb.

2

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

1-2 Onaqa Juda nanjo yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nanjo moma nanqi nami ingi meli bunuj otoreleneb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nanqi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej.

3 Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiq nanjo gateq di awoelenonaq uneb.

4 Bati deqa Mondor Bole a nanjo segi segi are miligiq aisiq menj bulyetjn-rnaqa nanqi kalil qure utru segi segi nanjo anjam marelenjoqneb.

5 Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nanqi Jerusalem di soqneb. Nanqi kalil Qotei qa louoqneb qaji.

6-7 Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nanqi kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nanjo segi segi qure utru anjam Yesus aqa

tamo ungasari nanği na mareq nab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji.

⁸ Nanği kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareq nab iga queqnum?

⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji.

¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji.

¹¹ Iga qudei Juda tamo tıntın. Iga qudei Juda nanço lou dauryqa marsim nanço miligiq aiyem. Iga qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanği kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa mañwa kalil qa saeq nab iga queqnum?”

¹² Juda kalil nanği anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?”

¹³ Onaqa nanği qudei yomuoqnsib maroqneb, “Nanği wain bunuj uysib deqa nanariosib anjam laña laña mareq nub.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanği Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosıqa endegsi marej, “Nınği Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji nınği ti ijo anjam endi qusib poıngem.

¹⁵ Nınği maronub, ‘Tamo ungasari nanği di wain uysib nanarionub.’ Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.

¹⁶ Mañwa nınği bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej,

¹⁷ ‘Qotei a março, “Dınjo bati jojomoqnmıqa e na ijo Mondor qarınıtıqa tamo ungasari kalil nançoq aıqas. Aısım nunço angro mel ti nunço angro sebin ti nanği sıngıla enjrimıqa nanği ijo medabu osib anjam maroqnıab. Nunço angro wala nanği ti nunço tamo bole bole nanği ti areqalo waqtetnjroqnmıqa nıeio buloqnsıbıqa ijo kumbra gargekoba unoqnıab.

¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarınıtıqa ijo wau tamo ti ijo wau unıa ti nançoq aısım sıngıla enjroqnmıqa nanği ijo medabu osib anjam maroqnıab.

¹⁹ Lan goqe dia e mañwa gargekoba yoqnıai. Mandamı di dego mañwa gargekoba yoqnıai. Len ti nıamyuwo ti qurem koba ti qarınıtı mandamı aıqas.

²⁰ Sen ambruqas. Bai lentosım len bulqas. Amqa Tamo Koba a rıan koba ti sıngıla koba ti bıqas.

²¹ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanği Tamo Koba aqa ñam metosıb pailıybıqa a na nanço pailıyo qusım nanği kalil elenımıqa nanği so bole gaıgai sqab.” ‘Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo ungasari, nınği ijo anjam endi quıy. Nınği qalıe, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa sıngıla na mañwa gargekoba nunço ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kıyaqa? Nınği poıngwajıqa, Qotei na a qarınıtıonaq bej.

²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osıq nunço banq di atej. A nami kumbra degyqa marsıq aqa segi areqalo dauryosıq degyej. Degyonaqa nınği na Yesus ojsıb tamo uge nanço banq di atnabıqa nanği a osıb nıamburbasq di qalnab moiyej. Nunço kumbra dena nınği segi na Yesus qalsıb moiyoteb.

²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tıgeltosıqa moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.

²⁵ Agi Devıt a nami Yesus qa endegsi marej, ‘Tamo Koba a bati gaıgai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulan areboleboleıbeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, ingi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tarinjoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.

²⁸ Nambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulan areboleboleibeqnu.'

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ "O ijo was, e bole merngwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.

³⁰⁻³¹ Nami Qotei na Devit minjej, 'Mondon ino moma nanqi paraosibqa len dena tamo bei a nambabqas. Amqa e na tamo di gilititqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim Mandor Koba sqas.' Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di singilatosiqa olo minjej, 'E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.' Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, 'Bunuqna a subq na tigelqas.' Osiqa olo marej, 'Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.'

³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonaqa iga kalil namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

³³ A lan qureq oqsiq nam kobaquja osiq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayiosiq qarinyo aiqoqa ningi unsib nunjo dabkala na dego quonub.

³⁴ Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

"Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

"Ni ijo ban woq endi awo.

³⁵ Awesoqnmqa e ino jeu tamo kalil nanqi elenosiyo ino sorgomq di atitqa ni na nanqi taqatnjrqam."'

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ "Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poinjem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo Koba Kristus nam waiyej."

Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nanqi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nanjo are qametnjrej. Deqa nanqi na Yesus aqa angro nanqi Pita ombla minjreb, "O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenamqa iga padalqasai?"

³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, "Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa nam na ningi yansngonam Qotei na nunjo une kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi lana engwas. Awai saiqoji.

³⁹ Qotei a nami marej, 'E na ningi ti nunjo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nanqi ti ijo Mondor engwai.' Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqab qaji nanqi aqa Mondor enjrqas."

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nanqi minjroqnej. Osiqa olo endegsi minjrej, "Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanqi kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ningi nanqi ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere nam atoqniy."

⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nanği aqa anjam di qusib nanžo are miligiq di ateb. Osib nanği yanso eb. Nanği Yesus qa nanžo areqalo singilateb deqa nanği tamo ungasari nami Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanžo miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nanği are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanği bati gaigai aqa anjam maro tamo nanžo anjam quoqnsib dauryoqneb. Nanği are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pailyoqnsib soqneb.

⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanği di singila enjreqnaqa nanği manwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nanği manwa di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqneb.

⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanği bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nanžo inği inği kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoqneb.

⁴⁵ Nanžo mandam ti inği inği ti qariñyeleneqnab tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnab oqnsib Yesus aqa tamo ungasari inği inği saiqoji nanği jeisib enjroqneb.

⁴⁶⁻⁴⁷ Nanği bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nanžo segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nanği arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na inği uyoqneb. Degyeqnsibqa tamo ungasari kalil nanği nanžo kumbra di unoqnsib nanği qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari qudei nanği are bulyeqnsib Tamo Koba a na nanği eleneqnaqa nanği boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanžo areqalo singilateb qaji nanžo miligiq aiyooqnsib koba na soqneb.

3

Pita Jon wo nanği na tamo singa qandamo boleteb

¹⁻² Bati gaigai bilaq sen kelinjteqnaqa Juda tamo ungasari nanği atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nanği aiyel pailyqa marsib atra tal miligiq gilqa laqnabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo ñambabej qaji a atra tal siranme jomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nanği a qoboiyoqnsib boqnsib siranme jomq di ateqnabqa awooqnsiqa tamo ungasari atra tal miligiq gileqnsibqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu.

³ Bati deqa Pita Jon wo nanği atra tal miligiq gilqa laqnabqa unjrsiqa silali qa ñilnjrej.

⁴ Onaqa nanği aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minjej, “Ni aqo nige.”

⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, “Nanği aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiqa nanği aiyel koqnjresoqnej.

⁶ Onaqa Pita na minjej, “E silali saiqoji. Ijo inği bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’ ”

⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeloqujatosisiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tulan areboleboleiyeqnaqa pruprugoqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej.

⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo ungasari kalil nanği a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal siranme jomq di awooqnsiqa silali qa ñileqnu qaji a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nanği aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo unğasari kalil nanği a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nanği gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹² Tamo unğasari nanği bosib koroeqneb Pita a nanği unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo unğasari, niği kiyaaqa aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleqneb? Niği kiyaaqa aqo aiyel nugsibqa endegsib mareqneb, ‘Nanço segi siğila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?’ Niği degsib maraib.

¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa siğila na tamo di boleosiğ walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nanği ti nanço Qotei. A na Yesus lağ qureq osi oqsıq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di niği na osib jeu tamo nanço bağq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa marnaqa niği na saideb.

¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya niği na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Niği na Pailat degsib minjnabqa a nunço anjam di dauryosiqa leğ ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej.

¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di niği na qalnab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum.

¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo siğilateqnum deqa iga aqa ñam na tamo siğa qandamo di boletonum a siğilaqo. Tamo siğa qandamo di niği qalie. Niği gaigai a unoqneb. Yesus a segi na aqo aiyel siğila egwoqa a qa gago areqalo siğilatosisim tamo di boletonumqa nunço ñamdamuq di walwelqo.

¹⁷ “O gago was, e qalieonum, niği ti nunço gate nanği ti une kobaquja ateb di niği poiğosai.

¹⁸ Niği kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nanço anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nanço medabu siğilatetnjreqnaqa nanği endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin koba osim moiğas.’

¹⁹⁻²⁰ “Deqa ijo was kalil, niği are bulyosib Tamo Koba aqağ boiy. Babqa a na nunço une kobotetjnsim niği siğila bunuj enğwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nunçoq bğas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami niği qa osiq giltej qaji.

²¹ A lağ qureq oqej di unu. A di soqnimqa Qotei na mandam bunuj ti lağ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bğas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği minjreqnaqa nanği na nenğrenjoqneb.

²² “Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunço ambleq dena tigeltimqa a anjam merngoqnağas. Anjam merngoqnimqa niği aqa anjam kalil qusib dauryoqniy.

²³ Tamo unğasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nanği Qotei na ñumim morenqab. Deqa nanği olo Qotei aqa tamo unğasari nanço ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej.

²⁴ Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bğajqa bati qalieosiğ deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna brantelenjeb qaji nanği dego Yesus bğajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵ “Qotei a nin̄gi elen̄qa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nan̄gi qarin̄jreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nun̄go moma utru nan̄gi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi min̄jej, ‘Mondon̄j ino moma nan̄gi paraosibqa len̄ dena tamo bei n̄ambabqas. N̄ambabosim tamo un̄gasari sawa sawa kalil̄q di unub qaji nan̄gi boletn̄jr̄qas.’ Qotei a nin̄gi elen̄qa osiq deqa anjam di Abraham min̄jej.

²⁶ Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nun̄goq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a nin̄gi kalil boletn̄gimqa nin̄gi nun̄go kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nun̄goq aiyej.”

4

Nan̄gi na Pita Jon wo ojelen̄osib tonto talq di breinjreb

¹⁻³ Pita Jon wo nan̄gi na tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa anjam min̄jreqnabqa atra tamo nan̄gi ti Sadyusi nan̄gi ti atra tal taqato tamo nan̄go gate ombra na tulan̄ min̄jin̄ oqetn̄jr̄naqa bosib nan̄gi aiyej ojelen̄osib tonto talq di breinjreb. Di kiyaya? Nan̄gi aiyej maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nan̄gi dego moisib olo subq na tigelqab.” Deqa nan̄gi aiyej tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nan̄gi aiyej tonto talq di uratn̄jr̄nab sonab nebeej.

⁴ Bati deqa tamo un̄gasari tulan̄ gargekoba nan̄gi Qotei aqa anjam quoqnsib Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqneb. Nan̄gi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nan̄gi Juda gate kokba nan̄go ulatamuq di tigeleb

⁵ Nebeonaqa Juda nan̄go tamo kokba ti gate nan̄gi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Jerusalem di koroeb.

⁶ Atra tamo gate Anas aqa len̄ kalil nan̄gi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Aleksanda.

⁷ Koroosib Pita Jon wo nan̄gi metn̄jr̄nab bonab nan̄go ambleq di tigelt̄n̄jreb. Tamo sin̄ga qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenem̄n̄jreb, “Nin̄gi sin̄gila qabe na osib tamo endi boleteb? Nin̄gi yai aqa ñam na boleteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nan̄gi endegsi min̄jrej, “O Israel tamo kokba ti gate nin̄gi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyej na tamo sin̄ga qandamo endi boletem deqa nin̄gi iga osib nun̄go n̄amdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiyersi boleej deqa nin̄gi qalieqa osib nenemgonub.

¹⁰ Deqa nin̄gi ti Israel tamo un̄gasari kalil ti ijo anjam endi qusib poin̄gem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi nin̄gi na n̄amburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nun̄go ulatamuq endi tigelesonaq nin̄gi unonub.

¹¹ Yesus a tal ai bul. Nin̄gi tal gereiyo qaji tamo bul. Nin̄gi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu.

¹² Nin̄gi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elen̄qasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elen̄qas. Amqa iga padalqasai. Iga elen̄qajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nan̄gi sin̄gila na anjam di maroqneb nan̄gi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nan̄gi tulan̄ prugeb. Di kiyaya? Nan̄gi qalieeb, nan̄gi aiyej nami skul beiq gilosai. Nan̄gi tamo lan̄aj. Degsib qalieosib poin̄jrej, nan̄gi aiyej nami Yesus ombra laqneb.

¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nango areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nanqi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjrej.

¹⁵ Deqa nanqi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nanqi segi qairosib mareb,

¹⁶ “Iga nanqi aiyel kiyernjrqom? Nanqi aiyel manwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nanqi quekritonub. Deqa iga gisan qa marqa keresai.

¹⁷ Unqum, iga na nanqi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nango anjam kobaqasai.”

¹⁸ Juda tamo kokba nanqi degsib qairosib nanqi aiyel olo metnjrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, “Ninqi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nanqi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nuqo anjam dauryqom di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole e? Ninqi segi mariy.

²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manwa kalil gago ñamdamu na unoqnem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quoqnem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nanqi na olo nanqi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nanqi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nanqi tamo ungasari nanqi ulainjreb. Nanqi nango aiyel jejamuq di une bei babtosai deqa nanqi ñumqa keresai. Utru deqa nanqi tamo ungasari nanqi ulainjrsib nanqi aiyel uratnjrnab gileb.

²² Tamo singa qandamo nanqi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nanqi Qotei pailyeb

²³ Juda tamo kokba nanqi na nanqi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nanqi na minjreb qaji deqa sainjreb.

²⁴ Sainjrnab qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nanqi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti inqi inqi kalil ti atem unub.

²⁵ Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilatetonaqa endegsi marej,

‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nanqi minjin oqetnjreanu?

Kiyaqa nango areqalo tulan nanarieqnaq nanqi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?

²⁶ Sawa bei beiq di mandor kokba nanqi tigeloqnsib Kristus qalib moiqajqa deqa singilaeqnub.

Gate kokba nanqi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnub.’

²⁷ “O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb.

²⁸ O Qotei, ni nami marem, ‘Nanqi Yesus qalib moiqas.’ Ino anjam di agi nanqi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nango segi areqalo na nanqi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nanqi Yesus qalnab moiyej.

²⁹ O Tamo Koba, Juda tamo kokba nanġi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai.

³⁰ Ni iga singila egoqnmqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo unġasari nanġi boletnjroqnqom. Osim ino mañwa kokba babtoqnqom.”

³¹ Nanġi degsib Qotei pailyosib koboonaqa tal nanġi koroesoqneb qaji di reñġinej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nanġi singila enjrnaqa nanġi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nanġi ulaosai.

Yesus aqa tamo unġasari nanġi na nanġo Kristen was nanġi aqaryainjroqneb

³² Bati deqa tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa inġi inġi saiaosiq aqa segi qa marosaioqnej. Nanġo inġi inġi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyqneb.

³³ Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanġi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nanġi mare mare laqneb. Nanġo anjam di singila ti. Nanġi mare mare laqneb Qotei a nanġi qa are tulañ boleyoqnej.

³⁴⁻³⁵ Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo singilateb qaji nanġi kalil inġi kere soqneb. Bei a inġi qa truquosaioqnej. Di kiyaaqa? Nanġi nanġo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di ateqnab nanġi na tamo inġi inġi saiqoji nanġi jeisib enjroqneb.

³⁶ Nanġo ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nanġi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa leñ. A Saiprus nui qaji.

³⁷ Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di atej.

5

Ananaias aqa ñauñ Safaira wo nanġi Qotei gisañyeb

¹⁻² Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanġo banq di atej.

³ Onaqa Pita na minnej, “Ananaias, kiyaaqa Satan a ino are miligiq aiqoqa ni Mondor Bole a gisañyonum? Ino mandam awaiyonub silali osim kiyaaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum?”

⁴ Nami ino mandam awaiyosaisonabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaaqa gisañosim maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisañ anjam di ni na tamo nanġi minjrosai. Ni Qotei gisañyqa osim minjonum.”

⁵⁻⁶ Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa anġro wala nanġi bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo unġasari kumbra deqa queb qaji nanġi tulañ ulaugteb.

⁷ Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñauñ bej. Aqa gumbuluñ moiyej di a qaliesai.

⁸ A bonaqa Pita na minnej, “Ni mare. Ni ino gumbuluñ wo nuñgo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enġonub qaji agi ino gumbuluñ na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minnej, “Od. Silali kalil agide.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita na minnej, “Kiyaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Niŋgi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nungo kumbra di unqasai. Degosib niŋgi yonub. Ni que. An gro wala ino gumbulun subq atonub qaji naŋgi bosib siranmeq di tigelonub. Naŋgi ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.”

¹⁰ Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa sinŋaq di ulonej. Onaqa an gro wala naŋgi bosib a moiyej di unsib qoboiosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb.

¹¹ Onaqa tamo un gasari kalil kumbra deqa queb qaji naŋgi tulan ulaugete b. Kristen kalil naŋgi dego ulaugete b.

Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi maŋwa gargekoba babtoqne b

¹² Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi sin gila enjreqnaqa naŋgi maŋwa gargekoba ye qnabqa tamo un gasari naŋgi unoqne b. Tamo un gasari Yesus qa naŋgo areqalo sin gilate b qaji naŋgi kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di korooqnsibqa Qotei qa louoqne b. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me.

¹³ Jerusalem dia tamo un gasari laŋa laŋaj kalil naŋgi na tamo un gasari Yesus qa naŋgo areqalo sin gilate b qaji naŋgo ñam soqtetnjroqnsibqa naŋgi ti koba na koroqajqa ulaoqne b.

¹⁴ Tamo ti uŋa ti tulan gargekoba naŋgi Tamo Koba Yesus qa naŋgo areqalo sin gilate qnsib boqnsib tamo un gasari nami Yesus qa naŋgo areqalo sin gilate b qaji naŋgo miligiq aiyeqne b naŋgi tulan kobaoqne b.

¹⁵ Kobaoqnsib naŋgo ma tamo naŋgi sapersaq di neiotnjroqnsib qoboinjroqnsib gam qalaq di atelenoqne b. Di kiyaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnimqa aqa seŋ qunun na naŋgi waburnjroqnimqa naŋgo ma kobooqnaqajqa deqa.

¹⁶ Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqne b qaji dena dego tamo mainjro qaji naŋgi ti tamo mondor uge na ojeleŋo qaji naŋgi ti joqnsib boqne b. Joqnsib beqne b naŋgi kalil boleoqne b.

Laŋ an gro na Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸ Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi kumbra degyeqnabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi naŋgi ti koba na unsib minjin oqetnjrnaqa naŋgi ojeleŋosib tonto talq di breinjrnab soqne b.

¹⁹ Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa laŋ an gro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq naŋgi joqnsiq oqede b. Oqedonabqa laŋ an gro na minjrej,

²⁰ “Niŋgi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo un gasari naŋgi ñambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjroqniy.”

²¹ Onaqa naŋgi laŋ an gro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameqnaqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo un gasari naŋgi Qotei aqa anjam palontosib minjroqne b.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti naŋgi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti naŋgi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib naŋgo qaja tamo naŋgi minjreb, “Niŋgi aisib Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi tonto talq dena joqnsib boiy.”

²² Onaqa qaja tamo naŋgi aisib tonto talq di brantosib ñam ateb Yesus aqa anjam maro tamo naŋgi di sosai. Naŋgi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba naŋgi minjreb,

²³ “Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nanği an ti siranmeq di tigelenab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴ Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maroqneb, “Tamo nanği di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?”

²⁵ Onaqa tamo bei bosiqqa nanği minjrej, “Ninği quiy. Tamo ninği na tonto talq di breinjreb qaji nanği atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo unğasari nanği queqneb.”

²⁶ Degsi minjrnaqa qaja tamo nanği ti atra tal taqato tamo nanço gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nanği di sonab unjrsib ojelenosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo unğasari nanği njirinosib meniñ osib nanği ñumaib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nanği aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷ Joqsib gilsib Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigeltjnreb. Tigelonabqa atra tamo gate na nanği njirintjrsiqqa minjrej,

²⁸ “Ninği Yesus aqa ñam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di ninği na olo mare mare laqnabqa tamo unğasari kalil Jerusalem endi unub qaji nanği quekriteqneb. Di segi sai. Ninği gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus njamburbasq di qalnam moiyej.”

²⁹ Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nanği degsi minjrnaqa nanği Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nanço anjam dauryqasai.

³⁰ Di bole, ninği na Yesus njamburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nanço Qotei na olo subq na tigeltej.

³¹ Yesus qujai di Qotei na lan qureq osi oqsıqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga elenamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo unğasari are bulyetgoqnsıqa gago une kobotetgeqnu.

³² Iga gago segi ñamdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo unğasari aqa anjam dauryeqneb qaji nanği enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nanği dalnjrej

³³ Onaqa Juda tamo kokba nanği Yesus aqa anjam maro tamo nanço anjam di qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa nanği ñumib moreñqajqa maroqneb.

³⁴ Onaqa nanço ambleq dena Farisi tamo bei aqa ñam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nanği bati gaigai a qa maroqneb, “A tamo bolequja.” A tigelosıqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği mati tamo nanği endi minjrib taqal beiq gileb.”

³⁵ Onaqa nanği taqal beiq gilnabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nanği minjrej, “O Israel tamo, ninği na tamo nanği endi gulbe enjrqa osibqa mati geregere are qaliy.

³⁶ Ninği qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosıqa aqa segi ñam soqtoqnsıqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nanği na bosib a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanği segi segi jaraiyonab aqa wau koboej.

³⁷ Bunuqna tamo unğasari nanço ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosıqa Rom nanği ti qotqajqa maroqnsıqa tamo nanço

are tigeltetnjreqnaqa nanği a dauryoqneb. Onaqa Rom nanği na a qalnab moinaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nanği segi segi jaraiyeb.

³⁸ Deqa ninği quiy. Ninği tamo nanği endi uratnjrib nanço wau yoqnebe. Nanği nanço segi areqalo na wau endi tigeltqab di nanço wau koboqas.

³⁹ Ariya nanği Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ninği na nanği kobotnjrqca keresai. Ninği nanği ñumqab di ninği Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nanği degsi minjrnaqa nanği aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nanği ñumqa urateb.

⁴⁰ Osib nanği metnjrnabqa nanği olo bonabqa bu toqon na nanği kumbainjrsib nanği Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nanği uratnjreb.

⁴¹ Onaqa nanği koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nanği Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nanği areboleboleinjrnaq gileb.

⁴² Nanği Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosaiqneb. Nanği bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo unğasari nanço segi segi talq di nanği anjam endegsib maroqneb, “Yesus a bole Kristus.”

6

Tamo 7 nanği inği jeiyo wau ojqaqca giltnjreb

¹ Bati deqa Juda tulan garggekoba nanği are bulyoqnsib Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Juda qudei nanği Grik qaji. Deqa nanği Grik anjam qalie. Juda qudei nanği Hibru qaji. Deqa nanği Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nanği tigelosib Hibru qaji Juda nanği qa njrineb. Di kiyaca? Inği jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nanği na Grik qaji Juda nanço unğa qobul nanği uratnjroqnsib nanço segi unğa qobul nanği inği jeisib enjroqneb.

² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nanği na tamo unğasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nanği koroinjrsib minjreb, “Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Iga gago wau di uratosim inği jei jeiyoqncasai.

³ Deqa ijo was, ninği tamo 7 nunço ambleq dena giltnjriy. Tamo endeqaji giltnjriy. Nanço kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nançoq di sosisqa nanği singilatnjreqnu. Nanği powo koba ti unub. Ninği tamo deqaji giltnjrsib wau enjribqa nanği na inği jeyetnngoqncab.

⁴ Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqncqm. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nanği kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nanği giltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosaiqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiyeqnsiqca singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosiqca Juda nanço lou dauryqa marsiq nanço miligiq aiyej.

⁶ Kristen nanği na tamo 7 nanği di giltnjrsib Yesus aqa anjam maro tamo nanço ulatamuq di tigeltnjrnab nanço gateq di ban atsib nanği qa Qotei pailyeb.

⁷ Bati deqa Qotei aqa anjam tulan kobaoqnej. Jerusalem dia tamo unğasari tulan garggekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb. Atra tamo garggekoba nanği dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanço areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nanço ulatamuq di tigelej

⁸ Qotei a Stiven qa are tulaŋ boleiyuqnsiq a siŋgila yeqnaqa a na tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneŋ qaji naŋgo ŋamdamuq di maŋwa gargekoba yoqnej.

⁹ Onaqa bati bei Juda tamo qudei naŋgi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneŋ. Tamo naŋgi di Juda naŋgo Qotei tal beiq di gaigai louoqneŋ. Naŋgi nami kaŋgal tamo sosibqa olo bunuqna naŋgo segi wau ojoqneŋ deqa naŋgi Qotei tal dia louoqneŋ. Qotei tal di aqa ñam endegsib waiyeb, “Tamo Naŋgo Segi Wau Ojo Qaji Naŋgo Qotei Tal.” Tamo naŋgi di Stiven ombla anjam na qotoqneŋ. Naŋgi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleneŋ.

¹⁰ Naŋgi Stiven ombla anjam na qoteqnaŋ Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa naŋgi aqa anjam qalotqa keresai.

¹¹ Deqa naŋgi lumu na tamo qudei naŋgi metnjrnab bonab minjreb, “Niŋgi Stiven aqa jejamu laŋa gisaŋyiy.” Degyosib silali enjreb. Silali enjrnab naŋgi gisaŋosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misiliŋ anjam mareqnaŋ iga quonem.”

¹² Naŋgi anjam degsib marnabqa Juda tamo ungasari naŋgi ti Juda gate naŋgi ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti qusibqa Stiven qa minjiŋ oqetnjrnaqa a ojeŋ. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda tamo kokba naŋgo ulatamuq di tigelteŋ.

¹³ Tigeltosib tamo qudei naŋgi dego osi bonab naŋgi Stiven aqa jejamu laŋa gisaŋyosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misiliŋ anjam mareqnu.

¹⁴ Bati bei a endegsi marnaŋ iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niñaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami egej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.’ ”

¹⁵ Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneŋ qaji naŋgi Stiven koqyoqneŋ. Koqyoqnsib aqa ulatamu laŋ aŋgro aqa ulatamu bulonaŋ uneb.

7

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

¹ Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Naŋgo anjam maronub di bole e?”

²⁻³ Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti niŋgi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosisqa Haran qureq gilosaisonaqa gago Qotei laŋ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosisqa minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was naŋgi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’

⁴ Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiq Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaŋ mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej.

⁵ Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A aŋgro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil ŋambabqab qaji naŋgi ti mandam mutu endi eŋgwai.’

⁶ Osiqa minjej, ‘Mati ino moma kalil naŋgi sawa beiq di yaun tamo soqneŋ qaji sawa deqaji tamo naŋgi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroqneŋ qaji sawa 400 gilqas.

⁷ Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo naŋgi peginjrsiy ñumitqa ino moma naŋgi sawa di uratosib bosib mandam mutu endi sosib e qa louoqnaŋ. Qotei na nami Abraham degsi minjej.

⁸ Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, 'Ni muluŋ unqam.' Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a nambabonaqa bati 8 qa muluŋ waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a nambabej. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nanŋi dego nambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ "Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nanŋi nanŋo was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nanŋo banq di atnabqa nanŋi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyoqnej. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nanŋo mandor a di unoqnsiqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, 'Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.' Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ "Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nanŋi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nanŋi dego inŋi sainjrej.

¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, 'Isip sawaq di inŋi unu.' Qusiqa gago moma utru nanŋi qarinjrnaj inŋi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib inŋi awaiyosib olo puluosib beb.

¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nanŋi olo inŋi awaiyqa qarinjrnaj Isip sumeb. Sumsib nanŋo was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nanŋi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nanŋi qa ti dego babtonaq Isip nanŋo mandor a nanŋi qa poinjrej.

¹⁴ Deqa Josep na aqa was nanŋi olo qarinjrnaj aisib Josep aqa len kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti unŋa ti kalil turtonab 75.

¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsiqua dia sosiq moiyej. Gago moma utru nanŋi dego dia morenej.

¹⁶ Onaqa nanŋo qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleneb. Sub di nami Abraham a Hamor aqa angro nanŋoq dena awaiyej.

¹⁷ "Ariya Israel nanŋi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nanŋi tulan gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma nanŋi ti mandam mutu endi enŋwai.'

¹⁸ Bati deqa Isip nanŋo mandor bei tigelej. A Josep qa poiyosai.

¹⁹ Deqa a na gago moma nanŋi gisa gisanjnroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nanŋo angro nambabebnab a na nanŋi minjreqnaq osi giloqnsib nañuq di uratnjreqnab morenoqneq.

²⁰ Bati deqa Moses a nambabej. Qotei a Moses qa are tulan boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nanŋo talq di a ulitosib geregereiyoqneq.

²¹ Bunuqna nanŋi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nanŋo mandor aqa angro sebiŋ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej.

²² A Isip nanŋo skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo siŋgila koba soqnej. A siŋgila na wauoqnsiqa anjam maroqnej.

²³⁻²⁴ "Moses aqa wausau 40 kereonaqa a na aqa was Israel nanŋi unjrqaqqa marsiqa gilsiq nanŋoq di brantej. Brantonaga Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqa a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej.

²⁵ Osiqa are qalej, 'Ijo was Israel nanŋi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqaq, "Bole, Qotei a Moses giltimqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom." 'Nanŋi degsi poinjrosai.

²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyel qoteqnaq unjrsiqa nanŋi aiyel potnjrsiq minjrej, 'Niŋgi aiyel was wo. Kiyaga niŋgi qoteqnaq?'

²⁷ Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqqa Moses aqa ban gotranjetosiqqa minnej, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?

²⁸ Ya ni na Isip tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiyoqbam e?'

²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusiqqa a ulanosiq gilsiq Midian sawaq di yaunej. Di sosiqqa unqa osiqqa angro mel aiyel nambabtnjrej.

³⁰ "A di sosiqqa wausau 40 koboonaqa Sainai mana aqa wadau sawaq di nam luwit yusiq puloneqnaqa Qotei aqa lan angro bei nam pulonq di sonaq unej.

³¹⁻³² Unsiqa are koba qalsiqqa olo geregere unqa osiqqa nam luwit utruq gilej. Gilnaqa nam pulon miligiq di Tamo Koba a na anjam endegsi minnej, 'O Moses, e ino moma nanjo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.' Degsi minjnaqa Moses a qusiqqa ulaugetosiq gindagindanej. Osiqa nam pulon di unqa uratosiqqa turuej.

³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minnej, 'Mandam mutu kiñala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino sinqa tatal piqt.

³⁴ Ni que. Ijo segi tamo ungasari nanqi Isip sawaq di gulbe koba ti sonab e unjreqnum. Nanqi akamkobaeqnab e queqnum. Deqa e na nanqi Isip nanjo mandor aqa banq dena elenqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarinqmitqa Isip aiqam.' Qotei na Moses degsi minnej.

³⁵ "O ijo was, Moses qujai di nami Israel nanqi na qoreiyosib minjeb, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum?' Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarinyonaqa a Israel nanjoq aisiqa aqaryainjrej. Lan angro nam luwitq di sosiqqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaq a kumbra di yej.

³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia manwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel nanqi joqsiqu Isip uratosib gilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na manwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.

³⁷ Moses qujai dena Israel nanqi minjrej, 'Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nunjo ambleq dena tigeltimqa a na ningi anjam merngoqnqas.'

³⁸ Moses qujai dena Israel nanqi joqsiqu wadau sawaq di korooqneb. Di gago moma nanqi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiqu dia lan angro bei na anjam minjnaqa a ombla soqneb. Sosibqa Moses a anjam nambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayosiqqa gago moma nanqi enjrej.

³⁹ "Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma nanqi na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiqajqa maroqneb.

⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjeb, 'Ni gago qotei qudei gereiyet-gimqa nanqi na iga joqsib puluosim Isip olo aiqom. Moses agi iga Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iga qaliesai.' Nanqi na Aron degsib minjeb.

⁴¹ Minjsib bati deqa nanqi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib gisan qotei di atraiyosib areboleboleinjroqnej.

⁴² Nanqi kumbra degyeb deqa Qotei na nanqi qoreinjrnaqa nanqi sen ti bai ti bongar ti bininjroqneb. Nanjo kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi bunuqna endegsib nenjrenjyeb, 'O Israel tamo ungasari, ningi wausau 40 wadau sawaq di sosibqa makau ti kaja ti ñumoqnsib gisan qotei nanqi atrainjroqneb. Ningi e atraibosaijoqneb.

⁴³ Ningi gisan qotei Molek aqa tal ti gisan qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nanjo sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laqnsib nanqi bininjroqneb. Nunjo une deqa e ningi wingitqa ningi sawa endi uratosib Babilon qure taqal

beiq gilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam degsib nenğrenğeb.

⁴⁴“Gago moma nanği wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiyo qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyej. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.

⁴⁵Bunuqna gago moma nanği tal di onabqa Josua na nanği joqsi bosiq mandam mutu endia soqneb. Sonabqa Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanği winjrnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanği mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanği Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endia atnab soqnej gilsig qilsiq Devit aqa batiej.

⁴⁶Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailyej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’

⁴⁷Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa nğiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetej.

⁴⁸“O was ningi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyo qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej,

⁴⁹‘Tamo Koba a marqo, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo sinğa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ningi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai.

⁵⁰E ijo segi ban na inği inği kalil di gereiyem unu.” ’ ’ ”

⁵¹Stiven a anjam kalil di marekritisig olo Juda tamo kokba nanği sinğila na endegsi minjrej, “Ninği anjam gotranjo ani tamo. Nunğo are Qotei aqaq di sosai. Ninği sawa bei bei qaji nanği bul. Ninği Qotei aqa anjam quqwa urateqnub. Ninği bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqnub. Nunğo moma nanği kumbra deqaji yoqneb agi ningi na olo yeqnub.

⁵²Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği na nunğo moma nanği anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreqnab nanği quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği ugeugeinjroqnsib ñumoqneb. Bei uratosaiioqneb. Ariya tamo di a bonaqa ninği na nunğo moma nanği kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanği banq di ateb. Atnabqa nanği na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus.

⁵³Moses a lan anğro nanği banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ninği na osib olo dauryqa urateqnub.” Stiven a Juda tamo kokba nanği degsi minjrej.

Nanği Stiven meniğ na qalsib moiyyoteb

⁵⁴Onaqa Juda tamo kokba nanği Stiven aqa anjam di qunab are qametnjrnaqa minjinğ ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej.

⁵⁵Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven sinğila yonaqa a lan goge tarosiqa Qotei aqa rianğ koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa banğ woq di tigelesonaq unej.

⁵⁶Osiqa Juda tamo kokba nanği minjrej, “Ninği quiy. Lan waqwoqa Tamo Anğro a Qotei aqa banğ woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷Stiven a nanği degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulanğ murqumyosib nanği dabkala banğ na getentosib gurgur ti gilsib sinğila na Stiven oğeb.

⁵⁸Ojsib meniğ na qalib moiğajqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniğ na qaloqneb. Tamo nanği nami Stiven aqa jejamu lanğa gisanğeb qaji nanği na nanği gara jugo piqtelenğosib anğro wala bei aqa ñam Sol aqa sinğaq di koroiyeb.

⁵⁹ Tamo kalil nanği menin na Stiven qaleq nabqa a moiqa osiqa endegsi pailyej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunun ame.”

⁶⁰ Degsi pailyosiqa sinğa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanği e lubonub nanğo une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailyosiqa moiyej.

8

¹⁻² Nanği Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyej. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiço.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanği Stiven moiyej deqa akamkobaoqnsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanği ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanği Kristen nanği qa minjin oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanği segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanği segi Jerusalem di soqneb. Nanği jaraiyosai.

³ Sol a dego Kristen nanği qa minjin oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nanğo segi segi talq giloqnsiqa tamo ti unğa ti ojelenoqnsiqa nanği joqoqnsiq ayoqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanği Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴ Yesus aqa tamo unğasari jaraiyeb qaji nanği sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb.

⁵ Filip a Samaria nanğo qure kobaqujaq gilsiq dia nanği Kristus aqa anjam minjroqnej.

⁶ Minjroqnsiqa mañwa gargekoba yeqnaqa nanği unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb.

⁷ Tamo unğasari gargekoba nanği mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanği nanğo jejamu uratoqnsib tulan lelenoqnsib jaraiyoqneb. Tamo unğasari jejamu lainjro qaji ti sinğa qandamn-jro qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej.

⁸ Deqa qure dia tamo unğasari nanği tulan areboleboleinjroqnej.

⁹ Qure dia quñam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quñam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unğasari qure dia soqneb qaji nanği a ulaiyoqnsibqa binjiyoqneb.

¹⁰ Deqa tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanği Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.”

¹¹ Nanği degyoqneb. Di kiyaaqa? Saimon a nami quñam qaloqnsiq mañwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanği a unoqnsib binjiyoqneb.

¹² Ariya Qotei na aqa segi tamo unğasari nanği taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb. Degyeq nabqa Filip na nanği yansnjroqnej.

¹³ Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quñam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaqa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa ban na mañwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulan prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵ Bati deqa Samaria tamo unğasari gargekoba nanği Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro

tamo Jerusalem di soqneb qaji nanği degsi qusibqa Pita Jon wo qarınjnrb Samaria nanğoq gileb. Gilsib Samaria nanği qa endegsib Qotei pailieb, “O Abu, ni na Samaria nanği ino Mondor Bole enjime.” Degsib Qotei pailieb.

¹⁶ Di kiyaaqa? Bati di Qotei aqa Mondor nanğoq aiyosaisoqnej deqa. Nanği Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb.

¹⁷ Ariya nanği aiyel Samaria nanği qa pailyoqnsibqa nanğo gateq di ban ateqnab nanği Qotei aqa Mondor oqneb.

¹⁸ Pita Jon wo nanği degyeq nabqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanği aiyel silali enjrqa osiqa minjrej,

¹⁹ “Ninği e dego siñgila ebibqa e kamba tamo qudei nanğo gateq di ban atoqnitqa nanği Mondor Bole oqnqab.”

²⁰ Degsi minjrnaqa Pita na minjej, “Qotei aqa siñgila endi a na iga laña egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam.

²¹ Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai.

²²⁻²³ E ni numonum ino are miligi tulan uge. Ino kumbra uge dena ni siñgila na ojejunu. Deqa ni are bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.”

²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Ninği segi aiyel e qa Tamo Koba pailiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanği qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontqnsib aqa kumbra kalil qa saeqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyosnsib Samaria nanğo qure qure kalilq di brantqnsib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyoqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa lanğ anğro bei a Filip aqaq aisiqa minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aye.” Gam di wadau sawaq di unu.

²⁷ Onaqa Filip a lanğ anğro aqa anjam di qusiqa tigelosiq gam deq aiyej. Aisiq ñam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanğo mandor aqa ñoro taqatoqnej. Mandor di aqa ñam Kandasi. A uña. Aqa ñoro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej.

²⁸ Aqa karis goge di awoosiqqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nenğrenğ di so qaji di sisiyoqnsiq aiyeqnej.

²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.”

³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosiqqa tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusiqa nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?”

³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyersiy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosiqqa ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib moiqajqa osi gileb. Kaja nanği junğum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej.

³³ Nanği a tulan ugeugeiyosib gisañ anjam gargekoba aqa jejamuq di laña qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A anğro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa anğro bei qa marqa keresai.”

³⁴Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nenngrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nenngrenyej?”

³⁵Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyognej.

³⁶Onaqa nanngi gam dauryosib aiyogqnsib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Ingi bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.”

³⁷Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatqam poibqo, a Qotei aqa Niri.”

³⁸Degsi minjsiqa aqa karis tigeltosiq nanngi aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej.

³⁹Onaqa nanngi aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsiq sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyej.

⁴⁰Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqnsiqa qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanngi minjroqnsiq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

9

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹Bati deqa Sol na tamo ungasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanngi ugeugeinjsim moyotnjqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsiq minjej,

²“Ni anjam bei nenngrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nanngi enjqai. Enjritqa nanngi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nanngi tontnjsiy joqsiy Jerusalem bqai.”

³⁻⁴Degsi minjnaqa anjam di nenngrenyosiq yonaqa walwelosiq gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lan goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjsiq mandamq di neiej. Neiesosiq Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum?”

⁵Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.”

⁶Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷Onaqa tamo nanngi Sol ombla walweloqneb qaji nanngi Yesus aqa kakro qusib nam ateb nanngi tamo bei unosai. Deqa nanngi ulaosib mequmosib lanja tigelesoqneb.

⁸Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiq nam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nanngi a babanyosib Damaskus qureq osi gileb.

⁹Sol a bati qalub nam qandimyonaq soqnej. Deqa a ingi bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰Damaskus qureq di tamo bei aqa nam Ananias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiq neiyobilqei na minjej, “O Ananias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.”

¹¹Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa nam Tintin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa nam Sol a dia palyoqnsiq unu di unqam.”

¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a njeobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa ñam Ananaias a bosim Sol aqaq di ban atimqa ñam poiym sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo unqasari nanqi tulan ugeugeinjreanu. Atra tamo kokba nanqi na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo unqasari ino ñam metoqnsib pailmeqnub qaji nanqi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nanqi degsib mareqnab e queqnum.”

¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ñam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo unqasari Qotei qaliesai qaji nanqi ti mandor kokba ti Israel nanqi ti ijo ñam ubtosim minjroqnas.”

¹⁶ A ijo ñam qa gulbe gargekoba itoqnas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnas.”

¹⁷ Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Osiqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiq Sol aqaq di ban atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ñamdamu olo poiymas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiq qarinqoqa agi e inoq bonum.”

¹⁸ Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa ingi bei qe gajige bul Sol aqa ñamdamuq dena ulononaq ñam poiyoonaqa sawa unej. Sawa unsiqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa ñam na yansej.

¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a ingi uynaqa jexamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo unqasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi koba na korooqneb. A Juda nanqo Qotei tal dego miligiq giloqnsiq nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Niri.”

²¹ Yeqnaqa tamo unqasari aqa anjam quoqneb qaji nanqi tulan prugoqnsib maroqneb, “Ningi uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo unqasari Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji nanqi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nanqi tontnjrsim atra tamo kokba nanqoq olo joqsim aiqajqa bej.” Tamo unqasari nanqi degsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam geregere plaltoqnsiq endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nanqi aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nanqi Sol qalsib moiyoqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala koboonaqa Juda tamo kokba nanqi koroosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoqom.”

²⁴⁻²⁵ Nanqi degsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nanqi qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo unqasari Sol dauryoqneb qaji nanqi na qolo a osib gumba q di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jen qalaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walwelosiq Jerusalem di brantosiq tamo unqasari Yesus dauryoqneb qaji nanqoq gilsiq minjrej, “E ningi koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nanqi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaqa? A Yesus dauryoqnej di nanqi poinjrosai deqa.

²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nanngoq gilsiq Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nanqi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na anjam mare mare laqnej a ulaosaioqnej deqa ti Barnabas na nanqi sainjrej.

²⁸ Deqa nanqi Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaioqnej.

²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nanqi di Grik anjam maro qaji. Nanqi Sol ombla anjam na qotsibqa nanqi a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyoqom.”

³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo ungasari nanqi deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gileb.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji nanqi geregere lawo na soqneb. Nanqi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetnjqnej. Tamo ungasari gargekoba nanqi are bulyoqnsib Kristen nanngo miligiq aiyeq nab nanqi tulan kobaoqneb.

Pita na Ainius boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqnsiqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari qure dia soqneb qaji nanqi itnjrej.

³³⁻³⁴ Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainius. A jejamu laiyo naq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, “Ainius, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaq a tigelej.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nanqi tamo di boleonaq unsibqa nanqi are bulyosib Tamo Koba qa nanngo areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di unja bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A unja bolequja. A gaigai kumbra tulan bolequja yoqnsiqa tamo ungasari inji inji saiqoji nanqi lueinjroqnsiq inji anainjroqnej.

³⁷ Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa unja qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej.

³⁸ Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nanqi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarinqrnab aisib Pita minjeb, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.”

³⁹ Onaqa Pita a tigelosiqa nanqi daurnjrsiqa koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nanqi Pita osib unja moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa unja qobul kalil nanqi Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nanqi koba na sosibqa gereiyelenej qaji di Pita osoryeb.

⁴⁰ Onaqa Pita a nanqi minjrej, “Ningi kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nanqi oqedonab singa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa unja moiyej qaji aqa areq gilsiq minjej, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a ñam plaltosiqa Pita unsiq tigelosiq awoej.

⁴¹ Onaqa Pita na aqa ban ojsiq tigeltej. Tigeltosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ti unja qobul nanqi ti metnjrnaqa nanqi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej.

⁴² Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nanği manwa deqa qusibqa nanği gargekoba Tamo Koba qa nanço areqalo siŋgilateb.

⁴³ Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagne aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

10

Lan angro bei na Kornilius anjam minjej

¹ Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanço gate. A na qaja tamo 100 nanği taqatnjroqnej. Qaja tamo nanği di Itali sawa qaji.

² Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa a nanği silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej.

³ Ariya bati bei seŋ keliŋtonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiqa Qotei aqa lan angro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lan angro dena minjej, “O Kornilius.”

⁴ Onaqa Kornilius na lan angro di koqyosiqa tulan ulaugetosiq minjej, “O Tamo Koba, ni kiyaca ijoq bonum?”

Onaqa lan angro dena minjej, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanği inği inği saiinjreqnaqa ni na nanği aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu.

⁵ Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanği qariŋnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas.

⁶ A tamo bei wagne aqa jegara na inği inği gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷ Lan angro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kanjal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiqa wauetoqnej.

⁸ Onaqa Kornilius na anjam kalil lan angro a marej qaji di nanği qalub minjrsiqa qariŋnjrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹ Nanği walwelosi aisib gamq di qoloinjnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnaqba bati qujai deqa Pita a Qotei pailyoqa osiqa warum bei gogeqsi deq oqej. Di qanam jige.

¹⁰⁻¹¹ Oqsiq warum dia sonaqa a mamyonaca unça qudei nanği minjrnaqa inği goiyeteb. Inği goiyeqnaqba Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lan waqonaq inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lan goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej.

¹² Gara miligiq di wagne utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.

¹³ Unjrsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagne bei qalsim uye.”

¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagne uge uge deqaji e nami uyosaiognem. Wagne deqaji uyqajqa di getento koba.”

¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”

¹⁶ Gara di degsi aiyoqalubtosiq a olo torei oqej.

¹⁷ Neio di aqa utru Pita a poiynosai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinjrej qaji nanqi Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanqi endegsib nenemnjreb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjrnabqa nanqi na minjreb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanqi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb.

¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?”

¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.

²⁰ Deqa ni tigelosim nanqi daurnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanqi qarinjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nanqo areq di brantosiq minjrej, “Ninqi tamo ñameqñub qaji agi e di. Ninqi kiyaaq bonub?”

²² Onaqa nanqi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosiqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanqi a qa mareqñub, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lan angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq minjej, ‘Ni tamo qudei nanqi qarinjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwwam.’”

²³ Onaqa Pita a nanqo anjam di qusiqa nanqi joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Nereñosib nebeonaqa Pita a nanqi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanqi gilsib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa nanqi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanqi qa tariñoqnsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nanqi ti aqa segi leñ nanqi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb.

²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiq tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinqaaq di sinqa pulutosiq a binjiyej.

²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binjibaim. Aqo ombla mandam tamo.”

²⁷ Degsi minjsiq nanqi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo ungasari gargekoba nanqi koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrsiq minjrej, “Ninqi qalie, e Juda tamo. Ninqi Juda tamo sai. Ninqi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunqo tal gogetqajqa getento koba. Iga ninqi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nenqrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanqi ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.

²⁹ Deqa ninqi e qa anjam qarinyonab e nunqo anjam gotranynosai. E nunqo anjam dauryosim bosim nunqo tal gogetonum. Deqa ninqi merbiy, ninqi kiyaaq e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo señ bati kere endego señ kelintonaaq e pailyeqnamqa tamo bei gara tulan qat jigsiq bosiq ijo ulatamuq di tigelosiq merbej, ‘O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nanqi inqi inqi saiinjreanaqa ni na nanqi aqaryainjreanum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu.

³² Deqa ni que. Ni na tamo qudei nanqi qarinjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na inqi inqi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.’

³³ Lan angro na e degsi merbonaaq e tamo qudei nanqi urur qarinjrnjam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nanqi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia

koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom.” Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴ Onaqa Pita a tigelosiq nañgi endegsi minjrej, “Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub.

³⁵ Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nañgi Qotei na tulan areinjreanu.

³⁶ Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nañgo segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nañgi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nañgo Tamo Koba.

³⁷ Niñgi qalie, Jon a bosiq tamo ungasari nañgi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nañgo qure kalil keretoqnsiq wauoqnej.

³⁸ Qotei na aqa Mondor Bole ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nañgi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej.

³⁹ Yesus a Juda nañgo sawa ti Jerusalem qure ti dia mañwa gargekoba yeqnaqa iga gago ñamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nañgi na Yesus osib ñamburbasq di qalsib moiyoqneb.

⁴⁰ Bati qalub koboonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltonaqa a tigelosiq gago ñamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem.

⁴¹ A Juda kalil nañgo ñamdamuq di brantosaiyoqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiq iga koba na awoqnsimqa inñgi ti ya ti uyoqnem.

⁴² A na mergej, ‘E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondon e na tamo ñambile so qaji ti tamo moreño qaji ti nañgi peginjrjai. Niñgi na tamo ungasari nañgi e qa degsib minjroqniy.’ Yesus na iga degsi mergej.

⁴³ O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nañgi nami endegsib maroqneb, ‘Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nañgo areqalo singilatqab qaji nañgi aqa ñam na nañgo une kobotetnjrqas.’ ”

Qotei na sawa bei bei qaji nañgi aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶ Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nañgo men bulyetnjrnaqa nañgi qure utru segi segi nañgo anjam poinjrnaqa marelenjoqneb. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nañgi di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaaqa? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nañgi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej,

⁴⁷ “Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji nañgi aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nañgi yansnjrqajqa saidgwa keresai.”

⁴⁸ Osiqa nañgi minjrej, “Niñgi Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nañgi na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nañgi koba na soqneb.

11

Pita a Jerusalem aiyej

¹ Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nanço areqaloq di singilateb.”

² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na Pita nřirintosib minjeb,

³ “Sawa bei bei qaji nanği muluñ unosaieqñub. Deqa ni kiyaaqa nanço tal gogetosim nanği ti awoosim inği uyoqñem?”

⁴ Onaqa Pita a nanço anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej,

⁵ “E Jopa qureq di pailyeqñamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa inği bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem.

⁶ Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwañ ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem.

⁷ Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’

⁸ Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqñem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’

⁹ Onaqa kakro di a olo lañ goge na brantej. A marej, ‘Inği inği e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’

¹⁰ Gara di degsi aiyocalubtosiqa wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹ “Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqñem qaji tal meq di tigeleb. Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qariñjrnac ijoq beb.

¹² Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub dau-rnjrsim gile. Ni are gulbeimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub dau-rnjrsim Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem.

¹³⁻¹⁴ Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lañ anğro bei a bosiq a ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei nanği qariñjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.” ’

¹⁵ O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqnamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqñeb qaji nançoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nançoq aiyej.

¹⁶ Nançoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansnjroqnej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na niñgi yansñgwai.’

¹⁷ O ijo was niñgi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nanço areqalo singilateqñabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqñu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸ Onaqa Juda tamo Pita nřirinteb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nanço nřirinj koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqñtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqñu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo unğasari gargekoba nanği are bulyoqñeb

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nanği na Kristen nanği ugeugeinjreqñab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleñeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqñeb. Laqñsibqa Juda

nanği segi Qotei aqa anjam minjroqneb. Sawa bei bei qaji nanği Qotei aqa anjam minjrosaiogneb.

²⁰ Ariya Kristen qudei nanği Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nanği dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb.

²¹ Kristen nanği di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneb deqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilatoqnsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo unğasari Jerusalem di soqneb qaji nanği kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej.

²³ Antiok gilsıqa Qotei a Grik nanği qa dego are boleiyognsıqa aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nanği kalil are singilatetnjroqnsıqa minjroqnej, “Nıngi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.”

²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo unğasari gargekoba nanği quoqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol nıamqajqa marsiq Tarsus qureq gilej.

²⁶ Gilsiq Sol nıamosiq itosiq ombla puluosib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo unğasari nanği koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo unğasari tulan gargekoba nanği Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanço nıam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nanği Jerusalem dena walwelosib Antiok beb.

²⁸ Bei aqa nıam Agabus. Nanği Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosıqa marej, “Sawa sawa kalilq di nanği mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa brantej.

²⁹ Yesus aqa tamo unğasari nanği Agabus aqa anjam di qusibqa nanği nanço segi segi silali soqnej di koroiyeb. Koroiyosib nanço Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nanği aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nançoq aiyej.

³⁰ Silali di nanği Barnabas Sol wo enjrnabqa nanği na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nanço banq di ateb.

12

Herot na Pita ojsıqa tonto talq di waiyej

¹ Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği ojelenosıqa ugeugeinjroqnej.

² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej.

³ A degyonaqa Juda tamo kokba nanği areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego ojej. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba.

⁴ Herot a Pita ojsıqa tonto talq di waiyosıqa qaja tamo 16 nanği minjrnaqa nanği Pita taqatesoqneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba nıam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.”

⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo unğasari nanği singila na Pita qa pailyoqneb.

Lan angro bei a bosıqa Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nanço ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab nıesosoqnej. Qaja tamo qudei nanği tonto tal siranme jomq di tigelesosib taqatoqneb.

⁷ Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lan angro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqa rian na warum di tulan suwantej. Onaqa lan angro dena Pita jar banqaq di kontosiqa dudumyej. Dudumyosiq minnej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa ban qoseb qaji di pamblonosis uloneb.

⁸ Onaqa lan angro na olo Pita minnej, “Ino gara tigsim ino singa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minnej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.”

⁹ Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lan angro dauryosiq gilej. Lan angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiyouai. A are qalej, “E neibilqeionum kiyo?”

¹⁰ Nanqi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nanqi aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqajqa siranme. Nanqi siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lan angro na Pita uratosiq ulanej.

¹¹ Onaqa Pita a poiyouaqa marej, “Bole. Endege e qalieonum, Juda nanqi e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq e aqaryaibosiqa Herot aqa banq dena e oqo.”

¹² Pita a degsi poiyouaqa walweleri gilsiq Jon aqa nam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nanqi koroesosib Pita qa pailyoqneb.

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pita a tal meq di brantosiqa siranmeq di tigelosiq kindokindonosiq maeqnaqa kangal unja bei aqa nam Roda a bosiq siran waqtqa osiq Pita aqa kakro qusiq tulan areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiq olo urur ti warum miligiq gilsiq nanqi minjrej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!”

¹⁵ Onaqa nanqi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulan singilaosiq minjrej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nanqi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lan angro kiyo?”

¹⁶ Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiq kindokindoneqnaqa nanqi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulan prugeb.

¹⁷ Onaqa Pita a aqa ban soqtonaqa nanqi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nanqi sainjrej. Osiqa minjrej, “Ninqi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’ ” Pita a nanqi degsi minjrnsiq nanqi uratnrnsiq tal beiq gilej.

¹⁸ Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi nam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nanqi degsi unsibqa tulan ulaugetosib are koba qaloqnsib maroqneb, “Pita a qabitqo?”

¹⁹ Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Ninqi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nanqi tonto talq gilsib Pita qa namonab ugeinjrej. Ugeinjrnaqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiq qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nanqi nenemjrnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nanqi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nanqi minjrej, “Nanqi Pita geregere taqatosai deqa ninqi na nanqi numib morenqab.” Osiqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiq Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰ Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nanqi qa nirinugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyel dia soqneb qaji nanqi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarinjrimqa nanqi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa nirin koboqas.” Nanqi degsib marsib tamo qudei qarinjrnabqa nanqi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa nam Blastus endegsib minjeb, “Ni

na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa nirin koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nanqoq dena Tair ti Saidon ti nanqi na inji awaiyoqneb. Utru deqa nanqi Herot aqa nirin kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nanqo anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiqa nanqi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaqa nanqi koroonaqqa Herot a nanqi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nanqo wala gaigai jigeqneb deqaji bei jigsiqua aqa awo jaram kobaq di awoosiq nanqi anjam minjroqnej.

²² Minjreqlaqa tamo ungasari koroosiqneb qaji nanqi aqa anjam di quoqnsib tulan areboleboleinjrnaqa lelenosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.”

²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqa anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan anqro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nanqi Jerusalem dia nanqo wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

13

Antiok qureq di Kristen nanqi na Barnabas Sol wo giltjreb

¹ Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nanqi ti Kristen nanqo ambleq di soqneb. Nanqo ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq di anqro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol.

² Nanqi Tamo Koba a qa louoqnsib inji ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nanqi minjrej, “Ninji Barnabas Sol wo nanqi aiyel giltjrsib qarinqribqa nanqi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.”

³ Onaqa nanqi inji ti ya ti uratosib pailiosib nanqo aiyel gateq di ban atsib qarinqjrnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas Sol wo nanqi Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nanqi aiyel qarinqjrnaq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nanqi singa na walweloqnsib Juda nanqo Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nanqi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nanqi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo ungasari nanqi gisa gisaqnsiqa endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

⁷⁻⁸ Rom nanqo gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nanqi metjrnaga aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nanqo anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.”

⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa anqro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisaq anjam marqajqa ino areqaloq di magejunu. Ni gisaq kumbra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole

beltoqnsimqa olo gisan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai.

¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni nãmdamu getenmimqa bati gargekoba yala sen unqasai." Degsi minjnaqa aqa nãmdamu ambriyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nanqi metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, "Ninqi ijo ban ojsib e gam osorbiy."

¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiqa Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nanqi maroqneb qaji di poiyoonaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nanqi Pol dauryosib laqneb qaji nanqi a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tiryeb. Tiryosib dia Jon Mak a nanqi uratnjrsiqa olo puluosiqa Jerusalem aiyej.

¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanqi Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nanqi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nanqi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqo anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nanqi na Pol Barnabas wo minjreb, "O gago was aiyel, ninqi gagoq bonub deqa tamo ungasari nanqo are singilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy."

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiqa aqa ban soqtonaqa tamo ungasari nanqi kirionabqa endegsi minjrej, "O Israel ninqi ti tamo ungasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ninqi ti ijo anjam endi quiy.

¹⁷ Qotei a nami gago moma nanqi giltjnnaqa nanqi Isip sawaq di tulan gargekobaonabqa Qotei a singila na nanqi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nanqi di agi Israel.

¹⁸ Nanqi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nanqo gulbe qoboiyetnjroqnej.

¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nanqo mandam pupoiyoqnsiq gago moma nanqi enjroqnej. Qotei a nanqi degnjroqnsiq bosibosiq wausau 450 koboej.

²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nanqi giltjnrsiqa gate kokba atsiqa singila enjreqlaqa singila dena nanqi na Israel tamo ungasari nanqi taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantiej.

²¹ "Onaqa Israel nanqi na Samuel minjeb, 'Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.' Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nanqo mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa lenj. A Israel nanqo mandor koba sonaqa wausau 40 koboej.

²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nanqo mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, 'E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqngas.'

²³ O ijo was ninqi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa lenj nanqoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa ñam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ "Yesus na aqa wau utru atosaisonaqa Jon a namoqna bosiq Israel nanqi endegsi minjroqnej, 'Ninqi are buliybqa e na ninqi yansngwai.'

²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, 'Ninqi e qa kiyersib mareqnum? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa

ñam kobaquja. E ñam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na Kristus kangalyqajqa e tamo bolesai.' Jon a degsi maroqnej.

²⁶ "O Abraham aqa moma ningi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ningi ti ijo anjam endi quiy. Ningi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej.

²⁷ Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanjo gate ti nanji na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaaqa? Yesus a bole Kristus di nanji poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam yori bati gaigai sisiyeqñub qaji di aqa damu dego nanji poinjrosai. Utru deqa nanji na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nanjo kumbra dena nanji Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam keretosib yeb.

²⁸ Nanji Yesus aqa une bei babtosai. Nanji a moiyoqajqa utru saiqoji. Deqa nanji lanja aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, 'Yesus a une ti deqa ni a ñamburbasq di gaint.' Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nanjo banq di atnaqa nanji a qalnab moiyej.

²⁹ Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nanji nami nenngrenyeb qaji di Juda nanji keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyoqeb. Moiyotosib ñamburbasq dena osib subq ateb.

³⁰⁻³¹ Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nanji nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeb qaji nanjo ñamdamuq di bati gargakoba branteqnaqa nanji unoqñeb. Deqa bini nanji Yesus qa anjam saeqnsib laqnabqa Juda tamo ungasari kalil nanji queqñub.

³² "Nami Qotei na gago moma nanji anjam bole endegsi minjrej, 'E na Kristus qarinyit bosim tamo ungasari nanji elenqas.' Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ningi merngeqñum.

³³ Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nanjo lenj agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nenngrenyej, 'Ni ijo angro bole.

Bini e ni ñambabtmonum.'

Devit a lou namba 2q di anjam di nenngrenyej.

³⁴ Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, 'E nami Devit boletem dego kere e ningi boletñgwai. E bole merngonum.'

³⁵ Deqa ningi quiy. Nami Devit a Qotei minjej, 'Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.' Devit a degsi Qotei minjsiqqa louqa buk miligiq di nenngrenyej.

³⁶ Ningi qalie, Devit a mandamq di sosisqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nanji nami subq atelenjeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej.

³⁷ Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus.

³⁸ O ijo was, ningi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa ñam na Qotei a nunjo une kobotetñgwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqñsim ningi merngeqñum.

³⁹ Ningi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nunjo une kobotetñgwasai. A ningi tamo bole qa merngwasai dego. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo sinjilateqñub qaji nanji segi Qotei na une kobotetñjroqñsiq nanji tamo bole qa minjreqnu.

⁴⁰ Deqa ningi geregere ñam atoqñiy. Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nanji nami maroqñeb qaji di aqa damu nunjoq bo uge. Agi nanji endegsib maroqñeb,

⁴¹ ‘O ijo anjam misilinyo qaji tamo, nungo bati qa e na manwa bei babbitqa ningi di unsib tulan prugwab. Tamo bei na manwa deqa saingwas di ningi bole qa marqasai. Deqa ningi padalougetqab.’ ” Pol a anjam degsi marej.

⁴² Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nanqi Qotei talq dena oqedonabqa tamo ungasari nanqi na minjreb, “Yori bati bei ningi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom.”

⁴³ Tamo ungasari nanqi jaraiyeq nabqa nanjo ambleq di Juda gargekoba nanqi na Pol Barnabas wo nanqi daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nanjo miligiq aiyeb qaji nanqi dego Pol Barnabas wo nanqi daurnjreb. Deqa nanqi aiyel na nanjo are singilatetnjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi geregere ojesoqniy.”

⁴⁴ Onaqa yori bati bei tamo ungasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nanqi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb.

⁴⁵ Onaqa Juda nanqi na nanqi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nanqi na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneb.

⁴⁶ Yeqnab Pol Barnabas wo nanqi na Juda nanqi singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqa Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ningi namoqna Juda nanqi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ningi Juda segi namoqna merngeqnum. Merngeqnamqa ningi na gago anjam gotranyeq nub. Nunjo kumbra dena ningi nunjo segi jejamuq di une atoqnsib ningi nambile gaigai sqajqa gam urateq nub. Deqa ningi quiy. Bini aqa aiyel ningi uratngsimqa sawa bei bei qaji nanjoq giloqnsim Qotei aqa anjam nanqi minjroqnoqom.

⁴⁷ Iga degyqom. Di kiyaaqa? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nanjoq giloqnoqam. Giloqnsim lan utru qolqeq di tamo ungasari nanqi ijo anjam minjroqnim e na nanqi elenqai.’ ”

⁴⁸ Onaqa sawa bei bei qaji nanqi Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjrnaqa Tamo Koba aqa anjam binjyoqneb. Deqa qure dia tamo ungasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltnjrej qaji nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

⁴⁹ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosiq sawa di keretej.

⁵⁰ Onaqa Juda nanqi Pol Barnabas wo nanqi qa tulan minjin oqetnjrnaqa unja kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti qure deqa gate kokba ti nanjo are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nanqi tigelosib Pol Barnabas wo nanqi ugeugeinjrsib nanqi aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb.

⁵¹ Deqa nanqi aiyel nanjo sinja tumberum butuyosib qure di urateb. Juda nanqi nanjo segi une qalieqajqa deqa nanqi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb.

⁵² Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo are miligiq aiyeqnsiq nanqi singilatnjreqnaqa nanqi tulan areboleboleinjroqnej.

14

Pol Barnabas wo nanqi Aikoniam qureq di Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Pol Barnabas wo nanqi Aikoniam dia Juda nanjo Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo ungasari nanqi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreqnabqa nanjo aiyel anjam dena tamo ungasari

tulan gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaqa nanği Yesus qa nanġo areqalo sinġilateb.

² Onaqa Juda qudei nanği Pol Barnabas wo nanġo anjam quqwa uratosib Grik qudei nanġo are ugetetnjrnabqa nanği Yesus aqa tamo unġasari nanği qa ugeosib misilinjnroqneb.

³ Deqa nanği aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo unġasari nanği qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nanği aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nanği aiyel sinġila enjreqnaqa nanği maņwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo unġasari gargekoba nanği maņwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nanġo aiyel anjam di Qotei aqa anjam.”

⁴ Onaqa qure dia tamo unġasari nanği poelenosib qudei nanği Juda nanği daurnjrsib olo qudei nanği Pol Barnabas wo nanği daurnjreb.

⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nanġo gate nanği ti endegsib are qaleb, “Iga na nanği aiyel ugeugeinjrjim meniņ na ñumsim moiyoťnjrqom.”

⁶ Onaqa nanġo areqalo di Pol Barnabas wo nanği qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nanġo qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jojom di dego branteb.

⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nanği Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na sinġa qandamo ñambabej qaji a soqnej. A nami walwelosaiqnej. Aqa sinġa sinġila saiqoji. Awogaigaisoqnej.

⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiq aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere.

¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjej, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigelokuťatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo unġasari tulan gargekoba nanği unsibqa nanġo segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Niņgi uniy. Gago qotei nanği tamo bulyosib gagoq bonub.”

¹² Nanği degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nanği a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.”

¹³ Qure polomq di nanġo qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq ñam so na walatnjrsiq Pol Barnabas wo nanği aiyel atrainjrqa marsiq tamo unġasari gargekoba joqsiq nanği koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nanği deqa qusibqa are tulan gulbeinjrnaqa nanġo segi gara bumbranjosib gurgur ti tamo unġasari nanġo ambleq aisib lelenosib minjreb,

¹⁵ “O tamo unġasari, niņgi kiyaaqa kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam tamo, niņgi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole niņgi merngeqnum. Di kiyaaqa? Niņgi are bulyosib gisaņ qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei ñambile so qaji a qa nuņgo areqalo sinġilatqajqa deqa. Qotei aģi a na laņ ti mandam ti yuwal ti iņgi iņgi kalil ti gereiyej.

¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nanği uratnjreqnaqa nanği nanġo segi areqalo dauryoqnsib laqneb.

¹⁷ Bati deqa Qotei a niņgi qa uliosaiqnej. Niņgi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai niņgi geregereiņgoqnej. A laņ goge na awa engeqnaqa iņgi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa niņgi uyoqnsib areboleboleiņgoqnej.”

¹⁸ Onaqa tamo unġasari nanği Pol Barnabas wo nanġo anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Niņgi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nanği aiyel atrainjrqa tulan sinġilaeq nab nanği na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nanği Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo unğasari nanğo are ugetetnjrnabqa nanği tigelosib Pol meniñ na qaleb. Osib a girinjosib gilsib qure qalaq di ateb. Nanği are qaleb, “A moiqo.”

²⁰ Onaqa tamo unğasari Yesus qa nanğo areqalo singilateb qaji nanği Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di ñeiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq a olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiqa ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanği na Kristen nanği singilatnjreb

²¹ Nanği aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnabqa tamo unğasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneb. Onaqa bunuqna nanği aiyel olo puluosib qure kalil nanği nami laqneb qaji deq olo giloqneb. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneb.

²² Nanği aiyel degsib giloqnsibqa tamo unğasari nami Yesus dauryoqneb qaji nanği singilatnjroqnsib minjroqneb, “Ninği Yesus qa nunğo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ninği gulbe gargekoba itelenqab di unğum. Gulbe di nunğoq boqñibqa Qotei a nunğo Mandor Koba sosim ninği taqatñgwas.”

²³ Qure kalilq di nanği aiyel na Kristen gate atelenjoqneb. Osib inği ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanği qa pailyoqneb. Osib nanği joqsib Tamo Koba agi nami a qa nanğo areqalo singilateb qaji aqa banq di atoqneb.

Pol Barnabas wo nanği olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanği aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteb.

²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneb. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb.

²⁶ Aisib dena qobuñ gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanği dena tigelosib walweleb qaji di olo branteb. Dia nami Kristen nanği koroosib nanği aiyel qa pailyosib qarinjnab gileb. Qotei a nanği aiyel qa are boleyim nanği aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanği aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb.

²⁷ Aisib Kristen nanği koroinjsibqa wau kalil Qotei a nanğo ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjroqneb. Sainjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego gam waqtetnjreqnaqa nanği Yesus qa nanğo areqalo singilateqñub.”

²⁸ Nanği aiyel Antiok qureq di tamo unğasari Yesus dauryoqneb qaji nanği koba na sokobaiyeb.

15

Kristen nanği Jerusalem di koroeb

¹ Bati bei tamo qudei nanği Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanği endegsib minjreb, “Ninği Moses aqa dal anjam dauryosib muluñ uniy. Yimqa Qotei a ninği elenqas. Ninği muluñ unqasai di Qotei a ninği elenqasai.”

² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanği qusibqa tamo nanği di ñirinjnrsib nanği ti anjam na qotoqneb. Onaqa Kristen kalil nanği koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanği qarinjrim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanğo gate nanği ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanği degsib anjam keretosib nanği qarinjnab aiyeb. Nanği aiyeqñsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo unğasari nanği

itnjroqnsibqa endegsib minjroqneb, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanği kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanği gate ti nanği na minjreb, “Ninği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanği ban na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb.

⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanği areqalo singilateb qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aiqa osibqa nanği mati mulun unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Koroosib anjam gargekoba marelenoqneb. Onaqa Pita a tigelosiqqa nanği endegsi minjrej, “O ijo was kalil ninği qalie, Qotei a nami nunği ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nanği quoqnsib Yesus qa nanği areqalo singilatqajqa deqa giltbej.

⁸ Qotei a tamo kalil nanği areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nanği enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nanği dego elenqajqa are qaleqnu.

⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenqonsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nanği elenosaieqnu. Nanği Yesus qa nanği areqalo singilateqnu gam dena qujai Qotei na nanği are miligi yansetnjreqnu.

¹⁰ Deqa ninği kiyaaqa tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanği gulbe koba enjreqnub? Nunği kumbra dena ninği Qotei aqa areqalo ugeteteqnu. Gulbe di nami gago moma nanği qoboiyqa keresai. Bini iga dego qoboiyqa keresai.

¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nanği qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elenqnu.”

¹² Pita a nanği degsi minjrnaqa nanği kalil aqa anjam di qusibqa nanği mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nanği kamba tigelosib Qotei na nami nanği aiyel singilatnjreqnaqa nanği sawa bei bei qaji nanği ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nanği sainjrnab queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiqqa marej, “O ijo was, ninği e na anjam bei merngit quiy.

¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nanği ambleq dena aqa segi tamo ungasari nanği elenqa osiq giltnjrej.’

¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a anjam endegsi nengrenyej,

¹⁶ ‘Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonėj qaji di olo tigeltqai. Tal aqa inği inği kalil ugeeleneb qaji di dego bunuj atelenqai.

¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nanği e itbqa maroqnsib ijoq boqnqab. E na nanği giltnjritqa nanği ijo segi tamo ungasari sqab.”

¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.’

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanği are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnibqa iga nanği gulbe bei enjrqasai.

²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenyosim nanği qarinjqom. Anjam agiende. ‘Ninği gisan qotei atrainjro qaji inği uyoqnaib. Ninği sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di ninği uyoqnaib. Wagme len ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nanği qarinjqom.

²¹ Iga qalie, nami koba Juda nanği Moses aqa dal anjam qure qureq di palontqneq agi bini palontqnsib unub. Yori bati gaigai nanği nanġo Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqñub.”

Kristen nanği anjam nenġrenġyosib sawa bei bei qaji nanġoq qarinqeb

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unġasari kalil ti nanġo gate ti nanġo ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarinqjrib Pol Barnabas wo nanği daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nanġo ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nanği Sailas wo. Nanği aiyel Kristen gate soqneq.

²³ Nanği qarinqjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nenġrenġyosib nanġo banq di ateb,

“O was ninği kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nenġrenġyosim nunġoq qarinqyonum. Ninği Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ninği sawa bei bei qaji.

²⁴ Iga nami quem, tamo qudei nanği gago ambleq na tigelosib nunġoq gilsib nanġo segi areqalo na anjam bei mernġeb. Mernġsib anjam dena nunġo areqalo niñaqyetnġeb. Tamo nanği di iga na qarinqjrosai.

²⁵ Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltnjrsimqa nunġoq qarinqjronum. Nanġo ñam Judas Sailas wo. Iga na nanği ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nanği ti nunġoq qarinqjronum.

²⁶ Barnabas Pol wo nanği gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam siñgila na ojsib waueqñub. Jeu tamo nanği na nanği aiyel ñumib morenqajqa mareqñab nanği ulaosaieqñub.

²⁷ Deqa iga nanği aiyel Judas Sailas wo koba na nunġoq qarinqjronum. Judas Sailas wo nanği na gago anjam nenġrenġyonum qaji endi ninği olo mernġib quqwab.

²⁸ O was ninği quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ninği gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ninği gulbe koba enġwasai. Gago anjam truquyala agiende.

²⁹ Ninği gisan qotei atrainjro qaji inği uyoqñab. Wagme len ti uyoqñab. Wagme sil na kakro tontnjrnab morenġeb qaji di uyoqñab. Sambala kumbra dego yoqñab. Ninği kumbra di segi dauryqab di ninği geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo unġasari nanği anjam di nenġrenġyeb.

³⁰ Nenġrenġyosib tamo qolqe nanġo banq di atsib nanği qarinqjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo unġasari nanği koroinjrsibqa anjam nenġrenġyeb qaji di enjreb.

³¹ Onaqa nanği kalil anjam di sisiyosib anjam dena nanġo are siñgilatetnjrnaqa nanği tulan areboleboleinjrej.

³² Judas Sailas wo nanği Qotei aqa medabu o qaji tamo soqneq deqa nanği aiyel anjam olekoba Yesus aqa tamo unġasari nanği minjrnab qunabqa anjam dena nanġo are siñgilatetnjrej.

³³⁻³⁴ Nanği aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo unġasari nanği na minjreb, “O gago was aiyel ninği olo aiyiy.” Degsib minjrsib qarinqjrnabqa nanği aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneq qaji nanġoq di olo branteb.

³⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nanği Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqnsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqnsib tamo unġasari nanği minjroqneq.

Pol Barnabas wo nanği njrinġkobaosib poeb

³⁶ Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontognem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nanji unjrqom. Nanji kiyersib unub kiyo di unjrqom.”

³⁷ Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak.

³⁸ Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqnej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.”

³⁹ Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nanji aiyel anjam titosib nirin kobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobun na Saiprus nuij gileb.

⁴⁰ Ariya Pol a Sailas osiqa ombila gilqa laqnaqqa Yesus aqa tamo ungasari nanji na minjreb, “Tamo Koba a ninji qa are boleyeme.” Osib nanji aiyel qarinjrnab gileb.

⁴¹ Nanji aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqnsibqa qure qureq di brantognsibqa Kristen nanji itnjroqnsib Qotei aqa anjam minjroqnsib singilatnjroqneb.

16

Timoti a Pol dauryej

¹ Onaqa bati bei Pol a walweloqnsib Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Litra qureq gilej. Dia tamo bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda unja. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo.

² Litra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanji maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.”

³ Sawa dia Juda nanji qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombila wauqa marsiqa mulun waiyej.

⁴ Bati bei nanji aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nanji qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nanjo gate nanji ti qoseb.

⁵ Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargakoba are bulyoqnsib Kristen nanjo miligiq aiyeqnaq nanji tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶ Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nanji qalub walweloqnsib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nanji Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnaqqa Mondor Bole na nanji saidnjrej.

⁷⁻⁸ Deqa nanji walweloqnsib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnaqqa Yesus aqa Mondor na nanji olo saidnjrnaqa nanji Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb.

⁹ Nanji Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰ Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nanji Yesus aqa anjam bole minjroqnaqom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹ Onaqa iga Troas qureq dena qobun gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem.

¹² Dena iga singa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nanği bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nanço qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem.

¹³ Onaqa Juda nanço yori bationaqa iga qure polomq aisim ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nanço pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aisim unğasari qudei dia koroesonab nanği itnjrsimqa nanği koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem.

¹⁴ Nanço ambleq di unğa bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nanği na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej.

¹⁵ Deqa tamo unğasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nanği Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatonum ninği bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulanğ singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nanği tonto talq di breinjreb

¹⁶ Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq aiyeqnamqa kanğal unğa bei bosiqamq di iga itgej. Unğa di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nanği minjroqnej. Minjreqnaqa nanği quoqnsib silali koba yeq nab osi giloqnsiq aqa tamo kokba nanço banq di atoqnej.

¹⁷ Iga Pol koba na aiyeqnamqa unğa di a iga daurgoqnsiq tulanğ lelenoqnsiq maroqnej, “Tamo nanği di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nanği anjam palontoqnsib Qotei a ninği padalo sawaq na elenqajqa gam osorņgeq nub.”

¹⁸ Bati gargekoba unğa dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a unğa deqa minjinğ oqnaqa bulosiqamq mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni unğa di uratosim ulanğ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena unğa di uratosiq ulanğej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa unğa di aqa tamo kokba nanği silali oqajqa gam saijnrej. Gam saijnrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nanği ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nanço ulatamuq di tigeltņjreb. Tigeltņrsibqa Rom gate nanği endegsib minjreb, “Tamo aiyel nanği dena iga tamo unğasari qure endia unum qaji gulbe koba egeq nub. Nanği aiyel Juda tamo.

²¹ Nanği aiyel kumbra osorgeq nub qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.”

²² Onaqa tamo unğasari kalil qure dia soqneb qaji nanği anjam di qusibqa Pol Sailas wo nanço jejamuq di une qametņjroqneb. Onaqa Rom gate nanği na nanği aiyel ojsib qaja tamo nanço banq di ateb. Atnabqa nanği na osib gara bumbranğyetņrsib bu toqonğ na kumbainğjreb.

²³ Nanği kumbainğjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nanği aiyel singila na tontņrsim geregere taqatņjresoqne.”

²⁴ Degsib minjnabqa a nanği aiyel joqsiqamq tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq ñamtañ kobaquja na nanço singa gitantetņjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nanği tonto tal miligiq di Qotei pailyoqnsib loueq nabqa tamo nanği tonto talq di soqneb qaji nanği quoqneb.

²⁶ Bati qujai deqa mimiñ koba dosiqamq singila na tonto tal renğinğyonaqa siranğme kalil waqelenğeb. Sil kokba kalil tamo nanği tontņjreb qaji di pam-blonğelenğeb.

²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqamq ñam atej di siranğme kalil waqelenğesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nanği jaraiyonub.”

Degsi are qalsiqa aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.”

²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nanqi metnjrnaq wanał osi bonab warum suwanej. Onaqa a tulañ ulauge-tosiq gindaginda osiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nango sinqaq di nam quosiq ñeiej. Dena tigelosiq nanqi aiyel joqsiiq oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nanqi ti elenqas.”

³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteq nabqa a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi dego quoqneb.

³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nanqi aiyel yu qosetnjrsiqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi koba na yanso eb.

³⁴ Onaqa a na nanqi aiyel joqsiiqa aqa talq gilsib dia inqi anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi a ti tulañ arebolebolein-jrej. Di kiyaaqa? Nanqi are buljosib Qotei qa nango areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nanqi na qaja tamo qudei nanqi qarinnjrnab aisib tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nanqi sumeb.”

³⁶ Onaqa a nango anjam di qusiqa Pol minjej, “Rom gate nanqi na qaja tamo qudei qarinnjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nanqi aiyel oqeq atim nanqi sumeb.’ Nanqi e degsib merbonub. Deqa ninqi aiyel are lawo sumiy.”

³⁷ Onaqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo nanqi minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanqi na gago une bole bantosai. Nanqi aqo aiyel laña ojsib tamo ungasari nango namdamuq di kumbaingosib tonto talq endi waigeb. Bini nanqi lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanqi segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanqi olo gilsib Rom gate nanqi Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaaqa? Pol Sailas wo nanqi Rom tamo deqa.

³⁹ Deqa Rom gate nanqi Pol Sailas wo nango are latetnjrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanqi aiyel minjreb, “Ninqi qure endi uratosib sumiy.”

⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanqi aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nango are singilatetnjreb. Osib nanqi uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

17

Tesalonaika nanqi na Pol Sailas wo ojqa mareb

¹ Pol aqa wau qujai nanqi ti sumsib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nango Qotei tal bei soqnej.

² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiq Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nenjrenq di so qaji di plaltoqnsiqa Juda tamo ungasari nanqi minjroqnej.

³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nenjrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moism olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e ninqi a qa merngeqnum qaji a bole Kristus.”

⁴ Pol a nanği anjam degsi minjreqnaqa tamo unğasari qudei nanği aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanğo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanği ti unğa kokba qudei ti nanği dego Yesus qa nanğo areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanği Pol Sailas wo nanği qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei ingi qarinyo sawaq dena joqsib tamo unğasari kalil nanğo are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa ñam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanği aiyel tal dia nrenoqneb. Gilsib nanği aiyel tamo unğasari nanğo ulatamuq di tigeltjnrqa marsib nanği aiyel qa ñamoqneb.

⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnac nanği Jeson laña ojsib Yesus aqa tamo unğasari qudei dego ojelenosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nanğo ulatamuq di tigeltjnjreb. Tigeltjnjrsib lelenosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unğasari nanğo areqalo niñaqyetnjroqnsib laqñub. Agi nanği gago qure endeq bonabqa Jeson na nanği joqsıqa aqa talq di gereinjrej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sısar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqñub, ‘Mandor koba bei unu aqa ñam Yesus.’ Nanği aiyel degsib mareqñub.”

⁸ Juda nanği na anjam di Pol Sailas wo nanğo jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unğasari gargekoba ti nanği qusibqa nanği aiyel qa minjin oqetnjrej.

⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanği na Yesus aqa tamo unğasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nanğo aiyel une di ninği na awaiyosib silali atıbqa ıga ninği uratñnam gilqab.” Onaqa nanği silali atnabqa gate kokba nanği na nanği uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰ Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo unğasari Tesalonaıka di soqneb qaji nanği na Pol Sailas wo qarınjrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nanğo Qotei tal milıgıq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

¹¹ Juda tamo unğasari Beria di soqneb qaji nanğo kumbra tulan boledamu. Tesalonaıka di soqneb qaji nanği bul sai. Nanği Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleınjroqnej. Bati gaıgai nanği Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di geregere peleyoqneb. Pol Sailas wo nanğo anjam bole kiyo sai kiyo di nanği qalieqa marsib deqa nanğo aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb.

¹² Deqa qure dia Juda gargekoba nanği Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb. Grik tamo unğasari kokba qudei dego Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb.

¹³ Onaqa Juda nanği Tesalonaıka di soqneb qaji nanği Pol a Beria qureq sumsıq dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, “ıga Pol qalqom.” Degsib marsıbqa Beria qureq bosib dia tamo unğasari nanğo are ugetetnjreb.

¹⁴ Deyonabqa Kristen nanği na Pol qarınjonab alile aıyej. Ariya Sailas Timoti wo nanği aıyosai. Nanği Beria di soqneb.

¹⁵ Tamo nanği Pol suweıyeb qaji nanği a osib koba na torei Atens qureq sumeb. Sumsib Atens qureq di nanği Pol uratosib olo puluqa laqñabqa Pol na minjrej, “Ninği oqsib Sailas Timoti wo minjrib ıjoq boqujateb.”

Pol a Atens qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹⁶ Onaqa Pol a Atens qureq di Sailas Timoti wo nanqi qa tariñesosiqa qure ambleq di walweloqnsiqa gisan qotei nanqo sulum gargekoba unoqnsiqa are tulan gulbekobaiyoqnej.

¹⁷ Deqa a bati gaigai Juda nanqo Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda nanqi ti Grik nanqi Qotei qa louoqneb qaji nanqi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Atens nanqo koro sawaq di dego a bati gaigai tigelqnsiqa tamo ungasari nanqi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

¹⁸ Bati bei Grik nanqo qalie tamo qudei Atens di soqneb qaji nanqi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nanqi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nanqi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nanqi endegsi minjroqnej, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nanqi dego subq na tigelqab.” Pol a nanqi degsi minjroqnej deqa nanqi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, “Pol a anjam lanja lanja mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?” Qudei nanqi maroqneb, “Pol a qure bei nanqo qotei qa mergeqnu kiyo?”

¹⁹ Nanqi degsib maroqnsib Pol osib nanqo koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nanqo ambleq di tigeltosib minjeb, “Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom.

²⁰ Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom.”

²¹ Bati gaigai Atens nanqi ti tamo ungasari sawa bei beiq na Atens beleneb qaji nanqi ti korooqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²² Deqa Pol a nanqo koro sawa ambleq di tigelosiqa minjrej, “O Atens tamo ungasari, e unonum, ningi qotei gargekoba louetnjreqnub.

²³ E nunqo qure ambleq di walweloqnsimqa nunqo louqajqa ingi ingi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nenjrenjonab sonaq unonum, ‘Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.’ O Atens tamo ungasari ningi ijo anjam endi quiy. E Qotei ningi qaliesai qaji di ubtosiy mernjwai. A Qotei bole. Ningi a qa qaliesai. Ningi a qa lanja loueqnub.

²⁴ “Qotei di a lan ti mandam ti ingi ingi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lan qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai.

²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim ingi bei yqa keresai. A ingi bei qa truquosaieqnu. A segi ingi ingi kalil nanqo utru. A segi na iga ñambile egeqnu. Ingi ingi kalil dego a segi na iga egeqnu.

²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nanqi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo ungasari nanqo segi segi sqajqa bati atelenej. Nanqo segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyayaqa? Tamo ungasari nanqi a qa ñamosib ñamosib itqajqa deqa. O Atens tamo ungasari ningi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nunqo jojomq di unu.

²⁸ A segi na iga ñambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nunqo segi powo tamo qudei nanqi nami deqa are qalsib endegsib mareb, ‘Iga dego Qotei aqa anqro.’

²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa anqro. Deqa ningi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nanqi gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nanqo segi ban na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu ningi edegaib.

³⁰ “Nami tamo ungasari nanqi nanari soqneb. Nanqi Qotei qaliesai. Deqa nanqi gisan qotei nanqo sulum gereinjroqnsib binjinroqneb. Bati di Qotei a nanqo kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nanqi kambatnjrosaiqnej.

Ariya bini Qotei na tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği endegsi minjreqnu, ‘Niği are buliyi.’

³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo unğasari kalil nanço une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Niri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nanço une qa peginjrqas. Tamo unğasari nanği degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej.”

³² Onaqa tamo unğasari nanği subq na tigelo qa anjam di qusibqa nanği qudei Pol kikiyeb. Ariya nanği qudei na Pol minjeb, “Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom.”

³³ Onaqa Pol a nanği uratnjrsiqa gilej.

³⁴ Tamo qudei nanği Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo unğasari qudei dego nanği Yesus qa nanço areqalo singilatosib Pol dauryeb.

18

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

¹ Onaqa bati bei Pol a Atens qure uratosiqa walweloşiқ Korin qureq gilej.

² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa ñauñ Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nanço mandor koba Klodius a marej, “Juda nanği Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab.” Deqa nanği aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nanği itnjrej.

³ Pol a nanği ti silali wau qujai. Deqa nanği koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nanço silali wau di nanği gara na tal gereiyeqneb.

⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nanği Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Aqa anjam dena nanço are qametnjrimqa nanği Yesus qa nanço areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nanği Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nanği koba na soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nanço Qotei tal miligiq giloqnsiqa nanği singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.”

⁶ Degsi minjreqnaqa nanği aqa anjam di quoqnsib gotranjoqnsib a mis-ilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, “Niği padalqab di nunço segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e niği uratnjsiy tamo Juda sai nançoq giloqnsiyqa Yesus aqa anjam minjroqnqai.”

⁷ Pol na Juda nanği degsi minjrsiqa nanço Qotei talq dena oqedosiq tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nanço Qotei tal jojomq di soqnej.

⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo unğasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanği ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nanço areqalo singilateb. Korin tamo unğasari gargekoba nanği dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nanço areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minnej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim.

¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo unğasari gargekoba unub.”

¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisiqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nanngo gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nangi Pol qa minjin oqetnirnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigeltob.

¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam go-tranjoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.”

¹⁴ Onaqa Pol a kamba anjam marqa laqnaqa Galio na getentosiqqa Juda nangi minjrej, “O Juda tamo ungasari nangi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moyimqa kiyo nangi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nunngo anjam quqwai.

¹⁵ Ariya nangi nunngo segi dal anjam qa ti nunngo segi moma nanngo ñam qa ti maronub deqa e nunngo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Nangi segi na gereiyiy.”

¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nangi degsi minjrnsiqa nangi winjrej. Onaqa Juda nangi nanngo Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougetob. Qaleq nab Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosabulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosisiqa Yesus aqa tamo ungasari nangi uratnrnsiqa Prisila Akwila wo nangi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogetob. Nangi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nanngo kumbra dauryosiqa aqa segi gate banga ti me jungum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banga ti me jungum ti uratonaq soqnej.

¹⁹⁻²¹ Ariya nangi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nanngo Qotei tal miligiq gilsiqqa nangi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Onaqa nangi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nangi saidnrnsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nunngoq olo bqai.” Degsi minjrnsiqa a qobun gogetosiq aiyej. A na Prisila Akwila wo nangi Efesus qureq di uratnrnsiq aiyej.

²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqa singa na walwewosi aisiq Jerusalem di brantej. Brantosiqqa Yesus aqa tamo ungasari nangi itnrnsiqa koba na soqneb. Osiqa nangi olo uratnrnsiqa walwewosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosisiqa dena walwewosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nanngo qure kalilq di brantoqnsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnrnsiqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam plaltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulan qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nenjrenq di so qaji di geregere plaltoqnej.

²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam plaltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej.

²⁶ Deqa bati bei a Juda nanngo Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nangi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej.

²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi mar-naqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nanqi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiqqa Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nanqi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ninqi quiy. Apolos a nungoq bqo. Deqa ninqi a osib gegerereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nanqi singilatnjqonej. Qotei a nami nanqi elenqa marsiq deqa nanqi qa are boleiyej. Gam dena nanqi Yesus qa nanjo areqalo singilateb.

²⁸ Apolos a tamo ungasari nanjo namdamuq di Juda nanjo anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nanqi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

19

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yambañ nanjo qure qureq di walweloqnej. A walweleri aisiq Efesus qureq di brantosiqqa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanqi sonab itnjrsiqqa endegsi nenemnjqrej, “Ninqi Yesus qa nunjo areqalo singilatosib bati deqa ninqi Mondor Bole eb e?” Onaqa nanqi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiognem.”

³ Onaqa Pol na olo nenemnjqrej, “Ninqi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nanqi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjqrej, “Jon na tamo ungasari nanqi endegsi minjqonej, ‘Ninqi are buliybqa e na yansngwai.’ Osiqa minjqonej, ‘Ninqi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nunjo areqalo singilatij.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqajqa maroqnej qaji agi Yesus.”

⁵ Onaqa nanqi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb.

⁶ Yanso onabqa Pol a nanjo gateq di aqa bañ atnaqa Mondor Bole nanjoq aisiq meñ bulyetnjqnaqa bati qujai deqa nanqi qure utru segi segi nanjo anjam marelenjoqneb. Osib nanqi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb.

⁷ Bati deqa tamo 12 nanqi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nanjo Qotei tal miligiq giloqnsiqqa Qotei aqa anjam minjqonej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanqi taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nanqi gegerere poinjqajqa deqa Pol a singila na minjqonej.

⁹ Degyeqnaqa Juda qudei nanqi Pol aqa anjam di qusibqa nanqi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib nambile gaigai sqajqa gam Yesus na babetj qaji di misilinyosib tamo ungasari nanqi endegsib minjqoneb, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanqi uratnjrsiqqa tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanqi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej.

¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo ungasari kalil Esia sawaq di soqneb qaji Juda ti Grik ti nanqi Tamo Koba aqa anjam quoqneb.

Skeva aqa njiri 7 nanqi mondor uge nanqi winjqajqa wauoqneb

¹¹ Qotei a Pol aqa bañ na manwa gargekoba babtoqnej.

¹² Deqa tamo qudei na nanjo gara ñenqi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjqro qaji nanjo jejamuq di ateqnab

nanngo ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nanngo jejamuq di dego gara ñenji ateqnab mondor uge nanngi jaraiyoqneb.

¹³ Juda tamo qudei nanngi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanngi winjrib jaraiqajqa wauoqneb. Nanngi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneb. Onaqa bati bei nanngi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulañ.”

¹⁴ Juda nanngo atra tamo koba Skeva aqa njiri 7 nanngi kumbra di degyeb.

¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanngi kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ninji tal qabe?”

¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nanngo qawarq di awoosiq nanngi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nanngo gara bumbranjetnjrnaqa nanngi tal uratosib yosi jaraiyeb.

¹⁷ Onaqa tamo ungasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneb qaji nanngi kumbra deqa qusibqa ulaugeteb. Osib nanngi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulan soqtoqneb.

¹⁸ Bati deqa tamo ungasari gargekoba nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatoqneb. Deqa nanngi boqnsib nanngo kumbra uge uge nami yoqneb qaji di tamo kalil nanngo ñamdamuq di ubtoqneb.

¹⁹ Tamo ungasari gargekoba quñam qaloqneb qaji nanngi dego boqnsib nanngo quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo ungasari nanngo ulatamuq di koitelenoqneb. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina.

²⁰ Nanngi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqneb.

Efesus nanngi Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneb

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.”

²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanngi qarinjnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanngi aiyel namoqna qarinjnjrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanngi ñambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa njirinkobaoqneb.

²⁴ Nanngo njirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demetrius a silva oqnsiq dena inji inji gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nanngi awaiyeq nabqa tamo qudei a koba na wauo qaji nanngi a ti dena silali koba oqneb.

²⁵ Bati bei Demetrius a na aqa wau qujai nanngi ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nanngi ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ninji quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum.

²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nanngo are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, “Tamo nanngi ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisan qotei.’ Yeqnaqa nanngi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di ninji uneqnu. Aqa anjam dego ninji queqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu.

²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nanngi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ningi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nanngi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnub. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nanngi Artemis aqa ñam soqteqnu. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nanngi anjam di qusib minjin ani oqetnjrinaqa tulan murqumyoqnsib maroqneq, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaqaja.”

²⁹ Nanngi degsib murqumyeqnaqqa tamo ungasari kalil Efesus di soqneq qaji nanngi qusibqa nanngi dego murqumyoqneq. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nanngi oqeb. Oqsib nanngi aiyel giriñjrsib qure deqa gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjnrqa marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileb.

³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo ungasari nanngo are latetnjrqa marsiqa nanngo ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nanngi na saidyeb.

³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneq qaji nanngi Pol qalieeb deqa nanngi dego anjam qarinyosib minjeb, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi koro sawaq di koroosib murqumyoqneq. Utru kiye qa nanngi bosib koroeb di nanngi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laña laña murqumyoqneq.

³³ Onaqa Juda qudei nanngi na tamo ungasari nanngo are latetnjrqa marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnaqqa tamo ungasari nanngi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroonum?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nanngi anjam bei minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanngi kiriqa osiq aqa ban soqtej.

³⁴ Ban soqtonaqa nanngi kiriosai. Nanngi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nanngi kalil olo murqumyoqnsib maroqneq, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaqaja.” Nanngi anjam qujai di tulan wainjoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nanngo gate bei a kamba tamo ungasari nanngi anjam minjrqa osiq tigelej. Tigelosiqa nanngi kiriqa osiq aqa ban soqtonaqa nanngi kirieleñonabqa minjrej, “O Efesus tamo ungasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnu. Artemis aqa sulum nami lan goge na ulonosiqa mandamq aiyej qaji di dego ningi na taqateqnu. Tamo ungasari kalil nanngi di qalie.

³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjyqa keresai. O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy.

³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nanngi une saiqoji. Ningi na nanngi laña joqsib bonub. Nanngi gago atra talq dena ingi bei bajinjosai. Nanngi gago qotei Artemis aqa ñam misilinjosai dego.

³⁸ Deqa Demetrius aqa wau qujai nanngi ti tamo qudei qa anjam bei soqnimqa joqsib Rom gate kokba nanngo ulatamuq di tigeltjrsib anjam marqab.

³⁹ Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nanngi koroosib nunjo anjam gereiyqab.

⁴⁰ Bini iga laña njirin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nanngi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.”

⁴¹ Tamo gate dena tamo ungasari nanngi anjam degsi minjrsiqa nanngi winjrinaq jaraiyeb.

20

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

¹ Onaqa tamo ungasari nanngo murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nanngi metnjrnaqa aqa areq di koroonaabqa nanngi sinjilatnjrej. Osiqa nanngi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej.

² Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nanngi itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nanngi sinjilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nanngo sawaq di brantej.

³ Brantosiqa sawa dia bai qalub sosiqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqta mareqnaq qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.”

⁴⁻⁵ A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nanngi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nanngo ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa ñiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nanngi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa tariñoqneb.

⁶ Onaqa Juda nanngo bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nanngi iga qa tariñoqneb qaji nanngi itnjrsimqa bati 7 nanngi koba na soqnem.

Yutikus a ulonosiqa moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷ Onaqa Juda nanngo yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nanngi koroinjrsimqa nanngi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaaqa? Nebeamqa a nanngi uratnjrsim aiqas.

⁸ Nanngi koroonaabqa warum goge dia wanjal gargekoba pumblonqneb.

⁹ Angro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadan gogeysi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulan olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonosiqa mandamq aiyej. Onaqa nanngi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej.

¹⁰ Pol a dego mandamq aisiqa angro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nanngi minjrej, “Ninngi are gulbeingaiq. A ñambile unu.”

¹¹ Pol a nanngi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem gingenjyonaqa nanngi uyeb. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nanngi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nanngi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ninngi quiy. E aiyeqnum. Deqa ninngi bole soqniy.”

¹² Angro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nanngi tulan areboleboleinjrnaqa a osib nanngo talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³ Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq di tiryem. Di kiyaaqa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninngi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ninngi itngwai. Osiy dena ninngi koba na qobun gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobun na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariñoqnem.

¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaqa iga koba na qobun gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem.

¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobun na aisim Kios nui qalaq di tigelosim nerenem. Olo nebeonaqa iga qobun na aisim Samos nui qalaq di tigelosim neiem. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem.

¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nanjo inji meli bunuj otero bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nanjo Kristen gate nanji anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nanji qarinjnaqa nanji singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nanji endegsi minjreb, “Ningi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ningi anjam bei merngwas.” Onaqa Kristen gate nanji tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonabqa a na nanji anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ningi quiy. E Esia sawaq di branto ñasiti e nungoq bosim ningi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ningi merngoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaioqnem. Ijo kumbra di ningi qalie. E ningi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nanji na e lubsib moiyoqbqa mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej.

²⁰ Ningi qalie, e bati gaigai nungo koro sawaq di, nungo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam merngoqnem. E anjam deqaji ningi merngwasqa uratosaiqnem.

²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nanji singila na endegsi minjroqnem, ‘Ningi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nunjo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem.

²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai.

²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unqum. E ijo segi jeamu qa are qalosaieqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanji minjre minjre laqnaqi. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unqasari nanji qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ningi quiy. E nami nungo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unqasari nanji taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unqasai.

²⁶⁻²⁷ Bati e nungo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekitem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nungo ambleq di padalqas di ijo une na sai.

²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so gegerere taqatosib Qotei aqa tamo unqasari nanji dego gegerere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unqasari nanji di kaja du du bul. Qotei na aqa Niri Yesus Kristus aqa lenj aiyej qaji dena nanji awainjrej. Deqa ningi nanjo gate bole sosibqa nanji gegerere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi engej.

²⁹ E qalie, e ningi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nanngi nunngo ambleq aisib Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqngab. Baun juwan na kaja nanngi ugeugeinjreknub dego kere.

³⁰ Nunngo ambleq dena dego tamo qudei nanngi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqngab. Nanngi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nanngi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nanngi di daurnjrqaajqa deqa.

³¹ Deqa ningi gegerere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ningi merngoqnem qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ningi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ningi merngoqnsim akamoqnem. E wau di uratosaiqnem. Ningi ijo anjam deqa gegerere are qaloqniy.

³² “Bini e ningi Qotei aqa banq di atitqa a na ningi gegerere taqatngwas. Qotei a ningi qa are boleiyej anjam di ningi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ningi singilatngwas. Amqa inngi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqa marej qaji di ningi oqab.

³³ “E silali qa ti gara qa ti tamo bei njilyosaiqnem.

³⁴ Ningi qalie, e inngi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo inngi awaiyoqnem. Osim tamo nanngi e koba na soqnem qaji nanngi dego inngi anainjroqnem.

³⁵ Kumbra kalil e nunngo ambleq di yoqnem qaji di ningi segi unoqneb. Kumbra di ningi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ningi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoji unub qaji nanngi aqaryainjroqniy. Ningi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, ‘Tamo bei na tamo bei inngi yqas di tamo inngi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena inngi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.’ ”

³⁶ Pol na Efesus Kristen gate nanngi anjam degsi minjrasiq koboonaqa singa pulutosiqa nanngi koba na Qotei pailyeb.

³⁷ Pailyo koboonaqa gate nanngi akamkobaoqnsib Pol soqonjyosib kundoqy-oqneb.

³⁸ Pol na minjrej, “Ningi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nanngi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nanngi na iga suweigonab iga alile aisim nanngi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

21

Pol a qobun na Jerusalem aiyoqnej

¹ Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nuiq di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem.

² Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem.

³ Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi na inngi inngi kalil wanjarosib mandamq di atelenjeb.

⁴ Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nanngi itnjrsimqa bati 7 nanngi koba na soqnem. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqa nanngi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.”

⁵ Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nanngo unja ti angro ti nanngi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailyem.

⁶ Pailyo koboonaqa iga nanği ban ojsimqa minjrem, “Niği bole soqniy.” Onaqa nanği na iga mergeb, “Niği aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nanği olo puluosib nanço qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minje

⁷ Ariya iga qobun na Tair qure uratosim aisim Tolemes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo unğasari nanği itnjrsimqa bati qujai nanği koba na soqnem.

⁸ Nebeonaqa iga Tolemes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo ⁷ nanği inği jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip.

⁹ Filip aqa anğro sebiñ qolqe nanği a ombla soqneb. Nanği Qotei aqa medabu o qaji unğa.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di sonamqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej.

¹¹ Bosiqqa Pol aqa alalag yayosiqqa qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi ban ti sinğa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nanği na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa sinğa ti ban ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanço banq di atibqa nanği na a ugeugeiyqab.’ ”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo unğasari qudei qure dia soqneb qaji nanği iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.”

¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Niği kiyaaqa akamoqnsib are gulbetetbeqnu? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiçai di kere. E gulbe di uratqasai. E itçai.”

¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq mergonaqa iga na olo saidyosai. Iga marem, “Unğum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aiqa marsimqa gago inği inği kalil gereiyosim tigelosim aiyem.

¹⁶ Aiqa yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na iga suweigosis koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nanği na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus.

¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo unğasari dia soqneb qaji nanği na iga nugsibqa tulan areboleboleinjnaqa iga osib geregeregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nanği Jems koba na koroesonabqa Pol a nanği kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa ban na sawa bei beiq di tamo unğasari nanço ambleq di yoqnej qaji deqa nanği sainjrej.

Kristen gate nanği na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

²⁰ Onaqa Kristen gate nanği Pol aqa anjam di qusibqa tulan areboleboleinjnaqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni çalie, Juda tulan gargekoba nanği Yesus qa nanço areqalo singilateqnu. Nanği Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqnu.

²¹ Deqa tamo qudei na Juda nanği endegsib minjreqnu, ‘Pol na Juda tamo unğasari sawa bei beiq di unub qaji nanği Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nanği endegsi minjreqnu, “Nunço anğro nanği mulun

breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami nangi dauryqa merngej qaji di uratiy.”
' O Pol, tamo qudei na Juda nangi degsib minjreqnub.

²² Juda nangi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom?

²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mermim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nangi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nango gate banga ti me jungum ti urateb unub.

²⁴ Deqa ni nangi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nangi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyetnjrimqa nangi na Qotei atraiyosib nango gate banga ti me jungum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nangi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nangi a qa mareqnu qaji di bolesai.'

²⁵ Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nenngrenyosim sawa bei bei qaji nangoq qarinyem. Nangi di Yesus qa nango areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, 'Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi bei uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.' Iga nami anjam degsim qosisim nenngrenyosim nangoq qarinyem.”

²⁶ Onaqa Pol na tamo qolqe nangi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nangi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nangi minjrej, "Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyqom.”

Juda tamo qudei nangi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸ Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nangi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenoqnsib tamo ungasari kalil nango areqalo ugetetnjrqa marsibqa Pol aqa jejamuq di une qamsib minjreb, "O Israel tamo ungasari, ningi kalil bosib iga aqaryaigiy. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra tal qa ti misilin anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nangi queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nangi joqoqnsiqa koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu.”

²⁹ Nangi degsib mareb. Di kiyayaqa? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimius a Pol ombla Jerusalem dia laqnaqna unjrsib are qaleb, "Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej.”

³⁰ Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nangi anjam di qusibqa minjin oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nangi bosib Pol olo eb

³¹ Onaqa nangi Pol moiyoqta marsibqa ban na qaloqneb. Qaleqnaqna Rom qaja tamo nango gate koba a anjam endegsi quej, "Jerusalem endia tamo ungasari kalil nangi minjin ani oqetnjreqnu.”

³² A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nango gate nangi ti joqsiqa gurgurosib tamo ungasari nango ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb.

³³ Onaqa qaja tamo nango gate koba a bosiqna Pol ojsiqa aqa qaja tamo nangi minjrej, "Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy.” Onaqa nangi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nango gate koba a na tamo ungasari kalil nangi endegsi nenemnjrej, "Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ningi a qaloqnaq?”

³⁴ A nangi degsi nenemnjrnaqa nangi olo lelenkobaoqnsib anjam utru segi segi marelenoqneb. Qudei nangi anjam bei maroqneb. Qudei nangi anjam bei maroqneb. Nangi degsib marelenoqnsib ariya nangi Pol aqa une geregere

ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osib nanngo njeio talq osi gileb.

³⁵⁻³⁶ Osi giloqnsib nanngo njeio tal jojomyeq nabqa tamo ungasari kalil nanngi minjinj ani oqetnjrnaqa nanngi daurnjroqnsib murqumyoqnsib maroqneb, “Ninggi na Pol qalsib moiyo tiy.” Nanngi deqnsib maroqneb deqa qaja tamo nanngi na Pol soqtosib nanngo qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanngi Pol osi giloqnsib nanngo njeio tal gogeq di atqa laq nabqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nanngo gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mermqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?”

³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.”

³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo ungasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”

⁴⁰ Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa ban soqtonaqa tamo ungasari kalil nanngi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22

¹ “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei merngit quiy.”

² Pol a Hibru anjam na nanngi deqnsi minjrnaqa nanngi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej,

³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanngi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnem. Sonamqa Gamaliel na gago moma nanngo dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulanj singilaoqnem. Agi bini nanngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeq nub dego kere.

⁴ E na tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanngi moiyo tnrqa maroqnsim nanngi tulanj ugeugeinjroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di breinjroqnem.

⁵ Ninggi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanngi nenemnjribqa ijo kumbra deqa nanngi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanngi enjrqi. Enjritqa nanngi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateq nub qaji nanngi ojelenosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqai.’ E deqsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwewosi gilsim Damaskus jojomyeq namqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na aisiq ijo ulatamuq di tulanj rianonaqa e ulonjosim mandamq di njeiem. Neiesosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaaq e ugeugeibeqnum?’

⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnum.’

⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanngi dego pulonj di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanngi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mermqas.’

¹¹ Puloj di tulan rianqosiq nam qamotbonaqa e nam ambruibonaqa nam atqa keresai. Deqa tamo nanqi e ombla soqneb qaji nanqi ijo ban ojsib e babanbosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa nam Ananaias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanqi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’

¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananaias na e itbosiqa ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O ijo was Sol, ino namdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo namdamu poibonaqa e olo nam atsim Ananaias aqa ulatamu unem.

¹⁴ Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma nanqo Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuq na anjam bei quqwajqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tintin yeqnu qaji tamo.

¹⁵ Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil nanqi sainjroqne.

¹⁶ Deqa ni tarinaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa nam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanqoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸ “Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e neio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda nanqi ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’

¹⁹⁻²⁰ Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda nanqi qalie, nami e nanqo Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa nanqo areqalo singilatoqneb qaji nanqi ojelenoqnsim toqon na numoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Nanqi ino wau tamo Stiven menin na qaleqnabqa e jojom di tigelosim tamo nanqi a qaloqneb qaji nanqo gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ninqi keretosib Stiven qalonub moiqo.” Ijo kumbra di Juda nanqi qalie.’

²¹ Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarimitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji nanqi ijo anjam minjroqnqam.’ ”

Pol a na qaja tamo nanqi minjrej, “E Rom tamo”

²² Pol a tamo ungasari nanqi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanqoq gilqa marnaqa anjam qujai di nanqi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulan lelenoqnsib maroqneb, “Pol a qalib moiym. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.”

²³ Nanqi degsib maroqnsib murqumyoqnsib nanqo gara jugo piqtelenosib nanqo ban na wi ramboiyqnsib breiyeqneb goge oqoqnej.

²⁴ Onaqa qaja tamo nanqo gate koba a na aqa qaja tamo nanqi minjrej, “Ninqi Pol osib nunqo neio tal miligiq di bu toqon na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari nanqi murqumyoqnsib a qalib moiqajqa mareqneb di a na geregere merbimqa e quqwai.”

²⁵ Onaqa qaja tamo nanqi Pol sil na tontosib kumbainyqa laqnabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ninqi ijo une mati qalieosaiosib e lanja kumbainyqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶ Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiqa a qaja tamo nanngo gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?”

²⁷ Degsi nenemyonaq qusiqa Pol aqa areq gilsiq minnej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minnej, “Od. E Rom tamo.”

²⁸ Degsi minjnaqa qaja tamo nanngo gate koba dena olo Pol minnej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa nanngi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minnej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu nanngi Rom qaji deqa e Rom tamo tintin.”

²⁹ Onaqa qaja tamo nanngi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo nanngo gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiqa a ulaej. Di kiyayaqa? A na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nanngi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nanngi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nanngo gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanngi metnjrnaq bosib koroonaqqa Pol osiqa nanngo ulatamuq di tigeltej.

23

¹ Onaqa Pol a Juda tamo kokba nanngi koqnjrnsiqa endegsi minjrej, “O ijo was nngi quiy. E nami Qotei aqa namgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiqoji.”

² Onaqa atra tamo gate aqa nam Ananias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minjrej, “Nngi Pol aqa medabuq di qaliy.”

³ Onaqa Pol na Ananias minnej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni namtan babanq di nam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dauryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotranjosim nanngi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nanngi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyayaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, ‘Nngi nunngo gate koba a anjam uge minjaib.’ ”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nanngo ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelenosiq minjrej, “O ijo was nngi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreno qaji nanngi mondon olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo tulan singilateqnum. Anjam deqa qujai nanngi na e ojsib nunngo namdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nanngi poelenosib njrinjkobaeb.

⁸ Di kiyayaqa? Sadyusi nanngi mareqnub, “Tamo moreno qaji nanngi olo subq na tigelqasai. Lan angro saiqoji. Mondor dego saiqoji.” Ariya Farisi nanngi mareqnub, “Tamo moreno qaji nanngi subq na tigelqab. Lan angro unub. Mondor nanngi dego unub.”

⁹ Deqa nanngi kalil poelenosib njrinjkobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nanngo dal anjam qalie tamo qudei nanngi tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiqoji. Mondor bei na kiyo lan angro bei na kiyo anjam minjqoqa a degsi marqo.”

¹⁰ Nanġi deġsib marnabqa qoto anjam tulaġ kobaej. Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a di unsiqa are qalej, “Nanġi Pol aqa jejamu tulaġ ugeugeiyqab.” A deġsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nanġi metnjrnaqa bosib Juda nanġo baġq dena Pol yainjrsib nanġo ɲeio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloonaaq Tamo Koba a bosiq Pol aqa areq di tigelosiq minnej, “Ni are siġilatime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam siġila na mareqnum deġo kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnaqam.”

Juda tamo qudei nanġi Pol qalsib moiyoṭqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nanġi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyoṭqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoṭosaisosimqa iga iġi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoṭosimqa bati deqa iga olo iġi ti ya ti uyqom.”

¹³ Juda tamo 40 nanġi anjam deġsib qoseb.

¹⁴ Osib Juda gate nanġi ti atra tamo kokba ti nanġoq gilsib minjreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoṭqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoṭosaisosimqa iga iġi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoṭosimqa bati deqa iga olo iġi ti ya ti uyqom. Iga anjam deġsi qosonum.

¹⁵ Deqa niġi ti Juda tamo kokba kalil nanġi ti endegyiy. Niġi na qaja tamo nanġo gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Niġi na qaja tamo nanġo gate koba a deġsib minjibqa a Pol osi bosim nuġoq di brantosaisoqnmqa gamq di iga Pol qalsim moiyoṭqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa ɲiri a nanġo anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nanġo ɲeio talq gilsiq anjam di Pol minnej.

¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minnej, “Ni anġro wala endi osim nuġo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.”

¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena anġro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minnej, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni anġro wala endi osi aie.’ Degbqo deqa aġi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a na anġro wala di baġq titosiqa kiñala sasalosiq nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?”

²⁰ Onaqa minnej, “Juda tamo kokba nanġi anjam bei kereteb. Nanġi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nanġi ni deġsib mermqab.

²¹ Deqa ni nanġo anjam di quetnjraim. Tamo 40 nanġi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyoṭqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoṭosaisosimqa iga iġi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoṭosimqa bati deqa iga olo iġi ti ya ti uyqom.’ Nanġi anjam deġsib qosonub. Deqa bini nanġi gamq di tariɲeqnub. Ni na Pol osi aiyonimqa gamq di nanġi Pol qalsib moiyoṭqab.”

²² Onaqa qaja tamo nanġo gate koba a anġro wala aqa anjam di qusiqa minnej, “Ni gile. Ni anjam deġsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nanġi na Pol qarinyonabqa Rom nanġo gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiq a na aqa qaja tamo gate aiyel nanġi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Niġi na qaja tamo 200 siġa na walwelo qaji nanġi ti qaja tamo 200 an osi laqnuq qaji nanġi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nanġi ti minjribqa

nanği bini qolo sen bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Niği na endegsib minjriy, ‘Nunġo walwelqajqa iği iği gereiyosib soqniy.’ ”

²⁴ Osıqa olo nanği aiyel minjrej, “Niği Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa niği na geregere taqatosib osi gilsib Rom nanġo gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nanġo gate koba a na nanği aiyel degsi minjrej.

²⁵ Osıqa anjam bei endegsi nenġrenyej,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo ñam Klodius Lisias. E qaja tamo nanġo gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nenġrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye.

²⁷ Tamo ağı inoq osi bonub qaji aqa ñam Pol. Juda nanği na a ojsib moiyoṭṭa laqnaḃqa e ijo qaja tamo nanği ti aisim Juda nanġo baṅq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nanġo baṅq dena yainjrem.

²⁸ Nanği Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneḃ di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nanġo ulatamuq di tigeltem.

²⁹ Tigeltonamqa nanği anjam gargekoba mareleneqnaḃqa e qusimqa endegsi poibej, Juda tamo kokba nanği nanġo segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneḃ. Nanği Pol aqa une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laṅa moiyoṭṭa keresai. Tonto talq di laṅa waiyqa keresai dego. E degsi poibej.

³⁰ Ariya bini e quonum, nanği Pol qalsib moiyoṭṭajqa anjam qosonub. E di qusim deqa ağı Pol inoq qarinyonum. E na tamo nanği Pol aqa jejamuq di une qameteqneḃ qaji nanği endegsi minjrqi, ‘Niği Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’ ”

³¹ Qaja tamo nanġo gate koba a anjam degsi nenġrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nanği aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia ɳerenḃ.

³² Nebeonaqa qaja tamo siṅga na walwelo qaji nanği ti qaja tamo aṅ osi laqneḃ qaji nanği ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nanġo ɳeio talq di soqneḃ. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nanği segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileḃ.

³³ Osi gilsibqa nanġo gate koba aqa anjam nenġrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteḃ.

³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiqa Pol nenemyej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.”

³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nanği ino jejamuq di une qameqneḃ qaji nanği babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osıqa qaja tamo nanği minjrnaqa nanği na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneḃ.

24

Juda nanği Pol aqa jejamuq di une qametoqneḃ

¹ Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananias a ti Juda gate qudei ti nanġo anjam taqyo tamo bei aqa ñam Tertulus a ti Sisaria qureq gileḃ. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneḃ.

² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosıqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une qametqa osıqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqnum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigoqnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqnum.

³ Deqa iga ni qa tulaṅ areboleboleigeqnaqa ino ñam soqteqnum.

4 “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que.

5 Iga tamo endi uneqnum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo ambleq di qoto tigelteqnu. Osiqa nanji pupoinjroqnsiqa minjreqnu, ‘Ninji gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’

6-7 A na gago atra tal dego ugeteqnu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nanjo gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqa gago banq dena Pol sinjila na yaigej.

8 Yaigosiqqa mergej, ‘Ninji Pol qa anjam bei soqnimqa gilsib Rom nanjo gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqnum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqnam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

9 Onaqa Juda tamo kalil nanji tigelosib Tertulus aqa anjam di sinjilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

10 Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiq aqa ban soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai.

11 Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo. Ni segi na Juda nanji nenemnjrimqa degsib mermqab.

12 E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnem. Qoto tigeltosaioqnem dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nanji e nubosai. E atra talq di, Juda nanjo Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnem. E kumbra uge bei yosaioqnem.

13 Deqa une kalil Juda nanji ijo jejamuq di qameqnum qaji di bolesai. Nanji ijo une bei ubtosib marqa keresai.

14 “Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nanji endegsib mareqnum, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nanji poelneqnum.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nanjo Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam kalil nami nenjrenjoqneq qaji deqa ti ijo areqalo sinjilateqnum.

15 Mondonj Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nanji olo subq na tigeltnjrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo sinjilatoqnsim subq na tigelo bati qa tarijoqnsim unum. Juda nanji dego degyeqnum.

16 E subq na tigelo bati qa tarijeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa namgalaq di, tamo ungasari kalil nanjo namgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

17 “E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nanji mam soqneq deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem.

18 Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nanji na e nubeb. E tamo ungasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego.

19 Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nanji na e ojob. Deqa tamo nanji di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab.

²⁰ Nanği bçasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub çaji nanği nenem-njre. Nenemnjrimça e Jerusalem dia Juda tamo kokba nanço ulatamuç di tigelesonam une kiye ijo jejamuç di iteb di ni mermçab.

²¹ Bole, ijo anjam çujai endeça nanği na ijo jejamuç di une çametbeb. E nanço ulatamuç di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, “Tamo kalil moreño çaji nanği mondoñ olo subç na tigelçab. Anjam deça çujai ninği na e tigtelbonub.’ ” Pol a Feliks degsi minjej.

²² Feliks a nami tamo unçasari Yesus aça gam dauryoqneb çaji nanço kumbra çaliecej. Deça a na Juda nanği endegsi minjrej, “Nunço anjam di mati soqnem. Qaja tamo nanço gate koba Lisias a bamça ninği olo anjam di maribça e çusiy gereiyçai.”

²³ Osiça qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talç di waiyosim taçatesoqne. A gulbe bei yaim. Aça was nanği a unça bosib inği inği çaçaryaiyça maroqnibça ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talç di sonaça wausau aiyel koboej

²⁴ Bati çudei koboonaça Feliks aça nçañ Drusila wo tonto talç di brantosi-bça Feliks na Pol metonaç aça areç bej. Drusila a Juda unça. Pol a bosiqça tamo nanği Kristus Yesus çaç nanço areçalo siñilatçajça kumbra çaç Feliks minjnaç çuej.

²⁵ Kumbra bole tinçin dauryçajça ti tamo nanço segi segi so geregere taçatçajça ti Qotei na mondoñ tamo nanço une çaç peginjrqajça ti Pol na Feliks minjnaç çuej. Çusiça ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumç di soqne. Bunuçna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e çuqwai.”

²⁶ Feliks a bati gargekoba Pol aça anjam çuqwajça metoçnej. Aça anjam çuqwajça deça segi metosaioçnej. A endegsi are çaloçnej, “E Pol metit a bosim silali ebimça e tonto talç dena a uratçajça deça kiyo merbças?” Osiç deça metoçnej.

²⁷ Wausau aiyel koboonaça Feliks a Judia sawa taçato wau di uratonaaça tamo bei aça ñam Porsius Festus a kamba Feliks aça wau osiça Judia sawa taçatesoçnej. Feliks na Juda nanço are boletetnjrqajça deça a Pol tonto talç di uratonaaç soçnej.

25

Pol a marej, “E Sisar aça ulatamuç di tigelçai”

¹ Festus a Judia sawaça aisiç Sisaria çureç di soçnej. Bati çalub koboonaça a dena tigelosiça Jerusalem aiyej.

²⁻³ Aisiç di sonaça atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nanği bosib Festus aça ulatamuç di tigelosib Pol aça jejamuç di olo une çamoqneb. Osib Festus minjeb, “Ni anjam çarinyim çaja tamo nanği Sisaria çureç dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleças.” Nanği degsib Festus minjeb. Di kiyaaça? Nanği nami anjam endegsib çoseb, “Qaja tamo nanği Pol osi boqnibça gamç di iga Pol çalsim moiyoçqom.”

⁴ Onaça Festus na kamba minjrej, “Pol a Sisaria dia tonto talç di unu. Bati çudei koboamça e segi olo Sisaria gilçai.

⁵ Deça ninği Pol çaç anjam bei soqnimça ninği na tamo ñam ti çudei giltnjrib nanği e daurbosib koba na Sisaria gilçom. Gilsim dia nanği ijo ulatamuç di tigelosib Pol aça une bei ubtosib merbib e çuqwai.”

⁶ Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiça olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo çudei nanği a dauryosib gileb. Nebeonaça Festus a aça awo jaram kobaç di awoosiça aça çaja tamo nanği minjrej, “Ninği Pol osi boiy.” Minjrnaça nanği na Pol osi bosib Festus aça ulatamuç di tigelteb.

⁷ Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nanqi Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenoqneb. Nanngo anjam di utru saiqoji.

⁸ Onaqa Pol a kamba marej, “E Juda gago dal anjam bei gotranjosaiognem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiognem. E Rom nanngo mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiognem. Deqa e une saiqoji.”

⁹ Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nanngo are boletetnrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, “Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?”

¹⁰ Onaqa Pol na minjej, “E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nanqi qa une bei yosai.

¹¹ Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa unqum e moiqai. Ariya une kalil Juda nanqi ijo jejamuq di qameqneb qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laqa osim nanngo banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.”

¹² Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo kokba qudei nanqi koba na anjam qaiosib olo warum miligiq gilsiq Pol minjej, “Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarinyitqa Sisar aqaq gilqam.”

Festus na Agripa nenemyej, “Ni Pol kiyeryqam?”

¹³ Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nanngo mandor bei aqa nam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb.

¹⁴ Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjej, “Tamo bei aqa nam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu.

¹⁵ Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nanqi ti atra tamo kokba ti nanqi na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, ‘Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nanngo banq di atimqa nanqi na qalib moyem.’

¹⁶ Onaqa e na kamba endegsi minjrem, ‘Iga tamo bei laqa ojsim qaja tamo nanngo banq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanqi tamo bei qa anjam soqnimqa nanqi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanqi degsi minjrnampa nanqi e daurbosib Sisaria beb. E tarijosai. Nebeonaqa nanqi koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanqi minjrnampa nanqi Pol osi bosib ijo ulatamuq di tigelteb.

¹⁸ Onaqa Juda nanqi tigelosib Pol aqa jejamuq di une gargekoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanqi une kokba Pol aqa jejamuq di qamqab. Nanqi degyosai.

¹⁹ Nanqi nanngo segi louqa kumbra qa njirinoqnsib Pol ombra anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqnej, ‘Tamo di a moiyej olo nambile unu. Aqa nam Yesus.’

²⁰ Onaqa e nanngo anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’

²¹ E degsi Pol nenemyonampa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosiy bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanqi minjrem, ‘Ningi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’ ”

²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minjej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minjej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanngi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamuq di tigeltib.

²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minnej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub. Ni unime. Ningi koroonub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanngi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moyem. A olo mandamq endi saiq.’ Nanngi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb.

²⁵ E Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moyiotqa keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarinqmitqa Rom gilqam.’

²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamuq di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nenngrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinqqai di Sisar a ñirinqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamuq endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babtım ningi kalil qusib merbibqa une deqa nenngrenyit Sisar aqaq gilqas.

²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laña qarinqyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

26

Pol a Agripa aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹ Onaqa Agripa na Pol minnej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa ban soqtosiqqa endegsi marej,

² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamuq endi tigelejunum. Une kalil Juda nanngi ijo jejamuq di qameqnub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas.

³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqnum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanngi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqnem.

⁵ Nanngi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanngi ni degsi mermqa are soqnimqa mermqab. Nanngi qalie, e angro wala qa Farisi nanngo ambleq di sosimqa nanngo kumbra dauryoqnem. Farisi nanngo kumbra di sinqila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu.

⁶ Bini e ingi bole bole Qotei a nami gago moma nanngi enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejunum.

⁷ Gago moma nanngi di agi Jekop aqa angro 12 nanngo moma. Nanngi e ti koba na ingi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nanngi ijo jejamuq di une qametbeqnub.

⁸ Kiyaga ningi qudei endegsib are qaleqnub, ‘Qotei na tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigeltjnqrqasai?’

⁹ “Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyiqnsim jeutosim laqnem.

¹⁰ E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnem. Atra tamo kokba nanngi na e odbeqnabqa e Qotei aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Osim Juda gate nanngi koba na areqalo qujaitosim maroqnem, ‘Nanngi ñumsib moyiotnjriy.’

¹¹ E bati gargekoba Juda nanngo Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo ungasari nanngi ojelenoqnsim ugeugeinjroqnem. E endegsi are

qaloqnem, 'E nanği jaqatin koba enjritqa nanği ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.' Degsi are qaloqnsim nanği ugeugeinjroqnem. E nanği qa minjin ani oqetbeqnaqa nanği daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nanği itnjroqnsim ugeugeinjroqnem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

12-13 "O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nanği na e qarinjbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na ijoq ainaq unem. A tulanj rianosiqa tamo e koba na walweloqnem qaji nanği ti iga suwantgej. Aqa rianj di senj ti keresai. Rianj dena senj aqa rianj tulanj bunyej.

14 Suwantgonaga iga kalil ululojosim mandamq di ñerenem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaga e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeieyqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.'

15 Onaga e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaga a na merbej, 'E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji.

16 Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osormoqnqai qaji ti deqa mare mare laqnqam.

17 Bunuqna e ni qarijnmitqa ni Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti nanjoq giloqnqam. Deqa ni nanği qa ulaaim. E ni taqatmesoqnitqa nanği ni moiyoqmqsai.

18 Ni nanjoq giloqnsim ijo anjam minjroqnmqa nanği e qa poinjroqnm ambru uratosib suwanjoq boqnqab. Ni na nanği are bulyetnjroqnmqa nanği Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na nanjoq une kalil kobotetnjritqa ingi bole bole e nami enjrqa marem qaji di nanği oqab. E na nanği ti tamo ungasari kalil e qa nanjoq areqalo singilateqnum qaji nanği ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenjit sqab.'

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

19 "Deqa Mandor Agripa, lanj goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai.

20 E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo ungasari nanği endegsi minjroqnem, 'Ningi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnibqa tamo ungasari nanği na ningi nunjsib merjwab, "Bole, ningi are bulyonub." ' E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo ungasari nanği anjam di minjroqnem.

21 Utru deqa Juda tamo qudei na atra tal miligiq di e ojsib moiyoqbqa maroqneb.

22 Ariya nanği e moiyoqbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamuq endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merjgeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanği ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nanjoq anjam di segi e bini palonteqnum.

23 Nanjoq anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqas. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti anjam minjroqnmqa nanği suwanjoq boqnqab."

Pol na Agripa minjej, "Ni Kristus qa ino areqalo singilat"

24 Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqa lelenosiqa minjej, "Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulanj nanaritmgo."

²⁵ Onaqa Pol na minjej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum.

²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaiognej. A boleq di unu.

²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nanjo anjam nami nenngrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?”

²⁹ Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnum qaji nanji ti Mandor Agripa a ti nanji e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanji degsib sqajqa e ni pailmosai.’ ”

³⁰⁻³¹ Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanji ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamuq di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moiyoqta keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.”

³² Nanji degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamuq di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedo qamu.”

27

Pol a qobun na Rom qureq giloqnej

¹ Onaqa iga qobun na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nanjo gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsiqu Adramitium qure nanjo qobun bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobun di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus aqa qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobun di yuwal qala qalaq na dauryosim qundun kalil aiqa mareb.

³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobun uratosiq aqa Kristen was qudei nanji itnjrnaqa nanji na inji inji qa aqaryaiyeb.

⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotranqonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem.

⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nanjo qobun bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiqa a na iga Pol ombla tonto tamo nanji ti joqsiqu qobun di gogetem.

⁷ Gogetosim jinnga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotranqonaqa iga singila na gilsim Nidas qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotranqonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobun bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tinjosim oqem.

⁸ Oqsim luwi di bunjosimqa tamo qobunq di wauo qaji nanji waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nanjo qurienjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobunq di wauo qaji nanji endegsi minjrej,

“Ningi quiy. E qalieonum, iga qobun na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumqas. Qobun dego tugwas. Qobun a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.”

¹¹ Pol a nanngi degsi minjrnaqa qobun kuñi ojo tamo wo qobun aqa abu wo nanngi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nanngo aiyel anjam taqyej.

¹² Deqa iga qobun na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobun heterqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nanngi mareb, “Jagwa bati brantqa jomqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa heterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa heterqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobun miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem.

¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotranqonaqa gilqa keresaiqonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi waukobaosib qobun du soqtosibqa qobun ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobun du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobun ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobun ururosime Afrika sawa jomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobun rer qalnab aiyej. Nanngi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.

¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotranqonaqa yuwal ugeonaqa qobun tuqepatej. Deqa tamo qobunq di wauo qaji nanngi ingi ingi qudei breinjrnabqa yuwalq aiyeb.

¹⁹ Olo nebeonaqa nanngi qobun aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb.

²⁰ Bati gargekoba iga sen ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiqa iga gotranqonej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobunq di so qaji nanngi ingi ujosai. Deqa Pol a nanngo ambleq di tigelosiqa minjrej, “O tamo ningi quiy. E nami merngem, ningi Krit nui uratosib gilaib. Ningi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ningi uniy. Qobun aqa ingi ingi gargekoba loumelenqo.

²² Deqa e ningi olo endegsi merngwai. Ningi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobun segi padalqas.

²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa lan angro bei bosiq ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaim. Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobun na gileqnub qaji nanngi dego Qotei na taqatnjrim nanngi padalqasai.’ Lan angro na e degsi merbej.

²⁵ Deqa ningi ulaaib. E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo merbej qaji di a dauryosim degyqas.

²⁶ Ariya ningi quiy. Iga qobun na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobun a ojqotas.”

²⁷ Pol na nanngi degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim sonamqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a

mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamo qobunq di wauo qaji nanġi qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyo?”

²⁸ Nanġi degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanġi olo sil waiyosib uneb di tulañ taragej, 30 mita.

²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobun a ojetqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobun tigelqas.” Degsib marsibqa qobun bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanġi endegsib wainjoqneb, “Urur suwaneme.”

³⁰ Onaqa tamo qobunq di wauo qaji nanġi endegsib are qaleb, “Iga qobun uratosim qobun du na jaraiqom.” Nanġi degsib are qalsibqa gisañosib tamo nanġi minjreb, “Iga qobun namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobun du uli na osib qobun ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej.

³¹ Degyeqnaqqa Pol a di unsiqqa qaja tamo nanġi ti nanġo gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobunq di wauo qaji nanġi jaraiqa mareqñub. Nanġi jaraiqab di ninġi kalil padalqab.”

³² Onaqa qaja tamo nanġi qobun du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamo kalil nanġi endegsi minjrej, “Ninġi inġi uyi. Bati olekoba ninġi inġi uyosai. Nunġo are ñeiosai dego. Agi yori aiyej gilqo.

³⁴ Deqa e singila na endegsi mernġwai, ninġi inġi uysib dena ninġi singilaqab. Osib ninġi kalil bole sqab. Bei padalqasai.”

³⁵ Pol na tamo kalil nanġi degsi minjrsiqqa bem bei osiq nanġo ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej.

³⁶ Degonaqa tamo kalil nanġi areboleboleinjrnaqa nanġi kamba dego bem elenjosib uyej.

³⁷ Iga tamo qobunq di soqñem qaji kalil 276.

³⁸ Tamo kalil nanġi inġi uynab menetnjrnaqa qobun otqajqa marsibqa bem sum osib waiyelenonabqa yuwalq aiyej.

Qobun paraparaj

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanġi ñam atsib mandam bei uneb. Nanġi mandam di poinjrosai. Nanġi qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobun tiryqom.”

⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na ġinġenyosibqa anka yuwalq di urateleñeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer ġiryosib alile di tiryqajqa aiyej.

⁴¹ Aisib qobun namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqñej. Onaqa yuwal kokbayosiqqa qobun bunuq di qalnaqa paraparaj.

⁴² Onaqa qaja tamo nanġi mareb, “Tonto tamo nanġi qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreñqab.”

⁴³ Degsib marnabqa nanġo gate Julius a are qalej, “Nanġi Pol dego qalib moiyaib deqa e na nanġi saidnjrqai.” Degsi are qalsiqqa nanġi minjrej, “Tonto tamo nanġi ñumaib.” Osiqqa tamo qawaino qalie nanġi minjrej, “Ninġi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.”

⁴⁴ Osiqqa tamo qawaino qaliesai qaji nanġi minjrej, “Qobun paraparajo qaji aqa sarqei ninġi na elenjosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanġi degyosib iga kalil koba na alile dia gegerere patelenem.

28

Pol a Malta nuiq di soqñej

¹ Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem.

² Onaqa tamo ungasari nui dia soqneb qaji nanqi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunyuyosib mergeb, “Ninqi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib merg-onabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kankannej.

³ Onaqa Pol a nam koroiyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanjanyaqa oqedosiq Pol aqa banq di uniyosiq gainesoqnej.

⁴ Onaqa nui deqaji tamo ungasari nanqi amal uge Pol aqa banq di uniyosiq gainesonaqa unsibqa segi segi maroqneb, “Tamo endi a len ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiyoasai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyoqa a uniyqo. Deqa a moiqas.”

⁵ Onaqa Pol na aqa banq butuyonaqa amal ulonosiqa namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai.

⁶ Onaqa nanqi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moism ulonoqumatqas kiyo degsib marsibqa tarinkobaeb. Tarinonab tarinonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nanqi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷ Nui deqaji tamo bei aqa nam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsqa aqa talq gilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej.

⁸ Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa neiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanjanyaosiq bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiq Qotei paiyosiq aqa jejamuq di banq atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej.

⁹ A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nanqi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nanqi kalil boletnjroqnej.

¹⁰ Ariya nui deqaji tamo ungasari nanqi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa inji inji kalil iga saigelenej qaji di nanqi na olo egelenonab gago inji inji kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹ Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa nam Sus aqa angro aiyel nanjo sulum gereiyosib atnab soqnej.

¹² Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem.

¹³ Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim neiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem.

¹⁴ Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi itnjrem. Itnjrnamqa nanqi na metgonabqa iga bati 7 nanqi koba na soqnem. Sosimqa nanqi olo uratnjrsimqa sinja na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem.

¹⁵ Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nanqi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nanqi aiyeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure nam Apius Ingi Qarinyo Qure dia nanqi qudei turem. Olo gilsimqa qure nam Nerejo Tal Qalub dia nanqi qudei turem. Turosим unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei biniyosiq aqa are singilakobaiyej.

¹⁶ Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nanjo gate nanqi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷ Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nanqi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ninqi quiy. Jerusalem dia Juda nanqi e lanja ojsib Rom nanjo banq di atnab nanqi na e tonto talq di waibeb. E Juda

gago kumbra bei ugeugeiyosaiognem. Gago moma nanngo kumbra bei dego gotranjosaiognem.

¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nanngo ulatamuq di tigelosim ijo anjam mar-namqa nanngi qusibqa ariya nanngi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nanngi e lanja moiyoqbqa uratosib tonto talq dena e uratim oqedqajqa mareb.

¹⁹ Marnabqa Juda nanngi na Rom gate kokba nanngo anjam di gotranjeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nanngi qa anjam bei yala sosai.

²⁰ O ijo was, e ningi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metngonum. E ingi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nanngi enjrqa marej qaji di oqajqa tarinoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nanngi minjrej.

²¹ Onaqa nanngi na Pol minjeb, "Judia sawaq di tamo qudei nanngi ni qa anjam bei nenjrenjosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego.

²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi mareqnuq, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nanngi poeleneqnuq.' " Juda tamo gate nanngi na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nanngi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nanngi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tigelosiqqa anjam utru atsiq anjam olekoba nanngi minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiqqa minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsiqqa nanngo are qametnjrimqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej.

²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nanngi Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nanngi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bolesai."

²⁵ Nanngi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnabqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nanngi anjam endegsi minjroqnej,

²⁶ 'Ningi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru poinjoqnasai. Ningi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu dego poinjoqnasai.' Agi Qotei na Aisaia minje, 'Ni nanngoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqne.

²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nanngo are miligi getenjrejunu. Nanngo dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nanngi nam brunjejunub. Deqa nanngo namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nanngo dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nanngi are buljosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nanngi boletnjrqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nanngi minjrej, "O ijo was ningi endegsi poinjem. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenqa marsiqqa anjam qarinyonaqa nanngoq gilej. Nanngi qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nanngi a unqajqa beqnabqa a na nanngi kalil joqoqnsiqqa aqa talq di koba na awoqnsib qairoqneb.

³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqqa nanngi sainjroqnej. Tamo Koba

Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaiioqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiioqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

¹ E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

² Tulañ nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna bran-tqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanñi anjam bole di nenñrenyonab soqnej. Nenñren di Qotei aqa segi nenñren.

³ Qotei aqa anjam bole di aqa segi Niri aqa anjam. Aqa Niri a tamo bulyosiqa Devit aqa len na ñambabej.

⁴ Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Niri siñgila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus.

⁵ Yesus aqa siñgila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ñam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo unñgasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanñi Yesus qa nanño areqalo siñgilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej.

⁶ Ninñi dego Yesus Kristus na metñgej deqa ninñi aqa anjam dauryeqnub.

⁷ Qotei na ninñi Rom qureq di unub qaji ninñi tulañ qalaqalainñeqnu. A na ninñi metñgej deqa ninñi aqa segi tamo unñgasari unub. O ijo was, e anjam endi nenñrenyosim nunñoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanñi aiyel ninñi qa are boleinjrimqa ninñi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanñi unñraqai”

⁸ E mati ninñi anjam bei merñgwai. Ninñi Yesus Kristus qa nunño areqalo siñgilateqnub deqa tamo unñgasari gargekoba nanñi ninñi qa saoqnsib laq nabqa sawa sawa kalilq di nanñi queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ñam na ijo Qotei minñeqnum, “Keretonum.”

⁹ E ijo are miligi siñgilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Niri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ninñi qa are qaleqnum.

¹⁰ E gaigai ninñi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanñi unñraqai.”

¹¹ O ijo was, e ninñi nunñgwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ninñi merñgitqa dena nunño are siñgilatetñgwajqa deqa.

¹² Ijo are koba endegsi unu. E nunñoq bosiy ninñi Yesus qa nunño areqalo siñgilateqnub di unsiyqa dena ijo are siñgilatqai. Ninñi dego e Yesus qa ijo areqalo siñgilateqnum di unsibqa dena nunño are siñgilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are siñgilateqnsim sqom.

¹³ O was ninñi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ninñi nunñgwajqa are qaleqnum. Ariya e nunñoq bqajqa gam gaigai geteñeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo unñgasari sawa bei beiq di unub qaji nanño ambleq di e waueqnamqa nanñi are bulyoqnsib Yesus qa nanño areqalo siñgilateqnub dego kere e nunño ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanñi are bulyoqnsib Yesus qa nanño areqalo siñgilateqnsib.

¹⁴ E na Grik tamo nanñi ti yaun tamo nanñi ti powo tamo nanñi ti nanari tamo nanñi ti Yesus aqa anjam minñroqnit quqwjajqa deqa Qotei na e wau ebej.

¹⁵ Deqa ninñi Rom qureq di unub qaji ninñi dego e na Yesus aqa anjam bole merñgoqnit quqwjajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaga? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi padalqa gamq na eleneqnu. A matiq Juda nanngi eleneqnu. Osiqa sawa bei bei qaji nanngi dego eleneqnu.

¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqas. Yim nanngi nambile gaigai sqab.”

Tamo ungasari kalil nanngi na Qotei qoreiyeqnu

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lan goge di sosiqa aqa minjin boleq ateqnu. A na tamo ungasari kalil a qoreiyoqnsib kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi awai uge enjreqnu. Nanngo kumbra uge dena nanngi Qotei aqa anjam bole tenteqnu.

¹⁹ Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanngi aqa kumbra osornjreqnu. Ariya nanngi olo Qotei qoreiyeqnu deqa a na nanngi awai uge enjreqnu.

²⁰ Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa manwa di tamo ungasari nanngi unoqneb dena bosiq agi bini nanngi uneqnu. Gam dena nanngi Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanngi qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanngi Qotei qa qalie unub. Ariya nanngi aqa nam soqtqa uratoqnsib a binjyqa asinjreqnu. A segi Qotei bole nanngi deqa are qalosaieqnu. Nanngo kumbra dena nanngi nanaritnjroqnsiq nanngo areqalo getentetnjreqnu. Deqa nanngi ambruq di laqnu.

²² Nanngi diqoqnsib mareqnu, “Iga powo koba ti unum.” Di gisanj. Nanngi tulan nanarioqnsib unub.

²³ Sosibqa Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyoqnsib a qa louqajqa uratoqnsib olo beloqnsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nanngo sulum gereiyoqnsib nanngi qa loueqnu.

Tamo ungasari nanngi kumbra uge uge yeqnu

²⁴ Tamo ungasari nanngi Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi kumbra tulan uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjqnu. Kumbra dena nanngi na nanngo segi jemu tulan ugeugeiyeqnu.

²⁵ Tamo ungasari deqaji nanngi Qotei aqa anjam bole uratoqnsib olo beloqnsib gisanj anjam segi dauryeqnu. Deqa nanngi Qotei qoreiyoqnsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di binjnjroqnsib nanngo sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqndom. Bole.

²⁶ Tamo ungasari nanngi di Qotei qoreiyeqnu deqa a na kamba nanngi uratnjreqnaqa nanngi jema kumbra tulan uge uge yoqnqajqa are prugnjqnu. Nanngo jema kumbra agiende. Ungasari nanngi tamo ti nerenqajqa uratoqnsibqa unja bei bei wo nerenjqnu.

²⁷ Tamo nanngi dego unja ti nerenqajqa uratoqnsibqa tamo bei bei wo nerenqajqa are tulan prugnjqnu. Nanngi jema kumbra di yeqnu deqa Qotei a nanngi kambatnjroqnsiq nanngo jemuq di awai tulan ugedamu enjreqnu.

²⁸ Nanngi Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqnu deqa Qotei na nanngi uratnjreqnaqa nanngi nanngo segi areqalo uge uge dauryoqnsib kumbra uge uge yeqnu.

²⁹ Nanjo kumbra uge agiende. Nanji kumbra bole tintin yqajqa torei urateqñub. Nanji ñoro koba oqajqa mamaulnjreqñu. Nanji tamo nanji jeut-njreqñub. Nanji tamo qudei inji koba ti unub qaji nanji qa are ugeinjreqñu. Nanji tamo nanji ñumoqñsib moiyoñnjreqñub. Nanji laña laña ñiriñoqñsib gisañ anjam mareqñub. Nanji tamo qudei nanjo inji inji laña yainjreqñub. Nanji tamo qudei nanji ugeugeinjreqñub. Kumbra kalil di nanjoq di tulañ koba unu. Nanji yomueqñub.

³⁰ Nanji gisañ na tamo nanjo ñam ugetetnjreqñub. Nanji Qotei jeuteqñub. Nanji diñoqñsib laqñsib nanjo segi ñam soqteqñub. Nanji kumbra uge uge bunuj babteleñeqñub. Nanji nanjo ai abu nanjo medabu gotrañyeqñub.

³¹ Nanji areqalo bole ti sosaieqñub. Nanji nanjo segi anjam bei dauryqa maroqñsib olo dauryqa urateqñub. Nanji tamo qudei nanji qalaqalainjro-saieqñub. Nanji tamo qudei nanji qa dulosaieqñub.

³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqñub qaji nanji ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo ungasari nanji di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nanji olo gotrañoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Di segi sai. Tamo ungasari nanji dena tamo qudei nanji kumbra uge uge deqaji yeqñub unjroqñsib nanjo ñam soqtetnjroqñsib minjreqñub, “Keretonub. Ningi kumbra degyoqñiy.”

2

Qotei a une tamo nanji awai uge enjrqas

¹ O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo ungasari nanji yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni na tamo ungasari nanjo jejamuq di une qametnjreqñum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqñum.

² Iga qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanji Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nanji awai uge enjrqas.

³ Ni na tamo ungasari kumbra uge uge yeqñub qaji nanjo jejamuq di une qametnjreqñum ariya kumbra nanji yeqñub qaji di ni segi dego yeqñum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo ungasari nanji di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai.

⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqñsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqñu. A urur ni awai uge emosaieqñu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotrañyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqñsiq kumbra bole osormeñu. Ni di qaliesai kiyo?

⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqñum. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tintin na tamo ungasari nanji peginjrsim aqa minjin boleq atsimqa a na nanji ni ombla awai tulañ ugedamu enjwas.

⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanjo kumbra kambat-osim awai segi segi enjrqas.

⁷ Tamo ungasari qudei nanji singila na tigeloqñsib kumbra bole bole yoqñsib lañ qure qa gam itqajqa waukobaeqñub. Osib nanji lañ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulañ singilaeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai boledamu enjrim nanji ñambile gaigai sqab.

⁸ Ariya tamo ungasari qudei nanji nanjo segi jejamu qa are qaloqñsib anjam bole gotrañoqñsib kumbra uge uge yeqñub. Deqa Qotei na tamo ungasari nanji di awai ugedamu enjrsim nanji qa minjin oqetqas.

⁹ Nanġi kumbra uge uge yeqñub deqa mondoñ nanġi gulbe koba ti jaqatin koba ti oqab. Matiq Juda nanġi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nanġi dego oqab.

¹⁰ Ariya tamo unġasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanġi Qotei na aqaryainjrimqa nanġi lan qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nanġi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei qaji nanġi dego aqaryainjrqas.

¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo unġasari kalil nanġi kerekere unub. Deqa a nanġo ñam qa are qalsim nanġi peginjrqasai.

¹² Niñġi quiy. Tamo qudei nanġi dal anjam qaliesai. Di unġum. Nanġi une yeqñub deqa nanġi kalil padalqab. Tamo qudei nanġi dal anjam qalie unub. Di dego unġum. Nanġi une yeqñub deqa Qotei na nanġi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nanġi peginjrqas.

¹³ Tamo nanġi dal anjam lana queqñub qaji nanġi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nanġi dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nanġi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab.

¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nanġi dal anjam qaliesai. Ariya nanġi nanġo segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqñub. Dena iga poigwo, dal anjam a nanġo areqaloq di nami sosiq wauoqnej.

¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nanġo are miligiq di dal anjam nenġrenyobulej deqa nanġi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unub. Deqa mondoñ diño batiamqa nanġo areqalo qudei na nanġi minjrqas, “Nunġo kumbra di uge.” Osim nanġo areqalo qudei na olo nanġi minjrqas, “Nunġo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo unġasari nanġo kumbra kalil nanġo are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nanġi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nanġi peginjrqas. Anjam bole e palonteqnum qaji aqa damu degsi unu.

Juda tamo nanġi are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa iga kere unum”

¹⁷ O Juda tamo, niñġi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib niñġi nunġo segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum.

¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole kalil qa tulan arearetgeqnu.”

¹⁹⁻²⁰ Osib niñġi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo unġasari ñam qandimo unub qaji nanġi gam osornjreqnum. Iga na tamo unġasari ambruq di unub qaji nanġi suwantnjreqnum. Iga na tamo unġasari powo saiqoji unub qaji nanġi powo enjreqnum. Iga na tamo unġasari anġro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nanġi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqnum.”

²¹ O Juda tamo, kiyaaqa niñġi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya niñġi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Niñġi mareqñub, “Bajinaib.” Ariya niñġi olo bajineqñub.

²² Niñġi mareqñub, “Niñġi tamo bei aqa uña jeamu ojetaib.” Ariya niñġi olo was bei aqa ñaun jeamu ojeteqñub. Niñġi gisañ qotei nanġi qa asgingeqnu. Ariya niñġi olo gisañ qotei nanġo atra talq dena sulum bajineqñub.

²³ Niñġi nunġo segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya niñġi olo dal anjam di gotranjreqñub. Nunġo kumbra dena niñġi Qotei aqa ñam ugeteqñub.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami niñġi qa endegsib nenġrenyeb unu, “Nunġo kumbra uge di sawa bei bei qaji nanġi unoqñsib Qotei aqa ñam misilinyeqñub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni mulun aiga marsim ni mati dal anjam dauryoqnqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjoqnsim laña mulun aigam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo mulun aiyosai qaji nanği bulqam.

²⁶ Deqa tamo bei mulun aiyosai qaji a dal anjam dauryoqnqas di a tamo mulun aiyeqñub qaji nanği bul sqas.

²⁷ Bole, ninği Juda tamo unub deqa ninği dal anjam ejunub. Ninği mulun dego aiyeqñub. Ariya ninği dal anjam gotranjqab di tamo mulun aiyo-saieqñub qaji nanği na merñgwab, "Ninği une ti." Nanği na degsib merñgwab. Di kiyaaqa? Nanği dal anjam dauryeqñub deqa. Nanği mulun aiyosai di unğum.

²⁸ Tamo bei a laña baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mulun aigas di aqa mulun bolesai.

²⁹ Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na mulun aigas di aqa mulun bole. A na aqa jejamu laña osim dal anjam dauryqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a sinğila yimqa aqa are miligiq na a mulun bole aigas di kere. Tamo di a Qotei aqa ñamgalaq di ñam ti sqas. A mandam tamo nanço ñamgalaq di ñam ti sqasai.

3

Qotei a kumbra bole tinğin na tamo nanği peginjrqas

¹ O ijo was, ninği kamba e merbqab kiyo, "O Pol, ni degsi maronum deqa unğum, iga Juda tamo unum di laña. Iga mulun aiyem di dego laña." O was ninği e degsib merbaib.

² Ninği quiy. Qotei a Juda nanço banq di inği bole bole atej. Inği bole bei agiende. A na Juda nanği aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej.

³ Bole, Juda qudei nanği Qotei aqa anjam di nanço areqaloq di sinğilatosaieqñub. Osib aqa anjam di dauryosaieqñub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, "Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqñu?"

⁴ O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, "Tamo kalil nanği gisañ tamo. Qotei a segi qujai gisañ tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqñu." Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

"O Qotei, ino anjam kalil bole.

Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqñibqa ni olo nanği tulan bunñjrsim ni une saiqoji sqam."

⁵⁻⁶ Deqa ijo was, ninği kamba olo e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo brantoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaaqa gago une qa ñirinjosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.' Degsi marqom e?" O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqñu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo unğasari kalil nanği peginjrqas? Di keresai. Nunço areqalo di mandam tamo nanço areqalo.

⁷ Ariya ninği olo e endegsib merbqab kiyo, "O Pol, ni marobulonum, 'Iga gisañ anjam maroqnimqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnim aqa ñam tulan goge oqoqnqas.' O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, 'Degwas di Qotei a kiyaaqa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?' " O ijo was, nunço anjam di tulan uge.

⁸ Anjam uge deqaji tamo qudei nanği mare mare laqñub. Agi nanği endegsib mareqñub, "Unğum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqñu." O ijo was,

tamo qudei nanği degsib iga yomuigosib mareqñub. Di gisañ koba. Nanžo kumbra uge dena Qotei na nanği awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanği bunjnreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo bole bei sosai. Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqñu. Tamo dego bei sosai.

¹¹ Tamo qujai bei a Qotei qa poiyoaieqñu. Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqñu. Tamo dego bei sosai.

¹² Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqñub. Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqñu. Sai bole sai.

¹³ Nanği kalil anjam uge mareleñeqñub.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanžo jejamu sub miligiq di qusaieqñu dego kere tamo kalil nanžo medabu na anjam tulañ uge uge mareqñub.

Nanği gisañ anjam koba mareleñeqñub.

Amal uge na tamo uñinjreqñub dego kere tamo kalil nanžo medabu na tamo nanği tulañ ugetnjreqñub.

¹⁴ Osib gaigai nanžo medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqñsib nanği qa are ugeinjreqñu.

¹⁵ Nanği bati gaigai tamo ñumsib moiyoñnjraqajqa urur ti gileqñub.

¹⁶ Nanği na tamo nanği ugeugeinjraqajqa are qaloqñsib gulbe koba enjreqñub.

¹⁷ Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸ Nanği Qotei yala ulaiyoaieqñub.”

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nenğrenyeb unu.

¹⁹ Iga qalie, Moses a tamo unğasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nenğrenyey. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E tamo bole. E une saiqoji.” A degsi marqa keresai. Iga tamo unğasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti unum.

²⁰ Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqñu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo sinğilatqom di iga tamo bole sqom

²¹ O ijo was, iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiğ iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal anjamq di nenğrenyey. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nenğrenyeb.

²² Gam agiende. Tamo unğasari kalil Yesus Kristus qa nanžo areqalo sinğilateqñub qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqñu. Gam di segi. Gam bei saiqoji.

²³ Iga kalil une ateqnum deqa iga lañ qureq oqsim dia Qotei itqa keresai.

²⁴ Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleiyosiğ Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqñu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga laña awaigej.

²⁵ Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa leñ aisim tamo unğasari kalil a qa nanžo areqalo sinğilateqñub qaji nanžo une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole

une saiqoji qa mergeqnu. Aqa wau di a na boleq atsiq iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanqi qa tariņsokobaiyoqnej. Deqa a nanqo une qa nanqi urur kambatnjrosaiyoqnej.

²⁶ Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqnu, a gaigai kumbra bole tiņtiņ yeqnu. A na tamo ungasari Yesus qa nanqo areqalo siņgilateqnu b qaji nanqi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu di a laņa minjrosaiyoqnu. A Yesus aqa wau na nanqi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Dena iga qalieonum, a kumbra bole tiņtiņ yeqnu.

²⁷ Deqa tamo yai na aqa segi ñam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi ñam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom gam dena qujai iga gago ñam soqtqajqa kumbra di koboej.

²⁸ Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nanqo segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nanqo Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nanqo Qotei dego.

³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluņ aiyo qaji tamo nanqi ti muluņ aiyo saieqnu b qaji tamo nanqi ti Yesus qa nanqo areqalo siņgilatqom di Qotei a nanqi kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas.

³¹ Iga maronum, iga Yesus qa gago areqalo siņgilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo siņgilateqnum.

4

Abraham a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej

¹ Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom?

² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ñam soqtqa kere qamu.

³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nenqrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo siņgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.”

⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laņa awai oqasai. A wauosim dena awai oqas.

⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiosim Qotei qa aqa areqalo siņgilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nanqi a qoreiyeqnu b qaji nanqi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu.

⁶ Tamo nanqi di wau bole yeqnu b kiyo sai kiyo di unqum. Qotei a nanqi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Ye qnaqa nanqi tulaņ areboleboleinjqas. Devit a nami anjam deqaji marej.

⁷ Agi a endegsi marej,
“Qotei a tamo nanqo kumbra uge qa are walyimqa
nanqo une kobotetnjrqas di
nanqi tulaņ areboleboleinjqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nanqo une qa olo bunu are qalqasai di
nanqi tulaņ areboleboleinjqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluŋ aiyo qaji naŋgi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji naŋgi dego areboleboleinjrqas e? Od. Naŋgi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami muluŋ aiyej kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹¹ A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yej. Toqor di agi Qotei na Abraham muluŋ waiyej. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluŋ aiyosaisib naŋgo areqalo Qotei qa siŋgilateqnuŋ qaji naŋgo moma matu.

¹² A tamo naŋgi muluŋ aiyeqnuŋ qaji naŋgo moma matu dego. Ariya tamo naŋgi naŋgo jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu sai. Tamo naŋgi muluŋ aiyoqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuŋ qaji a naŋgo moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiqa Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej.

Tamo ungasari Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma naŋgi ti endegsi minjrej, “E niŋgi mandam kalil eŋgwai.” Abraham a dal anjam dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.

¹⁴ Tamo naŋgi dal anjam dauryeqab gam dena Qotei na naŋgi inŋi bole bole enjrqqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo siŋgilateqnum kumbra di laŋa ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laŋa ulonej qamu.

¹⁵ Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo naŋgi dal anjam gotranyeqnuŋ qaji Qotei a naŋgo une deqa minjiŋ oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo naŋgi endegsi minjrqqa keresai qamu, “Niŋgi dal anjam gotranyeqnuŋ.”

¹⁶ Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnuŋ qaji naŋgi qa ti are boleyosiŋ inŋi bole bole naŋgi enjrqqa marej. Deqa tamo naŋgi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnuŋ qaji naŋgi inŋi bole bole di oqab. Tamo naŋgi dal anjam ejunub qaji naŋgi segi inŋi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa naŋgo areqalo siŋgilateqnuŋ qaji naŋgi dego inŋi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni giltmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu sqam.” O ijo was niŋgi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo siŋgilatej deqa a Qotei aqa ŋamgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreŋo qaji naŋgi olo subq na tigeltjreqnu. A segi na marnaqa inŋi inŋi kalil nami sosai qaji di brantelenjej.

¹⁸ Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryeqas di Abraham a poiyoŋ. Ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilateŋ marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryeqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji naŋgo moma matu brantej. Agi Qotei a nami Abraham endegsi minjej, “Ino moma naŋgi tulaŋ gargekobaqab.”

¹⁹ Abraham a aŋgro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa siŋgila koboej. Aqa ŋaun Sara a dego tulaŋ qeliej. Deqa a aŋgrotqa keresai. Abraham a di qalieosiŋ ariya a Qotei qa aqa areqalo siŋgilateqnuŋ uratosai.

²⁰ Anjam Qotei na nami minnej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosisi aqa ñam soqtoqnej.

²¹ A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.”

²² Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minnej.

²³ Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minnej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai.

²⁴ Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum.

²⁵ Qotei a Yesus uratonaqa jeu tamo nanqi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaaqa? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosisi gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

5

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

¹ Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum.

² Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatam. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lan qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tarijeqnum. Iga deqa tulan areboleboleigeqnu.

³ Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum.

⁴ Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotranyeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulan areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na lan qureq joqsim oqwaqqa tarijoqnsim unum.

⁵ Ariya iga lan tarijosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶ Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej.

⁷ Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqasai. Tamo tulan boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom.

⁸ Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulan qalaqalaigeqnu.

⁹ Kristus a moinaqa aqa len aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondon Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei elenqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom.

¹⁰ Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Niri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa ñambile na Qotei a iga torei elenqas.

¹¹ Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulan areboleboleigoqngas.

Adam a moiyo qa utru, Yesus a ñambile qa utru

¹² Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil nanqi dego une elenje. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nanqi dego une atoqnsib moreñoqneb.

¹³ Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nanği une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nanngo une geregere ubtosaiognej.

¹⁴ Adam a soqnej dena bosı bosıq Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nanği moreñoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotranıej qaji di tamo bei na gotranıosai. Adam a segi na gotranıej. Ariya moiyo na nanği kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bıas qaji a sigitej.

¹⁵ Niği quiy. Qotei a ıga qa are boleiyosıq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nanği moreñoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nanği qa are tulanı boleiyosıq tamo qujai Yesus Kristus enırej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulanı bunıejunu.

¹⁶ Qotei na ıga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nanği pegınırsıqa nanngo jıjımuq di une qametnırej. Ariya tamo ungasari nanği une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nanği qa are boleiyosıq Yesus enırej. Osıqa nanği tamo bole une saıqoji qa minırej.

¹⁷ Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotranıej deqa tamo ungasari kalil nanği moreneqneb. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nanği qa are boleiyeqnu qaji nanği nıambile osib mandor kokba gaıgai sqab. Tamo ungasari nanği di Qotei na tamo bole une saıqoji qa minıreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulanı bunıejunu.

¹⁸ Deqa niği quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotranıej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nanği pegınıroqnsıqa nanngo jıjımuq di une qametnıreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanği tamo bole une saıqoji qa minıroqnsıqa nıambile enıreqnu.

¹⁹ Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranıej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği dego une eleneb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanği tamo bole une saıqoji sqab.

²⁰ Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nanngo une kobaonaqa nanği dal anjam gotranıyoqneb. Nanngo une kobaej bati deqa Qotei a olo nanği qa are tulanı boleiyej.

²¹ Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa ıga sıngıla na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a ıga qa are tulanı boleiyeqnu kumbra dena ıga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a ıga qa are tulanı boleiy-oqnsıqa ıga tamo bole une saıqoji qa mergeqnu. Kumbra dena ıga nıambile gaıgai sqom.

6

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem

¹ Ariya ıga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Unıum, ıga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a ıga qa are tulanı boleiyooqnqas.” Iga degsi marqom kiyo?

² Sai bole sai. Iga moiyoqbulosim une aqa kumbra uratem. Deqa ıga olo une yoqnqom e? Sai.

³ Iga Kristus Yesus beteryosim aqa nıam na yanso em. Kumbra dena ıga a koba na moiyoqbullem. Niği di qaliesai kiyo?

⁴ Iga yanso osim dena ıga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem. Deqa Abu na ıga Kristus koba na subq atobulej. Osıqa aqa sıngıla kobaquja na olo

Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵ Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqbullem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom.

⁶ Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kanjal tamo bul sqasai.

⁷ Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸ Od, iga Kristus ombla moiyoqbullem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom.

⁹ Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai.

¹⁰ A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub.

¹¹ Dego kere ninji endegsib are qaliy. Ninji moiyoqbulleb deqa ninji olo une aqa kanjal tamo bul sosai. Ninji Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹² Deqa une a nunjo jejamu taqatqa laqnimqa ninji na olo saidiyi. Ninji degyqab di ninji nunjo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nunjo jejamu agi bunuqna moiqas.

¹³ Une a nunjo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa ninji na olo saidiyi. Ninji degyqab di ninji kumbra uge uge dauryoqnqasai. Ninji subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa ninji nunjo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ninji kumbra bole dauryoqnqab.

¹⁴ Une na ninji olo taqatngwasai. Di kiyaga? Ninji dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ninji qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ninji unub.

Iga kumbra bole aqa kanjal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai.

¹⁶ Ninji qalie, ninji nunjo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ninji aqa kanjal tamo sqab. Dego kere ninji une dauryoqnqab di ninji une aqa kanjal tamo bul sqab. Osib ninji morenqab. Ariya ninji Qotei aqa kanjal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ninji tamo bole une saiqoji sqab. Di ninji qaliesai kiyoy?

¹⁷ Bole, nami ninji une aqa kanjal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ninji anjam bole merngonaq qusibqa nunjo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulan binjiyoqnqom.

¹⁸ Nunjo une na ninji tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ninji olo elenej. Deqa bini ninji kumbra bole aqa kanjal tamo bul unub.

¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ninji yawo anjam merngeqnum. Di kiyaga? Ninji ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ninji na nunjo singa ti ban ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanjal tamo bul sosibqa ninji kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ninji na olo nunjo singa ti ban ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanjal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ninji aqa segi kumbra boleq di atimqa ninji dauryoqnqab.

²⁰ Nami ninji une aqa kanjal tamo bul soqneb. Bati deqa ninji kumbra bole aqa kanjal tamo bul sosai.

²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai oqneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanngi moiyo gam tureqnu.

²² Ariya nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenje. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kangal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab.

²³ Une na aqa kangal tamo nanngi awai enjreqnu. Awai agiende. Nanngi moreneqnu. Ariya Qotei na iga ingi boledamu lana egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

7

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

¹ O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moiyo saisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiyoimqa dal anjam na a olo taqatqasai.

² Deqa unja bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyo saisoqnim a tamo bei ombla sqa keresai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiyoimqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai.

³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala unja. Aqa tamo moiyoimqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala unja sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnqom.

⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago banq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem.

⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem. Ariya bini iga Kristus ombla moiyo bulej unum deqa iga olo dal anjam aqa kangal tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum. Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum. Mondor na kumbra bunuj iga osorgej deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo tgej

⁷ E maronum, dal anjam a gago areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal anjam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbosai qamu e une poibosai qamu. Dal anjam a marej, "Ni ino was aqa ingi ingi qa mamaulmai." Degsi marosai qamu mamaul kumbra di uge e degsi poibosai qamu.

⁸ Ariya dal anjam bej dena une a gam itosiqa ijo are miligiq di mamaul kumbra gargekoba babtelenoqnej. Dal anjam bosai qamu une a moiyo bulosiq uliejunu qamu.

⁹ Nami e Qotei aqa dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nambile so bulosiq tigelej.

¹⁰ Onaqa dena e moiyoem. Dal anjam aqa wau utru agi tamo nanngi nambile enjrqajqa. Ariya e dal anjam dena nambile osai. Dal anjam na e moiyo tgej.

¹¹ Di kiyaga? Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e gisanbej. Kumbra dena une na e moiyo tgej.

¹² Deqa iga dal anjam qa kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Dal anjam a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole tintin kalil.

¹³ Deqa e kiyersi marqai? Dal anjam bole dena e lubsiq moiyothej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na e moiyothej. Dal anjam bej dena une a gam itosiqa e moiyothej. Dal anjam na une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim qalieem, bole, une a tulan ugedamu.

Gago une na iga taqatgejuni

¹⁴ Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo namijq di unum deqa une na e tonto talq di waibobulej unum.

¹⁵ Kumbra e yeqnum qaji di aqa utru e poibosai. Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

¹⁶ Kumbra uge e yeqnum qaji di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kumbra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo areqalo agiende, Qotei aqa dal anjam a bolequja.

¹⁷ Deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yobuleqnu.

¹⁸ E qalieonum, ijo miligiq di inqi bole bei sosai. E ijo areqalo namij qa maronum. Bole, e kumbra bole yqajqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole di yosaieqnum.

¹⁹ Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum. Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum.

²⁰ Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo yeqnum deqa e qalieonum, e segi na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo miligiq di unu qaji a na kumbra uge di yeqnu.

²¹ Deqa e kumbra endeqaji uneqnum. E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa kumbra uge na olo gam getentetbeqnu.

²² Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal anjam qa tulan arearetbeqnu.

²³ Ariya e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo banq di ijo singaq di ijo jejamuq di wauoqnsiqa Qotei aqa dal anjam ijo areqaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une di singila koba. Deqa a na e tonto talq di waibobuloqnsiqa ijo banq ti ijo singa ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu.

²⁴ Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu moiqaq qaji endi olo uratqai?

²⁵ Od, e qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

8

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

¹ O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai.

² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ninqi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ninqi olo taqatngwa keresai.

³ Qotei na aqa segi Niri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej.

⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walwelosaieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nanġi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nanġi areqalo namij dauryeqnum. Ariya tamo nanġi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji nanġi Mondor aqa areqalo dauryeqnum.

⁶ Tamo nanġi areqalo namij dauryoqnaqab di nanġi morenqab. Ariya tamo nanġi Mondor aqa areqalo dauryoqnaqab di nanġi lawo na nambile sqab.

⁷ Tamo nanġi areqalo namij dauryeqnum qaji nanġi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaaqa? Nanġi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nanġi dal anjam dauryqa keresai bole sai.

⁸ Tamo nanġi areqalo namij na walweleqnum qaji nanġi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelosaieqnum. Qotei aqa Mondor a nunġo are miligiq di unu deqa ninġi Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa keresai.

¹⁰ Ninġi une ti unub deqa nunġo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nunġo are miligiq di unu deqa ninġi Qotei aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ninġi nambile engwas.

¹¹ Qotei na aqa Niri Kristus Yesu subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nunġo are miligiq di unu deqa Qotei na nunġo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ninġi nambile engwas. Di Mondor aqa sinġila na ninġi nambile engwas.

Iga Qotei aqa anġro tinġin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai.

¹³ Ninġi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ninġi morenqab. Ariya ninġi Mondor aqa sinġila na nunġo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ninġi nambile sqab.

¹⁴ Tamo unġasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjreqlaq walweleqnum qaji nanġi Qotei aqa anġro tinġin unub.

¹⁵ Qotei na ninġi lanġa kanġal tamo sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi engosai. Ninġi lanġa kanġal tamo sqab di ninġi ulaqab. Qotei na ninġi aqa segi anġro tinġin sqajqa marsiq aqa Mondor ninġi enġej. Deqa ninġi endegsib Qotei meteqnum, "O ni gago Abu."

¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, "Bole, iga Qotei aqa anġro unum."

¹⁷ Iga Qotei aqa anġro unum deqa mondon inġi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Inġi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a inġi di osaisosiq jaqatin qoboiyej. Deqa iga dego jaqatin qoboiyoqnaqom. Qoboiyosim mondon iga a ombla inġi di osim so bole gaigai sqom.

Mondon Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondon Qotei na so bole di babtosisim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatin iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatin kalil tulan bunyesqas.

¹⁹ Mondon Qotei na aqa segi anġro nanġi babtelenqas. Nanġi babtqajqa bati di Qotei a nami atej. Inġi inġi kalil Qotei a gereiyelenġej qaji nanġi na bati di unqajqa deqa tarinjoqnsib nġam atoqnsib endegsib nenemeqnum, "Bati gembu bati di brantqas?"

²⁰ Bini ingi ingi kalil nanngi di ugeosib unub. Nanngo segi areqalo na nanngi ugeosai. Qotei a segi na nanngi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondon nanngi enjrqas qaji deqa tariñoqnsib unub.

²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nanngi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondon bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nanngi aqa angoro nanngi ti koba na tulan bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelenrej qaji nanngi jaqatin koba obuloqnsib akam ti unub. Nanngi nami jaqatin oqneb agi bini oqnsib unub. Uña a angtrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere.

²³ Ingi ingi kalil di nanngi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatin oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulan boledamu dego iga egwas. Osim mondon a boleq di mergwas, “Ningi ijo angoro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas.

²⁴ Qotei a iga elenrej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaga? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaga ingi deqa olo tariñqas?

²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj di osaiunum deqa iga mondon oqom. Deqa bini iga gulbe qoboioqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga geregere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiq iga qa palyeqnu.

²⁷ Qotei agi tamo nanngo are miligi neqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nanngi qa palyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnu qaji nanngi Qotei na geregereinjreqnu. A nami nanngi elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nanngi ugetnjrqas keresai. Kumbra kalil nanngoq di branteqnu qaji dena nanngi olo boletnjreqnu.

²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nanngi qa qalieej qaji nanngi di a na giltnjrej dego. Nanngi aqa Niri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dauryqajqa deqa osiq nanngi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angoro gargekoba nanngo was matu sqas.

³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nanngi di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nanngi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nanngi di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai.

³² Qotei na aqa segi Niri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Niri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei palyeqnu.

³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai.

³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum deqa bati gaigai jeu tamo nanngi na iga lugoqnsib moiyo tgeqnu. Nanngi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnu.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di ungun. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosisim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nanngi ti mondor singila nanngi ti ingi ingi bini unub qaji nanngi ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nanngi ti ingi ingi singila ejunub qaji nanngi ti ingi ingi lan goge di unub qaji nanngi ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nanngi ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nanngi ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

9

Pol a Israel nanngi qa are gulbeiyonej

¹ E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaeqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum.

³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nanngi olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum.

⁴ Ijo was nanngi di Israel tamo unub. Qotei na nanngi aqa segi angro qa gilitnjrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nanngi enjrej. Osiqa minjrej, “Mondor e na ningi ingi bole bole engwai.”

⁵ Nango moma utru nanngi nam koba ti soqneb. Nangoq dena Kristus a nambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nango gate. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nangoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nanngi di ingi bole bole enjrqa marej. Ariya a na ingi di nanngi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nango len na nambabeb qaji nanngi Israel tamo tintin sai.

⁷ Bole, nanngi Abraham aqa len na nambabeb. Ariya nanngi kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minnej, “Ino angro mel Aisak aqa len na qujai ino angro tintin nanngi brantqab.”

⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nango ai abu na nanngi nambabtjrqab dena nanngi Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nanngi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nango areqaloq di singilatqab dena qujai nanngi Abraham aqa angro tintin brantqab.

⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minnej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino nangun Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaraton aqa aqro mel aiyel Eso Jekop wo nanngi nambabeb. Nanngo abu agi gago moma utru Aisak.

¹¹⁻¹² Ariya Qotei na anqro mel qujai segi giltej. A anqro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nanngi giltnjreqnu. Deqa Rebeka aqa anqro aiyel nanngi di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minnej, “Anqro namo nambabqas qaji a na anqro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kanqalyoqnqas.”

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaieqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai.

¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minnej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.”

¹⁶ Deqa ijo was ninngi quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai.

¹⁷ Agi a nami Isip nanngo mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minnej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo unqasari kalil nanngi unsib sawa sawa kalilq di ijo nam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nenqrenyeb unu.

¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ninngi e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaqo olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.”

²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njrintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaqo e degsi gereibonum?” A degsi minjqaa keresai.

²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam onqol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di inngi goiqajqa. Ariya web bei bolesai laja wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaqo? Tamo unqasari nanngi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo unqasari Qotei a nanngi qa minjin oqeteqnu qaji nanngi padalqa gamq di unub. Ariya a na nanngi urur padaltnjrosaiyeqnu. A nanngi qa tarijsokobaiyeqnu.

²³ A degyeqnu. Di kiyaaqo? Tamo unqasari a nanngi qa duleqnu qaji nanngi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nanngi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltnjrej.

²⁴ Tamo unqasari Qotei a nanngi qa duleqnu qaji nanngi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanngo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanngoq dena dego iga metgej.

²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nenqrenyeb, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nanngi di e na olo minjrqai, ‘Ninngi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiqnem qaji nanngi di e na olo qalaqalainjrqai.

²⁶ E nami sawa bei bei qaji nanngi endegsi minjrem, ‘Ninngi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nanngi endegsi minjrqai, ‘Ninngi ijo segi anqro unub. Agi

e Qotei nambile unum qaji.' ”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nanqi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nanngo moma nanqi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nanngo ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.

²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nanqi urur nolanwotnjqas.”

²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej gamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem gamu.”

Israel nanqi Qotei qa nanngo areqalo singilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nanqi tamo bole une saiqoji sqajqa gam namosaioqneb. Ariya nanqi gam di iteb. Gam agiende. Nanqi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub gam dena nanqi tamo bole une saiqoji unub.

³¹ Ariya Israel nanqi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nanqi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” Ariya nanqi dal anjam dauryoqneb gam dena nanqi tamo bole une saiqoji sosai.

³² Di kiyaaqa? Nanqi tamo bole une saiqoji sqajqa marsib Yesus qa nanngo areqalo singilatqa urateb deqa. Nanqi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiqoji sqom.” Nanqi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib manqaloqneb.

³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nanqi quraqyosib manqalqab. Ariya tamo nanqi tal ai utru deqa nanngo areqalo singilatqab di nanqi jemainjqasai.”

10

Israel nanqi Qotei aqa kumbra qaliesai

¹ O ijo was, e Israel nanqi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nanqi elename.”

² E qalieonum, Israel nanqi Qotei qa tulan singilaeqnub. Ariya nanqi powo na degyosaieqnub.

³ Nanqi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nanqi nanngo segi singila na tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnub. Nanqi Qotei aqa gam na tamo bole une saiqoji sqajqa urateqnub.

⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanqi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

⁵ Israel nanqi tamo bole une saiqoji sqa marsibqa dal anjam dauryeqnub. Moses a nami nanqi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas.” Moses a anjam degsi nengrenyey.

⁶ Ariya tamo nanqi Kristus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanqi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Moses a nanqi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Ningi nunngo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aiqas?’ ”

⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyey, “Ningi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’ ”

⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nunngo medabuq di unu. A nunngo are miligiq di dego unu.” O ijo

was, tamo nanngo areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum.

⁹ Deqa ningi nunngo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nunngo are miligiq di singilatiy. Ningi degyqab di Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga elenqenu.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqab di nanngi jemainjrqsai.”

¹² Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnub qaji nanngi tulan geregereinjreqnu.

¹³ Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji nanngi a na elenqas.”

¹⁴ Ariya tamo nanngi Kristus qa nanngo areqalo singilatqasai di nanngi kiyersib a metosib pailyqab? Nanngi aqa anjam quqwasai di nanngi kiyersib a qa nanngo areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nanngi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nanngi kiyersib aqa anjam quqwab?

¹⁵ Kristus na anjam palonto tamo nanngi qarinjnrqsai di nanngi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nanngi agi beqnu. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nanngi anjam bole osi beq nabqa tamo ungasari nanngi tulan areboleboleinjreqnu.”

Israel nanngi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnub

¹⁶ Tamo ungasari kalil nanngi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nanngo areqaloq di singilateqnub.”

¹⁷ Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singilatqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸ Ariya e ningi endegsi nenemngwai. Israel nanngi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nanngi quoqneb. Agi nenngrenyeb unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nanngi quoqneb.”

¹⁹ Deqa e ningi olo nenemngwai. Israel nanngi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nanngi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nanngi ñam saiqoji unub. Nanngi tamo bolesai. Nanngi e qa qaliesai dego. Ariya e na nanngi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nanngo are ugetetnjrit nanngi njirinjab.”

²⁰ Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nanngi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nanngi e qa ñamosaiqneb qaji nanngi e itbeb. Tamo nanngi e qa marosaiqneb qaji nanngi e nubeb.”

²¹ Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiq Israel nanngi qa endegsi marej, “E bati gaigai nanngi qa tarinjnoqnsim metnjreqnam nanngi olo diqoqnsib ijo anjam gotranjreqnub.”

11

Qotei a tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu

¹ Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nangi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa lenj na nambabem.

² Qotei na Israel nangi qoreinjrosai. Nangi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nangi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ningi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nanjo kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej,

³ “O Tamo Koba, nangi na ino medabu o qaji tamo nangi ñumelenjoqnsib ino atra bijal niñaqyeqñub. E segi qujai ni daurmeqñum deqa nangi na e lubqa laqñub.” Elaija a Qotei degsi pailyej.

⁴ Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nangi dego e daurbeqñub. Nangi singa pulutosib gisan qotei Bal a qa louosaieqñub.” Qotei na Elaija degsi minjej.

⁵ Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenjoqnsiq olo gargekoba uratnjreqñu. Tamo nangi a na elenqñu qaji di a nangi qa are boleiyonaq giltnjrej.

⁶ A nanjo wau bole bei qa are qalsiq nangi giltnjrosai. Nangi wau bole yonab a deqa are qalsiq nangi giltnjrej qamu a nangi qa are boleiyey aqa kumbra di lanja ulonje qamu.

⁷ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nangi tamo bole une saiqoji sqajqa waueqñab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nangi qudei aqa segi qa marsiq giltnjrej. Deqa nangi aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nangi gargekoba Qotei na olo areqalo getentetnjroqnej.

⁸ Nangi qa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na nangi nanaritnjrsiqa nanjo namdamu ti dabkala ti torei getentetnjrej. Nangi nami degsib soqñeb bosiq agi bini degsib unub.”

⁹ Dedit a dego nangi qa osiqa endegsi marej,
“Nangi inji uyqa korooqñibqa gulbe gargekoba nanjoq di brantoqñsim kakan bul nangi kabutnjroqñas.

Osim sil bul nanjo kakro qainyetnjrsim nangi uneq breinjrim nanjo singa meninq di tanyosib ululonjosib awai ugedamu oqñqab.

¹⁰ Nanjo namdamu dego getennjrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab.

Soqñib Qotei na nanjo gore tanu pulutetnjrim nangi tingiqa keresai. Nangi gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nangi olo elenqñu

¹¹ Deqa ijo was, e ningi endegsi nenemngwai. Israel nangi ululonjeb deqa nangi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nangi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nangi elenqñu. Israel nangi Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nangi elenqñu.

¹² Israel nangi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi so bole enjreqñu. Od, Israel nangi Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nangi so bole enjreqñu. Deqa iga bole qalieonum, mondon Israel nangi olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nangi ti sawa bei bei qaji kalil nangi ti so tulan boledamu enjrqas.

¹³ O sawa bei bei qaji ningi e na anjam endegsi merngit quiy. Qotei na e qarinqbej deqa e nunjo ambleq di waueqñum. E ijo wau deqa tulan areboleboleibeqñu.

¹⁴ Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nanngo areqalo tigeltetnjritqa kumbra bole bole Qotei a ningi engeqnu qaji di nanngi dego oqajqa maribqa Qotei na nanngi qudei elenqas.

¹⁵ Qotei na Israel nanngi walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji nanngi elenqasiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nanngi elenqas gam dena a na tamo ungasari gargekoba nanngi olo subq na tigeltnjrqas.

¹⁶ Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyooqnsim potoqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani.

¹⁷ Israel nanngi nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na ginjenjrsiqa breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo elenqasiqa nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na ginjenjrsiqa breinjrej qaji nanngo sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi nam oliv qure qaji aqa dani nanngi ti namur bole oqnsib unub.

¹⁸ Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na nam oliv qure qaji aqa dani qudei nanngi bunjreqnum.” Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Nam oliv aqa jirim a na ningi namur engeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqnum.

¹⁹ Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei ginjenjrsiqa nanngi breinjrsiqa olo iga osiqa nanngo limeq di iga betertgej unum.”

²⁰ Nunngo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosai deqa Qotei na nanngi ginjenjrsiqa breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateqnum deqa Qotei na ningi olo elenje. Di nunngo segi wau bole bei na sai. Deqa ningi nunngo segi nam soqtaib. Ningi ulaoiy.

²¹ Ningi are qaliy. Nam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na ginjenjrsiqa breinjrej. Deqa ningi nunngo segi nam soqtosib diqwab di a na ningi dego ginjenjosim breingwas.

²² Ningi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nanngi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nanngi gulbe enjreqnu. Tamo nanngi Qotei qoreiyosib uloneb qaji nanngi di a na gulbe enjreqnu. Ariya ningi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di ningi engoqngas. Saiqas di a na ningi dego ginjenjosim breingwas.

²³ Dani qudei nanngi nami nam oliv qure qaji di sonab Qotei na nanngi ginjenjrsiqa breinjrej. Ariya nanngi are bulyosib Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi olo joqsim nam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nanngi olo betertnjrqas kere.

²⁴ Ningi qalie, nami ningi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ningi dena ginjenjosiq joqsi bosiq nam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjej. Nam oliv qure qaji di nunngo nam utru tintin sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na nam oliv qure qaji aqa segi dani nanngi olo joqsim bosim nanngo segi limeq di betertnjrqas.

Qotei a tamo ungasari kalil nanngi qa are boleiyosim elenqajqa are koba unu

²⁵ O ijo was kalil, ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib. E uli anjam bei merngwai. Israel gargekoba nanngo areqalo getenjrejunu. Nanngi degsib soqneb sawa bei bei qaji tamo ungasari

Qotei na nami giltnejrej nanği di kalil elenękritosim kereamęa bati deęa a na Israel nanęo areęalo olo waętetnjręas.

²⁶ Gam dena Qotei na Israel kalil nanği elenęas. Agi Qotei aęa anjam bei nami endęsib nenęrenęeb unu, “Aęaryainęo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aęa moma kalil nanği are bulyetnjrim nanği ijo anjam gotranęęajęa kumbra di olo uratęab.

²⁷ Yimęa bati deęa e nanği koba na anjam qosisiy dena nanęo une kalil kobotetnjręai.” Qotei aęa anjam nami deęsib nenęrenęeb.

²⁸ Israel nanği Yesus aęa anjam bole qoreiyeęnub deęa nanği Qotei ti jeu atoęnsib unub. Deęa Qotei na nanği kamba uratnjroęnsiq olo ninęi sawa bei bei qaji tamo unęasari elenęeęnu. Nami Qotei na Israel nanği giltnjrsiqęa qalaęalainęrej. A nanęo moma utru nanği qa are qalsiq kumbra deęyej.

²⁹ Iga qalie, Qotei a tamo unęasari nanği metnjrsim inęi bole bole enjreęas di a bunuęna aęa kumbra di olo uratęa keresai.

³⁰ O sawa bei bei qaji ninęi nami Qotei aęa anjam gotranęyoęneb. Ariya bini Israel nanği kamba Qotei aęa anjam gotranęyeęnub. Gam dena Qotei a olo ninęi qa duleęnu.

³¹ Od, Israel nanği Qotei aęa anjam gotranęyeęnub deęa Qotei a ninęi qa duleęnu. Gam dena bunuęna Qotei a Israel nanği qa kamba deęo olo dulęas.

³² Qotei na iga kalil aęa anjam gotranęęajęa kumbraę di breigonęaęa iga tonto talę di sobulem. Qotei a deęyej. Di kiyęaęa? A iga kalil qa olo dulęajęa deęa.

Iga Qotei aęa ñam soętoęnęom

³³ O ijo was, Qotei aęa areęalo ti powo ti kalil tulaņ boleęuęa. Di tulaņ guma koba deęo. Deęa iga na Qotei aęa areęalo ti powo ti di aęa utru geregere ubtosim maręa keresai. Aęa kumbra kalil deęo iga dauryosim itęa keresai.

³⁴ Agi Qotei aęa anjam bei nami endęsib nenęrenęeb unu, “Tamo yai a Qotei aęa areęalo qalieęa kere? Osim a gam osoryęa kere?”

³⁵ Tamo yai na Qotei inęi bei yęas? Yosim Qotei na kamba olo yęajęa minjęas? Tamo deęo bei sosai.”

³⁶ O ijo was ninęi quiy. Qotei a inęi inęi kalil ateleņej. A inęi inęi kalil qa utru. Inęi inęi kalil di aęa segi. Deęa iga bati gaigai aęa ñam soętoęnęom. Bole.

12

Ninęi nunęo jeęamu osib Qotei atraiyiy

¹ O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deęa e ninęi sinęila na endęsi mernęwai. Ninęi nunęo segi jeęamu nambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ninęi Qotei aęa segi tamo unęasari bole unub deęa ninęi kumbra Qotei a tulaņ areareteęnu qaji di yoęniy. Ninęi deęyęab di ninęi Qotei qa bole louoęnęab.

² Ninęi mandam tamo nanęo kumbra dauryosib walwelaib. Qotei a areęalo bunuj enęimęa ninęi tamo bunuj sosib dena ninęi Qotei aęa areęalo geregere qalieoiy. Qotei aęa areęalo aęiende. Ninęi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulaņ areareteęnu qaji de ti kumbra tulaņ boleęuęa de ti keretosib dauryoęniy.

Wau segi segi Qotei na ninęi enęej qaji di yoęniy

³ Qotei a e qa are boleiyonaę wau ebej deęa e ninęi segi segi endęsi mernęwai. Ninęi nunęo segi ñam soętaib. Osib nunęo was qudei nanği bunjreęa are qalaib. Ninęi areęalo bole ti sosib nunęo kumbra geregere tenemtoęniy. Qotei na ninęi segi segi sinęila enęej deęa ninęi sinęila di osib Qotei qa nunęo areęalo sinęilatosib wauoęniy.

⁴ Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti nmandamu ti dabkala ti unub. Nanngi kalil wau qujai yosaieqnuub. Nanngi wau segi segi yeqnuub.

⁵ Dego kere iga tamo ungasari gargekoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

⁶ Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi a qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe.

⁷ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa anjam plaltoqnebe.

⁸ A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi nanngo Kristen was nanngi singilatnjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi silali ingi ingi jeiyoqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnuub qaji nanngi enjroqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi aqa wau geregere taqatoqnebe. A na tamo qudei nanngi singila enjrej deqa nanngi arebolebole na tamo ungasari nanngi qa duloqnebe.

Ninggi na nunngo Kristen was nanngi bole qalaqalainjroqniy

⁹ O ijo was ningi na tamo ungasari nanngi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisanj na nanngi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritisib kumbra bole segi beteryosib yoqniy.

¹⁰ Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi nunngo was tintinj edegosib nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nunngo segi ñam tentoqnsib Kristen was nanngo ñam olo soqtoqniy.

¹¹ Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nunngoq aiyoqnsim are tigeltetngoqnim ningi Tamo Koba aqa wau ojqajqa tulanj singilaoqniy.

¹² Mondorj Qotei na ningi lanj qureq osi oqwas. Ningi deq oqwjajqa tarinoqnsib areboleboleinggoqneme. Osib gulbe nunngoq boqnimqa ningi singila na tigeloqnsib qoboioqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³ Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nanngi ingi ingi qa truquoqnbqqa ningi na nanngi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nanngi dego nunngo meq boqnbqqa nanngi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴ Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di unngum, ningi kamba olo Qotei na nanngi aqaryainjrqa marsib pailyoqniy. Qotei na nanngi ugetnjrqajqa deqa pailyaib.

¹⁵ Kristen was qudei nanngi areboleboleinjrimqa ningi nanngi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nanngi akamoqnbqqa ningi nanngi koba na akamoiy.

¹⁶ Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nunngo segi ñam soqtqa are qalaib. Ningi tamo ñam saiqoji nanngi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, "Iga powo koba ti unum." Ningi degaib.

¹⁷ Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nanngi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nanngo nãangalaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸ Ningi njirin ti qoto ti uratij. Gam soqnimqa ningi gaigai tamo ungasari kalil nanngi koba na are qujaitosib lawo na soqniy.

¹⁹ O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nanngi gulbe enjraib. Uratosib nanngi Qotei aqa banq di atibqa a segi nanngi qa njirinosim gulbe enjrqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nenngrenjyeb unu, "Une kambatqajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nanngo une qa nanngi kambatnjrqai.

²⁰ Deqa ino jeu tamo bei a mamymqqa ni a gereiyosim inqi anaiye. A ya qaryimqqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqqa a aqa kumbra uge qa are qalsim jemaqqas.”

²¹ O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqnim ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranqqam.

13

Ningi sawa taqato qaji mandor nanjo sorgomq di soqniy

¹ Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nanjo sorgomq di gegerere soqniy. Iga qalie, mandor nanqi laja wauosai. Qotei a segi na nanqi wau enjreqnaqa nanqi sawa taqateqnub. Qotei a segi na nanqi atelenej unub.

² Deqa tamo nanqi mandor nanjo anjam gotranqqab di nanqi Qotei aqa anjam dego gotranqqonub. Tamo nanqi degyqqab di nanqi awai uge oqab.

³ Mandor nanqi wau ojeqnub di tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi ula enjrqajqa deqa waueqnub. Mandor nanqi na tamo kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi ula enjrqajqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqqab di ningi mandor nanqi qa ulaqasai. Nanqi na nunjo ñam soqtetngwab.

⁴ Mandor nanqi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nanjo wau qujai agi nanqi na ningi aqaryaingoqnsib gegerereinqnub. Ariya ningi kumbra uge uge yoqnnab di ningi nanqi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nanqi sebru ojejunub. Nanqi sebru laja ojosai. Nanqi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanqi sebru dena tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi awai uge enjreqnub.

⁵ Deqa iga mandor nanjo sorgomq di gegerere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nanjo anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nanjo anjam dauryqom.

⁶ Utru deqa ningi takis waiyeqnub. Mandor nanqi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nanqi gaigai singila na wau taqateqnub.

⁷ Deqa ningi na mandor nanjo inqi inqi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nanjo banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nanjo sorgomq di gegerere sosibqa nanjo anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nanjo ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸ Ningi was bei aqa inqi inqi qudei ejunub di nungoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nungoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

⁹ Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyoqtaib. Ningi bajinaib. Ningi was bei aqa inqi inqi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa unja jemu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jemu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanqi degsim gegerereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁰ Tamo bei na tamo bei qalaqalaiqqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo kumbra dauryqqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹ Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi njeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatem. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo.

¹² Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom.

¹³ Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tinjin na walweloqnoqom. Deqa iga diqoqnsim alan kobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanari-oqnoqasai. Iga sambala kumbra dego yoqnoqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnoqasai. Iga laja laja njirinoqnsim tamo qudei nanji qa are ugeigoqnoqasai.

¹⁴ Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nunjo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

14

Ningi nunjo Kristen was nanji peginjraib

¹ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanjo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nanjo kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nanji koba na anjam na qotaib. Ningi nanji osib gereinjriy.

² Nanjo areqalo kiñala singilaosai unu deqa nanji damu uyosaieqnu. Kalil getenteqnu. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nanjo areqalo singilateqnu qaji nanji qalie, nanji inji kalil uyqa kere. Osib nanji inji kalil uyeqnu. Nanji inji bei getentosaieqnu.

³ Deqa ningi quiy. Tamo ungasari inji kalil uyeqnu qaji nanji na olo tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanji uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnu qaji nanji na kamba dego tamo ungasari inji kalil uyeqnu qaji nanji uge qa minjraib. Qotei na nanji kalil elenjej.

⁴ Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kanjal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kanjal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵ Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nunjo areqalo geregere tenemosib areqalo bole ti soqniy.

⁶ Tamo qudei nanji yori bati kokba uneqnu di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnu. Tamo qudei nanji inji kalil uyeqnu di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnu. Nanji inji uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnu. Tamo qudei nanji inji qudei getenteqnu. Di nanji Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnu. Nanji inji getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnu.

⁷ Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai.

⁸ Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom.

⁹ Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nanji ti tamo moreno qaji nanji ti nanjo Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰ Ningi kiyaaqqa nunjo Kristen was nanjo kumbra pegiyosib uge qa minjreqnu? Osib nanji misilinjreqnu? Ningi qalie, mondon iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas.

¹¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondon tamo ungasari kalil nanngi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nanngo medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’ ”

¹² Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, diño bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosim minjnam a quqwas.

Ninggi nunngo Kristen was nanngi kumbra ugeq breinjraib

¹³ Deqa iga gago Kristen was nanngi uge qa minjrqsai. Osim nanngi uneq breinjrqasai.

¹⁴ Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, inngi inngi kalil Qotei na gereiyeleney qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Inngi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a inngi di getentqas.

¹⁵ Ariya a inngi di getentimqa ninngi olo inngi di uyib nunngsimqa a are gulbeiyqas. Nunngo kumbra dena ninngi qalaqalaiyo kumbra uratosib nunngo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nunngo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ninngi nunngo inngi uyo qa osib a ugeugeiyaib.

¹⁶ Ninngi mareqnub, “Iga inngi di uyqom di kumbra bole.” Di ninngi kere mareqnub. Ariya nunngo kumbra bole di Kristen was qudei nanngi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa unngum, ninngi inngi di uyaib.

¹⁷ Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga inngi ti ya ti uyoqnqom gam dena sai.

¹⁸ Tamo nanngi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nanngi qa tulan arearetoqnqas. Amqa tamo ungasari kalil nanngi na nanngi unjrsib marqab, “Nanngi tamo bole.”

¹⁹ Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nanngi singilatnjroqnqom.

²⁰ Ninngi inngi uyo na Qotei aqa wau ugetaib. Bole, ninngi inngi kalil uyqa kere. Ariya ninngi inngi bei uysib dena nunngo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge.

²¹ Ninngi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nunngo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ninngi kumbra di uratiy.

²² Ninngi Qotei qa nunngo areqalo singilateqnub deqa ninngi qalie, ninngi inngi kalil uyqa kere. Ariya nunngo qalie di nunngo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Ninngi inngi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di ninngi arebolebole na uyyi.

²³ Ariya nunngo ambleq di tamo bei a inngi bei uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu ariya a inngi di uyqa osim are gulbeiyim uyqas di a une atqas.

15

Ninggi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

¹ Tamo ungasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nanngi aqaryainjroqnsim nanngo gulbe qoboiyetnjroqnqom. Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai.

² Iga gago Kristen was nanngi aqaryainjroqnsim singilatnjroqnqom.

³ Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyosaiioqnej. A nami endegsi Qotei pailyej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnub qaji nanngi e qa dego anjam uge mareqnub.” Qotei aqa anjam di agi nenngrenq di unu.

⁴ Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorg-wajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigelognsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tariñoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb.

⁵ Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaigeqnaqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a na marimqa ningi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy.

⁶ Sosib ningi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti aqaryainjrej

⁷ Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereinje dego kere ningi nungo Kristen was nanqi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy.

⁸ E endegsi marqai. Kristus a Juda nanqi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nanqi moma utru nanqi ingi bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej.

⁹ Kristus a sawa bei bei qaji nanqi qa dego wauoqnej. Qotei a nanqi qa dulej aqa kumbra di nanqi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E sawa bei bei qaji nanqi ambleq di ino ñam soqtoqnqai. E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

¹⁰ Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi ti koba na areboleboleingim soqniy.”

¹¹ Anjam bei dego unu,
“O sawa bei bei qaji kalil,
ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.
Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹² Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi marej, “Mondor Devit aqa abu Jesi aqa moma nanqoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nanqi taqatnjroqnqas. Nanqi a bosim boletnjrqajqa deqa are qalsib tariñoqnsib sqab.”

¹³ O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqnsim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnum deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojqonej deqa a tulan areboleboleiyonej

¹⁴ O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, ningi kumbra bole gaigai yeqnub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanqi gam bole osornjreqnub.

¹⁵ Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nunqoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum.

¹⁶ E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nanqi ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nanqi minjre minjre laqnum. E nanqi joqsiy Qotei aqa ulatamuq di atrainjrobuiltqa Qotei a nanqi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqnum. Mondor Bole na nanqi singilatnjrimqa nanqi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nanqi qa waueqnum.

¹⁷ Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqnum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqnu.

18-19 Kristus a nami ijo medabu na ti ijo ban na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqnem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqnem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaaqa? A na sawa bei bei qaji nanjo are tigeltetnjrimqa nanngi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqnsim gilsim torei Ilirikum sawaq di diqtem.

20 E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nanjo sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqnaqi. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem.

21 Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, "Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nanngi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nanngi qusib a qa poinjrqa."

Pol a Rom Kristen nanngi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

22 O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqnum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqnam keresaiibeqnu.

23 Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqnem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji.

24 Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

25 Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nanngi unjrsiy aqaryainjrqa. Nanngi Qotei aqa segi tamo ungasari unub.

26 Nanngi qudei ingi ingi qa truqueqnu deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nanngi na nanngi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu.

27 Nanngi nanjo segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nanngi na nanngi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqnu deqa nanngi na kamba olo Juda Kristen nanngi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqnu. Nanjo wau bole agide.

28 Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nungoq bosiy nungwai.

29 E qalieonum. E nungoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di maqejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

30 O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnaqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy.

31 Yim Qotei na e aqaryaibosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanjo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nanngi qa silali koroiyeqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanjo are tigeltetnjrimqa nanngi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqa.

32 Qotei na marim e nungoq bosiy nungsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

33 Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

16

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanngi qarinyej

1 Ningi gago jaja Fibi osib gereiyoniy. A na Kristen tamo ungasari Senkria qureq di unub qaji nanngi qa waukobaeqnu.

2 Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqnimqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyiy.

A nami tamo ungasari gargekoba nanği aqaryainjroqnsiq e dego aqaryaibonej. Deqa ninği a urataib. A kamba dego aqaryaiyiy.

³ Ninği na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nanği aiyel minjriy. Nanği aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum.

⁴ Nami jeu tamo nanği na e lubqa laq nab nanği aiyel moiqa ulaosai. Nanği e aqaryaibeb. Deqa e nanği aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği dego nanği aiyel minjreqnub, “Keretonub.”

⁵ Ariya ninği na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo ungasari kalil Prisila Akwila wo nanžo talq di loueqnub qaji nanği dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanği are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

⁶ Ninği na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ninği aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷ Ninği na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nanği aiyel dego minjriy. Nanği aiyel ijo len nanği. Jeu tamo nanği na nanği aiyel e ombla ojelenosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nanği aiyel wau enjrej deqa nanği aqa anjam mare mare laq nub. Deqa nanği aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nanği aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanžo areqalo singilateb.

⁸ Ariya ninği ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

⁹ Ninği Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ninği Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁰ Ninği Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nanği ti dego minjriy.

¹¹ Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lenj.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Narsisus aqa tal qujai nanği ti dego minjriy. Nanği Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹² Ninği Trifina Trifosa wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nanği aiyel Tamo Koba a qa waukobaeq nub.

Ninği ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqnu.

¹³ Ninği ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ninği aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ninği ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nanği minjriy. Osib Kristen was kalil nanği koba na unub qaji nanği dego minjriy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nanği aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Ninği na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimp as na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nanği koba na unub qaji nanği ti minjriy.

¹⁶ Ninği na nunžo Kristen was kalil nanği segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanği yeq nub.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanği na dego ninği kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nanngi potoaiyeltnjreqnub

¹⁷ O ijo was, nunngo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam nanngi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nanngi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e nanngi singila na endegsi merngwai. Nanngi tamo deqaji nanngi qa geregere nam atoqnsib nanngi qoreinjriy.

¹⁸ Tamo deqaji nanngi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojosaieqnub. Nanngi nanngo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo ungasari nanngi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nanngi nanarit-njreqnub. Tamo ungasari nanngi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnub.

¹⁹ O ijo was, e nanngi qa tulan areboleboleibeqnu. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnab tamo ungasari kalil nanngi deqa queqnub. Ariya e nanngi endegsi merngwai. Nanngi kumbra bole yqajqa geregere poingoqnm kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy.

²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nunngo sinngaq di atim nanngi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a nanngi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nanngoq qarinyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na nanngi kaiyeingwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nanngi qalub dego nanngi kaiyeingonub. Nanngi qalub ijo len nanngi.

²² Ijo ñam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nengrenyonum. E dego Tamo Koba aqa ñam na nanngi kaiyeingonum.

²³ Gaius a dego nanngi kaiyeingwo. A na e osiqa aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo ungasari kalil qure endia loueqnub qaji nanngi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo nanngi aiyel dego nanngi kaiyeingonub. Erastus a Korin qure nanngo silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a nanngi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na nanngi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej.

²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei ñambile gaigai unu qaji a marnaqa aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam di nengrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum. Deqa nanngi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanngi anjam di qusib nanngo areqaloq di singilatosib dauryqajqa deqa.

²⁷ Qotei qujai di a powo koba ti unu. Deqa iga bati gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

¹⁻² E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e metbosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo gago was Sostenes wo anjam endi nenğrenyosim nuńgoq qarınyonum. Nińgi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji. Kristus Yesus na nińgi elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na nińgi aqa segi tamo uńgasari sqa marsiqa nińgi gıltngej. Osiqa Kristen kalil qure qureq di gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam meteqnub qaji nańgi dego gıltnjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A Kristen kalil nańgo Tamo Koba.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nańgi aiyel nińgi qa are boleınjrimqa nińgi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nańgi qa are qaloqnsiq Qotei bińiyeqnu

⁴ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a nińgi qa are boleıyej. Deqa e bati gaigai nińgi qa are qaloqnsim ijo Qotei bińiyeqnum.

⁵⁻⁶ Kristus aqa anjam ıga nami nińgi merngoqnem qaji di nuńgo are miligiq di sińgila na waueqnu. Nińgi Kristus beteryejunub deqa Qotei na nuńgo kumbra kalil qa ti nuńgo anjam maro qa ti nuńgo powo qa ti nińgi tulan keretńgej.

⁷ Deqa nińgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a mondoń brantim unqajqa tarińoqnsib unub. Nińgi Qotei aqa Mondor aqa sińgila ejunub deqa nińgi sińgila bei qa truquosaieqnu.

⁸ Yesus Kristus a nińgi gaigai sińgilatńgoqnimqa nińgi sińgila na tigeloqnsib gilsib gilsib dińo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na brantim nińgi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqab.

⁹ Yesus Kristus a Qotei aqa Niri. A gago Tamo Koba. Qotei na nińgi metńgej deqa nińgi Yesus beteryosib a ombla are qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu deqa a nińgi uratńwasai.

Korin Kristen nańgi nirińoqnsib pupoeqnu

¹⁰ Ariya ijo was kalil, e gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na nińgi sińgila na endegsi mernğwai. Nińgi kalil anjam qujai maroqniy. Nińgi anjam bei bei qa nirińosib pupoelenai. Nińgi areqalo qujaitosib koba na geregere soqniy.

¹¹ Tamo nańgi Kloe aqa talq di unub qaji nańgi na e endegsib merbonab quem, “Korin Kristen nańgi nirińoqnsib anjam na qoteqnu.”

¹² O ijo was kalil, nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agiende. Nińgi qudei mareqnu, “E Pol dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Apolos dauryo qaji tamo.” Nińgi qudei mareqnu, “E Pita dauryo qaji tamo.” Ariya nińgi qudei mareqnu, “E Kristus dauryo qaji tamo.” Nińgi anjam na qoteqnu qaji nuńgo utru agide.

¹³ Nińgi kiyaca kumbra degyeqnu? Kristus a segi poelenosiqa tamo gargekobaej kiyo? E Pol e segi nińgi qa ñamburbasq di moiym kiyo? Nińgi ijo ñam na yanso eb kiyo? Di sai.

¹⁴ E nami nuńgo ambleq di sosim e tamo qudei nańgi yansnjrosaiognem. E ijo kumbra deqa are qaloqnsim Qotei bińiyeqnum. Od, Krispus Gaius wo nańgi aiyel e na yansnjrem.

¹⁵ Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, “E Pol aqa ñam na yanso em.”

¹⁶ Bole, tamo nanği Stefanas aqa talq di unub qaji nanği dego e na yansnjrem. Ariya e tamo qudei nanği dego yansnjrem kiyo di e poibosai.

¹⁷ Kristus na e tamo nanği yansnjrqa marsiq e qarınbosai. E aqa anjam bole palontqajqa osiq e qarınbej. Deqa e mandam tamo nanço powo na Kristus aqa anjam palontosaieqnum. E degyeqnum qamu Kristus a namburbasq di moiyej di a laña moiyej qamu.

Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu

¹⁸ Tamo nanği padalqa gamq di unub qaji nanği mareqnum, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanği degsib mareqnum. Ariya iga Qotei na elenqnu qaji iga mareqnum, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.”

¹⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyebe unu, “Powo tamo nanço powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nanço qalie dego e na kobotetnjrqai.”

²⁰ O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanği qa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanği mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanği olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanği anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanği di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹ Mandam tamo nanço powo na nanği Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanği a qa qalieqa keresai. Nanği a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanği qusib Yesus qa nanço areqalo singilatqab di Qotei na nanği elenqas. Gam dena qujai nanği Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanği anjam di quoqnsib mareqnum, “Di nanari anjam.”

²² Agi Juda nanği Qotei aqa manwa laña unqajqa mareqnum. Grik nanği mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnum.

²³ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palonteqnsim laqnam Juda nanği quoqnsib uge qa mareqnum. Grik nanği anjam di quoqnsib nanari qa mareqnum.

²⁴ Ariya tamo unğasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanği qalie, Kristus a Qotei aqa singila ti powo ti unu.

²⁵ Mandam tamo nanği mareqnum, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nanço powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanği mareqnum, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nanço singila tulan bunyejunu.

²⁶ O ijo was ninği are qaliy. Qotei na ninği metnğej bati deqa ninği gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Ninği gargekoba singila saiqoji soqneb. Ninği gargekoba ñam saiqoji soqneb.

²⁷ Tamo qudei nanği mandam qaji powo ejunub deqa nanği mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqnum. Tamo singila ti unub qaji nanği mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di jemai enjreqnum.

²⁸ Tamo ñam ti unub qaji nanği mareqnum, “Tamo Qotei na giltnjrej qaji nanği ñam saiqoji unub.” Yeqnab tamo ñam saiqoji nanği dena olo mandam qaji tamo nanği di ñam aguq atetnjreqnum.

²⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa nğngalaq di tamo bei na aqa segi ñam soqtqa keresai.

³⁰ Qotei a segi na ningi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai.

³¹ Utru deqa iga gago segi ñam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqteme.”

2

Korin Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum

¹ O ijo was kalil, e nami nungoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim merngoqnem bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqnem. E anjam kokba lanja lanja palontosaioqnem.

² E endegsi are qaloqnem. E nungo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi merngoqnai. A namburbasq di moiyej anjam di segi ningi merngoqnai. E degsi are qaloqnem.

³ E nungo ambleq di soqnem bati deqa e singila saiqoji soqnem. Deqa e ulaugetoqnsim ginda gindaqoqnem.

⁴ Anjam e palontoqnem qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontoqnem. E mandam qaji powo na anjam palontit ningi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnem.

⁵ Deqa ningi Kristus qa nungo areqalo singilateb di mandam tamo nanngo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶ Bole, Kristen qudei nanngi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanngi anjam minjreqram nanngi powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanngo powo sai dego.

⁷ Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulañ nami Qotei na iga lan qureq oqwajqa gam gereiyetgej.

⁸ Powo di mandam qaji tamo kokba nanngi poinjrosaieqnu. Nanngi poinjrej qamu nanngi na Tamo Koba lan qureq di unu qaji a osib namburbasq di qamosai qamu.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngo nãdamu na lan qure qa ingi ingi unosaieqnum. Nanngo dabkala na ingi ingi deqa quosaieqnum. Nanngo areqaloq di ingi ingi di yala sosai. Ingi ingi di Qotei na tamo ungasari a tulañ qalaqalaiyeqnum qaji nanngi segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanngi oqsib oqab.”

¹⁰ O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu.

¹¹ Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie.

¹² O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa lan qure qa ingi ingi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na ingi ingi di iga osorgeqnu.

¹³ Iga ingi ingi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanngo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga

anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanği minjreqnum.

¹⁴ Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanği lan qure qa inği inği di oqa keresai. Di kiyaaqa? Nanği mareqnum, “Inği inği di nanari tamo nanjo inği.” O ijo was kalil, inği inği di iga Mondor aqaq na eleqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanği inği inği deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanği segi inği inği deqa poinjrqa kere.

¹⁵ Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanği inği inği kalil geregere pegiyeqnum. Ariya tamo ungasari nanği di mandam tamo bei na peginjraqa keresai.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

3

Pol Apolos wo nanği Qotei aqa wau tamo bole

¹ O ijo was kalil, e nunjo ambleq di soqnem bati deqa ninği Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ninği angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnum qaji nanği anjam damu ti minjreqnum. Ariya ninği areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ninği mernğa yeqnam ugeiboqnej.

² Ninği angro mom bul soqneb deqa ninği damu uyqa keresai. Deqa e ninği damu anaingosaiqnem. E ninği munğum anaingoqnem. Agi bini ninği damu uyqa keresai unub.

³ Ninği areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ninği nunjo Kristen was nanği qa are ugeinqeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnum. Nunjo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nanjo kumbra.

⁴ Agi ninği qudei mareqnum, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ninği qudei mareqnum, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nunjo kumbra di mandam tamo nanjo kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ninği mernğonam qusib Yesus qa nunjo areqalo sinğilateb.

⁶ E wauq di inği yagonam Apolos a inği di ya atej. Ariya Qotei a segi na inği boletej.

⁷ Deqa tamo inği yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo inği di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei inği boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu.

⁸ Tamo inği yageqnu qaji wo tamo inği di ya ateqnu qaji wo nanği aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Mondor Qotei na nanjo wau segi segi pegiyosim awai enjraqas.

⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa inği wau agi ninği.

Qotei aqa wau tamo nanği tal gereiyo qaji tamo bul

Ninği Qotei aqa tal bul unub.

¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nanği olo tal ai gogeq di tal ateqnum. Deqa e nanği endegsi minjreqnum, “Ninği tal geregere ateqniy.”

¹¹ O ijo was ninği qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole.

¹² Ariya tamo nanḡi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti menin naimyo na ti ḡantaḡ na ti liki na ti inḡi ḡeḡi aqa sau na ti tal ateqnub.

¹³ Mondorḡ Qotei na tamo nanḡi peginjro batiamqa a ḡamyuwo bulosim tamo kalil nanḡo wau segi segi boleq atsim pegiyosim nanḡo wau bole kiyo uge kiyo di unqas.

¹⁴ Tamo qudei nanḡo wau di ḡamyuwo na yugwasai deqa nanḡi awai bole oqab.

¹⁵ Tamo qudei nanḡo wau di ḡamyuwo na yuelenqas deqa nanḡo wau kalil torei loumqas. Ariya tamo nanḡi di padalqasai. Nanḡi ḡamyuwoq di padalqa jojomoqrib Qotei na nanḡi dena olo elenqas.

Ninḡi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ninḡi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nunḡo ambleq di unu. Di ninḡi qaliesai kiyo?

¹⁷ Qotei aqa atra tal di aḡi ninḡi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nanḡo ḡam soqtqasai

¹⁸ Ninḡi nunḡo segi jejamu gisanyaib. Ninḡi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ninḡi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib marib Qotei na olo powo enḡimqa dena ninḡi powo bole oqab.

¹⁹ Tamo nanḡi mandam tamo nanḡo powo ti unub qaji nanḡi Qotei aqa ḡangalaq di nanari tamo unub. Aḡi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenḡrenḡyeb unu, “Tamo nanḡi mandam tamo nanḡo powo ti unub qaji nanḡi kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba nanḡi padaltnḡreqnu.”

²⁰ Anjam bei dego unu,
“Tamo nanḡi mandam tamo nanḡo powo ti unub qaji nanḡo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanḡo areqalo di uge deqa nanḡi wau bei bei yeqnab ugeinḡreqnu.”

²¹ Deqa ninḡi na mandam tamo nanḡo ḡam soqtoqnaib. Inḡi inḡi kalil di nunḡo.

²² Apolos, Pita, e Pol, mandam, ḡambile, moiyo, inḡi inḡi kalil bini unub qaji ti inḡi inḡi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunḡo.

²³ Ariya ninḡi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

4

Qotei a segi na aqa wau tamo nanḡi peginjreqnu

¹ O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ninḡi iga qa degsib are qaloqniy.

² Ninḡi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqnqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum.

³ Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ninḡi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di unḡum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaieqnum.

⁴ Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoḡi unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas.

⁵ Pegiyo bati brantosaiunu deqa ninḡi na tamo qudei nanḡi peginjroqnaib. Ninḡi mati tariḡesoqribqa mondorḡ Tamo Koba a bosimqa a segi na inḡi inḡi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanḡoq di atqas. Osim tamo kalil nanḡo areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanġi nanġo segi ñam soqteqñub

⁶ O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na niñgi mernġonum. Di kiyaaqa? Niñgi Qotei aqa anjam nenġrenġ di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqñab deqa. Osib tamo qudei nanġo ñam soqtoqñsib olo tamo qudei nanġo ñam aguq atoqñab deqa.

⁷ Niñgi gate kokba unub e? Sai. Nuñgo inġi bole kiye Qotei na niñgi enġosai? Nuñgo inġi inġi kalil agi Qotei na niñgi enġej. Deqa niñgi kiyaaqa mareqñub, “Iga gago segi siñgila na inġi inġi kalil di ejunum”? Niñgi kiyaaqa nuñgo segi ñam soqteqñub?

⁸ Agi niñgi are qaleqñub, “Iga inġi inġi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanġi aiyel buñnjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was niñgi degsib are qalaib. Niñgi mandor kokba bulonub qamu e niñgi qa tulañ areboleboleibqoqa Apolos ombra na niñgi beternġosim niñgi koba na mandor kokba bulonum qamu.

⁹ Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulañ aguq atej. Deqa iga tamo uge nanġi bulonum. Tamo uge nanġi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqñsiq moiyoñnjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lañ anġro ti nanġo ñamgalaq di nanġi moiyoñnjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanġi di bulonum.

¹⁰ Iga Kristus aqa ñam osi laqñum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya niñgi powo ti sosib deqa niñgi Kristus qa qalie bole. Iga siñgila saiqoġi unum. Ariya niñgi siñgila ti unub. Iga ñam saiqoġi unum. Ariya niñgi ñam ti unub.

¹¹ Iga nami mam ti ya qar ti soqñem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñub. Iga tal saiqoġi.

¹² Iga ñes na ti gago segi bañ na ti wauoqñsim unum. Tamo qudei na iga misilinqeñab iga kamba olo nanġi qa pailyeqñum. Tamo qudei na iga ugeugeiqeñab iga gulbe di qoboieqñum.

¹³ Tamo qudei na iga yomuieqñab iga kamba olo nanġi anjam bole minjreqñum. Iga tamo sougetejunub qaji nanġi bulonum. Iga tamo unġasari kalil nanġo ñamgalaq di inġi tulañ jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqñem agi bini unum.

Pol na Korin Kristen nanġi minjrej, “Niñgi ijo kumbra dauryiy”

¹⁴ O ijo was, niñgi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nenġrenġosai. E nuñgo areqalo tingitetñgwajqa deqa osim anjam endi nenġrenġyonum. Niñgi ijo anġro bole. E niñgi tulañ qalaqalainqeñum.

¹⁵ Nuñgo abu qujai agi e segi. Nuñgo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nanġi na Kristus aqa kumbra niñgi osornġoqñab di unġum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole niñgi mernġonam qusib are bulyeb. Dena e nuñgo abuem.

¹⁶ Deqa e niñgi endegsi mernġwai. Niñgi ijo kumbra kalil dauryoqñiy.

¹⁷ Utru deqa e Timoti qarinyonum a nuñgoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are bulyej. Deqa a ijo anġro bole. E a tulañ qalaqalaiyeqñum. A nuñgoq bosim ijo kumbra qa niñgi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqñum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nanġi osornjreqñum.

¹⁸ Ariya niñgi qudei endegsib are qaleqñub, “Pol a gagoq bqasai.” Osib niñgi diqoqñsib laqñub.

¹⁹ O was niñgi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nuñgoq urur boqujatqai. Tamo nanġi diqoqñsib laqñub qaji nanġo siñgila qabe na eqñub di unqajqa bqai. E nanġo anjam maro laña quqwajqa bqasai.

²⁰ Niñgi qalie, Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. A laña anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A siñgila na iga taqatgeqnu.

²¹ Nungo are kiyersiq unu? E nungoq bosiy niringngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

5

Sambala kumbra a Korin Kristen nanjo ambleq di unu

¹ O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nungo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nanngi Qotei qaliesai qaji nanngi sambala kumbra deqaji yosaieqnu. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa njanj oqnsiq ombla sambalaeqnu.

² Ningi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieqnu. Ningi diqoqnsib laqnu. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³ E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo.

⁴ E ningi endegsi meringwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas.

⁵ Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbe yqas. Yim mondonj Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qununj olo oqas.

Pol na Kristen nanngi minjrej, "Ningi tamo uge di wiyiy"

⁶ Ningi nungo segi ñam soqteqnu di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nanngi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnuab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu.

⁷ Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaqa? Jeu tamo nanngi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa lenj aiyej. Juda nanngi yori bati koba qa nanngi Yesus degyeb.

⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹ E nami anjam endegsi nenngrenjosim nungoq qarinyem, "Ningi sambala tamo nanngi koba na laqnaib."

¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngi qa ningi degsi meringosai. Ningi nanngi koba na laqnqa kere. Tamo sambalaeqnuab qaji nanngi ti tamo ñoro qa maunjqreanu qaji nanngi ti tamo gisan na silali eqnub qaji nanngi ti tamo gisan qotei qa loueqnuab qaji nanngi ti ningi nanngi koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanngi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai.

¹¹ Ariya tamo bei a marqas, "E nungo Kristen was bole." Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanngi misilinqjqas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqjqas kiyo, gisan na tamo nanngi silali yainjqjqas kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla inji uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenngrenjosim nungoq qarinyem.

¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanngi une qa peginqjqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanngi une qa peginqjqajqa wau

di nungo wau tintin. Deqa ningi tamo uge di osib nungo ambleq dena taqal waiiy.

6

Ningi nungo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaid

¹ Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Ningi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo ungasari nanjo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnub. Nungo kumbra uge deqa ningi jemaingosaeqnu.

² Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondonj iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanjo une qa peginjrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaaqa ningi nungo Kristen was nanjo anjam kiñilala qudei qa nanji peginjrqqa keresai?

³ Mondonj iga lan angro nanjo une qa dego peginjrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanjo anjam kalil dego pegiyqa kere.

⁴ Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaaqa ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanjoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanji di Kristen tamo sai.

⁵ E anjam endi ningi merngonum. Di kiyaaqa? Ningi nungo kumbra uge deqa jemainjim uratqajqa deqa. Nungo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanjo anjam pegiyqa kere.

⁶ Kiyaaqa Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanjo areqalo singilatosaieqnub qaji nanjoq gilsim nanjo ulatamuq di tigeltqas?

⁷ Ningi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanjoq gilqab di kumbra uge. Nungo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nungo Kristen was bei qa anjam soqnim, unqum, ningi a uratib une engem. Osim nungo inji inji bajinjem.

⁸ Ariya ningi degyosaieqnub. Ningi segi kamba olo nungo Kristen was nanji kumbra uge enjroqnsib nanjo inji inji gisanj na yainjreqnub.

⁹⁻¹⁰ Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nungo segi jejamu gisanjaib. Tamo sambala kumbra yeqnub qaji nanji ti, tamo gisanj qotei qa loueqnub qaji nanji ti, tamo was bei aqa njanj jejamu ojeteqnub qaji nanji ti, tamo unja wo nerenqa uratoqnsib olo tamo bei bei wo nerenqeqnub qaji nanji ti, bajinj tamo nanji ti, tamo was bei aqa inji inji qa mamaulnjreqnu qaji nanji ti, tamo ya uge uyoqnsib nanarieqnub qaji nanji ti, tamo was bei yomuiyeqnub qaji nanji ti, tamo was bei aqa silali gisanj na yayieqnub qaji nanji ti, tamo deqaji kalil nanji Qotei na taqatnjrsim nanjo Mandor Koba sqasai.

¹¹ Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqneb. Ariya bunuqna Qotei na nungo are miligi yansetngosiqqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa merngej.

Nunjo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹² Kristen qudei nanji mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanji bole mareqnub. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai.

¹³ Tamo qudei nanġi mareqñub, “Inġi uyo aqa wau aġi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau aġi inġi uyqas.” Di nanġi bole mareqñub. Ariya mondoñ Qotei na inġi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqnu.

¹⁴ Qotei aqa siñgila na a Tamo Koba olo subq na tigeltej. Deqa mondoñ a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵ Nuñgo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di niñgi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala uña aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.

¹⁶ Tamo bei a sambala uña wo beteqab di a uña de wo jejamu qujaitosib sqab. Di niñgi qaliesai kiyo? Aġi Qotei aqa anjam bei nami endegsib neñgrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñauñ wo beterosib nanġi jejamu qujaitosib sqab.”

¹⁷ Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beteqab di nanġi aiyel Mondor qujai ti sqab.

¹⁸ Deqa ijo was, niñgi gaigai sambala kumbra uratoqnsib isaq giloqñiy. Une kalil tamo nanġi yeqñub qaji di nanġo jejamuq di beterosaieqnu. Ariya sambala kumbra a tamo nanġo jejamuq di beteroqnsiq nanġo jejamu ugeteqnu.

¹⁹ Nuñgo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di niñgi enġej deqa a nuñgo are miligiq di unu. Niñgi di qaliesai kiyo? Nuñgo jejamu di nuñgo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu.

²⁰ Qotei a awai kobaquja na niñgi awainġej. Deqa kumbra kalil niñgi yeqñub qaji di niñgi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqnsib yoqñiy.

7

Uña oqajqa anjam

¹ Ariya anjam qudei niñgi neñgrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba mernġwai. Anjam bei aġi uña oqajqa anjam. Deqa mernġwai. Tamo nanġi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole.

² Ariya sambala kumbra kobaaim deqa niñgi segi segi uña oiy. Uña niñgi dego segi segi tamo oiy.

³ Tamo aqa jejamu di aqa ñauñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbuluñ qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq.

⁴ Uñgasari nanġi na nanġo segi jejamu taqatosaietqñub. Nanġo jejamu di nanġo gumbuluñ na taqateqñub. Tamo nanġi dego nanġo segi jejamu taqatosaietqñub. Nanġo jejamu di nanġo ñauñ na taqateqñub.

⁵ Deqa niñgi nuñgo jejamu getentaib. Ariya bati bei niñgi nuñgo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di niñgi nuñgo jejamu getentosib pailyoqñiy. Bunuqna pailyo bati koboamqa niñgi nuñgo jejamu olo turtiy. Niñgi nuñgo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na niñgi osim sambala kumbraq di olo breiñgo uge.

⁶ Ijo anjam di e niñgi aqaryainġwa osim deqa mernġonum. E siñgila na mernġosai.

⁷ Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nanġi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nanġi siñgila segi segi enjreqnu. A na tamo qudei nanġi siñgila bei enjreqnu. Osiqa tamo qudei nanġi siñgila bei enjreqnu.

⁸ Ariya tamo uña osai qaji nanġi ti uña tamo osai qaji nanġi ti e na anjam endegsi minjrqai. Uña qobul nanġi dego e na anjam endegsi minjrqai. Niñgi e bul laña sqab di bolequja.

⁹ Ariya ningi nungo segi jejamu taqatqa keresaiamqa ningi unja oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulan prugngoqnqas di kumbra bolesai.

¹⁰ Ningi tamo ti unja ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Unja nanngi na nango tamo nanngi uratnjraib.

¹¹ Ariya unja bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nanngi dego nanngo unja nanngi uratnjraib.

¹² Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino njanj a Kristen unja sai. Di unqum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹³ E unja nanngi dego anjam di minjrqai. Ni Kristen unja. Ariya ino gumbulun a Kristen tamo sai. Di dego unqum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim.

¹⁴ Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen unja oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Unja bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nanngo miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nanngo angro nanngi Qotei aqa njanjalaq di jiga ti so qamu. Ariya nanngi Kristen nanngo miligiq di unub deqa nanngo angro nanngi Qotei aqa jojomq di unub.

¹⁵ Ariya Kristen tamo bei aqa unja a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa unja dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen unja dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Unja a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metngeqnu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy.

¹⁶ O Kristen unja, ni ino gumbulun Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino njanj Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷ Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi minjre minjre laqnum.

¹⁸ Ningi qudei nami mulun aisib sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi degsib soqniy. Ningi qudei nami mulun aiyosai sonabqa Qotei na ningi metngej deqa ningi dego degsib soqniy.

¹⁹ Ningi nami mulun aiyeb kiyo ningi mulun aiyosai kiyo di laña. Ningi Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti.

²⁰ Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom.

²¹ Ningi qudei kanjal tamo sonabqa Qotei na ningi metngej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kanjal tamo soqniy. Bunuqna ningi kanjal tamo sqa uratosib olo nungo segi wau ojqa gam soqnimqa degyiy.

²² Tamo nanngi kanjal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanngi Tamo Koba aqa. Deqa nanngi aqa njanjalaq di kanjal tamo sosai. Dego kere tamo nanngi kanjal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji nanngi olo Kristus aqa kanjal tamo unub.

²³ Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kanjal tamo saib.

²⁴ O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti anjam minjrej

²⁵ Ariya e na tamo uña osai qaji nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti anjam bei minjrқai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nanği minjrқai. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁶ E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ninği kalil kiyersib unub degsib olo soqniy.

²⁷ Ninği uña ti unub qaji ninği degsib soqniy. Ninği nunго uña uratqa gam nаmaib. Ninği uña osai qaji ninği dego degsib soqniy. Ninği uña oqa are qalaib.

²⁸ Ninği uña ti tamo ti oqab di ninği une yosai. Dungenge nanği dego tamo oqab di nanği une yosai. Ariya tamo uña ejunub qaji nanği ti uña tamo ejunub qaji nanği ti gulbe itoqnqab. Nanği gulbe di itaib deqa e na anjam endi nanği minjronum.

²⁹ O ijo was kalil, diño bati jojomqo deqa e na ninği endegsi mernгwai. Tamo uña ti unub qaji nanği uña saiқoji so bul soqnebe.

³⁰ Tamo akameqnu qaji nanği akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjreqnu qaji nanği areboleboleinjrosai bul soqnebe. Tamo inği inği awaiyeqnu qaji nanği inği inği saiқoji so bul soqnebe.

³¹ Tamo mandam qa inği inği qa waueqnu qaji nanği inği inği qa wauosai bul soqnebe. Ninği qalie, sokiñala mandam ti inği inği kalil ti torei koboekritqab.

³² Ijo are endegsi unu. Ninği mandam qa inği inği qa are qaloqnaib. Ninği qalie, tamo uña ti sosai qaji nanği Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nanği yeqnu.

³³ Ariya tamo uña ti unub qaji nanği mandam qa inği inği qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanго uña a areareteqnu qaji di nanği yeqnu.

³⁴ Deqa nanği areqalo aiye aiyelteqnu. Dungenge nanği ti uña tamo osai qaji nanği ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nanği nanго segi jejamu ti qunuñ ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya uña tamo ti unub qaji nanği mandam qa inği inği qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nanго tamo a areareteqnu qaji di nanği yeqnu.

³⁵ E ninği aqaryainгwa osim deqa anjam di mernгонum. E ninği gulbe enгwa osim anjam di mernгosai. Deqa ninği quiy. Ninği kumbra bole bole dauryoqnsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa inği inği na ninği titngaiq.

³⁶ Tamo bei aqa dunge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunge a lanа sqa keresai. Deqa unгum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai.

³⁷ Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunge a lanа sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunge getentqas di kere. A dego une atosai.

³⁸ Deqa tamo bei na aqa dunge odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunge getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

³⁹ Uña bei aqa tamo a moiyoaisoqnimqa uña dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiyimqa a olo tamo bei oqa are soqnim a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em.

⁴⁰ Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a arebole-boleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ninği mernjonum.

8

Sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra

¹ O ijo was kalil, e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa ninği mernğwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nanği singilatnjroqnqom di kere.

² Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu.

³ Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyyas.

⁴ Deqa e sulum atrainjro qaji inği uyqajqa kumbra qa ninği endegsi mernğwai. Mandamq endi sulum nanği unub di nanği gisanj qotei laña sigiteqnub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai.

⁵ Tamo qudei nanği mareqnub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nanği degsib mareqnub di unğum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nanği unub di laña.

⁶ Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A inği inği kalil qa utru. Iga aqa segi tamo unğasari tintinj unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A inği inği kalil atelenej. Iga kalil aqaq dena nambile em.

⁷ Ariya Kristen qudei nanği anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nanği nami inği uyo elenjoqnsib gisanj qotei nanjo sulum atrainjroqneb. Deqa bini nanği inği di uyqa oqnsib are gulbeinjreqlaqa endegsib are qaleqnub, “Iga sulum atrainjro qaji inği di uyqom di iga sulum nanği olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nanği degsib are qaleqnub.

⁸ Bole, gago inği uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga inği getentqom dena iga Qotei aqa nãngalaq di une ti sqasai. Iga inği uyqom dena iga tamo bole sqasai dego.

⁹ Ninği geregere are qaliy. Ninği inği bei uyqa are soqnim uyyi. Di une sai. Ariya ninği inği di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nanği ninği nunğsib dena ulonjosib uneq aiqab di uge. Deqa unğum, ninği inği di uyaib.

¹⁰ Ninği powo bole ti unub qaji ninği sulum nanjo atra tal miligiq gilsib dia inği uyoqnib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ninği nunğsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nanği inği di uyeqnub deqa unğum, e dego uyqai.” Osim a ulonjosim uneq aiqas.

¹¹ Nunjo powo dena ninği na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ninği qalie, Kristus a was deqa moiyej.

¹² Deqa ninği quiy. Ninği na Kristen was nanği uneq breinjrsib nanjo areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ninği Kristus dego une yonub.

¹³ Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonjosim uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

9

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaijoqnej

¹ Ninği ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqnem dena ninği are bulyeb. Ninği ijo kumbra deqa qaliesai kiyo?

² Tamo qudei nanngi mareqñub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nanngi degsib mareqñub di unngum. Ninngi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ninngi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ninngi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³ Tamo qudei nanngi ijo kumbra pegiyeqñub deqa e na kamba endegsi minjreqnum.

⁴ Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi inngi ti ya ti uyqa kere.

⁵ Iga unja oqa are soqñim Kristen unja osim laqñqa kere. Agi Pita a unja oqñsiq laqñu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nanngi ti dego unja oqñsib laqñub.

⁶ Ninngi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanngi silali wau uratoqñsib Qotei aqa wau ojeqñub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere.

⁷ Ninngi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqsai. Tamo bei a inngi yagwas di a inngi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nanngi taqatñjqas di a munngum qa q osim uyqas.

⁸ E mandam tamo nanngo areqalo dauryosim anjam di merngosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu.

⁹ Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nenngrenyej, “Makau nanngi inngi ñenngi parapariyoqñsib aqa sau taqal ateqñub. Deqa nanngi inngi ñenngi aqa damu uyqa yoqñib ninngi na nanngi saidñjraib.” O ijo was, Qotei a makau nanngi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰ A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nenngrenyej. Ninngi are qaliy. Tamo bei a inngi yagwas di inngi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a inngi ñenngi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas.

¹¹ O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ninngi aqaryaingoqñem di nunngo qunun qa. Deqa ninngi na kamba jejamu qa inngi inngi qa iga aqaryaingwajqa merngwom di iga une yosai. Iga nunngo are miligiq di Mondor aqa inngi yagobulem. Inngi di meliqo deqa ninngi na olo otorosib jejamu qa inngi inngi egwajqa merngwom di iga une yosai.

¹² Tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam qa ninngi aqaryaingeqñub deqa nanngi nunngoq dena olo silali inngi inngi yaingeqñub. Deqa iga dego nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqñem.

¹³ Atra tamo nanngi atra talq dena inngi oqñsib uyeqñub. Tamo nanngi atra bijal taqateqñub qaji nanngi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqñsib uyeqñub. Ninngi di qaliesai kiyo?

¹⁴ Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nanngi Qotei aqa anjam bole mare mare laqñub qaji nanngi dena silali oqñsib nanngo segi inngi awaiyoqñsib uyoqñqab.”

¹⁵ Ariya e nunngo inngi bei yaingwa osim anjam endi nenngrenyosai. E nunngoq dena silali inngi inngi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqai. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqñu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq.

¹⁶ E Yesus aqa anjam bole mare mare laqñub deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqñqai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas.

¹⁷ E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaieqñum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqñsim aqa anjam mare mare

laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali inġi inġi eqnum qamu.

¹⁸ Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E laña tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

Pol a tamo unġasari kalil nanġo kanġal tamo soqnej

¹⁹ E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di unġum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nanġo sorgomq di sosim nanġi kanġalnjqreqnum. E degyeqnum. Di kiyaaqa? E tamo gargekoba nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa.

²⁰ Deqa e Juda nanġo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa. Tamo nanġi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nanġo kumbra di dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa.

²¹ Tamo nanġi dal anjam saiqoji unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nanġi dal anjam saiqoji unub qaji nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa e nanġo kumbra dauryeqnum.

²² Tamo sinġila saiqoji unub qaji nanġo kumbra dego e dauryoqnsim sinġila saiqoji sobulejunum. Di kiyaaqa? E nanġi are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa. O ijo was ninġi quiy. E tamo kalil nanġo sorgomq di sosim nanġo kumbra dauryeqnum. Di kiyaaqa? E nanġi qudei are bulyetnjroqnit Qotei na nanġi elenqajqa deqa.

²³ E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondoj Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nanġo areqalo sinġilateqnum qaji nanġi dego awai di oqab.

Iga lan qure qaji awai oqajqa deqa gurgurqom

²⁴ E mandam tamo nanġo alan qa mernġwai. Tamo nanġi gurguroqnsib bubunqnum di nanġi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nanġi kalil bunjrsim awai oqas. Dego kere ninġi lan qure qaji awai oqa marsib sinġila na gurguroqniy.

²⁵ Tamo gurgureqnum qaji nanġi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nanġo segi jejamu qaloqnsib sinġilateqnum. Deqa gurgur batiamqa nanġi sinġila na gurgurqab. Nanġo awai di mandam qaji awai. Deqa nanġo awai di koboqas. Ariya lan qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas.

²⁶ Deqa e ururoqnsim laña lañaq di njam atosaieqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e laña lañaq di ijo ban waiyosaieqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo ban tinġsim geregere waiyeqnum.

²⁷ E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e sinġila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo unġasari nanġi lan qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nanġi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiam deqa e sinġila na waueqnum.

10

Iga kumbra uge uge dauryqajqa are prugwasai

¹ O ijo was ningi ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nanngi wadau sawaq di laqnabqa Qotei a lanbi miligiq di sosiqa nanngi gam osornjroqnej. Bati di nanngi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb.

² Nanngi kalil Moses dauryeb deqa nanngi lanbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb.

³ Bati deqa Qotei aqa Mondor a lan goge na nanngi kalil ingi anainjreqnaq uyoqneb.

⁴ Ya dego Mondor na nanngi kalil anainjreqnaq uyoqneb. Mondor na nanngi meniñ bei osornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nanngi uyoqneb. Meniñ di wadau sawaq di nanngi daurnjrnsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus.

⁵ Ariya Qotei a nanngi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nanngi gargekoba ñumnaq moreñeb.

⁶ Qotei na nanngi ñumnaq moreñeb. Di kiyaaqa? Iga bini unum qaji iga ulaosim nanngo kumbra uge dauryqa are pruggaim deqa.

⁷ Deqa ijo was kalil, ningi gisan qotei nanngi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nanngi gisan qotei nanngi qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nanngi qa endegsib nenngrenyeb unu, "Nanngi nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnaq ingi ti ya ti uyoqnsib alanoqneb."

⁸ O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nanngi sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nanngi ñumnaq moreñeb.

⁹ Iga Tamo Koba aqa singila lan tenemtqa osim a gisan yqasai dego. Agi gago moma qudei nanngi degyoqneb deqa Qotei na amal uge qarinjrnnaqa bosib nanngi uñinjrnab moreñeb.

¹⁰ Iga Qotei njrintqasai dego. Agi gago moma qudei nanngi degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lan angoro bei qarinyonaq aisiq nanngi padaltnjrej.

¹¹ Qotei na gago moma nanngi degsi nolanwotnjrej. Onaqa Moses a anjam di nenngrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nanngo kumbra uge dauryqa uratqom.

¹² Tamo bei a endegsi are qalqas, "E singila na tigelejunum." Ariya a olo geregere ñam ateme. A ulonjosim uneq aiyo uge.

¹³ Gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanngoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratngwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nungo singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetngqonimqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nanngi ti turtnjrsim bininjraq keresai

¹⁴ Deqa ijo was bole, ningi gisan qotei nanngi qa louoqnaib. Ningi nanngi torei uratnjrsib isaq giliy.

¹⁵ Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi merngonum. Deqa ningi ijo anjam di qusib geregere pegiyiy.

¹⁶ E ningi bengem qa anjam merngwai. Iga Qotei pailyoqnsim wain gamban uyeqnum di iga Kristus aqa len aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem ginngenyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum.

¹⁷ Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai.

¹⁸ Ningi Israel nanngo kumbra qa are qaliy. Israel nanngi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnum. Nanngo kumbra dena nanngi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnum.

¹⁹ Sulum nanği qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji inği di atraiyqa inği bole edegaib.

²⁰ Inği di sawa bei bei qaji nanği na oqnsib mondor uge nanği atrainjre-qnub. Nanği Qotei bole atraiyosaieqnub. Nanği Qotei qaliesai deqa nanği kumbra di yeqnub. Deqa ijo was nanği kumbra di uratıy. Uratqasai di nanği mondor uge nanği ti beterqab.

²¹ Nanği Tamo Koba aqa wain gamban ti mondor uge nanngo wain gamban ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Nanği Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanngo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib.

²² Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjin oqwas. Gago sinğila na Qotei aqa sinğila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²³ Kristen qudei nanği mareqnub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanği bole mareqnub. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaigwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga sinğilaqasai.

²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanği qa are qaloqnsim nanği aqaryainjroqnqom.

²⁵ Nanği inği qarinyo sawaq dena damu awaiyoqnsib uyoqniy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqneq kiyo sai kiyo nanği deqa nenemoqnaib. Nanği oqnsib uyoqniy. Nanği nunngo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.

Inği inği kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na inği goisim nanği metngimqa nanği a ombla gilqa are soqnim giliy. Gilsib inği kalil a na anaingwas qaji di nanği osib uyi. Nanği deqa nenemoqnaib. Nanği nunngo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole.

²⁸ Ariya Kristen was bei na nanği mernğwas, “Inği di sulum atrainjro qaji inği.” Degsi mernğimqa nanği was deqa are qalsib inği di osib uyaib. Nanği uyqab di nanği unetqab.

²⁹ Bole, nanği une yosai. Ariya tamo anjam mernğwo qaji a are qalqas, nanği une yonub. E deqa nanği mernğonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosaiamqa e inği uyqa are soqnim uyqai. Di e une yosai. Kiyaca e tamo bei aqa areqalo dauryosiy inği getentqai?

³⁰ E Qotei pailyosiy inği di uyqai di tamo bei a kiyaca e misilinqbas?

³¹ Deqa nanği inği ti ya ti uyqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib uyoqniy. Nanği kumbra bei yqa oqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnsib yoqniy.

³² Nanği na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ti uneq breinjraib.

³³ Nanği e nubiy. E na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole enjre-qnam nanği e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalosaieqnum. E tamo unğasari gargekoba nanği Qotei na elenqajqa deqa are qaloqnsim aqaryainjreqnum.

11

¹ Nanği ijo kumbra kalil dauryoqniy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqnum dego kere.

Unğa nanngo gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqnsib anjam kalil e nami merngoqnem qaji di geregere dauryeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibegnu.

³ Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nanngo gate di Kristus. Unja nanngo gate di tamo nanngi. Kristus aqa gate di Qotei.

⁴ Deqa tamo nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanngi gate tatal ataib. Nanngi gate tatal atqab di nanngi nanngo gate jemai yqab. Nanngo gate agi Kristus.

⁵ Ariya unja nanngi pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanngi nanngo gate kabutebe. Unja a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a unja qudei nanngo gate banqa torei milalteqnub qaji nanngi bul sqas.

⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di unqum, a aqa gate banqa dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme.

⁷ Tamo nanngi nanngo gate kabutaib. Di kiyaaqa? Nanngi Qotei sigitoqnsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqnub. Ariya unja nanngi nanngo segi tamo nanngo ñam ti singila ti boleq ateqnub.

⁸ Qotei a unja aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena unja gereiyej.

⁹ Qotei a unja qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa unja gereiyej.

¹⁰ Deqa unja nanngi nanngo segi gate kabutebe. Nanngi degyqab di lan angro nanngi unsib marqab, "Bole, nanngi nanngo segi tamo nanngo sorgomq di unub."

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Unja nanngi nanngo segi qa sai. Tamo nanngi dego nanngo segi qa sai.

¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena unja gereiyej deqa unja nanngi tamo nanngo. Tamo nanngi unja nanngoq dena ñambabeqnub deqa tamo nanngi unja nanngo. Ariya Qotei a segi qujai ingi ingi kalil qa utru.

¹³ Unja a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Ningi segi mariy.

¹⁴ Iga qalie, tamo nanngi gate mariñ uratqab di kumbra bolesai.

¹⁵ Ariya unja nanngi gate mariñ uratqab di bolequja. Di nanngo wala bole. Nanngo gate mariñ di Qotei na enjroqnsiq dena nanngo gate kabuteqnu.

¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ñirinjosim gotranjaiq. A gotranjqas di a endegsi poiyem, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi dego kumbra bei dauryosaieqnub.

Korin Kristen nanngi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnub

¹⁷ Ariya e nunngo kumbra qudei qa areboleboleibosaieqnu. E deqa ningi merngwai. Ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi kumbra bole babto-saieqnub. Ningi kumbra uge babteqnub.

¹⁸ E mati deqa ningi merngwai. E anjam endegsi quem. Ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi pupooqnsibqa anjam na qoteqnub. E anjam di qusim endegsi are qalem, "Bole, nanngi degyeqnub."

¹⁹ O was ningi pupoeqnub di kere. Ningi puposai qamu tamo yai nanngi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnub di ningi qaliesai qamu.

²⁰ E quem, ningi koroeqnub di ningi Tamo Koba a qa are qalsib ingi uyqajqa deqa koroosaieqnub.

²¹ Ningi qudei qunjan bolet deqa ningi namo boqnsib Qotei tal miligiq di ingi uyekriteqnab Kristen was qudei nanngi bunu boqnsib mamnjreqnu. Ningi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnub.

²² Nungo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo ingi saiqoji nanngi jemai enjreqnub. Nungo segi segi tal unu deqa ningi mati nungo talq di ingi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooiy. Ariya ningi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy merngwai? E nungo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi merngwai e? Sai. E degsi merngwasai.

Pol a benngem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya benngem qa anjam e nami merngem qaji di olo merngwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanngi banq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiq Qotei pailyosiqqa bem di gingenyosiqqa aqa angro nanngi enjrsiqqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryaingwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁵ Degsi minjrnaqa nanngi bem uynab koboonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqqa minjrej, “Wain gamban endi ijo len. Len di aisim Qotei aqa anjam bunuj singilatqas. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.”

²⁶ O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatin osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniq mondon a olo bqas.

Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa ningi mati nungo segi so peleiyiy

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti len ti ugetqas. Dena a une yqas.

²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem.

²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas.

³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu.

³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai.

³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondon iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa korooqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nungo Kristen was nanngi qa tarihoiy.

³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooiy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe engwas.

Ijo anjam qudei e mati nenngenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

12

Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu

¹ O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy.

² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nanngi na ningi titngeqnaqqa ningi nanngi daurnjroqneq. Gisan qotei nanngi di anjam marqa keresai.

³ Deqa nıngi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu.

⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu.

⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu.

⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaaqa? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nanngi geregereinjraqajqa deqa.

⁸ Mondor na tamo qudei nanngi aqaryainjreqnu deqa nanngi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjreqnu deqa nanngi Qotei aqa qalie babteqnu.

⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjreqnu deqa nanngi Yesus qa nanngo areqalo tulan singilaboleteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nanngi aqaryainjreqnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnu.

¹⁰ Tamo qudei nanngi Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nanngi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnu. Tamo qudei na mondor kalil nanngi peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nanngi di bole. Mondor nanngi di uge.” Tamo qudei nanngi meñ bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam mareleneqnu. Tamo qudei nanngi qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu.

¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nanngi segi segi keretnjreqnaqa nanngi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nanngi segi segi jejamu qujai. Nanngo ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di turtosib unub. Kristus a dego degsi unu.

¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgobulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kanjal tamo. Iga qudei kanjal tamo sai. Di ungun. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

¹⁵ Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁶ Dabkala a marqas, “E namdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Namdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu.

¹⁷ Gago jejamu a namdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim inji quleqqwas? Di dego keresai.

¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej.

¹⁹ Gago jejamu a namdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai.

²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Namdamu na ban minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulan. E segi wauqa kere.” Degsi minjqas keresai.

²² Nanngi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanngi qudei singila kiñala unub. Ariya nanngi wau bole yeqnu deqa iga na nanngi uratnjraqa keresai.

²³ Iga nan̄gi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nan̄gi gereinjreqnum. Nan̄gi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nan̄gi kabutnjreqnum.

²⁴ Nan̄gi qudei uno boledamu deqa iga na nan̄gi kabutnjrosaeqnum. Ariya Qotei na nan̄gi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nan̄gi qudei ñam saiqoji unub qaji di Qotei na olo ñam soqtetnjreqnu.

²⁵ Gago jejamu a poelenjaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nan̄gi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnum.

²⁶ Bei a jaqatin̄ oqas di nan̄gi kalil dego jaqatin̄ oqab. Bei a ñam koba oqas di nan̄gi kalil a ombla areboleboleinjrqas.

²⁷ Nin̄gi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Nin̄gi segi segi aqa jejamu miligiq di unub.

²⁸ Qotei na Kristen tamo un̄gasari nan̄gi wau segi segi enjreqnu. Nan̄gi qudei a na qarinjreqnaqa nan̄gi aqa anjam mare mare laqnum. Nan̄gi qudei a na wau enjreqnu deqa nan̄gi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnum. Nan̄gi qudei a na wau enjreqnu deqa nan̄gi aqa anjam plalteqnum. Nan̄gi qudei a na singila enjreqnu deqa nan̄gi aqa man̄wa babteqnum. Nan̄gi qudei a na singila enjreqnu deqa nan̄gi tamo mainjro qaji nan̄gi boletnjreqnum. Nan̄gi qudei a na wau enjreqnu deqa nan̄gi na tamo un̄gasari nan̄gi aqaryainjreqnum. Nan̄gi qudei a na Kristen gate atelenejqnu deqa nan̄gi na aqa wau taqateqnum. Nan̄gi qudei a na men̄ bulyetnjreqnu deqa nan̄gi qure utru segi segi nan̄go anjam marelen̄eqnum.

²⁹ Deqa e nin̄gi endegsi nenem̄ngwai. Qotei na nan̄gi kalil qarinjreqnaqa nan̄gi aqa anjam mare mare laqnum e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnum e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa anjam plalteqnum e? Sai. Nan̄gi kalil Qotei aqa man̄wa babteqnum e? Sai.

³⁰ Nan̄gi kalil tamo mainjro qaji nan̄gi boletnjreqnum e? Sai. Nan̄gi kalil men̄ bulyoqnsib qure utru segi segi nan̄go anjam marelen̄eqnum e? Sai. Nan̄gi kalil qure utru segi segi nan̄go anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnum e? Di dego sai. Qotei na nan̄gi kalil wau segi segi enjreqnu.

³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil di bolequja. Nin̄gi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulan̄ boledamu bei e na ubtosiy nin̄gi mern̄git quiy.

13

¹ Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Nin̄gi quiy. E men̄ bulyosiy qure utru segi segi nan̄go anjam kiyo lan̄ an̄gro nan̄go anjam kiyo maroqn̄qai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lan̄a noul bulosim qatron̄kobaqas. Osim gruma bul lan̄a anjam atqas.

² E Qotei aqa medabu osiy anjam palonteqn̄qai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babteleñqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulan̄ singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ñamgalaq di bolesai.

³ E ijo in̄gi in̄gi kalil elen̄osiy tamo sougetejunub qaji nan̄gi jeisiy enjrqai kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nan̄go ban̄q di atitqa nan̄gi na osib ñamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴ Tamo ungasari nanği qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nanği gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nanği kumbra bole enjroqñqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqñim nanği a qa are ugeinjrqsai. Nanği nanço segi ñam soqtqsai dego.

⁵ Nanği diqoqñsib sqasai. Nanği nanço segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqsai. Nanği urur ñirinqsai. Tamo bei na nanği kumbra uge enjrimqa nanği deqa a kambatqsai.

⁶ Nanği kumbra uge qa areboleboleinjrqsai. Nanği kumbra bole qa areboleboleinjrqsai.

⁷ Nanği gulbe kalil qoboioqñsib siñgila na tigelesqab. Sosib gaigai Qotei qa nanço areqalo siñgilatoqñsib a qa tariñoqñqab.

⁸ Qalaqalaiyo kumbra di koboqa keresai. Tamo qudei nanği Qotei aqa medabu oqñsib aqa anjam palonteqñub. Wau di koboqas. Tamo qudei nanği qure utru segi segi nanço anjam mareleñeqñub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nanği Qotei aqa qalie babteqñub. Wau di dego koboqas.

⁹ Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquiqeñnu. Iga Qotei aqa medabu oqñsim anjam palonteqñum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquiqeñnu.

¹⁰ Mondon Yesus a olo bosim inği inği kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquiqeñnu qaji di torei koboqas.

¹¹ Nami e angro kiñlala sosimqa e angro kiñilala nanço anjam ti powo ti areqalo ti oqñsim walweloqñem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e angro kiñilala nanço kumbra di uratem.

¹² Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquiqeñnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu gegerere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra gegerere qalieosai unum. Mondon iga Qotei aqa ulatamu unsiñmqa bati deqa iga a qa gegerere qalieqom. A iga qa gegerere qalieeqñnu dego kere iga kamba a qa gegerere qalieqom.

¹³ Iga Qotei qa gago areqalo siñgilateqñum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqñum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunñjrejunu.

14

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

¹ Deqa ijo was kalil, niñgi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqñiy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na niñgi engeqñu qaji di yqajqa tulan siñgilaoqñiy. Wau boledamu bei agiende. Niñgi Qotei aqa medabu oqñsib anjam palonteqñiy.

² Niñgi qalie, tamo nanği meñ bulyoqñsib qure utru segi segi nanço anjam mareqñub di nanği Qotei segi minjeqñub. Nanği tamo nanği minjrosaiqñub. Mondor na nanği siñgila enjreçnaqa nanği uli anjam mareqñub. Deqa tamo bei a qusim poiyyqa keresai.

³ Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam aqa damu babteqñub di tamo nanği quoqñsib poinjeqñnu. Deqa anjam dena nanği siñgilatñjroqñsiq nanği kumbra bole yqajqa are tigeltetñjroqñsiq nanço are miligi latetñjreçnu.

⁴ Tamo nanği meñ bulyeqñub di nanği nanço segi are miligi siñgilateqñub. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği anjam aqa damu babteqñub di nanği na Kristen kalil nanği dego siñgilatñjreçnu.

⁵ Ijo are endegsi unu. Ningi kalil meŋ bulyoqnqab di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tulaŋ bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei naŋgo anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiym ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil naŋgi singilatnjqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meŋ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen naŋgi singilatnjqasai.

⁶ O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy meŋ bulyosiy qure utru bei naŋgo anjam merngit ningi qusib poiŋwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryaiŋwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babbatqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poiŋwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryaiŋwas.

⁷ Ingi qudei ŋambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombiŋ anjamimqa kiyo ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poiŋwas? Di keresai.

⁸ Tamo naŋgi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai naŋgi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai.

⁹ Dego kere ningi meŋ bulyosib qure utru bei naŋgo anjam marqab di tamo naŋgi kiyersib qusib poinjqas? Keresai. Nungo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas.

¹⁰ Bole, mandamq endi qure utru segi segi naŋgo anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti.

¹¹ Ariya tamo bei na qure utru bei naŋgo anjam e merbim qusiy aqa damu poiŋwasai di a e qa marqas, “A yaun tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai, “A dego yaun tamo.”

¹² O ijo was kalil, e qalieonum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojajqa tulaŋ arearetŋgeqnu. Deqa ningi na Kristen naŋgi singilatnjqajqa wauoqniy.

Meŋ bulyo kumbra

¹³ Ariya nungo ambleq di tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei naŋgo anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailyem, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.”

¹⁴ Ningi are qaliy. E meŋ bulyosiy qure utru bei naŋgo anjam na Qotei pailyqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailyimqa ijo areqalo a laŋa quqwas.

¹⁵ Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnqai dego.

¹⁶ Ni ino mondor na segi Qotei pailyosim binjiyqam di tamo laŋaj bei a sosim ino pailyo di poiŋwasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.”

¹⁷ Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjiyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiŋwasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai.

¹⁸ E ningi kalil tulaŋ buŋgosim bati gargekoba meŋ bulyeqnum. Deqa e Qotei minjeqnum, “Keretonum.”

¹⁹ Ariya Kristen naŋgi Qotei louqa koroesoqniŋba e naŋgo koroq di anjam truquyala segi minjroqnit naŋgi qusib poinjqas di tulaŋ bolequja. E meŋ bulyosiy qure utru segi segi naŋgo anjam olekoba totoryosiy naŋgi minjroqnit naŋgi poinjqasai di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiŋilala naŋgi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole naŋgi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom naŋgi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom naŋgi kumbra uge qa poinjrosaiqnu.

²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nanngo men na ningi anjam merngit ningi ijo anjam quetbqasai.’ ”

²² Deqa ijo was, men bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilatosaeqnuub qaji nanngi aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilateqnuub qaji nanngi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilateqnuub qaji nanngi aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nanngo areqalo singilatosaeqnuub qaji nanngi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil men bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam maroqnqab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lanaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nanngi kiyo nunngo koro miligiq gilsib nunngo anjam di qusib ningi qa marqab, “Nanngi nanarionub deqa anjam di mareqnuub.”

²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqanqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lanaj bei kiyo a nunngo koro miligiq gilsim nunngo anjam di qusim a poiyyas. Yim anjam dena aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas.

²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi merngwas, “Bole, Qotei a nunngo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam plaltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nanngo anjam aqa damu poingim ubtoqniy. O ijo was, nunngo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nanngi singilatnjroqniy.

²⁷ Tamo qudei nanngi men bulyqa are soqnmqqa ningi na minjrib nanngi aiyel kiyo nanngi qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargekoba nanngi men bulyqab di bolesai. Ariya nanngi koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nanngi men bulyosib anjam maroqnibqa ningi na anjam ubto tamo bei minjrib a nanngo anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nanngi qusib poinjrqqas.

²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei sosaiamqqa men bulyo tamo nanngi anjam maraib. Nanngi mequmosib nanngo segi are miligiq di Qotei pailyebe.

²⁹ Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego minjribqa nanngi aiyel kiyo nanngi qalub kiyo segi anjam palontqnebe. Tamo gargekoba nanngi anjam palontqnaib. Nanngi anjam palontqnbqa tamo qudei na nanngo anjam di geregere pegiyuqnebe.

³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontqnm ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme.

³¹ Ningi segi segi kalil kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontqniy. Palontqnb Kristen kalil nanngi quoqnsib poinjroqnm anjam dena nanngi singilatnjroqnqas.

³² Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi minjribqa nanngi nanngo segi so geregere taqatoqnsib anjam palontqnebe.

33-34 Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiqa aqa wau bei niñaqyosaieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nanngi Kristen koroq di anjam maraib. Nanngi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nanngi degyeqnu. Deqa ungasari nanngi nanngo segi ñam aguq atoqnsib nanngo tamo nanngo sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu.

35 Deqa Kristen koroq di ungasari nanngi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnim ninngi na nanngi endegsib minjriy, “Yaintim nunngo segi talq di ninngi nunngo gumbulun nanngi nenemnjrib nanngi na anjam aqa damu merngwab.” Ninngi na ungasari nanngi degsib minjriy. Di kiyaaqa? Ungasari nanngi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai.

36 O ijo was, Qotei aqa anjam nunngoq dena namoqna brantej e? Ninngi segi na Qotei aqa anjam osib nunngo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam osaieqnu e? Sai.

37 Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiym, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tintinj.”

38 Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di ninngi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.”

39 Deqa ijo was, ninngi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanngi men bulyoqniy ninngi na nanngi saidnjraib.

40 Ninngi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniy.

15

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

1 O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy ninngi merngwai. Anjam di agi ninngi osib singila na tigelejunub.

2 E qalie, anjam e palontoqnem qaji di ninngi torei ojsib nunngo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na ninngi elenjej. Ninngi laja baban na singilateb qamu Qotei a ninngi elenqa keresai qamu.

3 Anjam bole e ninngi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu.

4 A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu.

5 A subq na tigelosiqqa Pita aqaq di brantonaq unej. Osiqa aqa angoro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb.

6 Osiqa bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanngi gargekoba bini unub. Ariya nanngi qudei moreneb.

7 Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiqa aqa anjam maro tamo kalil nanngoq di dego brantonaq uneb.

8 Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Unja bei a bati grotosim aqa angoro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem.

9 E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa ninngi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu.

10 Ariya Qotei a e qa are boleiyej deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyej aqa kumbra di laja ulonjosai. E aqa kumbra di osim singila na

waukobaeqnum. Ijo wau di tulan kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanjo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyej deqa aqa singila na e wau di yeqnum.

¹¹ Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di ungum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nunjo areqaloq di singilateb.

Tamo ungasari moreno qaji nanji olo subq na tigelqab

¹² Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palonteqnsim laqnum. Ariya kiyaga ningi qudei mareqnum, “Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai”?

¹³ Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁴ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laja ulonej qamu.

¹⁵ Qotei na tamo moreno qaji nanji olo subq na tigeltjrqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.”

¹⁶ Qotei na tamo moreno qaji nanji olo subq na tigeltjrqas anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu.

¹⁷ Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laja ulonej qamu ningi nunjo uneq di unub qamu.

¹⁸ Deqa tamo nanji nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosis moreneb qaji nanji torei padaleb qamu.

¹⁹ O ijo was kalil, iga ingi bole bole Kristus na mondon egwas qaji deqa tarijeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa ingi ingi qa segi tarijeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanjo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰ Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreneb qaji nanji qa namoosiq subq na tigelej.

²¹ Ningi qalie, tamo qujai Adam a une atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelqasai qa utru.

²² Adam aqa moma kalil nanji moreneqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nanji olo nambile oqab.

²³ Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim nambile oqom. Namogna Kristus a subq na tigelej. Mondon a olo lan qureq na bamqa iga aqa segi tamo ungasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴ Iga subq na tigelamqa dijo bati brantqas. Bati deqa mandor nanji ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanjo singila ti kalil Kristus na kobotjrqas. Osim a na ingi ingi kalil elenosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim ingi ingi kalil di taqatqas.

²⁵ Kristus a degyqas. Di kiyaga? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim dijo bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nanji joqsim aqa sorgomq di atim a na nanji taqatnjresqas.

²⁶ Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nanji di kobotnjrsim ariya a moiyo dego kobotqas.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na ingi ingi kalil elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na ingi ingi kalil di elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai.

²⁸ Mondon Qotei na ingi ingi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa Niri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na ingi ingi kalil di tulan bunjrsimqa a nanjo Mandor Koba sosim bati gaigai nanji taqatnjroqnas.

²⁹ Ninji qalie, tamo qudei na tamo moreno qaji nanji aqaryainjroqnsib nanjo sawa osib yanso eqnub. Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nanji kiyafa kumbra degyeqnub?

³⁰ Od, tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nanji iga qa njirinoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnub. Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyafa anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum?

³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ninji qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ninji gago Tamo Koba Kristus Yesus beteryejunub deqa e ninji qa tulan areboleboleibeqnu.

³² Jeu tamo nanji wagme juwan bul unub deqa nanji na e moiyoqbqa laqnub. E Efesus qureq di nanji ti qotoqnem. E mandam qaji ingi ingi oqajqa marsim nanji ti qotosaioqnem. Tamo moreno qaji nanji olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, "Iga nebe kiyo moiqom deqa unqum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnim ingi ti ya ti uyoqnoqom." Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na ninji gisanqab deqa ninji geregere nam atoqniy. Anjam bei unu di ninji qalie. Anjam agiende, "Ninji tamo uge uge nanji koba na laqnaib. Laqnaib di nanji na nunjo areqalo niñaqyetngibqa ninji kumbra bole uratosib nanji daurnjrqab." Anjam degsi unu.

³⁴ Deqa ninji areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Ninji quiy. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei qaliesai bole sai. Ninji jemaingwajqa deqa e ninji degsi merngonum.

Tamo moreno qaji nanjo jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, "Tamo moreno qaji nanji kiyersib olo subq na tigelqab? Nanjo jejamu kiyero osib olo tigelqab?"

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Ninji qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a lanja mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas.

³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas.

³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nanji tanu segi segi enjrqas. Nanjo tanu di uno segi segi.

³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nanji dego nanjo jejamu uno segi segi.

⁴⁰ Lan goge qaji ingi ingi nanjo uno bei. Mandam qaji ingi ingi nanjo uno bei. Lan goge qaji ingi ingi nanjo wala bei. Mandam qaji ingi ingi nanjo wala bei.

⁴¹ Sen ti bai ti bongar ti nanjo rian segi segi. Bongar kalil dego nanjo rian segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nanji kere dego. Tamo nanji moreneqab nanjo jejamu subq ateqnub di qusaqnu. Nanji subq na tigelabqa nanjo jejamu olo qusaqasai. Nanji nambile gaigai sqab.

⁴³ Tamo nanji moreneqab nanjo jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nanji subq na tigelabqa nanjo jejamu tulan boledamu sqas. Tamo nanji

moreñeqnab nanjo jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nanji subq na tigelabqa nanjo jejamu singila ti sqas.

⁴⁴ Tamo nanji moreñeqnab nanjo jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nanji subq na tigelabqa nanjo jejamu lan qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan qure qaji jejamu dego sqas.

⁴⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan qure qaji nambile egwas.

⁴⁶ Lan qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam qaji nambile a namoqna brantej. Lan qure qaji nambile a bunuqna brantqas.

⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej.

⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nanji dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nanji dego lan qure qaji tamo sqab.

⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondon iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Qotei na mandam tamo nanji elenqa keresai. A nanjo Mandor Koba sosim nanji taqatnjrqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di nambile gaigai sqa keresai.

⁵¹ Deqa e uli anjam bei ningi endegsi merngwai. Iga kalil moiqasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom.

⁵² Qotei na gul bunu geten qaji anjamimqa tamo nami moreñeb qaji nanji subq na tigelqab. Deqa nanjo jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiyoasai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanji ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqajatqas.

⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom.

⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nenjrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan singilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej.

⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaoqnsim tamo nanji qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanji qaja na ñumeqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

⁵⁶ O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam.

⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejnum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulan binjiyoqnoqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lan wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

¹ Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nanngi qa silali koroiyiy. Silali koroiyqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanngi osornjrnam nanngi dauryeb. E ningi dego gam di osorngit dauryiy. Gam agiende.

² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqqa ningi segi segi silali soqnm oto oqnsib nunngo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroiyib e na osiy qarinyit Jerusalem aiqas. Deqa bati di ningi olo silali qa namqasai.

³ E botqa ningi na tamo qudei giltjnrib e nenngren bei nanngi enjrsiy qarinjrit nanngi silali di osib Jerusalem aiqab.

⁴ E dego aiqa are soqnm nanngi na e daurbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nanngoq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nanngi unjrsiy bunuqna e nunngoq bqai.

⁶ E nunngoq bosiy ningi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo ningi koba na soqnit ulili bati koboqas. E ningi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit ningi na e silali qa aqaryaibib e gilqai.

⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala ningi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba ningi koba na sqai.

⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nanngo yori bati koba nam Pentikos di brantqas.

⁹ Qotei na gam waqtetbej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nanngi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nanngi ijo wau di ugeueiyqajqa laqnum.

¹⁰ Timoti a nunngoq bamqa ningi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A ningi koba na are lawo sqas. Ningi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum.

¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa nam ugetaiq. Ariya Timoti a olo ningi uratngosim walwelqa laqnmqqa ningi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nanngi koba na ijoq bqab deqa e nanngi qa tariñoqngai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa ningi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nanngi Korin Kristen nanngoq giloqnb ni nanngi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nunngoq bqajqa bati kereamqa a nunngoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Osib singila na tigelqnsib Yesus qa nunngo areqalo singilatoqniy. Ningi gulbe bei qa ulaaib. Ningi singila na soqniy.

¹⁴ Osib ningi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nanngi are bulyosaisonabqa Stefanas aqa tal qujai nanngi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nanngi Qotei aqa tamo ungasari nanngi qa wauoqnsib unub. O ijo was ningi di qalie. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai.

¹⁶ Ningi tamo deqaji nanngo sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnum qaji nanngo sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nunngo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nanngi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Ningi kalil ijoq bqa keresai deqa nanngi kamba ijoq beb.

¹⁸ Bosib ijo are latetbeb. Nanngi nami nunngo are dego latetngoqneb. Deqa ningi tamo deqaji nanngi qa tulan areboleboleingoqneme.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nan̄gi na niŋgi kaiyeiŋgonub. Akwila Prisila wo nan̄gi aiyel dego niŋgi qa tulaŋ arebolebolein̄jreqnu deqa nan̄gi Tamo Koba aqa ñam na niŋgi kaiyeiŋgonub. Tamo ungasari kalil nango aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji nan̄gi dego niŋgi kaiyeiŋgonub.

²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nan̄gi na dego niŋgi kaiyeiŋgonub. Ariya niŋgi na nuŋgo Kristen was nan̄gi segi segi kundoqn̄jriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nan̄gi yeqnub.

²¹ E Pol. E ijo segi baŋ na kaiye anjam endi neŋgreŋyosim nuŋgoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ŋolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a niŋgi qa are boleyeme.

²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na niŋgi kalil qalaqalaiŋgeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ninği Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ninği ti Qotei aqa segi tamo unğasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nanği qa ti qarınyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanği aiyel ninği qa are boleinjrimqa ninği lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei.

⁴ Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo unğasari gulbe ti unub qaji nanço are latetnjreqnum.

⁵ Kristus a jaqatin koba qoboiej deqa iga a ombla jaqatin koba qoboieqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaqa iga a ombla are tulan laejunum.

⁶ O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunço are latetngosim ninği elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunço are latetngoqnqas. Yimqa jaqatin iga qoboieqnum qaji di ninği dego qoboioqnsib singila na tigelesqab.

⁷ Iga ninği qa gago areqalo singilatosisim endegsi mareqnum, bole, ninği singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ninği iga ti beterosim jaqatin eqnum deqa Qotei na ninği iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸ O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. O ijo was, ninği gago gulbe deqa qalieoiy.

⁹ Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyaya? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nanği olo subq na tigeltnjreqnu.

¹⁰ O ijo was, gulbe dena iga moiyoqwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atetgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atetgoqnqas. Yim iga bole sqom.

¹¹ O ijo was ninği iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunço pailyo de ti tamo unğasari gargekoba nanço pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ninği na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo unğasari gargekoba nanği Qotei tulan binjiyoqnqab.

Pol a Kristen nanği gisanjnrosaioqnej

¹² O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintin segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nanço powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyoqnsiq

kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nanji kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ninji dego kumbra tulan boledamu enjoqnem.

¹³⁻¹⁴ Ijo anjam endi ninji sisiyosib poingwajqa deqa e nenngrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ninji geregere poingosai unu. Ariya ijo are endegsi unu. Ninji ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib dijo bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqajqa batiamqa ninji e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ninji qa tulan areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, ninji ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ninji merngem, “E mati nungoq bosiy ninji uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaga? Qotei na ninji gereingo aiyeltngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ninji silali qa aqaryaibibqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem.

¹⁷ Ninji endegsib are qaleqnu kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisannej. A mandam tamo nanjo kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A lana odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ninji e qa degsib are qalaib.

¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ninji merngeqnum. E lana odoqnsim olo saidosaieqnum.

¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Niri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ninji merngoqnem. Ninji qalie, Yesus a dego lana odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa nam na odeqnu.

²⁰ Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa nam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa nam soqteqnum.

²¹ Qotei a segi na ninji iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ninji iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltnej.

²² Osiqa aqa toqor egsiqa gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanji gulbe enjra uratosiq deqa a nanjoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa nam na ninji endegsi merngwai. E ninji gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai.

²⁴ Nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di iga na lana taqatosieqnum. Iga ninji ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaga? Ninji tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ninji nunjo areqalo Yesus qa geregere singilatosib tigelejunub.

2

¹ Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nunjoq bqasai.

² E ninji are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ninji segi na ijo are boletetbqa kere.

³ Deqa e nunjoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nunjoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nenngrenyosim nunjoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ninji kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas.

⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nenngrenyem. E ninji are gulbetetngwa osim anjam di nenngrenyosai. E ninji tulan qalaqalaingeqnum di ninji qalieqajqa deqa e anjam di nenngrenyem.

Ninji na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba mernɣwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetɣej.

⁶ Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kereqo.

⁷ Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosib aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge.

⁸ Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torei qoreiyosai.

⁹ E nunɣo kumbra tenemtosi y ningi ijo anjam kalil dauryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nenɣrenyosim nunɣoq qarinyem.

¹⁰ Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa ɳamgalaq di kobotetqai.

¹¹ Tamo uge Satan na iga gisaɳgosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹² O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem.

¹³ Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nanɣi olo uratnrsim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nanɣi qoto bunyeqnum

¹⁴ Qotei a gaigai iga aqaryaieqnaqa iga Kristus aqa siɳgila na qoto bunyeqnum. Deqa e Qotei tulan binieqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo unɣasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanɣi Qotei qa bole poinjreqnu. Nango powo di saban quleq ti bolequja bul.

¹⁵ Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo unɣasari Qotei na eleneqnu qaji nanɣi ti tamo unɣasari padalqa gamq di unub qaji nanɣi ti nangoq aieqnu.

¹⁶ Quleq dena tamo unɣasari padalqa gamq di unub qaji nanɣi moiyojnreqnu. Osiqa tamo unɣasari Qotei na eleneqnu qaji nanɣi ɳambile enjreqnu. Tamo yai nanɣi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai.

¹⁷ Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nanɣi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnum. Ariya iga nanɣi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisaɳ na wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ɳamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

3

Yesus aqa wau tamo nanɣi anjam bunuj mare mare laqnum

¹ Iga gago segi ɳam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nenɣrenyqab di unɣum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago ɳam soqtetgwab di dego unɣum. Iga deqa are qalosaieqnum.

² Ningi segi nenɣren bulosib gago kumbra qa saeqnsib laqnum. Ningi nenɣren bul unub deqa tamo kalil nanɣi nenɣren di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nenɣren di gago are miligiq di unu.

³ Kristus a segi na anjam di nenɣrenyobulej. Nenɣren di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nenɣren di ningi segi. Agi iga ningi wauetɳeqnum. Kristus a mandam tamo bei aqa siɳgila na anjam di nenɣrenyosai. A Qotei ɳambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa siɳgila na anjam di nenɣrenyej. A meniɳq di nenɣrenyosai. A tamo unɣasari nanɣo are miligiq di nenɣrenyej.

⁴ Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa ñam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas.

⁵ Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum.

⁶ Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqnsim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenjyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nanngi ñambile enjreqnu.

⁷ Od, dal anjam na tamo ungasari nanngi moyotnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami meniñq di nengrenjyonaqa a rian ti brantej. Deqa Moses aqa ulatamu rianonaqa Israel tamo ungasari nanngi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamotnjrej. Bunuqna rian di olo koboej.

⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunyejunu. Mondor aqa wau di olo torei rianosi qogoej.

⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergoqnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu.

¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej.

¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum.

¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaaqa? Israel nanngi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej.

¹⁴ Israel nanngo areqalo getenjresoqnej deqa nanngi anjam namij sisiyoqneb di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu.

¹⁵ Od, bati gaigai Israel nanngi Moses aqa dal anjam sisiyeqnum di nanngo areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nanngi nami degsib soqneb agi bini unub.

¹⁶ Ariya tamo nanngi arebulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas.

¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor. Niñgi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nunngo une na niñgi olo taqatngwa keresai. Niñgi bole sqab.

¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqnom. Unoqnim rian di gagoq di tulan kobaoqnimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

4

Qotei aqa wau tamo nanngi web bul unub

¹ Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojajqa asgigo-saieqnu.

² Kumbra uge uge kalil tamo nanngi na ulitoqnsib yeqnum qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan kumbra na walwelo-saieqnum. Iga Qotei aqa anjam

bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nanği gago kumbra di unoqnsib nanęo are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa nęangalaq di wau bole yeqnum.

³ Ariya tamo unęasari padalqa gamq di unub qaji nanği Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaieqnu.

⁴ Mandam endeqa gisaņ qotei Satan a na tamo unęasari Kristus qa nanęo areqalo siņgilatosaiieqnum qaji nanęo areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nanęo are miligiq aiqa keresai. Nanği Kristus aqa suwaņ unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Niņgi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, "Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa ñam na niņgi wauetņeqnum." Iga anjam degsi palonteqnum.

⁶ Tulaņ nami Qotei a iņgi iņgi kalil gereiyqa osiqa endegsi marej, "Ambru aqaq na suwaņ brantqas." Ariya bunuqna Qotei aqa suwaņ di gagoq bosiqqa gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere uneqnum. Kumbra dena iga suwaņ bole unoqnsim Qotei aqa rian poiqeqnu.

⁷ O ijo was, iņgi tulaņ boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga siņgila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiy qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nanği iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, "Pol a aqa segi siņgila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa siņgila kobaquja na wau di yeqnu. Siņgila dena mandam qaji siņgila tulaņ bunyejunu." Tamo kalil nanği degsib qalieeqnub.

⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Iņgi iņgi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya iņgi iņgi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu.

⁹ Jeu tamo nanği na iga jaqatiņ egeqnum. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nanği dena iga lugoqnsib ñeiotgeqnum. Ariya nanği na iga torei ugeugeigosaieqnum.

¹⁰ Gago jejamuq di tamo unęasari nanği gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnum. Deqa Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq nanği uneqnub.

¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nanği na bati gaigai iga moiyo otgwa laqnum. Nanęo kumbra dena Yesus aqa nambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo unęasari nanği uneqnub.

¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya nambile a nuņgoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo siņgilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei nenęrenę di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, "E Qotei qa ijo areqalo siņgilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum." O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo siņgilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondoņ a na iga dego subq na tigeltgwas. Osim iga niņgi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas.

¹⁵ E anjam di niņgi mernęonum. Di kiyaaqa? E qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena niņgi aqaryaiņeqnu. Gam dena Qotei a tamo unęasari tulaņ gargekoba nanği qa are boleiyeqnu. Deqa nanği Qotei biņjiyoqnsib aqa ñam soqteqnum.

Iga lan qure qaji iņgi iņgi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqajqa asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq siņgilaieqnu.

¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqnum qaji di tulan kokba sai. Nanngi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondon iga lan qureq di so bole gaigai sqom. Ingi bole bole iga mondon oqom qaji di tulan boledamu. Ingi bole bole dena mandam qa ingi ingi tulan bunjrejunu.

¹⁸ Ingi ingi iga gago namdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga ingi ingi di koqyosaieqnum. Ingi bole bole iga gago namdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

5

¹ Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondon Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lan qureq di bati gaigai sqas.

² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lan qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu.

³ Iga tal di jugwom di iga olo lan sqasai. Iga jejamu bunuj oqom.

⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeiqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqas qaji endi uratosim olo jejamu nambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu.

⁵ Nambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶ Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga lan qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum.

⁷ Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum.

⁸ Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Lan qure a gago qure utru sqas.

⁹ Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo lan qureq oqsim dia sqom kiyo di unqum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum.

¹⁰ Iga qalieonum, mondon iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segi egwas.

Iga tamo unqasari nanngo are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum

¹¹ Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo unqasari nanngo are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nunngo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum.

¹² O ijo was, iga gago segi nam soqtqa marsim anjam endi nengrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum. Tamo qudei nanngi lan baban na kumbra bole yqajqa arearet-njreqnu. Nanngi are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaiqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nanngi di tingitnjroqnsib dalnjroqniy.

¹³ Tamo nanngi di endegsib mareqnuq, "Pol a nanari tamo." Nanngo anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum. Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum.

¹⁴ Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenjobulem.

¹⁵ Od, a iga kalil qa moiyej. Iga n̄abile unum deqa iga gago segi jējamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnqom.

¹⁶ Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo un̄gasari nan̄gi peginjro-saieqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaieqnum.

¹⁷ Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Niŋgi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸ Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa siŋgila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jēu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum.

¹⁹ Anjam agiende. Tamo un̄gasari mandamq endi unub qaji nan̄gi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nan̄gi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa siŋgila na jeu kobotej. Deqa a nan̄go une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej.

²⁰ Kristus na iga qarinjēj deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nan̄gi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palonton̄sim tamo kalil nan̄gi endegsi metnjreqnum, “Niŋgi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.”

²¹ O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiqa Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

6

Qotei aqa wau tamo nan̄gi gulbe iteqnub

¹ Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga niŋgi siŋgila na endegsi mern̄gwom, “Qotei a niŋgi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di niŋgi laŋa urataib.”

² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di brantonaqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was niŋgi quiy. Qotei na iga aqaryaigwajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena elenqajqa bati bini qujai.

³ Tamo un̄gasari nan̄gi gago wau endi uge qa marsib ulon̄osib uneq aiyaiib deqa iga na nan̄gi kumbra uge bei osornjrosaieqnum.

⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo un̄gasari kalil nan̄gi kumbra bole osornjreqnum. Iga siŋgila na tigelon̄sim gulbe qoboiyeqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiqnub. Une bei bei na iga niŋaqgwa laqnu. Iga are jaqatin̄geqnu.

⁵ Jēu tamo nan̄gi toqon̄ na iga lugoqnsib tonto talq di breiqnub. Osib murqumyosib iga qa anjam uge uge marelen̄eqnub. Iga gaigai n̄es na ti jaqatin̄ na ti waukobaeqnum. Iga geregere n̄eiosaiēqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum.

⁶ Iga gulbe kalil di on̄sim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin̄ oqosaieqnu. Iga na tamo un̄gasari nan̄gi kumbra bole bole enjreqnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa siŋgila on̄sim unum. Iga na tamo kalil nan̄gi qalaqalainjreqnum. Iga laŋa medabu na nan̄gi qalaqalainjrosaieqnum.

⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mareqnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago ban wo na ti ban qonan na ti qoto qa inji inji ojoqnsim dena kumbra bole tintin dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nanji gago nam soqteqnum. Ariya tamo qudei nanji gago nam olo ugeteqnum. Tamo qudei nanji iga yomuigeqnum. Ariya tamo qudei nanji olo gago kumbra bole babteqnum. Tamo qudei nanji are qaleqnum, iga gisan tamo. Sai. Iga anjam bole segi mareqnum.

⁹ Tamo qudei nanji iga qa qaliesai. Ariya tamo gargekoba nanji iga qa bole qalieeqnum. Iga moiyo tamo bulonum. Ariya iga olo nambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyyotgosaieqnu.

¹⁰ Iga are gulbeigeqnu. Di unqum. Iga gaigai areboleboleigeqnu. Iga nro saiyoji unum. Di unqum. Iga na tamo unqasari nanji aqaryainjreqnam nanji lan qure qaji nro koba eleqeqnum. Iga inji inji saiyoji unum. Di unqum. Iga inji bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo unqasari, iga anjam kalil endi boleq atsim ninji mernqonum. Iga gago are miligi waqtosim ninji engekritonum.

¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga ninji tulan qalaqalaingeqnum. Ariya ninji nunqo are miligi getentejunub. Ninji iga koba na are qujaitosaieqnum.

¹³ Ninji ijo anqro bul unub deqa e ninji endegsi mernqwai. Iga gago are miligi waqtosim ninji qalaqalaingeqnum dego kere ninji kamba nunqo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo unqasari Kristus qa nanqo areqalo singilatosaieqnum qaji nanqo kumbra nunqo kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa ninji nanji ti beterosib koba na laqnaib. Ninji kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nanji Qotei aqa dal anjam gotranqo qaji tamo unub. Deqa ninji nanji ti beteqa kere e? Sai. Ninji suwanqoq di unub. Ariya nanji ambruq di laqnum. Deqa ninji nanji ti beteqa kere e? Sai.

¹⁵ Kristus Satan wo nanji aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e? Keresai. Ninji Kristus qa nunqo areqalo singilateqnum. Tamo unqasari qudei nanji Kristus qa nanqo areqalo singilatosaieqnum. Deqa ninji nanji ti areqalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai.

¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nanqo atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenqeb unu, “E nanqo ambleq di sosiy walweloqnaqai. E nanqo Qotei sqai. Nanji ijo segi tamo unqasari sqab.”

¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiqa olo anjam bei dego endegsi marej, “Ninji na tamo unqasari e qa qaliesai qaji nanji uratnjrsib sasaloiy. Ninji nanqo kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ninji elenqsiy boletnqwai.

¹⁸ Osiy e nunqo Abu soqnit ninji ijo segi anqro tintin sqab.” Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7

¹ O ijo was bole, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torei uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa nqamgalaq di une saiyoji sosim a qa ulaoqnaqom. Ulaqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torei Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnaqom.

Pol a Korin Kristen nanji qa tulan areboleboleiyej

² Deqa ningi nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiognem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiognem. Iga tamo qudei nanngo ingi ingi gisan na yainjrosaiognem.

³ E nungo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merngosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moiqom kiyo iga nambile sqom kiyo di unqum. Iga gago are miligi waqtosim ningi qalaqalaingqnsim sqom.

⁴ E qalieonum, nungo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di unqum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnm. Tamo qudei nanngi iga ti anjam na qotoqnm. Iga ulaoqnsim are tonjtongoqnej.

⁶ Ningi qalie, tamo unqasari are gulbeinjreqnu qaji nanngi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej.

⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnu. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nengrenyem qaji di ningi sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nengrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej.

⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nengrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai.

¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo unqasari nanngi enjreqnu qaji dena nanngo are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nanngi eleneqnu. Nungo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya mandam tamo nanngi are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nanngi moiyo gam tureqnu. Di kiyaaqa? Nanngi are bulyosai deqa.

¹¹ Ningi geregere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnu. Are gulbe dena Qotei na nungo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a njrinteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di geregere soqneb. Qotei na nungo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹² O ijo was, e nami anjam nengrenyosim nungoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnu nungo kumbra di Qotei aqa njamgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nengrenyem. Yim ningi qalieqajqa, nungo kumbra di bolequja.

¹³ Nungo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaaqa? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are

boleteteb deqa.

¹⁴ Anjam kalil e ningi qa Taitus saiye qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nungo kumbra bole kalil qa Taitus saiyeosim nungo ñam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiye qaji di bole.

¹⁵ Bati Taitus a nungoq bonaqa ningi a ulaiyeosib a osib aqa anjam dauryoqneq. Nungo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu.

¹⁶ E ningi qa are singilatosisim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

8

Kristen nanqi silali koroiyeb

¹ O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nanqi qa are boleiyey. Iga deqa ningi saingonam quiy.

² Masedonia Kristen nanqi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboiyeq nab bati deqa Qotei na nanqi singilatnirnaqa nanqi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nanqi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb.

³ E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nanqi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Nango silali kiñala soqnej di nanqi koroiyeb. Osib nanqi na nango kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb.

⁴ Nanqi na iga waingosib endegsib mergoqneq, “Ningi iga odgibqa iga ningi beterngosim Qotei aqa tamo ungasari nanqi silali qa aqaryainjr qom.”

⁵ O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nanqi silali koroiyqab. Ariya nanqi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nango segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶ Qotei a nami ningi qa dego are boleiyey deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nungo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nangoq aisim wau di kobotime.”

⁷ O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaeq nub. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau oj qajqa tulan singilaeq nub. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeq nub. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyey deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸ E ningi wau di yqajqa waingwasai. Kristen tamo ungasari qudei nanqi wau di yqajqa tulan singilaeq nub. Nango kumbra deqa agi e na ningi saingonum. Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.”

⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyey. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyayaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteq bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetngej.

¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prungoqnej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy.

¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di unqum. Koroiyaib. Qotei a deqa nrinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboyesoqñib tamo qudei nanği olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum.

¹⁴ Deqa bini ningi inği koba ejunub qaji ningi na tamo qudei inği qa truqueqñub qaji nanği aqaryainjroqñiy. Bunuqna ningi inği qa truquabqa nanği na kamba olo ningi aqaryainjwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab.

¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu, “Tamo nanği inği koba koroiyeb qaji nanği inği uynab menetnjrnaqa inği oto bei uratosai. Tamo nanği inği kiñala koroiyeb qaji nanği dego inği uynab menetnjrnaqa inği bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nanği qarınjnraqa Korin Kristen nanğoq aiyeb

¹⁶ E Qotei tulañ binıyeqñum. Di kiyacaq? A na Taitus are pruqtetonaqa a iga ti are qujaitosıqa ningi qa are koba soqnej.

¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanğoq aye.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosıq silali koroiyqajqa wau deqa tulañ sıngılaosıq nunğoq aiyej.

¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarınjnram nunğoq aiyeb. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği a qa qalie bole.

¹⁹ Di segi sai. Kristen nanği na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqñsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqñum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nanği sougetejunub qaji nanği qa are boleiyeqñu. Iga wau di taqateqñum deqa Tamo Koba aqa ñam tulañ goge oqeqnaqa tamo kalil nanği unoqñsib iga qa mareqñub, “Bole, nanği wau di yqajqa tulañ sıngılaoqñub.”

²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqñum.

²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqñqom. Tamo unğasari kalil Tamo Koba a ombla nanğo ñamgalaq di iga kumbra di yoqñqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarınyonam a Taitus was de wo nanği aiyel daurnjrısiq koba na nunğoq aiyeb. Was bei di agi iga nami bati gargəkoba aqa kumbra tenemtoqñem. A Qotei aqa wau ojqajqa sıngılaoqñej iga degsi unoqñem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulañ sıngılaoqñu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosıq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojqajqa tulañ sıngılaoqñu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqñsim waukobaeqñum. Ningi gago Kristen was aiyel nanği di dego qalie. Nanği Qotei aqa tamo unğasari qure qure kalilq di unub qaji nanği qa wau bole yeqñub. Nanğo wau dena nanği Kristus aqa ñam tulañ soqteqñub.

²⁴ Deqa ningi na was aiyel nanği di kumbra bole enjroqñiy. Yim Kristen kalil nanği nunğo kumbra di unsib marqab, “Bole, nanği qalaqalaiyo kumbra dauryeqñub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nanğo kumbra bole qa iga saıgeqñu di a gısañosaıeqñu. A anjam bole saıgeqñu.”

9

Silali koroiyqajqa wau

¹ Iga silali koroiyeqñum di Qotei aqa tamo unğasari nanği aqaryainjrqaqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nenğrenjyasai.

² E qalieonum, ningi wau di yqajqa are tulañ prugngeqñu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nanğo ñamgalaq di nunğo ñam soqteqñum. Osim endegsi

minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnum. E na Masedonia Kristen nanngi nunngo kumbra deqa sainjreqnam quoqnsib nanngi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnreqnu.

³ E nanngi endegsi minjrem, “Korin Kristen nanngi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnum.” Ariya e nunngo ñam laña soqto uge deqa ningi silali di koroiyiy. Utru deqa e was qalub nanngi di qarinjrnjam nunngoq aiye.

⁴ E qalieonum, ningi silali di koroiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nanngi e ombla na nunngoq bosim ningi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge.

⁵ E are qalem, e was qalub nanngi di minjritqa nanngi namoqna aisib nunngo silali ningi nami koroiyqa mareb qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiyibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nanngi silali di unsib qalieqab, bole, ningi nunngo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaiqnem nanngi degsib qalieqab.

⁶ Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas.

⁷ Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na wainjim deqa silali ataib. Ningi nunngo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingoqnas.

⁸ Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai engoqna kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy.

⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo qudei nanngi saga yago breiyo bul nanngo ingi ingi jeiyiqnsib tamo ingi saiqoji nanngi enjreqnub.

Deqa nanngo kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nanngi saga yago enjreqnaqa nanngi breiyeqnum. Osiqa tamo nanngi bem enjreqnaqa nanngi uyeqnum. Dego kere Qotei na ingi ingi engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjroqniy. Tamo nanngi saga yago breiyeqnum ingi koba oqeleneqnu dego kere nunngo silali koroiyqa wau di tulan boleqnas.

¹¹ Qotei na ingi ingi koba engoqnimqa ningi na kamba Kristen nanngi silali qa aqaryainjrqaqqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nanngi enjrimqa nanngi deqa Qotei binjiyoqnsib sqab.

¹² Nunngo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqaryainjrimqa nanngi kere na sqab. Nanngi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nunngo wau deqa nanngi Qotei tulan binjiyoqnaqab.

¹³ Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nanngi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnum. Od, ningi na Kristen nanngi silali kobaquja na aqaryainjroqnaqab di nanngi nunngo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnaqab.

¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nanngi qa are tulan boleiyeqnu.” Nanngi degsib qalieosib ningi tulan qalaqalaingosib ningi qa Qotei pailyoqnaqab.

¹⁵ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulan kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulan binjiyoqnaqom.

10

Tamo qudei nan̄gi Pol qa yomuoqneb

¹ Niŋgi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqñub, “Pol a nami iga koba na sosiqa aqa segi ñam aguq atoqñsiqa laesoqñej. Ariya a sawa isaq di sosiqa iga qa ñiriñoqñsiqa anjam siŋgila na mergeqñu.” O ijo was niŋgi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqñsiqa laesoqñej.

² Deqa e nuŋgoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E niŋgi qa ñiriñqasai. Ariya tamo qudei nan̄gi are qaleqñub, iga mandam tamo nan̄go kumbra dauryoqñsim laqñum. Tamo nan̄gi di e na ñiriñtñrsiy anjam siŋgila na minjr̄qai. E laesqasai.

³ Bole, iga mandamq endi laqñum. Ariya iga mandam tamo nan̄go kumbra na qotosaieqñum.

⁴ Qotei na qoto qa iŋgi iŋgi iga egej. Iŋgi iŋgi di Qotei aqa siŋgila ti unu. Di mandam qaji iŋgi iŋgi sai. Iga dena qotoqñsim gago jeu tamo nan̄go siŋgila gotrañyeqñum.

⁵ Areqalo uge ti gisañ anjam ti di iga na gotrañyeqñum. Kumbra uge kalil niŋgi Qotei qalieqajqa gam getentetñgeqñu qaji di dego iga na gotrañyeqñum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nan̄go are tigeltetñjreqñam nan̄gi nan̄go areqalo kalil Kristus yekriteqñub.

⁶ Deqa ijo was, iga niŋgi qa tariñeqñum. Niŋgi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotrañyeqñub qaji nan̄gi ñolawotñjr̄qom.

⁷ Niŋgi laña babañ na tamo nan̄go kumbra tenemtoqñnaib. Niŋgi geregere tenemtoqñniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem.

⁸ Tamo Koba a na iga siŋgila egej deqa iga aqa wau ojeqñum. Iga niŋgi siŋgilatñgwajqa deqa wau ojeqñum. Iga niŋgi ugeugeiñgwajqa deqa wau ojosaieqñum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai.

⁹ Ariya niŋgi endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam siŋgila na nen̄gren̄yoqñsiq gagoq qarinyeqñu.” Niŋgi degsib are qalaib.

¹⁰ Bole, tamo qudei nan̄gi e qa endegsib yomueqñub, “Pol a anjam siŋgila na nen̄gren̄yoqñsiq gagoq qarinyeqñu. Ariya a gago ambleq endi sosiq anjam mergoqñej di a siŋgila saiqoji soqñej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.”

¹¹ Tamo qudei nan̄gi e qa degsib yomueqñub. Deqa tamo deqaji nan̄gi endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nen̄gren̄yeqñum qaji di iga nuŋgo ambleq di sosim dauryeqñum.

¹² Tamo qudei nan̄gi diqoqñsib nan̄go segi ñam soqteqñub. Iga nan̄gi unub dego sai. Gago kumbra ti nan̄go kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nan̄gi di mareqñub, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nan̄go kumbra bolesai.” Nan̄gi degsib mareqñub. Di kiyaaq? Nan̄gi powo tulañ saiqoji unub deqa.

¹³ Iga nan̄gi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqñqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqñqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na niŋgi Korin Kristen wauetñgeqñum.

¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil qa namoosim nuŋgoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole niŋgi mern̄goqñem. Iga tamo qudei nan̄go wau bajin̄osaiqñem.

¹⁵ Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojajqa siŋgilaoqñsim gago ñam soqteqñum. Iga tamo qudei nan̄go wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam

soqtosaieqnum. Gago are endegsi unu. Nungo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulan boleqnmq gago wau dego nungoq di tulan kobaoqnqas.

¹⁶ Kobaoqnmq iga nungo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei nanqi nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.”

¹⁸ Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

11

Tamo qudei nanqi gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnum

¹ Ninqi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala mernjwai. Ninqi e odbqa kereamqa e odbiy.

² Aqo Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ninqi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunje nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ninqi Kristus aqa banq di atem.

³ E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ninqi qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nungo areqalo ugetetngimqa ninqi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum.

⁴ E qalieonum, tamo qudei nanqi nungoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib mernjeqnum. Yesus bei deqa iga nami anjam palonto-saioqnem. Tamo nanqi di mondor bei qa dego ninqi mernjeqnum. Di gisanjondor. Mondor bei deqa iga nami ninqi mernjosasioqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ninqi mernjoqnem qaji di dego tamo qudei nanqi bubulyoqnsib olo anjam bei ninqi mernjeqnum. O ijo was ninqi kiyafa gisanj anjam di quoqnsib bole edegeqnum?

⁵ Ninqi qudei endegsib are qaleqnum, “Tamo nanqi di Qotei na bole qarijnrnaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanqi qarijnjrosai. Ninqi quiy. Tamo nanqi di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanqi dena e bunbosai.

⁶ Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di unqum. E powo qa truquosaieqnum. Kumbra kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ninqi unoqneb.

⁷ Ninqi qalie, e Qotei aqa anjam bole ninqi mernjoqnem bati deqa e nunjo silali ingi ingi yainjosasioqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyafa? Nunjo ñam olo goge oqwajqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai.

⁸ E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nangoq dena silali oqnsim olo nunjo ambleq di Qotei aqa wau laja ojoqnem. E nunjo silali yainjosasioqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinjobuloqnem.

⁹ Bati e nunjo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosasioqnem. E ninqi gulbe engwajqa tulan uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanqi Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryaiboqneb. Gam dena e ninqi gulbe engwajqa uratoqnem.

¹⁰ Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ninqi endegsi mernjwai. E nunjo silali yainjwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaia sawaq di tamo qudei na e getentbqasai.

¹¹ E ningi qalaqalaingosaeqnum deqa e kumbra di yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulan qalaqalaingeqnum.

¹² E nungo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nanngi nungo namgalaq di iga bul sqa marsibqa nanngo segi nam soqteqnum. Deqa e nanngi gam getentetnjroqnai.

¹³ Tamo nanngi di Qotei na qarinnjrosai. Nanngi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nanngi gisañoqnsib nanngo segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo ungasari nanngi na unjroqnsib mareqnum, “Nanngi Kristus aqa wau tamo bole.”

¹⁴ O ijo was ningi nanngo kumbra di unsib deqa tulan prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisañoqnsiqa aqa segi kumbra uge bulyoqnsiqa Qotei aqa lan angro bole suwanjoq di unub qaji nanngi buleqnu.

¹⁵ Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nanngi dego nanngo kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nanngo kumbra di unsim tulan prugwasai. Mondonj Qotei na tamo nanngi di nanngo une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶ E olo merngwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Ungum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo nam kiñala soqtqai.

¹⁷ E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi nam soqteqnum.

¹⁸ Tamo gargekoba nanngi mandam tamo nanngo kumbra dauryoqnsib nanngo segi nam soqteqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo nam kiñala soqtqai.

¹⁹ Ningi segi qa mareqnum, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaaq olo nanari tamo nanngi odnjreqnabqa nanngi nanari anjam ningi merngeqnum?

²⁰ Nungo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a lanja kangalyqajqa merngimqa kiyo, nungo inngi inngi saitimqa kiyo, nungo inngi inngi gisanj na yaingimqa kiyo, aqa segi nam soqtimqa kiyo, nungo ula pongimqa kiyo ningi a odyqab.

²¹ O ijo was, iga tamo nanngi di bul sai. Iga singila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi engwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nanngi di nanngo segi nam soqtqajqa ulaosaieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi nam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi merngwai.

²² Tamo nanngi di mareqnum, “Iga Hibu tamo.” Ariya e dego Hibu tamo. Nanngi mareqnum, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nanngi mareqnum, “Iga Abraham aqa moma tintinj.” E dego Abraham aqa moma tintinj.

²³ Nanngi mareqnum, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nanngi di tulan bunnjrsimqa nes na ti jaqatinj na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nanngi na e tonto talq di waiboqneb. Osib e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnum.

²⁴ Bati 5 Juda nanngi na e kumbainbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39.

²⁵ Bati qalub nanngi bu toqonj na e luboqneb. Bati qujai nanngi na e moiyoqbqa marsib meninj na luboqneb. Bati qalub e qobunj na gileqnam qobunj a padalej. Qobunj a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnum.

²⁶ Bati gargekoba e sawa isaq singa na walweloqnum. Yeqnam ya koba doqnsiqa ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajinj tamo nanngi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nanngi ti sawa bei bei qaji nanngi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq

di dego e padalqa jojomonem. Gisan Kristen nanngi na dego e ugeugeibqa laqneb.

²⁷ E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqnsim neiosaiognem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e ingi saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yorbeqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem.

²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnub. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanngi qa are koba qaleqnum. Nanngi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nanngi qa tulan are koba qaleqnum.

²⁹ Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Ingi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi nam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa nanngi poingeqnu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo nam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo nam soqtqasai.

³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisanosaiqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjiyoqnom.

³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nanngi qarinjrnnaqa nanngi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaqa? E ulanqa laqnitqa nanngi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa.

³³ Ariya Kristen was qudei nanngi na e aqaryaibosib gumbaqa di jigsib qure aqa jen gogetosib sil na gumba tontosib jen aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jen oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanem.

12

Qotei na neibilqei Pol osoryej

¹ E gam bei saibqo deqa e olo ijo nam soqtqai. Bole, e ijo nam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqa keresai. Di ungun. Tamo Koba a na neibilqei bei e nami osorbej deqa nanngi saingit quiy.

² Neibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqa torei lan qureq oqej. Lan qure di tulan goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie.

³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqa lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiq dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba.

⁵ E tamo di aqa nam soqtqai. E ijo segi nam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo nam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo nam soqtqasai.

⁶ E ijo segi nam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaqa? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi nam soqtqa uratonum. Tamo qudei nanngi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo nam soqtetbqab di kere. Nanngi ijo nam lanqa soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a neibilqei tulan boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqa dena e ugeugeibeqnu.

⁸ Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.”

⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas.

¹⁰ E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e mis-ilinboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nanqi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleiboqnqas. Di kiyaga? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

Korin Kristen nanqo areqalo Yesus qa singilateb qaji di Pol na olo singilatetnrej

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ningi segi na ijo are tigeltetbeqnub deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ningi ijo kumbra bole ubtosaieqnub deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaga ningi na olo tamo qudei nanqo ñam soqtoqnsib mareqnub, “Tamo nanqi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ningi quiy. Tamo nanqi dena e bunbosai.

¹² Agi e nunqo ambleq di sosim manwa gargekoba babtoqnem dena ningi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqej. E singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim manwa ti wau singila ti gargekoba nunqo ambleq di babtoqnem. Kumbra dena ningi osorngoqnej, e Qotei aqa wau tamo bole.

¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanqo ambleq di yeqnum qaji di e nunqo ambleq di dego yoqnem. Ariya kumbra qujai e nunqo ambleq di yosai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e nunqo silali ingi ingi yaingosaiqnem. Di e une yoqnem e? Sai. Ningi e une yoqnem edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nunqoq boaiyeltem. Ariya bini e olo nunqoq bqajqa are qaleqnum. E nunqoq bqai di e ningi gulbe engwasai. E nunqo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaieqnum. E ningi segi elenqajqa are qaleqnum. Ningi qalie, angro kiñilala nanqi na nanqo ai abu nanqi silali qa aqaryainjro-saieqnub. Ai abu nanqi na nanqo angro nanqi silali qa aqaryainjreqnub.

¹⁵ E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo ingi ingi ti ijo jejamu ti ningi torei engwajqa areboleboleibeqnu. Ariya kiyaga ningi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnub?

¹⁶ Ningi qudei e qa endegsib mareqnub, “Bole, Pol a gago silali ingi ingi boleq di yaigosaiqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali ingi ingi gisan na yaigoqnej.”

¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanqi qarinqjnam nunqoq aiyebe. Aisib ningi gisanqeb e? Osib nunqo silali ingi ingi lanja yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai.

¹⁸ E na Taitus minjnam a nunqoq aiyebe. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyebe. Aisib Taitus a ningi gisanqosiq nunqo silali ingi ingi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnem.

¹⁹ Ningi ijo anjam kalil endi sisiyosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiqa anjam nenqrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nenqrenyonum qaji endi ningi singilatngwajqa deqa nenqrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa namgalaq di anjam endi nenqrenyonum.

²⁰ E ningi qa ulaeqnum. E nunqoq bosiy nunqo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ningi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo

sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nungoq bosiy nungo kumbra endi unqai kiyo? Ningi anjam na qoteqnum. Ningi nungo Kristen was nanqi qa are ugeingeqnu. Ningi minjin oqeqnu. Ningi pupoelejeqnum. Ningi nungo Kristen was gudei nanqi misilinjrejqnum. Ningi yomueqnum. Ningi diqeqnum. Ningi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnum. E nungoq bosiy nungo kumbra di unqai kiyo?

²¹ E bosiy nungo ambleq di tamo gargekoba nami une yoqneb qaji nanqi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nungo namgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanqi di nami une endeqaji yoqneb. Nanqi kumbra uge jigat yoqneb. Nanqi sambala kumbra yoqneb. Nanqi kumbra uge yqajqa are prugnjqroqnej. E nungoq bosiy tamo nanqi di nanjo une qoreiyosai degsi unqai di e nanqi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

13

Pol a Korin Kristen nanjoq olo bqajqa are qaleqnu

¹ E nami nungoq boaiyeltam. Ariya bini e olo nungoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanqi aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’ ”

² E nami nungoq bosim ningi uratngosim bati bei e olo nungoq bosim ningi endegsi merngem, “E bunuqna nungoq olo bosiy tamo une ateqnum qaji nanqi njolawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di ningi ti tamo nami une atoqneb qaji nanqi ti olo mernjeqnum.

³ Ningi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nungoq bosiy tamo nanqi une ateqnum qaji nanqi di njolawotnjrit ningi unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Ningi quiy. Kristus a singila saiqoji sosim ningi tingitngwasai. A na aqa singila kobaquja ningi osornjgwas.

⁴ Bole, Kristus a njamburbasq di gainesoqnej bati deqa a singila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa singila osiq deqa bini a njambile unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego singila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa singila osim Kristus ombla njambile sqom. Iga nungoq bosim singila di ningi osornjgwom.

⁵ Ningi nungo segi segi so tenemtoqniy. Ningi degyqab di ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnum kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nungo are miligiq di unu di ningi poingosai kiyo? A nungo are miligiq di sqasai di ningi endegsib qalieqab, ningi aqa tamo bolesai.

⁶ Ariya ningi iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum.

⁷ Iga ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanqi aqaryainjrimqa nanqi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum ningi di qalieqajqa deqa iga pailyo-saieqnum. Ningi iga wau tamo bolesai edegwab di unqum.

⁸ Ningi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa waueqnum.

⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim ningi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nanqi aqaryainjrimqa nanqi torei kere na sqab.”

¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nungoq bosiy njirin anjam na nungo kumbra tingitetngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nenjrenjyonum. E ningi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E ningi ugetngwajqa sai.

Pol a anjam getentosiq Kristen nanqi kaiyeinjrej

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Ningi areboleboleingonem. Ningi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Ningi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Ningi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a ningi ti sqas. Agi a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Ningi na nungo Kristen was kalil nanqi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi yeqnub. Qotei aqa tamo ungasari kalil qure endia unub qaji nanqi na ningi kaiyeingonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleyeme. Qotei na ningi qalaqalaingeme. Mondor Bole na ningi kalil aqaryaingimqa ningi a beteryosib koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

¹ E Pol. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qarınbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej.

² Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanđi e ti anjam endi nunđoq qarınyonum. Ninđi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³ Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel ninđi qa are boleınjrimqa ninđi lawo na soqniy.

⁴ Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsıqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na ıga elenamqa ıga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq ıga qa moiyej.

⁵ Deqa ıga Qotei aqa nıam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶ Kristus a ninđi qa are boleıyej deqa Qotei na ninđi aqa segi tamo unđasari sqajqa osiq metnđej. Ariya kiyaaqa ninđi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nunđo kumbra deqa qusim tulan pruguetem.

⁷ Ninđi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saıqoji. Ariya tamo qudei nanđi nunđo areqalo niñaqyetnđwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub.

⁸ Deqa ninđi quiy. Iga na kiyo lan anđro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole ıga nami ninđi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđgwom di Qotei na ıga ojsim nıamyuwoq di breigeme.

⁹ Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole ıga nami ninđi mernđoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei mernđwas di Qotei na a ojsim nıamyuwoq waiyeme.

¹⁰ Ninđi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanđi e qa arearetnrqajqa kiyo Qotei a e qa arearetqajqa kiyo deqa e waueqnum? Ninđi quiy. Mandam tamo nanđi e qa arearetnrqajqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹ O ıjo was kalil, e bole mernđgonum. Yesus aqa anjam bole e nami ninđi mernđoqnem qaji di tamo bei na babtosai.

¹² Anjam bole di e tamo bei aqa medabuq na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³ Ninđi qalie, e nami Juda nanđo kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo unđasari nanđi ugeugeınjroqnem. Osim e nanđi torei padaltnjrqa-jqa singila na wauoqnem.

¹⁴ E ıjo moma nanđo kumbra kalil dauryqajqa tulan singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanđi bunđjroqnem.

¹⁵ Ariya e nıambabosaisonamqa Qotei a e giltbosıqa e qa are boleıyosiq metbej.

¹⁶ Osıqa bati a segi atej qaji di brantonaaqa a na aqa Nıri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo unđasari sawa bei beıq di unub qaji nanđi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanđi Yesus qa anjam bei nenemnjrosaiognem.

¹⁷ E Yesus aqa anjam maro tamo nanđi unjrqaajqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanđi di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem.

Ariya e nanği unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem.

¹⁸ Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem.

¹⁹ E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa was Jems a segi unem.

²⁰ Ijo anjam e nenngrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa njanjalaq di anjam bole segi nenngrenyonum. E gisañosai.

²¹ Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deg gilsim di laqnem.

²² Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanği ijo ulatamu poinjrosaisoqnej.

²³ Nanği e qa laña endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontognsiq laqnu.”

²⁴ Nanği e qa degsib quoqnsib tulan areboleboleinjrnaga Qotei aqa ñam soqtoqneb.

2

Kristen gate nanği Pol ombla areqalo qujai

¹ Wausau 14 koboonaqa e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem.

² Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo lanaj nanği koba na qairosaiognem. E Kristen gate nanği segi koba na qairoqnem. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontognem qaji di e na ubtosim minjroqnem. E tamo lanaj bei minjosai. Di kiyaga? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di ulonjo uge.

³ Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nanği e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim mulun waiy.” Degsib merbosai.

⁴ Bole, Kristen tamo qudei nanği uli na gago koro miligiq aiyeb. Nanği Kristen tamo bolesai. Nanği gisañ tamo. Iga nami kanjal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga elenej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisañ tamo nanği dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nanço are koba endegsi soqnej. Nanği na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kanjal tamo bulqom. Nanço are koba degsi soqnej deqa nanği gago koro miligiq aiyeb.

⁵ Aisib mergeb, “Ninği Taitus mulun waiyiy.” Onaga iga nanço anjam di quetnjrosai. Nanği Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nanği saidnjrem. Di kiyaga? Yesus aqa anjam bole di nungoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶ Ijo areqalo agiende. Kristen gate nanği ñam ti unub di laña. Qotei a tamo nanço ñam qa are qalosaieqnu. E na Kristen gate nanği ijo wau qa sainjrnamqa nanği qusib mareb, “Di kere.” Nanği olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁷ Pita aqa wau agiende. A na mulun uno qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na mulun unosai qaji nanği Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nanği degsib qalieeb deqa nanği olo anjam bei totoryosib e merbosai.

⁸ Od, Qotei na Pita siŋgila yej deqa a muluŋ uno qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e siŋgila ebej deqa e sawa bei bei qaji naŋgi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum.

⁹ Tamo unŋasari kalil naŋgi mareqnu, “Jems na Pita na Jon na naŋgi qalub Kristen gate unub.” Ariya naŋgi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa naŋgi na aqo Barnabas wo gago baŋ ojsib mergeb, “Niŋgi gago Kristen was bole.” Osib naŋgi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib keretosib mergeb, “Niŋgi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluŋ uno qaji naŋgo ambleq di wauoqnoqom.”

¹⁰ Osib naŋgi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei naŋgi iŋgi iŋgi tulaŋ saiqoji unub. Deqa niŋgi naŋgi qa are walŋgaiq. Niŋgi naŋgi aqaryainjroqniy.” Onaqa iga naŋgi odnjrem. Nami iga tamo iŋgi iŋgi saiqoji naŋgi aqaryainjrqaqqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a njirinŋtem. Di kiyaaqa? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji naŋgi koba na iŋgi uyoqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluŋ unqajqa tulaŋ siŋgilaqneb qaji naŋgi qariniŋjrnaqa Antiok bonabqa Pita a naŋgi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji naŋgi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide.

¹³ Juda Kristen qudei naŋgi dego Pita beteryosib gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego naŋgi daurnjrsiqa naŋgo gisaŋ kumbra di yej.

¹⁴ Naŋgi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa naŋgo ŋamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda naŋgo kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji naŋgi bulosim naŋgo kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaqa ni olo sawa bei bei qaji naŋgi minjreqnum, ‘Niŋgi Juda naŋgo kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiqoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago leŋ tintiŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji naŋgi uneq di laqnu. Iga tamo deqaji sai.

¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo naŋgi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena naŋgi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo naŋgi Kristus Yesus qa naŋgo areqalo siŋgilatqab gam dena qujai Qotei na naŋgi tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo siŋgilatqom deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai.

¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo siŋgilatqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji naŋgi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai.

¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai.

¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyoŋbej deqa bini e olo Qotei ombla ŋambile unum. E Kristus ombla ŋamburbasq di gainjobulem.

²⁰ Osim e olo ŋambile bunuj em. ŋambile di ijo segi ŋambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ŋambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi

yeqnum qaji di e Qotei aqa Niri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa Niri na e tulan qalaqalaibosiq aqa segi nambile uratosiq e qa moiyej.

²¹ Qotei a iga qa are boleiyej aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji so qamu Kristus a lanja moiyej qamu.

3

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

¹ O Galesia tamo ungasari, ningi tulan nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorngonam ningi a namburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nungo areqalo olo niñaqyetnjej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateqnum?

² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo?

³ Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaga ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqnum?

⁴ Gulbe ningi nami qoboiyoqneb qaji di ningi lanja qoboiyoqneb e? E are qalonum, ningi lanja qoboiyosai.

⁵ Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babteleneqnu. A kiyaga degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnum a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.”

⁷ Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi segi Abraham aqa anngo tintin unub.

⁸ Nami Qotei a endegsi qalieej, “Bunuqna sawa bei bei qaji nanngi Yesus aqa anjam bole qusib nanngo areqaloq di singilatib gam dena e na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqi.” Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, “O Abraham, ino moma nanngoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nanngi boletnrqi.” O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu.

⁹ Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnum qaji nanngi Abraham a ti boletnrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanngi endegsib are qaleqnum, “Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.” O ijo was, tamo nanngi di Qotei na minjrqi, “Ningi tamo uge.” Osim nanngi padaltnjrqi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjrqi, ‘Ningi tamo uge.’ Osim nanngi padaltnjrqi.”

¹¹ Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatqab di a na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqi. Yim nanngi nambile gaigai sqab.” Deqa iga qalieonum, tamo nanngi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nanngi tamo bole une saiqoji qa minjrqi.

¹² Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nanngi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a nambile sqas.”

¹³ Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo kalil n̄amtañ goge di gain̄ejunub qaji nan̄gi Qotei na tamo uge qa min̄jroqnsiq padaltn̄jreqnu.”

¹⁴ Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nan̄gi Abraham a ti boletn̄jr̄qas. Iga Yesus qa gago areqalo sin̄gilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵ O ijo was kalil, e na mandam tamo nan̄go kumbra qa nin̄gi endegsi mern̄gwai. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa an̄gro nan̄go ban̄q di uratqa marsim a anjam bei nen̄gren̄yosim sin̄gilatqas. Deqa bunuqna a moiym aqa an̄gro nan̄gi aqa ñoro di oqab. Aqa anjam nen̄gren̄yey qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nen̄gren̄yqa keresai.

¹⁶ Dego kere in̄gi bole bole Qotei na mondon̄ iga egwas qaji di a ubtosiq Abraham aqa moma bei wo min̄jrej. A Abraham aqa moma gargekoba nan̄gi min̄jrosai. A aqa moma qujai segi min̄jej. Anjam di nen̄gren̄q di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus.

¹⁷ O ijo was, e nin̄gi degsi mern̄gonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na in̄gi bole bole iga lan̄a egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di sin̄gilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai.

¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga in̄gi bole bole di onum qamu Qotei na in̄gi di iga lan̄a egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a in̄gi bole bole di iga lan̄a egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb.

¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaaq olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nan̄gi Qotei ti nan̄go ambleq di tigelesosiqa yeba waiyonaqa lan̄ an̄gro nan̄gi na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nan̄gi en̄jrej.

²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nan̄go ambleq di tigelesosim yeba waiyosim nan̄go anjam gereiyetn̄jr̄qas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei sin̄gilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti in̄gi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atoqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga n̄ambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu.

²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo un̄gasari kalil nan̄go une na nan̄gi tonto talq di breinjrobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nen̄gren̄yeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo sin̄gilatem gam dena iga in̄gi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo sin̄gilatqa bati brantosaisonaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo sin̄gilatqa bati agi brantej.

²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosiqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Deqa bini iga Qotei aqa njamgalaq di tamo bole une saiwoji unum.

²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

*Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas
gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas*

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub.

²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub.

²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai” o “E tamo” o “E unja.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaosib unub.

²⁹ Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa minjej qaji di ningi oqab.

4

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹ Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kanjal tamo lanaj bul sqas.

² Deqa tamo qudei nanji a taqatoqnqab. Taqatesoqnib bati aqa abu nami atej qaji di brantimqa nanji a olo taqatqasai.

³ Dego kere iga nami angro kiñilala bulosim mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nango kanjal tamo bul soqnem.

⁴ Ariya bati Qotei a nami atej qaji di brantonaga a na aqa Niri Yesus qarinyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai na nambabtonaga a dal anjam aqa sorgomq di soqnej.

⁵ A degyej. Di kiyaga? A na tamo ungasari dal anjam aqa sorgomq di soqneb qaji nanji olo elenqsim nango uneq na awainjqajqa deqa. Yim iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶ Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa angro tintin unub. Qotei na aqa Niri aqa Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi meteqnum, “O ni gago Abu.”

⁷ Deqa ningi olo kanjal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nanji qa are koba qaloqnej

⁸ Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati deqa ningi gisan qotei nango kanjal tamo bul soqneb.

⁹ Ariya bini ningi Qotei qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa kiyaga ningi olo puluosib mondor uge uge nango kanjal tamo bul sqajqa are qaleq-nub? Ningi qalie, mondor uge uge nanji di singila saiwoji unub deqa nanji na ningi aqaryaingwa keresai.

¹⁰ Ningi gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj ti wausau bunuj ti di unqajqa are qaleq-nub.

¹¹ Deqa e ningi qa ulaeqnum. Wau kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹² Nami e dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosim ningi bul soqnem. Bati deqa ningi na e une bei ebosaiogqneb. Deqa ijo was, e ningi endegsi merngwai. Ningi kamba e bul soqniy.

¹³ Ningi are qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim Yesus aqa anjam bole utruq na merngoqnem.

¹⁴ Ijo jejamu singila saiqoji soqnej deqa e ningi gulbe koba engoqnem. Ariya ningi deqa e qoreibosai. Ningi e gereibqa asingosai. Qotei aqa lan angro bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nungoq bqas di ningi a osib gereiyqab dego kere ningi e osib gereibeb.

¹⁵ Bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingqnej. Deqa e qalieonum, e na ningi merngem qamu ningi nungo namdamu dego otorosib ebeb qamu. O ijo was, kiyaaqa bini ningi e qa areboleboleingosaieqnu?

¹⁶ E ningi anjam bole merngeqnum dena e ningi jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷ Ningi quiy. Gisan anjam maro tamo nanqi na ningi walawalaingeqnu. Nanqi ningi aqaryaingwajqa deqa are qalosaieqnu. Nanqi na ningi titngibqa ningi e qoreibosib olo nanqi daurnjrqajqa deqa are qaleqnu.

¹⁸ Iga gago Kristen was nanqi kumbra bole bole enjrqajqa singilaoqnom di bolequja. Deqa ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi gaigai yoqniy.

¹⁹ O ijo angro, ningi quiy. Unja angrotqa osiq jaqatinyeqnu dego kere e ningi qa are jaqatinbeqnu. Ijo are koba endegsi unu. Kristus a nungo are miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa kumbra geregere dauryoqniy.

²⁰ Bini e ningi koba na sosai. E ningi koba na so qamu e ningi lawo anjam merngo qamu. O ijo was kalil, e ningi qa are koba qaleqnum. E kiyersiy ningi aqaryaingwai di e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqajqa are qaleqnu deqa e ningi nenemngwai. Kiyaaqa ningi dal anjam geregere poingosaieqnu?

²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na nambabtej. Hagar a kanjal unja. Angro bei Sara na nambabtej. Sara a kanjal unja sai. A Abraham aqa nauj tintinj.

²³ Abraham a mandam tamo nanqi kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo nerenosib angro qujai Ismael nambabtej. Ariya Sara aqa angro a gam bei na nambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak nambabtej.

²⁴ Sara Hagar wo nanqi anjam di yawo anjam bul. Nanqi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nanqi kanjal tamo unub.

²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nanqi a ombla kanjal tamo unub.

²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a lan goge di unu. A kanjal unja sai. A gago ai.

²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "O unja, ino miligi ugeej deqa ni angrotqa keresai. Di unqum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatinmosaieqnu. Di unqum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikioqne. Di kiyaaqa? Qotei a ino miligi gereiyetminqa ni na unja kalil gumbulun ti unub qaji nanqi bunjnrsimqa angro tulan gargakoba oqam."

²⁸ O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabtej. Dego kere Qotei a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintinj branteb unub.

²⁹ Abraham a mandam tamo nanjo kumbra dauryosiq Hagar wo nerenosib angro qujai Ismael nambabteb. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiq ugeugeiyognej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeiqnub.

³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, ni na kanjal unja di aqa angro Ismael wo nanji winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kanjal unja aqa angro sai. A ino njanj tintinj aqa angro. Deqa ino inji inji kalil a na oqas. Ismael a na ino inji inji oqasai.”

³¹ O ijo was, iga kanjal unja aqa angro sai. Iga Abraham aqa njanj tintinj aqa angro unum.

5

Iga kanjal tamo bul sqasai

¹ Kristus na iga elenej deqa iga olo kanjal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqnb saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi mulun aiqab di Kristus na ningi aqaryainjwa keresai.

³ Ningi qudei mareqnu deqa e na endegsi merngwai. Ningi mulun aiqab di Qotei na merngwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotaij.”

⁴ Ningi qudei mareqnu, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnu di ningi Kristus urateqnu. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qoreiyeqnu.

⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondon a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tarijoqnsim unum.

⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a endegsi poiyqas, “Iga mulun aiqom di laja. Iga mulun aiqasai di dego laja. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degsi poiyqas.

⁷ Nami ningi Yesus aqa gam gegerere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetnej deqa ningi olo anjam bole dauryqa urateqnu?

⁸ Nunjo areqalo ningi bini ojejunub qaji di bolesai. Qotei agi ningi metnej qaji a na areqalo di ningi engosai.

⁹ Nunjo areqalo uge di sum bul. Ningi qalie, tamo nanji sum kiñala oqnsib bem ti bulyeqnab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. Dego kere nunjo areqalo uge di tulan kobaqujaqas. Deqa ningi areqalo di uratiy.

¹⁰ O ijo was, e qalieonum, ningi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryainjimqa ningi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nanji nunjo areqalo niñaqyetnjwajqa waueqnu di e qaliesai. Tamo nanji di awai ugedamu oqab.

¹¹ Ariya “Ningi mulun aiyiy” e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu kiyaja jeu tamo nanji na e ugeugeibeqnu? O ijo was, e anjam di tamo nanji minjreqnum qamu Yesus a namburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nanjo areqalo ugetetnjrosai qamu.

¹² Jeu tamo nanji dena nunjo areqalo niñaqyetnjgeqnu. Nanji mulun aiqajqa tulan singilaeqnu deqa unjum, nanji nanjo segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³ Od, ijo was, Yesus a ningi elenej deqa dal anjam na olo bunu ningi taqatngwasai. Qotei a deqa are qalsiq ningi metnjej. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa unqum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqnqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi kumbra endegyiy. Ningi nunqo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy.

¹⁴ Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nanqi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu.

¹⁵ Deqa ningi segi segi niriñoqnsib qotoqnaib. Qotoqnqab di ningi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶ Ijo anjam bei agiende. Ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di ningi nunqo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai.

¹⁷ Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole ningi yqajqa arearetnjeqnu qaji di ningi yosaieqnu.

¹⁸ Ariya ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹ Areqalo namij aqa kumbra di ningi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugngoqa,

²⁰ gisan qotei qa louoqa, gumaninoqa, was bei jeutoqa, niriñoqa, was bei aqa inqi inqi qa maulngoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nunqo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nanqi pupoaiyeltjroqa,

²¹ tamo ñoro ti nanqi qa are ugeingoa, ya uysib nanarioqa, alanqobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo unqasari kumbra deqaji yeqnub qaji nanqi Qotei na taqatnjrsim nanqo Mandor Koba sqasai. E nami ningi degsi merngem agi olo merngonum.

²² Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaoqa, gago was nanqi aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tintin dauryoqa,

²³ lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa uratoqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai.

²⁴ Tamo unqasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nanqi na nanqo areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

²⁵ Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnm.

²⁶ Iga gago segi ñam soqtqasai. Iga Kristen qudei nanqo are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nanqo ñoro qa maulgoqnqasai dego.

6

Ni inqi bei yagwam di ni olo inqi di otorosim oqam

¹ O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ningi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ningi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyeti. Satan na ningi dego uneq breingim ulonaib deqa ningi geregere nam atoqniy.

² Osib ningi na nunqo Kristen was nanqi aqaryainjroqnsib nanqo gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di ningi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab.

³ Nunngo ambleq di tamo bei a marqas, “E ñam koba ti unum.” Ariya a ñam ti sosai. A ñam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjyqo.

⁴ Deqa ningi nunngo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nunngo wau di bole kiyo sai kiyo di ningi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim.

⁵ Tamo kalil nanngi nanngo segi segi wau taqatoqnebe.

⁶ Kristen gate nanngi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ningi merngeqnebe deqa ningi na kamba nanngi inngi inngi qa aqaryainjroqniy.

⁷ Ningi nunngo segi jejamu gisanjyosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ningi Qotei maquiyqa keresai. Ni inngi bei yagwam di ni olo inngi di otorosim oqam.

⁸ Tamo bei a inngi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnmim a padalqas. Ariya tamo bei a inngi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a ñambile yimqa a so bole gaigai sqas.

⁹ Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom.

¹⁰ Deqa bati soqnmim iga na tamo ungasari kalil nanngi kumbra bole enjroqnmim. Osim tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnebe qaji nanngi kumbra bole enjrqajqa tulan singilaqom.

Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyqonej

¹¹ Anjam mutu endi e segi na nenngrenjyonum. E nenngrenj kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy.

¹² Ningi quiy. Tamo nanngi ningi mulun breingwa singilaeqnebe qaji nanngi nunngo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreanu. Kristus a ñamburbasq di moiyej anjam deqa nanngi nanngo areqalo singilatqa ulaeqnebe. Osib mareqnebe, “Jeu tamo nanngi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nanngi na ningi mulun breingwa singilaeqnebe.

¹³ Nanngi segi nami mulun aiyeb. Ariya nanngi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnebe. Nanngi na ningi mulun breingosib nunngo jejamuq dena ñam koba oqajqa deqa areboleboleinjreanu.

¹⁴ Ariya e ijo segi ñam soqtqa keresai. E tamo bei aqa ñam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam segi soqtqai. A ñamburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla morenebe. E segi dego ñamburbasq di moiyoqnebe. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dauryqa uratem.

¹⁵ Iga mulun aiqom di laña. Iga mulun aiqasai di dego laña. Qotei na gago are bulyetgonaga iga tamo ungasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti.

¹⁶ Tamo ungasari kumbra di ojsib dauryeqnebe qaji nanngi qa Qotei a duloqnsiq are latetnjreanu. Tamo ungasari nanngi di Israel nanngo moma bole. Nanngi Qotei aqa tamo ungasari tintin.

¹⁷ Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo nanngi na e luboqnebe. E luboqnebe qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Ningi di unsib endegsi poingwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nunngo qunun taqatoqnebe. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyele ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Kristus na lan qaji inngi bole bole iga egej

³ Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lan qaji inngi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa inngi di iga egej.

⁴ Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaaqa? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa.

⁵ Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej.

⁶ Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Niri Yesus a tulane qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulane goge oqoqnqas.

⁷ Qotei a iga qa are tulane boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa len aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej.

⁸ A iga qa are tulane boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej.

⁹ Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osisaqa aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu.

¹⁰ Deqa iga qalieonum, Qotei na inngi inngi kalil mandam ti lan qure ti di unub qaji nanngi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a inngi inngi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanngi gate sqas.

¹¹ Qotei a mareqnaqa inngi inngi kalil babelenjeqnu. Tulane nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej.

¹² Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulane goge oqoqnqas.

¹³ Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenjej. Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole.

¹⁴ Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga inngi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjrqqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga inngi bole bole di oqom. Iga deqa bini tarinoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulane goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyej

¹⁵ E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreknub.

¹⁶ Deqa e gaigai Qotei binjiyoqnsim ningi qa pailyeqnum.

¹⁷ A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi areqalo bole enjrimqa nanngi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole qalieoqnqab.”

¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nunngo areqalo suwan-tetngimqa ingi tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.

¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaigeqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagog di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiaq aqa ban woq di awotej.

²¹ Deqa Kristus na mondor singila nanngi ti gate kokba ti mandor nanngi ti tamo kokba ti kalil nanngi tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa ñam koba ejunub qaji nanngi ti tamo kalil bunuqna ñam koba oqab qaji nanngi ti tulan bunjrsiqa goge kobaq di unu.

²² Qotei na ingi ingi kalil osiqa Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nango gate koba sosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi taqatnjreanu.

²³ Tamo ungasari nanngi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nanngi ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulan keretnjreanu.

2

Iga moreñesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

¹ Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi moreñesobuleb.

² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nango gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranyeqnum qaji nango are miligiq di singila na waueqnu.

³ Nami iga kalil dego nanngi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nanngi qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqnem deqa iga moreñesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla ñambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenjej.

⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiqa iga lan qureq joqsi oqsiaq Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.

⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji nanngi osornjroqnqas.

⁸ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilatonabqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenjej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Qotei a ningi lanja elenjej awai saiqoji.

⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elenjosai. Deqa ningi nunngo segi ñam soqtqa keresai.

¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaqa iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryoqnsim walweloqnqom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nanği muluŋ aiyeqnub. Di nanġo kumbra. Deqa nanği na ningi misilingoqnsib endegsib merŋeqnub, “Ningi muluŋ aiyosai qaji tamo.” Nanği nanġo segi baŋ na tamo nanği muluŋ breinjreqnub. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji.

¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nanği ti sosai dego. Qotei a marej, “E na Israel nanği inġi bole bole enjrqai.” Osiqa aqa anjam di siŋilatosisq soqnej. Ariya a na inġi bole bole di ningi enġwa marosaioqnej. Deqa ningi inġi bole bole deqa tariŋosaioqneb. Ningi mandamq endi laŋa Qotei qaliesai soqneb.

¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa len aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi joqsiqa Qotei aqa areq bej.

¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti jeu atoqnsib soqneb. Deqa jeŋ a nanġo ambleq di sosiqa nanği potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jeŋ di waqtosiqa jeu kobotosiqa Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej.

¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrej deqa nanği tamo bunuj brantosib tamo qujaiosib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum.

¹⁶ A na Juda nanği ti sawa bei bei qaji nanği ti turtnjrim nanği koba na tamo qujaiosib sqajqa deqa marsiq ŋamburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej.

¹⁷ A bosiqqa anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo unġasari jojom di unub qaji nanği ti palontosiq merŋgoqnej.

¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqŋqom.

Kristen nanği Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa anġro tinġin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanği ti koba na was bole unub.

²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nanği ti aqa medabu o qaji tamo nanği ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di siŋilatejunu.

²¹ Tal di aqa tanu kalil nanği Kristus beteryejunub deqa nanği kalil koba na siŋila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyoqnsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu.

²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo unġasari kalil nanği ti koroinġej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nanği aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

3

Pol na sawa bei bei qaji nanği Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

¹ O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulaŋ boledamu enġej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryainġwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum.

² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum.

³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq atsiqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nengrenyonum.

⁴ Ningi ijo anjam endi sisiosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a gegerere poiyeqnu.”

⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nanqi minjrosaiqnej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo nanqi ti aqa medabu o qaji tamo nanqi ti minjreqnu.

⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nanqi ti Juda nanqi ti turtnjrsiqa sawa qujaiq di atej. Nanqi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nanqi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nanqi enjrqa marej qaji di oqab.

⁷ E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej.

⁸ E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi na e tulan bunbejunub. Di unqum. Qotei a e qa are boleiyey deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai.

⁹ Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej.

¹⁰ Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nanqi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqnsib gegerere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti turtnjrsim sawa qujaiq di atqas.

¹¹ Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu.

¹² Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai.

¹³ Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombra so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nanqi qa pailyeqnu

¹⁴ Deqa ijo was, e singa pulutoqnsim Abu Qotei binjyeqnum.

¹⁵ A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nanqo Abu. Deqa a na nanqo ñam segi breiyetnjreqnu.

¹⁶ E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nanqi gereiyetnjrem. Deqa ni nanqo are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nanqi tulan singilaqab.

¹⁷ Amqa nanqi Kristus qa nanqo areqalo singilatesoqnib kumbra dena Kristus a nanqo are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nanqi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nanqo are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na ñam jirim ojesonaqa ñam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum.

¹⁸⁻¹⁹ Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa gegerere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma

koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqniy ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nunqoq di maqesqas.

²⁰ Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu.

²¹ Deqa Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi Kristus Yesus aqa ñam na bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnsib gilsib gilsib diño bati itqab. Bole.

4

Iga Kristus aqa jejamu qujai

¹ E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metngej. Deqa e nunqo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy.

² Osib ningi nunqo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nanqi qa urur minjin oqaiq. Ningi nanqi qalaqalainjroqnsib gulbe nanqi na ningi engeqnu qaji di qoboiyetnjroqniy.

³ Osib ningi nunqo Kristen was kalil nanqi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu.

⁴ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metngej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu.

⁵ Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em.

⁶ Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo unqasari kalil nanqi taqatnjreqnu. A nanqo are miligiq di waueqnu. A nanqo ambleq di unu.

⁷ Kristus a iga kalil qa are boleyosiq segi segi singila egej.

⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenqrenyeb unu, “Qotei a tonto tamo gargekoba nanqi elenqosiq joqsiq lan goge oqej. Oqsiq dia nanqi singila enjrej.”

⁹ O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej.

¹⁰ Aisiq dena olo tulan goge oqsiq lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa.

¹¹ Deqa a segi qujai na tamo nanqi singila enjreqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi aqa anjam bole palontoqnsib tamo unqasari nanqi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nanqi a na singila enjreqnaqa nanqi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo unqasari nanqi taqatnjreqnu.

¹² Kristus na tamo nanqi di singila enjreqnu. Di kiyaaqa? Nanqi na kamba iga Qotei aqa segi tamo unqasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqaqqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi.

¹³ Wau di gilsim gilsim mondon iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa Niri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom.

¹⁴ Gisanj tamo nanji maqu kumbra yoqnsib anjam koba laña laña maroqnsib laqñub. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nanjo areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai.

¹⁵ Iga gisanj anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqñqom. Osim dena iga kalil boleqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom.

¹⁶ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa ñamdamu bul. A na aqa ban ti singa ti ñamdamu ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqñqom. Kumbra dena iga tulan boleqnsim singilaoqñqom.

Ninji so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷ Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ninji singila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nanjo areqalo tulan niñaqejunu deqa ninji na nanjo kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib.

¹⁸ Nanjo qalie ti powo ti tulan ambruejunu. Nanji tulan nanarioqnsib laqñub. Nanjo are miligi geteñejunu. Deqa Qotei aqa ñambile nanjoq di sosai.

¹⁹ Nanji kumbra uge uge yoqnsib ariya nanji deqa jemainjrosaieqnu. Nanji torei kumbra ugeq aiyejunub. Nanji kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnjqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ninji Kristus aqa anjam ojejunub deqa ninji sawa bei bei qaji nanjo kumbra uge di dauryosaieqñub. Nami anjam plalto tamo nanji na Kristus aqa anjam merngeqñab ninji quoqñeb. Anjam di gisanj sai. Di Yesus aqa anjam bole.

²² Ninji so namijq di sosib walweloqñeb bati deqa so namij dena ninji gisanjeqnaqa ninji kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqñej. Nunjo kumbra dena ninji padalqa gamq di breingjoqñej. Deqa bini ninji so namij di torei uratiy.

²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy.

²⁴ Ninji so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ninji a bul sqa marsiqa nunjo so bunuj di gereiyetñej. Ninji qalie, tamo nanji so bunujq di unub qaji nanjo kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nanji Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ninji gisanj kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nanji minjroqniy. Ninji kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ninji kumbra degyoqniy.

²⁶ Ninji minjin oqimqa ariya ninji urur minjin kobotiy. Ninji minjin ti soqñib qoloaiq. Qoloqas di ninji olo une bei ato uge.

²⁷ Ninji urur minjin kobotqasai di ninji Satan gam waqtetibqa a na ninji olo uneq breingwas.

²⁸ Ariya bajin tamo nanji olo bajinaib. Nanji nanjo segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqñub qaji nanji aqaryainjroqñebe.

²⁹ Ninji nunjo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqñab. Ninji anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nanji singilatnjroqniy. Yimqa nanji nunjo anjam quoqñib dena Qotei a nanji qa are boleiyosim kumbra bole enjroqñqas.

³⁰ Qotei na aqa toqor ninji engej deqa ninji aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Diño batiamqa a nunjo uneq na ninji torei awainjwas. Deqa ninji na Mondor di are gulbe yaib.

³¹ Ningi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy.

³² Osib ningi na nungo Kristen was nanngi kumbra bole bole enjroqnsib nanngi qalaqalainjroqnsib nanngo une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa ñam na nungo une kalil kobotetnjej deqa ningi na kamba olo nungo Kristen was nanngo une dego kobotetnjroqniy.

5

Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy

¹ Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy.

² Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nanngi atraiyo inji inji saban quleq ti boleqaja di oqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nanngo inji inji qa mamaulngaiq. Nungo ambleq di kumbra uge deqaji saiq. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai.

⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alan anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjiyoqniy.

⁵ Ningi endegsib qalieoiy. Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ O ijo was, tamo qudei na ningi kumbra uge deqaji yqajqa titngooqnsib anjam lanja lanja merngoqnbqa ningi nanngo anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqnu qaji nanngi kumbra uge deqaji yeqnu deqa Qotei a nanngi qa tulan minjin oqeteqnu.

⁷ Deqa ningi tamo ungasari deqaji nanngi ti beteroqnaib.

⁸ Ningi nami ambruq di soqneb. Ariya bini Tamo Koba a na ningi elenosiq aqa suwanjoq di atej unub. Deqa ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy.

⁹ Suwan a na kumbra endeqaji babteqnu. Tamo ungasari suwanjoq di unub qaji nanngi kumbra bole bole yeqnu. Nanngi kumbra tintin dauryeqnu. Nanngi anjam bole mareqnu.

¹⁰ O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di ningi geregere qalieqa osib dauryoqniy.

¹¹ Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqnu qaji nanngi ti beteroqnaib. Nanngi kumbra deqaji yeqnu deqa nanngi kumbra bole bei babtosaieqnu. Deqa ningi na tamo ungasari nanngi di endegsib minjroqniy, "Nunngo kumbra di uge."

¹² Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanngi ulioqnsib kumbra yeqnu. Di kiyaga? Nanngo kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nanngo kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas.

¹³ Ariya suwan a na kumbra kalil boleq ateqnu.

¹⁴ Suwan a kumbra bei boleq atqas di a suwanobulqas. Agi anjam bei endegsi unu, "O tamo njejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwan emqas.”

¹⁵ Deqa ijo was, ningi nungo segi segi walwel geregere taqatosib soqniy. Ningi nanari tamo bulosib walwelaib. Ningi powo ti sosib walweloqniy.

¹⁶ Bini bati uge. Deqa ningi bati lanja ñannguiyaib. Bati soqnim ningi Qotei aqa kumbra yoqniy.

¹⁷ Ningi nanari kumbra yoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqniy.

¹⁸ Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Kumbra dena ningi ugeugeingwas. Deqa ningi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqniy a na ningi taqatngesqas.

¹⁹ Ningi nungo Kristen was nanngi ti koba na anjam maroqnsibqa bati deqa ningi Qotei qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. Osib nungo medabu na ti nungo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqniy.

²⁰ Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, ungum, ningi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjiyoqniy.

Pol a tamo unja wo nanngi anjam minjrej

²¹ Kristus a nungo Tamo Koba unu deqa ningi a qa ulaoqnsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nanngo sorgomq di soqniy.

²² O ungasari, ningi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ningi nungo gumbulun nanngo sorgomq di dego soqniy.

²³ Kristus a gago gate koba unu dego kere nungo gumbulun nanngi nungo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga elenej.

²⁴ O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ningi bati gaigai nungo gumbulun nanngo sorgomq di soqniy.

²⁵ O tamo, ningi na nungo ñaun nanngi tulan qalaqalainjroqniy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi tulan qalaqalainjrsiq aqa segi ñambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere.

²⁶ Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansnjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unub.

²⁷ Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaaqa? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoqi sqajqa deqa.

²⁸ Deqa tamo, ningi nungo ñaun nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanngi nanngo ñaun nanngi qalaqalainjrqb di nanngi nanngo segi jejamu dego qalaqalaiyqab.

²⁹ Iga qalie, tamo nanngi nanngo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanngi nanngo jejamu geregereiyoqnsib inngi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjqnu dego kere.

³⁰ Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum.

³¹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi ñaun wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.”

³² Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanngi ti sigitnjrsim agi ningi merngonum.

³³ O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nungo ñaun nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nungo gumbulun nanngo sorgomq di sosibqa nanngi kumbra bole enjroqniy.

6

Pol a angoro nanği ti nanğo ai abu nanği ti anjam minjrej

¹ O angoro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nunğo ai abu nanğo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja.

²⁻³ Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino ai abu nanğo sorgomq di sosim nanğo anjam dauryoqne.” Osiqa olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaiioqnej.

⁴ O abu, ningi na nunğo angoro nanğo areqalo ugetetnjraib. Nanği minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa nğamgalaq di nanği dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

Pol a kanğal tamo nanğo wau qa gate nanği ti anjam minjrej

⁵⁻⁶ O kanğal tamo ningi quiy. Ningi nunğo wau qa gate nanğo sorgomq di sosibqa nanği qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnub dego kere ningi gaigai nunğo wau qa gate nanği qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanğo nğamgalaq di lanğa wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kanğal tamo dego unub. Deqa ningi nunğo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunğo wau qa gate nanği qa wau bole yoqniy.

⁷ Ningi mandam tamo nanği segi wauetnjrosaieqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nunğo wau qa gate nanği wauetnjroqniy.

⁸ Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kanğal tamo unub kiyo ningi kanğal tamo sai kiyo di unğum. Ningi wau bole yoqniy.

⁹ Ariya wau qa gate, ningi dego nunğo kanğal tamo nanği kumbra bole enjroqniy. Ningi nanği ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanğogede di unu. A nunğo Tamo Koba unu. A kanğal tamo nanğos Tamo Koba dego unu. Aqa nğamgalaq di tamo unğasari kalil nanği kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanği peginjreqnu. Ningi deqa are qaloqnsib nunğos kanğal tamo nanği kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa inği inği jigelenjoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa inği inği Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenjosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy.

¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo unğasari nanği ti qoto-saieqnum. Iga lanğogede qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nanği ti aqa gate kokba nanği ti qoteqnum. Nanği kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub.

¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa inği inği Qotei na engeqnu qaji di elenjosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintinj gara jugo bul jigsib dena nunğos are targa kabutiy.

¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy.

¹⁶ Ningi qoto qa inği inği kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nunğos areqalo singilatosisoqniy. Nunğos areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa

tamo uge Satan na qaja ti nɔamyuwo ti niŋgi qa waiyoqnmqa nuŋgo dumu dena niŋgi na qaja ti nɔamyuwo ti di gotraŋyoqnaqab.

¹⁷ Qotei na niŋgi elenej aqa kumbra di niŋgi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa anjam.

¹⁸ Niŋgi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Niŋgi aqarataib. Niŋgi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Niŋgi pailyoqajqa urato uge deqa niŋgi geregere nɔam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil naŋgi qa pailyoqniy.

¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu siŋilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari naŋgi minjroqnaqas.”

²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo naŋgi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa niŋgi e qa Qotei pailyoqnaqas a na e siŋilatboqnm e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari naŋgi minjroqnai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nuŋgoq bɔo deqa a na ijo wau kalil qa niŋgi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole.

²² E na a qarinyonum nuŋgoq bɔo. Iga kiyersim unum di a na niŋgi mernɔwas. Osim nuŋgo are siŋilatetɔngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel na nuŋgo are latetɔgebe. Osib niŋgi aqaryaingibqa niŋgi naŋgi aiyel qa nuŋgo areqalo siŋilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy.

²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratoaieqnaqas qaji naŋgi qa Qotei a are boleiyeme. Bole.

FILIPAI

¹ E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nangi ti nungo wau tamo nangi qa ti dego anjam endi qarinyonum.

² Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nangi qa Qotei pailyeqnu

³ E bati gaigai ningi qa are qaloqnsim deqa e ijo Qotei binিয়েqnum.

⁴ Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum.

⁵ Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

⁶ E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas.

⁷ Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnqai kiyo di unqum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum.

⁸ Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹ E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi qalaqalaiyo kumbra nanqo are miligiq di tulan singilatosib dauryqab. Osib powo koba ti areqalo bole ti sqab.”

¹⁰ O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenemtosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nangi peginjrqa batiamqa ningi une saiqoji sqab.

¹¹ Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnimqa Qotei aqa ñam goge oqoqnqas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹² O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nangi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu.

¹³ Tamo kalil nangi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnem deqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nangi dego qalie.

¹⁴ E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nangi Tamo Koba a qa nanqo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnum.

¹⁵⁻¹⁷ Bole, tamo qudei na ijo ñam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nanqo are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nangi nanqo segi ñam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nangi tamo aqaryainjrqa deqa are qalosaieqnum. E tonto talq endi soqnit nangi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nangi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nangi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nangi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub.

¹⁸ Deqa unġum. Tamo nanġi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnuḅ kiyo tamo nanġi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnuḅ kiyo di kere. Nanġi kalil koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnuḅ deqa e tulaṅ areboleboleibeḡnu.

Pol a are qalej, “E mandamq endi sosiy Filipai Kristen nanġi aqaryainjroqnqai”

¹⁹ Deqa ijo was, e tulaṅ areboleboleibim sqai. Di kiyaaqa? E qalieonum, Qotei a nuṅgo pailyo na ti Yesus Kristus aqa Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.

²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e siṅgila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus torei yekritosiy aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqai kiyo e sqai kiyo di unġum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai.

²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqai di e olo inġi tulaṅ boledamu oqai.

²² E mandamq endi sosiyqa e tamo unġasari gargekoba nanġi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai.

²³ E areqalo aiyeltejunum. Ijo areqalo bei agiende. E laṅ qureq oqsiy Kristus ombla sqai. E degyqai di tulaṅ bolequja.

²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy niṅgi aqaryaingoqnqai di dego bolequja.

²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqasai. E mati sosiy niṅgi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena niṅgi Yesus qa nuṅgo areqalo gegerere siṅgilatoqnsib areboleboleinġim sqab.

²⁶ Deqa ijo was niṅgi quiy. E olo nuṅgoq bosiy niṅgitqa bati deqa niṅgi e qa tulaṅ areboleboleinġim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

Niṅgi Kristus aqa ñam qa jaqatin oqnqab

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Niṅgi Kristus aqa anjam bole gegerere dauryoqniy. Niṅgi degyqab di e anjam endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nanġi are qujaitoqnsib waukobaeqnuḅ. Di kiyaaqa? Tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam bole nanġo areqaloq di siṅgilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nuṅgoq bosiy nuṅgwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di unġum.

²⁸ E qalieqai, niṅgi nuṅgo jeu tamo nanġi qa ulaosaieqnuḅ. Nuṅgo kumbra dena jeu tamo nanġo are qametnjreqnaqa nanġi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, niṅgi padalqasai. Qotei na niṅgi elenam niṅgi so bole gaigai sqab.

²⁹ Niṅgi quiy. Qotei na niṅgi giltṅej. Di kiyaaqa? Niṅgi Kristus qa nuṅgo areqalo siṅgilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Niṅgi aqa ñam qa jaqatin oqajqa deqa ti niṅgi giltṅej.

³⁰ Nami e jeu tamo nanġi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam niṅgi e nubogneḅ. Agi bini e jeu tamo nanġi ti qoteqnam niṅgi deqa queqnuḅ. Niṅgi dego e beterbosib jeu tamo nanġi ti qoteqnum. Dena niṅgi jaqatin eqnuḅ.

2

Niṅgi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryiy

¹ O ijo was, Kristus a gaigai nuṅgo are siṅgilatetṅgoqnsiqa niṅgi qalaqalaingoqnsiqa nuṅgo are latetṅeqnu. Qotei aqa Mondor a nuṅgoq di beterejunu. Niṅgi nuṅgo Kristen was nanġi qa are boleinġeqnaqa nanġi qa duleqnuḅ.

² E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqribqa dena e tulan areboleboleiboqngas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqniy.

³ Ningi nungo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nungo segi ñam soqtoqnaib. Ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo nungo Kristen was nanjo ñam soqtetnjroqniy.

⁴ Ningi nungo segi ingi ingi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ningi nungo Kristen was nanjo qa are qaloqnsib nanjo ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

*Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa
Qotei na a olo ñam kobaquja yej*

⁵ Ningi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy.

⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej.

⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kanjal tamo lanaj bul soqnej.

⁸ Deqa tamo kalil nanjo a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej.

⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunjrejunu.

¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nanjo ti tamo kalil nanjo ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nanjo Yesus aqa areq di singa pulutqab.

¹¹ Osib nanjo medabu qujaitoqnsib maroqngab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqngas.

Ningi suwan qa kumbra tamo ungasari nanjo osornjroqniy

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningi olo singila na dauryoqniy. E ningi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningi ijo anjam dauryqa urataib. Ningi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningi padalo sawaq na elenje deqa ningi ulaoqnsib lan qureq oqwajqa singilaoqniy.

¹³ E qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di waueqnu deqa ningi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnub. Ningi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnub.

¹⁴ Ariya ningi njirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningi yeqnub qaji di ningi lawo na yoqniy.

¹⁵⁻¹⁶ Ningi degyqab di ningi Qotei aqa angro tintin une saiqoji sqab. Sosib ningi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nanjo ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nanjo osornjroqngab. Tamo ungasari nanjo di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa mondon Kristus a olo bosim nanjo une deqa nanjo peginjrqas. Yim bati deqa e nungo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di e lanja yosaioqnem.

¹⁷ O ijo was, nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nanjo na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nungo areqalo de ti ijo len wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di unqum. Bini e ningi ti koba na areboleboleigwas.

¹⁸ Ningi dego e ti koba na areboleboleigwas.

Pol na Timoti qarinyim a Filipai Kristen nanjoq gilqa marej

19 Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nungoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nungo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai.

20 Timoti a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a na ningi aqaryaingwajqa gam n̄ameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningi qa are qaleqnum.

21 Tamo kalil nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are koba qaleqnum. Nan̄gi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnum.

22 Timoti aqa kumbra tulan̄ boledamu di ningi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nan̄gi na nan̄go abu nan̄gi wauetnjreqnum dego kere Timoti na e wauetbeqnu.

23 Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nan̄gi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nungoq boqujatosim sain̄gwas.

24 E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nungoq bosiy nun̄gwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

25 E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nungoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nan̄gi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiq aqaryaiboqnej.

26 Bini a ningi nun̄gwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusibqa a qa are gulbein̄gej.

27 A makobaiyonaq moiqa jojomonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaaqa? E are tulan̄ gulbekobaibaim deqa.

28 Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nungoq gilqo. Di kiyaaqa? Ningi a unsib tulan̄ arebolebolein̄gwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai.

29 Deqa Epafroditus a nungoq bamqa ningi a qa tulan̄ arebolebolein̄gim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoqniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nan̄go ñam gaigai soqtetnjroqniy.

30 Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiq a kamba e aqaryaiboqnej.

3

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

1 Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulan̄ arebolebolein̄gim soqniy. E anjam di olo nen̄gren̄yqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryain̄gwas.

2 Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nan̄gi baun̄ juwan̄ bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji nan̄gi mulun̄ aiqajqa tulan̄ singilaeqnum. Nan̄go mulun̄ di bolesai. Di gisan̄ mulun̄.

3 Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun̄ bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqtetqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai.

4 E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulan̄ singilaoqnem. Tamo qudei nan̄gi mareqnum, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nan̄gi di tulan̄ bun̄njrejunum.

5 Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 onaqa ijo ai abu nan̄gi na e osib mulun̄ waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E

Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nanjo kumbra na dal anjam dauryoqnem.

⁶ E Qotei aqa wau ojqajqa tulan singilaoqnem deqa e na Kristen nanji ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nanji na e nubognsib ijo une bei babtosaioqneb.

⁷ Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nanjo kumbra tulan bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem.

⁸ Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekriterem. Di kiyaaqa? E Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulan bolequja e degsi unem. E poiwej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa are koba unu.

⁹ E a segi beteryejunum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa nangalaq di tamo bole sqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiwoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga mergwas, “Ninji ijo nangalaq di tamo bole une saiwoji unub.”

¹⁰ Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatinj osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatinj osiy moiyoqbulqajqa are koba unu.

¹¹ E qalieonum, mondonj e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹² E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojqajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojqajqa singila na waueqnum.

¹³ O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi merngwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekritisoy awai bole Qotei na mondonj ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum.

¹⁴ Tamo nanji gurguroqnsib bubuneqnu di nanji awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e lanj qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵ E areqalo bole ti sosim anjam endi nenngrenjonum. Ninji qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa ninji dego areqalo bole ti soqniy. Ariya ninji qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nunjo areqalo di olo gereiyetngwas.

¹⁶ Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷ O ijo was, ninji kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nanji unjroqnsib nanjo kumbra dego dauryoqniy.

¹⁸ Kristus a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nanji na jeuteqnu. E nanji qa bati gargekoba ninji saingoqnem. Deqa bini e akam ti olo ninji saingeqnum.

¹⁹ Tamo nanji di nanjo segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Nanjo kumbra di nanji na gisanj qotei bul ateqnub. Nanji bati gaigai mandam qa inji inji oqajqa are tulan prugnjqnu. Osib jemai kumbra yqajqa areboleboleinjreqnu. Deqa mondonj nanji njamyuwoq di torei padalqab.

²⁰ Ariya iga lan qure qaji tamo ungasari unum deqa mondon Tamo Koba Yesus Kristus a lan qureq na mandamq aisim iga elenqas. Deqa bini iga a qa tariñoqnsim unum.

²¹ Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil elenqosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatin ti unu.

4

Ningi Tamo Koba Yesus qa areboleboleiingoqneme

¹ Deqa ijo was bole, ningi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ningi degsi merngem. E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ningi qa are koba qaleqnum. Osim ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ningi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

² Ariya Yuodia Sintike wo, ningi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy.

³ Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na unqa aiyel nanqi di aqaryainjime. Nanqi aiyel unqa bole. Nanqi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nanqi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nanqi ñam Qotei a nambile qa buk miligiq di nenqrenyej unub.”

⁴ O ijo was, ningi bati gaigai Tamo Koba a qa areboleboleiingoqneme. E olo merngwai. Ningi tulan areboleboleiingoqneme.

⁵ Ningi lawo kumbra dauryoqniqbqa tamo kalil nanqi nunqo kumbra di unoqñab. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas.

⁶ Deqa ningi ingi bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nunqo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a binjiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.”

⁷ Ningi degyoqniqbqa Qotei na ningi are latetngwas. Osim a na nunqo are miligi ti nunqo areqalo ti taqatetngwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulan bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸ Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tinjin ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nanqi yeqnab iga unoqnsim binjiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy.

⁹ Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqnam quoqneq qaji di ningi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nunqo ambleq di yeqnam ningi unoqneq qaji di dego ningi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

Filipai Kristen nanqi na Pol aqaryaiyeb deqa a nanqi qa tulan areboleboleiyej

¹⁰ O ijo was, ningi bini e olo aqaryaiqbajqa are qaleqñub deqa e Tamo Koba a qa tulan areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqneq ariya bati di ningi e aqaryaiqbqa gam saiqoji.

¹¹ E ingi ingi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ningi na e aqaryaiqbajqa e deqa are qalsim anjam endi mernqosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e ulaqasai.

¹² E ingi saiqoji sqai kiyo e ingi koba ti sqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e ingi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e ingi koba ti sqai kiyo e ingi qa truquoqñqai kiyo di unqum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di unqum, e are lawo sqai.

¹³ Kristus a segi na e singilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴ E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneb di ningi keretoqneb.

¹⁵ O Filipai tamo ungasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ningi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryaiboqneb. Kristen qudei nanqi e silali qa aqaryaibosaioqneb.

¹⁶ Agi e Tesalonaika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiboqneb.

¹⁷ Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ningi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum.

¹⁸ E silali ingi ingi kere unu. E ingi bei qa truquosai. Di kiyaaqa? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleb. Atraiyo ingi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo ingi deqa tulan areboleboleiyeqnu.

¹⁹ Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na ingi tulan bole bole iga egoqnqas. Deqa ningi ingi bei qa truquoqnibqa a na engoqnimqa ningi tulan kere na sqab.

²⁰ Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nanqi kaiyeinjrej

²¹ Ningi Kristus Yesus aqa tamo ungasari unub. E na ningi kalil kaiyeinjonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nanqi na dego ningi kaiyeinjonub.

²² Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi na ningi kaiyeinjonub. Kristen tamo ungasari Mandor Sisar aqa talq di waueqnu qaji nanqi dego ningi kaiyeinjonub.

²³ Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyosim nungo qunun geregere taqateme. Bole.

KOLOSI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej.

² Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarınyonum. Nıngi gago Kristen was bole. Nıngi Qotei aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di unub qaji. Nıngi Kristus qa nunngo areqalo sıngilateqnum. Gago Abu Qotei a nıngi qa are boleiyımqa nıngi lawo na soqniy.

Kolosi Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo sıngilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai nıngi qa pailyoqnsımqa gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei bıniyeqnum.

⁴ Aqo aiyel nıngi qa anjam bei endegsi quem. Nıngi Kristus Yesus qa nunngo areqalo sıngilateqnsıb Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjre-qnum.

⁵⁻⁶ Nami Yesus aqa anjam bole nunngoq bonaqa nıngi queb. Qusıbqa bıni ıngi bole bole Qotei na lan goge dia gereiyetngej qaji di nıngi oqajqa tarıneqnum. Yesus aqa anjam bole di sawa sawa kalilq gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nanngi quoqnsıb nanngo areqaloq di sıngilateqnsıb kumbra bole bole yeqnum. Nıngi dego kumbra bole bole yeqnum. Qotei a ıga qa are boleiyej anjam bole di nıngi qusıb poıngonaqa bati deqa nıngi kumbra bole yqajqa utru ateb.

⁷ Anjam di Epafras a nıngi merngonaq qusıb poıngej. Epafras a ıga ti Kristus aqa wau tamo bole unum. ıga Epafras tulan qalaqalaiyeqnum. A sıngila na nıngi aqaryaingoqnsıqa Kristus aqa wau ojeqnu.

⁸ A nıngi qa endegsi ıga saıgej, “Qotei aqa Mondor na Kolosi Kristen nanngi sıngilatnjreanaqa nanngi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nanngi qa Qotei pailyeqnu

⁹ ıga nami quem, nıngi kumbra bole di yeqnum. Bati deqa ıga nıngi qa pailyaqa utru atem. Bıni ıga gaigai nıngi qa pailyoqnsım unum. ıga endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi ino areqalo geregere poınjrqas. Amqa ino Mondor na nanngi powo koba enjroqnmıqa nanngi ino anjam kalil bole qalieoqnqab.

¹⁰ Osıb nanngi kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di yoqnsıb walweloqnqab. O Qotei, ni na nanngi aqaryainjroqnmıqa nanngi wau bole bole yoqnsıb ni qa geregere qalieoqnıb nanngo qalie di tulan kobaoqnqas.

¹¹ Ni ino segi sıngila kobaquja na nanngi sıngilatnjroqnmı nanngi gulbe kalil qoboıyoqnqab. Osıb lawo na sosıb tulan areboleboleinjroqnqas.”

¹² O ıjo was, ıga degsim nıngi qa Abu pailyeqnum. Deqa nıngi a bıniyoqnsıb soqniy. A na nıngi keretngej deqa ıngi bole bole a nami lan goge dia gereiyetngej qaji di nıngi mondon oqnsıb oqab. Agi nıngi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil suwanjoq di unub qaji nanngi ti ıngi di oqab.

¹³ Nami ıga ambruq di soqnem. Ambru aqa sıngila dena ıga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna Qotei na ıga ambruq dena elenosiqa aqa segi Nıri qujai tulan qalaqalaiyeqnu qaji aqa sorgomq di ıga atej unum. Deqa bıni Yesus a gago Mandor Koba sosıq ıga taqatgeqnu.

¹⁴ A na ıga awaıgosiqa gago une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago nıdamu na ıga Qotei unqa keresai. ıngi ıngi kalil Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi utru.

¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na inġi inġi kalil lan ti mandam ti di unub qaji di gereinjrej. Inġi inġi kalil gago nġamdamu na uneqnum qaji ti gago nġamdamu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan anġro nanġi ti mandor kokba ti mondor nanġi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Inġi inġi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi inġi inġi.

¹⁷ Tulan nami inġi inġi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na inġi inġi kalil di geregere taqateqnu deqa inġi inġi kalil degsi bole unub.

¹⁸ Yesus a Kristen tamo unġasari nanġo gate. Nanġi aqa jejamu bul. A nanġo nambile qa utru. A tamo kalil nanġi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qujai inġi inġi kalil nanġo gate.

¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Niri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maqesqas.

²⁰ Osim a Yesus aqa wau na inġi inġi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nanġi tingitnjrimqa nanġi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qarinyonaqa a namburbasq di moinaqa aqa len aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenej.

²¹ Nami ninġi Yesus qa isaq di soqneb. Ninġi nunġo segi areqalo na laqnsibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb.

²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ninġi olo elenej. A degyej. Di kiyaaqa? A na ninġi metngim ninġi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa nġamgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa.

²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ninġi titngwa laqnimqa Yesus aqa anjam bole ninġi queb qaji di nunġo areqaloq di olo singilatoqniy. Di urataib. Ninġi inġi bole bole Qotei a nami ninġi enġwa marej qaji di oqajqa tarinqniy. Osim singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo unġasari kalil mandamq endi unub qaji nanġi minjre minjre laqnum.

Pol a Kolosi Kristen nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba eqnu

²⁴ Kristus aqa tamo unġasari nanġi aqa segi jejamu bul. A na nanġi aqaryainjrqa marsiq jaqatin koba ej. Aqa jaqatin di koboosaiunu deqa e dego nanġi qa ti ninġi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatin koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatin kereteqnum. E ijo jaqatin deqa tulana areboleboleibeqnu.

²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo unġasari nanġi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ninġi aqaryainġwajqa deqa.

²⁶ Tulan nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo unġasari kalil nanġi aqa anjam di qaliesaisoqneb. Uliesosiq bosiq bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateqnaqa aqa segi tamo unġasari nanġi quoqnsib poinjreqnu.

²⁷ Qotei aqa segi areqalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nanġi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulana bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nunġo ambleq di unu. Mondon a na ninġi elenqsim lan qureq joqsi oqimqa dia ninġi inġi tulana bole bole oqab. Ninġi inġi di oqajqa tarinqnsib unub.

²⁸ Iga na tamo unġasari kalil nanġi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaaqa? Nanġi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra torei dauryekritosib soqniq iga na nanġi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa.

²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

2

Ningi gisaŋ anjam dauryaib

¹ O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. E ningi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nanŋi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqnum qaji nanŋi qa ti wau koba yeqnum.

² E ningi kalil are singilatetŋgitqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ningi powo bole osib Kristus qa nunŋo areqalo torei singilaboletosib dena ningi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru.

³ Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴ E ningi anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ningi gisaŋgosim walawala anjam bei mernŋimqa ningi qusib dauryaib deqa.

⁵ E bini ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. E qalieonum, ningi wau bole yoqnsib nunŋo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ningi qa tulaŋ areboleboleibeqnu.

Iga Kristus taqyosim ŋambile bole oqom

⁶ Ningi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nunŋo areq di ateb deqa ningi aqa kumbra na walweloqniy.

⁷ Mandam na ŋam jirim ojesonaqa ŋam a singila na tigelejunu dego kere ningi Yesus osib nunŋo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di ningi bati gaigai nunŋo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ningi gaigai Qotei binjiyoqniy.

⁸ O was ningi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na bosib ningi nanŋo anjam dauryqajqa walawalaingwab. Nanŋi nanŋo segi powo na ti gisaŋ anjam na ti ningi walawalaingwab. Deqa ningi nanŋo anjam di dauryaib. Tamo nanŋi di nanŋo moma nanŋo anjam dauryeqnub. Osib mondor uge uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji nanŋo anjam dego dauryeqnub. Nanŋi Kristus aqa anjam dauryosaieqnum.

⁹ Ningi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi ŋambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu.

¹⁰ Inŋi inŋi kalil singila ti unub qaji nanŋo gate koba agi Kristus. Ningi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ningi ŋambile engej. ŋambile di nunŋoq di tulaŋ keretosiq maqejunu.

¹¹ Ningi Kristus taqyejunub deqa ningi muluŋ bole aiyejunub. Di jejamu qaji muluŋ sai. Ningi Kristus aqa kumbra na nunŋo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di muluŋ bole aqa utru.

¹² Ningi yanso eb bati deqa ningi Kristus beteryosib a ti moiyoqneleb. Onaqa Qotei na ningi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ningi Kristus ombla subq na tigeltnŋgobulej. Di kiyaaqa? Ningi Kristus qa nunŋo areqalo singilateb deqa.

¹³ Nami ningi une yoqnsib laqnsib nunŋo areqalo namij dauryoqneleb. Dena ningi moreŋesobuleb. Onaqa Qotei na ningi olo Kristus koba na ŋambile engsiqa nunŋo une kalil kobotetŋgej.

¹⁴ Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil

di taqal waiyosiqa dal anjam aqa singila kobotosiqa Kristus aqa namburbasq di gamej.

¹⁵ Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nanngi ti nanngo gate kokba ti kalil nanngo singila kobotetnjrej. Osiqa qoto singilaosiqa nanngi kalil tulan bunnjrej. Kristus a namburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nanngi unekriteb.

Ninngi Kristus koba na morenjobuleb deqa ninngi dal anjam aqa sorgomq di sosai

¹⁶ Deqa tamo bei na nunngo jejamuq di anjam qametngosim endegsi mernngaiq, “Ninngi inngi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”

¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji sen qunun bul damu saiqoji. Kumbra dena inngi bole bole mondon brantqas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi inngi bole bole deqa utru.

¹⁸ Tamo qudei na ninngi endegsib mernngwab, “Ninngi nunngo segi nam aguq atoqnsib olo lan angro nanngi qa louoqniy. Iga neiobilqei na kumbra di unem deqa ninngi degyiy.” O ijo was, ninngi tamo di nanngo anjam quetnjraib. Tamo deqaji nanngi nanngo segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mareqnub, “Iga powo bole ti unum.”

¹⁹ Tamo deqaji nanngi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qujai. Iga aqa singa ti ban ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qujaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ninngi Kristus koba na morenjobuleb deqa ninngi mondor uge uge lan ti mandam ti taqatejunub qaji nanngo sorgomq di sosai. Deqa kiyaga ninngi olo mandam tamo nanngo kumbra dauryeqnub? Kiyaga ninngi nanngo dal anjam dego dauryeqnub?

²¹ Nanngo dal anjam agiende, “Ni inngi di ojaim. Ni inngi di uyaim. Inngi di ino jejamuq di betermiq.” O ijo was, ninngi kiyaga dal anjam di dauryeqnub?

²² Dal anjam di jejamu qa inngi inngi qa anjam. Iga jejamu qa inngi inngi qa are qaloqnom di iga padalqom. Inngi inngi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nanngi na babteqnub.

²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi louoqnsib nanngo segi nam aguq atoqnsib nanngo jejamu qaloqnsib singilateqnub. Deqa nanngi are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ninngi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryqom dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

3

Kristus a gago nambile qa utru

¹⁻² O ijo was, Qotei a ninngi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ninngi lan goge qaji inngi inngi oqajqa wauoqniy. Kristus a lan goge oqsiq Qotei aqa ban woq di awejunu deqa ninngi gaigai lan goge qaji inngi inngi oqajqa are qaloqniy. Ninngi mandam qaji inngi inngi qa are koba qaloqnaib.

³ Ninngi morenjobulosib olo nambile eb. Nunngo nambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ninngi Qotei beteryejunub.

⁴ Kristus a nunngo nambile qa utru. Mondon a boleq dimqa ninngi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

Ninngi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ninngi mandam qaji kumbra kalil nunngo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy mernngwai. Sambala kumbra ti,

kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugnogoqa, mandam qa inji inji qa maunogoqa di kalil moiyyoti. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶ Tamo nanji kumbra deqaji yeqnub qaji nanji mondon Qotei na awai uge enjrsim nanji qa minjin oqetqas. Tamo nanji di Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo.

⁷ O ijo was, nami ninji dego tamo deqaji nanji koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ninji kumbra kalil di uratekritiy. Nirin ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy.

⁹ Ninji nunjo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ninji olo nunjo Kristen was nanji gisan anjam minjroqnaib.

¹⁰ Ninji so bunujq di unub. Qotei a segi na nunjo so bunuj di gereiyetnjej. Osiqa a na gaigai ninji powo bole engeqnu. A na ninji a bul sqa marsiqa nunjo so bunuj di gereiyetnjej.

¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyu qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kanjal tamo” o “E kanjal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaga? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Ninji nunjo Kristen was nanji qa duloqniy

¹² Qotei a ninji aqa segi qa marsiq giltnjej deqa a na ninji tulan qalaqalaingeqnu. Deqa ninji kumbra endegyoqniy. Ninji nunjo Kristen was nanji qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ninji nunjo segi nam aguq atoqnsib tamo nanji lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ninji une bei engibqa ninji kamba olo nanji qa urur minjin oqaiq.

¹³ Kristen tamo bei na ninji gulbe engimqa unqum gulbe di qoboiyosib aqa une kobotetiy. Ninji degyiy. Di kiyaga? Tamo Koba a na nunjo une kobotetnjej deqa.

¹⁴ Ninji qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreqnu. Deqa ninji kalil koba na areqalo qujaitosib nunjo Kristen was nanji qalaqalainjroqniy.

¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nunjo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ninji metnjej deqa ninji jejamu qujai bul sosib Qotei binjoqniy.

¹⁶ Osib ninji Kristus aqa anjam nunjo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ninji na nunjo Kristen was nanji areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ninji nunjo are miligiq di Qotei binjoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunjo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ninji Qotei qa louoqniy.

¹⁷ Nunjo anjam maro na ti nunjo wau na ti nunjo kumbra kalil na ti ninji Tamo Koba Yesus aqa nam soqtoqniy. Osib ninji aqa nam na Abu Qotei binjoqniy.

Pol a tamo ti unja ti angro ti nanji anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, ninji nunjo tamo nanjo sorgomq di soqniy. Ninji degyqab di Tamo Koba a ninji qa tulan areboleboleiyqas.

¹⁹ O tamo, ninji nunjo nanja nanji tulan qalaqalainjroqniy. Ninji nanjo are ugetetnraib.

²⁰ O angro, ninji gaigai nunjo ai abu nanjo anjam dauryoqniy. Ninji degyqab di Tamo Koba a ninji qa tulan areboleboleiyqas.

²¹ O abu, ningi na nungo angro nanjo are ugetetnjraib. Ningi nanjo are ugetetnjrqab di nanji are gulbeinjqas. Osim nanji wau bole yqajqa asginjqas.

Pol a kanjal tamo nanjo wau qa gate nanji ti anjam minjrej

²² O kanjal tamo, ningi gaigai nungo wau qa gate nanjo anjam dauryoqniy. Ningi gisan na nanjo namdamuq di lanja wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nanji qa wau bole yoqniy.

²³ Wau kalil ningi nanji qa yeqnuq qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nanji qa wauosaieqnuq. Ningi Tamo Koba a qa waueqnuq.

²⁴ Ningi qalie, mondon Tamo Koba a na ningi awai boledamu enjwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nanji enjqra marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kanjal tamo unub. A segi nunjo Wau qa Gate.

²⁵ Tamo ungasari une ateqnuq qaji nanji Qotei na kamba awai uge enjqras. Aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanji kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanji peginjqas.

4

¹ O wau qa gate, ningi nunjo kanjal tamo nanji kumbra bole enjqroqniy. Ningi qalie, nunjo Gate dego unu. Agi a lanj qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

² Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjiyoqniy.

³ Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nanji ti gam waqtetnjroqniqqa nanji medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnuqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nanji Kristus aqa anjam di dauryqa asginjqreanu deqa nanji e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

⁴ Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontuqnas.”

⁵ O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanjo ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqniy ningi Kristus aqa kumbra nanji osornjqroqniy.

⁶ Ningi tamo ungasari nanjo are boletetnjrqra oqnsib anjam bole segi gaigai minjqroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjqra oqnsib geregere are qaloqnsib minjqroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qarinyonum nanji Kolosi Kristen nanjoq gileb

⁷ E na Tikikus qarinyonum nunjoq bjo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja.

⁸ E na a qarinyonum nunjoq bjo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nunjo are singilatqab.

⁹ E na Onesimus dego qarinyonum a Tikikus ombla nunjoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nunjo lenj qujai. Nanji aiyel nunjoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nanji kaiyeinjrej

¹⁰ Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nunjoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nenjqrengsim nunjoq qarinyem.

¹¹ Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nanngi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nanngi e ombla Qotei aqa wau ojosaieqñub. Nanngi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqñum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas anjam di nanngi segi qalub e aqaryaiboqñsib mare mare laqñub. Juda tamo bei na degyosaieqñu.

¹² Epafra a dego ningi kaiyeingwo. A nunngo len qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqñu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nanngi aqaryainjrimqa nanngi singila na tigeloqñsib ino kumbra bole kalil keretoqñsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafra a ningi qa degsi pailyeqñu.

¹³ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafra a gaigai ningi qa are qaloqñsiq deqa a wau koba yeqñu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nanngi qa ti Hierapolis Kristen nanngi qa ti are qaloqñsiq deqa wau koba yeqñu.

¹⁴ Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qangra tamo. Iga a tulan qalaqalaiyeqñum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵ O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nanngi dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di korooqñsib loueqñub qaji nanngi a ti ijo kaiye anjam endi osib nanngi minjriy.

¹⁶ Ningi ijo anjam kalil e nenngrenyonum qaji endi sisiosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nanngoq gilimqa nanngi dego sisioqab. E anjam bei dego nami nenngrenyosim Laodisia Kristen nanngoq qarinyem. Ijo anjam di nanngi na kamba olo nunngoq qarinyib ningi sisioiy.

¹⁷ Ariya ningi na Arkipus endegsib minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nenngrenyosim nunngoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ningi e uratbaib. Ningi e qa are qaloqñsib soqniy. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nenngrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

² Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqnsim Qotei binjiyeqnum.

³ Ningi Yesus qa nunngo areqalo singilateqnub deqa ningi kumbra bole bole yeqnum. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqnub. Mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nunngo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binjiyeqnum.

⁴ O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵ Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga lanja anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nunngo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶ Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nungoq di brantonej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosaiogneb. Mondor Bole na nunngo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ningi tulan areboleboleinngoqnej.

⁷⁻⁸ Ningi Tamo Koba aqa anjam palonteqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brantonej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi nunngo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nunngo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqnub. Deqa unqum, iga aitentosisim nunngo kumbra deqa olo mare mare laqasai.

⁹ Iga nami nunngo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nunngo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnub. Ningi are bulyosib gisan qotei nanngi torei uratņrsib Qotei bole agi nambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqnub.

¹⁰ Osib ningi Qotei aqa Niri a lan qureq na bqajqa deqa tariñoqnsib unub. Nunngo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnub. Qotei aqa Niri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na elenėj deqa mondon Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

2

Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej

¹ O ijo was ningi segi qalie, iga nami nungoq bosim nunngo ambleq di wauoqnem gago wau di lanja ulonjosai.

² Ningi qalie, iga nungoq bosaisosimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau ojeqnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nunngo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetņej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigelognsim Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem.

³ Bati deqa iga ningi endegsi merngoqnem, “Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatiy.” Iga anjam uge bei ningi merngosaiqnem. Iga nungo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisan kumbra ti yosaiqnem.

⁴ Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaiqnej deqa a na iga wau egsiqa mergej, “Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanji gago wau qa arearetnjroqncajqa iga deqa are qalosaiqnem. Iga endegsi are qaloqnem, “Qotei a segi gago are miligi peleiyoqnsim gago wau qa arearetoqncas.”

⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosaiqnem. Osim nungo inji inji qa maulgonaq lanja gisan na anjam palontosaiqnem. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.

⁶ Iga wauoqnem di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnem e? Sai. Iga deqa wauosaiqnem.

⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali inji inji qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degyosai. Iga nungo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnem. Ai nanji na nanjo angro mom nanji munqum anainjreqnub dego kere iga nungo ai bul sosim ningi gereingqnem.

⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalaingqnem. Deqa iga nungo silali inji inji yaingwajqa are qalosaiqnem. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnem. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnem. Di kiyaaqa? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnem bati deqa iga waukobaoqnem. Iga ningi gulbe enqwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnem. Osim dena gago segi inji inji awaiyoqnsim uyoqnem. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaiqnem.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqñub qaji iga na kumbra bole bole osorngqnem. Iga kumbra uge bei osorngosaiqnem. Iga Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole tintin nungo ambleq di yoqnem. Di ningi qalie. Qotei a dego qalie.

¹¹ Abu nanji na nanjo angro nanji tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitngqnsim dalngqnem.

¹² Iga ningi degngqnem. Di kiyaaqa? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqñu qaji di yoqnsib walweloqncajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metñgej, “Ningi ijoq babqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nanji gulbe qoboiyoqneb

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaiqneb, “Anjam di mandam tamo nanjo anjam.” Sai. Ningi are qaloqneb, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tintin.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nungo are miligiq di singila na waueqñu. Di kiyaaqa? Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqñum.

¹⁴ O ijo was, tamo unqasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqñub qaji nanjo kumbra agi ningi dauryeqñub. Tamo unqasari nanji di Juda nanji na gulbe koba enjroqneb dego kere nungo segi len qujai nanji na ningi gulbe koba engeqñub.

¹⁵ Juda nanji na Tamo Koba Yesus qalsib moiyoqneb. Nanji nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji dego ñumoqnsib moiyoqñub. Osib iga dego wigonab iga nungo qure uratosim jaraiyem. Juda nanji di kumbra

Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranjoqnsib tamo ungasari kalil nanji jeutnjreqnub.

¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nanji Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanji elenaim deqa Juda nanji na gam getentetgeqnu. Deqa nanji bati gaigai nango segi une tumbol ateqnub. Nanji kumbra degyeqnub deqa Qotei aqa minjin bosiq nanjoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nanji olo unjrqaqqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nanji na iga wigebe deqa iga ninji uratngosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunjo ulatamu unosaieqnum. Ninji gago are miligiq di unub deqa iga ninji ti sobulejunum. Deqa iga nunjoq olo bosim nungwajqa gam njaeqnum. Iga ninji olo nungwajqa are koba qaleqnum.

¹⁸ Od, iga nunjoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nunjoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej.

¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ninji qa are singilatosim Yesus aqa njamgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ninji ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ninji qa tulan areboleboleigwas.

²⁰ Od, bini dego iga ninji qa tulan areboleboleiqnu. Ninji na gago are tulan boletetgeqnu.

3

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanjoq gilej

¹ Iga ninji qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Unjum, iga olo tarinqa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.”

² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ninji aqaryaingosim nunjo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetngwajqa deqa osim qarinyonam nunjoq gilej.

³ Gulbe ti jaqatin ti ninji eqnub qaji dena nunjo areqalo ugetetngaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunjoq gilej. Ninji qalie, Qotei a nami ninji ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej.

⁴ Agi iga ninji koba na sosimqa endegsi merngoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merngeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ninji qalie.

⁵ Utru deqa e tarinqa keresai. Ninji nunjo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunjoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ninji uneq waingonaga ninji gago wau laña ulontosib nunjo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanjo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nunjoq gilsiq olo uratngsiqa aqo Sailas wo gagoq di brantosiq anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnu. Osib gaigai ninji qa are boleinjreqnu. Ninji nanji unjrqaqqa are koba unu dego kere nanji kamba ninji nungwajqa are koba unu.”

⁷ O ijo was, ninji Yesus qa degsib nunjo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej.

⁸ Deqa iga qalieonum, ninji singila na Tamo Koba aqa ñam ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum.

⁹ Iga ningi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa namgalaq di tulan areboleboleiqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a binjyeqnum.

¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanjoq gilsim unjrjom. Unjrsim nango areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnrjom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanjoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanqi aiyel na gam waqtetgibqa iga nunjoq olo giljom.

¹² Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryainjimqa qalaqalaiyo kumbra nunjoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanqi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalainjeqnum dego kere.

¹³ Kumbra dena Qotei a nunjo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa namgalaq di une saiqoji soqniy. Soqniq mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

4

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

¹ O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osornjoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnub. Ariya bini iga nunjo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, “Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

² Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngjoqnem qaji di ningi segi qalie.

³ Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy.

⁴ Osib ningi nunjo segi so geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab.

⁵ Yimqa nunjo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi sambala kumbra dauryoqnsib unub.

⁶ Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nunjo Kristen was nanqi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanqi gisanjrsib nanjo nauj ugetnjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanqi awai uge enjrjas. Iga nami ningi singila na degsi merngjoqnem.

⁷ Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej.

⁸ Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranjqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nanjo anjam gotranjosai. A Qotei aqa anjam gotranjqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹ Ningi nunjo Kristen was nanqi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenjqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorngekritej.

¹⁰ Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanqi tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nunjo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy.

11 Osib lawo na sosib nungo segi ingi ingi taqatosib nungo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem.

12 Ningi degsib wauoqniyqa ningi ingi bei qa truquingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanngi nungo kumbra di unsib tulan arebole-boleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreño qaji ti nambile unub qaji ti nanngi koba na sqab

13 Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreñeb qaji nanngi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanngi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi subq na tigelo bati qa tariño saieqñub. Deqa nanngi was bei a moiqa di nanngi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai.

14 Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus omba sosib moreñeb qaji nanngi subq na tigeltjrimqa nanngi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

15 Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq ayoqñimqa iga nambile unum qaji iga na tamo ungasari nami moreñeb qaji nanngi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai.

16 Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a lelenoqñimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq ayoqñimqa tamo ungasari nami Kristus qa nanngi areqalo singilatosib moreñeb qaji nanngi namo subq na tigelqab.

17 Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nanngi ti turosib koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom.

18 Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo ungasari nanngi minjroqñisibqa dena nanngi are singilatejroqniy.

5

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

1-2 O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nanngi qolo beqñub dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo ungasari nanngi pruoqñjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nenngrenyqasai.

3 Yesus a bosaisoqñimqa tamo ungasari gargakoba nanngi endegsib maroqñqab, "Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai." Degsib maroqñibqa gulbe kobaquja nanngi di brantoqujatqas. Unja angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nanngi britosib jaraiqa keresai.

4 Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi pruoqñjwasai.

5 Ningi kalil pulon aqa angro. Ningi suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai.

6 Deqa iga nerenjo ani tamo nanngi bul sqasai. Iga nam atoqñsim areqalo bole ti sqom.

7 Iga qalie, tamo nanngi nerenjeqñub qaji nanngi qolo nerenjeqñub. Tamo nanngi ya uge uyoqñisib nanarieqñub qaji nanngi qolo ya uyeqñub.

8 Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqñsim qalaqalaiyo kumbra yoqñqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tariñoqñom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atoqñqom.

⁹ Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej.

¹⁰ Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di unqum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom.

¹¹ Deqa ninji segi segi na Qotei aqa tamo unqasari nanji anjam bole minjroqnsib dena nanji singilatnjroqniy. Agi bini ninji degyeqnu.

Ninji kumbra bole bole yoqniy

¹² Ariya ijo was, iga na ninji endegsi mernqgwom. Ninji nunjo Kristen gate nanjo sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nanji gate atelenej deqa nanji ninji aqaryaingwajqa waueqnu. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ninji merngoqnsib nunjo kumbra tingitetnqnu.

¹³ Nanji wau di yeqnu deqa ninji nanji qa are boleingonim nanji qalaqalainjroqniy. Osib ninji nunjo Kristen was kalil nanji koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴ O ijo was, iga nunjo are tigeltetngimqa ninji kumbra endegyiy. Ninji na tamo unqasari wauqajqa asginjreanu qaji nanji tingitnjroqniy. Osib tamo unqasari are gulbeinjreanu qaji nanji singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nanji dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nanji lawo na gereinjroqniy.

¹⁵ Tamo qudei nanji ninji kumbra uge enqibqa ninji na kamba olo kumbra uge enjraib. Ninji na gaigai nunjo Kristen was nanji ti tamo unqasari kalil nanji ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ninji gaigai areboleboleingim soqniy.

¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy.

¹⁸ Kumbra kiye nunjoq di brantoqnm, di unqum, ninji olo Qotei binjoqnsib minjoqniy, “Ni keretonum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ninji Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ninji wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ninji olo getentaib. Ninji wau di yiy.

²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji na anjam merngoqnbqa ninji nanji qa olo are ugeingaiq.

²¹ Anjam kalil ninji queqnu qaji di ninji geregere tenemtoqnsib pegiyonim. Osib kumbra kalil dego pegiyonim kumbra bole segi dauryoqniy.

²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ninji torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A nunjo mondor ti nunjo qunun ti nunjo jejamu ti kalil taqatesoqnmqa ninji so bole gaigai sqab. Deqa mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lanqureq na bamqa ninji aqa namgalaq di une saiqoji sqab.

²⁴ Qotei agi ninji metngej qaji a na ninji aqaryaingimqa ingi bole kalil di nunjoq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareanu qaji di a bole dauryeanu.

²⁵ O ijo was, ninji iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Ninji na nunjo Kristen was kalil nanji segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo unqasari nanji yeqnu.

²⁷ E Tamo Koba aqa nam na ninji endegsi mernqwai. Ninji na Qotei aqa tamo unqasari kalil nanji koroinrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nanji quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ninji qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

¹ Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyel beternjrejunub.

² Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nanngi singila na tigelejunub

³ O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjyeyqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaaqa? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴ Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nanngi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nanngi na ningi engeqnub qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nanngi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nanngi gulbe kalil qoboioqnsib Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub.”

Qotei a kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjreqnu

⁵ Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tintin na iga pegiqeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.”

⁶ Mondon Qotei a kumbra bole tintin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnub qaji nanngi a na kamba gulbe enjrqas.

⁷ Tamo Koba Yesus aqa lan angro nanngi ti nanyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nanngo namgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom.

⁸ Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanngi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji nanngi ti njolawotnjrqas.

⁹ Osim nanngi awai ugedamu enjrqas. Nanngo awai uge agiende. Nanngi Tamo Koba a ombla sqasai. Nanngi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nanngi tulan isaq di sosibqa bati gaigai padalosib sqab.

¹⁰ Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nanngi degsim njolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngi kalil a mandamq aiyeqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nanngi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnem qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi qa pailyeqnu

¹¹ Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nanngi aqaryainjroqni-me. Yimqa kumbra kalil ni nami nanngi dauryqa metnjrem qaji di nanngi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngas. O Abu, ni na nanngi singilatnjroqnmqa nanngi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnim dauryoqngab. Osib Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailyeqnum.

¹² Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nan̄gi aiyel nin̄gi qa are boleinjreqnu. Deqa nin̄gi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Yimqa a na kamba dego nun̄go ñam soqtetn̄goqngas.

2

Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

¹ O ijo was kalil, mondon̄ gago Tamo Koba Yesus Kristus a lan̄ qureq na boqnimqa nin̄gi iga ti aqa sin̄gaq di koroqom. Iga deqa nin̄gi anjam kiñala mern̄gim quiy.

² Tamo qudei nan̄gi mareqnub, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqnub, “Anjam di Qotei aqa Mondor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqnub, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nan̄gi mareqnub, “Anjam di Pol aqa wau qujai nan̄gi ti nen̄gren̄yonab iga sisiyem.” O was, nin̄gi nan̄go anjam di qusib prugaib.

³ Nan̄go anjam di gisan̄. Nan̄gi gisan̄ kumbra dego yeqnub. Deqa nin̄gi nan̄gi daurn̄jraib. Nin̄gi quiy. Yesus bqajqa bati di lan̄a brantqasai. Bati di brantqa laqnimqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nan̄gi Qotei qoreiyeqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondon̄ a ñamyuwoq aisim padalougetqas.

⁴ Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqnsim gisan̄ qotei kalil nan̄gi tulan̄ bun̄jroqngas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵ E nun̄go qureq di dosimqa tamo kobaquja deqa nin̄gi sain̄goqnem. Nin̄gi ijo anjam di olo are wal̄ngwo kiyo?

⁶ Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqajqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqajqa gam getentejunu. Gam getentetejunu qaji tamo di nin̄gi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na marim a brantqas.

⁷ Nin̄gi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotran̄yo qaji tamo unu. A bini ulioqnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas.

⁸ A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rian̄ koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqngas. O ijo was, Yesus aqa rian̄ dena tamo kobaquja di tulan̄ padaltougetqas.

⁹ Dal anjam gotran̄yo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa sin̄gila ti bosim aqa gisan̄ kumbra na man̄wa gargekoba tamo un̄gasari nan̄gi osorn̄jroqngas.

¹⁰ Osim aqa kumbra uge dena a na tamo un̄gasari padalo gam dauryeqnub qaji nan̄gi gisa gisan̄jroqngas. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na elen̄qa oqnsiq aqa anjam bole min̄jreqnaqa nan̄gi deqa arearetn̄jrosaiqnu.

¹¹ Deqa Qotei na nan̄go areqalo niñaqyetn̄jrimqa nan̄gi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisan̄ anjam dauryoqngab.

¹² Deqa iga qalieonum, tamo un̄gasari kalil Qotei aqa anjam bole nan̄go areqaloq di sin̄gilatosaiqnu qaji nan̄gi di Qotei na ñolawotn̄jrsim awai ugedamu en̄jrqas. Di kiyaaqa? Nan̄gi kumbra uge uge dauryqajqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na nin̄gi elen̄qajqa marsiq gilt̄nej

¹³ Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binিয়েqnum. Tulan nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltņgej. A ningi giltņgwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nangi singilatnjrimqa nangi ijo segi tamo ungasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nanngo areqaloq di singilatib kumbra dena e na nangi elenqai.” O ijo was, utru deqa Qotei na ningi giltņgej.

¹⁴ Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metņgej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ningi metņgej.

¹⁵ Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nenngrenyoqnem qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶ Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanngi aiyel na iga tulan qalaqalaingeqnub. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondon a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tarinoqnsim unum.

¹⁷ O ijo was, Qotei a nunngo are singilatetņgosim aqaryainngimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

3

Pol a Tesalonaika Kristen nanngi minjrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”

¹ Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnoqom. Laqnimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnimqa tamo ungasari gargekoba nangi quoqnsib aqa ñam soqtoqnaqab. Nami aqa anjam di nunngo ambleq di dego tulan kobaej.

² Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqniy aqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanngo banq dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nangi Yesus qa nanngo areqaloq singilatosaieqnu.

³ Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatetņgosim taqatņgimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai.

⁴ Iga Tamo Koba aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnem qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵ Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunngo are prugtetņgimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboioqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi merngwom. Kristen was qudei nangi gago anjam iga nami ningi merngoqnem qaji di dauryqa uratosib deqa nangi wauqajqa asginreqnu. Deqa ningi na was nangi di qoreinjsib sasaloiy. Ningi nanngi koba na saib.

⁷ Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asgigosaiioqnej.

⁸ Iga nunngo ingi uyo laņa yaingosaioqnem. Iga gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnem. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnem.

⁹ Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nunngo silali ingi ingi laņa yaingwa kere. Di iga uratoqnem. Iga endegsi are qaloqnem. Iga

wauoqnsim gago segi inġi awaiyoqnsim uyoqnmqqa gago kumbra di niġi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnaqab.

¹⁰ Niġi qalie, iga niġi koba na sosimqqa endegsi merngoqnem, “Tamo a wauqasai di a inġi uyqasai dego.”

¹¹ Ariya iga anjam endegsi quem, “Nuġo ambleq di tamo qudei naġi wauqajqa asġinreqnu. Naġi laġa sosibqa yomu anjam koba laġa laġa mareqnu.”

¹² Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo naġi deqaji endegsi minjroqom, “Niġi lawo na sosib wauoqnsib nuġo segi inġi awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, niġi kumbra bole yqajqa asġinaiq.

¹⁴ Kristen was qudei naġi gago anjam iga nenġrenyonum qaji endi uratibqa niġi na naġi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqqa naġo kumbra uge deqa naġi jemainjqas.

¹⁵ Tamo naġi di nuġo jeu tamo edegaib. Niġi endegsib are qaloqniy, “Tamo naġi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim naġi olo tingitnjroqnom.” Niġi deqsib are qaloqniy.

Pol a kaiye anjam nenġrenyosiq Tesalonaika Kristen nanġoq qarinyej

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nuġo are latetġimqqa niġi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a niġi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi baġ na kaiye anjam endi nenġrenyosim nuġoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a niġi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanđi aiyel na e wau di ebeb. Qotei na iga elenje deqa iga Yesus a olo lan qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim unum.

² O Timoti, e anjam endi nengrenyosim inoq qarınyonum. E nami Yesus aqa anjam bole ni mermonam qusimqa ino areqaloq di singilatem. Deqa ni ijo anđro bole bulonum. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus Yesus wo nanđi aiyel ni qa dulosib are boleınjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisañ anjam kalil gotranjoqnaqom

³ E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di soqne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.” O Timoti, qure dia tamo qudei nanđi Qotei aqa anjam marqa oqnsib gisañ anjam bei ti turtoqnsib tamo unđasari nanđi minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq di sosimqa tamo nanđi di singila na endegsi minjroqne, “Ninđi gisañ anjam di plaltoqnaib.”

⁴ O Timoti, gisañ tamo nanđi di laña sa anjam ti nanđo moma nanđo ñam qa ti anjam koba laña laña mareleneqnu. Deqa ni na tamo nanđi di minjrimqa nanđo kumbra di uratqab. Nanđo anjam dena tamo unđasari nanđo areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa tamo unđasari nanđi di Qotei qa nanđo areqalo singilatqa yeqnaib gisañ tamo nanđo anjam dena nanđi getentnjreqnu. Deqa inđi bole bole Qotei na iga egeqnu qaji di nanđi qalieqa keresai.

⁵ Gago wau agiende. Iga na tamo unđasari nanđi Yesus aqa anjam minjreqnam nanđi a qa nanđo areqalo singilatoqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saıqoji unum.” Degsi poinjreqnaqa nanđi are bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.

⁶ O Timoti, tamo qudei nanđi kumbra di urateqnu deqa nanđi tulan nanarioqnsibqa anjam laña laña mareleneqnu.

⁷ Bole, nanđi Qotei aqa dal anjam plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnu, “Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam bole.” Ariya anjam nanđi plalteqnu qaji di aqa utru nanđi segi poinjrosaiqnu.

⁸ Iga qalieonum, Qotei aqa dal anjam a bolequja. Ariya iga dal anjam geregere daurqasai di dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai.

⁹ Ni que. Qotei a tamo bole nanđi qa osiq dal anjam atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo nanđi qa osiq dal anjam atej. Nanđo kumbra uge agiende. Nanđi diqoqnsib Qotei qoreiyoqnsib une ateqnu. Osib Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqnsib olo mandam qaji kumbra uge uge yeqnu. Nanđi nanđo ai abu ñumsib moiyoqnsib. Osib tamo qudei nanđi dego ñumeleneqnu.

¹⁰ Nanđi sambala kumbra yoqnsib laqnu. Nanđi unja wo ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo ñerenqnsib sambala kumbra yeqnu. Nanđi tamo qudei bajıneqnsib nanđi kanđal tamo ateqnu. Nanđi gisañ anjam koba maroqnsib olo puluoqnsib nanđo gisañ anjam di singilateqnu. Osib kumbra uge uge gargekoba yeqnu. Nanđo kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti ombla jeu atoqnsib unub.

¹¹ Qotei na e qarınbej deqa e aqa anjam bole di mare mare laqnum. Anjam di rian koba ti unu. Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹² Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Osiqa e giltbosiqa aqa wau ijo banq di atej. Deqa e a tulan binjiyeqnum.

¹³ Bole, nami e Yesus aqa ñam misilinyoqnsim a jeutoqnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej.

¹⁴ Osiqa a e qa are tulan boleiyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵ Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanqi elenqa osiq deqa mandamq aiyej. Tamo kalil nanqi anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanqi tulan bunjroqnem.

¹⁶ Yesus Kristus a une tamo nanqi qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanqi qalieqajqa deqa a matiq e qa dulej. Di kiyaaqa? Nanqi Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanqo areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa.

¹⁷ Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnom. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸ O ijo anqro Timoti, Kristen gate nanqi nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiyosim daurye. Kristen gate nanqo anjam babteb qaji dena ni singilatmoqnimqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne.

¹⁹ Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanqi nanqo uneq di tulan sougetejunub deqa nanqi Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanqo kumbra tingitetnjqra yeqnaq nanqi olo urateqnum. Nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatqa asginjqreñaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanqi areqalo uge uge dauryoqnsib laqnum. Kumbra dena nanqi tulan ugetnjqras.

²⁰ Agi Himeneus Aleksander wo nanqi aiyel kumbra uge deqaji yeqnum. Deqa e na nanqi aiyel Satan aqa banq di atem. Di kiyaaqa? Nanqi aiyel endegsi poinjqajqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyoqasai.”

2

Iga tamo ungasari kalil nanqi qa pailyoqnom

¹ O Timoti, e anjam kobaquja bei endegsi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanqi minjqroqnimqa nanqi tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjiyoqnebe.

² Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanqi qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanqi na iga geregere taqatgesoqnsibqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnom.

³ Pailyo deqaji Qotei aqa ñamgalaq di tulan boledamu. Qotei agi iga elenjej qaji.

⁴ Qotei aqa are koba endegsi unu. A na tamo ungasari kalil nanqi elenqamqa nanqi aqa anjam bole poinjqrim ojesqab.

⁵ Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu.

⁶ Yesus a moiqajqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo ungasari kalil nanngi elenqqa marsiqqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegsi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanngi elenqajqa are koba unu.

⁷ Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisanosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanngi poinjrim Yesus qa nanngo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸ Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanngi minjroqnmqqa nanngi minjin ti njirin ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanngo ban soqtoqnsib pailyoqnebe.

Ungasari nanngi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnaqab di nanngo wala bole

⁹ Ni na Kristen ungasari nanngi minjroqnmqqa nanngi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nanngi diqoqnsib nanngo gate banqa walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nanngo jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib.

¹⁰ Ni na ungasari nanngi minjroqnmqqa nanngi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nanngo wala bole.

¹¹ Ungasari nanngi nanngo segi nam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe.

¹² Nanngi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nanngo gate saib. E na nanngi saidnironum. Nanngi medabu getentosib anjam segi quoqnebe.

¹³ Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiqqa bunuqna a Iv gereiyej.

¹⁴ Satan na Adam gisan anjam minjosai. A na Iv gisan anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej.

¹⁵ Deqa ni na ungasari nanngi minjroqnmqqa nanngi angrotoqnsib angro qa wauoqnebe. Nanngi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nanngo areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nanngo segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nanngi elenqas.

3

Tamo bei a Kristen nanngo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem

¹ O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nanngo gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja.

² Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nanngo gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnem. Yim tamo ungasari nanngi aqa jejamuq di une bei ungasai. Tamo di a unja aiyeltaiq. A unja qujai segi esoqnem. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnem. Tamo lanaj nanngi aqa meq boqnbqqa oqnsim geregereinjroqnem. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontoqnem.

³ A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnem. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq.

⁴ A na aqa unja ti aqa angro nanngi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa angro nanngi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe.

⁵ A aqa segi unja ti aqa angro nanngi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nanngi geregere taqatnjrqasai keresai dego. Deqa a Kristen nanngo gate sqa keresai.

⁶ Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi nam soqtim Qotei na nami Satan njolawotej dego kere a njolawotqas.

⁷ Deqa ni tamo bei a Kristen nanjo gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanjo njanjalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nanji a misilinyibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nanjo wau tamo nanji areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸ Tamo qudei nanji Kristen nanjo wau tamo sqa marsibqa nanji dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nanji medabu aiyeltaib. Nanji ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nanji tamo nanjo silali yainjrqaqja are koba qalaib.

⁹ Nanji Qotei aqa njanjalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam.

¹⁰ O Timoti, ni na Kristen nanjo wau tamo nanji gegerere peleinjrime. Nanji wau bole yibqa ni di unsim nanji wau tamo ate.

¹¹ Nanjo njan nanji dego areqalo bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqnsib nanjo segi so gegerere taqatosib wau kalil Qotei na nanji enjrej qaji di gegerere ojoqnebe. Nanji yomu anjam maroqnaib.

¹² Kristen nanjo wau tamo nanji unja aiyeltaib. Nanji unja qujai segi esoqneb. Sosibqa nanjo njan nanji ti nanjo angro nanji ti gegerere taqat-njroqnebe.

¹³ Kristen nanjo wau tamo nanji wau bole yoqnqab di nanji ñam bole ti sosib nanjo areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnqab. Deqa nanji Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴ O Timoti, e inoq urur bosiy numqajqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nenjrenyosim inoq qarinyonum.

¹⁵ E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nanji dauryqa areareteqnu qaji di ni gegerere poimqas. Kristen nanjo utru agiende. Nanji Qotei nambile so qaji aqa segi tamo ungasari unub. Nanji tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu.

¹⁶ Iga kalil medabu qujaitoqnsim endegsi mareqnum, "Qotei aqa kumbra nami ulitesoqnej qaji di tulan kobaquja." Aqa kumbra agiende, A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nanji a unoqneb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.

Lan angro nanji dego a unoqneb.

Aqa wau tamo nanji sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu.

Mandamq endi tamo ungasari nanji a qa nanjo areqalo singilateqnu.

Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia ñam kobaquja ej.

4

Gisan tamo nanji mondor bqab

¹ Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Diño bati jojomoqnimqa tamo ungasari gargekoba nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa uratoqnqab. Nanji gisan mondor ti mondor uge uge ti nanjo anjam qusib dauryoqnqab.

² Dauryoqnbqa gisan tamo nanji na nanjo areqalo tulan niñaqyetnjribqa nanji nanjo segi une poinjrqa keresaiinjrqa.

³ Gisanj tamo nanġi dena anjam uge endegsib tamo unġasari nanġi minjroqñab, “Niġi unġataib. Niġi tamotaib. Niġi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisanj. Qotei na inġi inġi kalil atelenġej deqa iga inġi inġi di oqa maroqnsim Qotei binġiyoqnsim oqñqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di sinġilatejunum deqa iga inġi inġi di oqñqom.

⁴ Iga qalie, inġi inġi kalil Qotei na atej qaji di bole. Deqa iga inġi bei getentqasai. Iga Qotei binġiyoqnsim inġi inġi kalil di oqñqom.

⁵ Inġi inġi di Qotei aqa segi inġi bole tinġin. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti inġi inġi di boleteqnu.

Pol na Timoti minġej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶ O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nanġi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di sinġilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei sinġilatmesqas.

⁷ Tamo qudei nanġi laña sa anjam uge uge mareqñub. Anjam dena tamo unġasari nanġi nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa sinġilaoqne.

⁸ Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim gegerere taqatoqñqom di iga sinġila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa sinġilaoqñqom di iga mandamq endi so bole sosim mondonj dego iga ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas.

⁹ O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nanġi qusib marqab, “Bole.”

¹⁰ Qotei ñambile unu qaji a na tamo unġasari kalil nanġi elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo unġasari a qa nanġo areqalo sinġilateb qaji nanġi bole elenġej koboqo. Deqa iga Qotei qa tarinjoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai sinġila na aqa wau ojeqnum.

¹¹ Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqnsim Kristen nanġi minjroqne.

¹² O Timoti, tamo qudei nanġi ni qa mareqñub, ni anġro kiñala. Tamo nanġi dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni gegerere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo sinġilatoqnsim Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiġoji soqne. Soqñim Kristen nanġi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqñqab.

¹³ Ariya e inoq urur bqasai di Kristen nanġi louqa korooqñibqa ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nenġrenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nanġi Qotei aqa gam bole osornjroqne.

¹⁴ Nami Kristen gate nanġi ino gateq di nanġo bañ atnabqa Qotei na ni sinġila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni sinġila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq.

¹⁵ Ni gaigai wau di gegerere taqatosim sinġila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nanġi ino kumbra di unoqnsib maroqñqab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.”

¹⁶ Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti gegerere taqatosim sinġila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo unġasari kalil ino anjam queqñub qaji nanġi ti elenqas.

5

Kristen kalil nanġi gago was, jaja, ai abu bul unub

¹ O Timoti, ni na tamo qeli nanği ħirinjnroqnaim. Ni lawo na nanği tingitjnroqne. Ni nanği tingitjnırqa osimqa nanği ino abu bul lawo na tingitjnroqne. Anğro meli nanği ti anğro wala nanği ti dego lawo na tingitjnroqne. Ni nanği tingitjnırqa osimqa nanği ino was bul lawo na tingitjnroqne.

² Uņa qeli nanği dego tingitjnırqa osimqa nanği ino ai bul lawo na tingitjnroqne. Uņa meli nanği dego tingitjnırqa osimqa nanği ino jaja bul lawo na tingitjnroqne. Ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiçoji sosimqa uņa meli nanği tingitjnroqne.

Uņa qobul nanği taqatjnırqajqa anjam

³ Nunğo ambleq di uņa qobul nanği unub. Nanği qudei anğro saiçoji. Deqa ni na uņa qobul nanği di kumbra bole osornjnroqne.

⁴ Uņa qobul qudei nanğo anğro ti moma ti soqnib ni na nanği endegsi minjre, “Nunğo ai ti moma ti nanği qobulonub deqa ñinği na nanği taqatjnroqnsib inği inği enjnroqniy. Nunğo wau bole agide. Nınği nami anğro kiñilala sonabqa nanği waukobaoqnsib nınği gereinğoqneb. Bini nanği qobulonub deqa ñinği na kamba nanği taqatjnroqniy. Nınği kumbra degyqab di Qotei a nınği qa tulañ areboleboleiyqas.”

⁵ Uņa qobul qudei nanği anğro saiçoji. Nanği segi unub. Nanği Qotei qa nanğo areqalo sinğilatoqnsib a qa tariñoqnsib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.

⁶ Ariya nanği qudei nanğo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Deqa nanği moyobulejunub.

⁷ Deqa ni na uņa qobul nanği di minjnroqnimqa nanği Qotei pailyoqnsibqa kumbra bole bole dauryoqnebe. Nanği kumbra degyqab di nanği tamo unğasari kalil nanğo ñamgalaq di une saiçoji sqab.

⁸ Ariya ni que. Tamo bei na aqa segi tal qujai nanği gereinjrқasai di a kumbra tulañ ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo sinğilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nanği Qotei qaliesai qaji nanği kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹ O Timoti, ni uņa qobul nanğo ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjnroqñqab. Ni uņa qobul endeqaji nanğo ñam nenğrenye. Nanği uņa qeli wausau 60 onub. Nanği nami tamo qujai segi esoqneb.

¹⁰ Nanği wau bole bole yoqneb deqa nanği tamo unğasari nanğo ñamgalaq di uņa bolequja. Nanği na nanğo anğro nanği gereinjnroqnsib boletjnroqneb. Tamo lañaj nanği nanğo meq beqnabqa oqnsib gereinjnroqneb. Nanği na Kristen nanğo sinğa yansetjnroqneb. Tamo unğasari nanği gulbe ti sonabqa nanği na aqaryainjnroqneb. Nanği wau bole bole yqajqa sinğilaoqneb. O Timoti, ni uņa qobul deqaji nanğo ñam nenğrenyim Kristen nanği na inği inği qa aqaryainjnroqñqab.

¹¹ Ariya uņa qobul meli nanği sinğila bole unub deqa ni nanğo ñam nenğrenyaim. Nanği qudei olo tamo oqajqa are prugnjqreçnaqa Kristus qoreiyeqnub.

¹² Nanği nami anjam sinğilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nanğo anjam di nanği bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqreçnu. Deqa nanği unetonub.

¹³ Nanğo kumbra uge bei agiende. Nanği lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nanği ta talq giloqnsib anjam laña laña maroqnsib yomu anjam quqwjajqa tulañ arearetnjqreçnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nanği mare mare laqnub.

¹⁴ Deqa e are qalonum, uņa qobul meli deqaji nanği olo tamo osib anğrotoqnsib nanğo segi tal gereiyoqñqab di kere. Nanği degyqab di jeu tamo nanği na Kristen nanği misilinjnırqa keresai.

¹⁵ Ni qalie, unja qobul meli qudei nanngi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dauryeqnub.

¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Unngasari qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo ai nanngi qobulonub. Deqa ni na nanngi minjrimqa nanngi nanngo ai nanngi taqatnjroqnsib inngi inngi enjroqngab. Yimqa Kristen nanngi na gulbe di qoboiyqasai. Unja qobul anngro saiqoji unub qaji nanngi segi Kristen nanngi na taqatnjroqnsib inngi inngi qa aqaryainjroqngab.

Kristen gate nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi gereinjroqngom

¹⁷ Kristen gate nanngi wau bole yeqnub deqa ni na tamo unngasari nanngi minjrimqa nanngi Kristen gate nanngo ñam soqtetnjroqnsib inngi inngi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nanngi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo unngasari nanngi osornjreqnub. Deqa ni na tamo unngasari nanngi minjrimqa nanngi Kristen gate nanngi di tulan geregereinjroqnebe.

¹⁸ Iga qalie, tamo nanngi wauqab di nanngo awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Makau nanngi waukobaoqnsib inngi ñenngi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ninngi na makau nanngi damu uyqa saidnjraib.”

¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nanngi na degsib mermibqa ni nanngo anjam di quetnjre.

²⁰ Kristen gate qudei nanngi une yoqnsibqa ni na nanngi joqsim Kristen gate kalil nanngo ulatamuq di tigeltnjrsim nanngo une boleq atsim njrinjnjre. Yimqa Kristen gate kalil nanngi ino kumbra di unsib nanngi dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lanngro nanngi ti Kristus Yesus ombla nanngo ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mermqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino lenng qujai nanngi ti tamo ñam ti nanngi segi geregereinjroqngaim. Ni tamo kalil nanngi turtnjrsim geregereinjroqngime.

²² Ni tamo bei a Kristen nanngo gate atqa osimqa ino banng aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatinngmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nanngo une boleq di unu. Qotei na tamo nanngi di awai uge enjrqas. Tamo qudei nanngo une uliejunu. Bunuqna nanngo une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nanngo kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

6

Kanngal tamo nanngi kumbra bole segi yoqnebe

¹ Ni na Kristen kanngal tamo nanngi minjrimqa nanngi nanngo wau qa gate nanngo ñam soqtoqnsib nanngo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanngi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misilinngyqa keresai.

² Kristen kanngal tamo qudei nanngo wau qa gate nanngi dego Kristen. Deqa ni na kanngal tamo nanngi di minjrimqa nanngi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanngi gago Kristen was. Deqa unngum, iga nanngo anjam gotranngyoqngom.”

Nanġi degsib are qalaib. Ni na nanġi minjrimqa nanġi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqñub. Deqa iga nanġi qalaqalainjroqñom.” Nanġi degsib are qalqab di nanġi nanġo wau qa gate nanġi geregere wauetnjroqñqab. O Timoti, ni ijo anjam di plaltoqñsim Kristen nanġi minjroqñe.

Tamo nanġi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanġi uneq breinjrqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisañ anjam sai. Iga anjam di ojñom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanġi degyosaieqñub. Nanġi Yesus aqa anjam di uratoqñsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqñub.

⁴ Tamo deqaji nanġi nanġo segi areqalo dauryqajqa tulañ arearetnjreqnaqa diqoqñsib laqñub. Nanġi powo saiqoji sosibqa anjam qudei qa laña laña ñirinjoqñsib ñam qudei qa anjam na qotoqñsib unub. Anjam dena nanġo are ugetetnjreqnaqa nanġi qotoqñsibqa misiliñ anjam koba maroqñsib areqalo uge ti laqñub.

⁵ Osib nanġi gaigai ñirin anjam koba maroqñsib areqalo uge uge na niñaqoqñsib laqñub. Nanġi Qotei aqa anjam bole poinjrosai bole sai. Deqa nanġi endegsib are qaleqñub, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanġo anjam di gisañ.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga lañ goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa inġi inġi Qotei na egeqñu qaji di iga oqñsim mareqñum, “Inġi di iga qa kere.” Iga degsi mareqñum gam dena dego iga lañ goge qaji ñoro bole oqom.

⁷ Iga qalie, iga nami ñambabem di iga inġi inġi ti ñambabosai. Bunuqna iga moiñom di iga inġi inġi ti olo moiñasai dego.

⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga inġi uyo ti gara ti yala eqñum di kere.”

⁹ Ariya tamo nanġi silali koba oqajqa are qaleqñub qaji nanġi Satan na walawalainjroqñsiq uneq breinjreqñu. Aliem na wagme nanġi ojeleneqñu dego kere. Deqa nanġi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreqnaqa kumbra dena nanġi tulañ ugetnjreqñu. Mondonñ nanġi torei padalqab.

¹⁰ Tamo deqaji nanġi silali tulañ qalaqalaiyeqñub. Nanġo kumbra di agi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanġi titnjreqnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqa uratoqñsib gulbe gargekoba iteqñub.

Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqñub qaji nanġi ñambile bole oqab

¹¹ O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qoreiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqñsim Qotei aqa kumbra dauryoqñsim a qa ino areqalo sinġilatoqñsim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqñe. Osim ni sinġila na tigelqñsim gulbe kalil qoboiyoqñsim tamo unġasari nanġi lawo kumbra osornjroqñe.

¹²⁻¹³ Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqñub qaji nanġi sinġila na gurgurobuloqñsib bubuñeqñub. Deqa Timoti, ni sinġila na ururoqñe. Osim dena ni ñambile gaigai sqam. Ñambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inġi inġi kalil ñambile enjreqñu. Ni tamo unġasari gargekoba nanġo ñamgalaq di Kristus Yesus aqa ñam ubtoqñem. Deqa Yesus agi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqñej qaji aqa Abu Qotei wo nanġo ñamgalaq di e ni sinġila na endegsi mermqai.

¹⁴ Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqñe. Ni anjam di ugetqasai di tamo nanġi ni misiliñmqqa keresai. Ni anjam di

dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na brantim ni unqam.

¹⁵ Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetg-wajqa utru agi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inqi inqi kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanqo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanqo Tamo Koba.

¹⁶ A segi qujai moyosaieqnu. A suwanq di unu. Aqa suwan di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa ñam soqtoqnqom. A bati gaigai sinqila koba ti sqas. Bole.

Ñoro tamo nanqi Qotei qa nanqo areqalo sinqilatoqnebe

¹⁷ O Timoti, ni na Kristen tamo unqasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanqi endegsim minjre, “Ninqi diqosib nunqo segi ñam soqtaib. Nunqo ñoro urur koboqas deqa ninqi ñoro qa are sinqilataib. Ninqi Qotei qa nunqo areqalo sinqilatosib soqniy. Qotei na inqi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleiqnu.

¹⁸ Deqa ninqi kumbra bole bole yoqnsib tamo unqasari nanqi aqaryainjroqniy. Osib gaigai nunqo inqi inqi jeiyosib tamo unqasari inqi inqi qa truqueqnub qaji nanqi enjroqniy. Mandam qa ñoro a inqi bole edegaib. Inqi bole agi tamo unqasari aqaryainjrqaqqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo unqasari mandam qa ñoro koba ejunub qaji nanqi degsim minjroqne.

¹⁹ Nanqi ino anjam di dauryqab di mondon nanqi lan goge qaji inqi inqi tulan koba koroiyib inqi inqi dena nanqi tulan aqaryainjrqaq. Yimqa nanqi nambile bole gaigai sqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau gegerere taqatesoqne”

²⁰ O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di gegerere taqatesoqne. Tamo qudei nanqi anjam uge lan lan mareqnub deqa ni nanqo anjam di goreiye. Tamo nanqi di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisan. Nanqi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreanu.

²¹ Tamo deqaji nanqi Yesus qoreiyosib a qa nanqo areqalo sinqilatqa urateqnub.

O ijo was, Qotei a ninqi kalil qa are boleiyeme. Bole.

2 TIMOTI

¹ E Pol. Kristus Yesus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej deqa e na tamo ungasari nanği endegsi minjreqnum, “Ninği Kristus Yesus qa nunğo areqalo singilatqab di ninği nambile oqab.” Nambile di Qotei a nami iga egwa marej.

² O Timoti, ni ijo anğro bole bulonum. E anjam endi nengrenyosim inoq qarınyonum. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo nanği aiyel ni qa dulosib are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³ Ijo moma nanği nami Qotei aqa wau ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau ojeqnum. Ijo moma nanğo are miligiq di nanği qalieeb, nanği Qotei aqa nğamgalaq di une saiçoji soqneb. E segi dego ijo are miligiq di degsi qalieonum. Deqa Timoti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqnsim ni qa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum.

⁴ Nami e ni uratmqa laqnamqa ni e qa are ugeimonaqa akamem. E deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are koba unu. E ni numsiyqa tulan areboleboleibqas.

⁵ Nami ino moma Lois wo ino ai Yunis wo nanği aiyel Yesus qa nanğo areqalo singilatoqneb dego kere bini ni Yesus qa ino areqalo singilateqnum. Utru deqa e ni numqajqa are qaloqnsim unum.

⁶ Nami e ijo ban ino gateq di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojçajqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qaloqnsim wau di singilatoqne. Tamo a nğam puyim pulonçosim kobaqas dego kere ni ino wau di olo singilatim kobaqas.

⁷ Ni qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa osiq aqa Mondor egej.

⁸ Deqa ni gago Tamo Koba aqa anjam qa jemaimaiç. Ni e qa dego jemaimaiç. E Yesus aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanği na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni na e beterbosim Qotei aqa singila ti sosim Yesus aqa anjam bole mare mare laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqnsim sqom.

⁹ Qotei na iga elençosiqa iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa are çalsiq metgej. Iga wau bole bole yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgosai. Tulan nami a inği inği kalil atosaisosiqa a aqa segi areqalo na iga metgej. Osiqa iga qa are boleiyosiqa Kristus Yesus qarınçosiqa dena iga elençej.

¹⁰ Bati kereonaqa Kristus Yesus ağı iga elençej çaji a boleq dosiqa moiyo aqa singila kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga qa are boleiyey. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum gam dena tamo ungasari nanği endegsi poinjreqnu, “Bole, iga moiçasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹ E Yesus aqa anjam bole palontqajqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e giltbej.

¹² Deqa unğum, e gulbe oqnsiy sqai. E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqajqa bati brantqas.

¹³ O Timoti, anjam bole kalil e nami ni mermoqnem çaji di ni geregere dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a qalaqalaiyoqne.

¹⁴ Qotei na aqa anjam bole di ino banq di atej. Anjam di tulan bolequja. Deqa ni anjam di geregere taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimoqnmqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim laqne.

¹⁵ Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nanqi e uratbosib jaraiyeb. Figelus Hermogenes wo nanqi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶ E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nanqi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaiyosai.

¹⁷ A Rom qureq bosiq dia e qa namosiq itbej.

¹⁸ Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon ni na tamo ungasari nanqi peginjrqqa batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

2

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne”

¹ O ijo angro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme.

² E tamo gargekoba nanjo namgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nanqi dego minjroqnmqa nanqi kamba tamo qudei nanqi minjroqngab.

³ Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiyesoqne.

⁴ Qoto tamo nanjo kumbra di ni qalie. Nanqi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnub. Nanqi qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa nanjo gate a nanqi qa tulan areboleboleiyeqnu.

⁵ Tamo bei bei wo gurgurosib bubunjosib bei na bei bunjosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai.

⁶ Tamo bei a wauosim inji yagwas di inji meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lanaj bei a namoqna bosim inji uyqasai.

⁷ O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹ Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nanqi na e tamo uge bul nuboqnsib gulbe koba eboqneb. Deqa nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nanqi Qotei aqa anjam getentqa keresai.

¹⁰ E tamo ungasari Qotei na giltnjrej qaji nanqi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboiyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaqqa? Qotei na nanqi elenamqa nanqi Kristus Yesus aqa nam na nambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisan sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moyobulem deqa iga a ombla olo nambile gaigai sqom.

¹² Iga gulbe kalil qoboiyoqnsim singila na tigelesqom di mondon iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³ Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau tamo bole soqne”

¹⁴ O Timoti, Kristen nanqi ijo anjam deqa are walnjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa namgalaq di nanqi endegsim minjroqne, “Ninji

anjam qudei qa laña laña ñiriñoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ñiñgi aqaryainḡwa keresai. Niñgi anjam di qusib dauryqab di nunḡo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵ O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqnqajqa siñgilaoqne. Yim Qotei a ino wau kalil qa tulañ arearetoqnqas. Deqa ni aqa ñamgalaq di jemaimqasai.

¹⁶ Tamo qudei nañgi anjam uge laña laña mareleñeqnub deqa ni nañgo anjam di qoreiye. Nañgo anjam di tulañ ugedamu. Anjam dena tamo unḡasari nañgi are prugtetnjroqnm nañgi Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab.

¹⁷ Anjam di yu uge bulosim tulañ kobaqujaosim tamo unḡasari nañgi ugeugeinjroqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo.

¹⁸ Nañgi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisañ anjam endegsib mareqnub, “Tamo unḡasari kalil nañgi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nañgi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisañ anjam dena tamo unḡasari qudei nami Yesus qa nañgo areqalo siñgilateb qaji nañgo areqalo olo niñaqyetnjreqnu.

¹⁹ Qotei aqa segi tamo unḡasari nañgi tal ai bulosib siñgila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo unḡasari nañgi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nengrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nañgi kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰ E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyeb. Tabir qudei ñamtañ na gereiyeb. Tabir qudei jagi na gereiyeb. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyeb.

²¹ Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyeb qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus geregere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulañ kere na sqas.

²² Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nañgi dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino areqalo siñgilatoqnsim tamo unḡasari nañgi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo unḡasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnub qaji nañgi ni ombla kumbra kalil di yoqniy.

²³ Tamo unḡasari areqalo bole ti sosai qaji nañgi nanari anjam laña laña mareleñeqnub deqa ni nañgo anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti ñiriñ ti tigelteqnu.

²⁴ Tamo Koba aqa wau tamo nañgi anjam na qotoqnsib ñiriñoqnaib. Nañgi na tamo unḡasari kalil nañgi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nañgi gulbe enjribqa nañgi deqa ñiriñaib. Nañgi kamba olo kumbra lawo nañgi osornjroqnebe.

²⁵ Nañgi lawo na Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo nañgo areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nañgo are bulyetnjrimqa nañgi aqa anjam bole poinjrim dauryqab.

²⁶ Nami Satan a tamo nañgi di siñgila na ojesonaqa nañgi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nañgi lawo na nañgi tingitnjribqa nañgi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa banq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

3

Dinjo bati jojomoqnimqa tamo nanji kumbra uge uge yoqngab

¹ O Timoti, ni endegsi poimem. Mondonj dinjo bati jojomoqnimqa gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab.

² Tamo nanji kumbra uge uge endeqaji yoqngab. Nanji nanjo segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqngas. Nanji silali koba oqajqa are prugnroqngas. Nanji nanjo segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib njirin anjam koba maroqnsib tamo nanji misilinjroqngab. Nanji nanjo ai abu nanjo anjam gotranjoqngab. Tamo qudei na nanji aqaryainjroqngabqa nanji kamba olo nanji qa are boleinjroqngasai. Nanji Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyogngab.

³ Nanji qalaqalaiyo kumbra dauryqa uratoqngab. Nanji njirinoqnsib jeu atoqnsib olo jeu turyoqngasai. Nanji yomu anjam gargekoba maroqnsib nanjo segi jejamu taqatqajqa asginjroqngas. Nanji lanja lanja qotoqnsibqa tamo nanji ñumoqnsib kumbra bole jeutoqngab.

⁴ Nanji tamo qudei nanji ugeugeinjroqngab. Nanji urur kumbra uge uge yoqngab. Nanji kumbra di yqajqa ulaoqngasai. Nanji nanjo segi ñam soqtoqnsib mandam qa ingi ingi qa tulan areboleboleinjroqngas. Nanji Qotei qa yala arearetnjroqngasai.

⁵ Nanji lanja baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnsib sqab. Kumbra bole aqa singila nanji yala poinjrqasai. O Timoti, tamo deqaji brantoqngabqa ni na nanji beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶ Tamo deqaji nanji kumbra uge endegyeqngub. Nanji unja qudei nanjo tal miligiq giloqnsib nanji walawalainjroqnsib areqalo titetnjreqngub. Unja nanji di areqalo bole ti sosai. Nanji une gargekoba yeqngab nanjo une dena nanji singila na ojeqnaqa nanji kumbra uge uge yqajqa are prugnreqnu.

⁷ Unja nanji di gaigai qalie oqajqa are qaloqnsib ariya nanji anjam bole aqa utru poinjrqqa keresaiinjreqnu.

⁸ Gisanj tamo nanji di Qotei qa nanjo areqalo singilatosaijeqngub. Nanjo areqalo tulan niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nanji aiyel Moses jeutoqngab dego kere gisanj tamo nanji na Qotei aqa anjam bole jeuteqngub.

⁹ Ariya nanjo kumbra di tulan kobaqngasai. Nami Janes Jambres wo nanji aiyel kumbra deqaji yeqngabqa tamo ungasari kalil nanji unoqnsib maroqngab, “Nanjo kumbra di nanari.” Dego kere gisanj tamo nanji kumbra uge uge yoqngabqa tamo ungasari kalil nanji unoqnsib maroqngab, “Nanjo kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”

¹⁰ O Timoti, ni nami e ombla soqngem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqngem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqngsim ijo are miligi dego gaigai singilatoqngsim waukobaoqngem. Osim tamo ungasari nanji qalaqalainjroqngsim singila na tigeloqngsim gulbe qoboiyoqngem. Di ni qalie bole. ¹¹ Antiok qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nanji na e kumbra uge uge ebeqngabqa e jaqatinj koba oqngem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqngab qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqngsiqa gulbe kalilq dena e oqngsiq taqal atoqngab. Deqa bini e bole unum.

¹² Ni qalie, jeu tamo nanji na tamo ungasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqngub qaji nanji ugeugeinjroqngab.

¹³ Tamo uge uge nanji ti gisanj tamo nanji ti tulan ugeoqngab. Ugeoqngab gisanj anjam gargekoba maroqngab Satan na kamba dego nanji olo gisa gisanjroqngas. Yim nanjo kumbra di tulan ugedamuqngas.

¹⁴ Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatem qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne.

¹⁵ Nami ni angro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenqrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonamqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej.

¹⁶ Qotei aqa anjam kalil nenqrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnsiqa gam bole osorgoqnsiqa gago areqalo tingitetgeqnu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnsiqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqnu.

¹⁷ Deqa anjam dena Qotei aqa tamo unqasari nanqi keretnjreqnaqa nanqi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnu.

4

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa anjam palontqajqa tulan singilaoqne”

¹ Qotei aqa Niri Kristus Yesus wo nanqo namgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondon Yesus a lan qureq na brantosim tamo unqasari kalil nambile so qaji nanqi ti nami moreñeb qaji nanqi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas.

² Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo unqasari nanqi ino anjam quqwa arearetnjroqngas kiyo asginjroqngas kiyo di unqum. Ni na nanqi tingitnjroqnsim dalnjroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq.

³ O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nanqi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnmqa olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqngas. Osib nanqo segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nanqi metnjroqnbosib gisan anjam minjroqnbosib arearetnjroqngas.

⁴ Deqa nanqi anjam bole quqwa uratosib lanja sa anjam quqwajqa dab atoqngab.

⁵ Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatin ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo unqasari nanqi minjre minjre laqne. Ni nanqi aqaryainjrqajqa wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶ Ni qalie, jeu tamo nanqi na e lubsib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nanqi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnu dego kere e moisiyqa ijo len aiqas qaji dena Qotei atraiyobulqai.

⁷ Tamo nanqi gurguroqnsib bubuñeqnu dego kere e nami singila na uruosim Yesus dauryoqnem agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnem di e uratosioqnem. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum.

⁸ Tamo nanqi gurguroqnsib bubuñeqnu di nanqi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a lan qureq di atej unu. E awai di oqajqa tarinoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondon Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tintin na tamo unqasari nanqi peginjrqas. Peginjrqas bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a lan goge na brantim unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nanqi dego awai bole enjrqas.

Pol na Timoti minjej, “Ni ijoq urur au”

⁹ O Timoti, ni ijoq urur au.

¹⁰ Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulan areareteqnu. Deqa a na e uratbosiqa Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Galesia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej.

¹¹ Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiqa wau bole yeqnu.

¹² Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³ Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osim osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nanjo jegara na gereiyo qaji di dego osim osbetbe. Ni are walmaiq.

¹⁴ Bras na ingi ingi gereiyo tamo aqa ñam Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondon Tamo Koba a na kamba Aleksander ñolawotqas.

¹⁵ Aleksander a nami iga jeutgoqnsiqa gago anjam tulan ugeugeiyoqnej. Deqa ni a qa geregere ñam atoqne.

¹⁶ Jeu tamo nanji nami e ojsib anjam pegiyo talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nanji e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi pailyem, “O Abu, ni nanjo une deqa olo kombatnjraime.” E degsi Qotei pailyem.

¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taqbosiqa singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanji quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa baun juwan nanjo medabuq na e osiq taqal waibej.

¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanji boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqrib Qotei na e aqaryaiboqnsim nanjo banq dena e oqnsim taqal waiboqnqas. Osim bunuqna a na e lan qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanji Onesiforus aqa talq di unub qaji nanji ti Prisila Akwila wo nanji koba na minjime.

²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu.

²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqnim ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klodia na nanji qolqe Kristen tamo kalil nanji ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunuj geregere taqateme. Osim ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

TAITUS

¹ E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinjbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltjrej qaji nanqi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nanqo areqalo singilatqajqa deqa qarinjbej. E na nanqi aqaryainjritqa nanqi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinjbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole.

² E na nanqi aqaryainjritqa nanqi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanqi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulanj nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisosiqa a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisanjosaieqnu.

³ Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nanqi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenjej.

⁴ O Taitus, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nanqi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo angro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenjej qaji wo nanqi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nanqo gate atelenj”

⁵ O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau koboosai unu. Deqa ni na wau di kobotosim qure segi segiq di Kristen nanqo gate atelenj. Agi e nami wau deqa ni mermem.

⁶ Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nanqo gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nanqo njanjalaq di une saiqoji soqneme. A unja aiyeltaiq. Aqa angro nanqi Yesus qa nanqo areqalo singilatosib soqnebe. Nanqi kumbra uge uge yoqnaib. Nanqi diqoqnsib nanqo ai abu nanqo anjam gotranjoqnaib.

⁷ Ni qalie, Kristen nanqo gate nanqi Qotei aqa wau taqateqnum. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nanqo njanjalaq di une saiqoji unu. A aqa segi nam soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanqi njirin na taqatnjrosaeqnu. A urur minjinj oqetosaeqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaeqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnqajqa tulanj arearetosaeqnu.

⁸ Tamo lanaj nanqi aqa meq beqnabqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tintinj ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulanj areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu.

⁹ A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nanqo are tigeltetnjreqnu. Tamo qudei nanqi anjam di gotranjeqnaib a na nanqi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nanqi gisanjeqnum

¹⁰ O Taitus, Krit nuiq di anjam gotranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanqi di anjam lanja lanja maroqnsib tamo ungasari nanqi gisa gisanjreqnum. Tamo nanqi di Juda tamo. Deqa nanqi na tamo mulunj breinjrqajqa tulanj singilaeqnum.

¹¹ Nanqi na Kristen nanqo silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnum. Nanqi degyeqnum deqa nanqi na Kristen qudei nanqo angro ti nanqo was nanqi ti areqalo ugetetnjreqnaibqa nanqi Qotei aqa gam bole olo urateqnum. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nanqo medabu getentosim saidnjre.

¹² Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanği gisaŋ ani. Nanği tamo uge. Nanği wagme juwan bul. Nanği qunjan bolet. Nanği wauqa asgim ani.”

¹³ O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanği tingitnjroqne. Yimqa nanği Yesus qa nanço areqalo geregere singilatqab.

¹⁴ Osib nanği Juda nanço gisaŋ anjam ti tamo nanği Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnub qaji nanço dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵ Tamo unğasari Qotei aqa ŋamgalaq di jiga saiçoji unub qaji nanği qalie, inği uyo kalil jiga saiçoji unu. Deqa nanği oqnsib uyeqnub. Ariya tamo unğasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nanço areqalo singilatosaieqnub qaji nanği torei jiga ti. Deqa nanği mareqnub, “Inği inği kalil jigat.” Nanço areqalo ti nanço are miligi ti tulan jigat.

¹⁶ Nanği segi mareqnub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisaŋ. Nanği kumbra uge uge yeqnub dena iga poigeqnu, nanği Qotei qoreiyeqnub. Deqa Qotei na nanği torei walinjreqnu. Nanği Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo unub. Nanği kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

2

Tamo qeli nanği kumbra bole bole yoqnebe

¹ O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne.

² Ni na tamo qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Niŋgi nuŋço so geregere taqatıy. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Niŋgi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboıyoqnsib singila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanği anjam degsim minjroqne.

³ Ni na uŋa qeli nanği anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di niŋgi dauryosib soqniy. Niŋgi yomuoqnaıb. Wain uyoqnsib nanarioqnaıb. Niŋgi na Kristen nanği kumbra bole osornjroqniy.

⁴⁻⁵ Osib uŋa meli nanği dalnjribqa nanği kumbra endegsib yoqnebe. Nanği nanço tamo ti nanço anğro ti qalaqalainjroqnebe. Nanği areqalo bole na walwelosib Qotei aqa ŋamgalaq di une saiçoji soqnebe. Nanği Kristen nanği gereinjroqnebe. Nanği nanço tal geregere taqatosib nanço tamo nanço anjam dauryoqnebe. Nanği kumbra bole degyoqniqbqa nanço tamo nanği na unjrsıbqa Qotei binıyosıb aqa anjam yomuıyqa uratqab.” O Taitus, ni na uŋa qeli nanği anjam degsim minjroqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni kumbra bole yoqnim anğro meli nanği unsıb dauryqab”

⁶ Ariya ni na anğro meli nanği dego are tigeltetnjroqnimqa nanği areqalo bole na walweloqnebe.

⁷ O Taitus, ni kumbra bei yqa osımqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa anğro meli nanği ino kumbra di unoqnsıb dauryoqniqb. Ariya ni gisaŋ anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osımqa anjam bole segi palontoqne. Alan anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne.

⁸ Ni anjam bole segi palontoqnimqa tamo nanği ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanği na iga yomuıgwa keresaiinjrimqa nanği jemainjrças.

Kanğal tamo nanği gaıgai nanço wau qa gate nanço sorgomq di soqnebe

⁹ O Taitus, ni na kanjal tamo nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği gaigai nunğo wau qa gate nanğo sorgomq di sosibqa wau bole bole nanği arearetnjreqnu qaji di yoqniy. Ninği nanğo medabu ojoqnaib.

¹⁰ Osib nanğo inği bei bajinaib. Ninği nanğo anjam geregere dauryosib nanği kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanği nunğo kumbra deqa tulan areboleboleinjrğas. Ninği kumbra bole kalil yoqniyqa nunğo wau qa gate nanği unoqnsib Qotei agi iga elenjej qaji aqa anjam tulan binjiyoqnsib maroqnqab, ‘Di anjam bolequja.’” O Taitus, ni na kanjal tamo nanği anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tariñoqnqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo unğasari kalil nanği padalo sawaq dena elenqa kere.

¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo unğasari nanğo ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom.

¹³ Walweloqnsim inği bole bole iga mondoñ oqom qaji di oqajqa tariñoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenjej. Mondoñ a wala bole ti rian koba ti osim lan qureq na bqas. Iga di unqajqa tariñoqnqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo unğasari tinñin sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo unğasari nanği anjam di minjroqnimqa nanği quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo unğasari anjam gotranjeqnub qaji nanği tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

3

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

¹ O Taitus, ni na Kristen tamo unğasari nanği anjam endegsim minjroqne, “Ninği na mandor nanği ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nanğo sorgomq di sosibqa nanğo anjam dauryoqniy. Osib gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy.

² Ninği tamo qudei nanği misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo unğasari kalil nanği kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo unğasari nanği anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnem. Bati deqa Satan na iga gisa gisanqeanaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulan areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjin ti are uge ti sosim walweloqnem. Tamo qudei na iga jeutgeqnabqa iga kamba dego nanği jeutnjroqnem.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenjej qaji a na iga tulan qalaqalaigosiq iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej.

⁵ Osiq iga elenjej. Gago segi wau bole bole iga yoqnem qaji a deqa osiq iga elenosai. A iga qa dulosiq iga lan elenjej awai saiqoji. Osiq gago are miligi yansetgosiq aqa Mondor Bole egsiq iga anğro bunuj bul nambabtgej.

⁶ Yesus Kristus agi iga elenjej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej.

⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole une saiwoji unum. Deqa mondonj iga ñambile gaigai sqom. Iga ñambile di oqajqa tariñoqnsim unum.

⁸ Qotei aqa anjam di tulan boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnimqa tamo ungasari Qotei qa nanjo areqalo singilateqñub qaji nanji quoqnsib kumbra bole bole yoqñqab. Anjam dena tamo ungasari nanji aqaryainjreñnu.

⁹ Tamo qudei nanji laña laña ñiriñoqnsib nanari anjam maroqnsib laqñub. Nanji Moses aqa dal anjam qa ti nanjo moma nanjo ñam qa ti anjam na qoteqñub. Nanji anjam di marqajqa tulan arearetnjreñnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nanjo anjam di quetñjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nanjo areqalo ugetetñjrsim nanji pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.

¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nanji Qotei aqa gam torei urateqñub. Nanji une yo qaji tamo unub. Nanjo une dena nanji osornjreñnu, nanji tamo uge.

Pol na Taitus minjej, “Ni urur bosim e itbe”

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qarinyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqñit ni bosim dia e itbe.

¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nanji aiye ino qure uratosib walwelqa laqñibqa ni na aqaryainjrimqa nanji gamq di inji bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nanji anjam plaltosim minjroqñimqa nanji wau bole yoqñqajqa geregere qalieosib tamo qudei inji inji qa truqueqñub qaji nanji aqaryainjroqñebe. Nanji laña sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nanji na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqñub qaji nanji gago kaiye anjam endi minjime. Tamo ungasari nanji di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqñum.

O ijo was, Qotei a ninji kalil qa are boleiyeme. Bole.

FILEMON

¹ O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nenqrenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qujai.

² Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo unqasari kalil ino talq di loueqnub qaji nanqi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³ Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanqi aiyel ninqi qa are boleinjrimqa ninqi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyonej

⁴ E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum.

⁵ E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaisy-
oqnsim a qa ino areqalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi dego qalaqalainjreqnum.

⁶ Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa e endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim inqi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.”

⁷ Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo unqasari kalil nanqi qalaqalainjroqnsim nanqi are tulan singilatetnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaisyime”

⁸ O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus aqa ñam na ni singila na mermqa kere.

⁹ Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nanqi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum.

¹⁰ E tonto talq endi sonamqa ino kanqal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanosiq Rom qure endeq bosiq e itbej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minjnamqa a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime.

¹¹ A nami kanqal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yosaiyoqnej. Ariya bini a kanqal tamo bolequja unu deqa a ni qa wau bole yoqnqa kere. A e qa dego wau bole yoqnqa kere.

¹² Ariya endego e Onesimus qarinyonum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyaga? E a tulan qalaqalaisyeqnum deqa.

¹³ E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryaiboqnqas. A ino kanqal tamo unu deqa a na e aqaryaibqas di ni na dego e aqaryaibqam.

¹⁴ Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaibqa are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Onesimus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵ Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyaga? Ni na a olo osim ninqi ombla bati gaigai sqajqa deqa.

¹⁶ Onesimus a ino kanğal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulañ qalaqalaiyeqnum. A ino kanğal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulañ qalaqalaiyoqnqam.

¹⁷ Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyogne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere.

¹⁸ Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiqqa bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai.

¹⁹ E Pol. Anjam endi e ijo segi bañ na neñgreñyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunun qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ñambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum.

²⁰ O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹ E qalieonum, ni ijo anjam endi dauryqam. Osim ijo anjam endi buñyosim olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi neñgreñyonum.

²² Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nuñgo pailyo qusim gam waqtetbimqa e nuñgoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ñeqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nanği na Filemon kaiyeiyeb

²³ Aqo Epafra wo ombla tonto talq endi unum. Epafra a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nanği na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo.

²⁴ Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nanği qolqe dego ni kaiyeimonub. Nanği e koba na wau qujai.

²⁵ Tamo Koba Yesus Kristus a niñgi qa are boleiyosim nuñgo qunun geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Niri a na iga anjam mergeqnu

¹ Nami Qotei na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. A gam endena nanği anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanği qarınjreqlaqa nanği giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanği anjam minjroqneb.

² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Diño bati jojomqo deqa a na aqa Niri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Niri giltej deqa a inği inği kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu.

³ A na Qotei aqa rian koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na inği inği kalil singilatejunu. A gago une kobotetgosiqa lan qureq oqsiq Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Niri a lan angro nanği tulan bunjrejunu

⁴ Qotei na aqa Niri ñam kobaquja yej. Ñam dena lan angro nanžo ñam tulan bunjejunu.

⁵ Nami Qotei na aqa Niri endegsi minjej,
“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

Osiqa olo anjam bei dego aqa Niri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa lan angro nanği anjam degsi minjrosaiioqnej.

⁶ Nami Qotei na aqa Niri matu qarinyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo lan angro kalil nanği aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.”

⁷ Ariya Qotei a lan angro nanği qa anjam degsi marosaiioqnej. A nanği qa endegsi marej,

“E ijo lan angro nanği wau enjrem.

Deqa nanği jagwa ti nıamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnu.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Niri endegsi minjej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanği taqatnjroqnam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulan arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni giltmosiqa ino gateq di goreñ bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulan areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nanžo arebolebole tulan bunjejunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minjej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim lan dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Lan ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Lan ti mandam ti gara jugo bulosib sariosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na lan ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Niri degsi minjsiqa olo minjej,
“Ni ijo ban woq endi awesoqnimqa

e na ino jeu tamo kalil nanği elenqosiy ino singaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa lan anğro nanği minjrosaiqnej.

¹⁴ Lan anğro nanği Qotei aqa Niri bul sai. Nanği Qotei aqa wau ojo qaji mondor. A na nanği qarinjreqnaqa nanği aqa wau ojeqñub. Nanğo wau agiende. Nanği giloqñsib tamo unğasari a na elenqas qaji nanği aqaryainjreqñub.

2

Qotei na iga elenqej aqa wau di tulan kobaquja

¹ Deqa ijo was, anjam ninği nami quoqñeb qaji di ninği olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonqosim anjam di torei urato uge.

² Nami Qotei na aqa lan anğro nanğo medabu na gago moma utru nanği anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo unğasari kalil anjam di gotranqoqñeb qaji nanği Qotei na kambatnjroqñsiqa awai uge enjroqnej.

³ Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenqej. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nanği aqa anjam di quoqñeb qaji nanği kamba olo mare mare laqñeb. Osib iga endegsib mergoqñeb, “Anjam di bole.”

⁴ Yeqnaqa Qotei na nanğo anjam di singilatoqnej. A gam endena nanğo anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqnaqa nanği manwa ti kumbra singila ti babtoqñeb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenqej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵ Mondon Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan anğro nanği mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai.

⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,
“O Qotei, ni kiyaqna tamo nanği qa are qaleqñum?
Osim nanği qa duloqñsim aqaryainjreqñum?”

⁷ Ni na tamo nanği lan anğro nanğo sorgomq di atem unub.

Deqa nanği lan anğro nanğo sorgomq di sokiñala soqñib

bunuqna ni na nanğo ñam olo soqtetnjrimqa

nanğo ñam tulan kobaosim lan anğro nanğo ñam bunyqas.

⁸ Od, ni na inği inği kalil osim tamo nanğo sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na inği inği kalil osim tamo nanğo sorgomq di atim sqab. A inği bei uratqasai. Ariya bini iga uneqñum di inği inği kalil tamo nanğo sorgomq di sosai.

⁹ Ariya iga Yesus uneqñum. Nami a lan anğro nanğo sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nanği qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nanğo padalo sawa osiq moiyej. A jaqatin koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiqa ñam kobaquja yej.

¹⁰ Qotei a inği inği kalil qa utru. A na inği inği kalil gereiyej. A na aqa anğro gargekoba nanği joqsim lan qureq oqwajqa deqa are qalsiq Yesus singilatonaga a jaqatin koba ej. Osiqa aqa jaqatin dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiqa tamo nanği elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja.

¹¹ Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanngi a ombla Abu qujai. Deqa a na nanngi minjreqnu, “Ninngi ijo was tintinj.” A nanngi was qa minjrqaajqa jemaiyosaieqnu.

¹² Deqa a na aqa Abu endegsi minnej, “O Qotei, e na ijo was nanngi di ino ñam qa sainjroqnqai. Nanngi louqa korooqnibqa e nanngo ambleq di tigeloqnsiy ino ñam soqtoqnqai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tariñoqnsiy sqai.” Osiqa marej, “Ninngi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nanngi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osiqa tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nanngi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nanngi moiyojnraqajqa singila ti unu.

¹⁵ Deqa nanngi moiqa ulaeqnab Satan a nanngi singila na ojeleneqnu. Ariya nanngi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nanngi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan angro nanngi aqaryainjrqa osiq moiyojai. A Abraham aqa moma nanngi aqaryainjrqa osiq moiyej.

¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nanngi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nanngi qa dulosim nanngi aqaryainjrqaajqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nanngo une kobotetnjroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu.

¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnuq qaji nanngi geregere aqaryainjrqa kere.

3

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

¹ O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ninngi metnjej deqa ninngi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom.

² Qotei na Yesus minnej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nanngi di Qotei aqa tal bul soqneb.

³ Iga qalie, tamo nanngi tal ateqnub qaji nanngo ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu.

⁴ Tal kalil agi tamo nanngi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na ingi ingi kalil atelenej.

⁵ Moses a kanjal tamo bul sosiq Qotei aqa tamo ungasari nanngo ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo ungasari nanngi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nanngo ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej.

⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa Niri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo ungasari nanngi taqatnjroqnej. Tamo ungasari nanngi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa Niri deqa iga gaigai

gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondon olo bosim iga boletgwajqa deqa tariñoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nanği Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo unğasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

⁸ Ningi nunço are miligi getentaib.

Ningi nunço moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunço moma utru nanği ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotrançoqneb.

Nanği wadau sawaq di ijo singila lanğa tenemtoqneb.

⁹ Nanği ijo singila bati gaigai unoqneb gilsiligi wausau 40 koboej.

Ariya nanği deqa e qa are qalosaioqneb.

¹⁰ Deqa e nanği qa minjin oqnaqa marem,

‘Nanği nanço are miligiq di e daurbosaieqneb.

Nanği gaigai ijo gam bole urateqneb.’

¹¹ Deqa e nanği qa minjin oqnaqa endegsi minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merņgonum.’ ”

¹² O ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di ningi qudei nunço are miligi ugeqas. Amqa ningi Yesus qa nunço areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ningi nam atoqniy.

¹³ Iga mareqnum, “Bini bati endi.” Deqa ningi bati gaigai nunço Kristen was nanği singilatnroqniy. Une aqa kumbra na ningi qudei gisanğosim nunço are miligi getentaim deqa ningi degyoqniy.

¹⁴ Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatoqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo unğasari tinčin sqom.

¹⁵ Iga qalie, anjam endegsi unu,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nunço are miligi getentaib.

Ningi nunço moma utru nanği bul saib.

Agi nami nunço moma utru nanği ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotrançoqneb.”

¹⁶ O ijo was, yai nanği Qotei aqa medabu quoqnsib olo quqwa asginjreqnaqa gotrançoqneb? Di Israel tamo unğasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nanği.

¹⁷ Qotei a yai nanği qa minjin oqnaqa gilsiligi wausau 40 koboej? Di Israel tamo unğasari agi une yoqnsib wadau sawaq di morençoqneb qaji nanği.

¹⁸ Qotei na yai nanği endegsi minjrej, “Ningi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole merņgonum”? Di tamo unğasari aqa medabu gotrançoqneb qaji nanği.

¹⁹ Deqa iga qalieonum, Israel tamo unğasari nanği di Qotei qa nanço areqalo singilatosaioqneb. Utru deqa nanği Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai.

4

Qotei aqa tamo unğasari nanği aqarato sawa miligiq gilqab

¹ Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo unğasari nanği ijo aqarato sawa miligiq gilqab.” O ijo was, sawa di miligiq gilqajqa bati kobosai unu. Deqa ningi ulaoiy. Ningi qudei sawa di miligiq gilqab uratosib ulonço uge.

² Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nanqi anjam di lanja quoqnsib nanjo areqaloq di singilatosaioqneb. Deqa anjam dena nanqi yala aqaryainjrosasioqnej.

³ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq gilqom. Agi nami Qotei a Israel nanqi qa endegsi marej, “E nanqi qa minjin oqnaqa minjrem, ‘Ninigi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai. E bole merngonum.’” Kumbra di Moses aqa bati qa brantej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.

⁴ Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.”

⁵ Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nanqi ijo aqarato sawa miligiq gilqasai.”

⁶ Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq gilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nanqi miligiq gilqa kere. Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam bole quoqnsib gotranjoqneb qaji nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilosai.

⁷ Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ninigi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ninigi nunjo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nanqi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸ Josua na aqarato di Israel nanqi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu.

⁹ Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.

¹⁰ Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere.

¹¹ Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ninigi qudei Israel nanjo kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulonjo uge.

¹² Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nanjo are qametnjroqnsiqa nanjo qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyoqnsiqa nanjo areqalo ti nanjo are miligi ti geregere pegiyeqnu.

¹³ Ingi bei a Qotei qa uliqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei a atelenej qaji di a na geregere nam atoqnsiq uneqnu. Deqa mondon a na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴ Gago atra tamo gate unu. A lanj qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nam boleq di maroqnsim ojesqom.

¹⁵ Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiqa uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji.

¹⁶ Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnqom. A iga qa are boleyeqnu deqa iga aqa areq giloqnm a iga qa duloqnqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleyoqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnqas.

5

Atra tamo gate nanjo wau

¹ Qotei a mandam tamo qudei nanji giltjroqnsiqa nanji atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nanjo wau agiende. Nanji na tamo ungasari nanjo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu.

² Atra tamo gate nanji di iga bul mandam tamo. Nanji dego singila saiqoji unub deqa nanji une yoqnqa kere. Deqa nanji na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nanji ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nanji ti lawo na aqaryainjreqnu.

³ Nanji dego une ti unub deqa nanji tamo ungasari nanjo une qa ti nanjo segi une qa ti are qaloqnsib wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu.

⁴ Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nanji metnjroqnsiqa ñam koba enjreanu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵ Kristus a dego aqa segi ñam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶ Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷ O ijo was, Yesus a mandamq endi sosiqa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelej ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej.

⁸ Yesus a Qotei aqa Niri. Ariya a jaqatin koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej.

⁹⁻¹⁰ Qalieosiq deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minjej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minjej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji nanji elenqas. Nanji elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanji ñambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹ O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ninji merngwajqa unu. Ariya nunjo areqalo getenjejunu deqa ninji anjam di aqa utru geregere poinywa keresai. Deqa e ninji anjam di merngwajqa banji koba.

¹² Ninji nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ninji Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nunjo powo kobaosai unu deqa ninji angro mom munjum uyeqnu dego bul unub. Ninji inji singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ninji merngwab di kere.

¹³ Iga qalie, angro mom nanji munjum segi uyeqnu. Nanji kumbra bole qa gam geregere poinjrosai unu.

¹⁴ Tamo nanji kokbaonub qaji nanji inji singila uyeqnu. Nanji nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyoneb. Deqa nanji areqalo bole ti powo bole ti unub.

6

Iga Qotei qa tariñoqñqom

¹ Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqñem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñqom. Yim anjam dena iga singilatgoqñqas. Anjam iga nami utruq na quoqñem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa,

² yanso oqa, Kristen gate nanjo gateq di ban atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanji peginjroqa, tamo qudei nanji nãmyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqñem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryoqñqom.

³ Qotei na marim iga degyqom.

⁴ O ijo was, ningi qalie. Nunjo ambleq di tamo qudei nanji Qotei na areqalo suwantetnrnaqa nanji lan qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanji Mondor Bole esoqñeb.

⁵ Nanji Qotei aqa anjam uyo oneiyoqñsib maroqñeb, “Anjam di bolequja.” Nanji Qotei aqa singila mondon brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqñeb.

⁶ Ariya bati bei tamo nanji di olo ulonõsib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanji bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nanjo une dena nanji Qotei aqa Niri olo nãmburbasq di qamobulosib tamo ungasari kalil nanjo nãngalaq di aqa ñam tulan ugeugeiyeb.

⁷ Tamo deqaji nanji qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanji inji yageqñabqa awa boqñsiq mandam aqa miligiq aiyeqñu. Aiyeqñnaqa Qotei a mandam di boleteqñu deqa inji bole oqoqñsiq melieqñnaqa wau lanja nanji boqñsib inji oqñsib uyeqñub.

⁸ Ariya sil luwit oqñsim inji kabutnrqas di inji bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim nãmyuwo na koitqas.

⁹ O gago was bole, anjam singila di iga na ningi merngonum. Ariya iga qalieonum, ningi deqsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nunjo kumbra bole kalil unoqñsiq olo are walyosaieqñu. Nunjo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqñsib Qotei tulan qalaqalaiyoqñsib aqa segi tamo ungasari nanji geregereinjreqñub. Ningi nami degyoqñeb agi bini ningi degyeqñub.

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqñsib mondon Qotei na ningi boletngwajqa deqa tariñoqñiy.

¹² Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo ungasari nanjo kumbra agiende. Nanji Qotei qa nanjo areqalo singilatoqñsib olo asginjrosaieqñu. Deqa mondon nanji inji bole bole Qotei a nami aqa angro nanji enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nanjo kumbra di ningi dego deqsib dauryoqñiy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴ Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nanji tulan kobatnrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nanji na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosiq minjej, “E bole mermonum.”

¹⁵ Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqñej. A tariñqa asgiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶ Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nanği qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nanği anjam di olo uge qa marqa keresai.

¹⁷ Qotei na Abraham minjej, “E ino moma nanği kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nanği osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai.

¹⁸ Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisañqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariñoqñom.

¹⁹ Qotei agi iga a qa tariñoqñom qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulañ Getento Koba gara gainejunu qaji di torei miligiq giloqñom.

²⁰ Yesus a getento warum di iga qa waqtosiqa a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

7

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

¹ Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nanği ti qotsiqa nanği ñumej. Numsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di bañ atetosiqa a qa pailyej.

² Onaqa inği inği kalil Abraham a mandor nançoq dena elenėj qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nanço mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor.

³ Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqajqa bati di dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Niri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴ Melkisedek aqa ñam tulañ kobaquja. E deqa ninği saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nançoq dena inği inği boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej.

⁵ Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanği minjrej, “Ninği atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanği na inği inği poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanği atrainjroqñqab.” Israel nanği Abraham aqa leñ na ñambabeb. Nanği Livai aqa moma nanço was.

⁶ Melkisedek a Livai aqa leñ sai. Ariya Abraham a inği inği poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyonaqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di bañ atetosiqa a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanği kobatnjrqai.”

⁷ Iga qalie, tamo ñam ti nanği na tamo ñam saiqoji nanço gateq di bañ atetnjroqnsib nanği qa palyeqñub.

⁸ Israel nanği na Livai aqa moma nanği inği inği atrainjreqñub. Livai aqa moma nanği moreñeqñub. Ariya Melkisedek agi Abraham na inği inği atraiyej qaji aqa moiqajqa bati nanği nami nenğrenjyosaiñoqñeb. Deqa a bati gaigai sobulejunu.

⁹ Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na ingi ingi di osiq Melkisedek atraiyobulej.

¹⁰ Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a nambabosaisoqnej. Abraham a ingi ingi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leŋ na nambabej. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego ingi ingi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹ Livai aqa moma nanŋi atra tamo sosib wauoqneb nanŋo wau dena tamo unŋasari nanŋi boletnjrosaiyoqnej. Nanŋi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanŋi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanŋi nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej.

¹² O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanŋi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanŋi kobotnjrsiqa olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej.

¹³ Yesus a Livai aqa leŋ na nambabosai. A leŋ bei nanŋoq na nambabej. Leŋ nanŋi di atraiyqajqa wau nami ojsaiyoqneb.

¹⁴ Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leŋ na nambabej. Leŋ dena atra tamo nanŋi brantqajqa Moses a deqa marosaiyoqnej.

¹⁵ Yesus a atra tamo bunuj brantosiyoq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanŋi tulaŋ bunŋjrejunu.

¹⁶ Dal anjam a marej, atra tamo nanŋi Livai aqa leŋ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A nambale ti siŋgila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej.

¹⁷ Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,
“Melkisedek a atra tamo soqnej
dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸ O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di siŋgila saiyoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej.

¹⁹ Dal anjam dena iga boletgosaiyoqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulaŋ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulaŋ bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dauryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariŋoqnqom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiqa minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiqa aqa anjam di siŋgilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nanŋi dego Qotei na giltnjroqnsiqa minjroqnej, “Niŋgi atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di siŋgilatosaiyoqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej,
‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di siŋgilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulaŋ bolequja. Di kiyayaqa? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulaŋ bunyejunu.

²³ Nami tamo gargekoba nanŋi atra tamo soqneb. Nanŋi moreŋoqneb deqa nanŋi gaigai atra tamo sqas keresai.

²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai.

²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqñub qaji nanği Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaaqa? A gaigai ñambile sosisq nanği qa Qotei pailyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulañ aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosisq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulañ bolequja. Qotei na a osi oqsiiq lañ qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nanço ambleq di sosai. A isaq di unu.

²⁷ Atra tamo gate nami qaji nanği bati gaigai wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Mati nanği nanço segi une qa wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Osib olo tamo ungasari nanço une qa dego Qotei atraiyeqñub. Ariya Yesus a wau degyosaieqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej.

²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nanği atra tamo gate sqab. Tamo nanği di siñgila saiqoji. Ariya bunuqna Qotei na olo anjam bei marsiqa anjam di siñgilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Niri torei keretosiq a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

8

Yesus a lañ qureq oqsiiq dia atra tamo gate unu

¹ Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lañ qureq oqsiiq Mandor Koba aqa bañ woq di awejunu.

² A lañ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nanço wau di ninği qalie. Nanği wagme inği inği oqnsib Qotei atraiyeqñub. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosisq aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej.

⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaaqa? Livai aqa moma nanği segi mandamq endi atra tamo sosib wagme inği inği Qotei atraiyeqñub. Dal anjam a degsi unu.

⁵ Livai aqa moma nanği gaigai mandam qaji atra tal miligiq di waueqñub. Atra tal dena lañ qure qaji atra tal iga laña suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa inği inği kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej.

⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulañ bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nanço wau tulañ bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj siñgilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulañ bunyejunu. Inği bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena inği bole bole namij dego tulañ bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulañ bunyejunu

⁷ O ijo was ninği are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu.

⁸ Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nanço une babetnjsiqa endegsi marej, “Ninği quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nanği ti Juda nanği ti minjrit nanği qusib dauryqab.

⁹ Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nanço moma nanği Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nanği enjrem. Bati deqa nanği ijo anjam di dauryqa uratosib gotranjoqneq deqa e na kamba nanği qoreinjrem.

¹⁰ Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nanngo areqaloq di atqai. Osiy nanngo are miligiq di dego nenngrenjyqai. Deqa e nanngo Qotei soqnit nanngi ijo segi tamo ungasari sqab.

¹¹ Sosib bati deqa nanngi kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nanngi olo bunuqna nanngo was nanngi endegsi minjrqasai, 'Ninggi Tamo Koba a qa qalieoiy.' Degsi minjrqasai. Nanngi kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nanngi ti kalil e qa qalieqab.

¹² Di kiyaaqa? E nanngi qa dulosiy nanngo une kobotetnjrqai. Deqa bunuqna e nanngo une qa olo are qalqasai." Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³ Agi Qotei a marej, "E anjam bunuj qosqai." A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim torei koboqas.

9

Atra tamo gate nami qaji nanngi wagme aqa len atraiyeqñub

¹ Israel nanngi anjam namij dauryoqñeb bati deqa nanngi mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqñeb.

² Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam "Getento Warum." Warum miligiq di nanngi lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej.

³ Getento warum qoreq di nanngi gara kobaquja bei gainteb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam "Warum Tulañ Getento Koba."

⁴ Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monngum dego warum dia soqnej. Nam monngum aqa qalaq di gol na walateb. Nam monngum miligiq di lan qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nanngi anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Nam monngum miligiq di Aron aqa walwelqa toqon nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meninj aiyel Qotei a nami nanngo quraq di aqa dal anjam nenngrenjeyej qaji di dego ñam monngum miligiq di atnab soqnej.

⁵ Nam monngum aqa quraq di lan angro aiyel nanngo sigito qunun atnab soqnej. Lan angro aiyel nanngi di Qotei aqa singila sigitoqñsib unub. Nanngo bari na ñam monngum di kabutesoqnej. Nam monngum aqa qura di tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶ Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nanngi bati gaigai atra tal miligiq giloqñsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqñub.

⁷ Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulañ Getento Koba di miligiq giloqñsiqa aqa segi une qa ti tamo ungasari nanngo une qa ti len oqñsiqa Qotei atraiyeqñu. Tamo ungasari nanngi di powo bole ti sosai deqa nanngi une yeqñub.

⁸ O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqñu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenejunu.

⁹ Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqñu qaji di iga lanja suwi osorgeqñu. Tal dia atra tamo nanngi wagme ingi ingi oqñsib Qotei atraiyeqñub. Ariya wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqñub qaji nanngo are miligi gereiyetnjrqqa keresai. Deqa nanngi endegsi qalieqa keresai, "Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo." Degyqa keresai.

¹⁰ O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqñu. Qotei na Israel nanngi anjam namij di

enjurej. Di kiyaaqa? Nanngi anjam di dauryosib soqnib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leŋ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiq a gago atra tamo gate sosiqa inŋi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiqa laŋ qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulaŋ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulaŋ bunyejunu. Mandam tamo nanngi na laŋ qure qaji atra tal di gereiyosai.

¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nanngo leŋ osiqa atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leŋ osiqa bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga nambile gaigai sqom.

¹³ Atra tamo nami qaji nanngi makau ti kaja du du ti nanngo leŋ oqnsib Qotei atraiyeqnu. Osib makau nanngo damu koiteqna skuleqnaq sum oqnsib tamo ungasari nanngo gateq di bilenteqnu. Nanngi na tamo ungasari une ti unub qaji nanngo jejamu yansetnjqajqa marsib kumbra degyeqnu.

¹⁴ Ariya Kristus aqa leŋ na wagme nanngo leŋ tulaŋ bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi nambile osiqa Qotei atraiyej. Osika aqa leŋ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa nambilaq di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei nambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnaqom.

Kristus aqa leŋ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa nambilaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osika iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. Onaqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosika gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo ungasari kalil Qotei na metnjreqnu qaji nanngi ti nambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na nambile di ijo segi angro tintinj nanngi enjrqai.”

¹⁶ E mandam tamo nanngo kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqas. Deqa a pepa bei osim aqa angro nanngi aqa inŋi inŋi kalil oqajqa marsim nanngo nam nengrenyim sqas. A moyosaisoqnmqa aqa angro nanngi aqa inŋi inŋi oqa keresai. A moyimqa nanngi aqa inŋi inŋi oqab.

¹⁷ Tamo di a nambile soqnmqa aqa anjam nengrenyej qaji di a laŋa sqas. Ariya a moyimqa aqa anjam di singila ti sqas.

¹⁸ Dego kere nami atra tamo nanngi anjam namij singilatqa osibqa nanngi na wagme nanngi nimeqnaq nanngo leŋ aiyoqnej.

¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari nanngi minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nanngo leŋ osiqa ya ti sil lent ti namtan aqa dani aqa nam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nanngo gateq di bilentej. Osika Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nanngo junqum na gereiyo qaji.

²⁰ Moses a leŋ bilentosiq marej, “Leŋ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ninngi endegsi merngej, ‘Ninngi anjam di dauryiy.’ ”

²¹ Osika Moses a olo leŋ bilentonaqa atra tal ti atraiyqajqa inŋi inŋi ti nanngoq dego aiyej.

²² Deqa iga qalieonum, leŋ na inŋi inŋi kalil yansqas. Leŋ aiqasai di Qotei na tamo ungasari nanngo une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsika aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa ingi ingi dena lan qaji ingi ingi lanja sigitejunu. Atra tamo nanği na wagme nanġo leŋ oqnsib dena ingi ingi di yanseqnub. Ariya wagme nanġo leŋ na lan qaji ingi ingi yansqa keresai. Leŋ tulaŋ boledamu na segi lan qaji ingi ingi yansqas.

²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanği na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole lanja sigitejunu. Kristus a lan qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosiqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nanġo leŋ oqnsiqa Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A wagme nanġo leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A lan qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosai oqnej.

²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatin oqnsiq bosi bosiq agi bini olo jaqatin eqnu qamu. Ariya diŋo bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej.

²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanği bati qujai qa moiyeqnu. Mondon nanği Qotei aqa ulatamuq di brantib a nanġo une qa nanği peginjrqa.

²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nanġo une qoboiyetnjrqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondon a lan qureq na bqas. Bati deqa a na tamo unġasari nanġo une olo qoboiyetnjrqsai. A bosim tamo unġasari a qa tariŋeqnub qaji nanği torei elenqas.

10

Wagme nanġo leŋ na gago une kobotqa keresai

¹ Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na ingi bole bole Qotei a mondon iga egwas qaji di iga lanja suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanği wagme ingi ingi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnu deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo unġasari Qotei aqa areq gileqnu qaji nanği torei boletnjrqa keresai.

² Wagme ingi ingi dena tamo unġasari Qotei qa loueqnub qaji nanġo une yansetnjrqa kere qamu atra tamo gate nanği na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo unġasari nanği nanġo une qa olo are gulbeinjrosai qamu.

³ Ariya atra tamo gate nanği wausau gaigai wagme ingi ingi di oqnsib Qotei atraiyeqnu. Deqa tamo unġasari nanği nanġo une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub.

⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nanġo leŋ na tamo unġasari nanġo une kobotetnjrqa keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu. Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanği na tamo unġasari nanġo une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

‘O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nenġrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.’” Kristus a mandamq aiqa osiqa degsi Qotei pailyej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailyej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu. Atra tamo nanği na tamo unġasari nanġo une qa

aqaryainjrqa maroqnsib wagme inji inji oqnsib namyuwo na koitoqnsib ni atrameqnu. Ni inji inji deqa arearetmosaieqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa inji inji deqa marej.

⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailyej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailyej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosiq a olo kumbra bunuj atej.

¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osiq a Qotei atraiyej. Wau dena Yesus na iga elenjosiq a Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa len na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanji bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nanjo wau yeqnu. Nanji bati gargakoba wagme inji inji oqnsib Qotei atraiyeqnu. Inji inji dena tamo ungasari nanjo une kobotetnjrqa keresai.

¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsiq aqa segi jejamu osiq a Qotei atraiyej. Osiqa lan qureq oqsic dia Qotei aqa ban woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas.

¹³ A Qotei aqa ban woq di awesosiqa mondon Qotei na aqa jeu tamo kalil nanji osim aqa sinjaq di koroinjrqa deqa tarijeqnu.

¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osiq a Qotei atraiyej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanji torei boletnjrej. Deqa nanji bati gaigai une saiqoji sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu,

¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy tamo ungasari nanjo are miligiq di atqai. Osiy nanjo areqaloq di dego nenjrenyqai.’ ”

¹⁷ Osiqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nanjo une kobotetnjrqa deqa bunuqna e nanjo une qa olo are qalqasai.”

¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une torei kobotej deqa atraiyo inji bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulan Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu.

²⁰ Yesus a segi na nambile qa gam bunuj waqtetgosiq a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gainejunu qaji dena torei miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu.

²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji taqatnjreqnu.

²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsiq aqa segi len bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa namgalaq di une saiqoji unum. Deqa kumbra gisan kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo torei sinjilatosim aqa areq giloqnqom.

²³ Iga qalie, inji bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa nam sinjila na ojsim boleq di maroqnsim inji bole bole deqa tarijoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai.

²⁴ Iga gago Kristen was nanjo are tigeltetnjroqnmqa nanji qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab.

²⁵ Osim iga Qotei aqa ñam qa korooqñqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanği koroqajqa asginjreñnu. Deqa iga nanği sinğilatñjroqñqom. Niñgi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Niri qoreiyqasai

²⁶ Niñgi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqñqasai. Yoqñqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa inği bei iga egwasai.

²⁷ Iga une yoqñqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tariñqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nanği ojelenosim ñamyuwo kanğan kobaq di breinjrqas.

²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranymqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo unğasari nanği a qa dulqasai. Nanği a qalib moiqas.

²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa len na sinğilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa len di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas.

³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanjo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo unğasari nanjo une qa peginjrqas.”

³¹ O ijo was, Qotei ñambile unu qaji a na tamo bei ñolawotqas di a tulan ulaugetqas.

Nunjo areqalo Yesus qa sinğilateqñub qaji di geregere ojesoqniy

³² Niñgi are qaliy. Nami Qotei a nunjo areqalo suwantetñgonaaq bati deqa jeu tamo nanği na gulbe ti jaqatin ti gargekoba niñgi engoqñeb. Engeqñab niñgi sinğila na tigelonqñsib gulbe di gotranjoqñeb.

³³ Jeu tamo nanği dena nunjo Kristen was qudei nanği joqoqñsib tamo unğasari kalil nanjo ñamdamuq di tigeltñjroqñsib nanjo ñam misilinyoqñsib nanği ugeugeinjroqñeb. Yeqñab niñgi na nunjo Kristen was nanği di beternjroqñsib sinğilatñjroqñeb.

³⁴ Jeu tamo nanği dena nunjo Kristen was qudei nanği ojoqñsib tonto talq di breinjreñqñab sonabqa niñgi na tonto tamo nanği deqa are qaloqñsib nanği geregereinjroqñeb. Bati di jeu tamo nanği dena niñgi qudei nunjo inği inği yaingoqñeb. Ariya niñgi deqa are ugeingosaijoqnej. Niñgi arebolebolejgoqnej. Di kiyaaq? Niñgi qalie, inği di laña mandam qaji inği. Inği bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondon niñgi inği di oqab. Di niñgi qalie.

³⁵ Kumbra bole niñgi nami yoqñeb qaji deqa olo are qaloqñsib yoqniy. Osib nunjo areqalo Yesus qa sinğilateqñub qaji di geregere ojesoqniy. Niñgi olo urataib. Niñgi uratqasai di mondon niñgi awai tulan boledamu oqab.

³⁶ Niñgi nunjo gulbe kalil qoboiyoqñsib sinğila na tigelesoqniy. Niñgi degyqab di Qotei na niñgi sinğilateñgimqa niñgi aqa areqalo dauryekritisib mondon inği bole bole a nami niñgi engwa marej qaji di niñgi oqab.

³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas.

³⁸ Ijo segi tamo unğasari bole nanği e qa nanjo areqalo sinğilateqñub di nanği ñambile sqab. Nanği na e qoreibqab di e nanği qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nanği degye-qnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga nambile gaigai sqom.

11

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

¹ Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, inği bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tariņesoqnimqa a na egwas. Iga gago nıamdamu na inği di unqa keresai di unğum. Iga inği di oqom.

² Qotei aqa tamo unğasari nami soqneb qaji nanği a qa nango areqalo singilatoqneb deqa a nanği qa maroqnej, “Nanği tamo bolequja.”

³ O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi marnaqa lan ti mandam ti brantej. Inği inği iga unqa keresai qaji di Qotei na elenjosıqa dena a inği inği kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nanği qalub Qotei qa nango areqalo singilateb

⁴ Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a inği bei Qotei atraiyonaqa Qotei a inği deqa tulan arearetej. Kein a dego inği bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo inği deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa nıamgalaq di tamo bole une saıqoji soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵ Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiıosai. A nambile sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo unğasari nanği a qa nıamoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosıqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej.

⁶ O ijo was, nınği Qotei aqa areq gilqa osibqa nınği mati a qa nungo areqalo singilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa nıamosim gilsim itonam a na awai boledamu egwas.” O ijo was, nınği degsib marqab di Qotei a nınği qa tulan arearetqas. Tamo nanği Qotei qa nango areqalo singilatqasai di a nanği qa arearetqa keresai.

⁷ Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minnej, “E bunuqna awa qarınıyt bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyime.” Noa a awa unosaisosıqa a Qotei aqa anjam di dauryosıqa aqa anğro nanği ti aqa unıa a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a na tamo unğasari kalil mandamq di soqneb qaji nango une babtetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saıqoji qa minnej.

Abraham Sara wo nanği Qotei qa nango areqalo singilateb

⁸ Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosıqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minnej qaji deq gilej. A sawa qabitqas kiyo di a qalieosaisosıqa gilej.

⁹ A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosıqa yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minnej. A di sonaqa Qotei na minnej, “Mondon e na ino moma nanği mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsıqa jagwa oqajqa tal gereıyoqnsıqa di nıeioqnej. A na Aisak Jekop wo nanği joqsıqa koba na soqneb.

Qotei na nanġi aiyel dego minjrej, “Mondon e na nunġo moma nanġi mandam mutu endi enjrqai.”

¹⁰ Abraham a lanġ qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tariñoqnej. Lanġ qure di bati gaigai sqas. Lanġ qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹ Abraham aqa nġauġ Sara a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatej. Deqa a tulanġ qeliosiq marej, “Bole, e anġrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyetonaqa a gumaġej.

¹² Abraham a dego qeliosiq a moiqajqa bati jojomonaqa Qotei na a sinġila yonaqa a anġro mel qujai nġambabtej. Onaqa bunuqna aqa moma nanġi tulanġ gargekobaeb. Bongar tulanġ gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nanġi ulul bul tulanġ gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³ O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nanġi kalil Qotei qa nanġo areqalo sinġilatesosib moreġeb. Nanġi mandamq endi sosibqa inġi bole bole Qotei a nami nanġi enjrqai minjrej qaji di nanġi osai. Nanġi inġi di oqajqa tariġesosibqa isaq na inġi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nanġi maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaunġ tamo bulosim sokiġala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.”

¹⁴ O ijo was, iga qalieonum, tamo unġasari anjam degsib mareqnuġ qaji nanġi nanġo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnuġ.

¹⁵ Nanġi nanġo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nanġi puluosib aiyeb qamu.

¹⁶ Ariya nanġi nanġo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnuġ. Nanġi sawa tulanġ boledamu agi lanġ qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnuġ. Tamo unġasari nanġi dena Qotei endegsib minjeqnuġ, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nanġo Qotei sqajqa jemaiyosaieqnu. Nanġi a qa nanġo areqalo sinġilateqnuġ deqa a nanġo qure agi lanġ goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷ Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole sinġilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq endegsi minjej, “Ni ino segi anġro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nanġi mandam mutu endi enjrqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej deqa a Aisak osiq Qotei atraiyqa ġilej.

¹⁸ Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa lenġ na ino moma nanġi bumbranġyqab.”

¹⁹ Abraham a Aisak qalqa osiq endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, unġum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaqa Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nanġi qalub Qotei qa nanġo areqalo sinġilateb

²⁰ Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq Jekop Iso wo nanġo gateq di aqa baġ atetnjrsiq nanġi qa pailyosiq kumbra bunuqna nanġoq di brantqas qaji deqa nanġi minjrej.

²¹ Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq Josep aqa anġro aiyel nanġo gateq di aqa baġ atetnjrsiq nanġi qa pailyej. A tulanġ qeliosiq moiqaj jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq sinġa pulutosiq Qotei qa louej.

²² Josep a dego Qotei qa aqa areqalo sinġilatosiq deqa a tulanġ qeliosiq moiqaj jojomosiq a na aqa was nanġi endegsi minjrej, “Niġi na nunġo moma agi Israel nanġi minjribqa bunuqna nanġi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nanġi ijo tanu osi ġilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo sinġilatej

²³ Ariya Moses aqa ai abu nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilateb. Deqa Moses a nambabonaqa nanngi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nanngi qalieeb, Moses a angro tulan bolequja. Nanngi Isip nanngo mandor koba ulaiyosai deqa nanngi aqa anjam gotranjosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴ Sosiqa tamo kobaqujaonaqa Isip tamo ungasari nanngi na minjoqneb, “Ni Isip nanngo mandor koba aqa asi aqa angro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi nam aguq atsiqa nanngo anjam di quqwa uratoqnej.

²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nanngi gulbe ti unub. Deqa ungun, e nanngi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.”

²⁶ Osiqua olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa nam qa jemai oqai di kere. Mondon e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqua Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nanngo mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej.

²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nanngi minjrnaqa nanngi kaja du du ñumsib nanngo damu uyeb. Uysib kaja du du nanngo len ainaqa di osib Qotei na aqa lan angro bei qarinyim bosim Israel nanngo angro matu nanngi ñumaim deqa len di nanngo siranmeq di liyeb.

*Tamo ungasari tulan gargekoba nanngi
Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb*

²⁹ Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. Gileq nab Isip nanngi na nanngi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib moreneb.

³⁰ Bunuqna Israel nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatosib deqa nanngi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululoneb.

³¹ Sambala unja Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nanngi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nanngi aiyel osiqua lawo na gereinjrsiqua ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam gotranjoqneb deqa Qotei na nanngi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi dego Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb. E nanngi qa olo ningi saingwajqa bati keresaiibqo.

³³ Nanngi Qotei qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa nanngi na mandor kokba nanngi qoto itnjroqnsib qoto bunyoqneb. Osib kumbra bole tintin yoqneb. Ingi bole bole Qotei na nami nanngi enjrqa minjrej qaji di nanngi elenjoqneb. Laion nanngi boqnsib nanngi uyqa laq nab nanngi na nanngo medabu getentetnjroqneb.

³⁴ Namyuwo na nanngi koitnjrqa laqnaq nanngi olo namyuwo mosotoqneb. Jeu tamo nanngi boqnsib serie na nanngi ñumqa laq nab nanngi jaraiyoqneb. Nanngi segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nanngi singilatnjroqnej. Nanngi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nanngi teteinjroqneb.

³⁵ Ungasari qudei nanngo angro nanngi moreneq nab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nanngi na Qotei aqa tamo qudei nanngi tonto talq di breinjroqnsib jaqatin koba enjroqneb. Osib minjroqneb, “Ningi Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ningi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nanngi na

saidosib minjroqneb, “Sai. Mondon iga olo subq na tigelosim nambile tulan boledamu oqom. Deqa unqum, bini iga jaqatin oqnsim unum di kere.”

³⁶ JEU tamo nanqi na Qotei aqa tamo unqasari qudei nanqi misilinjnroqnsib kumbainjnroqneb. Osib nanqi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nanqi tontjnroqneb.

³⁷ Osib Qotei aqa tamo unqasari qudei nanqi meniñ na ñumoqnsib moiyojnroqneb. Osib olo qudei nanqi serie na ginçejnreqnab moreñoqneb. Osib olo qudei nanqo jejamu qaja na qametjnroqneb. Nanqi qudei gara bolesai deqa nanqi kaja nanqo junqum na gara gereiyoqnsib jugoqneb. Nanqi inçi inçi tulan saiinjrej deqa nanqi laña soqneb. JEU tamo nanqi na nanqi gulbe enjroqnsib tulan ugeugeinjroqneb.

³⁸ Tamo unqasari nanqi di tulan ugeosib soqneb deqa nanqi wadau sawaq di, manaq di, meniñ kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanqi Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb deqa nanqi kumbra bole yoqneb. Nanqi tamo unqasari kalil mandamq di soqneb qaji nanqi bul sai. Nanqo kumbra tulan bolequja.

³⁹ Nanqi kalil Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb deqa nanqi aqa namgalaq di tamo unqasari tulan bolequja soqneb. Ariya inçi bole bole Qotei na nanqi enjrqa minjrej qaji di nanqi osaiyoqneb.

⁴⁰ Di kiyaaqa? Qotei na olo inçi tulan boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondon a na iga ti nanqi ti turtgosim iga kalil koba na inçi boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

12

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

¹ Tamo unqasari nami soqneb qaji nanqi di Qotei qa nanqo areqalo singilatoqneb deqa bini nanqi lañbi bul iga agutgesonab iga nanqi unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubunqonqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmqa gulbe qudei na iga getentgwa laqnmqa iga gulbe di olo gotranjoqnm. Une qudei gagoq di beteqajqa laqnu qaji di dego iga gotranjoqnm.

² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a namburbasq di moism bunuqna a olo tulan areboleboleiyqas. JEU tamo nanqi a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqa.” Ariya Yesus a deqa jemaiyosai. A aqa are singilatosiq namburbasq di moiyej. Bini a olo lañ qureq di Qotei aqa awo jaram bañ woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Niñgi geregere are qaliy. Une tamo nanqi Yesus qa tulan ugeoqnsib a jeuteqnaq a singila na tigelesoqnej. Niñgi dego singila na tigelesoqniy. Niñgi ulaaib. Osib asgingaiq.

⁴ Bole, niñgi une gotranjoqajqa singilakobaeqneb. Ariya jEU tamo nanqi na kamba niñgi moiyojnqosaieqneb.

⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei niñgi merngej. Niñgi anjam deqa are walngwo kiyo? A niñgi dalngwa osiqa endegsi merngej, “O ijo anqro, e nunqo Tamo Koba. Deqa e niñgi tingitngwa marsiyqa gulbe enqonit niñgi gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Niñgi quiy. Tamo unqasari e qalaqalainjreqnum qaji nanqi di e na olo tingitnjreqnum. Tamo unqasari e ijo segi anqro qa mareqnum qaji nanqi di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a niñgi aqa segi anqro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Niñgi anjam deqa olo are walngwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na nin̄gi tingit̄nḡoqnsim gulbe en̄goqnimqa nin̄gi sin̄gila na tigeoqnsib gulbe di qoboiyoqniy. Abu nan̄gi na nan̄go an̄gro nan̄gi gaigai tingit̄njreqnub dego kere Qotei na nin̄gi tingit̄ngeqnu.

⁸ Qotei na aqa an̄gro kalil nan̄gi gaigai tingit̄njreqnu. A na nin̄gi tingit̄nḡwasai di nin̄gi aqa an̄gro sqa keresai. Nin̄gi gam qaji un̄a aqa an̄gro bul sqab.

⁹ Nin̄gi are qaliy. Gago mandam qaji abu nan̄gi na iga tingit̄goqneb. Deqa iga nan̄go ñam soqtoqnem. Ariya gago lan̄ qaji Abu a gago qunun̄ taqateqnu. Deqa iga aqa sorgomq di geregere sosimqa aqa ñam tulan̄ soqtoqnoqom. Osim dena iga ñambile sqom.

¹⁰ Gago mandam qaji abu nan̄gi sokiñala sosib nan̄go segi areqalo dauryosib iga tingit̄goqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingit̄geqnu. Di kiyaaqa? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa.

¹¹ Bole, Qotei na iga tingit̄gwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga sin̄gilatgimqa iga kumbra bole tin̄tin̄ dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Nin̄gi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹² Deqa nun̄go ban̄ a laesqas di nin̄gi na olo sin̄gilatosib wauoqniy. Nun̄go sin̄ga tombol dego laesqas di nin̄gi olo sin̄gila na tigelesoqniy.

¹³ Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Nin̄gi degyqab di nun̄go sin̄ga ugeqasai. Nun̄go sin̄ga olo boleqas.

¹⁴ Nin̄gi tamo kalil nan̄gi ti koba na geregere lawo na sqajqa sin̄gilaoqniy. Osib nin̄gi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa sin̄gilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba un̄qa keresai.

¹⁵ Nin̄gi geregere ñam atoqnsib soqniy. Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di nin̄gi qudei olo uratosib ulon̄o uge. Namtan̄ oqsiq gei uge uge atelen̄eqnu dego kere nun̄go ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa nin̄gi na saidiyiy. Tamo dena nin̄gi niñaq̄ngimqa nin̄gi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so uge.

¹⁶ Nin̄gi na Kristen tamo un̄gasari nan̄gi saidnjribqa nan̄gi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyaib. Agi Aisak aqa ñiri Iso a Qotei qoreiyej. Osiqa a an̄gro matu soqnej deqa are qalosaiosiq in̄gi bole bole aqa abu na nami a yqajqa min̄nej qaji di qarinyosiq dena in̄gi uyo bei awaiyosiq uyej.

¹⁷ Nin̄gi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa in̄gi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyej. Deqa a akamugetej. Aqa kumbra uge yej qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiiyej.

Nin̄gi Jerusalem bunuj lan̄ goge di unu qaji deq beleñeb

¹⁸ Nami Israel nan̄gi Sainai mana utru jojomyosib dia ñamyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nan̄go ban̄ na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, nin̄gi in̄gi in̄gi deq bosai.

¹⁹ Israel nan̄gi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteb. Deqa nan̄gi Moses min̄jeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.”

²⁰ Nan̄gi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteb. Agi Qotei na nan̄gi endegsi min̄jrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa nin̄gi a menin̄ na qalib moyiem.” Qotei na nan̄gi degsi min̄jrej.

²¹ Manaq di nan̄gi in̄gi in̄gi di unoqnsib deqa nan̄gi tulan̄ ulaugeteb. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulan̄ ginda gindañeqnum.”

²² Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleneb. Osib Qotei nambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleneb. Qure di agi Jerusalem bunuj lan goge di unu qaji. Ningi lan angro tulan gargekoba sisiyqa keresai nanqoq dego beleneb.

²³ Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanqoq dego ningi beleneb. Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa segi angro matu tintin. Nango nam Qotei a lan qureq di nengrenyej unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanqo qunun qa ti beleneb. Tamo ungasari nanqi di Qotei na torei boletnjrej. Qotei agi mondon iga kalil pegigwas.

²⁴ Ariya ningi Yesus qa dego beleneb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa len bilenej qaji a qa dego ningi beleneb. Deqa len dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa len di tulan bolequja. Len dena Abel aqa len tulan bunyejunu. Abel aqa len na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere nam atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel nanqi anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nanqi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nanqi awai uge enjrej. Awai uge di nanqi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a lan goge di sosiqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulan ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai.

²⁶ Nami Qotei na Israel nanqi anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam renjinyoqnej. Ariya bini a olo anjam endeksi iga mergeqnu, "Bunuqna bati qujai qa e olo mandam renjinyqai. E mandam segi renjinyqasai. E mandam ti lan ti renjinjrqi."

²⁷ A marej, "Bati qujai qa." Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nanqi torei koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na renjinjrqas. Yimqa ingi ingi a na renjinjrqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di renjinqa keresai. Deqa iga Qotei binjyoqnsim kumbra a tulan areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa nam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom.

²⁹ Iga degyqom. Di kiyaaq? Gago Qotei a namyuwo bul ingi ingi kalil koiteleqnu qaji.

13

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

¹ O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.

² Qure bei qaji tamo nanqi nunqo meq boqniq ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nanqi nami nunqo moma qudei nanqo meq beqnaq tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nanqi tamo sai. Nanqi lan angro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nanqi tonto talq di unub deqa ningi nanqi uratnjraib. Ningi nanqi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nanqi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nanqi jeu tamo nanqi na jaqatin enjreqnub deqa ningi nanqi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatin obuloqnsib nanqi gereinjroqniy. Ningi qalie, jeu tamo nanqi na nunqo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unatqas di kumbra bole. Unqa a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa

ñamgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ningi qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeqñub qaji nanği Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Ningi silali qa mamaulngaiq. Ningi endegsib maroqniy, “Iga silali ti inği ti kiñala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.”

⁶ Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqñqom, “Tamo Koba a na e aqaryaibeqnu. Deqa e ulaqasai. Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ningi quiy. Kristen gate nanği Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merñgeqñub. Osib Qotei qa nanço areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole yeqñub. Nanço kumbra deqa ningi are qaloqnsib dauryoqniy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas.

⁹ Deqa tamo qudei nanği bosib anjam utru segi segi na nunço are tigeltetñgibqa ningi nanço anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nunço are singilatetñgoqneme. Ariya tamo qudei nanği mareqñub, “Iga inği uyo na gago are singilatoqñqom.” Di gisañ. Kumbra di laña jejamu qa kumbra. Inği uyo dena tamo nanği yala aqaryainjrosaieqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanği atra tal namij miligiq di waueqñub. Deqa nanği atra bijal bunuj dena inği uyqa keresai.

¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanço une kobotetñjrqa maroqnsiq wagme nanço leñ oqnsiq Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nanği olo wagme nanço damu osi aiyoqnsib qure qalaq di atoqnsib koiteleneqñub.

¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo ungasari nanği qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo ungasari nanği Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanği qa moiyej.

¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyoqnsim Yesus aqa areq di brantoqnsim a ñam uge osiq jemaiyej dego kere iga ñam uge oqñqom.

¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil koboqab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji laña unum. Mondon iga lañ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwjajqa tariñeqnum.

¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binjyoqnsim atraiyobuloqñqom. Osim iga gago medabu na aqa ñam soqtoqñqom.

¹⁶ O ijo was, ningi na tamo ungasari nanği kumbra bole bole enjroqniy. Nanği inği qudei qa truquoqñibqa ningi na aqaryainjroqniy. Ningi kumbra di urataib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei atraiyobuloqñqab. Yim Qotei a nunço kumbra deqa tulañ arearetoqñqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunço Kristen gate nanği na nunço qunun taqateqñub. Mondon nanği nanço wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanço medabu geregere dauryoqnsib nanço sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di nanği are gulbe na ningi taqatñgwasai. Nanği arebolebole na ningi taqatñgwab. Osib nanği are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqñqab.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqnum.

¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pailyibqa a na gam waqtet-bimqa e nuᅅgoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanᅅo Mandor siᅅgila ti unu qaji. Aqa kaja nanᅅi agi iga. Aqa leᅅ aiyej dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di siᅅgilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej.

²¹ Qotei qujai dena ningi aqaryaingimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqniy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulaᅅ areareteqnu qaji di yoqnqom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Anjam getento

²² O ijo was, e na ningi siᅅgilatᅅgwajqa deqa anjam truquyala endi neᅅgreᅅyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqniy.

²³ E ningi endegsi mernᅅwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bᅅas di aqo aiyel ombla na nuᅅgoq bosim nuᅅgwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nanᅅi ti Qotei aqa tamo unᅅasari kalil nanᅅi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nanᅅi na dego ningi kaiyeiᅅgonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

¹ E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngo wau tamo. Israel nanngo moma utru 12 nanngo leñ agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nengrenyosim nunngoq qarinyonum. Ningi nunngo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

² O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nunngoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulan areboleboleingim soqniy.

³ Gulbe deqaji nunngoq boqnimqa ningi nunngo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatngeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum.

⁴ Deqa ningi bati gaigai singila na tigelosib gulbe qoboieqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnasai. Ningi tulan kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyim Qotei na powo yqas

⁵ Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nanngi ingi bole bole enjreqnu. Nanngi Qotei pailyeqnab a nanngi qa olo njirinosaieqnu.

⁶ Ariya tamo bei a Qotei pailyqa osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aieqnu dego kere tamo are gulbeieqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatoaieqnu.

⁷ Tamo Koba a na tamo deqaji nanngi ingi bei enjrqasai. Deqa tamo deqaji nanngi endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqnom.” Di sai.

⁸ Nanngi areqalo aiye aiyeltoqnsib kumbra lanja lanja yeqnub deqa Qotei na nanngi ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nanngi ti anjam minjrej

⁹ Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam koba ti unu deqa.

¹⁰ Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaaqa? A Qotei aqa ñamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nanngi ñoro koba koroyqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi balamtamo aqa so bulosib sokiñalayosib morenqab.

¹¹ Iga qalie, senj oqsim kanqamqamqa balamtamo aqa so laosim moyim aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nanngi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur morenosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹² Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi areboleboleinjreme. Mondon Qotei a nanngi qa tulan arearetim awai boledamu enjrim nanngi ñambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nanngi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³ Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu.

¹⁴ Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanqe qnu.

¹⁵ Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumaneqnu dego kere. Bunuqna unja a anroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiqa une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶ O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisanqaim deqa ningi une kalil uratiy.

¹⁷ Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lan goge na branteqnaq iga lanja eleneqnum. Abu Qotei suwanq di unu qaji a na ingi di qarinyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A sen qunun bul sai. Sen qunun a olekobaoqnsiqa olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu.

¹⁸ A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjrejunum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹ O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq.

²⁰ Tamo nanqi urur minjin oqetnjreqnu qaji nanqi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai.

²¹ Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas.

²² Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ningi lanja quqwab di ningi nungo segi jexamu gisanqyqab.

²³ Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul.

²⁴ A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu ungo qaji di a olo are walyqas.

²⁵ Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanqi dal anjam di geregere peleyoqnsib dauryoqnaqab di Qotei a nanqi wau kalil boletqnaqas. Ariya tamo nanqi dal anjam di lanja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanqi wau bei boletqasai.

²⁶ Tamo bei a endegsi are qalqas, "E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole." Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jexamu gisanqyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a lanja loueqnu.

²⁷ Iga Kristen tamo unqasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnqom. Iga na anqro mandum nanqi ti unja qobul nanqi ti geregereinjroqnsim nanqi gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnqom di iga Qotei aqa nqamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

2

Ningi na tamo kalil nanqi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

¹ O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi aqa nungo areqalo singilateqnu deqa e ningi endegsi mernqwai. Ningi na tamo ñam ti nanqi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nanqi qoreinjroqnaib.

²⁻³ Nungo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrin gol na gereiyo qaji di jigsim nungo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branqo jigsimqa Qotei tal miligiq

gilqas di nĩngi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.”

⁴ O ijo was, nĩngi kumbra degyeqñub di nĩngi areqalo uge ti sosib tamo nanqi laña peginjreqñub.

⁵ O ijo was bole, nĩngi quiy. Tamo ungasari inqi inqi saiqoji nanqi Qotei na giltñrej deqa nanqi torei a qa nanqo areqalo singilateqñub. Agi Qotei a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalaqalaibeqñub qaji nanqi di e na taqatñrsiy nanqo Mandor Koba sqai.”

⁶ O ijo was, nĩngi kiyaaqã tamo inqi inqi saiqoji nanqo ñam aguq ateqñub? Nĩngi are qaliy. Yai nanqi na nĩngi ugeugeinñoqñsib nunqo jejamuq di une enñoqñsib nĩngi joqoqñsib anjam pegiyo talq di tigeltñgeqñub? Ñoro tamo nanqi na nĩngi degñgeqñub.

⁷ Tamo nanqi dena Yesus aqa ñam boledamu misilñyeqñub. Ñam di agi Qotei a nunqoq di atej unu.

⁸ Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenñrenyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqñum dego kere tamo ungasari nanqi deqsim gereinñoqñime.” O ijo was, nĩngi dal anjam di dauryosib keretqab di nĩngi kumbra bolequja yqab.

⁹ Ariya nĩngi na tamo qudei nanqi areinñoqñsib olo tamo qudei nanqi qoreinñreqñub di nĩngi une ateqñub. Deqa nĩngi dal anjam gotranño qaji tamo brantonub.

¹⁰ Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekrito. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas.

¹¹ Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unã jejamu ojetaim.” Osiqa dego marej, “Ni tamo bei qalsim moiyoaim.” Bole, ni tamo bei aqa unã jejamu ojetosaieqñum. Ariya ni tamo bei qalsim moiyoatqam di ni dal anjam gotranño qaji tamo brantqam.

¹² Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqa dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. O ijo was nĩngi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa nĩngi nunqo anjam maro ti nunqo kumbra ti kalil geregere taqatoqñiy.

¹³ Nĩngi tamo nanqi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego nĩngi qa dulqasai. Ariya nĩngi tamo nanqi qa duloqñqab di une pegiyo bati qa nĩngi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babtoqñqas

¹⁴ O ijo was nĩngi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” A degsi maroqñsiq ariya a kumbra bole bei yala babto-saieqñu. Laña medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai.

¹⁵⁻¹⁶ Kristen was bei a gara saiqoji kiyo inqi saiqoji kiyo soqñimqa nunqo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim inqi uysim menetmim soqne.” A anjam segi laña minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai.

¹⁷ Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqñum di iga laña gago areqalo Yesus qa singilateqñum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

¹⁸ Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqñum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqñum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqñum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatosiy kumbra bole dego

turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, 'Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilateqnum.'

¹⁹ Ni mareqnum, 'Bole, Qotei a segi qujai unu.' Ni kere mareqnum. Mondor uge nanji dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnum.

²⁰ Ni nanari tamo. Ni mareqnum, 'E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.' Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laja medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme."

²¹ O ijo was ninji quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa angro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa marsiq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiq minjej, "Ni degyonum deqa ni ijo namgalaq di tamo bole une saiyoji unum."

²² Ninji are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyeltosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulan keretej.

²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minjej, 'Ni ijo namgalaq di tamo bole une saiyoji unum.'" Osiqa Abraham minjej, "Ni ijo was bole."

²⁴ Deqa ijo was ninji qalie, tamo nanji Yesus qa nango areqalo singilatosib ariya nanji olo kumbra bole bei babtqasai di nanji Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiyoji sqa keresai. Tamo nanji Yesus qa nango areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji nanji segi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiyoji unub.

²⁵ Ninji sambala unja Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel nanji qarinjrnaqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji nanji na tamo aiyel nanji di ñumqa laq nab Rahap a nanji aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjrnaqa nanji jeu tamo nanji alelnjrsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa namgalaq di unja bole une saiyoji soqnej.

²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqas. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laja unu dego bul sqas.

3

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

¹ O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargakoba nanji anjam palontoqnaib. Ninji qalie, mondor une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo nango wau qa geregere peginjqas.

² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago ban ti singa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom.

³ Iga hos nango medabuq di sil atoqnsim nanji titnjreqnam nanji iga daurgeqnum. Iga nango medabu segi ojeqnam nango jejamu dego iga daurgeqnu.

⁴ Ninji qobun uniy. Qobun a tulan kobaquja. Aqa kuñi tulan kiñala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobun tutqa laqnaqa qobun aqa abu na kuñi ojoqnsiq tingiteqnaq qobun a dauryoqnsiq gileqnu.

⁵ Dego kere gago medabu kiñala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ñam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, namyuwo yusiq tulan kobaqujaoqnsiq namtan kalil yuelneqnu.

⁶ Gago medabu a n̄amyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulan̄ jigateqnum. Mondon̄ tamo nan̄gi n̄amyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulan̄ ugeugeiyeqnu.

⁷ Nin̄gi wagme nan̄gi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum.

⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge marelejeqnum. Amal uge na tamo nan̄gi uñinjroqnsib moiyojn̄reqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu.

⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo un̄gasari nan̄gi misilin̄njreqnum. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei na gereinjrsiqa aqa segi so boleq di atej.

¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ñam soqtoqnsim olo medabu qujai dena anjam uge uge marelejeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu.

¹¹ Ya jumbum qujaiq na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai.

¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nan̄gi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nun̄go ambleq di tamo qudei nan̄gi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nan̄gi nan̄go segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nan̄gi tamo bole.”

¹⁴ Ariya nin̄gi olo nun̄go segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugein̄goqnm diqoqnaib. Nin̄gi degyqab di nin̄gi gisan̄ kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab.

¹⁵ Osib nin̄gi powo uge ti sqab. Powo deqaji lan̄ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu.

¹⁶ Nin̄gi quiy. Tamo un̄gasari nan̄gi nan̄go segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjroqnm diqoqnqab di nan̄gi so tulan̄ ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab.

¹⁷ Ariya tamo un̄gasari lan̄ goge na powo eqnub qaji nan̄gi kumbra tulan̄ bolequja yeqnub. Nan̄gi kumbra jigat dauryosaieqnub. Nan̄gi lawo na sosib tamo nan̄gi jin̄ga na gereinjroqnsib nan̄gi qa duloqnsib kumbra bole bole osorn̄reqnub. Nan̄gi na tamo kalil nan̄gi turtn̄jroqnsib kumbra qujai en̄jreqnub. Nan̄gi laña baban̄ na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nan̄gi bole dauryeqnub.

¹⁸ Tamo deqaji nan̄gi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tin̄tin̄j babteqnub. In̄gi meli branteqnu dego kere.

4

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

¹ O ijo was, nin̄gi qudei nun̄go segi jejamu qa arebolebolein̄geqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugn̄geqnu. Utru deqa nin̄gi qotoqnsib ñirin̄kobaeqnub. Kumbra di nun̄go jejamu miligiq di singila na waueqnu.

² Nin̄gi in̄gi in̄gi koba oqajqa tulan̄ arearetn̄geqnaqa mamaul̄ngeqnu. Ariya nin̄gi in̄gi in̄gi di osaieqnub deqa nin̄gi qoto tigeltqnsib tamo ñumeqnub. Nin̄gi in̄gi in̄gi di osaieqnub di aqa utru agiende. Nin̄gi Qotei pailyosaieqnub deqa.

³ Nin̄gi qudei in̄gi in̄gi qa Qotei pailyoqnsib ariya nin̄gi in̄gi in̄gi di osaieqnub. Di kiyaaqa? Nin̄gi nun̄go segi jejamu qa arebolebolein̄gwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa.

⁴ Un̄a bei na aqa gumbulun̄ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere niŋgi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Niŋgi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Niŋgi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas.

⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan̄ areareteqnu.” O ijo was, niŋgi anjam di lan̄a sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan̄ boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tamo un̄gasari nan̄go segi ñam soqteqnu qaji nan̄gi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo un̄gasari nan̄go segi ñam aguq ateqnub qaji nan̄gi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”

⁷ Deqa ijo was, niŋgi nun̄go segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotran̄yoqniy. Yimqa Satan na niŋgi urat̄ngosim ulan̄qas.

⁸ Niŋgi Qotei jojomyoqniq a kamba dego niŋgi jojom̄ngoqniq. O une tamo, niŋgi quiy. Tamo nan̄gi nan̄go ban̄ yansoqnsib jiga koboteqnu dego kere niŋgi nun̄go are miligi gereiyeqnsib bulyoqniy. Niŋgi areqalo aiye aiyelteqnu qaji olo nun̄go are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy.

⁹ Niŋgi nun̄go une qa are gulbein̄goqnim akamugetoqniy. Od, niŋgi nun̄go kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nun̄go arebolebole kobotosib olo are gulbein̄goqneme.

¹⁰ Niŋgi Tamo Koba aqa ñamgalaq di nun̄go segi ñam aguq atoqniy. Niŋgi degyqab di a na nun̄go ñam olo soqtet̄ngwas.

Niŋgi nun̄go Kristen was nan̄gi uge qa minjraib

¹¹ O ijo was, niŋgi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nan̄gi anjam uge minjrqas kiyo nan̄go une qa nan̄gi peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Niŋgi dal anjam pegiyeqnub di niŋgi dal anjam dauryqa urateqnu.

¹² Qotei a segi na dal anjam babet̄j deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo un̄gasari nan̄gi elen̄qa kere. A na qujai nan̄gi padaltnjrqas kere. Niŋgi tamo kiyero deqa niŋgi na tamo un̄gasari nan̄gi peginjreqnub? Di kumbra uge.

Niŋgi nun̄go segi ñam soqtoqnaib

¹³ Niŋgi qudei endegsib mareqnu, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.”

¹⁴ Niŋgi deqsib mareqnu. Ariya nebe kumbra kiye nun̄goq di brantqas di niŋgi qalieqa keresai. Niŋgi ñam qurem bul sokiñalayosib koboqab.

¹⁵ Deqa niŋgi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.”

¹⁶ Kiyaga niŋgi qudei olo nun̄go segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib laqnu? Nun̄go kumbra di uge.

¹⁷ Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

5

Tamo nan̄gi ñoro koba ti unub qaji nan̄gi awai ugedamu oqab

¹ O ñoro tamo niŋgi quiy. Bunuqna gulbe kokba nun̄goq boqniqas. Niŋgi deqa pailoqnsib akamugetoqniy.

² Nun̄go ñoro ti wala ti kalil ugeelen̄qo. Sisimbin̄ na nun̄go gara kalil dego ugeugeiyqo.

³ Nungo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondon baisuwi dena nungo une boleq atsim nanyuwo bulosim nungo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab.

⁴ Ningi quiy. Nungo wau tamo nanngi nungo ingi meli gentoqnsib nungo banq di ateqnab ningi na kamba olo nanngi gisanjroqnsib awai oto nungo segi qa getentoqnsib oto segi nanngi enjreqnub. Deqa nanngi maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnub, “O Tamo Koba, nanngi iga kumbra uge degsib egeqnu.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanngo pailyo di queqnu. Deqa mondon a na ningi awai uge enjwas.

⁵ O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nungo segi jejamu qa areboleboleinjeqnaqa ingi koba uyeqnu. Deqa mondon Qotei na ningi lunjwas. Kaja nanngo jejamu diq dijeqnaq nanngo mandor nanngi na ñumeqnu dego kere Qotei na ningi lunjwas.

⁶ Nungo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanngo jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnu. Ariya nanngi na kamba olo ningi gotranjosaeqnu.

Ningi gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷ Deqa ijo was, ningi nungo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanngi bul soqniy. Ningi qalie, wau lanja nanngi asginjrosaeqnu. Nanngi ingi yagoqnsib awa qa tarijeqnu. Awa beqnaqa ingi melieqnaqa nanngi ingi meli di oqnsib uyeqnu.

⁸ Dego kere ningi nungo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomoq deqa ningi degyoqniy.

⁹ O ijo was, ningi Qotei aqa tamo ungasari qudei nanngi qa njirinoqnsib yomuonaib. Qotei a nungo une di unsim ningi pegingo uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomoq. A siranmeq di tigelejunu.

¹⁰ O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi qa are qaliy. Nanngi nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneq deqa jeu tamo nanngi na nanngi ugeugeinjroqneq. Ariya nanngi Qotei aqa anjam marqa ulaosaioqneq. Nanngi nanngo are miligi singilatoqnsib jaqatinj oqnsib gulbe di qoboioqneq.

¹¹ Ningi quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo ungasari gulbe qoboioqnsib singila na tigelejunub qaji nanngi Qotei na taqatinjreqnu. Deqa nanngi areboleboleinjreqnu.” Ningi Jop aqa kumbra qa nami queq. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboiesoqnej. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleiyeqnu.

Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib

¹² O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ningi anjam bei marqa osibqa ingi bei na singilataib. Ningi lanj qure aqa ñam na anjam singilataib. Ningi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ningi od qa segi mariy. Ningi said qa segi mariy. Ningi degyqab di Qotei na ningi awai uge bei enjwasai.

Tamo nanngi kumbra bole bole yeqnub qaji nanngo pailyo singila koba

¹³ Nungo ambleq di tamo qudei nanngi jaqatinj eqnub kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanngi nanngo jaqatinj deqa Qotei pailyoqnebe. Nungo ambleq di tamo qudei nanngi areboleboleinjreqnu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nanngi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe.

¹⁴ Nungo ambleq di tamo qudei nanqi mainjreqnu kiyo? Degamqa ninqi na minjribqa nanqi Kristen gate nanqi metnjrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nanqo gateq di ban atetnjrsib goreñ bilentosib nanqi qa pailyebe.

¹⁵ Nanqi Tamo Koba a qa nanqo areqalo singilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji nanqi olo tigeltnjrqas. Osim nanqi une yoqneb degamqa a na nanqo une kalil dego kobotetnjrqas.

¹⁶ Deqa ijo was, ninqi nunqo segi segi une palontognsib Kristen was nanqi ubtosib minjroqniy. Osib ninqi segi segi qa Qotei pailyoqniy. Yim a na ninqi boletngwas. Tamo nanqi kumbra bole bole yeqñub qaji nanqo pailyo di singila koba. Deqa nanqi pailyeqñab Qotei a quoqnsiqqa nanqo anjam dauryeqnu.

¹⁷ Ninqi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na lan getentimqa awa bqasai.” A degsi pailyeqñaqqa Qotei na lan getentonaqa awa bosai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej.

¹⁸ Onaqa Elaija a olo pailyoñaqqa lan waqonaqa awa bej. Bosiq inqi inqi kalil melielenej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiyimqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹ O ijo was ninqi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa uratimqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo.

²⁰ Ninqi endegsib qalieoiy. Kristen was bei a une ti soqñim tamo bei na aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di tamo dena aqa was aqa qunun moiyo sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai. Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

¹ E Pita. Yesus Kristus na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil keretosib di unub. Ningi Pontus sawa ti Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E anjam endi nenğrenyosim nungoq qarınyonum.

² Tulañ nami Abu Qotei a ningi qa qalieosiq gıltngej. A degyej. Di kiyaaqa? Aqa Mondor na ningi aqa segi kumbra boleq di atımqa ningi Yesus Kristus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa leñ aiyej qaji dena ningi yansıgwajqa deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tulañ boleiyımqa ningi geregere lawo na soqniy.

Qotei a nambile boledamu lañ goge dia iga gereiyetgej unu

³ Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. Qotei a iga qa tulañ dulosiqa nambile bunuj egej. A na Yesus Kristus subq na tigeltej gam dena iga nambile bunuj egej. Nambile bunuj dena iga singilatgeqnu deqa iga inği bole bole Qotei na mondon egwas qaji deqa tariñoqnsim unum.

⁴ İnği bole bole di ugeqa keresai. A koboqa keresai dego. Qotei na lañ goge dia ningi gereiyetgej unu.

⁵ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei aqa singila kobaquja na ningi taqatnjejunu. Deqa diño batiamqa Qotei na ningi torei elenqas. Kumbra di brantim ningi unqab.

⁶ Qotei na ningi degsim elenqas deqa ningi tulañ areboleboleıngeqnu. Gulbe utru segi segi na ningi jaqatın engeqnu di unğum. Sokiñala gulbe di olo koboqas.

⁷ Gulbe deqaji nungoq boqnımqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas. Yımqa mondon diño batiamqa Yesus Kristus a brantosim a ningi qa tulañ areboleboleiyım ningi bıınğosim ñam koba enğwas. Iga qalie, gol a inği tulañ boledamu. Tamo nanği nıamyuwo na gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di tulañ bolequja. Nungo areqalo dena gol agi ugeosim koboqas qaji di tulañ bunyejunu.

⁸ Nami ningi Yesus unosaioqneb. Bini dego ningi a unosaieqnub. Ariya ningi a tulañ qalaqalaiyoqnsib a qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tulañ areboleboleıngeqnu. Nungo arebolebole dena mandam qaji arebolebole kalil tulañ bunyejunu. Nungo arebolebole di aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai.

⁹ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰ Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği nami maroqneb. Nanğo anjam di aqa utru nanği qalieqa osib deqa geregere nıamoqnsib wauoqneb.

¹¹ Kristus aqa Mondor a nanğo are miligiq di sosaqa nanğo medabuq na anjam endegsi babtosiq maroqnej, “Bunuqna Kristus a jaqatın osim moisim olo subq na tigelosim lañ qureq oqsim dia a ñam koba ti sqas.” Qotei aqa medabu o qaji tamo nanği endegsib nenemoqneb, “Kristus a bati gembu bqas? Kumbra kiye namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas?”

¹² Onaqa Qotei na kamba nanği endegsi minjrej, “Anjam ningi mareqnub qaji di aqa damu nungo bati qa brantqasai. A bunuqna brantqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqajqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nanği nami maroqneb. Onaqa bunuqna a na aqa Mondor Bole qarınyoqa lañ goge na aisiq Qotei aqa anjam maro tamo nanği singilatınjroqnej. Yeqnaqa nanği

Kristus aqa anjam bole plaltoqnsib ningi merngoqneb. Anjam bole di aqa utru Qotei aqa lan angro nanqi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lan qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tarinoqnsib soqniy.

¹⁴ Sosib ningi angro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Urat iy.

¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metgej.

¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaaqa? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa len aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanqi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nanjo une qa peginjreqnu. A nanjo segi segi wau unoqnsiq dena nanqi peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy.

¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nanjo kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nunjo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai.

¹⁹ Kristus aqa len aiyej qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa len di tulan bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu bei saiqoji. Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji.

²⁰ Tulan nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diño bati jojomoq deqa Qotei a ningi qa osiq a Kristus qarinyonaq bej.

²¹ Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nunjo areqalo singilatoqnsib a qa tarinoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nunjo qunun yansobuleb. Utru deqa ningi na nunjo Kristen was nanqi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy.

²³ Ningi ingi meli bulosib ñambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi ñambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi ñambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ñambile ti. A gaigai sqas.

²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanqi mandamq endi bati olekoba sqasai. Ñin a gaigai kangraneqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloneqnu dego kere tamo ungasari nanqi urur koboqab. Nanjo ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas.

²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanqi palontoqnsib ningi merngoqneb.

2

Yesus a tal ai bul

¹ Ningi n̄ambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratij. Gisañ anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritij.

² Iga qalie, angro mom nan̄gi mun̄gum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego kere ningi mun̄gum qaq bolequja Qotei aqaaq na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Mun̄gum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Mun̄gum qaq dena nun̄go qunun̄ aqaryaiyimqa ningi tulan̄ boleosisib singilaqab. Yim Qotei na ningi elen̄qas.

³ Tamo Koba a na ningi kumbra bole en̄geqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyoqnsib mareqnu, “Bole.”

⁴ Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di n̄ambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqqa marej, “Tal ai di tulan̄ bolequja.”

⁵ Ningi dego tal ai bul n̄ambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gerein̄geqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nun̄go segi jejamu Qotei atraiyoqniib a ningi qa tulan̄ arearetoqnas.

⁶ Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulan̄ bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo nan̄gi tal ai di osib nan̄go areqaloq di singilatqab di nan̄gi jemainjrqasai.”

⁷ O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nun̄go areqalo singilateqnu deqa ningi mareqnu, “Tal ai di tulan̄ bolequja.” Ariya tamo nan̄gi Kristus qa nan̄go areqalo singilatosaieqnu qaji nan̄gi tal ai di uge qa mareqnu. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen̄gren̄yeb unu, “Tal gereiyo qaji tamo nan̄gi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb.

Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

⁸ Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nen̄gren̄yeb, “Tamo qudei nan̄gi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu.” O ijo was, tamo nan̄gi di Qotei aqa anjam gotran̄yeqnu. Utru deqa nan̄gi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnu. Qotei a nami marej, “Nan̄gi tulan̄ padalqab.”

⁹ Ariya Qotei na ningi gilt̄nej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnu. Ningi aqa segi tamo un̄gasari tin̄tin̄ unub. A na ningi gilt̄nej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnu. Nami ningi ambruq di soqneb deqa Qotei na ningi met̄ngonaqa ningi ambru uratosib suwan̄oq belen̄eb. Suwan̄o di tulan̄ bolequja.

¹⁰ Nami ningi tamo un̄gasari lan̄aj soqneb. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo un̄gasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaiiqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹ O ijo was bole, ningi mandamq endi yaun̄ tamo bulosisib unub deqa e ningi endegsi mern̄gwai. Nun̄go areqalo namij ti nun̄go qunun̄ ti ombla qoteqnu. Deqa ningi nun̄go areqalo namij torei qoreiyiy.

¹² Bini ningi sawa bei bei qaji nan̄go ambleq di unub. Deqa ningi nan̄go n̄amgalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqniib nan̄gi nun̄go kumbra di unoqnaqab. Unoqnsib nan̄go yomu anjam ningi qa mareqnu qaji di nan̄gi uratosib mondon̄j une pegiyo bati qa nan̄gi Qotei aqa ñam soqtoqnaqab.

¹³ O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nan̄gi ti mandor kokba ti nan̄go anjam dauryoqniy.

¹⁴ Osib tamo gate nan̄go anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nan̄gi di agi mandor kokba nan̄gi na qarijn̄jreqnab giloqnsib tamo un̄gasari kumbra

uge uge yeqñub qaji nanği kamba awai uge enjreqñub. Osib tamo unğasari kumbra bole bole yeqñub qaji nanğo ñam soqtetnjreqñub.

¹⁵ Qotei aqa areqalo agiende. Niği kumbra bole bole yoqñibqa nanari tamo agi niği yomuñgeqñub qaji nanği nunğo kumbra di unsibqa nanğo anjam uge di olo uratosib mequmesqab.

¹⁶ Bole, niği tamo bei aqa sorgomq di sosai. Niği deqa are qaloqñsib walweloqñiy. Ariya niği endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa unğum, iga kumbra uge uge yoqñqom.” Niği degsib are qalaib. Niği Qotei aqa kanğal tamo bul unub deqa niği aqa sorgomq di soqñiy.

¹⁷ Niği tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole osornjroqñiy. Osib nunğo Kristen was nanği qalaqalainjroqñiy. Niği Qotei ulaiyoqñiy. Niği mandor kokba nanğo ñam soqtetnjroqñiy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqñsim jaqatın qoboıyoqñqom

¹⁸ O kanğal tamo, niği nunğo wau qa gate nanğo sorgomq di sosibqa nanğo anjam dauryoqñiy. Wau qa gate bole nanğo anjam segi dauryoqñnaib. Wau qa gate uge nanğo anjam dego dauryoqñiy.

¹⁹ Niği Qotei qa are qalsib wau bole yib nunğo wau qa gate nanği lanja jaqatın enğwab di unğum. Niği jaqatın di qoboıyoqñiy. Yimqa Qotei a nunğo kumbra deqa tulan areboleboleıyqas.

²⁰ Ariya niği wau uge yib nunğo wau qa gate nanği deqa lunğib niği jaqatın qoboıyqab di Qotei a niği awai bole enğwasai. Niği wau bole yib nunğo wau qa gate nanği na lunğib niği jaqatın qoboıyqab di Qotei a nunğo kumbra deqa tulan areboleboleıyqas.

²¹ Kristus a dego niği aqaryainğwa osıqa jaqatın qoboıyosıq moiyej. Aqa kumbra di a na niği osornğej deqa niği kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatın oqñsib soqñiy. Qotei a niği degyqa osıqa metğej.

²² Kristus a une bei yosaiyoqñej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaiyoqñej.

²³ Jeu tamo nanği na a misilıyoqñsib anjam uge uge minjeqñab a deqa kamba anjam uge bei nanği minjrosaiyoqñej. Nanği a jaqatın koba yeqñab a deqa olo nanği jaqatın enjrqajqa marosaiyoqñej. A aqa segi jejamu osıqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegıgeqñu qaji.

²⁴ Kristus a gago une kalil qoboıyosıqa aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainej. Iga moiıyobulosim olo ñambıle sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqñqajqa deqa osıqa ñamburbasq di iga qa gainej. Jeu tamo nanği na Yesus qalougetosib jaqatın koba yeb. Aqa jaqatın dena a na iga olo boletğej.

²⁵ Nami niği kaja bul sosibqa nunğo segi areqalo na aleloqñsib laqñeb. Ariya bunuqna niği Mandor Yesus aqa areq beb deqa a na nunğo qunun geregere taqatejunu.

3

Tamo unğa wo nanği kumbra bole yoqñebe

¹ O unğasari, niği nunğo gumbulun nanğo sorgomq di soqñiy. Nunğo gumbulun qudei nanği Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di unğum, niği mequmesosib nanğo ñamgalaq di kumbra bole bole yoqñiy. Yibqa nanği unsib dena nanği are bulyqab.

² Niği degsib kumbra bole na walwelosib nanğo sorgomq di soqñib nanği unsib marqab, niği unğasari bole.

³ Ningi nungo jejamu walatqajqa are prugngoqnaiq. Ningi nungo gate pranjoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nungo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di lanja jejamu qa wala.

⁴ Ningi nungo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nanqi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa namgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai.

⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nanqi nanjo are miligi degsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarinjoqnsib nanjo gumbulun nanjo sorgomq di soqneb.

⁶ Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiqa minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnaqab di ningi Sara aqa angro tintin sqab.

⁷ O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nungo nauj nanqi koba na geregere soqniy. Nunjo nauj nanqi tamo sai. Nanqi unja. Nanjo jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nanqi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nunjo nauj nanqi ningi ti koba na nambile gaigai sqab. Deqa ningi nunjo nauj nanqi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nunjo pailyo getentqa keresai. Qotei a nunjo pailyo quoqnqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸ Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi merngwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nanqi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nanqi qa are boleinggoqnim nunjo segi nam aguq atoqniy.

⁹ Tamo qudei na ningi kumbra uge enjibqa ningi kamba olo nanqi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge mernjibqa ningi kamba olo nanqi anjam uge minjraib. Ningi nanqi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nanqi boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiqa metnjej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletnjgoqnqas.

¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq. A gisan anjam dego maroqnaiq.

¹¹ A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme. Osim tamo ungasari kalil nanqi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹² Tamo ungasari nanqi kumbra bole deqaji yoqnaqab di Tamo Koba a na nanqi geregere taqatnjroqnqas.

Osim nanjo pailyo dego quetnjroqnqas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnuq qaji nanqi Tamo Koba a na olo qoreinjroqnqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nanqi na iga jaqatinj egwab

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnqab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas?

¹⁴ Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatinj engwab. Di unjum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nanqi dena ningi ula engeqnuq. Ariya ningi nanqi ulainjraib. Osib are gulbeingaiq.

¹⁵ Ningi nunjo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqniqqa tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi ingi bole kiye qa tarinjoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

¹⁶ Ariya ningi anjam singila na nanngi minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nanngi anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa n̄amgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa n̄am na kumbra bole bole yoqniy. Yoqni b̄ j̄eu tamo agi ningi misilingeqnub qaji nanngi nunngo kumbra di unsib jemainjr̄qas.

¹⁷ Deqa iga kumbra bole bole yoqnoqom. Yoqnim Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin̄ egoqnoqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin̄ egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸ Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosiqa a une tamo nanngo padalo sawa osiq nanngo une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi joqsim Qotei aqaq oqwajqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiqa mandamq endi sonaqa j̄eu tamo nanngi na a qalhab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiqa a mondor ti soqnej.

¹⁹ Sosiqa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej.

²⁰ Noa aqa bati qa mondor nanngi di Qotei aqa anjam gotran̄yoqneb. Bati deqa tamo un̄gasari nanngo kumbra uge tulan̄ kobaoqnej. Ariya Qotei a nanngo une qa urur kambatn̄rosai oqnej. A tarīnosiq sokobaiyonaqa Noa a qobun̄ kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo un̄gasari 8 segi qobun̄ gogetosib sonabqa awa koba bosiqa ya tulan̄ koba dej. Tamo un̄gasari 8 nanngi di Qotei na elenej deqa nanngi bole soqneb.

²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nanngi yaq dena elenej dego kere ningi ya na yanso onabqa Qotei a ningi elenej. Ya dena Qotei a nunngo j̄eamu qaji j̄iga yanset̄ngosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nunngo pailyo di qusiqa nunngo are miligi qaji j̄iga yanset̄nej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi elenej.

²² Kristus a lan̄ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban̄ woq di awejunu. Deqa lan̄ an̄gro nanngi ti lan̄ qaji mondor kokba ti lan̄ qaji singila ti kalil nanngi Kristus aqa sorgomq di unub.

4

Iga gago areqalo namij uratqom

¹ Kristus na aqa segi j̄eamu osiq jaqatin̄ koba qoboiyosiq moiyej. Dego kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nunngo segi j̄eamu osib jaqatin̄ qoboiyesoqniy. Ningi degyiy. Di kiyaaqa? Tamo bei na aqa segi j̄eamu osim jaqatin̄ qoboiyqas di a une uratqas.

² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnoqas. A aqa j̄eamu qa areqalo namij olo dauryqasai.

³ Ningi qalie, sawa bei bei qaji nanngi kumbra uge uge yqajqa tulan̄ arearetn̄reqnu. Nami ningi dego nunngo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji nanngo kumbra agiende. Nanngi sambala kumbra yqajqa are prugn̄reqnu. Qolo j̄igeeqnaqa nanngi ya uge uyoqnsib alan̄kobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnu. Osib Qotei aqa dal anjam gotran̄yoqnsib gisan̄ qotei nanngi bin̄injreqnub.

⁴ Nami ningi nanngi daurn̄rsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini ningi kumbra di urateqnub deqa nanngi na ningi nunngoqnsib tulan̄ prugoqnsib ningi misilingeqnub.

⁵ Mondon̄ sawa bei bei qaji nanngi di Qotei aqa ulatamuq di tigelosib nanngo une kalil babt̄osib min̄jib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo n̄ambile so qaji nanngi ti tamo morēno qaji nanngi ti peginj̄r̄qas.

⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nanqi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nanqi di jejamu ti sonab Qotei na nanqi peginjrej. Ariya mondon nanqi olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a ninqi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti ingi ingi kalil ti koboqajqa bati jojomo. Deqa ninqi areqalo bole ti sosib nungo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ninqi degyqab di ninqi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqngab.

⁸ E anjam kobaquja bei dego ninqi endegsi merngit quiy. Ninqi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu.

⁹ Deqa Kristen was nanqi nungo talq boqribqa ninqi nanqi oqnsib geregere-injroqniy. Ninqi nanqi aqaryainjrqa asgingaiq.

¹⁰ Qotei a ninqi kalil qa are boleiyosiq wau segi segi engej. Deqa ninqi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nanqi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy.

¹¹ Ninqi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontqniy. Ninqi qudei tamo ungasari nanqi aqaryainjrqa wau osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nanqi yeqnub qaji di tamo ungasari nanqi na unoqnsib Yesus Kristus aqa nam na Qotei binjyoqngab. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboiej dego kere iga jaqatin qoboieqnum

¹² O ijo was bole, gulbe ugedamu namyuwo bulosiq nungoq beqnu. Ninqi deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej.” Ninqi degsib are qalaib. Ninqi nungo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyoi sai kiyoi di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nungoq beqnu.

¹³ Kristus a nami jaqatin qoboiej dego kere ninqi jaqatin qoboieqnu. Ninqi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ninqi olo tulan areboleboleingim sqab.

¹⁴ Ninqi Kristus aqa nam ojejunub deqa tamo qudei na ninqi misilingwab di unqum. Ninqi deqa areboleboleingem. Ninqi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ninqi beterngejunu.

¹⁵ Ariya ninqi tamo numibqa kiyoi, ingi bajinibqa kiyoi, tamo nanqi ugeugein-jribqa kiyoi, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyoi tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ninqi kumbra uge di yaib.

¹⁶ Ninqi nam Kristen ojesoqrib tamo qudei na nam deqa jaqatin engwab di kere. Ninqi deqa jemaingaiq. Ninqi tulan areboleboleingim Qotei aqa nam soqtoqniy.

¹⁷ Une pegiyo bati jojomo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo ungasari nanqi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei aqa anjam bole gotranjyqnu qaji nanqi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas.

¹⁸ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi elenqajqa banqi koba. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei qoreiyosib une yeqnub qaji nanqi a na elenqajqa olo tulan banqi koba.”

¹⁹ Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ninqi qudei jaqatin oqab di kere. Ninqi nungo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

5

Kristen gate nanŋi na Qotei aqa tamo unŋasari nanŋi geregere taqatnjroqnebe

¹ O Kristen gate kalil, e ninŋi anjam endegsi mernŋwai. E dego gate. Kristus a jaqatiŋ osiq moinaqa e ijo segi nŋamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji inŋi bole bole ninŋi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ninŋi wau endegyiy.

² Ninŋi Qotei aqa tamo unŋasari nanŋi geregere taqatnjriy. Nanŋi kaja bul unub deqa Qotei na nanŋi joqsiqa nunŋo banq di atej. Qotei na ninŋi wau di engej deqa ninŋi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ninŋi siŋgila na wainŋibqa ninŋi deqa wau di ojaib. Ninŋi silali qa osib wau di ojaib.

³ Ninŋi nunŋo segi nŋam soqtosib Qotei aqa tamo unŋasari nanŋi nŋirin na taqatnjraib. Qotei na nanŋi joqsiqa nunŋo banq di atej deqa ninŋi kumbra bole na ti lawo na ti nanŋi taqatnjriy. Yimqa nanŋi nunŋo kumbra di unsib ninŋi daurnŋwab.

⁴ Ninŋi kumbra degyibqa mondon kaja nanŋo Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ninŋi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵ O anŋro wala, ninŋi Kristen gate nanŋo sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ninŋi nunŋo segi nŋam aguq atoqniy. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyeb unu, "Tamo unŋasari nanŋo segi nŋam soqtetqnu bati deqa ninŋi nanŋi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo unŋasari nanŋo segi nŋam aguq ateqnub qaji nanŋi qa Qotei a olo are boleiyeqnu."

⁶ Deqa ninŋi nunŋo segi nŋam aguq atoqnsib Qotei siŋgila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nunŋo nŋam olo soqtetngwas.

⁷ Qotei a gaigai ninŋi qa are koba qaleqnu. Deqa ninŋi na nunŋo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

⁸ Ninŋi nunŋo segi walwel geregere taqatosib nŋam atoqnsib soqniy. Laion nanŋi tulan lelenoqnsib tamo nŋumoqnsib uyeqnu dego kere nunŋo jeu tamo Satan a gaigai tamo unŋasari nanŋi padaltnjrqaqqa nŋamoqnsiq laqnu. ⁹ Deqa ninŋi Yesus qa nunŋo areqalo siŋgilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Ninŋi qalie, ninŋi jaqatiŋ eqnub dego kere Qotei aqa tamo unŋasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi degsib jaqatiŋ eqnub.

¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa nŋam na ninŋi metnŋej deqa mondon ninŋi Kristus ombla aqa rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ninŋi mandamq endi sokiŋala jaqatiŋ oqnsib koboamqa Qotei na ninŋi olo boletngosim siŋgilatngimqa ninŋi gaigai siŋgila na tigelesqab.

¹¹ Qotei a bati gaigai siŋgila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiqqa nenŋrenyosiq nunŋoq qarinyo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ninŋi qa are boleiyeqnu. E nunŋo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ninŋi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nenŋrenyonum.

¹³ Kristen was nanŋi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nanŋi na ninŋi kaiyeiŋonub. Agi nanŋi ninŋi ti Qotei na gilitnŋej. Mak a dego ninŋi kaiyeiŋwo. Mak a ijo anŋro bul.

¹⁴ Ninŋi na nunŋo Kristen was kalil nanŋi segi segi kundoqnjrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ninŋi kalil Kristus beteryejunub deqa ninŋi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

¹ E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qarınbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na elenjej. Niŋgi iga ti Yesus qa gago areqalo siŋgilateqnum.

² Niŋgi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo naŋgi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a niŋgi qa are tulaŋ boleiyosim nuŋgo are latetŋgeme.

Niŋgi Qotei aqa segi tamo ungasari tiŋtiŋ unub

³ Yesus Kristus a segi Qotei. A siŋgila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonum deqa a na iga ŋabile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulaŋ keretgej. Osiqa aqa segi rian na ti so bole na ti iga metgej.

⁴ A na laŋ qure qa iŋgi bole bole iga egej. A nami iŋgi di iga egwa marej. Iŋgi di tulaŋ boledamu. Mandam tamo ungasari naŋgi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqreŋnu. Kumbra dena naŋgi ugetnjqreŋnu. Deqa ijo was, niŋgi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵ Niŋgi Yesus qa nuŋgo areqalo siŋgilateqnum deqa niŋgi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena niŋgi Qotei qa bole qalieosib soqniy.

⁶ Osib dena niŋgi nuŋgo segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena niŋgi gulbe qoboioqnsib siŋgila na tigelesoqniy. Osib dena niŋgi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy.

⁷ Osib dena niŋgi nuŋgo Kristen was naŋgi geregereinjqroqniy. Osib dena niŋgi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸ Kumbra bole deqaji nuŋgoq di tulaŋ kobaoqneme. Amqa niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nuŋgo qalie di loumqa keresai. Qalie di nuŋgoq di tulaŋ siŋgilaoqnsim gei gargekoba atelenqas.

⁹ Kumbra bole deqaji tamo qudei naŋgoq di sosai deqa naŋgi ŋam qandimo bul unub. Naŋgi geregere ŋam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo naŋgi di naŋgo une kobotetnjrej. Ariya naŋgi deqa olo are walnjqreŋnu.

¹⁰ O ijo was kalil, Qotei a nami niŋgi giltŋgosiq metŋgej deqa niŋgi aqa segi tamo ungasari tiŋtiŋ sqajqa siŋgilaoqniy. Niŋgi degyqab di niŋgi ulonqa keresai.

¹¹ Qotei na gam waqtetŋgoqnimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a nuŋgo Mandor Koba sosim niŋgi taqatŋgimqa niŋgi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³ Bole, niŋgi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil siŋgila na ojejunub. Ariya niŋgi ijo anjam endeqa olo are walŋgaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai niŋgi merngoqnsiy nuŋgo areqalo tigeltetŋgoqnqai. E kere degyeqnum.

¹⁴ E qalieonum, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej.

¹⁵ Deqa e ijo anjam endi niŋgi merngoqnqai. Merngoqnsiy bunuqna e moiytqa niŋgi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

¹⁶ Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa siŋgila qa ti a bqajqa bati qa ti niŋgi anjam merngeqnam niŋgi quoqneb. Iga anjam di merngoqnem bati deqa iga mandam tamo naŋgo sa anjam dauryosaioqnem. Iga segi na Yesus aqa rian ti maŋwa ti unsim deqa niŋgi saiŋgoqnem.

¹⁷ Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi rianj ti manjwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulan areboleboleibeqnu.”

¹⁸ Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lanj goge na anjam di marnaq iga quem.

¹⁹ Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nanjo anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ninji nanjo anjam di torei ojiy. Ninji ojgab di bolequja. Nanjo anjam di wanjal bul sawa ambruq di puloñeqnu. Puloñosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nunjo are miligiq di suwanjeqnu.

²⁰⁻²¹ O ijo was, ninji endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji nami anjam maroqneb nenjrenq di unu. Nanjo anjam maroqneb qaji di nanji mandam tamo nanjo areqalo na marosaiioqneb. Mondor Bole na nanjo areqalo tigeltetnjreqnaqa nanji Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

2

Bunuqna tamo qudei nanji bosib gisanj anjam koba maroqnqab

¹ Bole, gisanj anjam maro tamo nanji Israel nanjo ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nanji Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nunjo ambleq na dego tamo deqaji nanji lumu tigelosib gisanj anjam koba ninji merñgoqnqab. Yimqa ninji qudei nanjo anjam dauryosib padalqab. Tamo nanji dena Gate Koba Yesus nami nanji awainjrej qaji a qoreiyoqnqab. Deqa mondon nanji urur padalqab.

² Gisanj tamo nanji di kumbra uge uge yoqñibqa tamo ungasari gargekoba nanji na nanjo kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab.

³ Gisanj tamo nanji di mamaul ani deqa nanji bosib nunjo silali inji inji gisanj na yaingoqnqab. Tulan nami Qotei na gisanj tamo nanji di peginjrq bati atsiqa nanji qa endegsi marej, “E nanji padaltnjrougetqai.” Od, tamo nanji di bole padalqab. Qotei a nanji padaltnjrqa bati qa tariñeqnu.

⁴ Ninji qalie, nami lanj angro qudei nanji une atoqneb. Deqa Qotei na nanji uratnjrosai. A nanji ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di ambru koba. Sub dia ñamyuwo unu. Dia lanj angro nanji tariñesoqñibqa mondon Qotei a nanjo une qa peginjrsim awai uge enjrqas.

⁵ Tamo ungasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nanji Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nanji dego uratnjrosai. A nanji padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nanji padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nanji endegsi minjroqnej, “Ninji kumbra bole dauryoqñiy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo ungasari 7 nanji ti geregere taqatnjrnaqa nanji bole soqneb.

⁶ Sodom qure ti Gomora qure ti nanji dego Qotei na padaltnjrqa marsiqa ñamyuwo qarinyonaqa aisiq nanji koitnjrnaq nanji torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo ungasari nanji Sodom Gomora ti nanji qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab.

⁷ Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nanji kumbra ugeteqñabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai.

⁸ Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nanjo kumbra uge unoqnsiq nanjo anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulan boledamu deqa nanji Qotei aqa dal anjam gotranjeqñabqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulan jaqatñkobaiyoqnej.

⁹ O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqneq deqa iga qalieonum, tamo ungasari bini Qotei dauryeqnub qaji nanqi gulbe iteqnabqa a na nanqi elenqa kere. Nanqi elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nanqo kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondon a na nanqi peginjrsim awai uge enjrqas.

¹⁰ Tamo qudei nanqi kumbra tulan uge uge yeqnub deqa nanqi awai ugedamu oqab. Tamo nanqi di sambala kumbra tulan jigat yoqnqajqa are prugnjqreanu. Osib nanqi endegsib are qaleqnub, "Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil lanja sa anjam. Deqa iga dauryqasai."

Gisan anjam maro tamo nanqo kumbra tulan uge. Nanqi kumbra endeqaji yeqnub. Nanqi diqoqnsib nanqo segi areqalo dauryeqnub. Nanqi lan angro kokba nanqi misilijnjqajqa ulaosaieqnub.

¹¹ Lan angro qudei nanqi tulan singila koba ti unub deqa nanqi na lan angro kokba nanqi di bunjqreanu. Ariya lan angro singila ti unub qaji nanqi di diqosaieqnub. Nanqi gisan anjam maro tamo nanqi bul sai. Deqa nanqi Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di lan angro kokba nanqi misilijnjqrosaeqnub.

¹² Gisan tamo nanqi di wagme juwan bul tulan nanarioqnsib laqnub. Nanqi nanqo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam nanqi poinjrosai qaji di nanqi olo misilinyeqnub. Iga wagme juwan nanqi ojelenjoqnsim ñumeqnum dego kere mondon Qotei na gisan tamo nanqi di ñumougetqas.

¹³ Nanqi kumbra uge uge yeqnub deqa bunuqna nanqi gulbe koba itqab. Nanqo kumbra agiende. Nanqi qanam jige alanqobaoqnsibqa ya uge uyoqnsib nanarieqnub. Nanqi kumbra di yqajqa tulan areboleboleinjreanu. Nanqi ningi ti ingi uyoqnsib dena nunqo ñam ugetoqnsib ningi jiga engeqnub. Nanqi gisan kumbra dauryqajqa tulan areboleboleinjreanu.

¹⁴ Nanqi gaigai unja qa mamaulnjreanu deqa nanqi sambala kumbra yqajqa are koba unu. Nanqi une yoqnqajqa tulan arearetnjqreanaqa olo uratosaeqnub. Nanqi na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqnub qaji nanqi walawalainjqreanabqa nanqi daurnjqroqnsib une yeqnub. Gisan tamo nanqi di tamo qudei nanqo ingi ingi qa mamaulnjreanu. Nanqi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nanqi torei padaltnjqras.

¹⁵ Nanqi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnub. Osib nanqi Beor aqa angro Balam aqa gam dauryeqnub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiqa silali oqajqa tulan arearetoqnej.

¹⁶ Donki nanqi anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiqa medabu waqtosiqa Balam aqa kumbra uge deqa njirntej. Onaqa Balam a qusiqa aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisanjoqnsiqa maroqnej, "E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole."

¹⁷ Gisan tamo nanqi di ya sub bul jejo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nanqi di baban na tamo bole unub ariya nanqi kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa mondon Qotei na nanqi sawa ambruq di breinjrqas. Sawa di Qotei na nami nanqi gereiyetnjrej unu.

¹⁸ Gisan tamo nanqi di medabu waqtoqnsib diqoqnsib anjam uge uge mareleneqnub. Nanqi na tamo ungasari qudei nanqi walawalainjqreanabqa sambala kumbra yoqnsib nanqo segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Tamo ungasari nanqi di ya ya endi are bulyosib tamo nanqi Qotei qaliesai qaji nanqo kumbra urateb. Ariya gisan tamo nanqi na nanqi titnjreanab nanqi olo kumbra uge uge dauryeqnub.

¹⁹ Gisan tamo nanqi dena tamo ungasari nanqi walawalainjqroqnsib endegsib minjqreanu, "Ningi iga daurgwab di kumbra bei na ningi taqatngwa

keresai. Deqa unḡum, niḡi nuḡo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Naḡo anjam di gisaḡ. Agi naḡo segi kumbra uge uge na naḡi tulaḡ siḡgila na ojoqnsiq naḡi taqatnjreḡnu. Niḡi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaḡal tamo bul sqas.

²⁰ Bole, tamo unḡasari naḡi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a qa bole qalieeb. Naḡi deḡsib qalieeb deqa naḡi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini naḡi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra dena naḡi siḡgila na ojesonaq naḡo so tulaḡ ugeeqnu. Naḡo so uge namij deḡo sai. Naḡo so olo tulaḡ ugedamueḡnu.

²¹ Naḡi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya naḡi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini naḡi anjam di qoreiyeḡnub. Deqa mondoḡ naḡi awai tulaḡ ugedamu oqab.

²² Tamo unḡasari naḡi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun naḡi ḡiloqnsib olo puluoqnsib naḡo ḡilo uyeḡnub.” Yawo anjam bei deḡo unu, “Bel naḡi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di briḡeqnub.”

3

Tamo Koba Yesus a olo bqas

¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nenḡrenḡyosim nuḡoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nuḡoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo naḡi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenej qaji aqa wau tamo naḡi deḡo anjam palontoqneb. E nuḡo areqalo tigeltetḡgitqa niḡi naḡo anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nuḡoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei niḡi mernḡit poiḡgem. Mondoḡ diḡo bati jojomoqnmqa meḡe meḡem tamo naḡi boqnsib naḡo segi areqalo uge uge dauryoqnsib misiliḡ anjam endegsib maroqnqab,

⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondoḡ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Niḡi uniy. Gago moma utru naḡi moreḡoqneb bosi bosiḡ agi bini iga deḡsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a deḡsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?”

⁵ O ijo was, meḡe meḡem tamo naḡi di tulaḡ nanariosib deqa naḡi anjam deḡsib maroqnqab. Nami Qotei a anjam marnaqa laḡ brantej di naḡi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di deḡo naḡi poinjrosai.

⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maḡosiqa iḡi iḡi kalil padaltej.

⁷ Bini laḡ ti mandam ti tariḡoqnsib unub. Tariḡesoqnbqa mondoḡ Qotei a olo anjam marimqa naḡi ḡamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo unḡasari a qoreiyeḡnub qaji naḡo une qa peginjrsim naḡi torei padaltjrqas.

⁸ O ijo was bole, niḡi ijo anjam endeqa olo are walḡgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wausau 1,000 deḡo kere. Wausau 1,000 a bati qujai deḡo kere. Bati qujai ti wausau 1,000 ti naḡi ombla kerekere.

⁹ Ariya tamo qudei naḡi endegsib mareḡnub, “Tamo Koba Qotei a nami iḡi bole bole iga egwa marej. Kiyaa a iḡi di iga egwajqa tariḡoqnsiq laḡa sokobaiyeḡnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa arearetosaieḡnu. Deqa a niḡi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na niḡi qa tariḡoqnsiq unu.

Mandam ti laḡ ti koboqab

¹⁰ Diḡo bati brantimqa Tamo Koba a baiḡiḡ tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laḡ a poḡosim koboqas. Iḡi iḡi kalil Qotei na atej qaji di

dego n̄amyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa iŋgi iŋgi kalil ti olo bunu sqasai.

¹¹ Niŋgi are qaliy. Iŋgi iŋgi kalil degsi koboqas deqa e niŋgi kumbra kiye dauryqajqa mern̄gwai? Od, niŋgi kumbra endi dauryiy. Niŋgi nuŋgo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy.

¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa niŋgi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a n̄amyuwo na yusim koboqas. Iŋgi iŋgi kalil Qotei na atej qaji di dego n̄amyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab.

¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tiŋtiŋ gaigai sqas.

Niŋgi n̄am atoqnsib Tamo Koba Yesus qa tariŋoqnsib soqniy

¹⁴ O ijo was bole, niŋgi maŋwa di brantqajqa tariŋeqnub deqa niŋgi Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib niŋgi Qotei ombila areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqniy mondon̄ Qotei a nuŋgo kumbra di unqas.

¹⁵ Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariŋeqnu. Niŋgi di qalieqajqa deqa e anjam endi nen̄grenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nen̄grenyoqnsiq nuŋgoq qarinyoqnej.

¹⁶ Pol a gaigai anjam deqaji nen̄grenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa naŋgo areqalo singilatosai qaji naŋgi Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nen̄grenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondon̄ naŋgi tulaŋ padalougetqab.

¹⁷ O ijo was bole, niŋgi qalie, maŋwa kalil di brantqas. Deqa niŋgi gegerere n̄am atoqniy. Niŋgi n̄am atqasai di dal anjam gotraŋyo qaji tamo naŋgi bosib niŋgi gisan̄gosib titŋgibqa niŋgi singila na tigelesqa uratosib uloŋo uge.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenej qaji a niŋgi qa are boleiyeqnu. Niŋgi a qa qalieonub. Nuŋgo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo niŋgi qa are tulaŋ boleiyeqnqas. A rian̄ ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqnsim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

¹ Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago ban na dego ojoqnem.

² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosiqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum.

³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaaqa? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanji aiyel beternjrsim nanji koba na are qujaitosim unum.

⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nenngrenjyosim nunngoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegi mergonaq iga quem, "Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai." Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum.

⁶ Iga marqom, "E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum." Degsi marsimqa ariya iga olo ambrunq di walwelqom di iga gisanjeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum.

⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nanji ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa len aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, "E une yosaieqnum." Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisanjeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai.

⁹ Ariya iga gago segi une babtosim marqom, "Od, e une ti." Degsi marqom di Qotei a iga uratgwasai. A kumbra bole tintin dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãngalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

¹⁰ Iga marqom, "E nami une yosaiqnem." Degsi marqom di iga Qotei aqa nãam ugetoqnsim a gisanj tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

2

Yesus a gago aqaryaigo tamo

¹ O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nenngrenjyosim nunngoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosiqa gaigai kumbra bole tintin yeqnu.

² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjin taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanji dego une kobotetnrqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnas

³ Iga kiyersi endegi qalieqom, "Bole, iga Qotei qa qalieonum"? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, "E Qotei qa qalieonum." Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisanj tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai.

⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyqo kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum.

⁷ O ijo was bole, dal anjam e nenngrenyonum qaji endi dal anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneq qaji.

⁸ Ariya dal anjam e nenngrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqag di sosisa nungoq di dego unu. Di kiyaaqa? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjreqnu. Deqa tamo di a suwanjoq di sosai. A ambruq di unu.

¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nanngi qalaqalainjroqnqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu.

¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosis walweleqnu. Ambru na aqa namdamu getentetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa ñam na Qotei a nungo une kalil kobotetnej. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranjeqnu. E deqa anjam endi nenngrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai.

¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nanngo kumbra agiende. Nanngi nanngo segi jemu qa are prugnreqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjreqnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqag na bosai. Di mandam endeqa kumbra.

¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti mamaulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nanngi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo.

¹⁹ Jeu tamo nanngi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaaqa? Nanngi gago Kristen was bolesai deqa. Nanngi gago Kristen was bole qamu nanngi iga koba na unum qamu. Ariya nanngi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nanngi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub.

²¹ E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nengrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisanj anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisanj anjam bei babtqa keresai.

²² Gisanj anjam maro tamo nanji tal qabe? E ningi merngwai. Tamo nanji di endegsib mareqnu, "Yesus a Kristus sai." Nanji degsib maroqnsib deqa nanji Abu Qotei aqa Niri wo qoreiyeqnub. Osib Kristus jeuteqnub.

²³ Tamo a Qotei aqa Niri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Niri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole merngeqnu

²⁴ Anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Niri wo beternjrsib nanji ti sqab.

²⁵ Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, "E ningi nambile engitqa ningi nambile gaigai sqab."

²⁶ O ijo was kalil, gisanj tamo nanji na ningi gisanjwajqa laqnu. E deqa are qalsim anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

²⁷ Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nungoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqnub. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi merngwasai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqnsib poinjeqnu. Mondor aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poinjim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi angro tintin unum

²⁸ Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondonj a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab.

²⁹ Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulanj bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji nanji Qotei aqa segi angro tintin unub. Nanji olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3

¹ Gago Abu Qotei na iga tulanj qalaqalaieqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintin unum. Mandam qaji tamo nanji Qotei qa qaliesai. Deqa nanji iga qa dego qaliesai.

² O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondonj iga kiyersim sqom di iga geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom.

³ Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tarineqnub qaji nanji nanjo une olo urateqnub. Deqa nanji Qotei aqa njamgalaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴ Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanji Qotei aqa dal anjam gotranjyqnub.

⁵ Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji.

⁶ Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷ O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nanji kumbra bole tintin dauryeqnub qaji nanji tamo bole tintin unub. Yesus a tamo bole tintin unu dego kere.

⁸ Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nanji Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Niri a Satan aqa wau kobotqa bej.

⁹ Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaga? A Qotei aqa segi angro unu deqa.

¹⁰ Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintin dauryosaieqnu qaji nanqi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nanjo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaieqnu qaji nanqi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹ O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di ningi nami queb.

¹² Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qalnaq moiyej. Kiyaga a na aqa was qalnaq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³ O ijo was, mandam qaji tamo nanqi na ningi jeutnjoqnuqna ningi deqa prugosib ulaaib.

¹⁴ Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqlum deqa iga endegi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nanqi nanjo Kristen was nanqi qalaqalainjrosaieqnu qaji nanqi padalqa gamq di unub.

¹⁵ Tamo nanqi nanjo Kristen was nanqi jeutnjreqlum qaji nanqi leq ojo tamo bul unub. Ningi qalie, leq ojo tamo nanqi nambile gaigai sqa keresai.

¹⁶ Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nanqi qa morenqom.

¹⁷ Tamo bei a mandam endeqa ingi ingi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei ingi saiqoji soqlum unsim a aqaryaiyqasai di iga endegi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di sosai.

¹⁸ O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga lanja anjam maro na Kristen nanqi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰ Iga tamo ungasari nanqi qalaqalainjrqom di iga endegi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di unqum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu.

²¹ O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

²² Osim iga ingi bei qa Qotei pailimqa a gago pailyo qusim ingi di egwas. Di kiyaga? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa.

²³ Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Niri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem.

²⁴ Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

4

Ningi na mondor kalil nanqi peginjroqniy

¹ Tamo gargekoba nanği mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqnub, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanço anjam di gisañ. Deqa ninği nanço anjam di nunço areqaloq di singilataib. Ninği na mondor kalil nanği geregere peginjroqnsib dena ninği qalieqab, nanği Qotei aqaq na beqnub kiyo sai kiyo.

² Tamo unğasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nanği endegsib mareqnub, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej.” Dena ninği qalieqab, tamo unğasari nanği di Qotei aqaq na beb.

³ Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo unğasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanği saideqnub. Dena ninği qalieqab, tamo unğasari nanği di Qotei aqaq na bosai. Nanği mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ninği nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴ O ijo anğro kiñilala, ninği Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nunçoq di unu deqa ninği na gisañ anjam maro tamo nanği gotrañnjreqnub. Qotei aqa Mondor a na mondor agi mandam tamo nançoq di unu qaji a tulañ bunyeqnu.

⁵ Gisañ anjam maro tamo nanği di mandamq endena branteb deqa nanği mandam qa segi anjam mareqnub. Mareqnaq mandam tamo nanği nanço anjam quocnsib dauryeqnub.

⁶ Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo unğasari Qotei qa qalieonub qaji nanği gago anjam quetgeqnub. Ariya tamo unğasari Qotei qa qaliesai qaji nanği gago anjam quetgosaieqnub. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisañ mondor ti nanği peginjroqnsim nanği qa poiqeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanği dego qalaqalainjrqom

⁷ O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanği qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji nanği olo ñambabobulosib Qotei aqa segi anğro tintin unub. Deqa nanği Qotei qa qalieonub.

⁸ Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai.

⁹ Qotei aqa Niri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na ñambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu.

¹⁰ Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Osiqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa minjin taqal waiyej.

¹¹ O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom.

¹² Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaioqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulañ kobaoqnsim singilaoqnqas.

¹³ Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom.

¹⁴ Abu na tamo unğasari kalil mandamq endi unub qaji nanği elenqa osiq deqa aqa Niri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saocnsim laqnum.

¹⁵ Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas.

¹⁶ Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas.

¹⁷ Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqngas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondon Qotei na iga pegigwa batiamqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁸ Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tulan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqajqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kumbra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondon Qotei na e nlawotbosim awai uge ebqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹ Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum. Di kiyaaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa.

²⁰ Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanqi jeutnjreqnu. A na nanqi qalaqalainjrosaietqnu. Deqa tamo di a gisan tamo. A na aqa Kristen was agi nanqi ulatamu gaigai uneqnu qaji nanqi qalaqalainjrosaietqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaioqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai.

²¹ Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nanqi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

5

Iga mandam endeqa singila gotranjyeqnum

¹ Yesus a segi Kristus. Tamo nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanqi areqalo singilatqab di nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa anqro tintin sqab. Tamo nanqi Abu qalaqalaiyqab di nanqi aqa anqro nanqi dego qalaqalainjrqab.

² Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa anqro nanqi dego qalaqalainjreqnum.

³ Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto.

⁴ Tamo nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa segi anqro unub qaji nanqi mandam endeqa singila gotranjoqngab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunjoqnsim mandam endeqa singila gotranjoqngom.

Qotei na aqa Niri qa anjam babtej

⁵ Tamo kiyero nanqi mandam endeqa singila gotranjoqngab? E ubtosiy marqai. Tamo nanqi di mareqngub, “Yesus a Qotei aqa Niri.” Nanqi degsib maroqnsib Yesus qa nanqi areqalo singilateqngub deqa nanqi segi mandam endeqa singila gotranjoqngab.

⁶ Yesus Kristus a bosiq ya na yanso ej. Osiq namburbasq di moinaqa aqa len aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqa aqa len aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu.

⁷ Tamo qalub nanqi Yesus aqa anjam babteqngub.

⁸ Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti len ti nanqi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqngub.

⁹ Tamo lanaj nanqi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Niri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo lanaj nanqi anjam tulan bunyejunu.

¹⁰ Tamo nanği Qotei aqa Niri qa nanço areqalo şingilatqab di nanği aqa anjam dego nanço are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nanği Qotei aqa anjam deqa nanço areqalo şingilatqasai di nanği na Qotei aqa ñam ugetosib Qotei a gisañ tamo qa minjobulqab. Di kiyaaqa? Nanği Qotei aqa Niri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nanço areqaloq di şingilatosai deqa.

¹¹ Qotei aqa anjam agiende. A na iga ñambile gaigai sqajqa marsiq ñambile egej. Nambile di Qotei aqa Niri aqaq di unu.

¹² Tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqas di a ñambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Niri beteryesqasai di a ñambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ñambile gaigai sqom

¹³ O ijo was, niñgi Qotei aqa Niri aqa ñam qa nunço areqalo şingilateqnu. E na anjam endi neñgrenyosim nunçoq qarinyonum. Di kiyaaqa? Niñgi bole qalieqajqa, niñgi ñambile gaigai sqab.

¹⁴ Iga inği bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are şingilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom.

¹⁵ Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga inği bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶ Niñgi na Kristen was bei a une atim unsibqa niñgi a qa Qotei pailyiy. A moiqaajqa une atosai deqa niñgi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A ñambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqaajqa une atqas di Qotei na a qalim moiqas. Niñgi a qa pailyqajqa e na merngosai.

¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nanği yeqnu qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nanği moiyoñjrosaiqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo unğasari Qotei aqa segi anğro unub qaji nanği une atosaiqnu. Qotei aqa Anğro Yesus a na nanği taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nanği ugeugeinjrqa keresai.

¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi anğro unum. Mandam qaji tamo unğasari kalil nanği tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nanği şingila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Niri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Niri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi ñambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo anğro kiñilala, niñgi gisañ qotei kalil nanği torei qoreinjsib sasaloiy.

2 JON

¹ E Kristen gate. Ni uña Qotei na giltmej qaji. E anjam endi nenngrenyosim ni qa ti ino angro nanngi qa ti qarinyonum. E ningi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo ungasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanngi dego ningi qalaqalaingeqnum.

² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iga ningi qalaqalaingeqnum.

³ Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nanngi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iga qa dulosib are boleinjrimqa iga lawo na sqom.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino angro qudei nanngi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulan areboleboleibeqnu. Abu a nami iga mergej, “Ningi anjam bole di dauryiy.”

⁵ Ariya uña, e anjam bei nenngrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iga nami quoqnem qaji.

⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ningi nami quoqneb. Deqa ningi dauryosib walweloqniy.

Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ningi quiy. Gisan tamo gargekoba nanngi mandamq endi laqnub. Laqn-sibqa Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanngi na olo saideqnum. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisan ani tamo.

⁸ Deqa ningi geregere nam atoqniy. Ningi nam atqab di gago wau iga nami nungo ambleq di yoqnem qaji di ningi olo ulontqasai. Ningi singila na tigelesosib mondon awai tulan boledamu oqab.

⁹ Ningi Kristus aqa anjam ojqa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ningi Qotei ombla sqa keresai. Ningi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ningi Abu Qotei aqa Niri wo nanngi aiyel koba na gaigai sqab.

¹⁰ Tamo bei a nungoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ningi a ban ojetaib. Ningi a osib nungo talq osi gilaib dego.

¹¹ Ningi a ban ojetqab di ningi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanngoq bosim anjam kalil minjrekritqas

¹² E anjam gargekoba nenngrenyosiy nungoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenyqasai. E bosiy ningi nungsiy anjam kalil merngekritqai. Yim ningi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na giltej qaji aqa angro nanngi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

¹ E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nenngrenjyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

² O ijo was bole, e ni qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu.

³ Nami Kristen was qudei nanngi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum.

⁴ Ijo angro nanngi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanngi geregereinjreqnu

⁵ O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanngi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei nanngo ulatamu ni qaliesai qaji nanngi qure beiq na beqnabqa nanngi dego ni na geregereinjreqnum.

⁶ Was nanngi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unub qaji nanngi queqnub. Deqa ni que. Was nanngi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na inngi inngi qa nanngi aqaryainjrim nanngi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas.

⁷ Was nanngi di Yesus aqa wau ojgajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnub. Nanngi sawa bei bei qaji nanngo ambleq di waueqnub. Nanngo wau dena nanngi silali inngi inngi osaieqnub.

⁸ Deqa iga tamo deqaji nanngi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanngi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹ Nami e anjam qudei nenngrenjyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unub qaji nanngoq qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanngi bunjnrsim aqa segi ñam soqtqajqa singilaeqnu.

¹⁰ Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge marelejeqnu. Di segi sai. Kristen was nanngi walwelosib nungo qureq beqnab a na nanngi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanngi di nanngo meq joqsi gilqa laqnab a na nanngi dego getentnjreqnu. Osiqa nanngi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹ O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanngi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanngi Qotei unqa keresai.

¹² Tamo kalil nanngi Demitrius a qa mareqnub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³ E anjam gargekoba nenngrenjyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nenngrenjyqasai.

¹⁴ Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵ Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unub qaji nangi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unub qaji nangi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nangi minjrime. Bole.

JUT

¹ E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nenngrenyosim ningi tamo unngasari Qotei na metngej qaji nunngoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatngeqnu.

² Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nanngi uliosib Kristen nanngo ambleq aiyeb

³ O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenej. Qotei aqa wau deqa e na nenngrenyosiy nunngoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nenngrenyosiy nunngoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatam qaji di jeu tamo nanngi na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ningi na tamo nanngi di gotranjroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaqa iga Yesus qa gago areqalo singilatam. Iga Qotei aqa tamo unngasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai.

⁴ O ijo was, tamo qudei nanngi uliosib nunngo ambleq aiyeb. Qotei a nami tamo nanngi deqa endegsi marej, “Mondon e nanngo une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nanngi di Qotei qoreiyeqnub. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nanngi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa unngum, iga kumbra uge uge yoqnoqom.” Nanngi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnub.

⁵ Ningi qalie, nami Israel nanngi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nanngi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nanngi qudei a qa nanngo areqalo singilatosai deqa a na nanngi padaltnjrej. E nunngo are tigeltetngitqa ningi Israel nanngo kumbra deqa are qaliy.

⁶ Ningi lan angro uge uge nanngi qa dego are qaliy. Tulan nami nanngi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nanngi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnjrej. Nanngi sawa dia tarijsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nanngi olo osimqa nanngo une qa nanngi peginjrqas.

⁷ Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jojom di soqneb qaji nanngi ti lan angro uge uge nanngo kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nanngo sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nanngi namyuwoq di breinjrim nanngi bati gaigai dia sqab.

Qotei na nanngi degsim padaltnjrqi deqa iga ulaoqnsim nanngo kumbra uge di dauryqa uratqom.

⁸ Ariya tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi dego kumbra uge deqaji dauryeqnub. Agi nanngi neiobilqeiqnsib dena nanngo segi jejamu jiga yeqnub. Osib Qotei a nanngo Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nanngi misilinjreqnub.

⁹ Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla nriqnsib nanngi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.”

¹⁰ Tamo nanngi nunngo ambleq aiyeb qaji nanngi di tulan diqoqnsib kumbra nanngi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnub. Nanngi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nanngo segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nanngo kumbra deqa mondon Qotei na nanngi ñumougetqas.

¹¹ Od, tamo nanği di tulaŋ padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nanği di Kein dauryosib kumbra uge yeqñub. Nanği silali koba oqajqa deqa maroqñsib gam grotoqñsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqñub. Kora agi nami Qotei aqa anjam gotrañoqnej qaji aqa kumbra uge dego nanği dauryeqñub. Deqa nanği padalougetqab.

¹² Tamo nanği di tulaŋ ugedamu. Niŋgi iŋgi uyqa korooqñsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqñsib awoeqñab tamo nanği di uli na boqñsib nuŋgo ambleq di kumbra tulaŋ jigat yeqñub. Nanği kumbra di yqajqa jemainjrosaieqñu. Nanği nanço segi jejamu qa are qaleqñub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqñu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqñub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqñu dego kere tamo nanği di kumbra bole bei babtosaieqñub. Iga ŋamtaŋ moiyo otoroqñsim taqal breinjreqñum dego kere tamo nanği di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondoŋ nanği moiyougetosib torei padalqab.

¹³ Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqñsiq morman aiyeqñu dego kere tamo nanği di kumbra uge uge babtelenoqñsib nanği nanço kumbra uge deqa jemainjrosaieqñu. Nanği bongar bul dego unub. Agi bongar nanği laŋ goge di gam grotoqñsib laŋa laŋa laqñub. Deqa mondoŋ Qotei na tamo nanği di breinjrim sawa ambruq aiyelenosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nanği gereiyetnjrej unu.

¹⁴ Nami Enok a Qotei aqa medabu osiqa tamo uge nanği deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena ŋambabej. A anjam bei endegsi marej, “Niŋgi uniy. Mondoŋ Tamo Koba a na aqa segi laŋ angro tulaŋ gargekoba nanği joqsim bqas.

¹⁵ Bosim tamo kalil a qoreiyeqñub qaji nanço une qa peginjrsim ugeugeinjrqas. Osim nanço kumbra uge uge kalil nanği osornjrimqa nanği deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nanği di Qotei qa misiliŋ anjam koba maroqñsib kumbra ugedamu yeqñub. Deqa Qotei na nanği gulbe tulaŋ kokba enjrqas.” Enok a nami anjam degsi marej.

¹⁶ Tamo nanği di gaigai ulatamu ugeinjreqnaqa tamo nanço jejamuq di anjam laŋa laŋa qamelenoqñsib nanço segi areqalo uge uge dauryeqñub. Nanği nanço medabu waqtoqñsib diqoqñsib nanço segi ñam soqteqñub. Osib tamo ungasari nanği walawalainjreqñab nanği na nanği daurnjreqñub.

Nunço areqalo Qotei qa singilateqñub qaji di niŋgi ojesoqñiy

¹⁷ Ariya ijo was bole, niŋgi kumbra mondoŋ brantqas qaji deqa are qaloqñiy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nanği qarinjreqnaqa nuŋgoq boqñsib kumbra deqa merngoqñeb. Nanço anjam deqa niŋgi olo are qaloqñiy.

¹⁸ Agi nanği anjam endegsib merngoqñeb, “Mondoŋ diŋo bati jojomamqa meqe meqem tamo nanği boqñsib Qotei qoreiyoqñsib nanço segi areqalo uge uge dauryoqñqab.”

¹⁹ O ijo was kalil, meqe meqem tamo nanği dena Kristen nanği potoaiyelt-njreqñub. Osib mandam qa iŋgi iŋgi qa are koba qaleqñub. Qotei aqa Mondor a nançoq di sosai deqa nanği kumbra uge di yeqñub.

²⁰ Ariya ijo was bole, nuŋgo areqalo Qotei qa singilateqñub qaji di niŋgi ojesosibqa dena niŋgi tulaŋ singilaqab. Osib niŋgi Mondor Bole aqa singila na pailyoqñiy.

²¹ Qotei a niŋgi qalaqalaingeqñu deqa niŋgi a beteryesoqñiy. Yimqa a gaigai niŋgi qalaqalaingoqñqas. Niŋgi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tarinjoqñiy. Niŋgi degyqab di niŋgi ŋambile gaigai sqab.

²² Tamo qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateqnub qaji nanngo areqalo olo gulbeinjreanu. Deqa ningi nanngi qa duloqniy.

²³ Tamo qudei nanngi une ti unub deqa nanngi nãmyuwoq aiqa laqnub. Deqa ningi nanngi urur minjribqa nanngi nanngo une uratosib are bulyqab. Osib deqa nanngi nãmyuwoq aiqasai. Qotei na nanngi elenqas. Tamo qudei nanngi nanngo areqalo namij dauryeqnub deqa nanngi gara sari bulosib tulan jiga ti unub. Deqa ningi nanngi qa olo duloqnsib nanngo une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁴ O ijo was kalil, Qotei na ningi taqatngimqa ningi ulonqasai. Mondon a na ningi joqsim lan qureq osi oqimqa ningi aqa rian unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ningi tulan areboleboleingim sqab.

²⁵ Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenjej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na inngi inngi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nanqi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomoqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nanqi osornjrej. A gam endena nanqi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

Jon a anjam endi Kristen tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ninqi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nanqoq qarinyonum. Ninqi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ninqi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nanqi dego ninqi qa are boleinjrimqa ninqi lawo na soqniy.

⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nanqi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nanqo Tamo Koba. A dego ninqi qa are boleiyimqa ninqi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa len aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej.

⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ninqi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nanqi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nanqi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nunqo was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ninqi ti gulbe qoboioqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboiejunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nanqi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum.

¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati branton-aqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelenonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere.

¹¹ Lelenosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nanqoq gilem. Tamo ungasari nanqi di agi Efesus qureq di, Smerna

qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa ñam qa koroeqñub.”

¹² Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim ñam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem.

¹³ Lam nanngo ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq sinğa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej.

¹⁴ Aqa gate ti gate banğa ti lanbi bul tulan qat soqnej. Aqa ñamdamu ñam pulonj bul pulonjoqnej.

¹⁵ Aqa sinğa minjaloqnej. Bras ñamyuwo na koiteqñab minjaleqñu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqñu dego kere.

¹⁶ Aqa ban wo na bongar 7 ojelenesoqnej. Aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu senj bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷ E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim ñam ambruibonaqa e aqa sinğa jojomq di ulonjosim moyobulem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.

¹⁸ E ñambile gaigai sqajqa utru. Nami e moyem. Bini ni e nube. E olo ñambile unum. E bati gaigai ñambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum.

¹⁹ Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye.

²⁰ Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanği ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanği ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo unğasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanngo lanğro 7 nanği sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo unğasari qure 7 dia e qa koroeqñub qaji nanği sigitnjrejunub.”

2

Jon a Efesus qure nanngoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanngo lanğro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nanngo ambleq di walweleqñum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

² Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqñsimqa tamo uge nanği qa tulan asgimeqñu. Tamo nanği di endegsib mermeqñub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinyej qaji tamo.” Di gisanj. Qotei na nanği qarinyrosai. Ni nanngo anjam di tenemtosim endegsi poimqo, nanği gisanj tamo.

³ Ni ijo ñam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. E qalieonum, ni singila na tigeloqñsimqa gulbe di qoboieqñum. Ni asgimo-saieqñu.

⁴ “‘Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqñem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqñum.

⁵ Nami ni kumbra bole dauryoqñem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulonjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqñem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai.

⁶ Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanği kumbra uge uge yeqñub. Nanngo kumbra di ni tulan urateqñum. Keretosim urateqñum. E dego urateqñum.

7 “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa nam gei osiy anaiyit a uysim dena nambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Efesus nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Smerna qure nanngoq anjam qarinyej

8 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moyem. Bini e olo nambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

9 Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulan saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lan qure qa ingi ingi koba elenjejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinmoqnsib anjam uge uge mermeqnub. Nanqi segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanqi Satan aqa angro.

10 Bunuqna ni jaqatin koba oqnam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ningi qudei ojelenosim tonto talq di breingwas. Ningi ijo ñam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ningi tonto talq di breingwas. Ningi bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ningi e qa nunngo areqalo singilatosisob soqniy. Soqniy jeu tamo nanqi na ningi lungib morenqab. Amqa e ningi awai boledamu engwai. Awai agiende. Ningi nambile gaigai sqab.

11 “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Smerna nanngo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nanngoq anjam qarinyej

12 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanngo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, ‘E serie olekoba tulan qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum.

13 E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnum. Ino areqalo di ni na ulitosaieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nunngo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nanqi na a qalnab moiyej. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

14 “‘Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nanqi Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nanqi saidnjrosaeqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiqqa Israel nanqi gisa gisanjroqnsiqa kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiqa areqalo tigeltetnjreanaqa nanqi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqnsib laqneb.

15 Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nanqi Nikolas aqa wau tamo nanngo anjam dauryeqnub.

16 Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo medabuq di unu qaji dena tamo nanqi di qoto itnjrqai.

17 “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniñ qat dego yqai. Osiy

menin quraq di ñam bunuj nenngrenyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo menin oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Pergamum nanjo lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nanjoq anjam qarinyej

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, ‘E Qotei aqa Niri. Ijo namdamu nam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboiyoqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “ ‘Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Unja Jesebel a ni ombla sosisiq waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji unja.” Di sai. A na ijo wau tamo nanji gisa gisanjnroqnsiqa gam osornjreqnaqa nanji sambala kumbra yoqnsibqa gisan qotei atrainjro qaji inji uyeqnub.

²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej.

²² Deqa ni que. E na unja di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nanji a ombla sambalaoqnsib laqnub qaji nanji dego jaqatin ti gulbe koba ti enjrqai. Nanji aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nanji degnjrqai.

²³ Aqa angro nanji dego ñumit morenqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanji qalieqab, e tamo kalil nanjo are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleyeqnum. Deqa ninji quiy. E nunjo kumbra segi segi keretosiy awai engwai.

²⁴ “ ‘Ariya ninji qudei Taiataira qureq di unub qaji nunjo kumbra bole agi ubtosiy merngwai. Ninji Jesebel aqa anjam dauryosaieqnub. Tamo nanji mareqnub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ninji qaliesai. Deqa e ninji gulbe bei engwasai.

²⁵ Kumbra bole kalil ninji ojejunub qaji di singila na ojesoqrib e bqai.

²⁶ “ ‘Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji taqatnjroqnqas.

²⁷ A na nanji tulan singila na taqatnjroqnqas. Tamo nanji web paraparainjreqnub dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai.

²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai.

²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanji minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nenngrenyosim Taiataira nanjo lan angro aqaq qarinye.”

3

Jon a Sardis qure nanjoq anjam qarinyej

¹ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanjo lan angro qa anjam endegsi nenngrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq

qariñyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bolesai. Nanği ni qa mareqñub, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moiye.

² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiyoşaiunu qaji di ni na olo şingilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai.

³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴ “Ariya tamo unğasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanğo kumbra bolequja. Nanğo gara jigatosai deqa nanği gara qat jigsib e ombla walweloqñab.

⁵ “Tamo a Satan ombla qotsim şingilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lañ anğro nanği ti nanğo ulatamuq di ubtqai.

⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi neñğreñyosim Sardis nanğo lañ anğro aqaq qariñye.”

Jon a Filadelfia qure nanğoq anjam qariñyej

⁷ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lañ anğro qa anjam endegsi neñğreñye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siran waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qariñyonum.

⁸ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siran bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, şingila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosai eqnum.

⁹ Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanği bosib ino şingaq di şinga pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanği segi qa mareqñub, “Iga Juda tamo.” Di gisan. Nanği Juda tamo sai.

¹⁰ Ni ijo anjam dauryoqnsim gulbe qoboijejunum deqa e ni taqatmesoqñitqa Satan na tamo unğasari kalil nanği uneq breinjrqa batiamqa a ni uneq breimqasai.

¹¹ E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di şingila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹² “Tamo a Satan ombla qotsim şingilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jemuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti neñğreñyqai. Jerusalem bunuj agi lañ goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas.

¹³ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unğasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqñub qaji nanği minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi neñğreñyosim Filadelfia nanğo lañ anğro aqaq qariñye.”

Jon a Laodisia qure nanğoq anjam qariñyej

¹⁴ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo unğasari ijo ñam qa koroeqñub qaji nanğo lañ anğro qa anjam endegsi neñğreñye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Inği inği

kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum.

¹⁵ Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanjan sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanjan sqam di kere.

¹⁶ Ni tulan kanjan sai. Ni tulan ulili sai. Ni kanjan kiñala segi. Deqa e ni inji qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabuq na beqmqai.

¹⁷ Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E inji bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisañonum. Ni inji inji tulan saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum. Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.

¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol ñamyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutum tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni goreñ dego awaiyosim dena ino ñamdamu piyim ñam poimqas.

¹⁹ Tamo nanji e qalaqalainjreqnum qaji di e na olo ñirinjnroqnsim dalnjreqnum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰ “Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqnum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla inji uyqom.

²¹ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.

²² Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam gegerere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnum qaji nanji minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nanjo lan angro aqaq qarinye.” Yesus na e degsi merbej.

4

Lan qureq di nanji Qotei binjiyoqnsib loueqnub

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqnamqa tamo nami leleñonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.”

² Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej.

³ Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jasper tulan minjaleqnu dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent. Tuembiñ na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembiñ aqa nengren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqnu dego kere. Tuembiñ di ñam banqa gesgi bul.

⁴ Ariya e olo ñam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nanji awo jaramq di awoelenesoqneb. Nanji gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb.

⁵ Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqnaq unem. Qatroñ ti kola anjam ti dego branteqnaq quem. Awo jaram namoq di ñam pulon 7 pumbloneleneb. Ñam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nanji sigitnjrejunub.

⁶ Awo jaram namoq di inji kobaquja bei sonaq unem. Inji di yuwal banqa bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo nam atsimqa wagme nambile so qaji qolqe unjrem. Nanji na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nanjo bile ti qore ti dia namdamu gargekoba soqneb.

⁷ Wagme nambile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme nambile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme nambile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme nambile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul.

⁸ Wagme qolqe nambile so qaji nanji di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi namdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nanji gaigai louoqnsib endegsib mareqnuq, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nanji degsib louoqnsib maroqnsib olo wainoqnsib mareqnuq, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nanji gaigai degsib louoqnsib mareqnuq. Nanji aqaratosaieqnuq.

⁹ Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a nambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe nambile so qaji nanji a qa tulan areboleboleinjreqlaqa aqa nam soqtoqnsib binjiyeqnuq.

¹⁰ Yeqnaqa tamo gate 24 nanji singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqnuq. Tamo di agi nambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanji nanjo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqnuq,

¹¹ “O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum. Deqa tamo kalil nanji ni qa tulan areboleboleinjreqlaqa ino nam soqtoqnsibqa ino singila binjiyeqnuq.

Nanji ni kumbra degmeqnuq. Di kiyaaqa? Ni na qujai marnam ingi ingi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na ingi ingi kalil gereiyem.

Gam dena qujai ingi ingi kalil branteb unub.”

5

Jon a buk bei unej

¹ Onaqa e olo nam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banqa olekokba. Banqa di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengrej ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanji na aqa banqa lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb.

² Onaqa e olo nam atsimqa lan angro singila koba bei brantonaq unem. Lan angro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?”

³ Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai.

⁴ E degsi unsim deqa e tulan akamugetem.

⁵ Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim. Ni que. Laion a Juda aqa len na nambabej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanji tulan bunjrej. A Mandor Koba Devit aqa len na nambabej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶ Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme nambile so qaji qolqe nanji ti tamo gate nanjo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti namdamu 7 ti soqnej. Namdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanji

sigitnjrejunub. Mondor di Qotei na qarinjnrnaqa sawa sawa kalilq gileleneb qaji.

⁷ Onaqa Kaja Du a bosiq a tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq dena buk di yayiej.

⁸ Buk di yayionaqa wagme nambile so qaji qolqe nanqi ti tamo gate 24 nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanqi kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojelenesoqneb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqa Qotei aqa ulatamuq di branteqnu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi pailyo qurem bul oqoqnsiqa aqa ulatamuq di branteqnu.

⁹ Wagme qolqe nanqi ti tamo gate nanqi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqneb,
“O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lumnab moisim ino len aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanqi awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem unub.

Od, ni na tamo ungasari len segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanqi awainjrsimqa Qotei aqa banq di atelenem.

¹⁰ Ni na nanqi giltnjrem deqa nanqi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo ungasari nanqi taqatnjroqnbab.”

Ingi ingi kalil nanqi Kaja Du aqa ñam soqtoqneb

¹¹ Ariya e olo nam atsimqa lan angro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nanqi di iga na sisiyqa keresai. Nanqi handet milion dego. Nanqi tigelosibqa awo jaram ti wagme nambile so qaji nanqi ti tamo gate 24 nanqi ti agutnjresosibqa tulan murqumyeqnbab e nanqi kakro quem.

¹² Nanqi endegsib lelenoqnsib maroqneb,
“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan areboleboleinjroqnmqa a binjyoqnsib sqab.”

¹³ Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gereinjrej qaji nanqi anjam mareqnbab e nanqi kakro quem. Ingi ingi kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nanqi anjam mareqnbab e nanqi kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi kakro quem. Nanqi endegsib maroqneb,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nanqi Kaja Du wo bati gaigai arebolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nanqi aiyel binjroqnmqom.”

¹⁴ Onaqa wagme qolqe nambile so qaji nanqi maroqneb, “Anjam di bole.” Degsib mareqnbabqa tamo gate nanqi singa pulutoqnsib louoqneb.

6

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

¹ Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme nambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem.

² Degsi marnaqa e nam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nanqi na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsiqa qoto singilaqa marsiqa gilsiq qoto singilaoqnej.

³ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.”

⁴ Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nanji na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nanjo areqalo niñaqyetnjrnaqa nanji lawo kumbra uratosib tamo nanji ñumoqnsib moiyo tnrjqneb. Nanji na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme nambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e nam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem.

⁶ Unsimqa wagme qolqe nambile so qaji nanjo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nanji mam koba enjre. Yimqa nanji silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqnqab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqnqab. Deqa ni na oliv namtan ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme nambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A marej, “Ni au.”

⁸ Degsi marnaqa e nam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nanji aiyel singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nanji serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti ñumnab morenej. Mandam taqal qalubq di so qaji nanji uratnjrnab soqneb. Nanji ñumosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami ñumnab morenej qaji nanjo qunun atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nanji di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nanji na nanji ñumnab morenej.

¹⁰ Nanjo qunun tulan lelenoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nanjo Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarinonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nanji na iga lugnab gago len aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”

¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elenosiqa nanji segi segi jigetnjrsiq minjrej, “Ningi mati kiñala aqaratosib tarinoqnsib soqniy. Jeu tamo nanji na ningi lungnab nunjo len aiyej dego kere nunjo wau qujai nanji ti nunjo was nanji ti degsib ñumqab. Tamo gembub jeu tamo nanji na ñumqab di e segi maritqa nanji kalil ñumekritib kereamqa bati deqa e kamba nanji peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nam atsimqa mimin tulan kobaquja donaq unem. Unem di sen ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq len bulej.

¹³ Onaqa bongar nanji lan goge na ululojosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba boqnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululojosib mandamq aiyeleneqnub dego kere.

¹⁴ Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nanjo so sawa uratosib jaraiyeb.

¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo ñam ti qaja tamo nanjo gate ti ñoro tamo ti tamo singila ti kanjal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanji ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib menin kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb.

¹⁶ Uliesosib tulan lelenkobaoqnsib mana ti meniñ kokba ti kalil endegsib minjroqneñ, “Niñgi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai.

¹⁷ Nanñgi aiyel tamo ungasari nanñgi qa minjin oqetnjqra bati brantqo deqa tamo yai na nango siñgila gotranjqra kere? Tamo dego bei sosai.”

7

Israel tamo 144,000 nanñgi Qotei aqa toqor eb

¹ Onaqa lan anqro qolqe nanñgi lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nanñgi na mandam ti yuwal ti ñam banqa ti puynjraib deqa lan anqro qolqe nanñgi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneñ.

² Lan anqro nanñgi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnrqajqa siñgila enjrej. Onaqa lan anqro bei señ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosiqa tulan lelenosiqa lan anqro qolqe nanñgi di minjrej,

³ “Niñgi mandam ti yuwal ti ñam banqa ti nami niñaqnrjaib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nango lanjaq di toqor atnam soqnimqa di niñgi na inñgi kalil di niñaqnrjriy.”

⁴ Onaqa tamo gembub toqor eñeñeb di marnab e quem. Tamo 144,000 nango lanjaq di toqor ateleñeb. Tamo nanñgi di Israel nango moma utru 12 nango leñ.

⁵ Juda aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Ruben aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Gat aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb.

⁶ Aser aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Naptali aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Manase aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb.

⁷ Simeon aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Livai aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Isakar aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb.

⁸ Sebulun aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Josep aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb. Benjamin aqa leñ na tamo 12,000 nanñgi toqor eñeñeb.

Tamo ungasari tulan gargekoba nanñgi koroesosibqa Qotei binjiyoqneñ

⁹ Onaqa bunuqna e olo ñam atsimqa tamo ungasari tulan gargekoba koroesonab unjrem. Tamo ungasari nanñgi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanñgi leñ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanñgi awo jaram ti Kaja Du ti nango areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nango ban na tuwom banqa ojelenesoqneñ.

¹⁰ Osib nanñgi siñgila na endegsib maroqneñ, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanñgi Kaja Du wo na iga eñenosib boletgeb.”

¹¹ Onaqa lan anqro kalil nanñgi na awo jaram ti tamo gate nanñgi ti wagne qolqe ñambile so qaji nanñgi ti agutnjrsib tigelesoqneñ. Tigelesosibqa awo jaram namoq di siñga pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneñ,

¹² “Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rianñ ti powo ti ñam ti siñgila ti sqas. Deqa iga a binjiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo ungasari nango gulbe kalil kobotetnjqras

¹³ Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo ungasari gara qat olekokba jigejunub qaji di yai nanñgi? Nanñgi tal qabe?”

¹⁴ Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo ungasari nanñgi di jeu tamo nanñgi na tulan ugeugeinjsib gulbe

ti jaqatin ti enjreb. Nanġi Kaja Du aqa len aiyej qaji dena nanġo gara yanselenonab qatej.

¹⁵ Deqa nanġi Qotei aqa awo jaram namoq di tigelosiq bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a wauetegnub. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanġi koba na sosimqa taqatnjroqnas.

¹⁶ Deqa nanġi olo bunu mamnjrqasai. Nanġi bunu ya qarnjrqasai. Sen na olo nanġi kanjanjrqasai. Inġi bei na dego nanġi kanjanjrqasai.

¹⁷ Kaja Du awo jaram jojomoq di unu qaji a nanġo Mandor Koba gaigai sqas. A nanġi joqoqnsim nambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nanġo nam ya kalil nuntetnjrimqa nanġi olo bunu akamqasai.”

8

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

¹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa lan qureq di nanġi kirikiriosib sonab sawa dabkonosiq sokiñalayej.

² Sokiñalayoqa e na lan anġro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneb qaji nanġi unjrem. Unjrem di nanġi gul 7 ojsib tigelesoqneb.

³ Onaqa lan anġro bei bosiqqa atra bijal jojomoq di tigelesoqnej. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Di kiyaaqa? A nam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwaajqa deqa. Onaqa nanġi nam sum koba a yonabqa osiqqa Qotei aqa segi tamo unġasari kalil nanġo pailyo ti nam sum de ti turtosiqqa atra bijal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraiyej. Atra bijal di awo jaram namoq di unu.

⁴ Atraiyonaqa Qotei aqa segi tamo unġasari nanġo pailyo ti qurem quleqt de ti lan anġro aqa banq dena oqsiiqa Qotei aqa ulatamuq di brantej.

⁵ Onaqa lan anġro a tabir di osiqqa atra bijalq dena namyuwo osiqqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatron ti minjal ti mimiñ koba ti brantej.

Lan anġro qolqe nanġi gul anjameb

⁶ Onaqa lan anġro 7 gul 7 ojesoqneb qaji nanġi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷ Lan anġro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul namyuwo ti len ti turtosib mandamq aiyej. Ainabqa namtan ti ñin ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyel uratonab soqnej.

⁸ Onaqa lan anġro namba 2 na aqa gul anjamonaqa inġi bei mana kobaquja bul yusiq puloneqnaqa osib waiyonab yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai len bulyej. Yuwal taqal aiyel len bulyosai.

⁹ Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di nambile so qaji nanġi morenej. Qobun kalil dego yuwal taqal qujaiq di so qaji nanġi padalekriteb.

¹⁰ Onaqa lan anġro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiq puloneqnaqa lan qure uratosiq ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq aiyej. Mandam taqal aiyelq di sai.

¹¹ Bongar di aqa nam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deq ainaqa ya di isakobaeb. Deqa tamo gargekoba nanġi ya di uysib isakobainjrnaqa morenej.

¹² Onaqa lan anġro namba 4 na aqa gul anjamonaqa sen taqal qujai ugeej. Bai taqal qujai dego ugeej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanġi dego ugeeleneb. Lan taqal aiyelq di sai. Deqa qanam sen taqal qujai ambruej. Qolo

bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nanqi dego ambrueleneb.

¹³ Onaqa e olo nam atsimqa baira kobaquja lan sorgomq di tiosiq laqnaq unem. A tulan lelenosiq endegsi marnaq e quem, “O aiyo! Lan angro qalub nanqi gul anjamosaiunub. Nanqi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji nanqi gulbe tulan kokba osib padalougetqab.”

9

Lan angro namba 5 na aqa gul anjamej

¹ Onaqa lan angro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei lan uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di nanqi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqtej.

² Waqtonaqa qurem koba subq dena oqej. Liki yusiq qurem koba oqeqnu dego kere. Subq dena qurem oqsqa sen ti lan ti ambrutej.

³ Onaqa quremq dena sis tulan gargekoba nanqi brantosib mandamq aiyeleneb. Mandamq ainabqa Qotei na nanqi singila koba enjrej. Singila di belqalaqala nanjo singila ti kere.

⁴ Singila enjrsiq minjrej, “Ningi na ñin ti nam banga gesgi ti namtan ti ugeugeinjraib. Nanqi uratnjrib soqneb. Tamo ungasari nanjo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji nanqi segi ugeugeinjriy.

⁵ Ugeugeinjrsib jaqatin koba enjroqnbqa bai 5 nanqi jaqatin oqnsib sqab. Ariya ningi na nanqi moiyojnraib. Jaqatin segi enjroqniy.” Onaqa sis nanqi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji nanqi jaqatin tulan uge enjroqneb. Belqalaqala na tamo ungasari nanqi unjrejqneb dego kere.

⁶ Bati deqa tamo ungasari nanqi morenqa gam namab namab ugeinjrqas. Nanqi morenqa are soqnim nanqi morenqa keresai.

⁷ E sis nanqi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjrejqneb dego kere. Sis nanjo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji atelenesoqneb. Nanjo ulatamu tamo ulatamu bul.

⁸ Nanjo gate banga olekoba. Unja nanjo gate banga bul. Nanjo qalagei laion nanjo qalagei bul.

⁹ Nanjo are targaq di gara jugo dumu bul singila koba atesoqneb. Nanjo bari aqa anjam ato hos gargekoba rongom ti qoto qa gurgur ti gileq nab sinja anjam ateqnub dego kere.

¹⁰ Sis nanjo weru belqalaqala nanjo weru bul, qaja ti. Nanjo singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatin enjrqa kere. Yim nanqi bai 5 jaqatin oqnsib sqab.

¹¹ Sis nanjo mandor agi sub guma koba taqato qaji lan angro. Aqa ñam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹² Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lan angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³ Onaqa lan angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nanjo ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.

¹⁴ Onaqa tamo dena lan angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lan angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanqi di palontnjre.”

¹⁵ Onaqa lan angro namba 6 a anjam di qusiq gilsiq lan angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumib morenqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam

taqal aiyelq di so qaji nanği ñumqasai. Nanği bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lanğ anğro qolqe nanği dena tamo unğasari nanği ñumqab. Nanği deqa tariñosib sonab bati di tintinğ brantonaqa lanğ anğro namba 6 a gilsiqqa nanği palontnjrej.

¹⁶ Onaqa qaja tamo tulanğ gargekoba hos quraq di awesoqneq qaji nanği branteb. Nanği 200 milion e degsi quem.

¹⁷ E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awesoqneq qaji nanği unğrem di nanço are targaq di gara jugo dumu bul siñgila koba jigelenesoqneq. Gara jugo qudei di nanço wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nanço gate laion nanço gate bul. Nanço medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleneb.

¹⁸ Gulbe qalub dena tamo unğasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanği ñumeleneb. Mandam taqal aiyel urateb. ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nanço medabuq na branteleneb qaji dena tamo unğasari nanği ñumeleneb.

¹⁹ Hos nanço siñgila nanço medabuqsi weruqsi unu. Nanço weru amal bul, gate ti. Nanço weru dena tamo unğasari nanği ugeugeinjreçnub.

²⁰ Ariya tamo unğasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanği are bulyosai. Nanği mondor uge uge ti gisañ qotei nanço sulum ti biñinjroqneq. Nanço kumbra uge di nanği uratosaiqneq. Nanço segi bañ na sulum di gereiyoqneq. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyoqneq. Sulum di qunuñ saiqoji. Deqa nanği ñam atqa keresai. Nanği anjam quqwa keresai. Nanği walwelqa keresai.

²¹ Tamo unğasari nanği di lenğ ojoqneq. Nanği gumaninjoqneq. Nanği quñam qaloqneq. Nanği sambalaoqneq. Nanği bajinjoqneq. Nanço kumbra uge uge kalil di nanği uratosaiqneq. Osib are bulyosaiqneq.

10

Jon a buk kiñala uyej

¹ Onaqa lanğ anğro bei a lanğ goge na aiyeqnaq e unem. A lanğ anğro siñgila koba. A lanği na kabuosiqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwanjoqnej. Aqa siñga tal ai yusiq ñangao bul.

² Aqa bañq di buk kiñala bei waqesonaq ojesoqnej. Aqa siñga wo yuwalq di atej. Siñga qonañ mandamq di atej.

³ A tulanğ lelenej. Laion anjameçnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanği anjam ateb.

⁴ Kola 7 nanği anjam atnabqa e nanço anjam qusim neñğreñyqa laqnamqa lanğ goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nanço anjam di qusim tent. Neñğreñyaim.”

⁵ Onaqa lanğ anğro yuwalqsi mandamqsi siñga atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa bañ wo soqtonaqa lanğ oqej.

⁶ Osiqa Qotei lanğ ti mandam ti yuwal ti inği inği kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tariñosokobaiyqasai.

⁷ Lanğ anğro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nanği minjroqnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nanği di aqa wau tamo.”

⁸ Onaqa tamo lanğ goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lanğ anğro aqa siñga yuwalqsi mandamqsi atsiq tigelejunu qaji aqa bañq di buk waqejunu di yayiosim am.”

⁹ Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uyimqa ino medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinmqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.”

¹⁰ A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayosim uyem. E uynamqa ijo medabuq di bisim qaq bul tulan qaqtinbej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹ Onaqa nanqi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nanqo kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nanqo kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

11

Tamo aiyel nanqi Qotei aqa anjam palontoqneb

¹ Onaqa nanqi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nanqi dego sisiy.

² Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nanqi enjrimqa nanqi aqa qure koba niñaqoqnbqa bai 42 gilqas.

³ Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinqritqa nanqi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqnbqa bati 1,260 gilqas.”

⁴ Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nanqi aiyel lam bul dego. Nanqi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamuq di tigelejunub.

⁵ Tamo qudei na nanqi aiyel ugeugeinjrqa maribqa nanqo aiyel medabuq na nanyuwo brantosim nanqo jeu tamo nanqi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nanqi aiyel ugeugeinjrqa marimqa kumbra dena qujai a segi moiqas.

⁶ Qotei na nanqi aiyel singila enjrimqa nanqo anjam maro bati qa nanqi lan getentibqa awa bqasai. A na nanqi aiyel singila enjrimqa nanqi maribqa ya kalil len bulyqas. Nanqi aiyel na tamo ungasari nanqi gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena nanqi tulan niñaqoqnqab. Nanqi aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqnqab.

⁷ Nanqo aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nanqi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nanqi ñumim morenqab.

⁸ Morenabqa nanqo aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasirosim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nanqo Tamo Koba namburbasq di qamnab moiyej.

⁹ Nanqo aiyel jejamu gam ambleq di soqnbqa tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, len segi segi kalil nanqi belenjosib nanqo aiyel jejamu koqnjroqnbqa bati qalub bei oto gilqas. Nanqo aiyel jejamu subq atqa saidoqnqab.

¹⁰ Nanqi aiyel morenonub deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi tulan areboleboleinjroqnmqa ingi uyoqnsib lou tuoqnsib nanqo was nanqi lueinjroqnqab. Nanqi kumbra degyoqnqab. Di kiyaaqa? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nanqi dena tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanqi jaqtin koba enjroqneb deqa.

¹¹ Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nanqo aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nanqi aiyel olo mondor osib nambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo ungasari nanqi na nanqi aiyel unjrsib tulan ulaugeteb.

¹² Onaqa lan goge dia lan angro bei a tulan lelenosiq nangi aiyel metnjrej, “Ningi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nangi aiyel aqa kakro qusibqa lanbi miligiq na lan qureq oqeqnabqa nanjo jeu tamo nangi na nangi koqnjresoqneb.

¹³ Onaqa bati qujai deqa mimin tulan kobaquja dosiq qure koba di renginyonaqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Mimin dena tamo ungasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo ungasari mimin dena padaltnjrosai qaji nangi tulan ulaugetosib Qotei lan qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

¹⁴ Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ningi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lan angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵ Onaqa lan angro namba 7 na aqa gul anjamonaca tamo ungasari kalil lan qureq di so qaji nangi tulan lelenosib endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nangi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.”

¹⁶ Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nanjo awo jaramqsi awesoqneb qaji nangi singa pulutosib ñam quosib Qotei louetoqneb.

¹⁷ Osib endegsib pailyoqneb,
 “O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.
 Ni bini unum. Ni nami soqnem.
 Ni na ino singila osim ni Mandor Kobaonum.
 Deqa iga ni binimeqnum.

¹⁸ Sawa bei bei qaji nangi tulan minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreño qaji nangi peginjrqaqqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nangi awai bole enjrqaqqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nangi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nangi ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nangi ti.

Ino wau tamo nangi di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nangi awai bole enjrqaqqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiyeqnub qaji nangi ni na kamba ugeugeinjrqa bati dego brantqo.”

¹⁹ Tamo gate 24 nangi degsib Qotei qa loueqnabqa lan angro nangi na Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monjum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti mimin ti ais ongol kokba awa bul ti aiyelenjeb.

12

Jon a unja bei amal uge wo unjrej

¹ Lan goge dia Qotei aqa manwa bei brantonaq e unem. E unem di unja bei tigelesoqnej. Unja di a sen na kabuosiq baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej.

² Unja di a guman ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinyeqnaqa tulan pailoqnej.

³ Onaqa lan goge dia manwa bei brantonaq e unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul.

⁴ Aqa weru na bongar kalil lan taqal qujaiq di so qaji nangi butuynjrnaqa ululoñosib mandamq aiyelenjeb. Lan taqal aiyelq di sai.

Unja di angtimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq unja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej.

⁵ Onaqa uña di aqaratonaga aqa angro mel nambabej. Angro di mondon Qotei na singila yimqa a bu toqon ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi singila na taqatnjroqnqas. Angro mel nambabej qaji di Qotei na oqujatosiq lan qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej.

⁶ Onaqa uña di a ulanosiq wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim inji anaiyoqnqas.

⁷ Ariya lan goge dia qoto koba brantej. Lan angro gate Maikel aqa lan angro nanqi ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti kamba tigelosib Maikel aqa lan angro nanqi ti qoto itnjreb.

⁸ Onaqa amal aqa lan angro nanqi ti qoto singilaqajqa keresaiinjrej deqa nanqi lan qureq di sqa keresai.

⁹ Qotei aqa lan angro nanqi na amal kobaquja aqa lan angro nanqi ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi gisa gisanjreqnu.

¹⁰ Onaqa olo lan goge dia lan angro bei tulan lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo ungasari nanqi padalqa laqnabqa gago Qotei na nanqi elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanjo ñam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a ñam koba ti singila koba ti unu.

¹¹ Gago was nanqi nanjo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaiyoqneb. Kaja Du a moisiq aqa len aiyej deqa nanqi qoto bunyoqnsib endegsib are qaloqneb, ‘Ungum, jeu tamo nanqi na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanqi degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb.

¹² Deqa lan qure ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji ninqi ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ninqi geregere nam atiy. Gulbe kobaquja nungoq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ninqi ugeugeingwa aiqo.” Lan angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiqa a na uña angro mel nambabtej qaji di qalim moiqaqajqa deqa dadauryoqnej.

¹⁴ Onaqa nanqi na baira kobaquja aqa bari aiyel uña di yonabqa jigsiqua amal di uratosiq pururuosiq aqa segi so sawaq gilsiqua wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na uña di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 inji anaiyoqnqas.

¹⁵ Onaqa e olo nam atsimqa amal aqa medabuq na ya beqyonaqa ya meli do bulosiq uña di dauryonaq unem. Ya dena uña di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej.

¹⁶ Onaqa mandam na uña aqaryaiyosiq meanosiq ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej.

¹⁷ Deqa amal a uña qa minjin ani oqetonaqa uña aqa angro qudei nanqi qoto itnjrqajqa gilej. Uña aqa angro nanqi di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnuq qaji.

¹⁸ Ariya amal a gilsiqua alile di tigelesoqnej.

13

Wagme juwan aiyel nanqi branteb

¹ Onaqa e olo nam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb.

Gate tatal di mandor kokba nan̄gi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di ñam gudei nen̄gren̄yonab soqneb. Ñam di Qotei misilin̄yo qaji ñam.

² Wagme juwan̄ e unem qaji di pusi juwan̄ bul kobaquja. Pusi di aqa ñam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan̄ di yosiqa min̄jej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osiqa a ñam kobaquja yej.

³ Wagme juwan̄ di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo un̄gasari kalil wagme juwan̄ di uneb qaji nan̄gi tulan̄ pruguetosib a dauryoqneb.

⁴ Amal na aqa segi ñam wagme juwan̄ di yej deqa tamo un̄gasari nan̄gi amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan̄ a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan̄ aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵ Onaqa Qotei na wagme juwan̄ di odyonaqa tigelosiqa diqoqnsiqa Qotei misilin̄yoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej.

⁶ Yoqnsiqa aqa segi medabu waqtoqnsiqa Qotei misilin̄yoqnej. Osiqa Qotei aqa ñam ti aqa tal ti tamo un̄gasari lan̄ qureq di unub qaji nan̄gi ti misilin̄jroqnej.

⁷ Onaqa Qotei na wagme juwan̄ di olo odyonaqa tigelosiqa Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi qoto itnjroqnsiqa nan̄gi ñumoqnsiqa a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo un̄gasari kalil len̄ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nan̄gi taqatnjroqnej.

⁸ Deqa tamo un̄gasari kalil mandamq di unub qaji nan̄gi na wagme juwan̄ di bin̄yoqnsib aqa ñam tulan̄ soqtoqnaqab. Tamo un̄gasari nan̄gi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nan̄gi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nan̄go ñam nen̄gren̄yqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi gegerere qusim poiye.

¹⁰ Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi Yesus qa nan̄go areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

¹¹ Onaqa wagme juwan̄ bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nan̄go qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul.

¹² Wagme juwan̄ dena wagme juwan̄ e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosiqa a na mandam ti tamo un̄gasari mandamq di so qaji nan̄gi ti nan̄go areqalo tigeltetnjreqnaqa nan̄gi wagme juwan̄ e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan̄ e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem.

¹³ Wagme juwan̄ bunu brantej qaji di a man̄wa tulan̄ kokba babteqnaq e unem. A man̄wa bei endegsi babteqnu. A na tamo un̄gasari nan̄go ulatamuq di ñamyuwo meteqnaqa lan̄ goge na ñamyuwo brantoqnsiqa mandamq aiyeqnu.

¹⁴ Qotei na odyej deqa a man̄wa di wagme juwan̄ nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osiqa kumbra dena a na tamo un̄gasari mandamq di so qaji nan̄gi gisa gisan̄jroqnsiqa endegsi min̄jreqnu, “Ñingi sulum bei gereiyi. Gereiyqa osibqa wagme juwan̄ aqa ulatamu bul gereiyosib aqa ñam soqtoqniy.” Wagme juwan̄ di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqa ñambile soqnej.

¹⁵ Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yonaqa a nambile osiqa anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaqa? Tamo ungasari nanqi sulum di binjyoqnsib a qa louoqnqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binjyqa urateqnuub qaji nanqi di a na ñumim morenqab.

¹⁶ Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nanqi endegsi minjreqnu, “Ñinği na tamo ungasari kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi ijo toqor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nanqi giloqnsib toqor atetnjreqnuub. Tamo ñam saiqoji nanqi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo inği inği saiqoji nanqi ti kanjal tamo ti tamo nanjo segi wau ojo qaji nanqi ti kalil nanjo ban woqsi lanjaqsi toqor ateleqnuub.

¹⁷ Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna inği awaiyqajqa getentqab. A inği bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiiyqom di aqa utru brantqas.

¹⁸ Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di geregere sisiiyosim poiyeem. Ñam di tamo nanjo ñam bul. Iga ñam di sisiiyqom di 666 brantqas.

14

Kaja Du aqa tamo ungasari nanqi lou bunuj na louoqneb

¹ Onaqa e olo ñam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigelesonaq unem. Tamo 144,000 nanqi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nanjo lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nenjrenjonab soqnej.

² Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanqi anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nanjo kakro quem. E nanjo kakro quem di ya koba meli dosiq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro quem di tamo nanqi gombin anjamo bul.

³ Tamo ungasari nanqi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nanqi ti tamo gate nanqi ti nanjo ñamdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyelenej qaji nanqi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nanqi lou di qalieqa keresai.

⁴ Tamo 144,000 nanqi di nami uña ti sambalaosaiqneb. Deqa nanjo jejamu yala jigatosai. Nanqi une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nanqi a dauryosib laqnuub. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanjo ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nanqi di awaiyelenej. Deqa nanqi inği meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nanjo segi tamo unub.

⁵ Nanqi nami gisan anjam bei marosaiqneb. Nanjo jejamuq di une bei saiqoji.

Lan angro qalub nanqi Qotei aqa anjam maroqneb

⁶ Onaqa lan angro bei lan sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lan angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari len segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nanqi turtnjroqnsiq anjam bole di minjroqnsiq laqnej.

⁷ A tulan lelenoqnsiqa endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nanqi peginjrqaqqa bati brantqo. Deqa ninği Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lan ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ninği a qa louoqniy.”

⁸ Onaqa lan angro bei na lan angro di dauryosiq bej. Bosiq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulan padalougetqo! Od, a tulan padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanngo are tigeltetnjreqnaqa nanngi aqa sambala kumbra dauryoqneb. Osiqua a na wain singila koba bul nanngi anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa lan angro bei a lan angro aiyel nanngi di daurnjrsiq bej. Bosiqua tulan lelenosiqua marej, “Tamo bei a wagme juwan aqa sulum wo qa louoqnsimqa aqa lanjaqsi banqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas.

¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjin singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti buliyosai. A na aqa minjin gambanq di qamsim tamo di anaiyim uyqas. Uysimqa Qotei aqa lan angro nanngi Kaja Du ombla nanngo ulatamuq di namyuwo na ti menin yuo na ti jaqatin koba oqnsim sqas.

¹¹ Namyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnqas. Tamo nanngi wagme juwan aqa nam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo binjnjreqnub qaji nanngi bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatin koba oqnsib sqab. Nanngi aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi gulbe qoboyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanngi di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb.

¹³ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nengrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo ungasari Tamo Koba a qa nanngo areqalo singilatosib morenqab qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab.’ ” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanngi mandam qa wau kalil uratosib lan qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanngi mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanngi lan qureq oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batiqo

¹⁴ Onaqa e olo nam atsimqa lanbi qat unem. Tamo bei a lanbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji di atsiq soqnej. Aqa banq di sarep olekoba tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁵ Onaqa lan angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosiqa tulan lelenosiqua tamo lanbiq di awesoqnej qaji di minnej, “Ingi meli gentqa batiqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osimqa ingi meli ginjenye.”

¹⁶ Onaqa tamo lanbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganinyosiqua mandamq di ingi melielenej di kalil ginjenyej.

¹⁷ Onaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulan qala uge ojesoqnej.

¹⁸ A brantonaqa olo lan angro bei a Qotei aqa atra bijalq dena brantej. Lan angro di Qotei na singila yonaqa a namyuwo taqatesoqnej. A brantosiqa tulan lelenosiqua lan angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minnej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osimqa wain sil aqa gei ginjenyosim sawa qujaiq di koroinjre.”

¹⁹ Degsi minjnaqa lan angro dena tigelosiqua aqa sarep osiqua ganinyej. Ganinyosiqua mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil ginjenyekritosiqua sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqua wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjin sigitejunu.

²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanngi na wain sil aqa gei paraparainjrnbqa kulumq dena len koba aisiqua mandamq di tulan maqosiq oqsiqua hos nanngo medabu tinq di dinej. Osiqua sawa tulan kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

15

Lan angro 7 nanngi gulbe uge uge 7 ojesoqneb

¹ Onaqa manwa kobaquja bei lan goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulan prugugetem. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjin tore koboqas. Amqa gulbe uge deqaji olo bunu brantqasai.

² Onaqa e ingi bei yuwal banqa bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di namyuwo puloqneq. Tamo ungasari nami qoto singilaosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nanqi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gombin ojelenesoqneb.

³ Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.

Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanjo Mandor Koba agi ni segi. Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulan bolequja yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nanqi bati gaigai ni binjimoqnsibqa ino ñam soqtoqn-sib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi ino areq boqnsib ni qa louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleq babtekritonum.”

⁵ Onaqa e olo nam atsimqa Qotei aqa atra tal lan qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu.

⁶ Onaqa lan angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanqi Qotei aqa atra talq dena brantosib oqedeb. Nanqi gara jugo qat tulan boledamu jigelenosib alalag gol na gereiyo qaji dena nanjo are targaq di kainyosib soqneb.

⁷ Onaqa wagme nambile so qaji bei a brantosiq tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa lan angro 7 nanqi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minjin na maqesoqneb.

⁸ Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqa Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nanqi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nanqi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

16

Lan angro 7 nanqi tabir 7 bilentonab mandamq aiyej

¹ Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nanqi di endegsi minjrej, “Ninqi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenejunu qaji di bimblenyib mandamq aiyem.”

² Onaqa lan angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaga mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjyoqneb qaji nanjo jejamuq di yu singila kokba tulan uge bum-branjyeleneb.

³ Onaqa lan angro namba 2 a olo gilsiq aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaga yuwal a tamo moiyo qaji nanjo len bulej. Onaqa ingi ingi kalil yuwal miligiq di nambile so qaji nanqi morenekriteb.

⁴ Onaqa lan angro namba 3 a kamba gilsiq aqa tabir bilentonaga ya ti ya jumbum ti deq aiyej. Ainaqa ya kalil len na ugeej.

⁵ Onaqa lan angro bei a olo brantej. Lan angro di ya kalil taqato qaji lan angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulan bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nanqi peginjrsimqa gulbe endi nanqoq qarinyonum. O Qotei, ino kumbra di tulan bole tintin.

⁶ Jeu tamo nanqi dena ino medabu o qaji tamo nanqi ti ino segi tamo ungasari nanqi ti moyotnjreqnab nanqo len aiyoqnej. Deqa ni na kamba len anainjronum nanqi uynub. Keretosim anainjronum.”

⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nanqi di peginjreqnum di ni kumbra bole tintin yeqnum.”

⁸ Onaqa lan angro namba 4 a gilsiq aqa tabir senq di bilentonaqa Qotei na odonaqa sen tulan kanqosiq tamo nanqo jejamu koitetnjrej.

⁹ Sen aqa namyowo di tulan kanqosiq tamo nanqo jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nanqi aqa nam misilinyoqnsib aqa nam soqtqa urateb. Osib nanqi are bulyosai.

¹⁰ Onaqa lan angro namba 5 a gilsiq aqa tabir osiq wagme juwan aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwan na taqatnjresoqnej qaji nanqi ambrukobainjrnaq soqneb. Sosib jaqatin tulan koba osib qala bisiriqtoqneb.

¹¹ Nanqo jaqatin qa ti yu uge uge nanqo jejamuq di bumbranyeleneb qaji deqa ti nanqi tulan minjin oqetnjrnaqa Qotei lan qureq di unu qaji a misilinyoqneb. Nanqo kumbra uge uge yoqneb qaji di nanqi uratosai. Nanqi are bulyosai dego.

¹² Onaqa lan angro namba 6 a gilsiq aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jenosiq mandor kokba nanqi sen oqo sawaq dena bqajqa gam wagej.

¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nanqi amal aqa medabuq na ti wagme juwan aqa medabuq na ti gisan anjam maro qaji wagme juwan aqa medabuq na ti branteleneb.

¹⁴ Mondor uge qalub dena manwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqoq giloqnsib minjreqnub, “Ninji na nunqo qaja tamo kalil koroinjsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nanqi peginjrqqa batiamqa nanqi qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Ninji quiy. E bajin tamo bul nunqoq boqujatqai. Deqa tamo bei a nam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nanqi aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Nam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa lan angro namba 7 a gilsiq aqa tabir jagwaq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaqa e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulan lelenosiq marej, “Gulbe kalil koboobub.”

¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimin dego brantej. Mimin di tulan kobaquja. Mimin deqaji nami brantosaiyoqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimin deqaji brantosai dena bosu bosiq agi bini unum.

¹⁹ Mimin dena Babilon qure koba tulan niñaqyosiq potoqalubtej. Qure kalil dego padaleleneb. Babilon aqa kumbra tulan ugedamu. Aqa kumbra

deqa Qotei a are qalsiqa wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaiyonaq uysiq nanariej. Wain dena Qotei aqa minjin koba sigitejunu.

²⁰ Onaqa nui kalil nanjo so sawa uratosib jaraiyeleneb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb.

²¹ Bati deqa ais onjol kokba awa bul aiyelenej. Ais onjol di tulan kokba. Ais onjol segi segi nanjo gulbe 50 kilogram. Ais di lanj goge na tamo nanjo jejamuq aisiqa nanji tulanj ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nanji Qotei misilinjoqneb.

17

Qotei na sambala unja kobaquja awai ugedamu yqas

¹ Onaqa lanj angro 7 tabir 7 ojesoqneb deqaji bei na bosiq merbej, “Ni endeq au. Bamqa Qotei na sambala unja kobaquja a pegiyosim awai ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala unja di ya kokbaq di awejunu.

² Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanji a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanji dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanji wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

³ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lanj angro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e nam atsim unja bei sonaq unem. Unja di a wagme juwanj bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwanj aqa jejamuq di nam gargekoba nenngrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinjo qaji nam. Wagme juwanj di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb.

⁴ Unja di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniñ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenjesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa namgalaq di tulanj ugedamu.

⁵ Unja aqa lanjaq di aqa nam nenngrenyonab soqnej. Nam di sasir anjam. Aqa nam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala unja kalil nanjo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanjo ai agi a segi.” Aqa nam bole agide.

⁶ Unja dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanji ugeugeinjroqnsiqa numeleneqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanji di Yesus qa nanjo areqalo singilatosisib aqa nam mare mare laqneb qaji. Unja dena nanji numeqnaq nanjo len aiyeqnaqa a len di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulanj prugugetosim are koba qaloqnem.

⁷ Onaqa lanj angro dena e merbej, “Ni kiyaga are koba qaleqnum? Unja de wo wagme juwanj lent wo nanjo kumbra di sasir anjam. Wagme juwanj di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na unja di qolaiyejunu. Nanjo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbatqa ni que.

⁸ Wagme juwanj ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanji na wagme juwanj di unsibqa tulanj prugugetqab. Wagme juwanj di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanji di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanji nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nanjo nam nenngrenyqa uratej.

⁹ “Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiyem. Wagme juwanj aqa gate 7 nanji dena mana 7 sigitnjrejunub. Unja di a mana 7 goge quraq di awejunu.

¹⁰ Gate 7 nanği dena mandor kokba 7 sigitnjrejunub. Mandor 5 nanği nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tariņeqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas.

¹¹ Wagma juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanço ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹² “Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanço utru e na ubtit ni quqwam. Nanği na mandor kokba 10 sigitnjrejunub. Nanği dego mandor brantosaiunub. Nanği bunuqna wagma juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab.

¹³ Nanği mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanço segi singila ti ñam ti kalil wagma juwan di yqab.

¹⁴ Osib Kaja Du qa ñirinşosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanği bunjnırqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanço Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanço Mandor Koba. Tamo unğasari a ombla unub qaji nanği a ti qoto singilaqab. Nanği di Kaja Du na metnjrsiq aqa segi tamo unğasari sqajqa giltnjrej qaji. Deqa nanği aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unça a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Ya kokba dena tamo unğasari tulan gargekoba nanği sigitnjrejunub. Nanği di leñ segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nanği.

¹⁶ Qala 10 ni unjronum qaji nanği ti wagma juwan a ti nanği na sambala unça di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranşyetosib aqa damu uyekritosib tanu ñamyuwo na koitqab.

¹⁷ Qotei a segi na mandor kokba 10 nanço are tigeltetnjrej deqa nanği aqa areqalo dauryosib unça di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nanği areqalo qujaitosib nanço segi singila ti ñam ti kalil wagma juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas.

¹⁸ Unça ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwam. Unça di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanço mandor koba sosiqa nanği taqatnjreqnu.”

18

Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej

¹ Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaej dena mandam kalil suwanşekritej.

² A tulan lelenşosiq endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanço so sawa. Mondor uge nanği ti qebari jigat nanği ti qebari uge kalil dego qure dia unub.

³ Tamo unğasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanği Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanği wain singila koba bul uyoqnsib nanari-oqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nanği dego Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nanği Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosaioqnej.”

⁴ Onaqa lan goge dia tamo bei a lelenşonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo unğasari, ninği Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ninği yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Ninği a beteryosib gulbe di o uge.

⁵ Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsiq lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu.

⁶ Niŋgi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiqa olo di bunyoqnsiqa kumbra tulan ugedamu yeqnu. Niŋgi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain siŋgila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa niŋgi olo wain tulan siŋgila koba bulyosib a kamba anaiyy.

⁷ A na aqa segi ñam soqtoqnsiqa sambalaoqnsiqa kumbra uge uge yeqnu. Niŋgi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E uña qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’

⁸ A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyelenosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu ñamyuwo na yugwas. Qotei Koba siŋgila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

⁹ “Mandor kokba mandamq di unub qaji nanŋi Babilon ombra na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a ñamyuwo na yuim qurem oqoqnmqa mandor kokba nanŋi qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjrqas.

¹⁰ Nanŋi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di tigelesosib maroqnqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure siŋgila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹ “Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nanŋi Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjrqnqas. Di kiyaaqa? Tamo qudei nanŋi olo nanŋo inŋi inŋi awaiyoqnqasai.

¹² Nanŋo inŋi inŋi agi gol, silva, meniŋ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yauno pirqaqo. Nanŋo ñoro qudei agi ñamtaŋ quleqt bole bole, inŋi inŋi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, inŋi inŋi ñamtaŋ boledamu na gereiyo qaji, inŋi inŋi bras na gereiyo qaji, inŋi inŋi ain na gereiyo qaji, inŋi inŋi meniŋ naimyo na gereiyo qaji.

¹³ Nanŋo inŋi inŋi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goren quleqt, wain, goren goiyo qaji, bem sum. Nanŋo ñoro qudei agi makau, kaja, hos ronjom ti, kanjal tamo nanŋo jejamu ti nanŋo qunun ti. Inŋi inŋi kalil deqaji tamo qudei nanŋi olo bunu awaiyoqnqasai.

¹⁴ Deqa silali qa wauo tamo nanŋi na Babilon endegsib minjoqnqab, ‘Inŋi inŋi kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboonub. Deqa inŋi inŋi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.’

¹⁵ “Silali qa wauo tamo nanŋi na inŋi inŋi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nanŋi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelesosibqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjrqnqas.

¹⁶ Osib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum! Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniŋ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem.

¹⁷ Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.’ Silali qa wauo tamo nanŋi degsib Babilon minjoqnqab.

“Qobun ojo tamo nanŋi ti tamo qobun na laqnu qaji nanŋi ti tamo qobunq di waueqnu qaji nanŋi ti tamo yuwalq dena silali eqnu qaji nanŋi ti kalil

Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelesqab.

¹⁸ Tigelesosib n̄amyuwo na a yuim qurem oqoqnm̄qa di unsibqa tulañ leleñoqnsib maroqñqab, ‘Qure endi tulañ kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’

¹⁹ Nan̄gi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nan̄go gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. Osib tulañ leleñoqnsib endegsib Babilon minjoqñqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobuñ taqato tamo yuwalq di laqñub qaji nan̄gi inoq dena silali tulañ koba oqñeb. Deqa nan̄gi ino jaqatiñ di unsibqa are tulañ gulbeinjroqñqas. O aiyo! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰ “O lañ qure ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nin̄gi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji nin̄gi ti Qotei aqa medabu o tamo nin̄gi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleinqeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiq awai uge yqo. Babilon na nin̄gi ugeugeinqoqnej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹ Ariya anjam di koboonaqa lañ an̄gro siñgila koba bei a bosiq̄a bem sum kuroyo qaji meniñ kobaquja osiq̄ soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiqa marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba siñgila na waiyim tamo qudei na olo bunu a un̄qasai.

²² O Babilon qure, bunuqna tamo nan̄gi inoq di gombiñ ti yumba ti gul ti nan̄go anjam ato olo quoqñqasai. In̄gi in̄gi gereiyo tamo nan̄gi dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai.

²³ Wan̄jal inoq di olo puloñqasai. Inoq di tamo un̄a wo olo bañ ojqasai. Deqa nan̄go aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nan̄gi tamo kokba soqñeb. Ariya bini nan̄gi koboönub. O Babilon, ni ino gumanin̄ kumbra na tamo un̄gasari sawa sawa kalilq di unub qaji nan̄gi gisa gisañjroqñem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa medabu o qaji tamo nan̄gi ti Qotei aqa segi tamo un̄gasari nan̄gi ti ñumeqnaq moreñoqñeb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a un̄qo. Tamo un̄gasari kalil jeu tamo nan̄gi na ñumoqñeb qaji nan̄go leñ aiyeqnaq Qotei a unsiqa une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

19

Tamo un̄gasari nan̄gi Qotei aqa ñam soqtoqñeb

¹ Onaqa lañ goge dia tamo un̄gasari tulañ gargekoba nan̄gi murqumyeqñabqa e nan̄go kakro quem. Nan̄gi murqumyoqnsib endegsib maroqñeb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqñqom! A ñam koba ti siñgila koba ti unu. Iga padalqa laqñamqa a na iga elenej.

² A kumbra bole tiñtin̄ na tamo un̄gasari nan̄gi peginjreqnu. Agi a na sambala un̄a kobaquja pegiyqo. Un̄a dena aqa sambala kumbra na tamo un̄gasari kalil mandamq di so qaji nan̄gi ugeugeinjroqñej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nan̄gi dego ñumeqnaq moreñoqñeb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nan̄gi olo leleñoqnsib endegsib maroqñeb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom! N̄amyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqñqas!” Nan̄gi degsib maroqñeb.

⁴ Onaqa tamo gate 24 nan̄gi ti wagme qolqe n̄ambile so qaji nan̄gi ti siñga pulutosibqa Qotei awo jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqñeb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqñqom!”

⁵ Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiqa anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A leleñosiq endegsi marej, “Qotei aqa wau tamo nin̄gi ti

tamo ungasari Qotei qa ulaeqnub qaji ningi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil ningi Qotei aqa ñam soqtoqniy!”

Kaja Du aqa unja ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanngi murqumyoqnsib anjam mareq nabqa e nanngo kakro quem. Nanngo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanngo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanngi tulan lelenoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnoqom! Singila kalil aqaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosiq ingi ingi kalil taqateqnu!”

⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleigoqnimqa aqa ñam soqtoqnoqom. Di kiyaga? Kaja Du na aqa unja ban ojqa bati brantqoqa aqa unja a walaosiq aqa jejamu gereiyqo.

⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanjenu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tintinj kalil sigitejenu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanngi dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nengrenye, ‘Kaja Du aqa unja ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanngi metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanngi tulan areboleboleinjrqas.’ ” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.”

¹⁰ Lan angro na e degsi merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanngo areqalo singilateqnu qaji nanngi ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga qalie, Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjreqlaqa nanngi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo ñam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa ñam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa ñam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintinj na tamo ungasari nanngi peginjroqnsiqqa nanngi qoto itnjreqla.

¹² Aqa ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejenu. Gate tatal di mandor kokba nanngi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di ñam bei nengrenyeb unu. Ñam di a segi qalie. Tamo bei a ñam di qaliesai.

¹³ A gara olekoba osiq lenq di tuqtosiq dena kabuejenu. Aqa ñam endegsib mareq nub, “Qotei aqa Anjam.”

¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileq nab e unjrem. Hos nanngi di qat kalil. Qaja tamo nanngi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub.

¹⁵ Tamo di aqa medabuq na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi ñumelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi singila na taqatnjroqnsiq. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejenu.

¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi ñam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa lan angro bei senq di tigelesonaq e unem. A tulan lelenosiqqa qebari kalil lan sorgomq di pururueqnu qaji nanngi endegsi minjrej, “Ninngi bosib koroabqa Qotei na ingi koba atsim metnjgim ninngi uyiy.

¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo singila ti hos nanngi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanngi ti nanngo qusa ningi bosib uyyi. Kanjal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanngi ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanngo qusa ningi bosib uyyi.”

¹⁹ Onaqa e olo ñam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanngi ti nanngo qaja tamo nanngi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanngi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanngi ti qoto itnjrqa marsib koroesoqneb.

²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanngi aiyel ojej. A na nanngi aiyel ñambile sonab ojsiqa wainjrnaq ñamyuwoq aiyeb. Ñamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanngi gisa gisanjnroqnej. Tamo ungasari nanngi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjiyoqneb.

²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanngi ñumeqnaq moreñoqneb. Serie olekoba aqa medabuq na brantej qaji dena nanngi ñumoqnej. Onaqa qebari kalil nanngi bosib qaja tamo nanngo qusa uynab mene diqnjrej.

20

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

¹ Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunqa osiq mandamq aiyej.

² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji. Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanngo Ñam Ugetetnjro Qaji.”

³ Lan angro dena Satan ojsiq tontosiq sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiq sub me kabutosiq qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanngi olo gisa gisanjnraqasai. A subq di tariñosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanngi awoelenesoqneb. Tamo nanngi di Qotei na wau enjrnaqa nanngi awo jaram kokbaq di awoosib tamo ungasari nanngi peginjroqneb. Onaqa e tamo ungasari tulan gargekoba nami moreñeb qaji nanngo qunun unjrem. Tamo ungasari nanngi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanngi na nanngo kakro gingenjnrb nanngi moreñeb. Tamo ungasari nanngi di wagme juwan aqa sulum wo binjnrosaiyoqneb. Nanngo lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanngi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo ungasari Yesus qa nanngo areqalo singilatosai qaji nanngi bati deqa ñambile oqasai. Nanngi mati tariñosib soqñibqa wausau 1,000 di koboamqa nanngi subq na tigelqab.

⁶ Tamo ungasari namoosib subq na tigelqab qaji nanngi di Qotei aqa segi tamo ungasari bole. Deqa nanngi tulan areboleboleinjrqa. Nanngi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanngi taqatnjrqa keresai dego. Nanngi Qotei aqa Kristus wo nanngo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan a subq dena oqedqas.

⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo ungasari nanği gisa gisañjroqñqas. Tamo ungasari nanği di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belejñqab. Satan na nanği koroinjrimqa qoto qa gilqab. Nanžo qaja tamo nanği tulañ gargekoba. Nanği ulul bul sisiyqa keresai.

⁹ Nanği sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulañ qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nanžo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lañ goge na nıamyuwo aisim qaja tamo nanği di koitnjrqas.

¹⁰ Satan a nanği gisa gisañjroqnej aqa une deqa Qotei na a waiyim nıamyuwoq aiqas. Nıamyuwoq di meniñ kalil yusiq ñanğaeqnu. Wagme juwañ wo gisañ anjam maro qaji wagme juwañ wo nanği aiyel nami nıamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim nıamyuwoq aisim nanği aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti nıamyuwoq di jaqatiñ oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulañ qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lañ ti jaraiyosib loumeb.

¹² E ñam atsimqa tamo ungasari nami moreñeb qaji nanği awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lañaj ti kalil e unjrem. Unjreqram lañ anğro qudei nanği na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo ungasari nanği nami yoqneb qaji di Qotei na nenğrenyonaq soqnej. Buk bei dego lañ anğro nanği osi bosib waqteb. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo ungasari moreño qaji nanği peginjrej.

¹³ Tamo ungasari kalil nami yuwalq di moreñeb qaji nanği yuwal na uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure na dego tamo ungasari nami moreñeb qaji nanği uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo ungasari nanžo segi segi kumbra kalil dena nanği peginjrej.

¹⁴ Osıqa Moiyo Qure osiq nıamyuwo kobaq di waiyej. Nıamyuwo koba di moiyo bunu qaji.

¹⁵ Tamo ungasari kalil nanžo ñam ñambile qa buk miligiq di sosai qaji nanği di Qotei na breinjrnaq nıamyuwo kobaq aiyeleneb.

21

Lañ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

¹ Onaqa e lañ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lañ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej.

² Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulañ boledamu. Uña a tamo bañ ojqa osim walaqas dego kere.

³ Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ leleñosıqa marej, “Nıngi quiy. Bini Qotei aqa tal aisıq tamo ungasari nanžoq di unu. Deqa Qotei a nanžo ambleq di sqas. Nanği aqa segi tamo ungasari sqab. Od, Qotei a nanği koba na sqab. A nanžo Qotei sqas.

⁴ A nanžo ñam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nanği olo akamqasai. Nanği olo moreñqasai. Nanği olo are gulbeinjrqasai. Nanği olo jaqatiñ oqasai. Kumbra namij kalil di koboaqas.”

⁵ Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Nıngi quiy. E ıngi ıngi kalil bunuj atonum.” Osıqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nenğrenye. Anjam endi bole. Tamo nanği qusib marqab, ‘Bole.’ ”

⁶ Osıqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E ıngi ıngi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo

koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na nambile qa ya jumbumq dena tigsiy anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai.

⁷ Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na inği inği kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo anğro sqas.

⁸ “Ariya tamo ulakobaeqnu qaji nanği ti tamo Yesus qa nanço areqalo singilatosaieqnu qaji nanği ti namyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumaninço qaji, quñam qalo qaji, gisan qotei binjinro qaji, gisan anjam maro qaji nanği di namyuwo kobaq aiyelenqab. Namyuwoq di meniñ yusiq ñanğaeqnu. Namyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹ Onaqa lañ anğro 7 tabir 7 ojesoqneb nanği deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo unğasari nanği tulañ ugeugeinjsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lañ anğro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa uña bunuj walaqo qaji di osormit unqam.”

¹⁰ Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lañ anğro dena e osiq mana tulañ goge kobaq oqej. Oqsıq dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosıqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem.

¹¹ Qure di Qotei aqa rian na tulañ suwantej. Qotei aqa rian di tulañ bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulañ suwanosiq meniñ jasp a bulej. Osıqa tulañ jeqilosiq qunun bulej.

¹² Qure di nanği na dadanğyeb. Dadan di tulañ goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqneb. Siranme jojomq di lañ anğro 12 nanği tigelesoqneb. Siranmeq di Israel tamo unğasari nanço moma utru 12 nanço ñam nenğrenjonab soqneb.

¹³ Dadan guta qa di siranme qalub soqneb. Dadan taun qa di siranme qalub soqneb. Dadan beben qa di siranme qalub soqneb. Dadan guma qa di siranme qalub soqneb.

¹⁴ Meniñ kokba 12 na dadan aqa utru singilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarınjnraq aqa anjam mare mare laqneb qaji nanço ñam atnab soqneb.

¹⁵ Lañ anğro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsıqa qure ti qure aqa dadan ti dadan aqa siranme ti nanço ole keretej.

¹⁶ Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lañ anğro dena toqon di osıqa qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere.

¹⁷ Lañ anğro na qure aqa dadan keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lañ anğro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadan keretej.

¹⁸ Qure aqa dadan di Qotei na meniñ jasp a na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulañ rianosiq qunun bulej.

¹⁹ Meniñ boledamu segi segi na dadan aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jasp a. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qenjent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul.

²⁰ Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq gatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa

ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent.

²¹ Dadan aqa siran 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siran segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyeb. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²² Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nanqi segi aiyel qure di aqa atra tal.

²³ Qure di sen ti bai ti na suwantosai. Qotei aqa segi rian na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulon.

²⁴ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi qure di aqa rian na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanqi na nanqo ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab.

²⁵ Dadan aqa siranme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanqas.

²⁶ Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqi na nanqo wala ti nanqo ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab.

²⁷ Ariya tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nanqi ti tamo gisan anjam mareqnu qaji nanqi ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nanqo ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nengrenyey qaji nanqi segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

22

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

¹ Onaqa lan angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianosi qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nanqo awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosi sumoqnej.

² Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banqa na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanqo ma kobotetnjroqnqas. ³ Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nanqi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nanqo awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nanqi a qa louoqnqab.

⁴ Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam nanqo lanjaq di nengrenyim sqas.

⁵ Qure dia ambruqasai. Deqa wanjal qatrentqasai. Sen suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nanqi suwantnjroqnm nanqi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanqi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nanqi kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjreqnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub.

⁷ Ningi quiy. Yesus a marqo, ‘E nungoq boqujatqai.’ ”

Tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji di dauryqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.

⁸ E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na merbej,

⁹ “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanngi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime.”

¹⁰ Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nengrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqa bati jojomoqo.

¹¹ Deqa unqum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanngi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanngi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanngi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryoqnebe.”

¹² Yesus a mareqnu, “Ninggi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanngo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai.

¹³ E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴ “Tamo ungasari nanngo gara yansonab qatej qaji nanngi tulan areboleboleinjrim sqab. Nanngi nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanngi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanngi areboleboleinjrim sqab.

¹⁵ Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanngi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanngi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumaniño qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, len ojo qaji, gisan qotei binjinjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanngi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanngi oqeq di sqab.

¹⁶ E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonumqa ningi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nungoq aisiq anjam endi palontosiq merngwo. E Mandor Koba Devit aqa len na nambabem qaji. E Devit aqa Angro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷ Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unja bunuj wo nanngi aiyel na mareqnub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanngi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanja anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸ E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnub qaji nanngi e singila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas.

¹⁹ Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nambile qa nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰ Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹ Tamo Koba Yesus a tamo ungasari kalil nanngi qa are boleiyeme. Bole.

Anjam Mutu Qudei

Ni qalie bei oqajqa are soqnimqa kiyo gulbe bei inoq di brantimqa kiyo ni Qotei aqa anjam mutu endi sisiiy.

¹ Ni Qotei qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 14:14-17	Aposel 17:22-31	Rom 1:18-23
Rom 11:33-36	1 Korin 8:4-6	Mak 12:29-30
Jon 4:23-24	1 Timoti 1:17	1 Timoti 6:15-16
Hibru 4:13	Hibru 10:30-31	Jems 1:17
1 Pita 1:14-17	1 Jon 1:5	1 Jon 4:7-12, 16
2 Korin 1:3	Jut 24-25	Uli Anjam 4:8-11
Uli Anjam 15:3-4		

² Ni Qotei aqa Njiri Yesus Kristus qa qalieqajqa marsimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:1-18	Filipai 2:5-11	Kolosi 1:15-20
Kolosi 2:9-10	Hibru 1:1-14	Rom 1:3-4
2 Korin 4:4-6	Luk 1:26-38	Galesia 4:4-5
Matyu 16:13-17	Jon 5:19-29	Jon 6:35-40
Jon 11:25-27	Jon 14:5-11	Jon 17:1-5
Jon 20:26-31	Aposel 3:13-16	Aposel 4:10-12
1 Jon 2:1-2	1 Jon 5:20	Uli Anjam 19:11-16

³ Ni are qalonum kiyo, “Qotei a e qa are qalosaieqnu.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Jon 4:9-10	Rom 5:8	Jon 3:16
1 Timoti 2:3-6	2 Pita 3:9	

⁴ Ni are qalonum kiyo, “E une saiqoji.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 3:10-12, 23-24	Rom 5:12	Galesia 3:22
1 Jon 1:8-10	Jon 3:18-20, 36	Aposel 17:30-31
Kolosi 3:5-10	Rom 6:23	Galesia 6:7-8
2 Tesalonaika 1:7-9	1 Pita 4:3-5	Uli Anjam 20:11-15

⁵ Ni are qalonum kiyo, “Qotei na ijo une kobotqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Aposel 5:31	Aposel 10:43	Aposel 26:18
Efesus 1:7	Kolosi 1:13-14	Kolosi 2:13-14
1 Timoti 1:15-16	Hibru 10:17-18	1 Jon 1:8-10

⁶ Ino areqalo qujai agi Yesus Kristus na ni oqajqa. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 1:12	Jon 3:15-18, 36	Jon 14:6
Jon 20:31	Aposel 4:12	Aposel 16:30-31
Rom 3:20-22	Rom 10:9-10	Galesia 2:16
Efesus 2:8-9		

⁷Ni qaliesai, ni nambile gaigai sqam kiyo sai kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 3:1-16	Jon 5:19-29	Jon 11:25-26
Jon 14:6	Jon 17:2-3	Jon 20:31
Rom 8:10-17	2 Korin 5:17	Efesus 2:1-6
Kolosi 2:13	Taitus 3:4-7	1 Jon 5:11-13

⁸Ni maronum kiyo, “E Qotei pailyoqnqai e?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 6:5-13	Matyu 7:7-11	Matyu 14:23
Matyu 18:19-20	Mak 1:35	Mak 11:24-25
Luk 5:16	Luk 6:12	Luk 18:1-8
Luk 21:36	Jon 14:13-14	Jon 15:7
Jon 16:23-24	Rom 8:26-27	Rom 12:12
Efesus 6:18	Filipai 4:6-7	Kolosi 4:2
1 Tesalonaika 5:17	1 Timoti 2:1-4, 8	1 Timoti 4:4-5
Hibru 4:16	Hibru 10:19-22	Jems 1:5-8
Jems 4:2-3	Jems 5:13-18	1 Pita 4:7
1 Jon 3:21-22	1 Jon 5:14-15	

⁹Ni maronum kiyo, “E inqi kiye qa Qotei pailyqai?” Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Luk 11:1-4	Luk 22:32, 39-46	Jon 17:1-26
Aposel 4:24-31	Aposel 16:25	Rom 1:9-10
Rom 10:1-2	Rom 15:30-33	2 Korin 12:7-10
Efesus 1:15-20	Efesus 3:14-21	Efesus 6:19-20
Filipai 1:3-5, 9-11	Kolosi 1:9-12	Kolosi 4:3-4
1 Tesalonaika 3:9-13	2 Tesalonaika 1:11-12	2 Tesalonaika 3:1-2
Hibru 5:7	Hibru 7:25	

¹⁰Ni gulbe ti jaqatin ti eqnum kiyo. Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Rom 8:18-25, 28, 35-37	Rom 12:12	2 Korin 1:3-5
2 Korin 4:16-18	Jems 1:2-4	1 Pita 1:3-9
1 Pita 2:19-23	1 Pita 5:8-10	

¹¹Ni maimimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 4:23-25	Matyu 9:35	Matyu 11:2-5
Aposel 3:1-6	Aposel 8:4-8	Aposel 19:11-16
Aposel 28:8-9	1 Korin 12:9, 29-30	2 Korin 12:7-10
1 Timoti 5:23	2 Timoti 4:20	Jems 5:14-15

¹²Ni moiqajqa ulaosimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Jon 6:39-40	Jon 11:17-27	Jon 14:1-4
Rom 8:38-39	Rom 14:7-9	1 Korin 15:12-58
2 Korin 5:1-10	Filipai 1:20-24	1 Tesalonaika 4:13-18
Hibru 2:14-15	Uli Anjam 14:13	Uli Anjam 21:1-4
Uli Anjam 22:1-5		

¹³ Ni qalieqajqa, Kristen nanği kumbra kiye dauryqab? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 13:34-35	Rom 12:9-13	Galesia 5:22-26
Efesus 4:25-32	Kolosi 3:12-17	1 Tesalonaika 5:12-22
Taitus 2:11-14	Jems 3:13-18	2 Pita 1:3-9

¹⁴ Ni qalieqajqa, kumbra bei a uge kiyo bole kiyo? Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Rom 1:18-32	1 Korin 6:9-11	Galesia 5:19-21
Efesus 5:3-5	Kolosi 3:5-10	Jems 4:17
1 Pita 4:3	1 Jon 2:15-17	1 Jon 3:4-5

¹⁵ Ni are qalonum kiyo, “E Qotei aqa kumbra dauryqa keresai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Jon 14:16-23	1 Korin 10:13	Efesus 3:20-21
Filipai 1:6	Filipai 4:13	Kolosi 1:11-12
1 Tesalonaika 5:23-24	Hibru 13:5-6	1 Jon 5:3-5

¹⁶ Ni Kristen unum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqñub. Deqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 5:10-12	Mak 13:9-13	Luk 12:4-9
Jon 15:18-21	Jon 16:1-4	Aposel 5:41
Rom 8:35-37	Rom 12:14, 17-21	1 Korin 4:11-13
2 Korin 4:8-12	2 Korin 12:10	Filipai 1:28-29
2 Tesalonaika 1:4-8	2 Timoti 3:10-13	Hibru 10:32-39
Hibru 12:3-4	1 Pita 3:13-17	1 Pita 4:12-19
Uli Anjam 2:10		

¹⁷ Ni are qalonum kiyo, “E Kristen tamo qudei nanği ti koroqñqasai.” Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 18:19-20	Aposel 2:41-47	Rom 12:4-8
Efesus 1:22-23	Efesus 4:11-16	Kolosi 3:15-17
1 Timoti 4:13	Hibru 10:24-25	

¹⁸ Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni anjam mutu endi sisiiy:

Matyu 6:12-15	Matyu 18:21-35	Mak 11:25
Luk 17:3-4	Rom 12:17-21	Efesus 4:31-32
Kolosi 3:13		

¹⁹ Ni tamo ti unğa ti unum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiiy:

1 Korin 7:1-16	Efesus 5:21-33	Kolosi 3:18-19
Taitus 2:3-5	Hibru 13:4	1 Pita 3:1-7
Matyu 5:31-32	Matyu 19:3-9	Luk 16:18
Rom 7:2-3		

²⁰ Ni uña bei kiyo tamo bei kiyo ombla ñeiqajqa are soqnimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 5:27-28	Jon 8:2-11	Rom 13:8-10
1 Korin 6:9-20	Galesia 5:19	Efesus 5:3
Kolosi 3:5-6	1 Tesalonaika 4:1-8	Hibru 13:4
Jut 7		

²¹ Ni angro ti sosimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Efesus 6:1-4	Kolosi 3:20-21	1 Timoti 3:4-5
--------------	----------------	----------------

²² Ino ai abu nanği soqñibqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 15:3-6	Efesus 6:1-3	Kolosi 3:20
1 Timoti 5:4-8		

²³ Ino was bei a gulbe ti soqñimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 7:12	Matyu 25:31-46	Luk 3:10-11
Luk 6:38	Aposel 11:27-30	1 Korin 10:24
2 Korin 8:1-15	2 Korin 9:1-15	Galesia 6:9-10
Filipai 4:14-19	Hibru 10:24	Hibru 13:1-3, 16
Jems 1:27	Jems 2:15-16	1 Jon 3:16-18

²⁴ Ni une bei atqajqa are prugmimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 6:13	Matyu 26:41	1 Korin 10:13
Hibru 2:18	Hibru 4:14-16	Jems 1:12-15

²⁵ Ni une bei atonum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisiy:

Luk 15:11-24	Rom 6:1-23	1 Jon 1:9-2:2
Jems 4:7-10	Uli Anjam 3:19-20	Hibru 12:1-2

²⁶ Ni Satan aqa mondor uge nanği qa ti ulaoqñsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 4:1-11	Matyu 6:13	Luk 22:31-32
Jon 17:14-19	Rom 16:19-20	1 Korin 16:13
2 Korin 12:7-10	Efesus 3:20-21	Efesus 6:10-18
1 Tesalonaika 3:5-8	2 Tesalonaika 3:3	Jems 4:7-8
1 Pita 5:8-11	1 Jon 4:4	Uli Anjam 12:7-12

²⁷ Ni tamo bei qa minjiñ oqimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Galesia 5:22-23	Efesus 4:26	Kolosi 3:8, 13
Jems 1:19-20		

²⁸ Ni diqoqñsim ino segi ñam soqtoqñsimqa ni anjam mutu endi sisiy:

Matyu 5:3-12	Matyu 18:1-5	Luk 14:7-11
Luk 18:9-14	Rom 12:16	1 Korin 4:7
2 Korin 10:17-18	Efesus 4:2	Kolosi 3:12-13
Jems 4:6, 13-16	1 Pita 5:5-7	

²⁹ Ni yumal anjam mareqnum kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Efesus 4:29	Efesus 5:4	Filipai 4:8
Kolosi 3:8	1 Timoti 4:12	Jems 1:26
Jems 3:9-10		

³⁰ Ni gisanj anjam bei marqajqa are prugminqa ni anjam mutu endi sisii:

Efesus 4:25	Kolosi 3:9	1 Pita 3:10
Jon 8:44	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³¹ Tamo qudei na ni osib nanji koba na ya uge uysib nanariqajqa mer-mibqa ni anjam mutu endi sisii:

Rom 13:13	1 Korin 5:9-11	1 Korin 6:9-10
Galesia 5:19-21	Efesus 5:18	1 Timoti 3:1-3
Taitus 1:7	1 Pita 4:3-5	

³² Ni inji inji koba oqnqajqa are prugmeqnu kiyo? Degamqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 6:19-21, 24-34	Luk 12:13-21, 32-34	Aposel 20:35
1 Timoti 6:6-10, 17-19	Hibru 13:5-6	

³³ Tamo qudei na ni gisanj qotei nanji qa louqajqa mermibqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 4:10	Aposel 17:22-31	1 Korin 5:11
1 Korin 6:9-11	1 Korin 8:1-13	1 Korin 10:1-22
2 Korin 6:14-18	Galesia 5:19-21	1 Tesalonaika 1:9-10
1 Jon 5:21	Uli Anjam 21:8	Uli Anjam 22:15

³⁴ Ni qalieqajqa, “E kumbra kiye ijo gate kokba nanji enjrqi?” Deqa ni anjam mutu endi sisii:

Matyu 22:15-22	Rom 13:1-7	1 Timoti 2:1-4
Taitus 3:1	Hibru 13:17	1 Pita 2:13-17